

IN LONDEN EN PARIJS

DOOR

CHARLES DICKENS 1812-1870

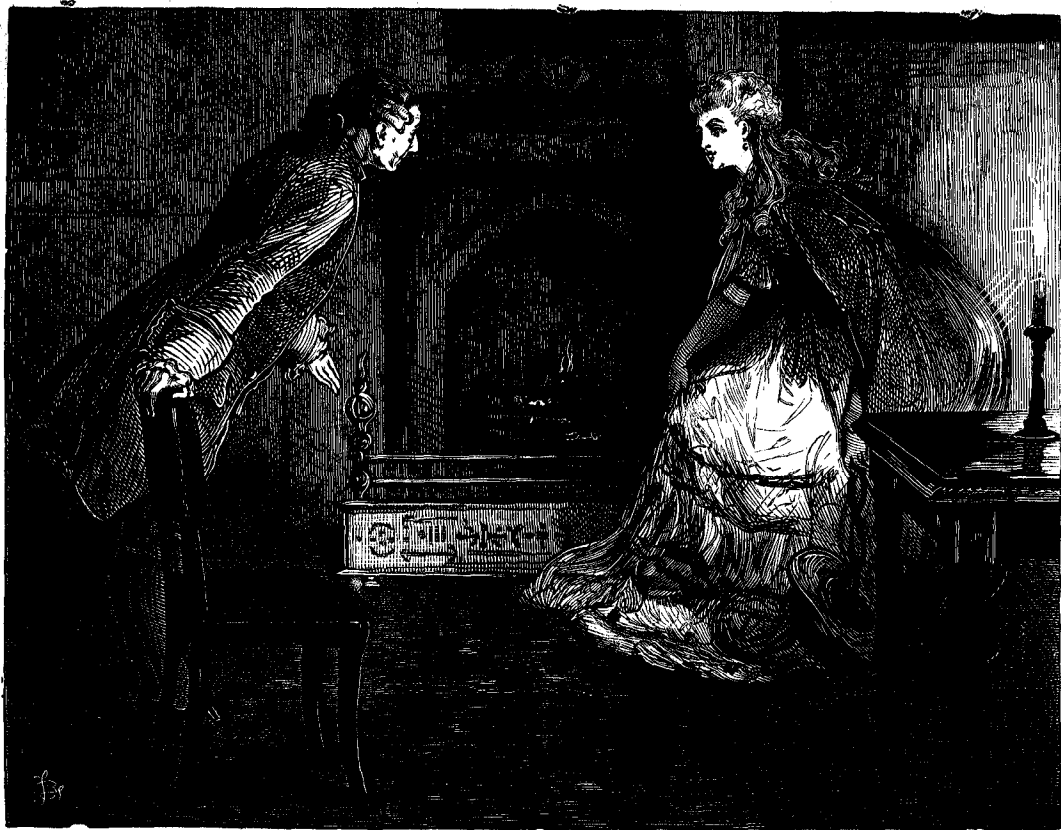
VERTALING VAN DR. M. P. LINDO. (1819-1877)

HOUTGRAVUREN NAAR TEEKENINGEN VAN J. BARNARD.

ca 1880

NIJMEGEN-ARNHEM. — GEBR. E. & M. COHEN.

GEDRUKT BIJ H. C. A. THIEME TE NIJMEGEN.

IN LONDEN EN PARIJS.

IN DRIE BOEKEN.

EERSTE BOEK. IN 'T LEVEN TERUGGEROEPEN.

I.

HET TIJDVAK.

Het was de beste der tijden; het was de slechtste der tijden; het was de eeuw der wijsheid, het was de eeuw der dwaasheid; het was de tijd van het geloof; het was de tijd van het ongeloof; het was het tijdvak van het licht; het was het tijdvak van de duisternis; het was de lente der hoop; het was de winter van de wanhoop; wij hadden alles te wachten, wij hadden niets meer te wachten; wij gingen allen rechtstreeks naar den hemel; wij gingen allen recht-

streeks in de tegenovergestelde richting; — met één woord, het tijdvak geleeke zoozeer op het tegenwoordige, dat eenige der hardst schreeuwende „autoriteiten” er op stonden, dat, ten goede of ten kwade, men niet anders dan in een overtreffenden trap van vergelijking er van spreken moest.

Er zat een koning met breede kaken en eene koningin met een leelijk gezicht op den troon van Engeland; er zat een koning met breede kaken en eene koningin met een schoon gelaat op den troon van Frankrijk. In beide landen was het helderder dan kristal voor de regeerders van den Staat, de heeren bewaarders

van de brooden en van de visschen, dat alle bestaande dingen voor altijd geregeld waren.

Het was het jaar onzes Heeren zeventienhonderd vijf en zeventig. In dien gezegenden tijd, evenals in dezen, werd Engeland begunstigd door openbaringen uit het rijk der geesten. Johanna Southcote, de zieneresse, had pas haar gezegenden vijf en twintigsten verjaardag gevierd en een profetische soldaat van de garde had hare verschijning aangekondigd, door te voorspellen dat „de schikkingen al gemaakt waren” voor de geheele verslinding van Londen en Westminster door de aarde! Zelfs de geest, die in Cocklane gespookt had, was sedert nauwelijks een twaalfstal jaren ter rust gebracht, na zijne boodschappen al kloppende medegedeeld te hebben, evenals de geesten van dit jaar doen, — aldus hun gebrek aan oorspronkelijkheid te kennen gevende. Enkele boodschappen, op de gewone aardsche wijze overgebracht, waren tot de Engelsche Kroon en tot het Engelsche volk gekomen, van een congres van Britsche onderdanen in Amerika, — en, hoe vreemd het ook luide, het is gebleken, dat die boodschappen belangrijker waren voor het geheele menschenras, dan eenige mededeeling tot dusverre uit de kloppgeestenwereld ontvangen.

Frankrijk, over het algemeen minder begunstigd dan hare zuster, de beheerscheresse der zee, rolde buitengewoon zachtjes bergaf, papierengeld makende en uitgevende. Onder de leiding ook van christelijke herders, vermaakte men zich daar met menschlievende heldendaden van den volgenden aard, namelijk dat men een jongeling, nadat men hem de handen afgehouden en de tong uit den mond gescheurd had, levend verbrandde, omdat hij in de modder niet op de knieën gevallen was ter eere van een optocht van vuile monniken, die op een afstand van vijftig of zestig el hem voorbijging. Het is niet onwaarschijnlijk, dat in de bosschen van Frankrijk en Noorwegen, ten tijde dat die ongelukkige ter dood gebracht werd, boomen stonden, reeds door den houthakker, het Noodlot, gemerkt, als geschikt om omgehouden en tot plancken gezaagd te worden, waaruit men zekere verplaatsbare machine, met zak en mes, vervaardigen zou, die zulk een verschrikkelijken naam in de geschiedenis gekregen heeft. Het is niet onwaarschijnlijk, dat onder de ruwe afdaeken van eenige der bebouwers der zware landen in den omtrek van Parijs, er juist op dien dag eenige ruwe karren tegen den regen schuilden, bespat met de landelijke modder, om-snuffeld door de varkens, en tot rustplaats dienende voor de kippen, welke de pachter, de Dood, reeds op zijde gezet had, om als voertuigen gebruikt te worden in de Omwenteling. Maar die houthakker en die pachter, hoewel zij onophoudelijk werken, werken toch in stilte, en niemand hoorde hen met zachten tred rond-

gaan, vooral omdat het atheïstisch en verraderlijk was om zelfs te vermoeden dat zij wakker waren.

In Engeland was er echter nauwelijks orde en veiligheid genoeg, om veel bluffen op den toestand van het volk te wettigen. Elken nacht werden er in de hoofdstad zelve stoute diefstallen gepleegd in bewoonde huizen door gewapende menschen; straatrooverijen waren aan de orde van den dag: men waarschuwde openlijk de familiën, de stad niet te verlaten voordat alle meubels veiligheidshalve in de magazijnen der schrijnwerkers waren geborgen; de straatroover des nachts was over dag een winkelier in de City, en toen hij herkend en bij den naam genoemd werd door zijn medewinkelier, dien hij in zijne rol van „kapitein” aanhield, schoot hij hem dapper voor het hoofd en reed weg. De brievenmail werd door zeven roovers aangehouden en de conducteur schoot er drie van dood, doch werd daarop door de vier overgeblevene zelf doodgeschoten „wegens gebrek aan ammunitie,” waarna de wagen in rust uitgeplunderd werd. Die prachtige potentaat, de Lord-Mayor van Londen, werd door één roover op Turnham Green afgezet, die dit verheven wezen onder de oogen van zijn gevolg uitplunderde. De gevangenen in de Londensche huizen van arrest leverde geregeld slag tegen hunne bewaarders en de majesteit der wet gaf met donderbussen geregelde salvo's van volle lagen onder de spitsboeven; dieven knipten het diamanten kruis van den hals der edele lords bij de receptiën aan het hof; musketiers gingen naar de wijk van St. Giles om gesmokkelde goederen te zoeken, en het grauw schoot op de soldaten en de soldaten op het grauw, en niemand zag in dit alles iets zeer ongewoons. Te midden hiervan had het de beul, — die steeds bezig en nog erger dan nutteloos was, — heel druk; — nu eens met het opknoopen bij lange risten van gemengde misdadigers; nu een roover ophangende des zaterdags, dien men op dinsdag gepakt had, dan, met dozijnen tegelijk, voor de gevangenis van Newgate, de menschen met een gloeiend ijzer in de hand merkende, dan weder vóór den ingang van Westminster Hall pamfletten verbrandende, terwijl hij heden het leven aan een schandelijken moordenaar benam, en morgen aan een ellendigen dief, die een boerenjongen van een zesstuiverstuk beroofd had.

Al deze dingen en duizenden meer van denzelfden aard gebeurden in het lieve oude jaar zeventienhonderd vijf en zeventig. Te midden daarvan werkten de Houthakker en de Pachter onopgemerkt door. Die beiden met de breede kaken, en die beide anderen, de eene met het leelijke, de andere met het schoone gelaat, maakten leven genoeg en handhaafden hoogmoedig hunne „goddelijke rechten.” Aldus ge-

leidde het jaar zeventienhonderd vijf en zeventig deze groote lieden en millioenen van kleine lieden er bij — onder anderen de schepseltjes uit dit verhaal, — langs de wegen, die zij bewandelen zouden.

II.

DE POSTWAGEN.

Het was de straatweg naar Dover, die zich op zekeren vrijdagavond laat in de maand November, uitstreckte voor den eersten der personen, met wien wij in deze geschiedenis te maken hebben. De weg strekte zich voor hem uit, terwijl de postwagen den Shootersheuvel oprammelde. Hij wandelde den berg op naast den wagen, evenals de overige reizigers, niet omdat zij op het oogenblik eenige lust hadden om zich te bewegen, maar omdat de weg, het tuig, de modder en de wagen zoo zwaar waren, dat de paarden reeds driemaal waren blijven staan, behalve dat ze eens den wagen dwars over den weg gesleept hadden, met het onheusch voornemen om naar Blackheath terug te keeren. Teugels, zweep, koetsier en conducteur hadden hun echter een kriegsartikel voorgelezen, dat hun voornemen vrijdelde, hetwelk anders sterk pleitte voor het argument, dat sommige stomme dieren met rede begaafd zijn; — de paarden capituleerden en keerden tot hun plicht terug. Met hangende hoofden en fladderende staarten plasten ze door de dikke modder, strompelende en struikelende tusschen beide, alsof hunne ledematen op het punt waren van uit elkander te vallen. Zoo dikwijls de koetsier ze liet uitblazen, en met een voorzichtig „ho! ho!” een oogenblik stilstaan, schudde het paard, dat rechts trok, met geweld het hoofd en alles wat daarop zat, — als een zeer positief paard, dat ontkende dat de wagen ooit den berg op zou komen. Telkens als het paard dit rumoer maakte, schrikte de passagier en werd ongerust, zooals een zenuwachtig mensch wel worden moest.

Er was een druipe mist in alle dalen, die in de eenzaamheid den heuvel opgerold was als een booze geest, overal rust zoekende en die nergens vindende. Vochtig en nijpend koud, baande zich deze mist langzaam een weg door de lucht, in golven, die elkaar volgden en overdekten, evenals de golven van eene ongezonde zee. De nevel was dicht genoeg om alles van het licht der lantarens op de koets uit te sluiten, behalve de werkingen van deze en eenige passen van den weg; en de damp van de schuimende paarden steeg er in op, alsof zij zelve den nevel veroorzaakt hadden.

Behalve deze, waren er nog twee reizigers, die naast den wagen den heuvel beklommen.

Alle drie waren tot over de ooren ingepakt en droegen hooge reislaarzen. Uit hetgeen zij van elkander zien konden, kon geen der drie iets gezegd hebben van het uiterlijk der beide anderen, en ieder van hen was ook bijna even onzichtbaar voor de oogen van den geest, zoo wel als voor die van het lichaam, van zijne beide medereizigers. In die dagen hielden de reizigers er niet van bij eene eerste kennismaking vertrouwelijk met elkaar te wezen; want iedereen, dien zij ontmoetten, kon een roover, of in verstandhouding met de roovers zijn. Wat het laatste betreft, in die dagen toen iedere kroeg en herberg iemand bevatte, die door den „kapitein” omgekocht was, van den waard zelve af, tot den minsten staljongen toe, kon men zich niets waarschijnlijker verbeelden. Dit dacht ook de conducteur van den wagen op den vrijdagavond, in November van het jaar zeventienhonderd vijf en zeventig, terwijl de wagen den berg opsukkelde en hij op zijne bepaalde plaats achterop zat, met de voeten stampende en het oog en de hand op de wapenkist voor zich houdende, waarin een geladen donderbus rustte op drie of vier koppels zware pistolen en eene onderlaag van sabels.

De wagen van Dover was in den gewonen prettigen toestand, namelijk, dat de conducteur de passagiers niet vertrouwde, en de passagiers elkaar en den conducteur niet, — zoodat iedereen iedereen verdacht hield, en de koetsier alleen in het reine was ten opzichte van zijne paarden, van welke dieren hij met een zuiver geweten een eed op den Bijbel had kunnen afleggen, dat zij niet voor de reis geschikt waren.

„Ho-o-o!” riep de voerman. „Ziezo! nog één trek en we zullen den heuvel op zijn! De drommel zal die beesten halen! Het heeft toch moeite genoeg gekost ze zoo ver te brengen, Jozef!”

„Hola!” hernam de conducteur.

„Hoe laat kan 't zijn, Jozef?”

„Volle tien minuten over elf.”

„'t Zal wat!” riep de knorrig voerman, „nog niet den berg op! St! St! vooruit maar!”

Het positieve paard, dat door een zweepslag in eene zeer bepaalde weigering gestuit werd, strompelde vooruit, en de drie andere paarden gingen mede. Nog eenmaal schokte de wagen verder, met de reizigers in de hooge laarzen er naast plassende. Zij waren telkens blijven staan als de wagen stilstond, en zij bleven er steeds dicht bij. Als een van de drie de vermetelheid had gehad om aan een der anderen voor te stellen, in den nevel en in de duisternis wat vooruit te wandelen, zou hij zich aan 't gevaar blootgesteld hebben van oogenblikkelijk als een straatroover doodgeschoten te worden.

De laatste inspanning bracht de wagen tot den top van den heuvel. De paarden hielden stil om uit te blazen; de conducteur steeg af

om het achterwiel te remmen eer zij den heuvel afgingen, en om het portier open te doen, ten einde de reizigers er in te laten.

„Hola, Jozef!” riep de koetsier met een waar-schuwende stem van den bok.

„Wat is er, Tom?”

Beiden luisterden.

„Ik hoor een paard op een handgalop naderen, Jozef!”

„Ik hoor een paard in gestrekten galop, Tom,” hernam de conducteur het portier loslatende en vlug zijne plaats beklimmende. „Mijne heeren, in naam des konings! — ik eisch uwe hulp!”

Met deze haastige toeroeping haalde hij den haan van zijn geweer over en stond gereed tot den aanval.

De passagier, voor dit verhaal ingeschreven, stond op de trede van het portier, gereed om in den wagen te klimmen; de beide andere passagiers waren dicht bij hem, en op het punt van hem te volgen. Hij bleef op de trede staan, half in, half uit het rijtuig; zij bleven op den straatweg staan. Zij keken allen van den koetsier naar den conducteur, en van den conducteur naar den koetsier en luisterden. De koetsier keek om, en de conducteur keek om; en het koppige paard spitste de ooren, en keek ook, zonder tegenspraak, om.

De stilte, veroorzaakt door het ophouden van het rammelen en schokken van den wagen, gevoegd bij de stilte van den nacht, maakte dat het zeer stil was. Het blazen van de paarden gaf een sidderende beweging aan de koets, alsof die zeer verontrust ware. De harten der reizigers sloegen wellicht hoorbaar; in elk geval was de stilte hoorbaar, de stilte van menschen die buiten adem zijn, die den adem willen inhouden, en wier polsen van ontroering jagen.

Men hoorde een paard snel en woest den berg opgaloppeeren.

„Hola!” riep de conducteur zoo hard hij kon. „Hola! Blijf staan, of ik geef vuur!”

De gang van het paard werd dadelijk vertraagd, en te midden van veel plassen en strompelen, riep eene stem uit den nevel:

„Is dat de postwagen naar Dover?”

„Dat gaat jou niet aan,” hernam de conducteur. „Wie zijt gij?”

„Is het de postwagen naar Dover?”

„Waarom moet ge dat weten?”

„Omdat ik een van de passagiers zoek.”

„Wie is dat?”

„Mijnheer Jarvis Lorry.”

De passagier, dien wij ingeschreven hebben, liet dadelijk blijken dat hij het was. De conducteur, de koetsier en de beide andere reizigers keken hem wantrouwig aan.

„Blijf staan waar ge zijt,” riep de conducteur tot de stem in den nevel, „omdat, als ik me vergis, het nooit van uw leven meer terecht zou komen. De heer, die Lorry heet, moet dadelijk antwoorden!”

„Wat is er te doen?” vroeg de passagier, wiens stem van benauwdheid beefde. „Wie vraagt naar mij? Is dat Jerry?” („Als het Jerry is, dan bevalt me Jerry's stem niet,” bromde de conducteur; „hij is heescher dan mij bevalt, die Jerry!”)

„Ja! ik ben het, mijnheer Lorry.”

„Wat is er?”

„Eene depeche voor u — van T. en Cie!”

„Ik ken dezen bode, conducteur,” zei mijnheer Lorry, weer uit den wagen klimmende, van achteren, eerder vlug dan beleefd, door de beide andere passagiers geholpen, die dadelijk in het rijtuig kropen, het portier dichttrokken en het glas ophaalden. „Hij mag naderen; er is niets te vreezen.”

„Dat wil ik althans hopen; maar ik ben er zoo drommels zeker niet van,” gromde de conducteur in zich zelven. „Hola! gij daar!”

„Nu! hola! gij daar!” hernam Jerry, nog heescher dan te voren.

„Nader stapvoets, hoort ge? En als ge holsters hebt aan uw zadel, laat ik niet zien, dat ge de hand in de nabijheid er van brengt. Want ik ben duivels gauw om me te vergissen, en als ik dat doe, dan regent het lood! Laat je nou eens kijken!”

De gestalte van een man te paard daagde langzaam uit de golvende nevelmassa's op, en maakte halt naast den wagen, waar de passagier stond. De ruiter bukte zich, en met een oog op den conducteur, overhandigde hij een toegevouwen briefje aan den reiziger. Zijn paard was vermoeid, en ros en ruiter waren van de voeten van het paard tot het hoofd van den man met modder bespat.

„Conducteur!” zei de passagier, op den toon van een man van zaken.

De waakzame conducteur, met de rechterhand de kolf van zijn omhoog gehouden geweer omvattende, met de linker aan den loop, en het oog op den ruiter, antwoordde kortaf: „Mijnheer?”

„Er is niets te vreezen. Ik behoor tot het bankiershuis van Tellson en Cie. Ge kent Tellson's Bank te L o n d e n. Ik ga naar P a r i s voor zaken. Ik zal u eene goede fooi geven. Mag ik dit eventjes lezen?”

„Als je maar gauw voortmaakt, mijnheer.”

Hij opende het briefje en las het bij het licht van de lantaren van de koets, eerst vóór zich, — daarop halfuid: „Wacht te D o v e r op Mademoiselle.” Zooals ge ziet, het is niet lang, conducteur. Jerry, zeg dat mijn antwoord luidde: „IN 'T LEVEN TERUGGEROEPEN.”

Jerry, op zijn paard, schrikte. „Dat is een drommels vreemd antwoord!” zeide hij zoo heesch mogelijk.

„Breng die boodschap over, en zij zullen evengoed weten dat ik hun briefje ontvangen heb, alsof ik geschreven had. Haast u maar. Goedenacht.”

Met deze woorden opende de passagier het portier en klom in het rijtuig, zonder geholpen te worden door zijne medereizigers, die met den meesten spoed hunne horloges en beurzen in hunne laarzen gestopt hadden, en veinsden vast in slaap te zijn, zonder eenige andere bedoeling dan zoodoende het gevaar te ontloopen van op de eene of andere wijze het initiatief te moeten nemen.

De wagen schokte weder voort, te midden van nog zwaardere nevelwolken, terwijl men den berg afreed. De conducteur legde weldra zijn geweer in de wapenkist, en na den inhoud daarvan nogmaals te hebben onderzocht, evenals de pistolen in zijn gordel, keek hij een klein kistje onder zijne zitplaats na, waarin, behalve eenige smidswerktuigen, een paar toortsen en een tondeldoos lagen; want hij was zoo volmaakt toegerust, dat, als de lantarens door een stormwind uitgeblazen werden, — wat tusschenbeide wel gebeurde, — hij zich slechts binnen in den wagen behoefde op te sluiten, en te zorgen dat de vonken van steen en staal niet in het stroo onder in den wagen sloegen, om tamelijk veilig en gemakkelijk, — als hem geen ongeluk overkwam, — binnen de vijf minuten weer licht te kunnen krijgen.

„Tom!” riep hij, zachtjes over het rijtuig heen.

„Wat is er, Jozef?”

„Hebt ge de boodschap gehoord?”

„Ja, Jozef!”

„Wat maakt ge daaruit op, Tom?”

„Niemendal, Jozef!”

„Dat is toch heel toevallig,” mompelde de conducteur. „Dat is precies wat ik er ook uit opmaakte.”

Jerry, te midden van den nevel en van de duisternis alleen gelaten, steeg inmiddels af, niet slechts om zijn vermoeid paard wat rust te geven, maar ook om de modder van zijn gelaat te vegen en het water van uit den rand van zijn opgetoomden hoed te schudden, die er misschien eene kan van bevatten kon. Na stilgestaan te hebben met de teugels over zijn bespatten arm, tot het rollen van den wagen niet meer gehoord werd en de nacht weer heel stil was, keerde hij zich om, ten einde den berg af te wandelen.

„Na dit ritje uit de City, oude, zal ik je voorbeenen niet meer vertrouwen tot we op de vlakte zijn,” zei de heesche bode met een blik op zijne merrie. „In 't leven terugeroepen! Dat is eene drommels vreemde boodschap! Veel meer van dien aard zou jou niet lijken, Jerry! Ik zeg maar, Jerry, dat het jou drommels slecht zou gaan, als het in het leven terugroepen in de mode kwam, Jerry!”

III.

NACHTSCHADUWEN.

Het is een wonderbaarlijk iets, als men er over nadenkt, hoe ieder menschelijk wezen geschapen is om voor een ander een raadsel, een onoplosbaar diep geheim te zijn. Het is eene indrukwekkende gedachte, als ik des nachts in eene groote stad kom, dat ieder van die somber opeengedrongen huizen zijn eigen geheim bevat; dat elk kloppend hart in de honderduizend borsten dáár, in sommige zijner gedachten een geheim blijft voor het hart dat er naast slaat. Iets van het indrukwekkende van den dood zelven is hieraan toe te schrijven. Ik kan niet meer de bladen omslaan van het dierbare boek, dat ik zoo gaarne las, en metertijd hoopte geheel te leeren kennen. Ik kan niet meer in de diepte zien van het onpeilbare water, waarin, toen het licht er voor een oogenblik op viel, ik een vluchtigen blik mocht werpen op de schatten en andere dingen onder de oppervlakte bedolven. Het was voorbeschikt dat dit boek op ééns dichtgeslagen zou worden, voor eeuwig en altijd, en toen ik slechts ééne bladzijde daarvan gelezen had. Het was voorbeschikt, dat het water onder eene eeuwigdurende ijskorst verstijven zou, terwijl het licht nog op de oppervlakte speelde en ik in onwetendheid op het strand stond. Mijn vriend is dood, mijn buurman is dood, mijn geliefde, de lieveling van mijne ziel is dood; — het is de onverbiddelijke bevestiging en vereeuwiging van het geheim, dat de individu bevatte, en dat ik zelf bevatten zal, — tot het einde toe. Is er op één der begraafplaatsen in deze stad, waardoor ik trekkende ben, een ondoorgrondbaarder slaper dan de levende bewoners zelven in de diepte van hun hart zijn voor mij, — of ik voor hen?

Ten opzichte van dit zijn natuurlijk en onvervreemdbaar erfdeel, was de bode te paard juist met dezelfde bezittingen begaafd als de koning, de eerste minister van Staat, of de rijkste koopman te L o n d e n. Insgelijks, wat de drie reizigers betreft, in de nauwe ruimte van den ouden, schommelenden wagen opgesloten, bleven zij even groote geheimen voor elkaar, alsof ieder in zijne eigene koets zat, door zes of zestig paarden voortgetrokken, met de uitgestrektheid van een geheel graafschap tusschen hen in.

De bode reed terug op een zacht drafje, tamelijk druk aanleggende aan de kroegen langs den weg om een slokje te nemen, maar steeds eene neiging toonende om zijn mond te houden en den hoed in de oogen te trekken. Hij had oogen die zeer goed met zijn hoed overeen kwamen, daar ze zwart van oppervlakte waren, zonder diepte in kleur of vorm, en veel te dicht bij elkaar, — alsof ze vreesden elk af-

zonderlijk op iets betrapte te worden, als ze te ver van elkaar af geraakten. Zij hadden eene onheilspellende uitdrukking onder den ouden driekanten hoed, die op een ouderwetsch kwise-door geleeke, en over een zwarten doek om de kin en de keel gewonden, die bijna tot de knieën van den ruiter nederhing. Als hij halt maakte, om iets te drinken, lichtte hij den doek alleen zoo lang met de linkerhand op als hij de rechter aan den mond bracht; zoodra hij dit gedaan had, pakte hij zich weder in.

„Neen, Jerry, neen!” herhaalde de bode, steeds met die ééne gedachte bezielde, terwijl hij huiswaarts reed; „dat zou jou niet lijken, Jerry, gij eerlijke jongen, dat zou jou in jou kraam slecht te pas komen! In 't leven — wat drommel! Hij zal wel halfdronken geweest zijn!”

De boodschap bracht hem zoodanig in de war, dat hij genoopt werd herhaaldelijk den hoed af te nemen, ten einde zich achter het oor te krabben. Behalve op de kruin, die bijna kaal was, had hij ruw, zwart haar, stijf overeind staande, en dat bergaf groeide, bijna tot den breedten, platten neus. Het geleeke zoozeer op ijzerwerk, zooveel meer op den top van een muur met ijzeren punten voorzien, dan op een hoofd met haar, dat de stoutste liefhebber van „haasjeover” geweigerd zou hebben over zulk een gevaarlijk mensch den sprong te wagen.

Terwijl hij met de boodschap terugdraafde, welke hij overgeven moest aan de nachtwacht bij de deur van Tellson's Bank, bij Temple-Bar, die ze verder bezorgen moest aan de hooge autoriteiten in het gebouw, namen de nachtschaduwen voor hem zulke gestalten aan als vanzelve opgeroepen werden door zijne boodschap, en voor de merrie, waarop hij reed, deden zulken, die ontstonden uit hare eigene redenen tot ongerustheid. Deze schenen talrijk te zijn, want zij schrikte bij elke schaduw, die over den weg viel.

Inmiddels schokte, rammelde, hotste en stootte de postwagen traag verder, met de drie voor elkaar geheimzinnigen er binnenin. En aan dezen ook deden zich de nachtschaduwen voor in de gestalten, welke hunne slaperige oogen en afdwalende gedachten opriepen.

Tellson's Bank in de koets had het heel druk. Terwijl de passagier (met den arm door den lederen riem, die dienen moest om te beletten, dat hij tegen een der reizigers, die naast hem zat, geslingerd werd, en hem in den hoek plat drukte telkens als de wagen een harden stoot kreeg) met half gesloten oogen zat te dommelen, namen de kleine glazen van het portier, in het flauw daardoor schemerend licht van de lantaren, en de donker ingepakte gestalten van een tegenoverzittenden reiziger, de gestalten aan van de Bank, die het geweldig druk kreeg. Het rammelen van het tuig luidde als het klincken van geld, en meer wissels werden aange-

boden en uitbetaald binnen vijf minuten, dan Tellson's Bank, in weerwil van alle binnenland-sche en buitenlandsche betrekkingen, ooit in driemaal zooveel tijd gehonoreerd had. Daarop openden zich voor hem de kelders van de Bank onder den grond, met al de kostbare schatten en geheimen, die hem, den reiziger, bekend waren, en hij ging er in, met de groote sleutels en eene flauw brandende kaars, en vond alles veilig, sterk en dichtgesloten, juist zooals hij het gelaten had.

Maar, hoewel de Bank bijna altijd voor zijn geest stond, en hoewel de wagen (ofschoon op eene verwarde wijze, als het gevoel van pijn na opium gebruikt te hebben) er tegenwoordig bleef, was er nog één indruk, die er zich den heelen nacht door bleef nestelen. Hij was op weg om iemand uit zijn graf op te delven.

De nachtschaduwen wezen niet aan, welke van de vele gezichten die zij hem vertoonden, het ware gezicht was van den begravenen; maar het waren allen gezichten van een man van vijf-en-veertigjarigen leeftijd, en ze verschilden hoofdzakelijk in de driften, welke ze uitdrukten, en in het spookachtige van hunne bleekheid en vermagering. Hoogmoed, minachting, trots, koppigheid, onderwerping, droefheid, volgden elkaar op, — evenals allerlei verschijningen van ingevallen wangen, lijkkleur, vermagerde handen en gestalten. Maar, over het algemeen, bleef het gelaat in de hoofdtrekken hetzelfde, en elk hoofd was vroegtijdig vergrijsd. Honderdmaal vroeg de dommelende reiziger aan het spook:

„Hoelang al begraven?”

Het antwoord luidde onveranderlijk: „Bijna achttien jaren.”

„Ge hadt alle hoop opgegeven van ooit opgraven te worden?”

„Al lang geleden.”

„Ge weet, dat ge in 't leven teruggeroepen zijt?”

„Dat hoor ik.”

„Ik hoop dat het u verheugt!”

„Dat weet ik niet.”

„Zal ik haar bij u brengen? Wilt ge haar komen zien?”

De antwoorden op deze vraag luiden verschillend en tegenstrijdig. Soms was het aarzelend antwoord: „Wacht! Het zou mijn dood zijn als ik haar te vroeg zag.” Soms viel er een hartschoktelijke tranenvloed, met de woorden: „Breng me bij haar!” Soms was het een verbaasd en verward: „Ik ken haar niet. Ik versta u niet.” Na zulk een denkbeeldig gesprek, groef, en groef, en groef de reiziger in den geest, nu eens met de schop, nu eens met een grooten sleutel, nu eens even met de vingers, — om dit ellendig wezen op te graven. Als hij het eindelijk er uitgehaald had, met de aarde klevende in zijn haar en op zijn gelaat, — viel het plotseling tot stof in elkaar. Dan schrikte

de reiziger zelf en opende het glas van het portier, om de wezenlijkheid van nevel en regen op zijne wangen te voelen.

Maar zelfs als hij de oogen geopend had voor den mist en voor den regen op de zich voortbewegende lichte plek onder de lantaren, en voor het hek langs den weg, dat weder telkens in de duisternis teruggekaats werd, vielen toch de nachtschaduwen buiten den wagen in hetzelfde spoor als de nachtschaduwen er binnenin. Het echte bankiershuis, bij Temple-Bar, de echte zaken van den vorigen dag, de echte expresse hem nagezonden en de echte boodschap, welke hij teruggezonden had, waren allen voor zijn geest tegenwoordig. En te midden daarvan verrees het spookachtige gezicht en hij sprak het weder aan:

„Al hoelang begraven?”

„Bijna achttien jaren.”

„Ik hoop dat het u verheugt te herleven?”

„Ik weet het niet.”

Hij bleef graven, en graven, en graven, tot eene ongeduldige beweging van een der beide andere passagiers hem vermaande het glas weer op te halen, den arm veilig door den lederen riem te steken, en na te denken over de sluimerende gestalten, tot zijn geest er geen vat meer op had, en zij weer door de Bank en het graf verslonden werden.

„Al hoelang begraven?”

„Bijna achttien jaren.”

„Ge hadt de hoop opgegeven om weer opgegraven te worden?”

„Al lang geleden.”

Deze woorden klonken hem nog in 't oor, alsof ze pas gesproken waren, — zoo duidelijk als hij ooit iets in zijn leven gehoord had, toen de vermoeide reiziger wakker schrikte tot het bewustzijn van het dachlicht, en bevond dat de schaduwen verdwenen waren.

Hij opende het glas weer en keek naar de opkomende zon. Er was eene streek omgeploegd land met den ploeg nog staande op dezelfde plek waar gisteren de paarden uitgespannen werden; — iets verder, een stil boschje, waar vele bladeren van gloeiend gele en roode kleur nog aan de boomen gebleven waren. Hoewel de aarde koud en vochtig bleef, was de hemel helder en de zon verrees schitterend, kalm en heerlijk.

„Achtien jaren!” zei de reiziger, met een blik op de zon; genadige hemel! achttien jaren lang levend begraven!”

IV.

DE VOORBEREIDING.

„Zoodra de wagen, in den loop van den morgen, veilig te Dover aangekomen was, opende de opperknecht van het Royal-George-Hotel,

naar gewoonte, het portier. Hij deed dit op eene eenigszins plechtige wijze, want eene reis in den winter met den postwagen van Londen was eene heldendaad, met welker volbrenging men een ondernemend reiziger wel mocht gelukwenschen.

Inmiddels was er slechts één ondernemend reiziger overgebleven, dien men gelukwenschen kon, want de beide anderen hadden onderweg hunne bestemming bereikt. Het mufte inwendige van de koets, met het vochtige en vuile stroo, met de onaangename lucht en de duisternis, herinnerde eenigszins aan een groot soort van hondenok. En mijnheer Lorry, de reiziger, die zich er uit schudde, met strooketenen aan zijn lijf hangende, met overhangenden hoed en smerige beenen, geleek evenzeer op een groot soort van hond.

„Zal er morgen een schip naar Calais varen?”

„Ja, mijnheer, als het weer zoo blijft en de wind niet tegen is. De vloed komt op tegen twee uur's namiddags. Zult ge hier slapen mijnheer?”

„Ik zal niet naar bed gaan voor hedenavond; maar ik moet eene slaapkamer en een barbier hebben.”

„En daarna het ontbijt, mijnheer? Goed, mijnheer. Dezen kant uit, mijnheer. Laat me u den weg wijzen naar de Concordia-kamer, mijnheer. Den koffer van mijnheer en warm water op Concordia brengen! Mijnheers laarzen halen uit Concordia! Het vuur brand er al, mijnheer. Barbier halen voor Concordia! Vlug daar, — vooruit naar Concordia.

Daar de Concordia-kamer altijd gereed gehouden werd voor een passagier van den postwagen en daar de passagiers van den postwagen altijd van het hoofd tot de voeten zwaar ingepakt waren, bevatte die kamer deze ééne belangwekkende bijzonderheid voor de bewoners van het logement, dat, hoewel er slechts één soort van menschen in scheen te gaan, er allerlei soorten van menschen uitkwamen. Dientengevolge slenterden, als het ware bij toeval, nog een knecht, twee kruiers, verscheidene dienstmeisjes en de waard tusschen de slaapkamer en die koffiekamer rond, toen een heer van zestigjarigen leeftijd, in een deftig bruin pak, dat tamelijk versleten, maar keurig netjes onderhouden was, met groote, vierkante opslagen aan de mouwen en zware kleppen op de zakken, voorbijkwam om te gaan ontbijten.

De koffiekamer was dien morgen door niemand anders bezet dan door den heer in zijn bruin pak. De ontbijttafel was vóór het vuur geplaatst, en terwijl hij daar door de vlammen verlicht, op het ontbijt zat te wachten, bleef hij zoo bewegingloos alsof hij voor zijn portret zat.

Hij zag er netjes en stijfjes uit, met de handen op de knieën, en een groot horloge, een luidruchtig sermoen tikkende van onder zijn lang vest, alsof het een wedstrijd wilde onder-

nemen tusschen zijn eigen geregelden, deftigen gang en de lichtzinnigheid en vergankelijkheid van het vuur. Hij had een schoon gevormd been en was er een weinig trotsch op, daar de fijne bruine kousen vast en glad opgetrokken waren, en de schoenen en gespen, hoe eenvoudig ook, waren keurig netjes. Hij droeg een wonderlijk, glad, glinsterend pruikje, dat zeer goed paste op zijn schedel, welke pruik, naar wij vooronderstellen, van haar was, hoewel ze er eerder uitzag alsof ze van glazen of zijden draden gesponnen ware. Zijn linnen, hoewel niet naar evenredigheid zoo fijn als de kousen, was wit als het schuim der golven die op het nabijzijnde strand braken, of als de schitterende zeilen, die ver in zee in het zonnelicht glinsterden. Zijn gelaat, gewoonlijk rustig en bedaard, was toch, onder het wonderlijk pruikje, door een paar heldere, schitterende oogen verlicht, die het hun bezitter, jaren geleden, eenige moeite moet gekost hebben met de ingetrokkene, bedaarde uitdrukking, aan Tellson's Bank eigen, overeen te brengen. Zijne wangen waren gezond van kleur, en de trekken van zijn gelaat, hoewel ze eenige voren vertoonden, droegen weinige sporen van ongerustheid. Maar wellicht waren de ongehuwde hoofdcommiezen van Tellson's Bank voornamelijk bezig met de zorgen van anderen: en zorgen uit de tweede hand, — evenals oude kleeren — worden gemakkelijk afgeschud.

Om de gelijkenis te voltooien met iemand die voor zijn portret zit, viel de Heer Lorry in den dut. Het opzetten van het ontbijt wekte hem weer op, en hij zeide tot den knecht, terwijl hij zijn stoel bij de tafel schoof:

„Ge moet eene kamer gereed houden voor eene jonge dame, die in den loop van den dag hier aankomen zal. Zij zal wellicht vragen naar mijnheer Jarvis Lorry, of alleen naar een heer van Tellon's Bank. Wees zoo goed mij te waarschuwen zoodra zij aankomt.”

„Ja, mijnheer. Tellson's Bank, — van Londen, mijnheer?”

„Ja wel.”

„Best, mijnheer. Wij hebben dikwijls de eer uwe heeren hier te zien, op reis heen en weer tusschen Londen en Parijs, mijnheer. Er wordt een boel gereisd, mijnheer, voor de firma Tellson en Compagnie.”

„Ja. Wij hebben een huis in Frankrijk evengoed als in Engeland.”

„Ja, mijnheer. Mijnheer reist echter zelf niet veel, naar ik me verbeeld?”

„Niet in de laatste jaren. Het is nu vijftien jaren sedert wij — sedert ik — voor den laatsten keer uit Frankrijk kwam.”

„Zoo, mijnheer? Dat was vóór mijn tijd hier in huis, mijnheer. Vóórdat onze menschen hier waren, mijnheer. Het logement was toen in andere handen, mijnheer.”

„Ja, — dat geloof ik ook.”

„Maar ik zou toch een mooi stuivertje willen verwedden, mijnheer, dat zoo'n firma als Tellson en Compagnie wel vijftig, om niet eens van vijftien jaren geleden te spreken, — bloeide?”

„Ge zoudt driemaal zooveel, honderd en vijftig jaren, kunnen zeggen, zonder veel te overdrijven.”

„Wel, wel, mijnheer!”

En den mond en beide oogen dichtknijpende, terwijl hij zich van de tafel verwijderde, wierp de knecht het servet van den rechter- op den linkerarm, nam eene gemakkelijke houding aan, en bleef den gast, terwijl deze zich voedde, als uit een toren of observatorium waarnemen, — volgens de gewoonte van alle knechts in logementen, sedert onheuglijke tijden.

Toen de heer Lorry ontbeten had, ging hij op het strand rondsleren. De kleine, smalle, kromme stad Dover verborg zich voor het strand en stak het hoofd onder de kalkrotsen als een zee-struisvogel. Het strand was eene woestijn van zee en steenen, woest door elkaar rollende, — en de zee kreeg haar zin, — en haar zin was om alles te vernielen. Ze donderde tegen de stad, ze donderde tegen de klippen en veegde onstuimig groote brokken van de kust weg. De lucht tusschen de huizen droeg zulk een sterken vischreuk, dat men zich had kunnen verbeelden dat zieke visschen op het land kwamen om zich te baden, evenals zieke menschen naar het strand gingen om zich in zee te dompelen. Er werd in de haven een weinig gevischt, en 's avonds slenterde men veel rond en keek in zee, vooral als de vloed opkwam en bijna op zijn hoogst was. Kleine winkeliers, die hoegenaamd niets te doen hadden, werden soms op eene onverklaarbare wijze schatrijk, en het was opmerkelijk in de geheele buurt, dat geen mensch een lantarenopsteker luchten of zien kon.

Naarmate de hemel tegen den namiddag donkerder werd, en de lucht, die tusschenbeide helder genoeg geweest was om de Fransche kust zichtbaar te maken, met nevel en mist betrok, scheen het ook dat de gedachten van den heer Lorry somberder werden. Toen het donker geworden was en hij voor het vuur in de koffiekamer op zijn middagmaal zat te wachten, evenals hij op zijn ontbijt gewacht had, was hij in den geest druk bezig met onder de gloeiende kolen te graven.

Eene flesch goede roode wijn na tafel doet een graver onder de gloeiende kolen geen ander kwaad, dan dat die soms strekt om hem van zijn werk af te leiden. De heer Lorry had een heelen tijd leeg gezeten, en had juist het laatste glas ingeschonken, met zooveel zelfvoldoening als men verwachten kan bij een bejaard heer van een gezond gestel, die eene flesch geledigd heeft, toen het rollen van wielen in de nauwe

straat gehoord werd en een wagen op de plaats van het logement stilhield.

Hij liet het glas onaangeroerd staan.

„Dat zal wel mademoiselle zijn!“ zeide hij.

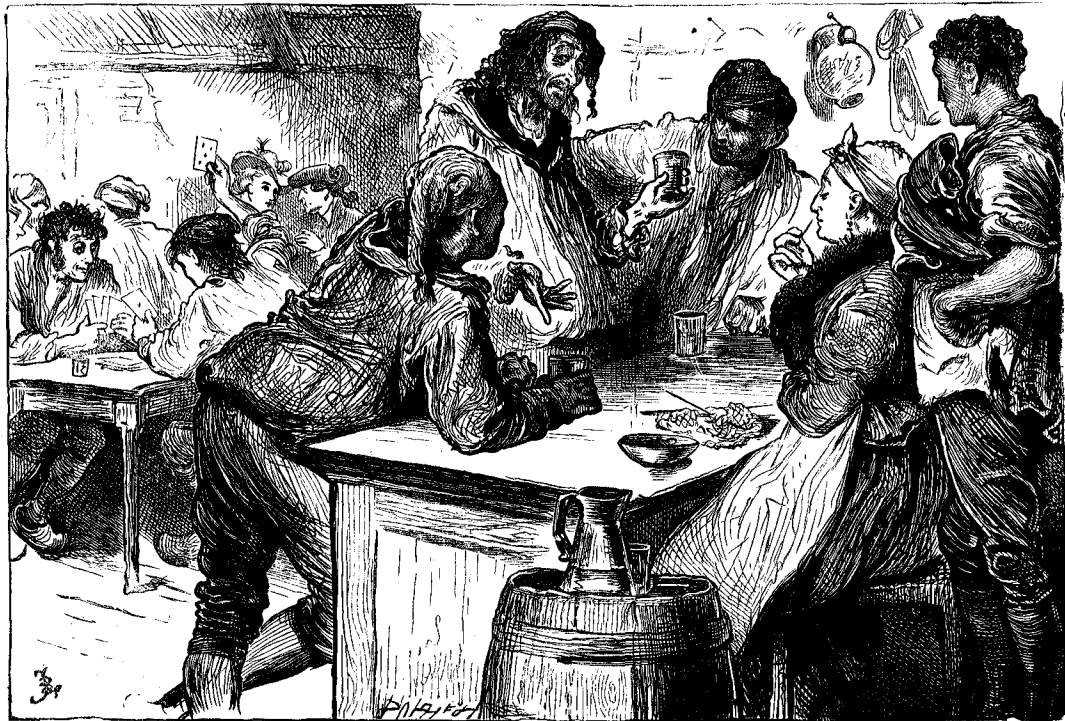
Binnen zeer weinige minuten trad de knecht binnen, met de boodschap, dat juffrouw Manette uit Londen aangekomen was, en dat het haar zeer aangenaam zou zijn den heer van de firma Tellson en Compagnie te zien.

„Nu? dadelijk?”

Juffrouw Manette had iets onderweg gebruikt en wilde nu niets nemen; zij was zeer verlangend den heer van de firma Tellson dadelijk te zien, als het met mijnheers bezigheden en genoeg overeenkwam.

licht, dat dien naam verdiende, verspreiden konden, tot ze opgedolven waren.

De duisternis was zoo moeielijk te doordringen, dat, terwijl de heer Lorry den weg zocht over het versletene Smyrnasche tapijt, hij vooronderstelde dat juffrouw Manette zich in eene aangrenzende kamer bevond, totdat hij, na de twee lange kaarsen voorbijgegaan te zijn, aan de tafel, vóór het vuur, eene jonge dame zag van niet meer den zeventien jaren, die op hem stond te wachten, en, nog in haar mantel gehuld, den strooien reishoed bij het lint in de hand hield. Terwijl zijne oogen rustten op die kleine, tengere en fraaie gestalte, met rijk blond haar, — met een paar blauwe oogen, die de

HET WIJNHUIS. (Blz. 15).

Er bleef niets anders over voor den heer van de firma Tellson, dan om zijn glas met een blik van doffen wanhoop te ledigen, zijn wonderlijk, vlasachtig pruikje over beide ooren vast te trekken, en den knecht naar de kamer van juffrouw Manette te volgen. Het was eene groote donkere kamer, op een doodsche wijze gemeubeld, met zwart paardenharen canapé's en stoelen, en met zware, donkere tafels opgevuld. Deze waren zoodanig geolied, dat de twee lange kaarsen op de tafel in het midden der kamer, op een sombere wijze in elk tafelblad weerkaatst werden, alsof zij begraven lagen in diepe kuilen van zwart mahoniehout, en geen

zijnen met een vragenden blik ontmoetten, en met een voorhoofd dat eene zonderlinge gave bezat (men bedenke hoe jeugdig en hoe glad het was!) om zich te rimpelen en uit te breiden met eene uitdrukking, die noch alleen verwarring, verwondering, of angst, of een sterk gevestigde aandacht te kennen gaf, maar die alle vier uitdrukkingen vereenigde: — terwijl zijn oog door dit alles geboeid werd, flikkerde eene plotselinge gelijkenis voor hem op, met een kind dat hij in de armen gehouden had op den terugtocht over het Kanaal, op zekeren dag toen de hagel zwaar viel en de zee hoog liep. De gelijkenis verdween weder, zoo-

als, bij voorbeeld, een adem doen zou op de oppervlakte van den grooten spiegel achter haar, op welks lijst een kreupele optocht te zien was van neger-Amortjes, — waarvan velen zonder hoofd en allen verminkt waren, — die manden vol zwarte Dood-zee-vruchten aan zwarte godinnen aanboden, — en de heer Lorry maakte eene stijve buiging voor juffrouw Manette.

„Wees zoo goed om plaats te nemen, mijnheer.” Eene zeer heldere, aangename, jeugdige stem, met een eenigszins, maar zeer weinig merkbaar vreemd accent.

„Ik heb de eer u de hand te kussen, mejuffrouw,” hernam de heer Lorry met al de deftigheid van vroegere dagen, terwijl hij weder eene stijve buiging maakte en plaats nam.

„Ik ontving gisteren een brief van de Bank, mijnheer, met het bericht van eene nieuwe tijding — eene ontdekking —”

„Het woord doet er niet toe, mejuffrouw: — beide woorden zijn goed.”

„Aangaande het kleine vermogen van mijn armen vader, dien ik nooit gezien heb, — die sedert zoo lang dood is.”

De heer Lorry schoof heen en weer op zijn stoel en wierp een benauwd blik op den kreupelen optocht van zwarte Amortjes. Alsof zij in hunne bespottelijke manden iets hadden, dat iemand te pas kon komen!

„En dat het noodig was dat ik zelve naar Parijs zou reizen, om daar met een heer van de Bank iets te bespreken, — dien men zoo vriendelijk wilde zijn om die reden daarheen te zenden.”

„Die heer ben ik.”

„Dat had ik bijna begrepen, mijnheer.”

Zij maakte een nijging voor hem (de jonge dames maakten nog nijgingen in die dagen), met een innemend verlangen om hem te doen begrijpen, dat zij beseftte hoeveel ouder en wijzer hij was dan zij. Hij maakte weder eene buiging.

„Ik antwoordde aan de firma, mijnheer, dat, daar diegenen, die zoo vriendelijk zijn mij met raad te dienen en zoo goed onderricht zijn, het noodzakelijk achten dat ik naar Frankrijk ging, ik dat doen zou, en daar ik eene wees ben en geen vriend heb om mij te geleiden, ik mij zeer verplicht zou gevoelen als ik de reis onder de bescherming van den waardigen heer, die overgezonden werd, mocht ondernemen. Die heer had Londen reeds verlaten, maar ik geloof dat hem een bode nagezonden werd, met beleefd verzoek op mij te willen wachten.”

„Ik gevoelde mij zeer gelukkig,” hernam de heer Lorry, „mij met dat vertrouwen vereerd te zien. Ik zal mij nog gelukkiger gevoelen om den mij opgedragen last te mogen uitvoeren.”

„Ik dank u, mijnheer. Van ganscher harte, mijnheer. Men vertelde mij aan de Bank, dat

die heer mij alle bijzonderheden van de zaak zou uitleggen, en dat ik er op voorbereid moest zijn, ze van den meest verrassenden aard te vinden. Ik heb mijn best gedaan mij voor te bereiden, en ik ben, natuurlijk, bijzonder en zeer sterk verlangend alles te vernemen.”

„Natuurlijk,” hernam de heer Lorry, „O ja! ik —”

Na een oogenblik gezwegen te hebben, zeide hij, terwijl hij zijn pruikje weer over de ooren trok:

„t Is heel moeielijk een begin te vinden!”

Hij begon niet; maar in zijne weifeling ontmoette zijn blik den haren. Het jeugdige voorhoofd vertoonde weder die zonderlinge uitdrukking, — die fraai was en kenmerkend buitendien, — en zij hief de hand op, alsof zij met eene onwillekeurige beweging eene voorbijtrekkende schim wilde grijpen of vasthouden.

„Zijn we elkaar geheel vreemd, mijnheer?”

„Ben ik u niet vreemd?” De heer Lorry opende de handen en strekte ze met een glimlach uit.

Tusschen de wenkbrauwen en juist boven het neusje, welks vorm zoo fijn en zuiver mogelijk was, toonde zich weder de uitdrukking bijzonder sterk, terwijl zij in gedachte plaats nam op den stoel, waarnaast zij tot nu toe was blijven staan. Hij hield haar in 't oog zoolang zij peinsde, en zoodra zij opkeek, hervatte hij:

„In uw aangenomen vaderland kan ik, naar ik vooronderstel, niet beter doen dan u als een jonge Engelsche dame toespreken, mejuffrouw Manette?”

„Als het u belieft, mijnheer.”

„Mejuffrouw Manette, ik ben een man van zaken. Ik heb in last zaken met u af te doen. Als gij mij aanhoort, let niet meer op mij dan of ik eene praat-machine ware; — inderdaad, ik ben ook niet veel anders. Ik zal dan, met uw verlof, u de geschiedenis van een onzer klanten vertellen.”

„Geschiedenis!”

Hij scheen met opzet zich te vergissen omtrent het woord, dat zij herhaald had, en hervatte haastig: „Ja, van een onzer klanten; — in onze zaken, als bankiers, noemen we gewoonlijk onze kennissen klanten. Het was een Fransch heer, een wetenschappelijk man, een man van groote kunde, een arts.”

„Niet van Beauvais?”

„Toch! van Beauvais. Evenals Monsieur Manette, uw vader, had die heer te Parijs naam gemaakt. Ik had de eer van hem daar te leeren kennen. Onze betrekking tot elkaar kwam alleen door zaken; maar deze waren van trouwewijzen aard. Ik was te dier tijd in ons Fransche huis en was er — ja, wel twintig jaren geweest.”

„Te dier tijd? — Mag ik vragen wanneer dat was, mijnheer?”

„Ik spreek van een twintigtal jaren geleden:

meijuffrouw. Hij huwde — eene Engelsche dame, — en ik werd tot een zijner gevolmachtigden benoemd. Zijne zaken, evenals de zaken van vele andere Fransche heeren en Fransche familiën, waren geheel in handen van de firma Tellson. Op dezelfde wijze ben ik, of ben ik geweest, gevolmachtigde van zeer vele onzer klanten. Dit zijn slechts handelsbetrekkingen, mejuffrouw, — zonder vriendschap, of bijzondere belangstelling, of iets dat naar sentiment zweemt. Ik ben in den loop der zaken van den een op den anderen overgegaan, evenals ik van den eenen klant tot den anderen overga in den loop van den dag; — met één woord, ik heb geen gevoel; — ik ben slechts een werktuig. Om voort te gaan —

„Maar dit is de geschiedenis van mijn vader, — en ik begin mij te verbeelden,” hier vestigde zich het vreemd opgetrokken voorhoofd vast op hem, — „dat, toen ik eene wees werd, bij den dood mijner moeder, slechts twee jaren na dien van mijn vader, gij het waart, die mij naar Engeland overbracht? Ik ben bijna zeker, dat gij het waart!”

De heer Lorry nam de aarzelende kleine hand welke met vertrouwen de zijne zocht, en drukte met veel deftigheid een kus op de vingertjes. Daarop geleidde hij de jonge dame rechtstreeks weder naar haar stoel, en de leuning met de linkerhand vasthoudende, terwijl hij de rechter beurtelings gebruikte om zich de kin te wrijven of zijn pruikje over de ooren recht te trekken, of klem bij te zetten aan hetgeen hij vertelde, bleef hij op haar gelaat nederzien terwijl zij naar het zijne opkeek.

„Juffrouw Manette, ik was het. En ge zult begrijpen met hoeveel waarheid ik van mij zelven zeide, dat ik geen gevoel had, en dat ik geene andere betrekkingen dat die van den handel met mijne medemenschen ken, als ik u zeg, dat ik u sedert dien tijd niet weergezien heb. Neen, ge zijt de pupil geweest van de firma Tellson, en sedert dien tijd ben ik met andere zaken voor Tellson en Compagnie bezig geweest. Gevoel! Daarvoor heb ik geen tijd! Daartoe zie ik geene kans! Ik slijt mijn geheele leven, mejuffrouw, met aan den grooten geldmangel te draaien.”

Na deze zonderlinge beschrijving van zijn dagelijksch werk, streek de heer Lorry zijne vlasachtige pruik met beide handen glad, — wat volstrekt niet noodig was, daar het onmogelijk was de oppervlakte er van gladder te maken dan die reeds was, — en hernam toen zijne vorige houding.

„Zooals gij opgemerkt hebt, mejuffrouw, — dit is de geschiedenis van uw diep betreurden vader. Nu komt het verschil. Indien uw vader eens niet gestorven ware, — wees niet bang! Wat schrikt gij?”

Dat deed zij inderdaad. Zij greep zijn pols met beide handen.

„Wat ik u bidden mag,” zei de heer Lorry op vleien den toon, terwijl hij de linkerhand oplichtte van den rug van den stoel, om die op de smeekende vingers te leggen, die bevend zijn arm grepen: „wat ik u bidden mag; blijf bedaard. — 't Is niets anders dan een zaak, die ik met u heb af te doen. Zooals ik zeide, —”

Haar blik trof hem hier weder zoo sterk, dat hij afbrak, in de war raakte en opnieuw begon.

„Zooals ik zeide: als Monsieur Manette niet gestorven ware: als hij plotseling en in stilte verdwenen ware; als men hem weggetooverd had; — als het niet moeilijk geweest ware te gissen naar welke verschrikkelijke plaats men hem gebracht had, hoewel het onmogelijk mocht wezen hem daar op te sporen; — als hij onder zijne landgenooten een vijand had, die een voorrecht mocht uitoefenen, dat in mijn tijd, ginds over de zee, sommige menschen niet eens durfden noemen; — bij voorbeeld, het recht om een brief in blanco in te vullen met iemands naam, die daarop in de vergetelheid eener gevangenis voor een willekeurigen tijd opgesloten werd; als zijne vrouw, maar tevergeefs, den koning, de koningin, het hof, de geestelijken, gesmeekt had om haar berichten van hem te geven, dan zou dit de geschiedenis van dien ongelukkigen dokter van Beauvais zijn geweest.”

„Ik smeeek u, vertel mij meer, mijnheer.”

„Dat zal ik doen. Dat ga ik doen. Kunt ge het nu verdragen?”

„Ik kan alles verdragen, behalve de onzekerheid waarin ge mij nu laat.”

„Gij spreekt bedaard, en gij — ja gij zijt bedaard. Best!” (ofschoon zijne manier van minder overtuiging blijken gaf dan zijne woorden). „Ge moet het als niets anders dan als eene zaak beschouwen: — eene zaak, die afgedaan moet worden! Nu, als de vrouw van dezen dokter, hoewel eene moedige en krachtige vrouw, door dit alles zoozeer geleden had vóór de geboorte van haar kind. . . .”

„Een dochttertje, mijnheer?”

„Eene dochter. — Niets dan eene zaak, zeg ik u! Wees niet bedroefd! Als de arme dame zoo zwaar geleden had vóór de geboorte van haar kindje, dat zij het besluit nam om hare dochter elken zweem van de ellende te besparen, welke zij zelve uitgestaan had, door haar op te voeden in 't geloof dat haar vader overleden was; — neen, knielt niet! In 's hemels naam, waarom zoudt gij voor mij knielen?”

„De waarheid! O lieve, beste mijnheer! de waarheid!”

„Eene — zaak, — niets dan eene zaak! Gij brengt me in de war, en hoe kan ik bij de zaak blijven, als gij me in de war brengt? Laat ons bij onze zinnen blijven. Als ge zoo vriendelijk wildet wezen, bij voorbeeld, te zeggen hoeveel negenmaal negen stuivers zijn? — of hoeveel

shillingen er in twintig guinjes gaan, zou mij dat zeer aanmoedigen. Ik zou veel geruster omtrent u wezen!"

Zonder rechtstreeks op dit verzoek te antwoorden, bleef zij zoo stil zitten toen hij haar zeer zachtjes opgeholpen had, en de handen, die nog zijn pols omklemden, waren zooveel vaster dan zij geweest waren, dat de heer Jarvis Lorry zich eenigszins verlicht gevoelde.

"Goed zoo! Goed zoo! Houd moed! Zaken zijn zaken! Gij hebt nu zaken voor u; — eene heel mooie zaak zelfs! Mejuffrouw Manette: — uwe moeder handelde op deze wijze met u. En toen zij stierf, — met een gebroken hart, naar ik meen, zonder ooit het zoeken naar uw vader opgegeven te hebben, — liet zij u na, op den leeftijd van twee jaren, om bloeiende, in geluk en schoonheid op te groeien, zonder de zwarte wolk van onzekerheid over u te laten zweven, of uw vader spoedig in den kerker gestorven is, of na lange jaren weggewijnde."

Terwijl hij dit zeide, keek hij met bewonderend medelijden neder op het golvende haar, alsof hij zich voorstelde, dat het reeds met grijs gestreept had kunnen zijn.

"Ge weet dat uwe ouders geen groot vermogen bezaten, — en dat alles wat zij hadden, op uwe moeder en u gevestigd was. Er is geene vermeerdering van vermogen; er zijn geene bezittingen ontdekt, maar —"

Hij gevoelde dat zij zijn arm vaster omklemden, en hield op. De uitdrukking op haar voorhoofd, welke zijne aandacht zoozeer getrokken had, en die nu zoo sterk was, drukte den meest kwelenden angst uit.

"Maar hij is weergevonden, — weergevonden. Hij leeft. Het is maar al te waarschijnlijk, dat hij zeer veranderd is; — het is mogelijk dat hij zeer geleden heeft; hoewel we het beste hopen moeten. Hij leeft nog. Uw vader is in het huis van een zijner oude dienstboden opgenomen, te Parijs, — en wij gaan daarheen; — ik, om hem, zoo mogelijk, te identificeren, — gij, om hem tot het leven; tot de liefde, tot de maatschappij, tot de rust, tot het geluk terug te brengen."

Eene rilling doorliep hare gestalte en ging van haar op hem over, en zij zeide op zachten, duidelijken, verschrikkelijken toon, alsof zij in een droom sprak:

"Ik ga om zijn geest te zien! Het zal zijn geest zijn — en hij zelf niet!"

De heer Lorry wreef zachtjes de handen, die zijn arm grepen. "Kom! kom! kom! bedaard! Ge weet nu alles, — zoowel het beste als het ergste. Ge zijt nu een eind gevorderd op de reis naar den armen mishandelenden man, en als de verdere tocht ter zee en te land voorspoedig is, zult gij weldra bij hem zijn."

Zij herhaalde op denzelfden toon, nu bijna fluisterend: „Ik ben vrij, ik ben gelukkig ge-

weest, — en toch heeft zijn geest mij nooit ver-
volgd!"

"Nog één punt slechts!" zeide de heer Lorry met veel klem, als het beste middel om hare aandacht tot zich te trekken. „Men heeft hem onder een anderen naam ontdekt; de zijne werd lang geleden vergeten of geheim gehouden. Het zou nu erger dan noodeloos zijn, te onderzoeken om welke reden dat geschied is; — erger dan noodeloos, te vragen of men hem jarenlang vergeten, of met opzet gevangen gehouden heeft. Het zou erger dan noodeloos zijn, om nu iets te onderzoeken, omdat het gevaarlijk zou zijn. Het beste is, om nergens, en op geenerlei wijze, iets van de zaak te zeggen, en hem, — ten minste tijdelijk, — uit Frankrijk te verwijderen. Zelfs ik, hoewel als Engelschman veilig, en zelfs de firma Tellson, hoeveel invloed zij ook in kredietzaken in Frankrijk hebben moge, vermijden elke toespeling op die zaak. Ik heb geen stukje papier bij mij, dat rechtstreeks er op doelt. Het is in alle opzichten eene geheime zaak. Mijne geloofsbriefven, aantekeningen en notities zijn allen bevat in de woorden: „Tot het leven teruggeroepen," — dat alles, wat men verkiest, beteekenen kan. Maar wat deert u? Zij let op niets meer! Juffrouw Manette!"

Zij bleef onder zijne hand zitten, geheel stil en bewegingloos, zonder zelf achterover te zijgen op haar stoel, met de oogen open en op hem gevestigd, en met eene uitdrukking op het voorhoofd, alsof die daar ingehouwen of ingebrand ware. Zij hield zijn pols nog zoo vast omklemd, dat hij vreesde haar te bezeeren als hij hare hand losmaakte, en daarom riep hij luidkeels om hulp, zonder zich te verroeren.

Eene vrouw van een woest uitzicht, die, zooals de heer Lorry zelfs te midden van zijne ontroering opmerkte, zeer rood van kleur was, met rood haar, en op de eene of andere wonderbaarlijke wijze in zeer nauwsluitende kleeren uitgedost was, met een verbazenden hoed op het hoofd, die op een groot houten schepel geleek, — of op eene Engelsche kaas, — kwam, vóór de dienstboden van de herberg, in de kamer vliegen, en loste spoedig de vraag op, hoe den heer Lorry, uit den greep der jonge dame te bevrijden, door hem eene breede hand op de borst te leggen, en hem met geweld tegen den muur te duwen.

"Ik geloof waarlijk, dat zij een man is!" was de ademlooze gedachte van den heer Lorry, op het oogenblik dat hij tegen den muur aanbondsde.

"Wel! kijk daar!" riep de vrouw, het woord tot de dienstboden richtende. „Waarom gaat ge niet iets halen, in plaats van mij aan te gapen? Of vindt ge me zoo mooi? Waarom gaat ge niet iets halen? Ik zal je helpen, als je niet gauw wat vliegend zout, koud water en azijn brengt!"

Allen vlogen om deze geneesmiddelen te halen, terwijl zij het meisje zachtjes op eene canapé

legde en haar met veel behendigheid en teederheid bijstond, haar steeds „mijn lieveling! mijn vogeltje!” noemende en met veel trotschheid en zorg de gouden lokken van hare schouders wegstrijkende.

„En gij daar, in dat bruine pak!” zeide zij zeer verontwaardigd tot den heer Lorry, „kondt ge haar niet vertellen wat ge te vertellen hadt, zonder haar zoo doodsbenauwd te maken? Kijk eens naar dat lieve, bleeke gelaat, — en die koude handen! Is dat handelen als een banier betaamt?”

De heer Lorry was zoodanig in de war gebracht door zulk eene moeielijk te beantwoorden vraag, dat hij slechts uit de verte kon blijven toekijken, met zijne zwakkere sympathie en nederigheid, terwijl de sterke vrouw, na de dienstboden verbannen te hebben, met de geheimzinnige bedreiging van het hun „betaald te zetten,” als zij het waagden daár te staan gapen, de zieke langzamerhand bijbracht en streelde tot zij het zwakke hoofd op haar schouder liet rusten.

„Ik hoop dat het nu gelukken zal,” zeide de heer Lorry.

„Dan is het uwe schuld niet, met uw bruin pak! O mijn lief engeltje!”

„Ik hoop,” zei de heer Lorry na eene tweede nederige pauze, „dat gij juffrouw Manette naar Frankrijk vergezelt?”

„Dat zou wat moois zijn!” hernam de sterke vrouw. „Als ik er ooit voor bestemd was geweest over zee te varen, geloof ik dat de Voorzienigheid mij op een eiland zou geplaatst hebben?”

Daar dit eene tweede moeielijk te beantwoorden vraag was, verwijderde zich de heer Lorry, ten einde er over na te denken.

V.

HET WIJNHUIS.

Men had een groot vat wijn op straat laten vallen en breken. Het ongeluk was gebeurd terwijl men het van eene kar aflaafde; het was er van afgerold; de hoepels waren gebroken, en het lag op de steenen, vlak vóór de deur van het wijnhuis, als een notedop verbrijzeld.

Al de menschen in de buurt hadden hun werk, of hunne werkeloosheid, gestaakt, om daarheen te loopen en den wijn op te drinken. De ruwe, ongelijke straatsteenen, die in alle richtingen naar boven staken, en, zooals men zich had kunnen verbeelden, bestemd waren om alle levende wezens, die ze betraden, kreupel te maken, hadden den wijn in kleine plaszen opgedamd, en ieder dezer plassen werd door eene groep omgeven, die zich, naar de grootte er van, er omheen verdrong. Eenige mannen knielden, schepten met beide handen op, slurp-

ten daaruit, of lieten de vrouwen, die zich over hunne schouders heenbogen, drinken eer de wijn van tusschen hunne vingers doorgedruppeld was. Anderen, mannen en vrouwen, schepten uit de plassen met kleine gebrokene kannen en bekers, of zelfs met de doeken van de hoofden der vrouwen, die in de monden der kinderen uitgeperst werden; anderen maakten kleine dammen van modder, om den afloopenden wijn tegen te houden; nog anderen, door de toeschouwers uit de bovenvensters opmerkzaam gemaakt, vlogen hier- of daarheen, om kleine wijnbeken, die in allerlei richtingen zich een weg baanden, op te dammen; weder anderen hielden zich alleen bezig met de doortrokkene en door den wijn geleverde stukken van het vat, — de meest broze en door het vocht verteerde brokken zelfs — met de meeste gulzigheid af te lekken of te kauwen. Er was geen goot waardoor de wijn ontsnappen kon; en niet slechts werd al de wijn opgeschept, maar ook tevens zooveel modder daarbij, dat men had kunnen denken, dat er een straatveger aan den gang geweest was, indien iemand daar ooit van zulk een wonderbaarlijk wezen gehoord had.

Het schelle geluid van lachen, van opgeruimde stemmen, — stemmen van mannen, vrouwen en kinderen, — weerklonk door de straat, zoolang de pret met den wijn duurde. Er was weinig ruwheid en veel speelschheid daarbij. Het was vooral iets gezelligs; er was eene blijkbare zucht van alle kanten om zich bij iemand anders te voegen, wat onder de meest gelukkingen, of opgeruimden, aanleiding gaf tot grappige omhelzingen, tot het instellen van feestdronken; tot handschudden, en zelfs tot het vormen van een kring en tot het dansen van een twaalfstal menschen tegelijk. Zoodra de wijn weg was, en de plaatsen, waar die het overvloedigst geweest was, roostersgewijs opgeharkt waren door de vingers, hield deze drukte op, even plotseling als ze begonnen was. De man, die zijne zaag in het hout had laten steken, zette die weder in beweging; de vrouw, die op een stoep den pot vol gloeiende kolen neergezet had, waarbij zij getracht had hare eigene bevrorene handen en voeten, of die van haar kind, te warmen, keerde weder daarheen terug; mannen met ontbloote armen, met ongekamd haar, met doodsbleeke gelaats-trekken, die uit de kelders in de winterlucht opgedoken waren, daalden weder daarin neder, en iets sombers, dat eigenaardiger scheen dan de zonneschijn, verspreide zich over het tooneel.

Het was roode wijn geweest, die den grond van de smalle straat van den Faubourg St. Antoine, te Parijs, waar hij gestort werd, geleverd had. Hij had ook vele handen en vele gezichten en vele bloote voeten en vele klompen roodgeverfd. De handen van den man, die hout

zaagde, lieten roode vlekken na op de blokken, en het voorhoofd van de vrouw met het kind was geverfd met het roode vocht uit den ouden lap, dien zij weder om het hoofd bond. Diegenen, die met de duigen van het vat bezig geweest waren, hadden een tijgerachtigen smeer om den mond gekregen, en een lange grappenmaker, op deze wijze beklad, met het hoofd eerder uit, dan in een langen zak van eene slaapmuts, doopte den vinger in de modder en den wijn en schreef op den muur het woord — BLOED!

De tijd naderde, waarop ook die wijn op straat gestort zou worden, en menigeen daarmede roodgeverfd zou zijn.

En nadat de wolk, welke een voorbijgaande lichtstraal van het heilige gelaat van St. Antoine verdreven had, weder daarop nederdaalde, werd de somberheid drukkend: — koude, vuilnis, ziekte, onwetendheid en gebrek waren de kamerheeren zijner heiligheid, — allen edelen, die eene groote macht bezaten, — vooral de laatstgenoemde. Toonbeelden van een volk, dat in den molen gemalen en weer gemalen werd, — en zeker in een geheel anderen molen dan dien van de fabel, die de oude menschen weer jong maakte, — rilden aan alle hoeken, gingen in elke deur in of uit, keken uit elk venster, waren zichtbaar in elk fladderend gewaad, door den wind in beweging gebracht. De molen, die hen vergruisd had, was de molen, die de jeugd oud maakt; de kinderen hadden oude gelaatstrekken, en op hen en op de gelaatstrekken der volwassenen, en in de voren van den ouderdom, overal uitkomende, zag men het merk van den Honger. Die was overal heerschend. De Honger werd uit de hooge huizen uitgestoken in de ellendige lompen die op stokken en lijnen uithingen; de Honger was er ingelapt met stroo, lompen, hout en papier; de Honger was zichtbaar in elken brok van den kleinen voorraad brandhout, dat gezaagd werd; de Honger staarde naar beneden van schoorsteenen, die niet rookten, en sprong op van de smerige straatsteenen, waar onder het vuil geen afval van iets eetbaars te vinden was. De Honger was het opschrift op de planken van den bakker, geschreven op elk brokje van den schaarschen voorraad van zijn slecht brood; bij den worstverkoopster in elk mengsel van hondevleesch, dat te koop aangeboden werd. De uitgedroogde beenderen van den Honger rammelden onder de gloeiende kastanjes in den ijzeren cilinder; de Honger was als draden uitgeplozen in alle potjes van uitgedroogde aardappelen, met eenige ongewillige druppels olie opgebakken.

De woonplaats van den Honger was in alle opzichten hem waardig. Het was eene nauwe, kronkelende straat, vol gemeenheid en nare reuken, met andere nauwe en kronkelende stra-

ten daarin uitlopende, alles bevolkt door lompen en slaapmutsen, en alles ruikende naar lompen en slaapmutsen, terwijl al wat zichtbaar was, iets sombers en ziekelijks had. In het gejaagde voorkomen der menschen was er nog eene dierlijke gedachte uitgedrukt van de mogelijkheid om, — tot het uiterste gedreven, — zich te kunnen verzetten. Hoe gedrukt zij ook waren, hoe zij ook rondslopen, er was geen gebrek aan oogen die vuur schoten, noch aan saamgenepen lippen, bleek van hetgeen ze opsloten, noch aan voorhoofden, samengetrokken als de strik van de galg, welken zij om hun eigen hals gevoelden, of om den hals van anderen wilden leggen. De uitgangborden der winkels, — en bijna elke winkel had er een, — waren alle grimmige illustraties van het gebrek. De vleeschhouwer en de varkensslager hadden slechts de magerste brokken vleesch doen afschilderen, de bakker slechts het grootste zijner kleine brooden. De menschen, die ruw afgeschilderd werden als in de wijnhuizen drinkende, mompelde over kleine bekers dun wijn en bier en gluurden elkaar vertrouwelijk aan. Niets werd in een bloeienden toestand voorgesteld dan werktuigen en wapenen; — maar de messen en bijlen bij den mesmaker waren scherp en schitterend; de hammers van den smid waren zwaar; en de voorraad van den geweermaker was moorddadig. De kreupelmakende straatsteenen, met de vele kleine reservoirs van modder en water, hadden geene trottoirs; maar eindigden bij de huisdeuren. Daarentegen liep de goot midden door de straat, — als die ooit liep, — wat slechts gebeurde bij zware regens, en dan liep hij in dolzinnige vlagen de huizen binnen. Dwars over de straten, bij groote tusschenruimten, hing er eene zware lantaren, aan een blok en een touw: des nachts, als de lantarenopsteker ze naar beneden gelaten, ze opgestoken en weer opgehaald had, zwaaide er eene dunne reeks van doffe pitten op eene ziekelijke wijze boven de menschen, alsof zij op zee waren. En, inderdaad, zij waren op zee, — en het schip en de bemanning verkeerden in groot gevaar van een hevigen storm.

Want de tijd naderde, waarop de uitgeteerde schrikvogels van dat deel der stad zoo lang den lantarenopsteker zouden aangegaapt hebben, dat zij, door werkeloosheid en honger gedreven, het denkbeeld zouden opvatten om zijn werk te verbeteren en menschen aan die touwen en met die blokken op te halen, om op hun somberen toestand neer te flikkeren. Maar die tijd was nog niet daar, en iedere wind, die over Frankrijk woei, schudde tevergeefs aan de lompen van de schrikvogels, want de prachtige, zingende bonte vogels letten niet op de waarschuwing.

Het wijnhuis was aan den hoek van de straat,

iets beter wat uiterlijk aanzien betrof dan de meeste andere, en de baas was aan de deur blijven staan, in een geel vest en eene groene broek, om het grabbelen naar den wijn te zien.

„t Gaat mij niet aan,” zeide hij, op eene afdoende wijze de schouders ophalende; „de menschen van de markt hebben het gedaan. Ze moeten mij een ander vat brengen.”

Terwijl hij daar stond, viel zijn oog op den langen grappenmaker, die zijne aardigheid op den muur schreef, en hij riep hem over de straat toe:

„Zeg eens, m o n Gaspard, wat doet ge daar?”

De man wees met oneindig veel beteekenis, zooals dikwijls menschen uit zijne klasse kunnen doen, op zijne grap. Maar die miste haar doel, en verongelukte geheel en al, wat ook dikwijls met menschen uit zijne klasse gebeurt.

„Wat is dat? Zijt ge rijp voor het gekkenhuis?” riep de waard, terwijl hij over de straat stapte, en met eene handvol modder, die hij opraapte en er overheen smeerde, de grap uitwischte. „Waarom schrijft ge dit hier op straat? Is er, zeg eens is er geen andere plaats, om dergelijke woorden op te schrijven?”

Onder deze vermaning liet hij de hand, die nog schoon was, (wellicht bij toeval, wellicht met opzet) op het hart van den grappenmaker vallen. Deze sloeg er op met de zijne, sprong vlug omhoog en kwam neder in eene fantastische, dansende houding, met een van de door den wijn geverfde schoenen, plotseling afgerukt, in de hand uitgestrekt. Op deze wijze zag hij er uit als een grappenmaker, om niet te zeggen van wolfachtigen, dan toch van zeer practischen aard.

„Trek den schoen weer aan; — trek hem aan,” hernam de ander. „Noem wijn, wijn, en daarmede uit!” En met dezen raad veegde hij de vuile hand, zeer bedaard, alsof hij die om zijnentwil bemorst had, op de kleeren (als ze kleeren heeten mochten) van den grappenmaker af en ging weer in zijn winkel.

De waard van het wijnhuis was een korthalzig, krijgshaftig uitziend man van een warm temperament, want hoewel het bitter koud was, had hij den rok niet aan, maar droeg dien hangende op zijn schouder. De hemdsmouwen waren ook opgeslagen, en de bruine armen waren tot den elleboog ontbloot. Hij droeg ook niets anders op het hoofd dan zijn eigen kort, stevig krullend donker haar. Over het algemeen was het een donker mensch, met goede oogen, met eene goede, stevige breedte tusschen beide. Hij had ook over 't geheel een goedaardig uitzicht, maar tevens onverbiddeijk; blijkbaar een mensch met een krachten wil en een onverzettelijk besluit, een man dien men niet gaarne ontmoeten zou op een smal pad, met een afgrond aan weerskanten, want niets zou hem van zijn weg doen afwijken.

Madame Defarge, zijne vrouw, zat in den winkel achter de toonbank toen hij binnentrad. Madame Defarge was eene lijvige vrouw, van ongeveer denzelfden leeftijd als haar man, met een waakzaam oog, dat zelden naar iets scheen te kijken, met eene groote hand met zware ringen, een ernstig gezicht, grove gelaatstrekken, en zeer bedaard in hare manieren. Er was iets kenmerkends in Madame Defarge, waaruit men had kunnen opmaken dat zij zich zeer zelden tot haar eigen nadeel vergiste in de rekeningen, welke zij opmaakte. Daar Madame Defarge gevoelig voor koude was, had zij zich in pelterijen gehuld, met een grooten bonten doek om het hoofd, zonder echter de groote oorringen te verbergen. Haar breiwerk lag vóór haar, maar zij had het nedergelegd, en was bezig met een tandenstoker te gebruiken. Aldus werkzaam, met den rechterelleboog in de linkerhand rustende, zeide Madame Defarge niets toen haar man binnentrad, maar hoestte eventjes, — één kuchje! Dit verenigd met het eventjes optrekken van de donkere wenkbrauwen, boven den tandenstoker, deed haar man begrijpen, dat hij wél zou doen met rond te zien in den winkel naar nieuwe klanten, die binnengekomen mochten zijn terwijl hij op straat was.

De waard keek dus rond, tot zijne oogen rustten op een bejaard heer en eene jonge dame, die in een hoek zaten. Er waren ook andere gezelschappen: twee aan het kaarten: twee aan het dominospelen; drie bij de toonbank staande, die eene geringe hoeveelheid wijn zoo langzaam mogelijk opslurpten. Terwijl hij achter de toonbank zat, merkte hij op, dat de oude heer met een blik aan de jonge dame te kennen gaf: „Dit is de man dien wij zoeken!”

„Wat drommel doet gij in dit schuitje?” sprak de heer Defarge in zich zelve: „ik ken u niet!”

Maar hij veinsde niet op de beide vreemdelingen te letten, en knoopte een gesprek aan met het drietal klanten, die voor de toonbank stonden.

„Hoe gaat het, Jacques?” vroeg een der drie aan Monsieur Defarge. „Is al de gestorte wijn opgedronken?”

„Tot den laatsten druppel, Jacques,” hernam de heer Defarge. Na deze ruiling van doopnaam, hoestte Madame Defarge, steeds nog met den tandenstoker bezig, nog één kuchje en trok de wenkbrauwen nog één lijntje hooger op.

„Het gebeurt niet dikwijls,” zei de tweede der drie, Monsieur Defarge aansprekende, „dat zulk ellendig vee wijn proeft, — of iets anders dan roggebrood en den dood, niet waar, Jacques?”

„Ge hebt gelijk Jacques,” hernam Monsieur Defarge.

Bij deze tweede ruiling van doopnaam, hoestte madame Defarge nog één kuchje en trok de wenkbrauwen nog één lijntje hooger op, terwijl zij steeds nog met de meeste bedaardheid den tandenstoker gebruikte.

De laatste der drie zette nu het leege glas neder, smakte met de lippen en sprak ook zijn woord:

„Zoo! des te erger! Zulk arm vee moet een bitteren smaak in den mond hebben, en een hard leven leiden, Jacques. Niet waar, Jacques?”

„Dat is zoo, Jacques,” luidde het antwoord van den heer Defarge.

Deze derde ruiling van doopnaam had plaats op het oogenblik dat madame Defarge den tandenstoker borg, de wenkbrauwen opgetrokken hield en eventjes op haar stoel ritselde.

„Wacht maar! — Dat is waar!” mompelde haar man. „Heeren, — mijne vrouw!”

De drie klanten namen den hoed af, om Madame Defarge op eene zwerige wijze te groeten. Zij beantwoordde deze beleefdheid door het hoofd te buigen en een vluchtigen blik op hen te vestigen. Daarop keek zij, als terloops, in den winkel rond, nam haar breiwerk met de meeste bedaardheid en kalmte op en verdiepte zich geheel in die bezigheid.

„Heeren,” zei haar man, die zijn helder oog op haar gevestigd hield, „goedendag! De kamer, voor een éénig heer gemeubeld, en die gij wenscht te zien, en waarnaar gij vroegt toen ik uit was, is op de vijfde verdieping. De deur naar de trap komt uit op de kleine plaats, hier links,” en hij wees met de hand, „bij het venster van mijn winkel. Maar zooals ik me herinner, één van u is er al geweest, en kan tot gids dienen. Adieu, heeren!”

Zij betaalden den wijn en verlieten de kamer. De oogen van Monsieur Defarge waren nog op zijne vrouw met haar breiwerk gevestigd, toen de bejaarde heer uit zijn hoek trad, en een woordje verzocht met mijnheer Defarge.

„Tot uw dienst, mijnheer,” zei Monsieur Defarge en ging bedaard met hem naar de deur.

Hun gesprek was zeer kort, maar zeer beslissend. Bijna bij het eerste woord schrikte Monsieur Defarge en werd zeer oplettend. Het duurde nauwelijks ééne minuut, waarna hij knikte en de deur uitging. De heer gaf toen de jonge dame een wenk en ook zij gingen de deur uit. Madame Defarge bleef met vlugge vingers en onbeweeglijke wenkbrauwen aan het werk en zag niets.

Nadat de heer Jarvis Lorry en juffrouw Manette uit het wijnhuis getreden waren, voegden zij zich bij Monsieur Defarge bij de deur, welke hij pas aan zijne andere bezoekers aangewezen had. Zij was op eene kleine stinkende achterplaats, en diende tot algemeenen ingang naar een grooten hoop gebouwen, door een groot aantal menschen bewoond. In den somberen, met tichel-steenen belegden ingang tot de sombere, met tichel-steenen belegde trap, boog Monsieur Defarge de knie voor het kind van zijn ouden meester, en bracht hare hand aan zijne lippen. Het was eene zachtzinnige han-

deling, maar werd niet op de zachtzinnigste wijze volvoerd; — binnen weinige seconden had hij eene merkwaardige verandering ondergaan. De goedaardigheid was van zijn gelaat verdwenen; zijne openhartigheid ook; hij was een geheimzinnig, vertoornd en gevaarlijk mensch geworden.

„Het is zeer hoog; het is een weinig moeilijk. Wij zullen wel doen met langzaam te beginnen.” Dus sprak de heer Defarge op strengen toon tot mijnheer Lorry, toen zij de trap zouden beklimmen.

„Is hij alleen?” fluisterde deze.

„Alleen! God helpe hem! Wie zou bij hem zijn?” hernam de ander even zachtjes.

„Is hij altijd alleen?”

„Ja.”

„Volgens zijn eigen wensch?”

„Omdat het niet anders kan. Zooals hij was, toen ik hem voor 't eerst zag, nadat men mij gevonden en gevraagd had, of ik het wagen wilde hem op te nemen en het geheim te bewaren, — zooals hij toen was, is hij ook nu.”

„Is hij zeer veranderd?”

„Veranderd!”

De waard bleef staan om met de vuist tegen den muur te slaan en een verschrikkelijken vloek te mompelen. Geen rechtstreeksch antwoord ter wereld had half zoo krachtig kunnen wezen. De heer Lorry werd hoe langer hoe neerslachtiger, naarmate hij met de beide anderen hoe langer hoe hooger klom.

Zulk eene trap, met hetgeen er bij behoorde, in het oude en meer druk bevolkte gedeelte van Parijs, zou nu al slecht genoeg zijn; maar te dier tijd was die afschuwelijk voor iemand, wiens zintuigen aan zoo iets niet gewoon en er niet tegen verhard waren. Iedere kleine woning in het groote vuile nest van het hooge gebouw, dat wil zeggen, elke kamer of liever alle kamers, die op de algemeene trap uitkwamen, — smeten een hoop vuilnis neder op het portaal, — behalve de vuilnis, die uit de vensters geworpen werd. De onbegrijpelijke en hopelooze massa verrotting, aldus samengebracht, zou de lucht verpest hebben, al hadden armoede en ontbering die niet reeds bezwangerd met hare onzichtbare geuren; — deze beide bronnen vereenigd, maakten ze bijna onverdragelijk. Door dezen dampkring, de steile, vuile en vergiftigen put opwaarts, moesten zij heen. Toegevende aan zijne eigene ongerustheid en aan de ontroering van de jonge dame, die gaandeweg vermeederde, maakte de heer Lorry tweemaal halt, om uit te rusten, telkenmale bij een somber getralied venstertje, waardoor elk flauw, onbedorven luchtje, dat overbleef, scheen te ontsnappen en alle verpeste en ziekelijke dampen naar binnen schenen te sluipen. Door de verroeste tralies proefde men, eerder dan dat men ze zag, de verwarde buurt,

en niets binnen het bereik, dat nader of lager was dan de toppen der beide hooge torens van Nотре-Dame, beloofde iets van gezonde lucht of gezonde leefwijze.

Eindelijk hadden zij den top van de trap bereikt, en zij maakten voor den derden keer halt. Er was nog een bovenste trap, die veel steiler en veel nauwer was, te beklimmen, eer

„Dus is de deur gesloten, vriend?“ vroeg de heer Lorry, verbaasd.

„Ja, — gesloten,“ was het grimmige antwoord van Monsieur Defarge.

„Ge vindt het noodzakelijk den armen man zoo afgezonderd te houden?“

„Ik vind het noodzakelijk om de deur te sluiten,“ fluisterde hem de heer Defarge in.

»WAT IS DAT?“ (Blz. 21).

zij de verdieping onder de dakpannen bereikten. De eigenaar van het wijnhuis, steeds een weinig vooruitblijvende, en steeds aan denzelfden kant als de heer Lorry, alsof hij vreesde dat de jonge dame eenige vraag tot hem richten mocht, keerde zich hier om, en zorgvuldig in de zakken van den rok tastende, welken hij op den arm droeg, nam hij er een sleutel uit.

„Waarom?“

„Waarom? omdat hij zoo lang opgesloten geleefd heeft, dat hij bang zou worden, — dat hij razen — zich zelven verscheuren, — sterven, — ik weet niet wat zou, — als de deur openbleef.“

„Is het mogelijk!“ riep de heer Lorry.

„Is het mogelijk!“ herhaalde Defarge bitter.

„Ja! En wij leven in eene schoone wereld, waar zoo iets mogelijk is, en waar vele andere dingen mogelijk zijn, en niet slechts mogelijk zijn, maar gebeuren, — begrijpt gij, gebeuren, — hier, dagelijks in het volle daglicht! Leve de duivel! zeg ik. Maar laat ons verder gaan.”

Dit gesprek werd op zulk een fluisterenden toon gehouden, dat geen woord er van de ooren der jonge dame bereikte. Inmiddels was zij zoo sterk begonnen te beven van hevige aandoening, en haar gelaat drukte zooveel bezorgdheid en vooral zooveel angst en schrik uit, dat de heer Lorry zich verplicht gevoelde haar met een paar woorden moed in te spreken.

„Wat moed, lieve juffrouw! Moed! 't Zijn zaken! Het ergste zal in een oogenblik voorbij zijn, — als we eenmaal de deur in zijn, is het ergste voorbij. Daarna begint al het goede, al de verlichting, al het geluk dat gij hem brengen zult! Laat onze vriend Defarge u aan den anderen kant ondersteunen! Ziezoo, Defarge. Kom aan! 't Zijn maar zaken!”

Zij gingen langzaam en zachtjes verder. De trap was niet hoog, en zij hadden weldra den top bereikt. Daar, toen zij plotseling om den hoek sloegen, ontdekten zij op eens drie mannen, met de hoofden bij elkaar gestoken, in eene gebogene houding bij eene deur, en die zeer oplettend in de kamer keken, waartoe de deur behoorde, door eenige gaten of retsen in den muur. Zoodra zij voetstappen in de nabijheid hoorden, keerden zij zich om, en bleken dezelfde drie mannen te zijn, met denzelfden doopnaam, die in het wijnhuis hadden staan drinken.

„Ik had hen vergeten in de verrassing van uwe komst,” legde de heer Defarge uit. „Gaaf weer henen, jongens! Wij hebben hier iets te doen.”

De drie slopen voorbij en gingen stil naar beneden.

Daar er geene andere deur scheen te zijn op die verdieping, en daar de eigenaar van het wijnhuis rechtstreeks op die deur toeging zoodra zij alleen bleven, vroeg hem de heer Lorry fluisterend, maar op eenigszins knorrigen toon:

„Laat gij mijnheer Manette kijken?”

„Ik laat hem zien, op deze wijze, aan eenige uitverkorenen.”

„Is dat goed?”

„Ik houd het voor goed.”

„Wie zijn die „eenige?” Hoe worden zij uitverkoren?”

„Ik kies hen uit, als echte mannen van mijn eigen naam, — Jacques heet ik, — als mannen, wien zulk een gezicht zal goeddoen. Genoeg! Gij zijt een Engelschman! Dat is iets anders. Wacht een oogenblik hier, als het u belieft.”

Met een waarschuwend gebaar om hen terug te houden, bukte hij zich, en keek binnen door eene reet in den muur. Toen, zich weder op-

richtende, sloeg hij een paar malen op de deur, blijkbaar met geen ander doel dan om eenig geraas te maken. Op dezelfde wijze frommelde hij een paar maal met den sleutel in het slot, waarin hij hem zoo lomp mogelijk gestoken had, en draaide hem ook eindelijk zoo zwaar mogelijk rond.

De deur ging langzaam naar binnen open, en hij keek in de kamer en zeide iets. Eene zwakke stem antwoordde. Geen van beiden sprak veel meer dan een enkele lettergreep.

Defarge keek om en gaf hun een wenk om binnen te treden. De heer Lorry sloeg den arm vast om het lijf van het meisje, want hij gevoelde dat zij op het punt was van neder te zijgen.

„'t Zijn za-za-zaken!” herhaalde hij met eene vochtigheid in de oogen, die niets met „zaken” gemeen had. „Kom binnen! Kom binnen!”

„Ik ben bang!” hernam zij met eene rilling.

„Bang, waarvoor?”

„Ik spreek van hem. Van mijn vader!”

Bijna tot wanhoop gebracht door haar toestand en door de wenken van hun geleider, trok hij haar arm, die op zijn schouder beefde, rondom zijn hals, lichtte haar op en bracht haar op eens in de kamer. Hij zette haar vlak bij de deur neder en ondersteunde haar, terwijl zij zich krampachtig aan hem vasthield.

Defarge trok den sleutel uit de deur, deed die dicht, sloot ze van binnen, nam den sleutel er weder uit en hield hem in de hand. Dit alles deed hij werktuiglijk, en met zooveel geraas en drukte mogelijk. Eindelijk ging hij met een zwaren stap naar het venster. Hij bleef daar staan en keerde zich om.

De zolder, tot een droge bewaarplaats bestemd voor brandhout en dergelijke, was somber en donker; want het venster was inderdaad eene deur in het dak, met eene kleine kraan er boven, om goederen van de straat op te halen; — het had geene ruiten, en ging als eene dubbele deur open, van onderen en van boven; — om de koude er uit te sluiten, was de ééne helft van deze deur dichtgesloten, terwijl de andere helft slechts eventjes aanstond. Zoo weinig licht werd op deze wijze hier binnengelaten, dat het moeielijk viel, als men pas naar binnen kwam, om iets te zien, en slechts na langdurige gewoonte kon men ook het vermogen verkregen hebben, om eenig fijn werk in eene dergelijke duisternis uit te voeren. En toch werd er werk van dien aard op dien zolder gedaan; want, met den rug naar de deur en met het gelaat naar het venster, waar de kroeghouder hem stond aan te kijken, zat een grijsaard, op eene lage bank, voorovergebogen, zeer druk schoenen te maken.

VI.

DE SCHOENMAKER.

„Goedendag!” zei mijnheer Defarge, op het grijze hoofd nederziende, dat over de schoenmakersleest gebogen was.

Het werd voor een oogenblik opgeheven en eene zeer zwakke stem beantwoordde den groet, als van verre:

„Goedendag!”

„Ge zijt nog druk aan 't werk, zie ik?”

Na een lange stilte werd het hoofd weder voor een oogenblik opgeheven en de stem hernam:

„Ja, ik ben aan het werk.”

Ditmaal hadden een paar woeste oogen den vrager aangekeken eer het hoofd weder gebogen werd.

De flauwheid van de stem was beklagenswaardig en verschrikkelijk. Het was niet de flauwheid van lichamelijke zwakte, hoewel gevangenschap en gebrek zonder twijfel er iets toe bijgedragen hadden. Het bedroevende en zonderlinge er van was, dat de flauwheid voortsproot uit eenzaamheid en gebrek aan oefening. Ze klonk als de laatste zwakke echo van een klank, die lang, zeer lang geleden ontstaan was. Ze had zoo geheel en al het leven en den klank van de menschelijke stem verloren, dat het de zintuigen aandeed evenals eene vroeger prachtige kleur, nu tot een flauwen weerschijn verbleekt. Ze was zoo zwak en onderdrukt, dat ze klonk als eene onderaardsche stem. Ze getuigde zoozeer van een hopeloos en verloren schepsel, dat een uitgeput reiziger, bezwijkende na een langen, eenzamen tocht in de woestijn, zijn vaderland en zijne vrienden op dergelijken toon herdacht zou hebben, eer hij zich stervend nederlegde.

Eenige minuten waren in stilte en onder het werken voorbijgegaan, en de woeste oogen hadden weer opgekeken; — niet met eenige belangstelling of nieuwsgierigheid, maar met de doffe, werktuiglijke bewustheid, dat de plaats, waar de eenige bezoeker gestaan had, dien ze tot dusver gezien hadden, nog niet leeg was.

„Ik moet,” zei Defarge, die nog geen oog van den schoenmaker afgewend had, „ik moet nog wat meer licht binnenlaten. Gij kunt nog een weinig licht verdragen?”

De schoenmaker hield op met werken, keek, op eene afgetrokken wijze luisterende, naar den vloer naast zich, eerst naar den een, dan naar den anderen kant, en daarna opwaarts naar den spreker.

„Hoe zeidet gij?”

„Ge kunt nog een weinig licht verdragen?”

„Ik moet het verdragen, als gij het binnenlaat,” (met de flauwste schemering van klem op het tweede woord).

De openstaande halve deur werd nog iets meer geopend, en voor het oogenblik op een scherp hoek vastgezet. Een breede lichtstraal viel in den zolder en toonde den werkman met een onafgemaakten schoen op schoot, terwijl hij zijn werk staakte. Zijne weinige gemeene werktuigen en eenige brokken leder lagen voor zijne voeten en op de bank. Hij had eene ruwen, grijzen baard, die niet zeer lang was, ingevallen wangen en buitengewoon schitterende oogen. De magerheid van zijne ingevallene gelaatsstreken zou ze groot hebben doen schijnen onder de nog donkere wenkbrauwen en het verwarde grijze haar, al waren ze dit wezenlijk niet geweest; maar ze waren inderdaad groot, en zagen er nu onnatuurlijk groot uit. De geel geworden lappen van zijn hemd waren open aan den hals en lieten zijn verwelkt en vermagerd lichaam bloot. Hij zelf en de oude linnen kiel, met de neerhangende kousen, en de armelommen van kleeren, waren, door de lange afzondering van het heldere licht en de lucht, tot zulk eene eentonige perkamentgele kleur verbleekt, dat het moeilijk zou geweest zijn het eene van het andere te onderscheiden.

Hij had de eene hand opgeheven, om zijne oogen tegen het licht te beschermen, en zelfs de beenderen schenen doorschijnend te zijn. Zoo zat hij, met een onveranderlijken, afgetrokken blik, terwijl hij zijn werk staakte. Hij keek nooit naar de gestalte vóór hem, zonder eerst aan weerskanten op den grond gekeken te hebben, alsof hij de gewoonte verloren had van plaats met klank te vereenigen; hij sprak nooit zonder eerst op deze wijze af te dwalen en het spreken te vergeten.

„Zult ge heden dat paar schoenen afkrijgen?” vroeg de heer Defarge, terwijl hij den heer Lorry een wenk gaf te naderen.

„Wat vraagt gij?”

„Zult ge heden dat paar schoenen afkrijgen?”

„Ik kan het niet zeggen. Ik meen van ja. Ik weet niet.”

Maar de vraag herinnerde hem aan zijn werk en hij boog zich weder er overheen.

De heer Lorry naderde stil, en liet de dochter bij de deur. Toen hij een paar minuten naast Defarge gestaan had, keek de schoenmaker op. Hij toonde geene verbazing bij het opmerken van een tweeden bezoeker, maar de onzekere vingers van de eene hand dwaalden af naar zijne lippen terwijl hij hem aanzag, (lippen, vingers en nagels waren van dezelfde bleke loodkleur), en daarop zakte de hand op zijn werk en hij boog zich weder over den schoen. De blik en de beweging duurden beiden slechts één oogenblik.

„Er is een bezoeker voor u gekomen, zooals ge ziet,” zei Monsieur Defarge.

„Wat zegt gij?”

„Een bezoeker.”

„De schoenmaker keek als te voren op, zonder de hand van het werk te nemen.

„Kom!" zei Defarge, „hier is Monsieur, die een kenner is van een goed gemaakten schoen. Laat hem den schoen zien, dien ge maakt. Neem hem op, mijnheer."

De heer Lorry nam den schoen in de hand.

„Zeg mijnheer eens, wat soort van schoen het is, en hoe de maker heet."

De stilte duurde langer dan gewoonlijk, eer de schoenmaker hernam:

„Ik weet niet meer wat ge me gevraagd hebt. Wat hebt ge me ook gevraagd?"

„Ik vroeg u, om mijnheer te vertellen wat dat voor een schoen is?"

„Een damesschoen. Een wandelschoen voor eene jonge dame, naar de laatste mode. Ik heb de mode nooit gezien. Ik heb een model gehad." Hij keek met een voorbijgaanden zweem van hoogmoed naar den schoen.

„En hoe heet de maker?" vroeg Defarge.

Nu hij geen werk meer behoefde vast te houden, legde hij de kneukels van de rechterhand in de holle linkerhand, en daarop de kneukels van de linkerhand in de rechter, en streek daarop met de hand over de bebaarde kin, en zoo voorts, geregeld, zonder een oogenblik op te houden. De taak om hem uit zijne afgetrokkenheid op te wekken, waarin hij steeds verviel zoodra hij iets gezegd had, was bijna alsof men zich bemoeide een zeer verzwakt mensch uit eene bezwijming op te wekken, of den laatsten ademtucht van een stervende tegen te houden.

„Vraagt ge naar mijn naam?"

„Wel zeker!"

„Honderd en vijf,—Noorder Toren."

„Is dat alles?"

„Honderd en vijf,—Noorder Toren."

Met een geluid van uitputting, dat nog zachter dan steunen was, boog hij weder over zijn werk tot de stilte opnieuw verbroken werd.

„Gij zijt geen schoenmaker van beroep?" zei de heer Lorry, hem strak aanziende.

De woeste oogen wendden zich tot Defarge, alsof hij het antwoord op die vraag aan hem had willen opdragen. Maar daar er van dien kant geene hulp kwam, zochten zij weder den vrager, na eerst op den vloer gezocht te hebben.

„Ik ben geen schoenmaker van beroep, neen. Ik was geen schoenmaker van beroep. Ik — Ik leerde het mij zelf. — Ik vroeg verlof om —"

Hij verzonk weder eenige minuten lang in zijne afgetrokkenheid, den geheelen tijd door de geregelde beweging met de handen herhalende. Eindelijk keerden zijne oogen langzaam terug naar het gezicht van hetwelk zij afgedwaald waren; toen ze weder daarop rustten, schrikte hij, en hervatte op de wijze van een slaper, zoo op het oogenblik gewekt, en die op het onderwerp van den vorigen avond terugkomt:

„Ik vroeg verlof om het mij zelf te leeren, — en ik kreeg het, na vele moeite, en sedert dien tijd heb ik altijd schoenen gemaakt."

Terwijl hij de hand uitgestrekte naar den schoen, die hem ontnomen was, zei de heer Lorry, hem strak in het gezicht ziende:

„Monsieur Manette, herinnert ge u mij?"

De schoen viel op den grond, en hij bleef den vrager strak aanzien.

„Monsieur Manette," en mijnheer Lorry legde de hand op den arm van Defarge, „herinnert ge u dezen mensch niet? Zie hem aan. Zie mij aan. Zweeft u geen oude bankier, geene oude zaak, geen oude knecht, geen oude tijd voor den geest, mijnheer Manette?"

Terwijl de gevangene van zoovele jaren beurtelings den heer Lorry en Defarge strak aankeek, baanden zich langzamerhand midden op zijn voorhoofd eenige lang geleiden uitgewischte sporen van een waakzaam en vlug verstand een weg door den zwarten nevel, die op hem nedergedaald was. Ze werden weder overtrokken; zij werden flauwer; ze verdwenen weder; maar ze waren er geweest. En zoo nauwkeurig werd die uitdrukking herhaald op het schoone, jeugdige gelaat van haar, die langs den muur gekropen was naar een plekje van waar zij hem zien kon en waar zij nu stond hem aan te staren, — met de handen eerst alleen in angst en medelijden, of zelfs om hem af te weren, of om zijne gestalte te verbergen, uitgestrekt, — maar die nu beefden van verlangen om dat spookachtige gelaat aan haar jeugdigen, warmen boezem te drukken, en het door hare liefde terug te roepen tot het leven, tot de hoop, — zoo nauwkeurig werd die uitdrukking herhaald (hoewel met sterkere trekken), dat het scheen alsof ze, gelijk een lichtstraal, van hem op haar gevallen was.

In plaats daarvan was er duisternis op hem gevallen. Hij keek de beide mannen telkens minder oplettend aan, en zijne oogen zochten, in sombere afgetrokkenheid, den grond en keken op de oude wijze rond.

„Hebt gij hem herkend, mijnheer?" vroeg Defarge fluisterend.

„Ja, — voor een oogenblik. Eerst dacht ik dat het hopeloos was, maar ik heb ontwijfelbaar, voor één oogenblik het gezicht gezien, dat ik eenmaal kende. Stil! Laat ons iets terugtreden! Stil!"

Zij was van den muur getreden tot vlak bij de bank waarop hij zat. Er was iets indrukwekkends in zijne onbewustheid van de gestalte, die de hand had kunnen uitstrekken en hem aanvatten terwijl hij zich over zijn werk boog.

Geen woord werd er gezegd; geen geluid werd er gehoord. Zij stond als een geest naast hem en hij bleef over zijn werk gebukt.

Eindelijk wilde hij het werktuig, dat hij in de hand hield, tegen zijn schoenmakersmes ver-

ruilen. Het lag niet aan denzelfden kant waar zij stond. Hij had het opgenomen en boog zich weder over zijn werk toen zijn oog viel op de slip van haar kleet. Hij keek op en zag haar gelaat. De twee toeschouwers sprongen voorwaarts, maar zij hield hen met eene beweging van de hand terug.

Zij vreesde volstrekt niet dat hij haar met het mes aanvallen zou, hoewel de beide mannen het vreesden.

Hij keek haar met een angstigen blik aan, en na verloop van een oogenblik begonnen zijne lippen eenige woorden te mompelen, hoewel geen geluid hoorbaar was. Eindelijk, tusschen elke snelle en meielijke ademhaling, hoorden men hem zeggen:

„Wat is dat?”

Met tranen langs de wangen biggelende, drukte zij de handen op de lippen en wierp hem kushandjes toe; daarop drukte zij ze op de borst, alsof zij zijn ongelukkig hoofd daar gelegd had.

„Zijt gij niet de dochter van den cipier?”

Zij wenkte van neen.

„Wie zijt gij?”

Den toon van hare eigene stem niet vertrouwende, ging zij naast hem zitten op de bank. Hij trok zich terug; maar zij legde de hand op zijn arm. Eene vreemde rilling liep zichtbaar door zijne leden terwijl zij dit deed; hij legde het mes zachtjes neder, terwijl hij haar zat aan te staren.

Haar blond haar, dat zij in lange krullen droeg, was haastig op zijde geschoven, en hing haar over den hals. Langzamerhand de hand uitstreckende, greep hij het op en bekeek het. Te midden van deze beschouwing, dwaalde hij weder af, en opnieuw, met een diepen zucht, ging hij weder aan zijn werk.

Maar niet voor langen tijd. Zijn arm loslatende, legde zij de hand op zijn schouder. Nadat hij die een paar maal twijfelachtig bekeken had, als om zich te verzekeren, dat zij wezenlijk daár was, legde hij zijn werk neder, zocht met de hand in den boezem, en haalde een zwart geworden lintje te voorschijn, met een opgevouwen lapje daaraan vastgebonden. Dit opende hij zeer voorzichtig op de knieën; het bevatte eene zeer kleine hoeveelheid haar, — niet meer dan drie of vier lange gouden haren, die hij in oude dagen om den vinger gewonden had.

Hij nam hare lokken weder in de hand en keek ze vorschend aan.

„Het is hetzelfde. Hoe zou dat mogelijk kunnen zijn? Wanneer was het? Hoe is het gebeurd?”

Terwijl de uitdrukking van ingespannen aandacht op zijn voorhoofd terugkeerde, scheen hij bewust, dat die ook op het hare was. Hij keerde haar naar het licht en keek haar aan.

„Den nacht, toen ik weggeroepen werd, had zij het hoofd op mijn schouder gelegd; — zij

was bang toen ik uitging, — hoewel ik zelf niets vreesde; — en toen ik naar den Noorder Toren gebracht werd, vond men deze haren op mijne mouw. „Gij moet ze me laten! Ze kunnen me nooit helpen om lichamelijke te ontsnappen, — hoewel ze me dat wel naar den geest kunnen doen.” Dit waren juist de woorden, die ik bezigde. Ik herinner mij die zeer goed.”

Hij vormde deze woorden herhaaldelijk met de lippen eer hij ze kon uitspreken. Maar toen hij de woorden vinden kon, luidden ze samenhangend, — hoe langzaam ze ook kwamen.

„Hoe is dit in zijn werk gegaan? Waar t gij het?”

Alweder schrikten de beide toeschouwers toen hij met angstwekkende snelheid zich tot haar keerde. Maar zij zat volmaakt stil in zijne handen en zeide slechts op zachten toon: „Ik bid u, waarde heeren, komt niet bij ons; spreekt niets; verroert u niet!”

„Stil!” riep hij. „Van wie was die stem?”

Zijne handen lieten haar los bij dezen uitroep en hij greep zich in het grijze haar, dat hij in eene vlaag van woede uitrukte. Maar ook die vlaag stierf uit, zooals alles behalve het schoenmaken in hem uitstierf; hij vouwde het pakje weer op, en trachtte het weder in den boezem te bergen; maar hij bleef haar steeds aankijken en schudde somber het hoofd.

„Neen, neen, neen! Gij zijt te jong, — te bloeiend. 't Kan niet zijn. Zie maar mij, den gevangene, aan. Deze zijn niet meer de handen, die zij kende, dit is niet het gelaat, dat zij kende; dit is niet eene stem, die zij ooit hoorde. Neen, neen! zij leefde, — en hij leefde, — eeuwen geleden, — eeuwen vóór deze trage jaren van den Noorder Toren. Hoe heet ge, mijn lieve engel?”

Met vreugde zijn verzachten toon en stemming opmerkende, wierp zich zijne dochter voor hem op de knieën, met de smeekende handen op zijn hart gedrukt.

„O, een andermaal zult ge mijn naam vernemen, en dien van mijn vader en moeder, en hoe ik hunne droevige, droevige geschiedenis leerde kennen! Maar ik kan u dat nu niet vertellen, — en ik kan het hier niet doen! Al wat ik u nu zeggen mag, is dat ik u smeeke mij aan te raken en mij te zegenen! Kus mij! Kus mij, o mijn dierbaarste! mijn dierbaarste!”

Zijn koud, grijs hoofd verborg zich onder haar schitterend haar, waardoor het verwarmd en verlicht werd, alsof het licht der vrijheid op hem straalde.

„Als ge in mijne stem, — ik weet niet of het zoo is, maar ik hoop het, — als ge in mijne stem eenige overeenkomst hoort met eene stem, die eens als zoete muziek u in de ooren klonk, — o ween daarom, ween daarom! Als gij, mijn haar aanrakende, iets aanraakt dat u aan een bemind hoofd herinnert, dat op uw hart rustte

toen gij jong en vrij waart, o ween daarom, ween daarom! Als ik, sprekende van een thuis, dat ons wacht, waar ik u, volgens mijn plicht, trouw en gewillig dienen zal, de herinnering bij u opwek van een reeds lang verlaten thuis, terwijl uw hart hier wegwijnde, o ween daarom, ween daarom!"

Zij omvatte zijn hals en wiegde hem als een kind aan haar hart.

"Indien, als ik u verzeker, o mijn liefste, dat uw lijden voorbij is, en dat ik hierheen gekomen ben om u daarvan te verwijderen, en dat wij naar Engeland gaan, om rust en vrede te genieten, — indien ik u doe denken aan uw nuttig leven, dat men verwoest heeft, en aan ons geboorteland, Frankrijk, dat u zoo slecht behandeld heeft, — o ween daarom, ween daarom! En indien, als ik mijn naam noem, en dien van mijn vader, die leeft, en dien van mijne moeder, die gestorven is, gij verneemt, dat ik voor mijn geëerbiedigden vader knielen moet, en zijne vergiffenis vragen, dat ik om zijnentwil den geheelen dag niet gewerkt, en den geheelen nacht niet geweest heb, omdat de liefde mijner arme moeder zijn lijden voor mij geheim hield, — o ween daarom, ween daarom! Ween dan om haar, — en ween om mij! Lieve heeren, Goddank! ik voel zijne heilige tranen op mijn gelaat, en zijn hart klopt tegen het mijne! O ziet! Goddank! Goddank!"

Hij was in hare armen gezonken, met het gelaat op haar boezem; — het was een gezicht zoo aandoenlijk en zoo verschrikkelijk, door het verbazende onrecht en het lijden dat voorafgegaan was, dat de twee toeschouwers zich het gelaat bedekten.

Nadat de stilte op de zolderkamer lang ongestoord was geweest, en zijn hijgende boezem en bevende gestalte reeds lang gewiegd waren in de kalmte, welke op alle stormen volgen moet, — als een zinnebeeld der menscheid en van de rust en de stilte, waarin de storm, het Leven genoemd, eindelijk overgaan moet, — naderden zij, om vader en dochter op te richten. Hij was langzaam op den grond gezegen en lag daar bewusteloos en uitgeput. Zij had zich bij hem genesteld, zoodat zijn hoofd op haar arm kon rusten, terwijl hare krullen, om hem neerhangende, hem tegen het licht beschermde.

"Als maar," zeide zij, de hand opheffende tegen den heer Lorry, die zich over hen heen boog, na zich den neus herhaaldelijk gesnoten te hebben, "als maar alles zoo geschikt kon worden, dat we dadelijk Parijs verlaten konden, — zoodat hij zelfs uit dit huis vervoerd kon worden?"

"Maar bedenk eens! Is hij in een toestand om de reis te ondernemen?" vroeg de heer Lorry.

"Veel geschikter daarvoor, dan om in de stad

te blijven, die hem zoo verschrikkelijk zijn moet, naar ik me verbeeld."

"Dat is waar," zei Defarge, die daarbij knielde, om te zien en te hooren. "En bovendien, om allerlei redenen, is het beter dat Monsieur Manette Frankrijk verlaat. Zal ik een rijtuig en postpaarden bestellen?"

"Dat zijn zaken," zei mijnheer Lorry, oogenblikkelijk weder bedaard, "en als er zaken te doen zijn, dan dien ik ze te doen."

"Wees dan zoo goed," hield juffrouw Manette vol, "om ons hier te laten. Gij ziet hoe bedaard hij geworden is, en ge kunt hem nu gerust aan mij overlaten. Waarvoor zoudt gij vreezen? Als gij de deur wilt sluiten, om ons voor indringers te vrijwaren, twijfel ik niet, dat gij hem even rustig zult vinden bij uwe terugkomst als nu. In elk geval, ik zal voor hem zorgen tot gij weder hier zijt, en dan zullen wij hem dadelijk wegbrengen."

Beiden, de heer Lorry en Defarge, waren hier tegen, en wilden dat één van hen blijven zou. Maar daar men zorgen moest niet alleen voor het rijtuig en de paarden, maar ook voor de reispapieren, en omdat er haast was, daar de dag ten einde liep, kwam het eindelijk zoo ver, dat zij, hetgeen er te doen viel, onderling verdeelden en zich wegspoedden om het te verrichten.

Daarop, terwijl de duisternis inviel, legde de dochter het hoofd op den harden vloer, dicht naast haar vader, en bewaakte hem. De duisternis werd hoe langer hoe grooter en beiden bleven stil liggen, totdat er licht door de retsen schemerde.

De heer Lorry en Monsieur Defarge hadden alles in gereedheid, en, behalve mantels en doeken voor de reis, ook brood en vleesch en wijn en heete koffie gebracht. Monsieur Defarge plaatste deze levensmiddelen en de lamp, welke hij droeg, op de schoenmakersbank, — er was, behalve dit, niets anders in het kamertje, dan een veldbedje, — en hij en mijnheer Lorry wekten den gevangene en hielpen hem op de been.

Geen menschelijk verstand had de geheimen van zijn geest kunnen ontdekken uit dien verschrikten, verwonderden, nietszeggenden blik. Of hij wist wat er gebeurd was, of hij zich herinnerde wat zij hem verteld hadden, of hij wist dat hij vrij was, waren vragen, welke geene menschelijke scherpzinnigheid had kunnen oplossen. Zij trachtten met hem te spreken; maar hij was zoo verward en zoo traag in het antwoorden, dat zij schrikten over zijne bedwelming en onderling overeenkwamen hem voor het oogenblik niet meer op de proef te stellen. Hij had eene woeste, afgetrokkene manier van tusschenbeide zich het hoofd tusschen de beide handen vast te klemmen, die men vroeger niet bij hem opgemerkt had; — toch schepte hij eenig genoegen in het geluid van de stem

zijner dochter, en keerde zich altijd naar haar toe als zij sprak.

Op de onderdanige wijze van iemand, die lang gewoon is aan dwang te gehoorzamen, at en dronk hij wat zij hem te eten en te drinken gaven, en trok den mantel en andere kledingstukken aan, welke zij hem aanboden. Hij liet zijne dochter gereedelijk zijn arm door den hare trekken, en nam, — en hield, — hare hand in zijne beide handen vast.

Zij begonnen met naar beneden te gaan, Monsieur Defarge ging voor, met de lamp; de heer Lorry was de laatste van den kleinen stoet. Zij waren nog slechts weinige trappen van de lange hoofdtrap afgestegen, toen hij bleef staan en op de zoldering en de muren staarde.

„Gij herinnert u deze plaats, vader? Gij herinnert u toen gij hier kwaamt?”

„Wat vraagt gij?”

Maar eer zij de vraag herhalen kon, mompelde hij een antwoord, alsof zij ze wezenlijk herhaald had.

„Mij herinneren? Neen, — ik herinner me niets. Het is al zoo heel lang geleden.”

Het was blijkbaar dat hij zich volstrekt niet herinnerde, dat men hem van de gevangenis naar dat huis gebracht had; zij hoorden hem mompelen: „Honderd en vijf, Noorder Toren,” en toen hij rondkeek, was het blijkbaar naar de sterke vestingmuren, die hem zoo lang omsloten hadden.

Zoodra zij de plaats bereikten, veranderde hij werktuiglijk van stap, alsof hij verwachtte op eene ophaalbrug te treden, en toen er geene ophaalbrug was, en hij het rijtuig zag staan op de vrije straat, liet hij zijne dochter los en greep het hoofd weder tusschen de handen.

Er was geene drukte aan de deur; geene menschen waren er zichtbaar aan de vele vensters; er was niet eens een toevallige voorbijganger op straat. Eene onnatuurlijke stilte en eenzaamheid heerschten overal. Slechts ééne gestalte was zichtbaar, — en dat was van Madame Defarge, die tegen den deurstijl leunde, met haar breiwerk, en niets zag.

De gevangene was in den wagen gestegen en zijne dochter volgde hem, toen de heer Lorry op de trede opgehouden werd door de nederige, ongelukkige vraag, of hij zijne schoenmakerswerktuigen en de onafgemaakte schoenen niet krijgen kon.

Madame Defarge riep oogenblikkelijk tot haar man, dat zij ze halen zou, en ging, al breiende,

bij het lamplicht over de plaats. Zij haalde alles spoedig naar beneden, en gaf het in het rijtuig, — en onmiddellijk daarop leunde zij weder tegen den deurstijl, met haar breiwerk, en zag niets.

Defarge klom op den bok en gaf het woord: „Naar de Barrière!”

De postiljon liet zijne zweep klappen en zij rolden weg, onder de flauwe lampen die over hunne hoofden zwaaiden.

Zij rolden onder de lampen, die daarboven zwaaiden, steeds lichter in de betere straten, en steeds donkerder in de slechte straten, — voorbij verlichte winkels, vroolijke groepen, geillumineerde koffiehuzen en de ingangen der theaters, naar eene der stadspoorten. Soldaten met lantarens stonden daar op wacht. „Uwe papieren, heeren reizigers!” „Ziedaar, Monsieur l'officier!” zei Defarge, die van den bok klom en hem driftig ter zijde nam, „deze zijn de papieren van Monsieur met het grijze hoofd. Zij werden mij met hem overgegeven aan de —” Hij begon te fluisteren; de militaire lantarens zwaaiden heen en weer, en terwijl één er van door een in uniform gekleeden arm in den wagen gestoken werd, wierpen de oogen, bij dien arm behoorende, geen dagelijkschen, onverschilligen blik op Monsieur met het grijze hoofd.

„Goed! Voorwaarts!” — luidde het van de uniform. „Adieu!” van Defarge. En dus reden zij onder een klein bosch van zwaaiende, steeds flauwer en flauwer wordende lampen, naar buiten onder het groote woud der sterren.

Onder dat gewelf van onbewogene en eeuwige lichten, waarvan, zooals de geleerden ons vertellen, sommige zoo ver van deze kleine aarde zijn, dat het twijfelachtig is, of hunne stralen ze zelfs nu reeds ontdekt hebben als een punt in het heelal, waar iets geleden en gedaan wordt, — waren de nachtschaduwen breed en zwart. En onophoudelijk gedurende den kouden en rusteloozen tusschentijd tot het aanbreken van den dag fluisterden zij den heer Jarvis Lorry, — terwijl hij tegenover den pas opgedolven man zat en zich verwonderde welke fijne vermogens in hem voor altijd verloren waren, en welke hersteld konden worden, — de oude vraag in het oor:

„Ik hoop dat het u genoeg doet, in 't leven teruggeroepen te zijn?”

En het oude antwoord:

„Ik weet het niet!”

TWEEDE BOEK. DE GOUDEN DRAAD.

I.

VIJF JAREN LATER.

Tellson's Bank, bij Temple-Bar, was zelfs in het jaar 'zevenhonderd tachtig eene ouderwetsche plaats. Ze was zeer klein, zeer somber, zeer leelijk, zeer ongemakkelijk. Bovendien, het was eene ouderwetsche plaats in de zedelijke betekenissen van het woord, in zoover, dat de deelgenooten van de firma trotsch waren op die leelijkheid, op die kleinheid, zelfs op die ongemakkelijkheid. Zij blufden zelfs op deze bijzonderheden, en waren beziel met eene stellige overtuiging, dat, als de Bank minder leelijk geweest ware, zij ook minder degelijk zou zijn. Dit was geen passief geloof, maar een scherp wapen, dat zij op meer geschikte plaatsen, waar ook zaken gedaan werden, deden flikkeren. Tellson's, zeiden zij, behoeften geene ruimte; Tellson's behoeften geen licht; Tellson's behoeften geene verfraaiingen. Het was mogelijk dat Noakes en Cie, dat noodig hadden, of Gebroeders Snooks; — maar Tellson's — Goddank! — niet!

Ieder van deze deelgenooten zou zijn zoon onterfd hebben, als hij er van gesproken had, om Tellson's Bank weder op te bouwen. Ten dezen opzichte had de firma veel van het land, hetwelk zeer dikwijls zijne kinderen onterfde, die verbeteringen voorstelden op wetten en gewoonten, welke sedert lang zeer gebrekkig geweest waren maar juist om die reden des te meer in aanzien stonden.

Dus was het eindelijk zoo ver gekomen, dat Tellson's Bank een staaltje was geworden van eene zegevierende, volmaakte ondoelmatigheid. Na eene deur opengestooten te hebben, die stijfhoofdig was als een idioot, en een flauw gereutel in de keel had, viel men in Tellson's Bank, twee trappen af, en kwam weder in een ellendig kantoor, met twee kleine toonbanken, waar de oudste der stervelingen de wissels deden ritselen als in eene windvlaag, terwijl zij de handteekeningen er op onderzochten bij het vuilste der vensters, die altijd onder een stortbad van de modder van Fleet-Street stonden, en welke des te somberder werden gemaakt door hunne eigene ijzeren tralies en door de zware schaduw van Temple-Bar. Als uwe zaken het voor u noodzakelijk maakten om „de Firma” te spreken, bracht men u in eene soort van cel, geschikt voor een ter dood veroordeel-

de, waar ge over uw rampzalig leven nadenken mocht, tot de Firma, met de handen in de broekzakken, binnenkwam en in de droevige schemering bijna onzichtbaar bleef.

Uw geld kwam uit — of werd geworpen in — wormstekige, oude houten laden, van welke de stofdeelen u in den neus vlogen, of in de keel, als ze open- en toegedaan werden. Uwe banknoten hadden eene mufte lucht, — alsof ze snel weder tot den toestand van lompen zouden overgaan. Men borg uw tafelsilver, als ge dit in bewaring gaaft, onder walglijke zinkputten, en booze dampen hadden het binnen een paar dagen van allen glans beroofd. Uwe gewichtige papieren werden weggestopt in geïmproviseerde, brandvrije kamertjes, uit keukens en poetshokken bestaande, en dampten al het vet van het perkament uit in lucht van de Firma. Kleinere kisten met familiestukken worden de trap opgebracht naar eene ware zaal der Barmeciden, waar altijd eene groote eettafel stond, — zonder iets eetbaars er op, en waar, zelfs in het jaar duizend zevenhonderd en tachtig, de eerste brieven, u door uwe eerste beminde geschreven, of u door uwe kleine kinderen gezonden, pas sedert korten tijd bevrijd waren van den schrik van door de vensters aangestaard te worden door de hoofden der rebellen, op Temple-Bar blootgesteld, met eene waanzinnige onmenschelijkheid en woede, A byssinië of Ashantee overwaardig.

Maar, inderdaad, te dier tijd was het terdoodbrengen eene gewoonte, die zeer in de mode was in alle bezigheden en beroepen, — en vooral in het beroep van Tellson en Cie. De dood is het geneesmiddel der natuur voor alle kwalen, — en waarom zou die het ook niet zijn in de wetgeving? Dienovereenkomstig werd de falsaris ter dood gebracht; hij, die eene valsche banknoot uitgaf, werd ter dood gebracht; die op eene onwettige wijze een brief openbrak, werd ter dood gebracht; die iets stal, dat slechts zes stuivers de waarde van veertig shillings overtrof, werd ter dood gebracht; die een paard vasthield voor de deur van Tellson's Bank, en er mede doorging, werd ter dood gebracht; de valsche munter, ter waarde van één shilling, werd ter dood gebracht; de klank van driekwart der noten in de geheele toonladder der misdaad, werd met den dood gestraft. Volstrekt niet omdat dit in 't minste goeddeed als afschrikkend middel; — men zou zelfs hebben kunnen op-

merken, dat juist het tegenovergestelde het geval was, — maar het verminderde zeer (in deze wereld) de bezwaren aan elke bijzondere zaak verbonden, en liet niets over, waarnaar men behoefde om te kijken. Dus had Tellson's Bank in den loop van den tijd, — evenals hare meer belangrijke tijdgenooten, — zoo vele levens gekost, dat, als de hoofden, die ze had doen val-

zaken van Tellson's Bank op eene deftige wijze. Wanneer een jongmensch opgenomen werd in Tellson's huis te L o n d e n, verstopten zij hem ergens, tot hij oud was geworden. Zij bewaarden hem, als eene kaas, in het donker, tot hij uitgeslagen was, en de echte Tellson's-lucht gekregen had. Eerst dan liet men hem zien, met den bril turende over de groote boeken,

DE HEEREN CHUNCHEER EN ZOON. (Blz. 26).

len, op Temple-Bar waren uitgesteld geweest, in plaats van stilletjes weggestopt te zijn, ze waarschijnlijk op eene eenigszins veelbetekenende wijze het weinige licht, dat nog tot in de eerste verdieping doordrong uitgesloten zouden hebben.

Opgesloten in allerlei sombere holten en hokken, verrichtten de oudste der stervelingen de

en door zijne korte broek en slobkousen het gewicht van de inrichting vermeerderende.

Buiten Tellson's deur, — nooit er binnen, zonder geroepen te zijn, — was er een knecht, portier en boodschaplooper, die tot levend uithangbord van de Firma diende. Hij was, als het kantoor open was, nooit afwezig, tenzij om eene boodschap, en in dien tusschentijd werd

hij door zijn zoon vertegenwoordigd, een kraakbeenachtige jongen, het evenbeeld van zijn vader. De menschen begrepen, dat de Firma dezen boodschaplooper op eene deftige wijze duldde. De Firma had altijd iemand in dezen post geduld, en tijd en gelegenheid hadden dezen mensch daartoe bevorderd. Zijn „van” was Cruncher, en toen hij in zijn teedere jeugd in den boezem der Christelijke gemeente opgenomen werd, in de kerk van de wijk van Houndsditch, verkreeg hij den doopnaam van Jerry.

Het tooneel was de woning van den heer Cruncher, in de Hanging-Sword-Steeg, Whitefriars: — de tijd was half acht uur van een buigen Maartmorgen, zooals de Engelschen zeggen, anno Domini zeventienhonderd en tachtig. (De heer Cruncher zelf sprak altijd van Anna Domino, waarschijnlijk in het denkbeeld, dat de Christelijke tijdrekening dateerde van de uitvinding van een zeer bekend spel door eene dame, die haar naam daaraan geschonken had.)

De kamers van den heer Cruncher waren in geene welriekende buurt, en bestonden slechts uit twee vertrekken, zelfs als men eene kast, met één ruitje, voor eene kamer wilde laten doorgaan. Maar ze waren zeer netjes onderhouden. Hoe vroeg het ook was op dien wonderigen Maartmorgen, was de kamer, waarin hij te bed lag, reeds geschrobd, en er lag een zeer helder servet op de zware withouten tafel, waarop kopjes en schoteltjes voor het ontbijt gereed stonden.

De heer Cruncher rustte onder een lappendeken, — als een harlekijn thuis. Eerst sliep hij zwaar; maar langzamerhand begon hij te rollen en te steunen in zijn bed, totdat hij eindelijk boven de oppervlakte kwam, en zijn spijkerachtig haar er uitzag, alsof het de dekens aan flarden scheuren zou. Op deze hoogte gekomen, riep hij met eene stem, die den grootsten toorn te kennen gaf:

„Wat drommel! Daar is zeweer aan den gang!”

Eene netjes gekleede en ordentelijk uitziende vrouw richtte zich in een hoek van de kamer van de knieën op, met genoegzame haast en schrik om te bewijzen, dat zij de persoon was die hij bedoelde.

„Hoe!” brulde de heer Cruncher, uit het bed kijkende, om eene laars te zoeken, „ben je weer aan den gang?”

Na dezen tweeden morgengroet wierp hij de vrouw, bij wijzen van derden groet, de laars naar het hoofd. Het was een zeer smerige laars, en wij kunnen hier de vreemde omstandigheid vermelden, dat, hoewel de heer Cruncher dikwijls na de sluiting der Bank met schoone laarzen thuis kwam, hij dikwijls, als hij den volgenden morgen opstond, die laarzen met klei bedekt vond.

„Nou!” hervatte de heer Cruncher, nadat hij zijn doel gemist had, om zijn aanspraak te varieeren; „wat voert ge daar uit — jou plaaggeest?”

„Ik was aan 't bidden.”

„Aan 't bidden! Je bent me een lievertje! Wat moet dat beteekenen, dat je daar op de knieën tegen mij ligt te bidden?”

„Ik bad niet tegen u; — ik bad voor u.”

„Da's niet waar! En al deedt je 't ook, — die vrijheden zult ge bij mij niet nemen! Hier, jonge Jerry! Jou moeder, da's een lief mensch, die ligt te bidden dat je vader nooit voorspoedig mag wezen! Je hebt een' lieve moeder, jongen! Je hebt een' godsdienstige moeder, mijn zoon, die gaat en smijt zich op de knieën en bidt dat de boterhammen uit den mond van haar eenig kind moge weggenomen worden!”

De jongeheer Cruncher, die in zijn hemd was, nam dit zeer kwalijk, en zich tot zijne moeder wendende, kwam hij er sterk tegen op, dat men hem het brood uit den mond zou bidden.

„En,” hervatte de heer Cruncher, zonder de inconsequentie op te merken, „hoeveel verbeeldt je u, — jij verwaand wijf! — dat jou gebeden waard zijn? Noem eens op wat de waarde is van j o u gebeden!”

„Ze komen alleen uit het hart, Jerry. Ze hebben geene andere waarde.”

„Geene andere waarde?” herhaalde de heer Cruncher. „Dan zijn ze niet veel waard. Maar hoe dit zij, je zult niet tegen mij bidden! — dat zeg ik je! Dat is te duur. Ik wil door jou kruipen niet ongelukkig worden. Als je altijd op de knieën moet liggen, doe dat dan ten behoeve van je man en kind, en niet tot hun nadeel! Als ik geene ontaarde vrouw, en deze arme jongen geene ontaarde moeder had, dan zou ik verleden week wat geld verdiend hebben, in plaats van door tegengebeden en tegenwerken op eene godsdienstige wijze ongelukkig gemaakt te worden! Wat drommel!” ging de heer Cruncher voort, die bezig was met zich onderhands aan te kleeden, „met die vroomheid en dergelijke verwenschte gekheden meer, heeft men me deze week zooveel ongeluk aangebracht als een eerlijke schelm van een werkmans maar ondervinden kan! Kleed je maar aan, Jerry, mijn jongen, en terwijl ik mijne laarzen poets, houd een oog op je moeder, en als je er iets van ziet, dat zij op de knieën wil vallen, roep mij maar eventjes!” Want, dat zeg ik je,” vervolgde hij, zich weder tot zijne vrouw wendende, „ik verkies niet op die wijze tegengewerkt te worden. Ik ben zoo wrak als eene huurkoets; ik ben zoo slaperig als opium; mijne lendenen zijn zoo stijf, dat ik zonder de pijn niet eens weten zou, of ze mij toebehooren of iemand anders, — en toch is mijne beurs geen duit zwaarder geworden; — en ik

vermoed dat je van den vroegen morgen tot den laten avond aan den gang bent geweest, met mij het geld uit den zak te houden, — en ik wil 't niet langer verdragen; jou plaaggeest, — en wat heb je nou in te brengen?

Hierop, nog eenige volzinnen brommende, als: „O ja! Je bent godsdienstig ook! Je zoudt de belangen van jou man en kind niet tegenwerken, — niet waar? O neen!” en andere sarcastische vonken afwerpende van den draaienden slijpsteen zijner verontwaardiging, ging de heer Cruncher aan het schoenenpoetsen en aan andere algemeene voorbereidselen voor zijn dagwerk. Inmiddels hield zijn zoon, wiens hoofd versierd was met nog eenigszins weeke spijkers, en wiens jeugdige oogen dicht bij elkander stonden, evenals die van zijn vader, de wacht, zooals hem bevolen werd, op zijne moeder. Hij deed die arme vrouw bij tusschenpoelen geweldig schrikken, door op eens uit de kast te schieten, waar hij altijd sliep en nu zijn toilet maakte, met den onderdrukten uitroep: „Ga je weer knielen, moeder? Hola, vader!” na welk valsch alarm hij met een hatelijk gegrijs weder in de kast verdween.

Mijnheer Cruncher's luim was volstrekt niet verbeterd toen hij aan het ontbijt kwam. Hij werd bijzonder kwaadaardig toen juffrouw Cruncher bidden wilde.

„Nou, plaaggeest! Wat ga je weer beginnen? Wou je nog eens aan den gang gaan?”

Zijne vrouw legde hem uit, dat zij alleen „een zegen afgesmeekt had.”

„Doe dat niet!” zei mijnheer Cruncher, rondkijkende alsof hij verwacht had het brood te zien verdwijnen door de kracht van de gebeden zijner vrouw. „Ik laat me hier de deur niet uitzegenen! Ik laat mijne korst me niet van de tafel afzeggen! Hou je mond!”

Buitengewoon rood van oogen en grimmig, alsof hij den heelen nacht op eene partij geweest ware, waar het alles behalve vriendschappelijk toegegaan was, verslond Jerry Cruncher zijn ontbijt eerder dan dat hij het gebruikte, er bij knorrende als de viervoetige bewoners eener menagerie. Tegen negen uur bedaarde zijn verstoord gemoed, en zich eenige moeite gevende om zijn eigen ik in een zoo deftigen fatsoenlijk omhulsel mogelijk te kleeden, ging hij naar zijn dagelijksch werk. Men kon het nauwelijks werk noemen, hoewel hij zich bij voorkeur voor „een eerlijk werkman” uitgaaf. Zijn geheele gereedschap bestond uit eene houten bank, gemaakt van een stoel, met een gebroken afgesneden rug, welke bank de jonge Jerry elken morgen droeg, terwijl hij naast zijn vader liep, tot onder het venster van de Bank dat het dichtst bij Temple-Bar was, waar ze, met bijvoeging van de eerste handvol stroo, dat te krijgen was uit het een of ander voorbijgaande rijtuig, om de koude en

de vochtigheid van de voeten van den boodschaplooper af te houden; het kampement van den dag vormde. Op dezen post was de heer Cruncher in Fleet-Street en de Temple even bekend als dit laatste gebouw zelf, — en zag er bijna even leelijk uit.

Om kwart voor negen gekampeerd, bijtijds om zijn driekanten hoed te lichten voor de oudsten der stervelingen als zij de bank binnengingen, nam Jerry zijn post in op dezen winterigen Maartmorgen, met den jongen Jerry naast hem staande, — als deze niet bezig was met strooptochten te maken door de poort van de Temple, om lichamelijke en geestelijke beledigingen van de kwaadaardigste soort uit te deelen aan alle voorbijgaande jongens die niet te groot waren voor zijn beminnelijk doel. Vader en zoon, die zeer sterk op elkaar geleken, in stilte de morgendrukke van Fleet-Street waarnemende, met de hoofden even dicht bij elkaar als hunne beide oogen dicht bij elkaar geplaatst waren, hadden heel veel van een paar apen. Deze gelijkenis werd niet verminderd door de toevallige omstandigheden, dat de bejaarde Jerry een stroohalm kauwde en uitspooog, terwijl de flikkerende oogen van den jeugdigen Jerry hem even rusteloos gadesloegen als al wat in Fleet-Street gebeurde.

Het hoofd van een der geregelde huisboden van Tellson's Bank keek eventjes om den hoek van de deur en men hoorde:

„Kruier noodig!”

„Hoera, vader! We beginnen vroeg vandaag met geld verdienen!”

Na zijn vader op deze wijze gelukgewenscht te hebben, ging de jonge Jerry op de bank zitten, en nam, als erfgenaam van zijn vader, de bezigheid van op een stroo te kauwen op zich, terwijl hij dacht:

„Altijd roestig! Zijne vingers zijn altijd roestig!” mompelde de jonge Jerry. „Waar komt toch al die ijzerroest vandaan? Vader heeft toch niets met ijzerroest te doen!”

II.

EENE VERTOONING.

„Ge kent zonder twijfel het crimineele gerechtshof, de Old Bailey?” zei een der oudste klerken tot Jerry den boodschaplooper.

„Ja, mijnheer,” hernam Jerry, op eene eenigszins onwillige wijze; „Ik ken de Old Bailey wel.”

„Juist. En ge kent mijnheer Lorry?”

„Ik ken mijnheer Lorry veel beter dan de Old Bailey, mijnheer. Veel beter,” hernam Jerry op den toon van een onwilligen getuige voor de rechtbank waarvan sprake was. — „Veel beter dan ik als eerlijk man de Old Bailey wenschte te leeren kennen.”

„Goed. Ge moet den ingang zoeken, waardoor de getuigen binnengelaten worden, en den deurwaarder dit briefje voor mijnheer Lorry laten zien. Dan zal hij u binnenlaten.”

„In het hof, mijnheer?”

„Ja, in het hof.”

De oogen van den heer Cruncher schenen hierop iets dichter bij elkander te komen, en elkaar te vragen: „Hoe vindt ge dit?”

„Moet ik daar blijven wachten, mijnheer?” zeide hij ten gevolge van deze vraag.

„Dat zal ik u zeggen. De deurwaarder zal het briefje aan den heer Lorry ter hand doen stellen, en gij moet de eene of andere beweging maken om de aandacht van den heer Lorry te trekken, om hem te laten zien waar ge zijt. Daarna hebt ge niets anders te doen, dan te blijven wachten tot hij u noodig heeft.”

„Anders niet, mijnheer?”

„Anders niet. Hij wenscht een boodschaplooper bij de hand te hebben. Dit dient om hem te waarschuwen dat ge daar zijt.”

Terwijl de oude klerk het briefje bedaard toevouwde en adresseerde, bekeek hem de heer Cruncher in stilte, tot hij bezig was met het vloeipapier te gebruiken, waarna hij opmerkte:

„Ze zullen wel bezig zijn met falsarissen hedenmorgen, mijnheer?”

„Neen. Hoogverraad.”

„Dat is een geval van vierendeelen,” zei Jerry. „’t is barbaarsch!”

„’t Is de wet!” merkte de oude klerk op, zijn verbaasden bril op hem vestigende. „’t Is de wet!” „’t Is wreed van de wet een mensch te verminken, naar ik meen. ’t Is al wreed genoeg hem te dooden, maar ’t is zeer wreed hem te verminken, mijnheer.”

„Volstrekt niet,” hernam de oude klerk.

„Spreek met eerbied van de wet. Pas op uwe borst en op uwe stem, vriend, en laat de wet voor zich zelve zorgen. Dien raad geef ik u!”

„’t Is de nattigheid, mijnheer, die me op de borst en op de stem valt,” zei Jerry. „Ik laat het aan u over te oordeelen, of ik niet in de vochtigheid den kost verdienen moet.”

„Nu, nu, hernam de oude klerk; „wij verdienen ieder op onze wijze den kost. De een in de vochtigheid, de ander in de droogte. Daar is de brief. Ga maar heen.”

Jerry nam den brief, en in zich zelven opmerkende, met minder eerbied dan hij uiterlijk toonde. „Nou, je bent ook een mager oudje!” maakte hij zijne buiging, vertelde zijn zoon, in ’t voorbijgaan waar hij naar toe moest, en ging er heen.

In die dagen hing men de menschen te Tyburn op, zoodat de straat vóór de gevangenis te Newgate de schandelijke beruchtheid nog niet verkregen had, welke de terechtstellingen van later tijd daaraan verschaft hebben. Maar de gevangenis zelve was een verachtelijk hol,

waarin de meeste soorten van uitpattingen en schurkerij beoefend werden, en waar noodlottige ziekten uitgebroeid werden, die met de gevangenen voor de rechtbank verschenen, en soms met één sprong een aanval deden van de bank der gevangenen op Mylord den opper-rechter, dien zij van zijn rechterstoel afrukten. Het was meer dan eens gebeurd dat de rechter, als hij de zwarte kap opzette, even zeker zijn eigen doodvonnis als dat van de gevangene uitsprak, — en dat hij zelfs voor hem stierf. Overigens was de Old Bailey berucht als eene soort van doodelijke herberg, van waar bleke reizigers onophoudelijk vertrokken, in karren en koetsen, op een hun met geweld opgelegden tocht naar de andere wereld, — langs zoo wat twee en een halve Engelsche mijl van straten en openbare wegen, bij welke gelegenheid zij zeer weinige, of volstrekt geene goede burgers eenige schaamte aanjoegen. De Old Bailey was ook beroemd voor zijne tepronkstellingen, eene wijze, aloude inrichting, die eene straf oplegde, waarvan geen mensch de grenzen kon bepalen¹; insgelijks voor den geeselpaal, eene andere lieve, oude instelling, waarbij het zeer verzachtend en beschavend was te blijven staan; — ook voor uitgebreide „zaken” in bloedgeld, een ander fragment der voorouderlijke wijsheid, dat stelselmatig aanleiding gaf tot de verschrikkelijkste, geldzuchtigste misdaden, die de mensch begaan kan. Over het algemeen was de Old Bailey te dier tijd eene heerlijke illustratie van het gezegde: „Al wat is, is goed, een maxime, die even afdoende zou zijn als tot werkeloosheid verleidend, zoo ze niet de lastige gevolgtrekking medebracht dat „niets wat er nooit geweest is, verkeerd was.”

Zich een weg banende door de vuile menigte, over dit walglijk toneel verspreid, met de behendigheid van een man, die gewoon is in stilte zich overal een weg te banen, vond de boodschaplooper weldra de gezochte deur en gaf zijn briefje over door een luikje. Want de menschen betaalden toen om de comédie te zien in de Old Bailey evenals zij betaalden om de comédie te zien in het groote gekkenhuis te Londen; — maar eerstgenoemde plaats was oneindig duurder. Daarom waren al de deuren van de Old Bailey zorgvuldig bewaakt, — met uitzondering alleen van de gezellige deuren, waardoor de misdadigers binnengelaten werden, en die stonden altijd wijd open.

„Na eenige vertraging en aarzeling, draaide de deur, onwillig, een heel klein eindje open,

¹ Het is meer dan eens gebeurd, dat een te pronk gesteld misdadiger, tegen wien het ruwe volk opgewonden was, openlijk gesteengd is, onder de oogen van de onmachtige politie van die dagen. Het was een geliefkoosd vermaak van de heffe des volks, waartegen de autoriteiten zich niet verzetten, om mindere misdadigers, gedurende den tijd hunner tepronkstelling, met rotte eieren, doode honden en katten en afval van allerlei aard te werpen. VERT.

en het stond den heer Jerry Cruncher vrij zich binnen de perken van de rechtbank te wringen.

„Waarmede zijn ze bezig?” vroeg hij fluisterend aan iemand, naast wien hij zich bevond.

„Op het oogenblik met niets.”

„Wat moet er komen?”

„De zaak van hoogverraad.”

„Daar staat vierendeelen, op, niet waar?”

„Ja,” hernam de ander, met de lippen smakende; „hij wordt op eene slede gesleept naar de galg en daar half gehangen en afgesneden en stuk gehakt onder zijne eigen oogen, en dan nemen ze hem de ingewanden uit om ze te verbranden, terwijl hij toekijkt, — en eindelijk slaan ze hem het hoofd af en hakken zijn lijf in vier stukken. Zoo luidt het vonnis.”

„Dat wil zeggen, als hij schuldig bevonden wordt?” voegde Jerry, bij wijze van voorwaarde er bij.

„O! hij zal wel schuldig bevonden worden,” hernam de ander; „daar kunt ge gerust op aan.”

De aandacht van den heer Cruncher werd hier afgeleid door den deurwaarder, dien hij bezig zag, met het briefje in de hand, zich een weg te banen tot den heer Lorry. De heer Lorry zat aan eene tafel onder de heeren advocaten met hunne pruiken, — en dicht bij een heer met eene pruik, den advocaat van den beschuldigde, die een groot pak papieren voor zich had, — en bijna vlak tegenover een anderen heer met eene pruik, met de handen in de broekzakken, wiens geheele aandacht terwijl Cruncher hem nu en later waarnam, op het plafond van het hof gevestigd scheen te zijn. Na een paar maal schor gehoest, de kin met de hand gewreven, en herhaalde wenken gegeven te hebben, trok Jerry de aandacht van den heer Lorry tot zich, die opgestaan was om naar hem rond te kijken, en die, na hem eventjes toegeknikt te hebben, weer ging zitten.

„Wat heeft het met de zaak te doen?” vroeg de man, met wien Cruncher gesproken had.

„Verdraaid als ik het weet!” zei Jerry.

„En wat hebt gij er mede te doen, als ik vragen mag?”

„Verdraaid als ik daar ook iets van weet!” zei Jerry.

Het binnenkomen van den rechter en diens gevolg groote drukte en opdringen in het hof maakte een einde aan het gesprek. Straks werd de bank der beschuldigten, het brandpunt van aller belangstelling, geopend. Twee cipiers, die daar gestaan hadden, gingen naar buiten, en de gevangene werd binnengeleid en in de bank geplaatst.

Iedereen in de zaal, behalve de heer met de pruik, die naar de zoldering keek, vestigde het oog op de gevangene. Alle menschelijke adem in de plaats rolde naar hem toe, als eene zee, of een wind, of een vuur. Hartstochtelijke gezichten gluurden om de pilaren of uit de

hoeken, om hem te zien; toeschouwers, op de achterste rijen stonden op, opdat geen haar op zijn hoofd hun ontgaan zou; menschen, onder in de zaal staande, legden de handen op de schouders van diegenen, die vóór hen stonden, om, op wiens kosten ook, toch een blik op hem te kunnen werpen; — zij stonden op de punten der teenen, op randen, op al wat zij maar vinden konden, om hem van top tot teen te bekijken. Onder dezen, in het oog vallend als een bezielde stuk van den met ijzeren punten gekroonden muur der gevangenis, stond Jerry, de bierachtige lucht van een slokje, dat hij onderweg genomen had, om zich heen verspreidende en die uitstortende onder de vermengde geuren van ander bier en jenever en thee en koffie en wat niet al meer, die tegen den beschuldigde aanstroonden in groote golven en reeds op de groote vensters achter hem in een verpestenden damp en regen braken.

Het voorwerp van al dit staren en gluren was een jongmensch van vijf-en-twintigjarigen leeftijd, van fraaie gestalte en goed uiterlijk, met door de zon gebrande wangen en donkere oogen. Hij was blijkbaar van fatsoenlijken stand. Hij was eenvoudig gekleed, in het zwart of in het zeer donker grijs, en zijn lang, zwart haar was met een strik achter in den nek opgebonden, — eerder voor het gemak dan tot opschik. Daar de aandoening van de ziel zich een weg baant door elk lichamelijk omhulsel, was ook de bleekheid, door zijn toestand veroorzaakt, zichtbaar door de bruine tint van zijne wangen heen, — een blijk tevens dat de ziel krachtiger is dan de zon. Anders was hij zeer bedaard, boog voor den rechter en bleef stilstaan.

De soort van belangstelling, waarmede men deze mensch bekeek en beademde, was niet van dien aard die de menschheid eer aandoet. Indien hij minder gevaar geloopt had van een verschrikkelijk vonnis, — indien er slechts ééne kans geweest was, dat ééne der wreede bijzonderheden hem geschonken zou zijn, — zou hij, naar evenredigheid van zijne aantrekkingskracht verloren hebben. De gestalte, die veroordeeld zou worden om op zulk een schandelijke wijze verminkt te worden, leverde het schouwspel op; — het onsterfelijk wezen, dat op die wijze geslacht en gemarteld zou worden, wekte de aandoening op. Welk vernis de verschillende toeschouwers ook op hunne belangstelling legden, al naar hun vermogen en behendigheid in het zelfbedrog, — hunne belangstelling bleef toch in den grond — kannibaalsch.

Stilte in de zaal! Charles Darnay had gisteren zich onschuldig verklaard, toen hij als beklaagde antwoorden moest op de akte van beschuldiging, waarin hij, met oneindig veel rechtsgeleerden omhaal van woorden en ouderwetsche, voor oningewijden onbegrijpelijk en zeer ingewikkelde volzinnen, beticht werd van hoog-

verraad jegens Zijne Koninklijke Majesteit gepleegd, in zoover dat hij bij verschillende gelegenheden en op velerlei wijze aan Lodewijk, den Franschen koning, hulp verleend had in de oorlogen welke deze tegen den koning van Engeland voerde, door herhaaldelijk heen en weder te komen en te gaan tusschen het gebied van Zijne Majesteit van Engeland en dat van den Franschen Lodewijk, ten einde aan dezen op de meest verraderlijke wijze kenbaar te maken, welke strijdkrachten en oorlogstoerusting Zijne Britsche Majesteit in gereedheid hield, of in gereedheid bracht, om naar Kanada en Noord-Amerika te zenden.

Dit alles begreep Jerry, — wiens hoofd hoe langer hoe meer met punten bezaaid werd, naar mate de rechtsgeleerde termen hem verbaasden, — met de meeste voldoening, en kwam eindelijk, langs een omweg, tot het besef, dat Charles Darnay voornoemd, en nogmaals voornoemd, nu om die reden, terecht stond; dat de Jury den eed aflegde en dat de Procureur-Generaal zich gereedmaakte om het woord te nemen.

De beklagde, die (zooals hij zelf heel goed wist) in den geest reeds gehangen, onthoofd en gevierendeeld werd door allen daar tegenwoordig, bezweek niet in deze positie, en nam ook geene theatrale houding aan. Hij bleef stil en oplettend den gang der zaken met ernstige belangstelling gadeslaan, en steunde met de handen op de plank vóór hem zoo bedwaard dat ze geen blad van de kruiden verplaatsten die er op gestrooid waren. Het geheele hof was met kruiden bestrooid en met azijn besprenkeld, als een maatregel van voorzorg tegen de gevangenislucht en de besmetting der gevangenisloors.

Boven het hoofd van den beschuldigde was een spiegel om het licht op hem te werpen. Honderden misdadigers en ellendigen waren daarin weerkaatst geworden en waren van de oppervlakte van den spiegel en van de aarde verdwenen. Het zou in die afschuwelijke plaats akelig gespoekt hebben, als de spiegel zijne weerkaatsingen had kunnen teruggeven, — evenals de oceaan eens zijne dooden moet teruggeven. Eene opkomende gedachte van de schande en ont-eering, waartoe die spiegel diende, flikkerde wellicht op in den geest van den beschuldigde. Hoe dit zij, toen hij, bij eene verandering van houding, een lichtstraal op het gezicht voelde keek hij op, en toen hij den spiegel zag, kleurde hij sterk en stiet met de rechterhand de kruiden van zich.

Het gebeurde dat hij door die beweging zijn gelaat keerde naar den kant van de zaal aan zijne linkerhand. Ongeveer op dezelfde hoogte als hij, zaten, in een hoek der rechtersbank, twee personen op wie zijn oog onmiddellijk gevestigd werd — zoo plotseling gevestigd werd, terwijl hij eensklaps van houding veranderde, dat alle blikken van hem op die twee personen afgeleid werden.

De toeschouwers ontdekten in die twee gestalten eene jonge dame van nauwelijks twintig jaren, met een heer, blijkbaar haar vader, iemand zeer in het oog vallend door de volslagen witheid van zijn haar en zekere onbeschrijfelijke uitdrukking van inspanning op zijne gelaatstreken, — geene inspanning echter van werkzamen, maar eerder van peinzenden, in zich zelf gekeerden aard. Zoolang deze uitdrukking op deze gelaatstreken rustte, scheen hij oud te zijn, maar wanneer die gestoord of uitgewischt werd, zooals nu gebeurde, op één oogenblik, terwijl hij het woord tot zijne dochter richtte, werd hij een schoon man van niet meer dan middelbaren leeftijd.

Zijne dochter had den arm door den zijne gestoken, terwijl zij naast hem zat, en hare handen waren in elkaar geslagen. In haar schrik voor het tooneel en in haar medelijden met den gevangene, had zij zich dicht naast haar vader aangedrongen. Op haar voorhoofd lag eene alles overweldigende vrees en mededoogen, dat niets zag dan het gevaar van den beschuldigde. Dit was zoozeer in het oog vallend geweest, dat de toeschouwers, die geen medelijden met hem gevoeld hadden, aangedaan werden door haar, en fluisterend in het rond vroegen:

„Wie zijn dat?”

Jerry, de boodschapplooper, die zijne eigene opmerkingen op zijne eigene manier gemaakt had, en die in zijn gepeins den roest van zijne vingers gezogen had, rekte den hals, om te vernemen wie zij waren. De menigte om hem heen had die vraag geopperd en overgebracht tot een der mindere ambtenaren, en van dezen werd het antwoord afgeperst en weer langzaam teruggebracht, tot het eindelijk Jerry's ooren bereikte:

„Het zijn getuigen.”

„Aan welken kant?”

„Tegen.”

„Tegen wien?”

„Tegen den beklagde.”

De rechter, wiens oogen in de algemeene richting afgedwaald waren, riep ze terug, leunende achterover op zijn zetel en keek ernstig den gevangene aan, wiens leven in zijne hand was, terwijl de ambtenaar van het openbaar ministerie opstond, om het touw te spinnen, de bijl te scherpen en de spijkers in het schavot te slaan.

III.

EENE TELEURSTELLING.

Mijnheer de Procureur-Generaal moest aan de Jury mededeelen, dat de beschuldigde, op de bank vóór hen, hoewel jong in jaren, oud was in verraderlijke praktijken, waardoor zijn

leven verbeurd zou zijn. Dat zijne verstandhouding met den vijand des volks geene verstandhouding was dateerende van heden, of van gisteren, of zelfs van verleden jaar, of van het jaar te voren. Dat het eene uitgemaakte zaak was, dat de beschuldigde reeds sedert langen tijd gewoon was geweest tusschen Frankrijk en Engeland heen en weder te reizen, om geheime redenen, van welke hij geene eerlijke verklaring kon geven. Dat, als het ooit een verrader gegeven ware voorspoedig te zijn (wat, gelukkig, nooit het geval was), de boosheid en het misdadige van zijne bedrijven zeker niet ontdekt zouden zijn. Dat de voorzienigheid echter iemand ingegeven had, — iemand, die ver boven vrees en lage verwijten verheven was, — om den aard der ondernemingen van den beschuldigde na te sporen, en die te openbaren aan Zijner Majesteits Eersten Minister van Staat en aan den hoogedelen Geheimen Raad. Dat deze patriot tegen hem optreden zou. Dat diens houding en positie, over het geheel genomen, subliem waren. Dat hij wel de vriend van den beschuldigde geweest was, maar dat hij dadelijk, toen hij, op een tevens gelukkig en noodlottig uur, diens schandelijke bedrijven ontdekt had, besloten had den verrader, dien hij niet meer aan zijn hart kon koesteren, op het heilige altaar van het vaderland op te offeren. Dat, als men in Groot-Brittannië, evenals in het oude Griekenland en in Rome, standbeelden oprichtte voor de weldoeners der menschheid, deze uitstekende burger er zeker een verdiend zou hebben. Dat de deugd, zooals door vele dichters opgemerkt was (die hij niet aanhalen zou, omdat hij overtuigd was, dat de heeren van de Jury ze van buiten kenden) — bij welke woorden de gelaatsstreken dezer heeren eene schuldbevuste uitdrukking vertoonden van niets van die dichters te weten, — dat de Deugd in zekere mate besmettelijk was, — vooral die schitterende deugd, bekend onder den naam van patriotisme of vaderlandsliefde. Dat het verheven voorbeeld van dezen onbesmetten en geloofwaardigen getuige à charge, — wien het hem eene eer was, hoe onwaardig hij zich daartoe ook gevoelde, te vermelden, — den knecht van den beschuldigde bezielde had en in hem een heilig besluit had doen geboren worden om de laden en zakken van zijn meester te onderzoeken en zich van diens papieren meester te maken. Dat hij (mijnheer de Procureur-Generaal zelf) er op voorbereid was om dezen voorbeeldigen knecht op eene andere wijze te zullen hooren lasteren, maar dat, in eene algemeene beteekenis, hij aan hem de voorkeur gaf boven zijne eigene broeders en zusters, en hem nog meer eerbiedigde dan zijn eigen vader en moeder. Dat hij met vertrouwen hetzelfde van de Jury eischte. Dat de verklaringen van deze twee

getuigen, gevoegd bij de documenten, welke zij ontdekt hadden, en die voorgelegd zouden worden, het bewijs zouden leveren, dat de beschuldigde voorzien was van opgaven van de sterkte der troepen Zijner Majesteit en van de uitrusting en den toestand daarvan, zoowel te land als ter zee, en dat die geen twijfel overlieten, dat hij gewoon geweest was deze berichten aan eene vijandige mogendheid mede te deelen. Dat men, wel is waar, niet bewijzen kon dat deze opgaven in het schrift van den beschuldigde zelve waren; maar dat dit niets ter zake afdeed; dat dit integendeel de beschuldiging verzwaarde, als een blijk van zijne listige voorzorgen. Dat het bewijs vijf jaren terug zou gaan, om aan te toonen dat de beschuldigde reeds deze verderfelijke zendingen ondernomen had een paar weken voor den eersten slag tusschen de Britsche troepen en de Amerikanen geleverd. Dat, om deze redenen, de Jury, samengesteld uit koningsgezinde mannen (zooals hij van hen overtuigd was), op wie ook eene groote verantwoordelijkheid rustte (zooals zij zelve wisten), den beklagde stellig schuldig verklaren moesten — en, of zij wilden of niet, een einde aan zijn leven maken. Dat zij nooit het hoofd gerust op het kussen konden nederleggen, dat zij nooit er aan denken konden dat hunne vrouwen het hoofd gerust op het kussen zouden nederleggen; dat zij het denkbeeld niet konden koesteren dat hunne kinderen ooit het hoofd op het kussen gerust konden nederleggen; — met één woord, dat zij, noch iemand anders, ooit gerust weder het hoofd op het kussen zouden kunnen nederleggen — tenzij de beschuldigde een hoofd korter gemaakt werd. Mijnheer de Procureur-Generaal eindigde met dat hoofd van hen te eischen in den naam van al wat hij hoogdravends bedenken kon, en met de heilige en plechtige verzekering, dat hij den beschuldigde reeds zoogoed als dood en begraven beschouwde.

Zoodra de Procureur-Generaal zweeg, ontstond er een gegons in de zaal, alsof eene wolk van groote bromvliegen den beschuldigde omgaf, in afwachting van hetgeen spoedig van hem worden zou. Toen het weder bedaarde verscheen de onberispelijke vaderlander in de bank der getuigen.

De Solliciteur-Generaal, het voetspoor van zijn chef volgende, ondervroeg dezen patriot, — zekeren Jan Barsad, particulier. Het verhaal van deze edele ziel stemde volmaakt overeen met hetgeen mijnheer de Procureur-Generaal daarvan verteld had; — zoo het eenig gebrek had, was het dat het wellicht wat al te nauwkeurig daarmede overeenstemde. Na zijn edel hart van den last bevrijd te hebben, had hij zich zedig willen terugtrekken, indien de heer met de pruik, met de papieren voor zich, en die dicht bij mijnheer Lorry zat, hem niet eenige

vragen gedaan had. De heer met de pruik, die tegenover hem zat, keek nog steeds naar de zoldering van de zaal.

Was hij ooit zelf een spion geweest? — Neen! Hij verachtte die lage beschuldiging. — Waarvan leefde hij? — van zijn vermogen. — Waarvan stak zijn vermogen? — Hij herinnerde zich niet juist waarin. — Hoe groot was het? — Dat ging niemand aan. — Had hij geërfd? — Ja. — Van wien? — Van een verren bloedverwant. — Een zeer verre bloedverwant? — Ja wel. — Was hij in de gevangenis geweest? — Neen, zeker! — Nooit in eene gevangenis voor schulden? — Hij zag niet in wat dit met de zaak gemeen had. — Was hij nooit voor schulden gegeeseld? — Neen. — Nog eens, nooit? — Ja. — Hoe dikwijls? — Een paar maal. — Niet vijf- of zesmaal? — Wellicht, Ja! — Welk beroep volgde hij? — Hij was een particulier. — Had men hem ooit een pak slagen gegeven? — Misschien. — Was dat dikwijls gebeurd? — Neen. — Had men hem ooit de trap afgeschopt? — Neen! Hij had een schop gekregen boven op eene trap en was vanzelf er afgevallen. — Had men hem bij die gelegenheid geschopt, omdat hij met valsche dobbelsteen gespeeld had? — De dronken schelm, die hem mishandeld had, had iets van dien aard gezegd, maar het was niet waar! — Wilde hij een eed er op afleggen, dat het niet waar was? — Stellig. — Had hij ooit den kost verdiend met valsch spelen? Neen. — Had hij dan ooit den kost verdiend als speler? — Niet meer dan andere heeren, die spelen. — Had hij ooit geld geleend van den beschuldigde? — Ja. — Had hij hem ooit terugbetaald? — Neen. — Was zijn gemeenzame omgang met den beschuldigde, — die toch inderdaad zeer oppervlakkig van aard was, — dezen niet opgedrongen in postwagens, herbergen en aan boord van schepen? — Neen. — Had hij waarlijk den beschuldigde in het bezit van die opgave gezien? — Ja, zeker. — Wist hij niets anders van die lijsten? — Neen. — Bij voorbeeld, had hij ze zelf niet bezorgd? — Neen. — Of hij iets dacht te verdienen door hier als getuige op te treden? — Neen. — Hij werd toch niet geregeld door het gouvernement betaald om anderen strikken te leggen? — O hemel! neen! — Of om iets anders te doen? — O neen. — Wilde hij een eed daarop afleggen? — met genoegen. — Had hij geene andere beweegredenen dan die van zuivere vaderlandsliefde — Hoegenaamd niet!

De deugdzaame knecht, Roger Cly, legde met de grootste vlugheid, een aantal eeden af. Hij had, in alle eer en deugd, vier jaren geleden dienst genomen bij den beschuldigde. Hij had hem, aan boord van het schip, tusschen Dover en Calais, gevraagd of hij een handig, knap mensch noodig had, en de gevangene had hem gehuurd. Hij had hem volstrekt niet gevraagd om uit me-

delijden gebruik van een handig mensch te maken: — zoo iets was hem niet in het hoofd gekomen. Kort daarop was hij begonnen den beschuldigde te verdenken en een oog op hem te houden. Als hij, op reis, diens kleederen in orde hield, had hij meer dan eens dergelijke lijsten in de zakken van den beschuldigde gezien. Deze had hij uit eene lade genomen van den lessenaar van den beschuldigde. Hij had ze niet eerst zelf er in gelegd. Hij had gezien hoe de gevangene deze zelfde lijsten vertoonde aan Fransche heeren te Calais, en ook dergelijke lijsten aan fransche heeren te Calais en te Boulogne. Hij beminde zijn vaderland en kon dat niet verdragen; daarom had hij hem aangeklaagd. Hij zelf was nooit in verdenking geweest van een zilveren theepot, gestolen te hebben; men had hem gelasterd omtrent een mosterdpot, die echter bleek slechts verzilverd te zijn. Hij had den vorigen getuige sedert zeven of acht jaren gekend; maar dat was slechts een toeval. Hij vond het zelfs geen bijzonder vreemd toeval; — de meeste toevallen waren vreemd. Zoo vond hij het ook geen vreemd toeval, dat zijne eenige beweegreden zuivere vaderlandsliefde was. Hij was een echte Brit en hoopte dat er velen waren van zijn aard.

De bromvlieggen gonsden weder, en mijnheer de Procureur-Generaal riep den Heer Jarvis Lorry.

„Mijnheer Jarvis Lorry, zijt gij een klerk in Tellson's bank?”

„Ja.”

„Op zekeren vrijdagavond, in de maand November van het jaar zeventienhonderd vijf en zeventig, zijt gij, om zaken, van Londen naar Dover, met den postwagen gereisd?”

„Ja.”

„Waren er ook andere reizigers in den wagen?”

„Twee.”

„Zijn zij, in den loop van den nacht uit den wagen geklommen?”

„Ja.”

„Mijnheer Lorry, zie den beschuldigde aan. Was hij één van die twee reizigers?”

„Beiden waren zoo ingepakt en de nacht was zoo donker, en wij waren allen zoo ingetrokken, dat ik zelfs dat niet zeggen kan.”

„Mijnheer Lorry, zie den beschuldigde nog eens aan. Voorondersteld dat hij ingepakt ware zooals die beide reizigers, is er iets in zijne gestalte of houding, dat het onwaarschijnlijk zou maken, dat hij er één van was?”

„Neen.”

„Gij kunt er dus geen eed op afleggen, mijnheer Lorry, hij geen van beiden geweest is?”

„Neen.”

„Dus bekent gij, ten minste, dat hij een van beiden kan geweest zijn?”

„Ja, — behalve dat ik me herinner, dat beiden, — evenals ik zelf, — bang waren voor straat-

roovers, en dat de beschuldigde volstrekt niet als een bang mensch er uitziet."

"Hebt gij ooit geveinsde angstvalligheid gezien, mijnheer Lorry?"

"Wel zeker."

"Mijnheer Lorry, bekijk den beschuldigde nog eens. Weet gij zeker, dat gij hem reeds vroeger ontmoet hebt?"

"Ja."

"Wanneer?"

"Ik keerde een paar dagen later uit Frankrijk terug, en te Calais kwam de beschul-

"Reisdet gij alleen, mijnheer Lorry, of in gezelschap?"

"Ik had een heer en eene dame bij mij. Beiden zijn hier aanwezig."

"Goed. Hebt ge met de beschuldigde gesproken?"

"Haast niet. Het weder was stormachtig, de reis lang en ongemakkelijk, en ik lag bijna den geheelen tijd op een bank."

"Mejuffrouw Manette!"

De jonge dame, op wie aller oogen reeds vroeger gericht waren geweest, en op wie ze nu

DE LEEUW EN DE JAKHALS. (Blz. 42).

digde aan boord van hetzelfde schip, waarop ik terugvoer, en deed de reis met mij."

"Hoe laat is hij aan boord gekomen?"

"Iets na middernacht."

"Dus in het holle van den nacht. Was hij de eenige reiziger, die op dat ongeschikte uur aan boord kwam?"

"Bij toeval, — ja!"

"Bemoei u niet met „het toeval,” mijnheer Lorry. Hij was de eenige reiziger, die in het holle van den nacht aan boord kwam?"

"Ja."

weder gericht werden, stond op van hare zitplaats. Haar vader stond met haar op en hield hare hand door zijn arm getrokken.

"Mejuffrouw Manette, zie den beschuldigde aan."

Het was veel moeilijker voor den beschuldigde, tegenover zooveel medelijden, zulke heerlijke jeugd en schoonheid pal te staan, dan tegenover de geheele menigte menschen. Staande, als het ware, alleen met haar op den rand van zijn graf, kon al de gapende nieuwsgierigheid in het rond hem voor het oogenblik niet de kracht ge-

ven om volmaakt stil te blijven. Zijne gejaagde rechterhand spreidde de kruiden, die vóór hem lagen, als tot perken van een denkbeeldigen bloemtuintje uit elkander en de inspanning om zijne ademhaling te regelen en te bedwingen deed de lippen sidderen, van welke al het bloed naar zijn hart terugstroomde. Het gegons der bromvliegen werd weder gehoord.

„Mejuffrouw Manette, hebt gij den beschuldigde vroeger gezien?”

„Ja, mijnheer.”

„Waar?”

„Aan boord van het schip, waarvan zoo even sprake is geweest, — en bij dezelfde gelegenheid.”

„Gij zijt de jonge dame, waarvan ook sprake was?”

„Tot mijn ongeluk, — ja.”

De klagende toon van haar medelijden smolt weg in het minder welluidende geluid van de stem van den rechter, terwijl hij eenigszins driftig zeide:

„Antwoord op de vragen die u gedaan worden, zonder aanmerkingen er op te maken.”

„Mejuffrouw Manette, hebt gij eenig gesprek gevoerd met den beschuldigde bij gelegenheid van den overtocht van het Kanaal?”

„Ja, mijnheer.”

„Wees zoo goed u dat te herinneren.”

Te midden van eene diepe stilte begon zij met zwakke stem:

„Toen mijnheer aan boord kwam —”

„Bedoelt gij den beschuldigde?” vroeg de rechter met gefronste wenkbrauwen.

„Ja, Mylord.”

„Zeg dan: „de beschuldigde.””

„Toen de beschuldigde aan boord kwam, merkte hij op, dat mijn vader.” — en zij wierp een liefderijken blik op hem die naast haar stond, — „zeer vermoeid en zeer ziekelijk was. Mijn vader was zoo verzwakt, dat ik hem niet meer uit de frissche lucht durfde verwijderen, en ik had een bed voor hem opgemaakt op het dek bij den ingang van de kajuit, en ik zat naast hem om hem op te passen. Dien nacht waren wij, met ons vieren, de eenige passagiers. De beschuldigde had de goedheid om mij vergunning te vragen, mijn vader beter tegen den wind en den regen te beschermen dan ik gedaan had. Ik had niet geweten hoe ik het doen moest, daar ik niet begreep van welken kant de wind komen zou zoodra wij de haven verlaten hadden. Hij deed dat voor mij. Hij was zeer vriendelijk en zacht voor mijn vader in zijn ongelukkigen toestand, en ik ben overtuigd dat hij het oprecht meende. Op die wijze zijn we samen in gesprek geraakt.”

„Ik moet u een oogenblik in de rede vallen. Was hij alleen aan boord gekomen?”

„Neen.”

„Wie was bij hem?”

„Twee Fransche heeren waren bij hem.”

„Hebben zij samen gesproken?”

„Zij praatten met elkaar tot het laatste oogenblik, toen het voor de Fransche heeren noodzakelijk werd met de sloep aan wal te gaan.”

„Werden er eenige papieren, zooals deze lijsten, onder hen rondgegeven?”

„Eenige papieren gingen onder hen rond, — maar welke weet ik niet.”

„Van dezelfde grootte en vorm als deze?”

„Dat is mogelijk; maar ik weet het wezenlijk niet, hoewel zij dicht bij mij stonden, omdat zij het licht wilden gebruiken van de lamp op de trap van de kajuit; maar die brandde flauw, en zij spraken zeer zacht en ik hoorde niet wat zij zeiden, en zag alleen, dat zij de papieren nakeken.”

„Nu uw gesprek met den beschuldigde, mejuffrouw Manette?”

„De beschuldigde was even oprecht in zijne trouwelijkheid jegens mij, — wat te danken was aan mijn hulpeloozen toestand, — als hij vriendelijk, goed en behulpzaam was voor mijn vader. Ik hoop, — en zij barstte in tranen uit, — „hem dit heden niet te vergelden door hem nadeel te doen.”

Alweer gegons van de bromvliegen.

„Juffrouw Manette, als de beschuldigde niet volmaakt inziet, dat de getuigenis, welke gij aflegt, — welke het uw plicht is af te leggen, — welke gij afleggen moet, — en waaraan gij niet ontsnappen kunt; — met den meesten tegenzin afgelegd wordt, dan is hij de eenige persoon hier, die dat niet inziet. Wees zoo goed om voort te gaan.”

„Hij vertelde mij dat hij voorzaken van lastigen en kieschen aard reisde, die eenige menschen in moeilijkheden wikkelen konden, en dat hij daarom onder een aangenomen naam reisde. Hij zeide dat deze zaken hem eenige dagen van te voren naar Frankrijk geroepen hadden, en hem tusschenbeide nog een heelen tijd noodzaken konden, tusschen Engeland en Frankrijk heen en weer te reizen.”

„Zeide hij iets van Amerika, juffrouw Manette?”

„Hij trachtte mij te verklaren, hoe de twist ontstaan was, en zeide dat het, zoover als hij begreep, van den kant van Engeland een dwaze en onbillijke twist was. Hij voegde er lachend bij, dat de George Washington wellicht in de geschiedenis even beroemd zou kunnen worden als George III. Maar daar stak geen kwaad in; hij zeide het lachend en voor de aardigheid.”

Iedere treffende gelaatsuitdrukking bij een hoofdpersoon in een zeer belangwekkend toneel, op wien vele oogen gericht zijn, zal zich onbewust afspiegelen op het gelaat der toeschouwers. Haar voorhoofd drukte leedwezen en angst uit terwijl zij hare getuigenis aflegde,

en in de tusschenpoozen dat zij ophield, terwijl de rechter alles opschreef, sloeg zij den indruk gade, dien zij op het openbaar ministerie en op den advocaat van den beschuldigde maakte. Onder al de toeschouwers heerschte dezelfde uitdrukking in alle hoeken van de zaal, — in zulk eene mate, dat de groote meerderheid der voorhoofden daar, spiegels hadden kunnen zijn, die de getuigen weerkaatsten, toen de rechter van zijne aantekeningen opkeek, vol verbazing over die verschrikkelijke ketterij aangaande George Washington.

Mijnheer de Procureur-Generaal deed Mylord nu weten, dat hij het, voor den vorm noodzakelijk achtte, om den vader der jonge dame, dokter Manette, te ondervragen. Deze werd dientengevolge voorgeroepen.

„Dokter Manette, zie den beschuldigde aan. Hebt gij hem vroeger ontmoet?”

„Eénmaal. Hij kwam mij te Londen bezoeken, — in mijne woning. Ongeveer drie, of drie en een half jaar geleden.”

„Herkent gij hem als een uwer medereizigers aan boord van het schip — of kunt gij iets vertellen van het gesprek met uwe dochter?”

„Neen, mijnheer, ik kan geen van beide.”

„Is daar eenige bijzondere reden voor?”

Hij antwoordde met een heel zachte stem, „dat er eene bepaalde reden voor bestond.”

„Hebt gij het ongeluk gehad om in uw eigen vaderland, zonder vorm van proces, of zelfs zonder eenige bepaalde beschuldiging, eene lange gevangenschap te hebben moeten ondergaan, dokter Manette?”

Hij antwoordde op een toon, die iedereen ter harte ging: „Eene zeer lange gevangenschap.”

„Waart gij bij de gelegenheid in quaestie pas weder in vrijheid gesteld?”

„Dat heeft men mij verteld.”

„Herinnert gij u niets van die zaak?”

„Niets. Mijn geest is heel in de war omtrent zekeren tijd, — wanneer dat juist was, kan ik zelfs niet zeggen, toen ik mij bezighield, als gevangene, met schoenmaken, — tot het oogenblik dat ik mij in Londen weervond, met mijne lieve dochter. Zij was mij al gemeenzaam bekend geworden, toen de genade des hemels mij mijne verstandelijke vermogens terugchonk; maar ik ben zelfs niet in staat te vertellen, hoe haar bijzijn mij gemeenzaam is geworden. Ik herinner me er niets van.”

Mijnheer de Procureur-Generaal ging zitten, en vader en dochter namen insgelijks weder plaats.

Hierop gebeurde er een der meest merkwaardige incidenten van het proces. Daar men bewijzen wilde, dat de beschuldigde, met een medeplichtige, dien men niet ontdekt had, op dien vrijdagavond van de maand November, vijf jaren geleden, met den postwagen naar Dover

gereisd had, en, bij wijze van list, in den loop van den nacht den wagen verlaten had, op eene plaats waar hij niet gebleven was, maar van waar hij een uur of drie vier terugkeerde naar eene garnizoensplaats en naar eenige werven, om daar berichten in te zamelen, werd de getuige geroepen, om hem te identificeeren als de persoon, die juist op dien tijd gezien was in de koffiekamer van een logement in de garnizoensstad in quaestie, — waar hij op iemand anders zat te wachten. De advocaat van den beschuldigde was bezig met dezen getuige te ondervragen, zonder eenigen anderen uitslag, dan de bekentenis van hem te verkrijgen, dat hij den beschuldigde bij geene andere gelegenheid gezien had, toen de heer met de pruik, die steeds naar de zoldering gekeken had, een paar woorden op een stukje papier schreef, het opvouwde en den advocaat over de tafel heen toewierp. Zoodra deze de gelegenheid vond, keek hij den beschuldigde zeer nieuwsgierig en opletend aan.

„Gij herhaalt, dat gij overtuigd zijt van de identiteit van den beschuldigde?”

De getuige was er zeker van.

„Hebt gij ooit iemand gezien, die sterk op den beschuldigde geleek?”

„Niet zóó sterk,” zei de getuige, „dat hij zich vergissen kon.”

„Kijk dan eerst mijn geachten collega aan, mijnheer,” wijzende op hem die het papiertje over de tafel geworpen had, „en kijk daarna den beschuldigde aan. Wat zegt gij? Gelijken die op elkaar, of niet?”

Als men in aanmerking nam, dat „mijn geachte collega” slordig en vuil, zoo niet bepaaldelijk vies er uitzag, geleken zij genoeg op elkaar, om niet slechts den getuige, maar ook alle aanwezigen te verrassen, zoodra men hen met elkaar vergeleek. Toen de rechter verzocht werd te bevelen, dat „mijn geachte collega” de pruik zou atleggen, en eenigszins onwillig daarin toestemde, werd de gelijkenis nog meer in het oog vallend. Mylord vroeg aan mijnheer Stryver, — den advocaat van den beschuldigde, — of hij voornemens was ook mijnheer Carton (zijn „geachten collega”) van hoogverraad te betichten? Maar de heer Stryver ontkende dit; hij wilde slechts den getuige vragen, of hetgeen éénmaal gebeurd was, ook niet tweemaal gebeuren kon; — of hij wel met zooveel zekerheid gesproken zou hebben, als hij vroeger reeds dit bewijs van zijne vermetelheid gezien had; — of hij thans nog, — nu hij het gezien had, — zoo zeker van zijne zaak bleek, — en nog meer van dien aard. Het einde daarvan was, dat deze getuige totaal stuk geslagen en verbijzeld werd, zoodat hetgeen van hem overbleef niets tot de zaak afdeed en als nutteloos puin opgeruimd werd.

Inmiddels had de heer Cruncher een tweede ontbijt van roest van zijne vingers afgezogen,

terwijl hij het getuigenverhoor naging. Hij moest nu scherp opletten, terwijl de heer Stryver de zaak van den beschuldigde als een nauwsluitend pak kleeren op de Jury aanpaste, bewijzende hoe de patriot, Barsad, niets anders was dan een gehuurde spion en verrader, een onbeschaamde verklikker en handelaar in menschenbloed en een der grootste schurken op aarde sedert den tijd van Judas, — op wien hij zekerlijk veel geleeke. Hij toonde aan, hoe de deugdzame dienaar, Cly, zijn vriend en medeplichtige was en hem geheel waardig; hoe de waakzame oogen van deze falsarissen en meinedigen den beschuldigde als hun slachtoffer hadden uitgezocht, omdat eenige familiezaken in Frankrijk — hij was van Fransche afkomst — hem noodzaakten die reizen over het Kanaal te ondernemen, — terwijl de belangen van anderen, zijne naastbestaanden, die hem dierbaar waren, hem, zelfs op gevaar van zijn leven, het zwijgen daaromtrent oplegden. Hoe de verklaring, welke men van de jonge dame afgedwongen en afgeperst had — wier zielskwellung bij die gelegenheid iedereen gezien had, — niets bewees, niets meer verried dan de kleine, onschuldige galanterieën en beleefdheden, die natuurlijk voorvallen moesten tusschen een jong heer en eene jonge dame, welke op die wijze in aanraking met elkaar waren gebracht; — uitgezonderd die toespeling op George Washington, die zoo dolzinnig en bespottelijk was, dat men ze onmogelijk beschouwen kon als iets anders dan eene ongerijmde aardigheid. Wijders betoogde hij, hoe het zwakheid zou zijn in een bestuur, te bezwijken in deze poging om zich populair te maken door de gemeenste volksvooroordeelen te vleien, en dat om die reden mijnheer de Procureur-Generaal de zaak zoo hoog mogelijk had opgedreven; hoe ze echter op niets anders steunde dan op die schandelijke en verachtelijke verklaringen onder eede, die zoo dikwijls in zulke processen voorkwamen en waarvan de politieke rechtsgedingen van het land krioelden. Maar hier viel hem Mylord in de rede, — even deftig alsof hij dat zelf niet geloofde, — zeggende dat hij niet op den rechterstoel kon blijven zitten en dergelijke ongepaste uitdrukkingen dulden.

De heer Stryver riep daarop eenige weinige getuigen op, en daarna had de heer Cruncher op te letten, hoe mijnheer de Procureur-Generaal het geheele pak kleeren, dat de heer Stryver gemaakt had, het binnenste buiten keerde, en bewees dat Barsad en Cly zelfs honderdmaal beter waren dan hij geloofd had, en de beschuldigde honderdmaal slechter. Eindelijk nam de rechter zelf het woord en keerde ook het pak eerst het binnenste buiten en dan andersom, hoewel hij het, over het geheel, bepaaldelijk fatsoeneerde en van pas maakte tot likkleed voor den beschuldigde.

En nu begonnen de Jury te overleggen en de bromvliegen weer te gonzen.

De heer Carton, die zoo lang naar de zoldering gekeken had, veranderde van plaats noch van houding te midden van de opgewondenheid. Terwijl zijn geachte ambtgenoot, de heer Stryver, zijne papieren bijeenverzamelde, met zijne bureu fluisterde, en van tijd tot tijd ongerust naar de Jury keek; — terwijl al de toeschouwers meer of min in beweging geraakten: terwijl zelfs de rechter van zijn zetel opstond en langzaam voor zijne verhevene plaats op en neer wandelde, — niet zonder in verdenking te staan bij de toeschouwers van in een koortsachtigen toestand te verkeereren, — bleef deze ééne man bedaard zitten, met de versletene toga half afgezakt, met de slordige pruik juist zoo op het hoofd, alsof ze daar bij toeval terecht gekomen ware, met de handen in de zakken, en met de oogen op de zoldering gevestigd, — zooals hij den heelen dag gezeten had. Iets bijzonder onverschilligs in zijne houding gaf hem niet slechts een onfatsoenlijk voorkomen, maar verminderde zoozeer zijne ontegenzeggelijke gelijkenis met den beschuldigde, — die verhoogd was geweest door zijn tijdelijken ernst, toen zij samen vergeleken werden, — dat vele der aanwezigen, die hem nu aanzagen, tot elkaar opmerkten, dat zij zich nauwelijks verbeelden konden, dat die twee zoo sterk op elkaar geleken.

De heer Cruncher merkte dit tot zijn buurman op en voegde er bij: „Ik wil wel wat verwedden, dat hij niet veel praktijk krijgt! Hij ziet me er niet uit als iemand om praktijk te krijgen, — niet waar?”

En toch zag de heer Carton meer van de bijzonderheden, die in de zaal voorvielen, dan men wel dacht; want toen juffrouw Manette plotseeling het hoofd op de borst liet zakken, was hij de eerste die dat opmerkte en hoorbaar tot den deurwaarder zeide: „Kijk naar die jonge dame! Help mijnheer haar naar buiten brengen. Ziet ge niet dat zij in onmacht valt?”

Men had groot medelijden met haar toen men haar wegbracht, en men gevoelde veel sympathie voor den vader. Het was, blijkbaar, zeer pijnlijk voor hem geweest, dat men hem aan de dagen zijner gevangenschap herinnerd had. Hij had veel innerlijke aandoening getoond, terwijl hij ondervraagd werd, en sedert was die peinzende, versufte uitdrukking, die hem oud maakte, als eene wolk op zijn gelaat teruggekeerd. Terwijl hij de zaal verliet, keerden de leden van de Jury, die met elkaar gepraat hadden zich weder om, en de voorzitter nam het woord.

Zij waren het niet eens omtrent de uitspraak en wilden zich verwijderen, — om te beraadslagen. De rechter (die misschien nog over George Washington tobde) liet eenige verwondering

blijken, dat zij het niet eens waren, maar beval dat zij zich verwijderen zouden, achter slot en onder goede bewaking, om te beraadslagen, — en verwijderde zich daarop zelf. De zaak had den geheelen dag geduurd en de lampen in de zaal werden opgestoken. Men begon te fluisteren, dat het lang zou duren eer de Jury het eens werd. De toeschouwers dropen af, om verschijningen te zoeken, en de beschuldigde ging achter in de bank zitten.

De heer Lorry, die naar buiten geloopt was toen de jonge dame met haar vader wegging, verscheen nu weder en gaf Jerry een wenk, — die, nu de drukte verminderd was, hem gemakkelijk naderen kon.

„Jerry, — als ge iets wilt gaan eten, kunt ge dat doen. Maar blijf in de nabijheid. Ge kunt gemakkelijk zien wanneer de Jury terugkomt. Blijft dan geen oogenblik langer uit, want ge moet de uitspraak naar de Bank brengen. Ge zijt de vlugste boodschapper dien ik ken, en zult een heelen tijd vóór mij te Temple-Bar wezen.”

Jerry had juist voorhoofd genoeg, om het met de vingers te kunnen aanraken, ten blijk, dat hij dankbaar was voor deze lofspraak en voor de shilling, hem door den Heer Lorry gegeven. Op dat oogenblik naderde de heer Carton en tikte de heer Lorry op den arm.

„Hoe gaat het met de jonge dame?”

„Zij is zeer bedroefd; maar haar vader troost haar, en zij is veel beter sedert zij de zaal verlaten heeft.”

„Ik zal het de beschuldigde zeggen. Het gaat niet, dat een deftige bankier, zooals gij zijt, in het publiek met hem spreekt, — niet waar?”

De heer Lorry kleurde, en de heer Carton baandé zich een weg tot vlak bij de bank der beschuldigden. Jerry was er dicht bij, op weg om de zaal te verlaten, en volgde hem, geheel oogen, ooren en scherpe punten.

„Mijnheer Darnay.”

De beschuldigde trad dadelijk voor.

„Gij zult natuurlijk verlangend zijn iets te vernemen omtrent de getuige, die mejuffrouw Manette heet. Het gaat nogal goed met haar. Het ergste heeft zij hier doorgestaan.”

„Het spijt mij zeer dat ik de oorzaak daarvan was. Kunt ge haar dat zeggen — met de betuiging van mijne vurige dankbaarheid voor hare deelneming?”

„Ja, — dat kan ik haar wel zeggen. Dat wil ik ook wel doen, als ge het verlangt.”

De houding van den heer Carton was zoo achteloos, dat het bijna onbeschaamd was. Hij stond, half van den gevangene afgekeerd, met den elleboog op de bank leunende.

„Ja — ik verlang het zeer. Ik zeg u hartelijk dank.”

„Wat verwacht gij, mijnheer Darnay?” zei Carton, hem steeds nog half den rug toedraaiende.

„Het allerergste.”

„Dat is ook het wijste van uw kant, — en het is waarschijnlijk dat het zoo uitkomen zal. Maar ik houd het voor een gunstig teeken, dat zij zich verwijderd hebben om tot eene beslissing te kunnen komen.”

Daar het niet veroorloofd was in de zaal rond te slenteren, kon Jerry niets meer hooren, maar verliet beiden, — zoo sterk op elkaar gehjkende in uiterlijk, zoo sterk verschillende van elkaar in manieren, — terwijl zij naast elkaar staande, in den spiegel teruggekaast werden.

Anderhalf uur slopen langzaam weg in de gangen onder de zaal, hoewel de schelmen en dieven, die daar wemelden, zich den tijd kortten met eten en drinken. De heesche boodschaplooper, die zich pas op vleesch en bier onthaald had, was op eene harde bank eventjes ingedut, toen een druk gewoel, en een snelle stroom menschen, die de trap opruichten naar de gerechtszaal, hem medesleepte.

„Jerry! Jerry!” riep reeds de heer Lorry aan de deur, toen hij binnenkwam.

„Hier, mijnheer! Het was niet gemakkelijk weer de trap op te komen. Hier ben ik, mijnheer!”

De heer Lorry overhandigde hem een papiertje over de hoofden der menschen heen. „Vlug! Hebt gij het?”

„Ja, mijnheer.”

In haast geschreven, stond op het papier het woord: „VRIJGESPROKEN.”

„Als hij de boodschap: „in het leven teruggeroeven,” ditmaal gegeven had,” mompelde Jerry, terwijl hij zich omkeerde, „dan zou ik het begrepen hebben.”

Hij had tijd noch gelegenheid iets anders te zeggen, of zelfs te denken, eer hij uit het gerechtshof was; want de menigte kwam naar buiten stroomen met een geweld, dat hem bijna van de beenen wierp, en een hard gegons weerklonk door de straat, alsof de teleurgestelde bromvliegen zich verspreidden om een ander aas te zoeken.

IV.

GELUKWENSCHEN.

Het laatste overblijfsel van de dampende menschheid, die den heelen dag in de flauw verlichte gangen van het gerechtshof gestaan had, droop af, toen dokter Manette, Lucie Manette, zijne dochter, de heer Lorry, de procureur van den beschuldigde, en zijn advocaat, de heer Stryver, rondom den heer Darnay stonden, — hem gelukwenschende met zijne redding van den dood.

Het zou moeielijk geweest zijn, zelfs bij een veel helderder licht, om in dokter Manette, met zijn intellectueel gelaat en zijne rechte hou-

ding, den schoenmaker uit het zolderkamertje te Parijs te herkennen. En toch kon niemand hem ten tweeden male aanzien, zonder ten derden male naar hem te kijken, — al was men ook niet in de gelegenheid om den treurigen klank zijner zachte, ernstige stem en de afgetrokkenheid, — die hem tusschenbeide zonder eenige bijkbare reden overviel, — op te merken. Terwijl ééne bijkbare oorzaak — de eene of andere toespeling op zijne lange kwelling, zooals bij het proces — altijd deze stemming uit de diepte zijner ziel opriep, lag het ook in zijn aard, dat ze soms vanzelf opkwam en eene somberheid over hem verspreidde, even onverklaarbaar voor diegenen, die met zijne geschiedenis onbekend waren, alsof zij de schaduw van de Bastille zelve op hem hadden zien vallen, terwijl het gebouw zelf honderd mijlen van hem verwijderd was.

Zijne dochter alleen bezat de gave om dit somber gepeins uit zijne ziel weg te tooveren. Zij was de gouden draad, die hem met het Verledene vereenigde vóór zijne ellende, en met het Tegenwoordige na zijne ellende; en de klank van hare stem, het licht van haar gelaat, de aanraking van haar hand, had bij n a altijd een weldadigen invloed op hem. Maar toch niet altijd; want zij kon zich sommige gelegenheden herinneren, waarbij hare macht te kort geschoten was; doch die waren zeldzaam en niet van langen duur, en zij geloofde dat ze nu voorbij waren.

De heer Darnay had haar met vurige dankbaarheid de hand gekust, en keerde zich toen tot den heer Stryver, dien hij hartelijk bedankte. De heer Stryver, iemand van nauwelijks dertig jaren, maar die er twintig jaren ouder uitzag; lijvig, luidruchtig, opgezet, ruw en vrij van alle bezwarende kiesheid, had de gewoonte van zich (zedelijk en lichamelijk) in alle gesprekken en gezelschappen in te dringen, op eene wijze, die veel goeds voorspelde voor zijne vorderingen op den levensweg.

Hij was nog met toga en pruik bedekt, en zeide, tegen zijn cliënt aandringende, zoodat hij den zachtzinnigen heer Lorry geheel uit de groep verdrong:

„Ik ben blijde, dat ik u met eere er afgebracht heb, mijnheer Darnay. Het was eene schandelijke vervolging, onvergeeflijk engemeen! — maar om die reden niet minder gevaarlijk.”

„Ge hebt me voor mijn leven aan u verplicht, — in twee beteekenissen,” antwoordde zijn cliënt, zijne hand grijpende.

„Ik deed mijn best voor u, mijnheer Darnay, — en ik zal het niet slechter dan een ander gedaan hebben, denk ik.”

Daar het klaarblijkelijk paste, dat iemand zeggen zou: „Veel beter dan iemand anders het had kunnen doen!” sprak de heer Lorry die woorden, wellicht niet geheel belangeloos,

maar met het zelfzuchtige doel om weder in de groep opgenomen te worden.

„Zoo! is dat uwe meening?” hernam de heer Stryver. „Nu! ge zijt den heelen dag tegenwoordig geweest, en ge kunt het wel beoordeelen. Ge zijt ook een man van zaken.”

„En als zoodanig,” hervatte de heer Lorry, dien de rechtsgeleerde nu weder in den groep had teruggeduwd, juist op dezelfde wijze als hij hem te voren er uitgedrongen had, — „en als zoodanig beroep ik mij op dokter Manette om een einde aan dit gesprek te maken en om ons allen naar huis te zenden. Juffrouw Lucie ziet er nog niet goed uit; de heer Darnay heeft een vreeselijken dag beleefd, en wij zijn allen uitgeput!”

„Spreek voor u zelve, mijnheer Lorry,” zei Stryver; „ik heb nog den heelen nacht door te werken. Spreek voor u zelve!”

„Ik spreek voor mij,” hernam de heer Lorry, „en voor mijnheer Darnay en juffrouw Lucie, — en, gelooft gij niet, juffrouw Lucie, dat ik uit onzer aller naam zoo mag spreken?” Hij vroeg haar dit zeer stellig, en met een blik op haar vader.

Diens gelaat was, als het ware, bevroren in een wonderlijk staren op Darnay, een onafgewenden blik, die overging in eene uitdrukking van afkeer — wantrouwen — zelfs niet geheel vrij van vrees. Met deze vreemde uitdrukking in zijne trekken, waren zijne gedachten afgedwaald.

„Vader!” zei Lucie, zachtjes de hand op de zijne leggende.

Hij schudde de schaduw langzaam af, en keerde zich tot haar.

„Zullen wij naar huis gaan, vader?”

Na diep ademgehaald te hebben, antwoordde hij: „Ja?”

De vrienden van den vrijgesprokene waren weggegaan, in het denkbeeld, hetwelk hij zelf koesterde, — dat hij dien nacht niet uit de gevangenis ontslagen zou worden. Bijna alle lampen waren uitgebluscht in de gangen, de ijzeren hekken werden met veel geraas toegesmeten en de droevige plaats werd verlaten tot ze morgen weder bevolkt zou worden door de belangstelling in galg, tepronkstelling en brandmerken, Lucie Manette wandelde tusschen haar vader en de heer Darnay tot op straat. Eene huurkoets werd geroepen en vader en dochter vertrokken.

De heer Stryver had hen in de gang verlaten, om weder door te dringen tot de kleedkamer. Een ander persoon, die zich niet bij de groep gevoegd had, en niet één woord met iemand gewisseld had, maar die in stilte tegen den muur geleund had in de donkerste schaduw, slenterde stil achter de anderen de deur uit en bleef kijken tot de koets wegrolde. Daarop naderde hij de heeren Lorry en Darnay, terwijl zij nog op het voetpad bleven staan.

„Zoo, mijnheer Lorry! Mannen van zaken mogen nu met den heer Darnay spreken?”

Niemand had het deel erkend, dat de heer Carton aan het proces gehad had; geen mensch had er ook iets van geweten. Hij had nu de toga afgelegd, maar zag er daarom niet beter uit.

„Als gij wist welke strijd er woelt in den geest van een man van zaken, als die geest gekweld wordt door eene goedaardige opwelling en door de deftigheid van zaken” te hebben, zoudt gij dat nogal aardig vinden, mijnheer Darnay!”

De heer Lorry kleurde en zeide driftig: „Dat hebt gij al vroeger opgemerkt, mijnheer. Wij mannen van zaken, in dienst van eene groote firma, zijn niet meer onze eigene meesters. Wij moeten meer aan de firma dan aan ons zelven denken.”

„Dat weet ik! Dat weet ik!” hernam de heer Carton achteloos. „Wees niet knorrig, mijnheer Lorry. Gij zijt even goed als ieder ander,—zonder twijfel; — zelfs veel beter, zou ik zeggen.”

„En inderdaad, mijnheer,” ging de heer Lorry voort, zonder naar hem te hooren, „ik weet wezenlijk niet, wat u die zaak aangaat. Wanneer gij het mij niet kwalijk neemt, als uw meerdere van jaren, dan herhaal ik, dat het eene zaak is die u niet aangaat.”

„Eene zaak? Goede hemel! Ik heb geene zaken, mijnheer.”

„Dat is jammer genoeg, mijnheer.”

„Ik ben het met u eens.”

„Als gij zaken hadt, zoudt gij er misschien wat meer op letten.”

„Heere mijn tijd! — waarachtig niet!” zei mijnheer Carton.

„Nu, mijnheer!” riep de heer Lorry, in drift ontstoken over zijne onverschilligheid, „zaken” zijn eene zeer goede en zeer fatsoenlijke bezigheid. En, als zaken ons een dwang en soms het stilzwijgen opleggen, mijnheer, en allerlei bezwaren veroorzaken, dan weet de heer Darnay, met de meeste edelmoedigheid, zoo iets in aanmerking te nemen. Mijnheer Darnay, goedenacht? God zegene u, mijnheer! Ik hoop dat gij heden gespaard zijt gebleven voor eene voorspoedige en gelukkige toekomst. — Hola! Die draagstoel daar!”

Misschien eenigszins kwaad op zich zelven, zoowel als op den advocaat, haastte zich de heer Lorry in den draagstoel te komen en werd naar de Bank gedragen. Carton, die naar portwijn rook en niet heel nuchter scheen, wendde zich tot Darnay.

„Het is een vreemd toeval geweest, dat ons beiden samenbrengt. Het moet ook een vreemde avond voor u zijn, nu gij zoo alleen staat op de straatsteenen met uw evenbeeld.”

„Ik gevoel mij nauwelijks alsof ik tot deze wereld behoor,” hernam Charles Darnay.

„Dat verwondert me niet. Het is ook niet heel

lang geleden, dat ge vrij ver gevorderd waart op weg naar eene andere wereld. Gij schijnt wat flauw te zijn?”

„Ik begin te gelooven dat ik eenigszins flauw word.”

„Wat drommel! waarom gaat ge dan niet eten? Ik zelf heb gegeten terwijl die domkoppen overlegden tot welke wereld gij behooren zoudt, tot deze, of tot de andere. Ik zal u den weg wijzen naar de naastbijzijnde restauratie, waar men iets goeds te eten kan krijgen.”

„En na hem onder den arm te hebben genomen, bracht hij hem *Ludgate hill* af naar *Fleet-Street*, en zoo verder, door een steegje, naar eene restauratie. Hier werden zij in eene kleine kamer gebracht, waar Charles Darnay weldra bezig was met zijne krachten te herstellen bij een eenvoudig maar gezond maal en een goed glas wijn, terwijl Carton tegenover hem zat aan dezelfde tafel, met zijne eigenaardige, half onbeschaamde manieren en eene flesch portwijn voor zich.

„Gevoelt gij nu dat gij weder tot deze aardsche wereld behoort, mijnheer Darnay?”

„Ik ben nog vreeselijk verward ten opzichte van tijd en plaats; — maar ik ben in zoover hersteld, dat ik nu daarvan bewust ben.”

„Dat moet verbazend aangenaam zijn!”

Hij zei dit zeer bitter en schonk zijn glas — een groot glas — weder vol.

„Wat mij betreft, het is mijn hoogste wensch te vergeten dat ik op aarde ben. Er is daar niets goeds voor mij, — dan wijn, zooals deze, — en ik deug er ook niet voor. Dus, in dit opzicht gelijken we niet op elkaar. Inderdaad, ik begin te gelooven dat wij in geenerlei opzicht veel van elkaar hebben.”

Nog verward door de ontroering van den dag, en zich als in een droom gevoelende bij dezen ruwen tegenhanger van zich zelven, wist Charles Darnay niet wat hij antwoorden moest, — en eindigde met niets te zeggen.

„Nu gij uw eten ophebt,” zei Carton, „moest gij een toast instellen, mijnheer Darnay. Waarom stelt gij geen toast in?”

„Een toast? Op wien?”

„Wel! gij hebt den naam op de lippen. Dat behoorde ten minste zoo. Dat moet wel zijn; — ik wil er een eed op afleggen, dat het zoo is!”

„Nu dan: mejuffrouw Manette!”

„Op mejuffrouw Manette!”

Terwijl hij den anderen strak in het gezicht keek, na den toast gedronken te hebben, smees Carton zijn glas over den schouder tegen den muur waar het stuk vloog: daarop schelde hij en bestelde een ander.

„Dat is een mooi meisje om zoo in den avond naar de koets te geleiden, mijnheer Darnay!” zeide hij, zich weder inschenkende.

Darnay fronste eventjes de wenkbrauwen en antwoordde kortaf:

„Ja.”

„Dat is een mooi meisje, om medelijden te hebben met een man, — en om hem te schreien! Hoe werkt zoo iets? Is het de moeite waard het gevaar te loopen van tot de doodstraf veroordeeld te worden, om zulk eene sympathie en zulk een medelijden op te wekken, mijnheer Darnay?”

Darnay gaf weder geen antwoord.

„Zij was machtig blijde uwe boodschap te krijgen, toen ik ze overbracht. Niet dat zij toonde, dat zij blijde was; maar dat vooronderstel ik.”

Deze toespeling diende om Darnay zeer gepast te herinneren, dat deze onaangename maker, uit eigen vrije beweging, hem in zijn nood bijgestaan had. Hij bracht het gesprek op dat onderwerp en bedankte hem.

„Ik maak geen aanspraak op dankbetuigingen noch op verdiensten,” was het onverschillige antwoord. „In de eerste plaats was het eene kleinigheid dat te doen, en in de tweede plaats weet ik niet eens hoe ik er toe kwam. Mijnheer Darnay, mag ik u iets vragen?”

„Met genoegen. Dat is slechts eene geringe vergelding voor uwe gediensigheid.”

„Geloof ge, dat ik bijzonder met u ingenomen ben?”

„Waarlijk, mijnheer Carton,” hernam de ander, door die vraag eenigszins verlegen gemaakt, ik heb mij zelven die vraag nog niet gedaan.”

„Doe dat dan nu.”

„Ge hebt gehandeld alsof gij het waart, maar ik geloof niet dat ge 't zijt.”

„Ik ook niet,” zei Carton. „Ik begin veel vertrouwen in uw oordeel te stellen.”

„Evenwel,” hernam Darnay, opstaande om aan de schel te trekken, „hoop ik dat ge er niets tegen hebt, dat ik de rekening vraag, en dat wij, van weerskanten, als vrienden scheiden.”

„O, niemendal!” hernam Carton, en Darnay schelde.

„Betaalt gij de geheele rekening?” vroeg Carton, en zoodra de ander dit bevestigde, riep hij: „Jan! nog een halve flesch van dezen wijn, — en maak me om tien uur wakker.”

Zoodra de rekening betaald was, stond Charles Darnay op en wenschte hem goedenavond. Zonder zijn groet te beantwoorden, stond Carton ook op, met iets dreigends of trotseerends in zijne houding, en zeide: „Nog één woord, mijnheer Darnay! Ge gelooft dat ik dronken ben?”

„Ik geloof dat ge veel gedronken hebt, mijnheer Carton.”

„Geloof ge? Ge weet dat ik gedronken heb.”

„Welnu, daar ge het hooren wilt: ik weet het.”

„En nu zult ge ook weten waarom. Ik ben een teleurgestelde werkezel, mijnheer. Ik geef niets om wien ook ter wereld, en geen mensch ter wereld geeft iets om mij.”

„Dat is zeer bedroevend. Ge hadt een be-

ter gebruik van uwe gaven kunnen maken.”

„Wellicht, ja, mijnheer Darnay! wellicht, neen. Wees echter niet al te trotsch op uw eigen nuchter gezicht. Ge weet niet hoe ver het nog met u komen kan. Goedennacht!”

Zoodra hij alleen bleef, nam dit wonderlijk wezen eene kaars van de tafel, ging naar een spiegel, die tegen den wand hing, en bekeek zich op zijn gemak.

„Houdt ge veel van dien vent?” mompelde hij tegen zijn eigen beeld. „Waarom zoudt ge veel houden van een vent, die op u gelijkt? Er is niets in u, om er van te houden. Dat weet ge wel. O, de drommel zal je halen! Wat hebt ge u zelven veranderd! 't Is me ook eene reden om van iemand te houden, omdat hij me doet inzien, hoe ik mij zelven verlaagd heb, — en wat ik had kunnen worden! Als ik met hem van plaats had kunnen veranderen, zouden die blauwe oogen mij zóó aangezien en dat ontroerde gelaat, mij zóó beklaagd hebben, als ze hem deden? „Bah! kom er eindelijk mede voor den dag! ge haat dien vent!”

Hij zocht troost bij de wijnflesch, ledigde die in een paar minuten, en viel toen, met het hoofd op de armen rustende, in slaap, terwijl de spookachtig afbrandende kaars op hem nederdruppelde.

V.

DE JAKHALS.

In die dagen dronk men algemeen, en de meeste menschen dronken veel. Zoo groot is de verbetering, welke de tijd in die gewoonte gebracht heeft, dat eene volstrekt niet overdrevene opgave van de hoeveelheid wijn, welke één mensch in den loop van een avond drinken kon, zonder eenigszins onfatsoenlijk te zijn, heden ten dage als eene bespottelijke ongerijmdheid zou worden beschouwd. Het geleerde vak der rechtspleging bleef niet achter bij eenig ander geleerd vak in deze Bacchantische richting; en zelfs de heer Stryver, die bezig was met zich in eene drukke en winstgevendende praktijk in te dringen, bleef evenmin in dit als in het drogere gedeelte van den rechtsgeleerden wedstrijd ten achteren bij zijne tijdgenooten.

Een gunsteling bij de Old Bailey en andere gerechtshoven, was de heer Stryver begonnen met de lagere sporten van de ladder, langs welke hij naar boven klom, af te breken. De hoven van Assises en de Old Bailey kregen alleen hun gunsteling te zien bij bijzondere gelegenheden, maar in de hoogere civiele rechtbank van de Kings Bench kon men dagelijks het bloeiende gelaat van den heer Stryver aanschouwen, zich aan de aandacht van den Lord Opperr-Rechter opdringende, te midden van een geheel plantsoen

van pruiken, — evenals eene groote zonnebloem zich een weg baant naar de zon, uit het midden van een ganschen tuin vol bonte makkers.

Men had vroeger bij de Balie opgemerkt, dat, hoewel de heer Stryver vlug ter sprake, onbeschroomd, nooit verlegen, en altijd ondernemend was, hij het vermogen miste (dat eene der tref-

hoe laat hij ook 's nachts met Sydney Carton zat te drinken, 's morgens was hij altijd volmaakt op de hoogte van zijne zaken.

Sydney Carton, de luiste en minst belovende der stervelingen, was Stryver's trouwste bondgenoot. In een half jaar dronken die beide samen genoeg om een oorlogsschip vlot te ma-

HARE WEELDERIGE LOKKEN GLADSTRIJKENDE, MET EVENVEEL HOOGMOED ALSOF ALLES HAAR EIGEN WAS EN ZIJ ZELVE DE IJDELSTE EN SCHOONSTE DER VROUWEN. (Blz. 47).

fendste en noodzakelijkste gaven is, welke een advocaat bezitten kan) om het fijne van de quaestie te kunnen opvisschen uit eene geheele massa stukken, die daarop betrekking hadden. Maar ten dezen opzichte was hij aanmerkelijk vooruitgegaan. Hoe meer zaken hij kreeg, hoe meer ook het vermogen bij hem scheen aan te groeien, om ze van alle kanten te doorgronden; — en

ken. Stryver had nergens eene zaak te bepleiten, of Carton was er bij, met de handen in de zakken, en steeds naar de zoldering starend; — zij gingen samen naar de assises; zelfs op reis zetten zij hunne orgieën tot laat in den nacht voort, en men vertelde in de steden waar zij kwamen, dat men Carton, al bij helderlichten dag, tersluiks en met zeer onzekere schre-

den, als een losbandige kater, naar zijne woning zag sluipen. Eindelijk begonnen diegenen, die eenige belangstelling in de zaak gevoelden, te fluisteren, dat, hoewel Sydney Carton nooit een leeuw zou worden, hij een uitnemende jakhals was, en dat hij in die nederige rol, Stryver aanhoudende en goede diensten bewees.

„Tien uur, mijnheer!” zei de knecht in de restauratie, wien hij bevolen had hem te wekken; — „tien uur, mijnheer!”

„Wat is er?”

„Tien uur, mijnheer!”

„Wat bedoelt ge? Tien uur 's avonds?”

„Ja, mijnheer. „Ik moest u om tien uur wekken.”

„O ja! Nu herinner ik het me. Best, best!”

Na eenige dommelende pogingen om weder in slaap te vallen, die de knecht zeer behendig vrijdelde door vijf minuten achtereen het vuur op te poken, stond hij op, nam zijn hoed, en vertrok.

Hij ging naar de Temple, en na zich verkwikt te hebben door een paar maal over de plaats heen en weer te loopen, zocht hij de kamers van den heer Stryver op.

De klerk van Stryver, — nooit bij deze conferentiën tegenwoordig, — was naar huis gegaan, en zijn patroon, de heer Stryver zelf, deed de deur open. Hij droeg pantoffels en eene loshangende kamerjapon, met blooten bals, om heel op zijn gemak te zijn. Hij had die woeste, overspannen, verhitte uitdrukking in de oogen, opmerkelijk bij alle losbandige menschen van zijn stand, sedert den tijd van Jeffries af, in wiens portret ze zichtbaar is, en die, hoe vermomd ook door de Kunst, in de portretten van alle drinkers van iedere eeuw te vinden is.

„Ge komt wat laat, Geheugen!” zei Stryver.

„Op den gewonen tijd; — wellicht een kwartier er over.”

Zij traden in een somber vertrek, opgevuld met boeken en bezaaid met papieren, waar een helder vuur brandde. Een ketel dampte in den schoorsteen, en te midden van eene woestijn van papieren, schitterde eene tafel, met wijn in overvloed er op, brandewijn, rum, suiker en citroenen.

„Ge hebt al eene flesch op, naar ik merk, Sydney.”

„Twee, naar ik meen. Ik heb met onzen cliënt gegeten, — of ik heb hem zien eten, — dat doet er niet toe!”

„Dat was raak, Sydney, wat ge me daar ingaافت van het identificeeren van den persoon. Hoe kwaamt ge er op? Wanneer hebt ge het zelf gezien?”

„Ik vond dat het nogal een knappe vent was, en ik dacht dat ik ook zoo wat er uitgezien zou hebben, — als ik niet zoo'n ongeluksvogel was!”

De heer Stryver lachte tot zijn zich te vroeg ontwikkelende buik letterlijk schudde.

„Gij en uw ongeluk, Sydney! Altijd dezelfde! Nu aan 't werk! Aan 't werk!”

De jakhals maakte, tamelijk onwillig, zijne kleeren los, ging in een aangrenzende kamer, en keerde van daar terug met eene groote kan koud water, eene kom en een paar handdoeken. Deze laatsten dompelde hij in het water, en na ze gedeeltelijk uitgewrongen te hebben, wond hij ze om zijn hoofd op eene afschuwelijk leelijke wijze, ging voor de tafel zitten en zeide:

„Nu ben ik klaar.”

„Niet heel veel te slikken hedenavond, Geheugen!” zei de heer Stryver opgeruimd, terwijl hij onder zijne papieren snuffelde.

„Hoeveel!”

„Maar twee zaken.”

„Geef me de lastigste eerst.”

„Daar zijn ze, Sydney. Ga uw gang!”

De leeuw legde zich toen met den rug op eene canapé naast de tafel met de flesschen, terwijl de jakhals aan den anderen kant zat, bij zijne eigene met papieren bedekte tafel, met de flesschen en glazen vlak bij de hand. Beiden maakten ruim gebruik van de flesch, maar op verschillende wijze: de leeuw lag meestal achterover, met de handen in den broekband, in het vuur te kijken, of in het een of ander, minder gewichtig stuk te bladeren; de jakhals met gefronste wenkbrauwen en ernstig gelaat, zoodanig in zijn werk verdiept, dat zijne oogen niet eens de hand volgden, welke hij naar het glas uitstreckte, — en waarnaar hij dikwijls een paar minuten rondtastte eer hij het aan de lippen kon brengen. Een paar maal vond de jakhals de zaak waarmede hij bezig was, zoo ingewikkeld, dat hij het noodig achtte om op te staan en de handdoeken opnieuw nat te maken. Van deze pelgrimstochten naar de kan en de waschkom keerde hij telkens met een wonderlijken hoofdtooi terug, die letterlijk geene woorden beschrijven kunnen, en die door de tegenstelling van zijn eigen ernst des te belachelijker werd.

Eindelijk had de jakhals een behoorlijk maal voor den leeuw klaar en ging er toe over, het hem op te scheppen. De leeuw nam het met zorg en voorzichtigheid aan, en koos hetgeen hij noodig had er uit en maakte zijne aanmerkingen er op, waarbij de jakhals hem zijne hulp verleende. Zoodra hij hetgeen hem voorgezet was geslikt had, stak de leeuw de handen weder in den broekband en legde zich peinzend neder. Daarop versterkte zich de jakhals opnieuw, door zich een vol glas in de keel te gieten en zich het hoofd weder nat te maken, en ging aan het werk voor een tweeden maaltijd. Deze werd den leeuw op dezelfde wijze als de eerste toegediend, en de klok sloeg drie uur 's morgens eer die opgebruikt was.

„En nu, daar wij gedaan hebben, Sydney,

schenk u een glas punch in," zei de heer Stryver. De jakhals nam de doeken van het hoofd dat letterlijk gedampt had, rekte zich uit, gaapte, rilde en gehoorzaamde.

"Ge hadt de zaak heden goed bekeken, Sydney, wat die getuigen à charge aanging. Iedere vraag, die ik deed, sneed hout."

"Ik bekijk de zaken altijd goed — niet waar?"

"Dat spreek ik niet tegen. Wat is er gebeurd, om u uit uw humeur te brengen? Giet er wat punch op, — en ge zult weder bijkomen."

Met een ontkennend gebrom, gehoorzaamde de jakhals weder.

"Ge zijt nog altijd dezelfde oude Sydney Carton van de oude school te Shrewsbury," zei Stryver, het hoofd schuddende, terwijl hij hem in het verledene en in het tegenwoordige bekeek; „de oude geslingerde Sydney. Heden bovenop, morgen onderaan! Nu opgewonden, dan weder wanhopig!"

"O ja!" steunde de ander met een zucht; „o ja! dezelfde en hetzelfde geluk. Zelfs toen deed ik het werk voor anderen, en zelden voor mij zelve."

"Waarom niet?"

"Dat weet de hemel. Het zal wel in mijn aard gelegen hebben."

Hij zat met de handen in den zak en met de beenen uitgestrekt en keek in 't vuur.

"Carton," zei zijn vriend, zich in eene dreigende houding voor hem oprichtende, alsof de schoorsteen een fornuis geweest ware, waarin eene vaste volharding gesmeed werd, en hij daarom niets beters kon doen voor den ouden Sydney Carton van de oude school te Shrewsbury dan hem er in te werpen, „uw aard is, en was altijd lam! Ge hebt geene volharding en vasten wil. Zie mij eens aan!"

"Kom, gekheid!" hernam Sydney met een meer luchtigen en goedaardigen lach; „speel gij maar niet den zedeleeraar!"

"Hoe heb ik alles ten uitvoer gebracht, wat ik gedaan heb?" vroeg Stryver. „Hoe doe ik datgene wat ik doe?"

"Gedeeltelijk door mij te betalen voor hetgeen ik voor u doe, geloof ik. Maar het is niet de moeite waard tegen mij, of tegen de ledige luchtruimte, daarofterpochen. Hetgeengewenscht te doen, doet ge. Ge waart altijd in het voorste gelid, en ik achteraan."

"Ik heb mij in het eerste gelid eene plaats moeten maken; — ik kwam daar niet ter wereld, — niet waar?"

"Ik was bij die gelegenheid niet tegenwoordig; — maar, naar mijn idéé, moet ge toch dáár geboren zijn," zei Carton. Hij lachte weder, — en beiden lachten.

"Voor Shrewsbury en te Shrewsbury en na Shrewsbury," vervolgde Carton, „zijt gij altijd in uw gelid en ik in het mijne gebleven. Zelfs toen wij medestudenten waren in het

Quartier Latin, wat Fransch oprapende en wat Fransche rechtskennis en andere Fransche dingen, die ons niet veel baatten, — zelfs toen waart gij altijd iemand, — en ik niemand."

"En aan wien lag de schuld?"

"Op mijn woord, ik ben er niet van overtuigd, dat het uwe schuld niet was. Gij waart altijd zoo aan 't drijven en doorzetten, dat voor mij niets anders ter wereld overbleef dan te versuffen en te verroesten. Maar het is een droevig iets om over zijn eigen verleden te praten bij het aanbreken van den dag. Geef me iets anders om aan te denken eer ik heenga."

"Nu dan! drink met mij op het welzijn van de mooie getuige!" zei Stryver, het glas opnemende. „Is dat geen aangenaam onderwerp om over na te denken?"

Waarschijnlijk niet, want hij werd weder somber.

"Mooie getuige!" mompelde hij, in zijn glas kijkende, „ik heb heden in den loop van den dag en in den loop van den avond genoeg van getuigen gehad! Wie is de mooie getuige van wie gij spreekt?"

"De dochter van dien schilderachtigen ouden geneesheer, juffrouw Manette!"

"Noemt ge die mooi?"

"Gij niet?"

"Neen!"

"Wel, manlief! iedereen in de gerechtszaal dweept met haar!"

"De drommel hale de geheele gerechtszaal! wie heeft de heeren van de Old Bailey tot bevoegde beoordeelaars der schoonheid gemaakt? Zij was niets anders dan een blonde pop!"

"Weet ge wat, Sydney," hernam de heer Stryver, hem scherp aankijkende, terwijl hij met de hand langzaam over zijn rood gelaat voer; „weet ge wat? Ik dacht op het oogenblik, dat ge met die blonde pop ingenomen waart, en vlug genoeg waart met te zien dat de blonde pop iets scheelde."

"Vlug om te zien wat haar scheelde? als een meisje, pop of geen pop, binnen een paar el van iemands neus in zwijm valt, moet hij dit ook zonder bril zien. Ik drink den toast, maar ik loochen de schoonheid. En nu drink ik niets meer; — ik ga naar bed."

Toen zijn gastheer hem naar de trap volgde met eene kaars, keek het daglicht reeds door de vuile vensters van het huis. Toen hij de deur uit was, op straat, was de lucht kil en somber, de droevige hemel betrokken, de rivier donker en schemerend; het geheele tooneel eene doodsche woestijn. En wolken van stof dwarrelden rond en rond in den morgenwind, alsof het zand uit de woestijn in de verte opgewaaid was en de eerste stofdeeltjes begonnen waren de stad te bedelven.

Met verwoeste krachten in zich, met eene woestijn in het rond, bleef deze mensch staan

op zijn weg over de stille plaats, en zag voor één oogenblik in de woestijn, die zich vóór hem uitstreckte, een mirage van een eervol streven, van zelfverloochening en volharding. In de schoone stad van dit bedrieglijke visioen waren er luchtige gaanderijen waaruit de Amortjes en de Gratiën op hem nederkeken, — tuinen waarin de vruchten des levens rijpten; wateren der Hoop, die voor zijne oogen schitterden. Slechts één oogenblik en alles was verdwenen. Naar een kamertje klimmende, hoog in een huis, dat op een put geleeke, wierp hij zich geheel gekleed op het harde bed en bevochtigde het kussen met tranen.

Droevig, droevig ging de zon op; — en ze zag geen droeviger gezicht, dan dien man van groote begaafdheden en goede inborst, die buiten staat was beide te gebruiken, — buiten staat om zich zelven te helpen, om zich zelven gelukkig te maken, die bewust was van den kanker, die hem verteerde, en die zich er aan onderwierp om aldus weg te kwijnen.

VI.

HONDERDEN MENSCHEN.

De vreedzame woning van dokter Manette was aan den hoek van eene stille straat, niet ver van Soho-Square. Op zekeren schoonen zondagnamiddag, toen de golven van vier maanden over de vervolging van hoogverraad heengerold hadden, en die, wat de belangstelling en het geheugen van het volk betreft, ver in zee hadden gesleept, wandelde de heer Jarvis Lorry langs de zonnige straten, ver van zijne woning in Clerkenwell, naar het huis van den dokter, bij wien hij ging eten. Na verscheidene tusschenpoozen van volstreckte afgetrokkenheid, waarbij hij zich geheel in zijne zaken verdiept had, was de heer Lorry de vriend van den dokter geworden en diens stille woning maakte het lichtpunt van zijn leven uit.

Op zekeren schoonen zondag dan, wandelde de heer Lorry derwaarts, heel vroeg's namiddags, om drie redenen, die hem tot gewoonte waren geworden. Ten eerste, omdat hij des zondags dikwijls vóór tafel ging wandelen met den dokter en Lucie; ten tweede, omdat, als het des zondags slecht weder was, hij gewoon was als vriend des huizes bij hen te zitten, te praten, te lezen, uit het raam te kijken, en den dag over het algemeen daar door te brengen; ten derde, omdat hij zich omtrent eenige kleine scherpzinnige vermoedens wilde vergewissen en wist, welke tijd, in de huishouding van den dokter, het meest geschikt was om die op te lossen.

Een wonderlijker hoek, dan die waar de dokter woonde, was er in geheel Londen niet te

vinden. Er was daar geen doorgang, en de vensters, vóór aan het huis, leverden een gezicht op een eindje van de straat, dat een aangename schijn van afzondering bezat. Er waren toen weinige gebouwen ten noorden van Oxford-Road, en de boomen groeiden en de wilde bloemen bloeiden, en de haagdoorn tierde welig in de nu verdwenen velden. Bijgevolg woei de buitenlucht krachtig en vrij in Soho, in plaats van kwijnend in die wijk door te dringen als een vreemde bedelaar, die niet weet waar zich te bergen, en in die buurt stond nog menige schoone muur tegen het zuiden, waar de perziken behoorlijk rijp werden.

Vroeg op den dag straalde de zomersche zon schitterend in dien hoek; maar als de straten heet werden, kwam de hoek in de schaduw, hoewel niet zoo ver van het licht af, dat men daar buiten de heldere lichtzee niet zien kon. Het was een koel plekje, stil maar vroolijk, een wonderbaarlijk hoekje wat de echo's betroof, en eene toevluchtshaven uit de woelige straten.

Op zulk een ankerplaats behoorde een rustig schuutje te zijn, en — dit was er ook. De dokter bewoonde twee verdiepingen van een groot, stil huis, waarin het heette dat vele bedrijven beoefend werden, waarvan echter over dag steeds weinig merkbaar was, en welke's nachts geheel daaruit vluchtten. In een gebouw achter het huis, te bereiken over eene plaats, waar een plataanboom met groene bladeren ritselde, vertelde men dat kerkorgels gemaakt werden, en dat er een zilversmid werkte, alsmede dat daar goud geplet werd door een geheimzinnigen reus, die een gouden arm stak uit den muur van den grooten ingang, — alsof hij zich zelven tot kostbaar metaal geslagen had, en alle bezoekers met een dergelijk lot dreigde. Zeer weinig van al deze bedrijven werd er gehoord, zoomin van den eenzamen bewoner, die, naar men zei, boven huisde, als van den schemerachtigen fabrikant van rijtuigvoeringen en versierselen, die een kantoor beneden heette te hebben. Tusschenbeide ging een eenzaam werkman door de gang, terwijl hij zijne jas aantrok, of dwaalde er een vreemdeling daar rond, of men hoorde een verwijderd getik over de plaats, of een slag of wat van den gouden reus. Deze waren echter alleen de uitzonderingen, die vereischt werden om den regel te bewijzen, dat de musschen in den plataanboom achter het huis, en de echo's in den hoek vóór het huis, heer en meester daar waren van den zondagmorgen af tot den zaterdagavond toe.

Dit alles wist, en op dit alles lette, en aan dit alles dacht de heer Jarvis Lorry, toen hij aan de schel trok van het stille hoekhuis op dien schoonen zondagnamiddag.

„Is dokter Manette thuis?”

„Hij werd thuis gewacht.

„Is juffrouw Lucie thuis?”

Zij werd ook gewacht.

„Is juffrouw Pross thuis?”

Misschien, maar het was voor de meid onmogelijk te weten, of juffrouw Pross thuis wilde wezen of niet.

„Daar ik zelf hier thuis ben,” zei de heer Lorry, „zal ik maar naar boven gaan.”

Hoewel de dochter van den heer Manette haar geboorteland niet kende, scheen zij van daar als erfdeelt te hebben gekregen die gave om kleinigheden in het voordeeligste licht te plaatsen, welke een der nuttigste en aangenaamste kenmerken van het fransche karakter is. Hoe eenvoudig het ameublement was, had zij het toch opgesierd met zoovele kleinigheden, die geene andere waarde hadden dan welke ze ontleenden aan den goeden smaak en aan de verbeelding, dat de indruk van het geheel bekoorlijk was. De schikking van alle voorwerpen in de kamer, van het grootste tot het kleinste; de samenvoeging der kleuren, de sierlijke afwisseling en teleurstelling, slechts verkregen door met geringe middelen te woekeren; door fijne vingers, heldere oogen en gezond verstand, was tevens, op zich zelf zoo aangenaam en verried zoo duidelijk den oorsprong daarvan, dat, terwijl de heer Lorry rondkeek, zelfs de stoelen en tafels schenen te vragen, met iets van die eigenaardige uitdrukking, die hem nu zoo gemeenzaam was geworden, „of hij alles niet goedkeurde?”

Er waren drie kamers op dezelfde verdieping, en daar de verbindingsdeuren openstonden, om de frissche lucht binnen te laten, wandelde de heer Lorry door de vertrekken om met een glimlach de denkbeeldige gelijkenis van alles met de jeugdige meesteres zelve waar te nemen. De eerste kamer was de fraaiste, en daar bevonden zich Lucie's vogels en bloemen, hare boeken en haar lessenaar, haar werktafeltje en hare doos met waterverf; de tweede was de kamer, waar de dokter zijne zieken ontving, en diende ook tot eetzaal, de derde, waarin de ritselende platanboom zijn schaduw wierp, was het slaapvertrek van den dokter, — en dáár, in een hoek, stond de niet meer gebruikte schoenmakersbank en het bakje met werktuigen, ongeveer zooals ze gestaan hadden op de vijfde verdieping van het sombere huis naast de kroeg in de Faubourg St. Antoine, te Parijs.

„Het verwondert me,” zei de heer Lorry, een oogenblik ophoudende met rondkijken, „dat hij die herinnering aan zijn leed bij zich houdt!”

„En waarom verwondert u dat?” luidde de onverwachte vraag, die hem deed schrikken.

„Ze kwam van juffrouw Pross, de woeste, roode vrouw, met de zware hand, wier kennis hij het eerst gemaakt had in het Royal

George Hotel te Dover, en met wie hij sedert dien tijd beter bekend was geworden.

„Ik zou gedacht hebben —” begon de heer Lorry.

„Bah! Wat zoudt gij gedacht hebben!” zei juffrouw Pross, en de heer Lorry zweeg.

„Hoe maakt gij het?” vroeg daarop de dame, kortaf — en toch op eene wijze, die liet blijken, dat zij geen wrok tegen hem koesterde.

„Tamelijk wel, dank u,” hernam de heer Lorry nederig, „en hoe gaat het met u?”

„Maar half goed,” hernam juffrouw Pross.

„Wezenlijk?”

„Ja, wezenlijk!” zei juffrouw Pross. „Ik ben zeer ongerust omtrent ons engeltje.”

„Wezenlijk?”

„In vredes naam, zeg iets anders dan „wezenlijk,” of ge zult mij dood ergeren,” hernam juffrouw Pross, wier kenmerk (behalve wat hare gestalte betrof) korthed was.

„Werkelijk dan?” zei de heer Lorry bij wijze van verandering.

„Werkelijk is ook erg genoeg!” hernam juffrouw Pross, „maar toch iets beter dan het andere woord. Ja, ik ben zeer ongerust.”

„Mag ik vragen waarom?”

„Ik houd er niet van dat menschen, die niet waardig zijn naar dat engeltje te kijken, haar hier bij dozijnen komen naloopen,” zei juffrouw Pross.

„Komen er wel dozijnen?”

„Honderden!” zei juffrouw Pross.

Het was kenmerkend bij deze dame, — evenals bij vele andere menschen voor en na haar tijd, — dat wanneer men aan eene harer stellingen twijfelde, zij die dadelijk overdreef.

„Wel, wel!” zei de heer Lorry, als de voorzichtigste uitdrukking, die hij bedenken kon.

„Ik heb met het lieve kind geleefd, — of het lieve kind heeft met mij geleefd, en mij daarvoor betaald, wat zij niet zou gedaan hebben, daarop kunt ge een eed afleggen, als ik in staat geweest ware haar zonder dat aan den kost te helpen, — sedert haar tiende jaar. En dan valt het zeer hard,” — zei juffrouw Pross.

Daar hij niet juist zag wat haar zeer hard viel, schudde de heer Lorry het hoofd, — welk gewichtig lichaamsdeel hij als een soort van toovermantel gebruikte, waarin hij alles verbergen kon.

„Allerlei soort van menschen, die het lieve kind hoegenaamd niet waardig zijn, komen hier aanzetten,” zei juffrouw Pross. „Toen gij er mede begon —”

„Ik er mee begon, juffrouw Pross?”

„Hebt gij dat niet gedaan? Wie heeft dan haar in het leven teruggeroepen?”

„O! als ge dat beginnen noemt,” zei de heer Lorry.

„Dat was toch dunkt me het einde niet? Ik zeg, toen gij daarmede begon was het erg

genoeg, niet dat ik iets anders tegen dokter Manette heb, dan dat hij zulk eene dochter niet waardig is, — wat hij niet helpen kan, — maar het is waarlijk dubbel en driedubbel hard, dat er na hem honderden en duizenden menschen kwamen (hem had ik het kunnen vergeven), die alle moeite doen om het hart van mijne lieveling van mij af te wenden."

De heer Lorry wist dat juffrouw Pross zeer jaloersch was, maar hij wist nu ook, dat onder de oppervlakte van hare zonderlingheden een van die onbaatzuchtige wezens schuilde, — welke men alleen onder de vrouwen vindt, — die uit zuivere liefde en bewondering zich als vrijwillige slavinnen verbinden aan de jeugd, die zij zelve niet meer bezitten, aan de schoonheid, die zij nooit bezeten hebben, aan gaven, welke haar nooit geschonken werden, aan gelukkige vooruitzichten, welke nooit op haar eigen somber levenspad gestraald hebben. Hij wist ook genoeg van de wereld, om overtuigd te zijn, dat deze niets kostbaarders bezit dan den getrouwen dienst, die uit het hart voortvloeit; en als die op zulk eene wijze bewezen werd, en zoo vrij bleef van alle zelfzuchtige plannen, eerbiedigde hij dien zoozeer, dat in de vergeldende beschikkingen, welke hij in zijn hart maakte (wij maken allen in meer of mindere graad dergelijke beschikkingen), hij mejuffrouw Pross veel dichter bij de engelen plaatste dan vele andere meer door de kunst en door de natuur opgeschikte dames, die bovendien eene zware som bij Tellson ter harer beschikking hadden.

"Er is slechts één man geweest, en er zal nooit een ander man zijn, die het engeltje waardig was," — zei juffrouw Pross, "en die man was mijn broeder Salomo, — als hij zich niet eenmaal in het leven vergist had.

Hier omtrent had de heer Lorry, uit hetgeen hij van de geschiedenis van juffrouw Pross vernomen had, de zekerheid verkregen, dat haar broeder Salomo een ongevoelige schurk was, die haar van alles, wat zij bezat, beroofd had, om daarmede te speculeeren, en haar later, zonder een zweem van medelijden, in hare armoede verlaten had. Het vaste geloof van juffrouw Pross aan Salomo, — slechts zeer weinig geschokt door deze kleine vergissing van zijn kant, — woog zeer zwaar bij den heer Lorry, en versterkte zijne gunstige meening ten haren opzichte.

"Daar wij bij toeval voor het oogenblik alleen, en beiden menschen van zaken zijn," zeide hij, toen zij in de huiskamer teruggekeerd waren en vriendschappelijk bij elkaar zaten, "laat me u eens vragen, of de dokter, als hij met Lucie praat, nooit eenige toespeling maakt op zijn schoenmaken van vroegere dagen?"

"Nooit."

"En toch bewaart hij nog steeds die bank en die werktuigen?"

"O!" hernam juffrouw Pross, het hoofd schudde, "ik zeg niet, dat hij in stilte er niet meer aan denkt."

"Geloof ge, dat hij er veel aan denkt?"

"Ja," zei juffrouw Pross.

"Verbeeldt ge u —," begon de heer Lorry, doch juffrouw Pross viel hem in de rede met te zeggen:

"Ik verbeeld me nooit iets; — ik heb hoegenaamd geene verbeelding."

"Ik vraag excuus! Vooronderstelt ge dan, — gij waagt het toch soms iets te vooronderstellen? Niet waar?"

"Tusschenbeide," zei juffrouw Pross.

"Vooronderstelt gij," hetvatte Lorry, en een lachje schitterde in zijn helder oog, terwijl het vriendelijk op haar rustte, "dat dokter Manette eenig bepaald denkbeeld heeft, door aldez lange jaren gekoesterd, omtrent de aanleiding tot zijne mishandeling, — wellicht omtrent den naam van zijn vervolger?"

"Ik vooronderstel niets anders daaromtrent dan hetgeen me het engeltje vertelt."

"En dat is?"

"Zij gelooft van ja."

"Nu moet ge het mij niet euvel duiden, dat ik al deze vragen doe, — ik ben een suffe man van zaken — en gij eene vrouw van zaken, —"

"Ook suf?" vroeg juffrouw Pross, heel zachtzinnig.

Met een gevoel van spijt over het zedige bijvoegelijk naamwoord, dat hij op zich zelve toegepast had, hernam de heer Lorry! "Neen, neen, neen! Zeker niet! Maar om tot de zaak terug te keeren: — is het niet vreemd, dat dokter Manette, die, zooals we overtuigd zijn, zich nooit aan eenige misdaad heeft schuldig gemaakt, nooit over de quaestie spreekt? Ik wil niet zeggen met mij, hoewel wij sedert jaren door zaken elkaar kennen, en ik nu intiem met hem ben geworden; — maar ik bedoel met zijne lieve dochter, aan wien hij zoo vurig gehecht is en die van haar kant zoo vurig aan hem is gehecht. Geloof mij, juffrouw Pross, ik spreek niet uit bloote nieuwsgierigheid met u over dit onderwerp, maar uit oprechte belangstelling."

"Nu! zoover zijn verstand reikt, en dat zal niet heel ver zijn, volgens u," zei juffrouw Pross, door zijn verontschuldigenden toon verzacht, "geloof ik, dat de heele zaak hem vrees aanjaagt."

"Vrees?"

"Ik zou denken, dat hij reden genoeg heeft tot vrees. Het is eene schrikkelijke herinnering. Bovendien, zijne onbewustheid van veel wat hem zelve aangaat, is daaruit ontstaan. Daar hij zich daarvan geene rekenschap kan geven, noch van de wijze hoe hij weder bijkwam, gevoelt hij zich wellicht niet zeker, van zijne geheele bewustheid niet weder kwijt te raken. Dat alleen, dunkt me, is genoeg om de zaak voor hem onaangenaam te maken."

De heer Lorry had zulk eene doordachte opmerking niet gewacht.

„Dat is waar,” zeide hij, „en het is verschrikkelijk aan zoo iets te denken; maar er blijft nog een twijfel bij mij over, juffrouw Pross, of het wel goed kan zijn voor dokter Manette, om zoo iets altijd in zijn hart op te sluiten. Inderdaad, het was juist deze twijfel, en de ongerustheid daaruit voortspruitende, die mij tot het vertrouwelijk gesprek, dat we nu voeren, aanleiding gaf.”

„Er is niets aan te doen,” zei juffrouw Pross, met een hoofdschudden. „Zoodra men die snaar aanroert, verandert hij ten kwade. Het best is, hem te laten begaan. Met één woord: of men wil of niet, men moet hem laten begaan. Soms staat hij midden in den nacht op, en wij, boven, hooren hem in zijne kamer heen en weer wandelen, altijd maar heen en weer. Het engeltje is er achter gekomen, dat, als hij dat doet, zijn geest ook weder heen en weer wandelt in de vroegere gevangenis. Zij haast zich dan bij hem te komen, en dan blijven zij bij elkaar aan 't wandelen tot hij weder rustig wordt. Maar hij zegt nooit één woord tegen haar van de ware aanleiding tot zijne rusteloosheid, en zij vindt het beter om van haar kant niet de minste toespeeling er op te maken. Zij loopen maar in stilte heen en weer, altijd maar heen en weer, tot hij door hare liefde en haar bijzijn weder bijkomt.”

Niet tegenstaande juffrouw Pross het bestaan van hare eigene verbeelding ontkende, was er toch een bewustzijn van het pijnlijke van op zulk eene eentonige wijze door een en hetzelfde droevige denkbeeld vervolgd te zijn, blijkbaar in hare herhaling van de woorden „heen en weer,” dat wel voor het degelijke bestaan eener verbeelding bij haar pleitte.

Wij hebben gezegd dat het daar een prachtige hoek was voor de echo, en die begon nu zoodanig te weergalmen van het geluid van naderende schreden, dat het scheen alsof het vermelden van dat droevige heen en weer wandelen alle echo's opgewekt had.

„Daar komen zij!” zei juffrouw Pross, opstaande om een einde aan het gesprek te maken, „en nu zal het niet lang meer duren, of er komen honderden menschen.”

Het was zulk een wonderlijke hoek, wat het geluid betrof, zulk een wonderlijk Oor van eene plaats, dat terwijl de heer Lorry aan het open venster stond en naar vader en dochter uitkeek, wier stappen hij hoorde, hij zich verbeeldde dat zij nooit komen zouden. Niet slechts stierf de echo weg, alsof de voetstappen zich verwijderden, maar zelfs de echo van andere schreden werd gehoord, welke niet naderden, en die stierf ook op eens uit, als ze dichtbij schenen te zijn. Eindelijk echter verschenen vader en dochter samen, terwijl juffrouw Pross

aan de huisdeur stond, gereed om hen te ontvangen.

Het was aangenaam juffrouw Pross te zien, hoe woest en rood en grimmig zij ook scheen, bezig met den hoed harer lieveling af te nemen, zoodra die de trap opkwam, hem afvegende met de punten van haar zakdoek, en het stof er afblazende; haar mantel opvouwend, eer die weggelegd werd, en hare weelderige lokken gladstrijkende, met evenveel hoogmoed alsof alles haar eigen was en zij zelve de ijdelste en schoonste der vrouwen. Het was ook aangenaam te zien hoe hare lieveling haar omhelsde en bedankte, en betuigde dat zij zich te veel moeite gaf, — maar dit laatste durfde zij alleen in scherts, of juffrouw Pross zou zich beleedigd gevoeld hebben en zeker naar hare eigene kamer zijn gegaan, om te schreien. Het was ook aangenaam den dokter te zien, haar met de oogen volgende, terwijl hij juffrouw Pross vertelde dat zij Lucie bedierf, met woorden en met blikken, die evenzeer geschikt waren haar te bederven als al wat juffrouw Pross deed, zoo niet meer — als dat mogelijk was. Het was ook aangenaam den heer Lorry te zien, in zijn pruike, met stralende oogen alles waarnemende, en den Hemel dankende, die hem als jonggezel, op zijn gevorderden leeftijd, zulk een thuis had doen vinden. Maar geene honderden menschen kwamen, om dat gezicht te genieten, en de heer Lorry wachtte tevergeefs op de vervulling van de voorspelling van juffrouw Pross.

Het etensuur sloeg en nog kwamen de honderden niet. In de regeling van de kleine huishouding had juffrouw Pross het bestuur over de keuken en regeerde daar op eene bewonderenswaardige wijze. Hare diners waren zoo bescheiden van aard, en echter zoo goed toebereid, zoo netjes opgezet, zoo keurig in alle kleinigheden, half Fransch en half Engelsch, dat het onmogelijk zou geweest zijn iets beters te bedenken. Daar de vriendschap van juffrouw Pross van zuiver practischen aard was, had zij heel Soho en de buurt doorzocht, om vreemde Franschen te vinden, die, verleid door eenige kleine winst, haar keukengeheimen konden mededeelen. Van deze ongelukkige zonen en dochters van Galle had zij zulke verwonderlijke kunsten geleerd, dat de vrouw en het meisje, waaruit de staf der bedienden bestond, haar als eene volmaakte tooveresse, of als de peettante van Asschepoetster beschouwden, die in staat was om eene kip, een konijn en een paar groenten te laten halen en ze te veranderen in al wat ze verkoos.

's Zondags at juffrouw Pross mede aan tafel, maar op werkdagen hield zij stijfhoofdig vol met hare maaltijden te gebruiken op onbekende uren, hetzij beneden in huis, of op hare eigene kamer op de tweede verdieping, — een geheimzinnig vertrek, waartoe niemand dan zij

zelve den toegang verkreeg. Bij deze gelegenheid kon juffrouw Pross Lucie's bevallige aanhaligheid niet weerstaan, en door haar prettig gezicht verleid, vergat zij hare stijfheid, zoodat het diner inderdaad zeer opgeruimd afliep.

Het was drukkend weder, en na tafel stelde Lucie voor, dat men onder den plataanboom zou gaan zitten en een glas wijn gebruiken, en de frissche lucht genieten. Daar alles in huis om haar en rondom haar heen draaide, gingen zij onder den boom zitten, en zij droeg den wijn naar beneden, vooral ten behoeve van den heer Lorry. Zij had zich al eenigen tijd geleden als schenkerster van den heer Lorry geïnstalleerd, en terwijl zij onder den boom zaten, zorgde zij dat zijn glas gevuld bleef. Geheimzinnige hoeken en achterkanten van huizen bespieden hen terwijl zij praatten, en de plataanboom fluisterde op zijne eigene wijze boven hunne hoofden.

Maar nog verschenen de honderden menschen niet. De heer Darnay verscheen, terwijl zij nog onder den plataanboom zaten, maar dat was slechts één mensch.

Dokter Manette ontving hem vriendelijk en Lucie ook. Maar juffrouw Pross werd plotseling overvallen door trekkingen in het hoofd en over het geheele lichaam en zocht dadelijk eene schuilplaats in huis. Zij was dikwijls het slachtoffer van deze ziekte en noemde ze in den dagelijkschen omgang „eene vlaag.”

De dokter was volmaakt wel en zag er bijzonder jeugdig uit. De gelijkens tusschen hem en Lucie was op zulke oogenblikken zeer sterk, en terwijl zij naast elkaar zaten, zij op zijn schouder leunende en hij met den arm achter op haar stoel, was het zeer aangenaam de gelijkens waar te nemen.

Hij had den geheelen dag, met buitengewoon veel levendigheid, over allerlei onderwerpen gepraat.

„Mag ik u vragen, dokter Manette,” zei de heer Darnay, terwijl zij onder den plataanboom zaten, — en hij zei het in den natuurlijken loop van het gesprek, dat over de oude gebouwen van Londen liep. „Mag ik u vragen, of gij veel van de Tower gezien hebt?”

„Lucie en ik zijn er geweest, maar slechts voor een oogenblik. Wij hebben er genoeg van gezien om overtuigd te zijn, dat het zeer veel belangrijks bevat — meer weten wij er niet van.”

„Ik zelf ben er geweest zooals gij u herinneren zult,” zei Darnay met een glimlach, hoewel eventjes kleurende, „toen ik gevangen zat, — en dus geene gelegenheid had om er veel van te zien. Maar men vertelde me toch iets heel merkwaardigs, toen ik er was.”

„Ik zou wel willen weten wat?” zei Lucie.

„Bij eenige veranderingen, die in het gebouw gemaakt werden, stieten de werklieden op eene oude cel, die sedert vele jaren toegemetseld en

vergeten was. Iedere steen van de wanden was met inschriften bedekt, door gevangenen er in gehouwen: jaartallen, namen, klachten en geboden. Op een hoeksteen van een der muren had een gevangene, naar het scheen kort vóór zijne terechtstelling, als zijn laatste werk, een vijftal letters gesneden. Eerst las men daaruit G. R. A. A. E.; maar er was geen aanteekening of herinnering van eenigen gevangene met deze voorletters, en vele vergeefsche moeite werd er gedaan, om den naam te gissen. Eindelijk werden de letters nauwkeurig onderzocht en men las er niet meer uit: G. R. A. A. E., maar G. R. A. A. F., en begreep, dat het geene voorletters waren, maar eene aanwijzing om te graven. De vloer werd voorzichtig onderzocht, en in den grond, onder den steen, vond men de vergane asch van een stuk papier, met de overblijfselen van een klein lederen zakje. Hetgeen de onbekende gevangene geschreven had, zal nooit ontcijferd worden; maar iets had hij toch geschreven en het daar verborgen — om het uit het oog van den cipier te houden.”

„Vader!” riep Lucie, „zijt ge ongesteld geworden?”

Hij was op eens opgesprongen, met de hand tegen het hoofd gedrukt. Zijne houding en blik deden de omstanders schrikken.

„Neen, kindlief, ik ben niet ziek, maar er vallen eenige zware regendruppels; die deden me schrikken. Laten wij naar binnen gaan.”

Hij herstelde bijna oogenblikkelijk. De regen viel werkelijk in zware druppels, en hij wees op zijne hand, met de groote druppels er op. Maar hij sprak geen enkel woord over de ontdekking welke gedaan was, en terwijl zij in huis gingen, bemerkte het scherpziende oog van den heer Lorry, of verbeelde zich althans op des dokters gelaat te bemerken, terwijl deze Charles Darnay aankeek, dezelfde zonderlinge uitdrukking, die hij opgemerkt had in de gang van het gerechtshof.

Hij bedaarde echter zoo snel, dat de heer Lorry aan zijne oogen twijfelde. De arm van den gouden reus in de gang was niet vaster dan de dokter zelf, toen hij er onder bleef staan om hun te vertellen, dat hij nog niet bestand was tegen de kleinste verrassing — en hij twijfelde of hij het ooit zou worden — en dat de regen hem had doen schrikken.

De theetafel stond gereed en juffrouw Pross zat thee te schenken, lijdende onder eene tweede vlaag — en toch kwamen er geene honderden menschen. De heer Carton was binnen komen slenteren; maar hij was slechts de tweede. De avond was zoo zoel, dat, hoewel zij met open deuren en vensters zaten, zij door de hitte overweldigd werden. Toen de thee afgevoerd was, gingen zij aan het venster en keken in de toenemende schemering naar buiten. Lucie zat naast haar vader; Darnay naast haar; Car-

ton leunde tegen een venster. De gordijnen waren lang en wit en een paar windvlagen, die in den hoek van de straat vlogen, sloeg ze op, en hield ze golvende als spookachtige vleugels.

„De regendruppels vallen nog, zwaar, groot en weinig in aantal,” zei dokter Manette; „het komt langzaam op.”

„Langzaam, maar zeker,” zei Carton.

Zij spraken zacht, zooals de menschen meestal doen als zij in spanning op iets wachten; zooals

nay?” vroeg Lucie. „Ik heb soms 's avonds hier gezeten, dat ik me verbeeldde, — maar zelfs de herinnering aan eene dwaze verbeelding doet me hedenavond rillen, nu dit alles zoo somber en plechtig is.”

„Doe ons ook rillen. Vertel ons wat het was?”

„Het zal voor u niets zijn. Zulke grillen zijn alleen indrukwekkend op het oogenblik dat ze opkomen; ik geloof niet dat men ze meedeelen kan. Ik heb soms 's avonds alleen hier gezeten, luisterende, tot ik in de echo de echo der

HIJ BUKTE ZICH EEN WEINIG EN WEES MET DE VERSLETENE BLAUWE PET ONDER HET RIJTUIG. AL ZIJNE MAKTERS BUKTEN ZICH OM ONDER HET RIJTUIG TE KIJKEN. (Blz. 55).

de menschen altijd doen, als zij in een donker vertrek zitten op het weerlicht te wachten.

Er was veel drukte op straat, als van menschen die zich haastten om eene schuilplaats te zoeken eer de storm losbarstte; de verwonderlijke hoek voor de echo weerklonk van de voetstappen van komenden en gaanden, — en toch verscheen niemand daar.

„Eene menigte menschen en toch eene eenzaamheid!” zei Darnay, toen zij een tijdlang stil gezeten hadden.

„Is het niet indrukwekkend, mijnheer Dar-

voetstappen van al diegenen gehoord heb, die later op ons leven van invloed zullen zijn.”

„In dat geval komen er een boel menschen op ons levenspad,” viel Sydney Carton op zijne eigene sombere wijze in.

De voetstappen hielden niet op, en ze werden hoe langer hoe haastiger en drukker. De hoek klonk en herklonk van de voetstappen, sommigen, naar het scheen, onder de vensters; sommigen, naar het scheen, zelfs in de kamer; sommigen komende, anderen gaande; — sommigen voor een oogenblik, sommigen geheel op-

houdende; allen in de verwijderde straten en geen één in het gezicht.

„Zijn al deze voetstappen voor ons allen bestemd, juffrouw Manette, of moeten wij ze onder ons verdeelen?”

„Dat weet ik niet, mijnheer Darnay. Ik zei al dat het een dwaze verbeelding was; maar gij wildet ze hooren. Als ik er aan toegaf, was ik alleen, en dan verbeeldde ik me, dat het de voetstappen waren van menschen die op mijn leven en op dat van mijn vader veel invloed zouden hebben.”

„Ik sta het hun toe wat mijn leven betreft,” — zei Carton. „Ik vraag naar niets en stel geene voorwaarden. Eene groote menigte dringt op ons in, juffrouw Manette, — ik zie ze! — bij het weerlicht!” Deze laatste woorden voegde hij er bij na een sterk lichtenden straal, waarbij men hem tegen het venster kon zien leunen.

„En ik hoor ze,” hervatte hij na een donderslag. „Hier komen ze, snel, woest en woedend!”

Het was het ruischen en het knetteren van den regen, dat hij op deze wijze aankondigde, en het bracht hem tot stilzwijgen, want zijne stem was niet meer hoorbaar. Een hevig onweder, met donder en bliksem, vergezelde den stortvloed, en donderslag, bliksemstraal en regen duurde zonder tusschenpoozen voort, tot de maan na middernacht opkwam.

De groote klok van de St.-Paulskerk sloeg één uur in de opgehelderde lucht, toen de heer Lorry, door Jerry vergezeld, met hooge laarzen en eene lantaren, de terugreis naar Clerkenwell ondernam. Er waren eenzame plekken tusschen Soho en Clerkenwell, en de heer Lorry, gedachtig aan de straatrovers, gebruikte altijd Jerry voor dezen dienst, hoewel die gewoonlijk een paar uren vroeger verricht werd.

„Welk een avond is dat geweest! Bijna een avond, Jerry,” zei de heer Lorry, „om de dooden uit hunne graven op te wekken.”

„Ik heb nooit een avond gezien, mijnheer, — en ik verlang dien ook niet te zien, — waarop zoo iets gebeuren zal,” hernam Jerry.

„Goedennacht, mijnheer Carton,” zei de man van zaken. „Goedennacht, mijnheer Darnay. Zullen we ooit weder te zamen zulk een nacht beleven?”

Misschien. Misschien ook zullen zij de groote volksmassa zien opkomen, stormen en brullen, — en hen bedreigen.

VII.

MONSIEUR LE MARQUIS IN DE STAD.

Monseigneur, een der grootste heeren van het hof, verleende zijn veertiendaagsche audiëntie in zijn deftig hotel te Parijs. Monseigneur was in zijne binnenkamer, het heiligdom der heiligh-

dommen voor de menigte aanbidders in de reeks van vertrekken daarbuiten. Monseigneur was op het punt van zijn kopje chocolade te gebruiken. Monseigneur kon met gemak een heelen boel dingen slikken, en eenige kwaadaardige geesten vooronderstelden dat hij druk bezig was met geheel Frankrijk te verslinden; maar zijne chocolade des morgens kon Monseigneur niet door de keel gewerkt worden zonder de hulp van vier sterke mannen, buiten en behalve den kok.

Ja! er werden vier mannen vereischt, allen schitterende in prachtige livrei, waarvan de chef buiten staat was om te bestaan met minder dan twee gouden horloges, volgens het edele en smaakvolle voorbeeld van Monseigneur, — om het bevoorrechte kopje van Monseigneurs lippen te brengen. Een lakei droeg den chocoladepot in de heilige nabijheid; een tweede roerde het kopje om en deed de chocolade schuimen, met het kleine instrument dat hij tot dat einde droeg; een derde bood het bevoorrechte servet aan; een vierde (de man met de twee gouden horloges) schonk de chocolade in. Het was onmogelijk voor Monseigneur één van deze dienaars te missen als hij zijn kopje chocolade gebruikte, zonder de hooge plaats te verbeuren, die de bewonderende Hemel hem geschonken had. Het zou eene onuitwischbare schandvlek op zijn wapenschild geweest zijn, als hij op eene verachtelijke wijze slechts door drie mannen bediend geweest ware; slechts twee zouden hem den dood aangedaan hebben.

Monseigneur was den vorigen avond op een petit souper geweest, waar de Komédie en de Groote Opera op eene bekoorlijke wijze tegenwoordigd werden. Monseigneur was de meeste avonden op een petit souper, in het meest bekoorlijke gezelschap. Monseigneur was zoo beleefd en zoo gevoelig dat de Komédie en de Groote Opera veel meer invloed op hem hadden, in vervelende staatszaken en staatsgeheimen, dan de behoefte van geheel Frankrijk. En dat was eene gelukkige omstandigheid voor Frankrijk — zooals altijd het geval is met landen die aldus begunstigd worden! — zooals het altijd was voor Engeland (bij voorbeeld), in de diep betreunde dagen van den vroolijken Stuart, — die het land verkocht!

Monseigneur had inderdaad een edel denkbeeld van staatszaken in het algemeen, — en dat was om alles zijn gang te laten gaan; — van bijzondere staatszaken had Monseigneur een tweede edel denkbeeld, en dat was, dat ze zijn gang moesten gaan, — en daartoe strekken, om zijne macht en zijn vermogen te vermeerderen. Aangaande zijne genoegens, algemeen zoowel als bijzondere, koesterde Monseigneur een derde, echt edel denkbeeld, — namelijk, dat de wereld daarvoor geschapen was. De spreuk van zijne geheele klasse (met verandering slechts van één woordje van het

oorspronkelijke, en dat is zeker niet veel) luidde: „De aarde en al wat ze voortbrengt is mijn, zegt Monseigneur.”

En toch had Monseigneur langzamerhand ondervonden, dat zijne zaken, zoowel van huiselijken als van openbaren aard, op eene gemeene wijze in de war raakten, zoodat hij zich par force had moeten verbinden, — om beiden te redden, — met een Fermier-Général; wat de openbare financiën betrof, omdat Monseigneur zelf er niets van maken kon, en ze dientengevolge aan iemand anders aanbesteden moest, die ze beter begreep; en wat zijne eigene financiën betrof, omdat de Fermier-Général rijk was, en Monseigneur, na geslacht op geslacht in weelde en verkwisting geleefd te hebben, arm begon te worden. Om die reden had Monseigneur zijn zuster uit een klooster genomen (juist bijtijds om een dreigenden sluier, het goedkoopste kleedingstuk dat zij dragen kon, af te weren), en had haar als een grooten prijs geschonken aan den rijken Fermier-Général, die, wat afkomst betrof, zeer arm was. En deze Fermier-Général, een toepasselijken rotting met een gouden knop in de hand dragende, was nu onder het gezelschap in de antichambre, waar het overige menschedom hem zeer vereerde, — uitgezonderd echter het meer verhevene menschedom van het ras van Monseigneur, dat, met inbegrip van zijne eigene vrouw, met de meest verhevene minachting op hem nederzag. De Fermier-Général was een weelderig mensch! Dertig paarden stonden bij hem op stal. Vier en twintig knechts bewoonden zijn huis; zes vrouwen bedienden zijne echtgenoot. Als iemand, die voorgaf niets anders te doen dan plunderen en voor anderen fourageeren, waar hij maar kon, was de Fermier-Général (hoe ook zijne huwelijksbetrekking tot de maatschappelijke zedelijkheid bijdroeg), ten minste de groote wezenlijkheid onder al de personen, die dien dag hunne opwachting bij Monseigneur maakten.

„Want de kamers, hoewel prachtig voor het oog, en versierd met al wat de kunst en de smaak van dien tijd bedenken kon, waren inderdaad niets wezenlijks. Als men ze bekeken had met een oog op de schrikvogels in lopen en slaapmutsen elders (zoo dicht zelfs in de nabijheid, dat de waakzame toren van Notre-Dame, bijna even ver van de twee uitersten, beide zien konden), zouden ze eene zeer leelijke zaak zijn geweest, — als iemand in het huis van Monseigneur zich die als zoodanig had willen aantrekken. Daar vond men, in menigte, officieren der landmacht, ontbloot van alle militaire kennis; zeeofficieren, die geen denkbeeld van een schip hadden; burger-ambtenaren, die geen begrip van zaken hadden; onbeschaamde geestelijken van de ergste soort, met wulpsche blikken, losbandig van taal en nog losbandiger

van zeden; allen geheel ongeschikt voor hunne verschillende beroepen; allen verschrikkelijke bedriegers, als zij voorgaven zich daarmede bezig te houden; maar allen meer of minder toebehoorende aan de klasse van Monseigneur, en daarom ingedrongen in alle openbare bedieningen, waar iets te halen was. Menschen, die niet rechtstreeks in betrekking stonden tot Monseigneur of den Staat, en toch even weinig te doen hadden met iets dat wezenlijk was, — of met het streven langs eenigen rechten weg naar eenig wezenlijk aardisch doel, — waren er ook in overvloed. Geneesheeren, die een groot vermogen verkregen hadden door uitgezochte geneesmiddelen te verkoopen voor denkbeeldige ziekten, die nooit bestaan hadden, glimlachten hunne deftige patiënten toe in de antichambre van Monseigneur. Plannenmakers, die allerlei hulpmiddelen bedacht hadden voor de kleine kwalen, waaronder de Staat leed, — met uitzondering alleen van het ééne hulpmiddel: hoe zich ernstig er op toe te leggen om eene enkele zonde uit te roeien; — stortten hunne wartaal uit in het oor van iedereen, dien zij vinden konden op de audiëntie van Monseigneur. Ongeloovige wijsgeeren, die met woorden de wereld opnieuw opbouwden, en torens van Babel van kaartpapier oprichtten, om den Hemel daarmede te bestormen, praatten op deze verwonderlijke vergadering bij Monseigneur met bijgeloovige scheikundigen, die het goudmaken wilden beoefenen. Groote heeren, van de fijnste beschaving, welke in dien merkwaardigen tijd, — en later, — vooral uitblonk door de onverschilligheid voor elk natuurlijk voorwerp der menschelijke belangstelling, — bevonden zich in een voorbeeldigen toestand van uitputting in het hotel van Monseigneur. Deze verschillende notabiliteiten hadden zulke huishoudingen achtergelaten in de Parijsche groote wereld, dat de spionnen onder de bijeengekomene aanbidders van Monseigneur, — en die ruim de helft uitmaakten van het deftige gezelschap, — moeite zouden gehad hebben, om onder al de engelen van die sfeer eene enkele vrouw te vinden, die, in manieren en uiterlijk, bekenen wilde dat zij moeder was. Inderdaad, met uitzondering van het ééne feit, namelijk het ter wereld brengen van een lastig schepseltje, — wat niet veel bijdraagt tot de verwezenlijking van de benaming van moeder, — was zoo iets als eene moeder in de geheele wereld der mode onbekend. Boerinnen hielden de kindertjes, — die niet in de mode waren — uit den weg, en voedden ze op, en bekoorlijke grootmama's van zestig jaren kleedden zich en soupeerden evenals toen zij slechts twintig jaren telden.

De melaatschheid van het onwezenlijke mismaakte elk menschelijk wezen in het gevolg van Monseigneur. In de buitenste kamer stonden een half dozijn menschen, die eene uit-

zondering maakten, en die sedert eenige jaren eenig onbepaald denkbeeld hadden, dat de zaken, over het algemeen, eenigszins verkeerd liepen. Ten einde ze op eene veelbelovende wijze te recht te brengen, was de helft van het halfdozjntje lid geworden van eene fantastische sekte van Convulsionisten, en overlegden in hun hart, of zij schuimbekken, woeden en brullen zouden, tot ze toevallen kregen op de plaats, waardoor zij een zeer duidelijken wegwijzer voor de Toekomst, ten behoeve van Monseigneur, wilden oprichten. Behalve deze Dervischen waren er drie anderen, die zich in de armen van eene andere sekte geworpen hadden, welke de zaken trachtten te verbeteren door wartaal te babbelen over het „Centrum der waarheid:” — zij hielden vol dat de mensch zich uit het Centrum der waarheid had verwijderd, — wat tamelijk onbetwistbaar scheen, — maar dat hij niet uit den Omtrek der waarheid afgedwaald was, en dat men hem beletten moest uit dien Omtrek weg te vliegen, — en dat men hem zelfs naar het Centrum kon terugschuiven, — als hij maar vasten en geesten zien wilde. Onder dezen werd dus, natuurlijk, veel met geesten gepraat, — wat zeer veel heil stichtte, dat echter nooit blijkbaar werd.

Maar het troostrijkste was, dat het geheele gezelschap in het groote hotel van Monseigneur onberispelijk gekleed was. Indien de Dag des Oordeels slechts met zekerheid als een galadag had kunnen worden opgegeven, dan zou ieder een, daar tegenwoordig, voor altijd onberispelijk gekleed geweest zijn. Zulk branden en poeieren en plekken van haar, zulke kunstig bewaarde en verbeterde gelaatskleuren, zulke dappere degens voor het oog, en zulk een fijn eergevoel voor den reuk, waren zeker genoeg om alles, ten eeuwigen dage, aan den gang te houden. De fijnste heeren, op de meest uitstekende wijze opgevoed, droegen kleine hangende gouden sieraden, die rammelden als zij zich kwijnend bewogen; deze gouden boeien klonken als kostbare gouden klokjes, en met dit geklink en het ritselen van zijde, satijn en fijn linnen, was er een windje aan den hemel, dat St. Antoine en zijn honger ver weg woei.

Het toilet was het ééne onfeilbare toovermiddel, om alle dingen op hunne plaats te houden. Iedereen was voor een *bal costumé* gekleed, dat nooit eindigen zou. Van het Paleis der Tuileriën, en Monseigneur en het Hof af, door de Kamers, de gerechtshoven, en door de geheele maatschappij (met uitzondering der schrikvogels) heen, daalde het *bal costumé* af, tot aan den openbaren Beul, die, volgens het toovermiddel, verplicht was zijn ambt te vervullen: „gefriseerd, gepoeierd, in een met goud geborduurd rok, lage schoenen en witte zijden kousen.” Bij de galg en het rad, — de bijl was iets zeldzaams, — presideerde Mon-

sieur Paris, — zooals zijne collega's van de provinciën, bij voorbeeld Monsieur Orleans en de overigen, hem noemden, — alsof zij onderling bisschoppen waren, — in deze keurige kleeding. En wie, onder het gezelschap, op de receptie van Monseigneur, in dat jaar onzes Heeren zeventienhonderd en tachtig, zou bij mogelijkheid hebben kunnen twifelen aan den eeuwigen duur van een stelsel, dat steunde op een gefriseerden Beul met poeier, gouden lussen, lage schoenen en witte zijden kousen!

Monseigneur, na de vier mannen van hun last bevrijd te hebben, gebruikte zijne chocolade, deed de deuren van het heiligdom der heiligdommen wijd openzetten en begaf zich naar buiten. Het was toen de moeite waard te zien, hoe men kroop en vleide en zich veronderde tot de laagste slaafschheid. Wat het buigen naar lichaam en ziel aangaat, — daarvan bleef niets meer over voor den hemel, — wellicht ééne van de vele redenen, waarom de aanbidders van Monseigneur den hemel nooit lastig vielen met hun gebed.

Met hier en daar een woord van belofte, of een glimlach, — met een woordje gefluisterd in het oor van één gelukkigen slaaf, en een wenk met de hand voor een ander, wandelde Monseigneur vriendelijk de zalen door, tot hij de verwijderde streek bereikte van den Omtrek der waarheid. Daar keerde Monseigneur om, en maakte denzelfden weg terug, tot hij, na verloop van eenigen tijd, zich weder liet opsluiten door de bedienende chocoladegeesten, — en onzichtbaar werd.

Nu de vertooning over was, groeide de beweging in de lucht tot een kleinen storm aan; en de kostbare kleine klokken gingen klinkende de trap af. Weldra was er van de geheele menigte slechts één persoon meer over, en hij, — met den hoed onder den arm en de snuifdoos in de hand, — ging langzaam den spiegel voorbij, op zijn weg naar beneden.

Deze persoon bleef echter bij de laatste deur staan, en zeide, zich naar de richting van het heiligdom wendende: „Ik wensch u naar den duivel!”

Hiermede schudde hij de snuif van zijne vingers af, alsof ze het stof van zijne voeten ware, en ging bedaard de trap af.

Het was een man van ongeveer zestigjarigen leeftijd, fraai gekleed, hoogmoedig van houding, en met een gezicht dat op een fijn masker geleek. Eene doorschijnende bleekheid bedekte zijne gelaatstreken, waarvan alle even fijn gevormd waren, met ééne onveranderlijke uitdrukking. De neus, anders keurig van snede, was boven de neusgaten een weinig, hoewel maar zeer weinig, ingetrokken. In deze twee kleine diepten, of groeven, vertoonde zich de eenige verandering, die ooit zichtbaar was. Soms veranderden ze van kleur, en trokken samen of zetten zich

uit, als met een kleinen polsslag, — en op zulke oogenblikken verleenden ze eene uitdrukking van verraderlijkheid en wreedheid aan het heele gelaat. Als men nauwkeurig keek, dan zag men dat die uitdrukking verhoogd werd doordat de lijn van den mond en de lijn van de oogholten veel te horizontaal en fijn waren; — maar toch was de geheele indruk, welken het gelaat maakte, die van een schoon en merkwaardig gezicht.

Hij, dien het toebehoorde, ging de trap af, over de plaats, klom in zijn rijtuig en reed weg. Slechts weinige menschen hadden met hem gesproken op de receptie; hij had zich afgezonderd gehouden, op zijne eigene plaats, en Monseigneurs houding tegenover hem had wel iets vriendschappelijker kunnen wezen. Onder deze omstandigheden, scheen het hem een aangenaam iets, te zien, hoe het gemeene volk door zijne paarden uiteengedreven werd, en dikwijls ternauwernood er aan ontsnapte om overreden te worden. Zijn koetsier reed alsof hij eene charge deed op een vijand, en de woedende roekeloosheid van den knecht lokte geen verbod uit op het gelaat of van de lippen van zijn meester. De klacht had zich soms wel doen hooren, zelfs in die doove stad en in die sprakeloze eeuw, dat de trotsche patricische gewoonte van door de nauwe straten te jagen, die geene trottoirs hadden, op eene barbaarsche wijze het gemeene volk in gevaar bracht of verminkte. Maar weinigen trokken zich de zaak genoegzaam aan, om er ten tweede male over te denken, en in dit geval, evenals in andere, liet men het aan de arme drommels over, om zich, zoo goed zij konden, zelf te redden.

Met een woest gerol en gekletter en eene onmenschenlijke veronachtzaming van alle voorzichtigheid, welke in deze dagen moeilijk te begrijpen is, vloog het rijtuig door de straten en zwaaide om de hoeken, terwijl de vrouwen gilden en de mannen elkaar en de kinderen uit den weg van den wagen rukten. Eindelijk, om een hoek zwenkende, vlak bij een fontein, stootte het eene rad op eene akelige wijze ergens tegen; men hoorde een luiden gil van vele stemmen, en de paarden sprongen en steigerden.

Zonder deze laatste omstandigheid, zou de wagen waarschijnlijk verder gerold zijn; dikwijls gebeurde het dat rijtuigen voortreden, zonder zich om de gekwetsten te bekommeren; — en waarom niet? Maar de verschrikte knecht was in haast er afgesprongen en twintig handen grepen de paarden in de teugels.

„Wat is er gebeurd?” vroeg Monseigneur, terwijl hij heel bedaard naar buiten keek.

Een lang mensch, met eene slaapmuts op het hoofd, had iets van tusschen de pooten der paarden opgegrepen, en het nedergelegd op den rand van de fontein, en hij lag zelf in de mod-

der en in het water als een wild dier er bij te huilen.

„Pardon, Monsieur le Marquis,” zei een in lompen gehuld en onderdanig mensch; „het is een kind!”

„Waarom maakt hij zulk een akelig leven? Is het zijn kind?”

„Met uw verlof, Monsieur le Marquis, — ’t is jammer, — maar ja, het is zijn kind.”

De fontein was een eindje verder, want de straat was verbreed waar die stond, tot op tien of twaalf el. Toen de lange man plotseling opsprong en op het rijtuig toesnelde, legde Monsieur le Marquis voor één oogenblik de hand aan den degen.

„Dood!” riep de man met woeste wanhoop, beide armen boven zijn hoofd in de lucht zwaaiende, terwijl hij den Markies strak aanstaarde. „Dood!”

Het volk verdrong zich rondom het rijtuig en keek Monsieur le Marquis aan. Er was niets te lezen in de vele blikken, die op hem gevestigd waren, dan waakzaamheid en nieuwsgierigheid; toorn noch bedreiging waren zichtbaar. De menschen zeiden ook niets; na den eersten uitroep hadden zij gezwegen en bleven daar staan zonder de stilte te breken. De stem van den onderdanigen man, die het eerst gesproken had, was flauw en zwak, uit overdrevene onderworpenheid. Monsieur le Marquis liet de blikken over hen gaan, alsof het zoovele rotten geweest waren, die uit hunne hollen gekropen waren.

Hij trok de beurs.

„’t Is iets onbegrijpelijks voor mij,” zeide hij, „dat gij niet op u zelf en uwe kinderen passen kunt. Er loopt altijd iemand van u in den weg! De hemel weet of ge mijne paarden niet beschadigd hebt! Daár! Geef hem dat!”

Hij wierp een goudstuk uit het portier, dat de knecht opbeuren moest, en al de hoofden werden voorovergebogen, dat alle oogen het zien mochten onder het vallen.

De lange man riep toen weder met een onmenschenlijke gil: „Dood!”

Hij werd opgehouden door de overhaaste komst van een ander man, voor wien de overigen plaats maakten. Toen hij dezen zag, viel het ongelukkige wezen hem op den schouder, zuchtende en weenende en naar de fontein wijzende, waar eenige vrouwen zich over het onbeweeglijke iets heen bogen, of zachtjes er omheen slopen. Zij waren echter even stil als de mannen.

„Ik weet alles, — ik weet alles,” zei de laatst aangekomene. „Houd u goed, m o n s i e u r ! ’t Is beter voor het arm schepseltje aldus te sterven, dan te leven. Het is in één oogenblik gestorven, zonder pijn. Had het slechts één uur zoo gelukkig kunnen leven?”

„Hola! Gij daar — gij zijt een wijsgeer!” zei de Markies met een glimlach. „Hoe heet gij?”

„Ik heet Defarge.”

„Wat is uw beroep?”

„Ik ben eigenaar van een wijnhuis, Monsieur le Marquis.”

„Nu dan — raap dit maar op, mijnheer de wijsgeer en kroeghouder,” hernam de Markies, hem een tweede goudstuk toesmijgende, „en handel er mede naar welgevallen. Die paarden daar — zijn ze klaar?”

Zonder zich te verwaardigen een tweeden blik op de vergadering te werpen, wierp zich Monsieur le Marquis achterover op het kussen, en was op het punt van weg te rijden, met het air van iemand, die iets zonder waarde gebroken en betaald heeft, toen zijne rust op nieuw verstoord werd door het vallen van een muntstuk in den wagen, waar het tegen den vloer rinkelde.

„Houd op!” riep de Markies; „houd op voor een oogenblik! Wie heeft dat hierin geworpen?”

Hij keek naar de plaats waar Defarge, de kroeghouder, een oogenblik geleden gestaan had; maar de ongelukkige vader lag daar met het gezicht op de steenen gedrukt, en de eenige gestalte naast hem was die van eene lijvige vrouw met een donker uitzicht, bezig met haar breiwerk.

„Gij honden!” zei de Markies, maar heel bedaard en met een onveranderd gezicht, behalve de groeven om den neus, „ik zou met genoegen iedereen van u overrijden en u van het aangezicht der aarde vegen! Als ik wist wie de schelm was, die dit in mijn rijtuig wierp, en als de schurk zich maar dichtbij genoeg waagde, zou ik hem onder de wielen verpletteren!”

Zij leefden in zulk een toestand van onderdrukking, en zij hadden zulke lange en bittere ondervinding van hetgeen zulk een mensch met hen beginnen kon, hetzij buiten of binnen de perken der wet, dat geene stem, geene hand, zelfs geen oog zich verheef. Onder de mannen geen een, maar de vrouw, die stond te breien, zag bedaard op en keek den Markies in het gezicht. Het was beneden zijne waardigheid daarop te letten; zijne minachtende oogen rustten even op haar en de overige rotten, en hij wierp zich weder in de kussens terug, terwijl hij beval dat men voortrijden zou.

Hij reed voort en andere rijtuigen volgden elkaar snel op; de Minister, de Staatsplannemakers, de Fermier-Général, de Dokter, de Rechtsgeleerde, de Geestelijke, de Groote Opera, de Komedie, het geheele Bal Costumé, kwam in een bonten, onophoudelijken stroom voorbij. De rotten waren uit hunne hollen gekropen om toe te kijken, en zij bleven uren lang toekijken, terwijl soldaten en agenten van politie dikwijls tusschen hen en de vertooning kwamen en eene barrière vormden, waar achter zij kropen en waardoor zij gluurden. De vader had reeds lang zijn dood kind opgenomen en zich

daarmede verscholen, toen de vrouwen, die hulp verleend hadden, terwijl het op den rand van de fontein lag, daar nog zaten te kijken naar het ruischende water en naar het bal costumé, — en terwijl die eene vrouw, die zoo in het oog gevallen was, nog zat te breien en te breien met de onwrikbaarheid van het Noorden. Het water van de fontein vloeyde, de snelle rivier vloeyde, de dag werd door den avond opgevolgd, eene zekere hoeveelheid leven in de stad werd, volgens den regel, door den dood verzwolgen; de tijd en het uur gingen voorbij; de rotten sliepen weder, op elkaar gedrongen in hunne sombere hollen; op het bal costumé was alles voor het souper verlicht; — alle dingen gingen hun gang.

VIII.

MONSIEUR LE MARQUIS BUITEN.

Een fraai landschap, met schitterende, maar niet rijk beladen korenvelden. Plekken van armzalige rogge, waar men koren had moeten vinden; andere plekken met slechte erwten en boonen; plekken met de meest gemeene plaatsvervangers van het koren, die in het plantenrijk te vinden zijn. In de onbezielde natuur, evenals onder de mannen en vrouwen die zich met den landbouw bezighielden, was er eene heerschende neiging om ongaarne te groeien, — eene neerslachtige neiging om het op te geven, — en te verwelken.

Monsieur le Marquis in zijn reiskoets, die wel iets minder zwaar had mogen wezen, getrokken door vier postpaarden, met twee postiljons, kroop den steilen heuvel op. Een bos op het gelaat van Monsieur le Marquis was geen smet op zijne onberispelijke manieren; die kwam niet van binnen, maar werd veroorzaakt door iets uitwendigs dat boven zijne macht was, — namelijk door de ondergaande zon. De zonneschijn viel zoo schitterend in de reiskoets toen ze den top van den heuvel bereikte, dat hij, die er inzate, letterlijk karmozijn geverfd werd.

„Het zal wel overgaan,” zei Monsieur le Marquis, zijne handen beijkende, „dadelijk!”

Inderdaad, de zon stond toen al zoo laag, dat ze op het oogenblik zelve onderging. Toen het rad geremd was, en het rijtuig den heuvel afgleed, in eene soort van stiklucht en in eene wolk van stof, verging de roode gloed op eens; — daar de zon en de markies samen naar beneden gingen, was er geen gloed meer te zien zoodra het rad weder vrij was.

Maar er bleef eene landstreek over, ruim en open, met een dorpje onder aan den heuvel, eene breede bocht en helling er achter, een kerktoren, een windmolen, een bosch voor de jacht, en eene rots, met een fort er op, dat

tot gevangenis diende. De Markies keek rond naar al deze schemerende voorwerpen, terwijl de avond viel, als iemand, die zich begint thuis te gevoelen.

Het dorp bevatte eene armoedige straat, met eene armoedige brouwerij, eene armoedigekroeg, eene armoedige stalhouderij voor postpaarden, eene armoedige fontein, en al de gewone armoedige inrichtingen. Al de bewoners waren armoedig en zaten, voor de deuren, hunne weinige uien, of iets van dien aard, voor het avondeten te schillen, terwijl velen bij de fontein stonden, bezig met bladen en kruiden te waschen, en dergelijke geringe voortbrengselen der aarde, die wat eetbaars opleverden. Veelbetekenende blijken van hetgeen hen zoo behoeftig maakte, ontbraken niet: de belasting voor den Staat, de belasting voor de kerk, de belasting voor den leenheer, de plaatselijke belasting, de algemeene belasting, moesten hierof daar afbetaald worden, volgens de deftige opschriften op vele huizen in het kleine dorp, zoodat men zich verwonderen moest, dat er iets van het kleine dorp overbleef, dat niet verzwolgen werd.

Men zag er weinige kinderen en geene honden. Wat de mannen en vrouwen aanging, zij hadden de keuze op deze aarde — tusschen een leven vol gebrek in het dorpje onder den molen, — en gevangenschap en den dood in het fort, dat van de hooge rots het dorp beheerschte.

Voorafgegaan door een koerier en aangekondigd door het klappen van de zweepen der postiljons, die als slangen om hunne hoofden draaiden in de avondlucht, zoodat hij door de Furiën vergezeld scheen, maakte de heer Markies halt bij het posthuis. Het stond dicht bij de fontein, en de boeren staakten hun werk om hem aan te kijken. Hij keek hen aan en ontdekte in hen zonder het te weten, dat langzame maar zekere uitteren van het bekommerde gelaat en van de zwakke gestalte, dat de magerheid van den Franschman tot een punt van Engelsch bijgeloof maakte, hetwelk de waarheid van het feit zelf bijkans honderd jaren overleven zou.

De heer Markies liet de blikken gaan over de onderdanige gezichten, die voor hem bogen, evenals hij en zijns gelijken voor Monseigneur van het Hof gebogen hadden, — met dit onderscheid, dat de gezichten bogen, alleen om te lijden, — en niet om te vleien, — toen een grijze arbeider die aan den weg werkte, zich bij de groep voegde.

„Breng dien vent hier!” zei de Markies tot den koerier.

De vent met de pet in de hand, werd gebracht, en de andere mensen naderden om alles te zien en te hooren, — juist op dezelfde wijze als de mensen bij de Parijsche fontein.

„Ik ben u op den weg voorbijgereden?”

„Zeker: Monseigneur deed me de eer aan mij voorbij te rijden op weg!”

„Toen ik den berg afreed — en boven op den heuvel, niet waar?”

„Zeker, Monseigneur.”

„Waarnaar keek ge zoo aanhoudend?”

„Monseigneur, ik keek naar den man.”

Hij bukte zich een weinig en wees met de versletene blauwe pet onder het rijtuig. Al zijne makkers bukten zich om onder het rijtuig te kijken.

„Welke man, ezel? Waarom keekt gij daar?”

„Pardon, Monseigneur, hij bengelde aan den ketting, daar onder den wagen, waarmee geremd wordt.”

„Wie bengelde daar?” vroeg de reiziger.

„De man, Monseigneur.”

„De drommel hale die domkoppen! Hoe heet die man? Gij kent toch alle menschen hier in de streek. Wie was het?”

„Met verlof, Monseigneur! Hij was niet uit deze streek. Ik heb hem van mijn leven nooit vroeger gezien.”

„Bengelende aan den ketting? Hij zou daar gestikt zijn!”

„Met uw verlof, Monseigneur, dat was juist het wonderlijke van de zaak. Hij liet het hoofd achteroverhangen — zóó.”

Hij ging naast het rijtuig staan, en leunde achterover met het gezicht naar de lucht gekeerd, en het hoofd naar beneden; — toen richtte hij zich weder op, frommelde met de pet en maakte eene buiging.

„Hoe zag hij er uit?”

„Witter dan een molenaar, Monseigneur; — geheel met stof bedekt, wit als een spook, — zoo lang als een spook!”

Dit beeld bracht eene groote uitwerking te weeg onder de kleine groep; maar aller oogen, zonder elkaar eerst te vragen, keken mijnheer den Markies aan. Misschien om te zien of hij ook een spook op het geweten had.

„Waarlijk, ge zijt een knappe kerel!” zei de Markies, die gelukkig gevoelde dat zulk vee hem niet uit zijn humeur kon brengen, „dat ge een dief ziet aan mijn rijtuig, en dan nog uw grooten mond gesloten houdt! Bah! Laat hem gaan, Monsieur Gabelle!”

Monsieur Gabelle was de postmeester, en bovendien had hij iets met de belastingen te doen; hij was met de meeste nederigheid naar buiten gekomen om naar dit onderzoek te luisteren, en had den ondervraagde bij den arm gehouden, — op eene officieele wijze.

„Bah! Ga maar heen!” zei Monsieur Gabelle.

„Pak dien vreemdeling op als hij hedennacht onder dak zoekt te komen hier in het dorp, en zie of hij wel een eerlijke kerel is, Gabelle.”

„Monseigneur, het zal me een eere zijn aan uwe bevelen te gehoorzamen.”

„En is hij weggelopen, — schelm? — Waar is die ellendeling gebleven?”

De ellendeling was reeds onder het rijtuig met een half dozijn bijzondere vrienden, met de blauwe pet den ketting aanwijzende, waaraan de vreemdeling gehangen had. Een half dozijn andere intieme vrienden haalden hem weder spoedig te voorschijn en brachten hem, heel buiten adem, bij mijnheer den Markies.

„Liep de vent weg, domkop, toen we stilstielden om te remmen.”

„Monseigneur, hij wierp zich over den rand van de stelte, hals over kop, als een mensch, die in het water springt.”

„Ge moet naar hem uitkijken, Gabelle! Voorwaarts!”

Het half dozijn menschen, die nog naar den ketting keken, waren onder de raderen, evenals zoovele schapen; — en de raderen draaiden zoo plotseling, dat zij gelukkig waren hunne beenderen en hun vel ongeschonden er af te brengen; — zij hadden niets anders er af te brengen, of het zou hun waarschijnlijk niet zoo goed zijn gegaan.

De haast, waarmede het rijtuig uit het dorp en den weg op rolde, werd weldra gestuit door een steilen heuvel. Langzamerhand moest men stappen, terwijl de wagen zwaaide en schokte te midden van de vele zoete geuren van den zomeravond. De postiljons, met duizende doorschijnende muggen als Furiën om hen heen dansende, zaten bedaard hunne zweepen te knopen; de knecht wandelde naast de paarden; men hoorde den koerier vooruitdraven in de schemerende verte.

Op het steilste gedeelte van den weg was er eene kleine begraafplaats, met een kruis en een nieuw groot beeld van den Zaligmaker er aan; het was een armzalig houten beeld, door den een of anderen landelijken beeldsnijder vervaardigd; — maar hij had studiën daarvoor naar het leven gemaakt, — wellicht naar zijn eigen leven, want de gestalte was verschrikkelijk uitgeteerd en mager.

Bij dit pijnlijk beeld van een grooten nood, die dagelijks erger werd, en nog niet op het ergste was, knielde eene vrouw. Zij keek om toen het rijtuig naderde, stond op en naderde het portier.

„Zijt gij het, Monseigneur? O Monseigneur! eene bede!”

Met een uitroep van ongeduld, maar met een onveranderd gelaat, keek de Markies uit het portier.

„Nu! Wat is er? Altijd iets te vragen!”

„Monseigneur! Om Gods wil! Mijn man, — de boschwachter!”

„Wat is er met uw man, — den boschwachter? Altijd hetzelfde lied! Hij kan zeker het een of ander niet betalen?”

„Hij heeft alles betaald, Monseigneur. Hij is dood.”

„Nu, dan heeft hij eindelijk rust! Kan ik hem weder in het leven roepen?”

„Helaas, neen, Monseigneur! Maar hij ligt ginds onder een armzalig hoopje zoden.”

„Nu?”

„Monseigneur, er zijn zooveel hoopjes zoden!”

„Nu, zeg ik!”

Zij zag er uit als eene oude vrouw, maar was nog jong. Zij was door hartstochtelijk leed opgewonden. Beurtelings sloeg zij de magere en met dikke aderen bedekte handen ineen, met woeste drift, — of legde er eene van op het portier — zacht en vleidend, alsof het een menschelijk hart geweest ware en gevoelig kon zijn voor de smeevende aanraking.

„Monseigneur, verhoor me! Monseigneur verhoor mijn gebed! Mijn man is van honger gestorven: velen sterven hier van honger; er zullen wellicht nog velen van honger sterven!”

„Nu, zeg ik weer, kan ik hen voeden?”

„Monseigneur, dat weet de goede God! Dat vraag ik niet. Mijn bedelen is om een stukje steen of hout, met den naam van mijn man er op, om te kunnen zien waar hij ligt; anders zal de plek spoedig vergeten worden, men zal ze niet kunnen weervinden als ik op dezelfde wijze sterf; — men zal mij onder een anderen hoop nederleggen. Monseigneur, er zijn er zooveel; zij nemen zoo snel toe; er is zooveel gebrek! Monseigneur! Monseigneur!”

De knecht had haar van het portier verwijderd; het rijtuig rolde weer op een draf weg; de postiljon zette de paarden aan; zij werd ver achtergelaten, en de Markies, weder door de Furiën vergezeld, legde snel de paar mijlen af, die tusschen hem en zijn kasteel lagen.

De zoete geuren van den zomerschen nacht stegen overal in het rond op, onpartijdig, evenals de regen valt op de bestoven, verarmende en uitgeputte groep bij de fontein nog op korten afstand, aan wie de arbeider, met behulp van de blauwe pet, zonder welke hij tot niets in staat was, nog zat uit te weiden over de spookachtige verschijning op den weg, tot zij er niet meer naar hooren konden. Langzamerhand, naarmate zij het niet langer aanhooren konden, dropen zij één voor één af; en de lichten begonnen te schitteren door die kleine vensters, — welke lichten, naarmate de vensters donkerder werden, en er meer sterren uitkwamen, naar boven in den hemel schenen opgeschoven, in plaats van uitgebluscht te zijn.

„Inmiddels viel de schaduw van een huis met een hoog dak en van vele overhangende boomen op Monseigneur, en die schaduw werd verwisseld tegen het licht van eene fakkel toen het rijtuig stilstield en de groote poort van zijn kasteel voor hem geopend werd.

„Is Monsieur Charles, dien ik wachtende ben, uit Engeland aangekomen?”

„Nog niet, Monseigneur.”

IX.

HET MEDUSA-HOOFD.

Het kasteel van mijnheer den Markies was eene zware massa gebouwen, met eene groote steenen plaats daarvoor, en twee steenen trappen, die naar een steenen terras leidden vóór den hoofdingang. Het geheel was een steenachtig iets, met zware steenen balustraden, en steenen vazen, en steenen bloemen, en steenen menschengezichten, en steenen leeuwenkoppen, overal, alsof het door het Medusa-hoofd bekeken was toen het twee eeuwen geleden afge- maakt werd.

ten, die uren achter elkaar den adem inhouden, en dan een zwaren, langen zucht slaken en weder den adem inhouden.

De groote deur sloeg achter hem dicht, en mijnheer de Markies ging door eene voorzaal, grijnzende met oude jachtspietsen, zwaarden en jachtmessen, en nog meer grijnzende met zekere zware rijzwepen, van welke menige boer, die nu bij zijn weldoener, de Dood, was, het gewicht gevoeld had als zijn heer en meester driftig was.

De groote vertrekken vermijdende, die donker en voor den avond gesloten waren, ging de heer Markies, steeds door een fakkeldrager voorge- licht, de trap op naar eene deur in de gang.

»BEGRAAFT HEM MAAR SPOEDIG ! DIT VAN — JACQUES.» (Blz. 62).

Mijnheer de Markies ging de breede, lage trappen op door eene fakkel voorgelicht, die genoegzaam de duisternis verminderde om luide klachten uit te lokken van een uil op het dak van de ruime stallen onder de boomen. Overigens was alles in het rond zoo stil, dat de fakkel, die de trap opgedragen werd, en de andere fakkel, die bij den ingang van het kasteel gehouden werd, brandden alsof ze in eene geslotene staatsiezzaal waren, in plaats van in de vrije nachtlucht. Eenig ander geluid dan het krassen van den uil was er niet, behalve het plassen van het water van eene steenen fontein, want het was een van die donkere nach-

Deze leidde tot zijne eigene vertrekken, drie kamers, waarvan eene zijn slaapvertrek. Het waren hooge, gewelfde kamers, met kale vloeren zonder tapijten, met groote schoorsteenen, om er 's winters hout in te branden, en met al de weelde versierd, die een Markies betaamde in dien weelderigen tijd en in dat weelderige land. De mode van de voorlaatste Lodewijk, van dat geslacht dat nooit uitsterven zou, — van Lodewijk den Veertiende, — blonk uit in het rijke ameublement, maar werd afgewisseld door vele voorwerpen, die aan oude bladzijden uit de Fransche geschiedenis herinnerden.

In de binnenste der drie kamers stond eene

gedekte tafel voor twee personen; — het was eene ronde kamer, in een van de spits toeloopende torens van het kasteel, een klein, hoog vertrek, met wijd geopende vensters, waarvan de houten jaloeziën dicht waren, zoodat de donkere nacht zich alleen vertoonde in fijne zwarte strepen, afstekende tegen de steenkleurige breede lijnen.

„Mijn neef?” zei de Markies, met een blik op de tafel; „ik hoor dat hij nog niet aangekomen is?”

„Neen; men had hem met Monseigneur verwacht.

„Zoo! Het is nu niet waarschijnlijk dat hij van nacht zal aankomen; — laat maar de tafel zooals ze is. Over een kwartier zal ik gereed zijn.”

Binnen een kwartier was Monseigneur gereed en ging alleen zitten aan het prachtige en uitgezochte maal. Hij zat tegenover het venster en had de soep gebruikt en bracht juist het glas Bordeaux aan de lippen, toen hij het op eens neerzette.

„Wat is dat?” vroeg hij bedaard, oplettend kijkende naar de horizontale zwarte en grijze strepen.

„Wat, Monseigneur?”

„Buiten! Aan de blinden. Doe de blinden open.” Zij werden opengezet.

„Nu?”

„Monseigneur, er is niets. Niets dan de boom en de nacht.”

De knecht, die sprak, had de blinden teruggeslagen en in de ondoordringbare duisternis uitgekeken; — nu stond hij, met het ondoordringbare achter zich, op nadere bevelen te wachten.

„Goed!” zei de onwrikbare meester. „Doe ze weder dicht.”

Dit geschiedde en de Markies ging voort met zijn maaltijd. Hij had nog niet half gedaan, toen hij nogmaals met het glas in de hand gestoord werd door het geluid van een naderend rijtuig. Het reed vlug door en bleef staan bij het kasteel.

„Vraag wie daar is.”

Het was Monseigneurs neef. Hij was vroeg in den namiddag een paar uren achter Monseigneur geweest. Hij had dien afstand wel vermindert, maar zonder Monseigneur te kunnen inhalen. Hij had bij verschillende stations vernomen dat Monseigneur hem vóór was.

Monseigneur beval, dat men hem zeggen zou dat het souper op hem wachtte, en hij verzocht werd dadelijk naar boven te komen. Weldra verscheen hij. In Engeland was hij onder den naam van Charles Darnay bekend.

Monseigneur ontving hem op hoffelijke wijze, maar zij gaven elkaar de hand niet.

„Gij zijt gisteren uit Parijs vertrokken?” zei de hij tot Monseigneur, terwijl hij aan de tafel plaats nam.

„Gisteren. En gij?”

„Ik ben den kortsten weg gekomen.”

„Uit Londen?”

„Ja.”

„Het heeft lang geduurd eer ge hier waart,” zei de Markies met een glimlach.

„Integendeel; — ik ben den kortsten weg gekomen.”

„Vergeef me! Ik bedoelde niet dat gij lang onderweg waart geweest; — ik wilde zeggen, het heeft lang geduurd eer gij tot de reis besluiten kondet.”

„Ik werd opgehouden door,” — de neef aarzelde een oogenblik, — „door verschillende zaken.”

„O, daar twijfel ik niet aan,” hernam de beleefde oom.

Zoolang er een knecht tegenwoordig was, werd door geen van beiden meer één woord gesproken. Toen de koffie klaargezet was en zij alleen bleven, keek de neef zijn oom aan, ontmoette de oogen van het gelaat, dat op een fijn masker geleek, en begon het gesprek.

„Ik ben teruggekomen, oom, zooals gij vooronderstelt, met hetzelfde doel voor oogen, dat mij van hier wegvoerde. Het bracht mij in groot gevaar, — heel onverwacht; — maar het is een heilig doel, en als het mij den dood berokkend had, hoop ik dat ik volgehouden zou hebben.”

„De dood?” zei de oom. „Ge behoeft toch niet van den dood te spreken?”

„Ik twijfel, indien het mij wezenlijk op den rand van het graf gebracht had, of gij u de moeite zoudt hebben willen geven, om mij er uit te redden.”

Het dieper worden van de voren naast den neus en het verlengen van de fijne rechte lijnen op dat wreed gelaat, schenen zoo iets te bevestigen; maar de oom maakte eene bevallige, ontkennende beweging, echter zoo blijkbaar alleen uit beleefdheid, dat het volstrekt niet aanmoedigend was.

„Inderdaad,” ging de neef voort, „voor zover ik weet, hebt gij misschien het uwe gedaan om de verdachte omstandigheden, waarin ik verkeerde, nog verdachter te doen voorkomen dan ze waren.”

„Neen, neen, neen,” hernam de oom lachend.

„Maar hoe dat ook zij,” hervatte de neef, hem met het meeste wantrouwen aankijkende, „ik weet dat uwe diplomatie mij, door welk middel ook, zou willer tegenhouden, — en voor geen middel aarzelen zou.”

„Dat heb ik u al gezegd, vriend,” hernam de oom, met eene klopping in de twee kuiltjes. „Wees zoo goed u te herinneren, dat ik u dat al lang geleden verteld heb.”

„Ik herinner het mij heel goed.”

„Dank u,” zei de Markies, — heel liefelijk. Zijne stem zweefde in de lucht, bijna als de klank van een muziekinstrument.

„Waarlijk,” hernam de neef, „ik geloof tevens dat uw ongeluk mijn geluk is, dat men mij hier in Frankrijk niet gevangen zet.”

„Ik versta u niet heel goed,” hernam de oom, terwijl hij zijne koffie slurpte. „Wil zoo goed wezen u nader te verklaren.”

„Ik geloof, dat, als gij niet bij het Hof in ongenade waart, en niet sedert jaren door die wolk overschaduwd waart geweest, een lettre de cachet mij voor een onbepaalden tijd naar de eene of andere vesting zou gezonden hebben.”

„Dat is wel mogelijk,” hernam de oom met de meeste kalmte. „Om de eer van de familie, had ik kunnen besluiten u zoo ver te incommodeeren. Neem me dat niet kwalijk!”

„Naar ik merk, zijt gij eergisteren, tot mijn geluk, op de audiëntie, als gewoonlijk, heel koel ontvangen,” hervatte de neef.

„Ik zou, aan uwe plaats, niet „tot mijn geluk” zeggen, vriend,” hernam de oom met de uiterste beleefdheid. „Ik zou daarvan niet zoo overtuigd zijn. Eene goede gelegenheid om de zaak te overdenken, begunstigd door de eenzaamheid, zou wellicht een veel voordeelijker invloed op uw lot uitoefenen dan gij zelf verkiest te doen. Maar het baat niet de zaak te bepraten. Ik ben, zooals ge zegt, in geen voordeelige positie daartoe. Die kleine middelen tot verbetering, die zachte bijdragen tot de macht en den invloed der familiën, die geringe voorrechten, welke u wellicht zoo lastig zouden vallen, kunnen nu alleen door protectie en aanhoudenden aandrang worden verkregen. Ze worden door velen gezocht, — en (betrekkelijk) slechts aan zeer weinigen gegeven! Het was vroeger anders; maar in al dergelijke zaken is Frankrijk, niet tot zijn voordeel, veranderd. Onze voorouders hadden, niet heel lang geleden, het recht van leven en dood ten opzichte van het omringende canaille. Zelfs uit deze kamer heeft men vele van die honden naar de galg gebracht; hier naast — op mijne slaapkamer — werd één vent, — het heugt ons nog, — op de plek afgemaakt, omdat hij de onbeschaamdheid had eenige bezwaren te maken omtrent een zijner dochters, — zijner dochters! Wij hebben vele van onze voorrechten verloren: eene nieuwe wijsbegeerte is in de mode gekomen; en het is mogelijk (ik zeg niet dat het stellig het geval zou zijn), dat de handhaving van al onze voorrechten in deze dagen eenigen last zou kunnen veroorzaken. Dat is alles zeer bedroevend! zeer bedroevend!”

De Markies nam zachtjes een snuifje, schudde het hoofd, en werd zoo elegant mogelijk neerslachtig over het lot van een land, dat nog, tot groot middel van herstel, hem zelven bevatte.

„Wij hebben in oude en in nieuwe tijden onze voorrechten dermate gehandhaafd,” hernam de neef, somber, „dat ik geloof dat wij den meest gehaten naam in Frankrijk dragen.”

„Wij willen dat hopen,” zei de oom. „Haat tegen den hooggeplaatste is de onwillige hulde van den lagen man.”

„Er is,” ging de neef op denzelfden toon voort,

„geen gelaat dat ik zie, in den geheelen omtrek, dat mij anders aankijkt dan met de sombere onderdanigheid van vrees en verslaafdheid.”

„Een compliment,” zei de oom, „aan de grootheid der familie gebracht, en welverdiend door de wijze waarop de familie hare grootheid gehandhaafd heeft. Ha!” „En hij nam nog een snuifje, heel zachtjes, en sloeg de beenen eventjes over elkaar.”

Maar toen zijn neef, met den elleboog op de tafel, de oogen peinzend en neerslachtig met de hand bedekte, keek hem het fijne masker zijdelings aan, met eene diepere uitdrukking van onwil, oplettenheid en afkeer, dan overeen te brengen was met de geveinsde onverschilligheid van den Markies.

„Onderdrukking is de eenige duurzame wijsbegeerte. De sombere onderdanigheid van vrees en verslaafdheid, vriend,” hernam de Markies, „zal de honden aan de zweep doen gehoorzamen, zolang dit dak,” en hij keek naar boven, „de elementen afweert.”

Dat zou wellicht niet zoo lang duren als de Markies zich verbeeldde. Als hij op dien avond een beeld had kunnen zien van het kasteel, zooals het binnen zeer weinige jaren zou zijn, — en van vijftig anderen, zooals ze binnen even weinige jaren zouden zijn, — dan zou het hem moeite gekost hebben zijn eigen huis te herkennen onder de spookachtige, verkoolde en uitgeplunderde puinhoopen. Wat het dak betrof, waarvan hij sprak, dan had hij kunnen ontdekken, dat het op eene nieuwe wijze de elementen afweerde; — namelijk door voor altijd het hemellicht te sluiten uit de oogen der slachtoffers, die door het lood, daarvan afkomstig, uit honderd duizend geweren getroffen werden.

„Inmiddels,” zei de Markies, „zal ik de eer en de rust der familie handhaven, als gij het niet doet. Maar gij zult wel vermoeid zijn. Zullen wij, voor hedenavond, ons gesprek afbreken?”

„Nog één oogenblik.”

„Een uur, als gij verkiest.”

„Oom,” zei de neef, „wij hebben onrecht gepleegd en oogsten de vruchten van het onrecht.”

„Wij hebben onrecht gepleegd?” herhaalde de Markies met een vragenden glimlach, en op eene beleefde wijze met den vinger eerst op zijn neef en daarna op zich zelven wijzende.

Onze familie dan, onze eerbiedwaardige familie, — wier eer ons beiden, hoewel op zulke verschillende wijze, zóó ter harte gaat. Zelfs in den tijd van mijn vader deden we veel kwaad, en benadeelden elken sterveling, die tusschen ons en onze lusten, — welke die ook waren — trad. Waartoe zou ik spreken van mijn vaders tijd, die ook de uwe is? Kan ik mijn vaders tweelingbroeder, zijn mede-erfgenaam en opvolger, van hem scheiden?”

„Dat heeft de dood reeds gedaan,” hernam de Markies.

„En die heeft ook mij achtergelaten,” antwoordde de neef, „aan een stelsel gebonden, dat mij verschrikkelijk is, waarvoor ik verantwoordelijk ben, maar waaronder ik machteloos blijf, — trachtende om aan het laatste verzoek mijner moeder te voldoen, en om te gehoorzamen aan den laatsten blik, dien mijn lieve moeder op mij vestigde, waarmede zij mij smeekte barmhartig te zijn en alles te herstellen — terwijl ik gekweld word, door tevergeefs naar hulp en vermogen daartoe te zoeken.”

„Als gij ze bij mij zoekt, neef,” zeide de Markies, hem de borst met den wijsvinger aanrakend, — zij stonden nu bij het vuur, — „wees dan overtuigd, dat gij ze altijd tevergeefs zult zoeken.”

Iedere rechte lijn op het helderwit gelaat trok wreedaardig, sluw en hevig samen, terwijl hij, met de snuifdoos in de hand, bedaard zijn neef stond aan te kijken. Nog eens raakte hij hem de borst aan, alsof zijn vinger de punt ware van een scherp degen, welke hij, op eene fijne wijze, hem schertsend door het hart stiet, terwijl hij zeide:

„Vriendje, ik zal tot aan mijn dood aan het stelsel vasthouden, onder hetwelk ik geleefd heb.” Met deze woorden nam hij een afdoend snuifje en borg de doos in zijn zak. „’t Zou beter zijn redelijk te wezen,” voegde hij er bij, na met een handbelletje op tafel gescheld te hebben, „en uw natuurlijk lot te volgen. Thans zijt gij verloren, Monsieur Charles, — dat zie ik.”

„Deze bezitting en Frankrijk zijn voor mij verloren,” hernam de neef bedroefd; „ik doe er afstand van.”

„Behooren ze u beide toe, dat gij er afstand van kunt doen? Frankrijk wellicht; — maar deze bezittingen? Het is nauwelijks de moeite waard er van te praten, — maar behooren ze u nu al toe?”

„Met hetgeen ik zeide, bedoelde ik volstrekt niet, er nu al aanspraak op te maken. Als ze mij toevallen, morgen —”

„Ik ben vermetel genoeg te hopen, dat dit niet waarschijnlijk is.”

„Of over twintig jaren.”

„Ge doet mij te veel eer!” zei de Markies: „maar ik kan mij beter met die vooronderstelling vereenigen.”

„Dan zou ik er afstand van doen en elders gaan leven. Het is weinig dat ik hier opgeven zou. Wat anders dan een woestijn vol ellende en rampen?”

„Hm!” zei de Markies, rondkijkende in de weelderige kamer.

„Voor het oog is het hier schoon genoeg; maar in het ware licht bezien, onder den hemel en bij den glans van den dag, is het eene ruïne van verkwisting, verkeerd overleg, afpersing, schulden, hypotheeken, onderdrukking, honger, naaktheid en ellende!”

„Hm!” zei weder de Markies, met veel zelfvoldoening.

„Als het mij ooit weder toebehoort, zal het in handen gesteld worden van lieden, die in staat zijn om het langzaam te bevrijden (als zoo iets mogelijk is) van de lasten, welke er op drukken, zoodat het ellendige volk, dat niet van hier weg kan, en dat letterlijk uitgemergd is, in het volgende geslacht minder te lijden zal hebben; — maar dat is voor mij niet weggelegd. Er ligt een vloek op — op het geheele land.”

„En gij?” vroeg deoom. „Vergeef mijne nieuwsgierigheid. — zult gij u verwaardigen nog onder dit nieuwe wijsgeerige stelsel te geven?”

„Om te kunnen leven, moet ik dat doen, waartoe andere van mijne landslieden, hoe hoogadellijk ook, eens wellicht zullen verplicht wezen, — werken.”

„Bij voorbeeld — in Engeland?”

„Ja. De eer der familie zal in dat land niet door mij te lijden hebben. In een ander land kan de naam der familie niet door mij benadeeld worden, want daar draag ik hem niet.”

Op het schellen was het licht in de aangrenzende slaapkamer opgestoken. Het schitterde nu helder door de openstaande deur. De Markies keek daarheen en luisterde naar den tred van zijn knecht, die zich verwijderde.

„Engeland moet iets zeer verleidelijks voor u hebben, omdat het u daar niet al te best gaana is,” merkte hij op, zijn kalm oog met een glimlach op het gelaat van zijn neef vestigende.

„Ik heb reeds gezegd, dat ik er van overtuigd was, dat ik wellicht den weinigen voorspoed, dien ik daar heb ondervonden, aan u te danken heb. Overigens is het mijne schuilplaats.”

„Die pochende Engelschen zeggen, dat het eene schuilplaats voor velen oplevert. Gij kent een landsman, die daar eene schuilplaats gevonden heeft? Een dokter?”

„Ja.”

„Die een dochter heeft?”

„Ja.”

„Ja,” herhaalde de Markies. „Gij zijt vermoeid. Goedennacht!”

Terwijl hij op de meest hoffelijke wijze boog was er iets geheimzinnigs op zijn glimlachend gelaat, en hij gaf iets zeer geheimzinnigs aan zijne woorden, dat het oog en het oor van zijn neef even sterk trof. Ter zelfder tijd kromden zich de rechte lijnen van de oogholten en die langs de neuswanden en de dunne rechte lippen, met eene spotternij, die hem op een mooien duivel deed gelijken.

„Ja,” hernam de Markies, „een dokter met eene dochter. Ja. Zoo begint de nieuwe wijsbegeerte! Gij zijt vermoeid. Goedennacht!”

Het zou evenveel gebaat hebben een der steenen gezichten van den buitenkant van het kasteel te ondervragen als het zijne. Zijn neef keek hem vruchteloos aan, terwijl hij naar de deur ging.

„Goedennacht!” zei de oom. „Ik hoop het genoeg te hebben u morgen vroeg weder te zien. Wel te rusten! Licht daar! Geleidt Monsieur mon neveu naar zijn slaapvertrek! — En verbrandt Monsieur mon neveu in zijn bed, als gij lust hebt!” voegde hij in zich zelve er bij, eer hij weder met de kleine belschelde om zijn lijfknecht naar zijne slaapkamer te roepen.

Nadat de knecht gekomen en weer heengegaan was, bleef mijnheer de Markies heen en weer wandelen in de lichte kamerjapon, om zich zachtjes op den slaap voor te bereiden, eer hij dien warmen, stillen nacht naar bed ging. Terwijl hij in de kamer rondritseld, zonder dat zijne voeten in de zachte pantoffels eenig geluid op den vloer maakten, geleek hij op een zeer beschaafden tijger, — op een betooverden Markies van de onverbeterlijke kwaadardige soort, in een kinderverhaal, wiens periodieke gedaantewisseling met die van een tijger op het punt stond van te geschieden of pas geschied was.

Hij wandelde in de weelderige kamer op en neder, de brokken van den dag nagaande, die onwillekeurig in zijn geest opkwamen; de langzame tocht den berg op bij zonsondergang; de ondergaande zon, de molen, de gevangenis op de rotsen, het kleine dorp in het dal, de boeren bij de bron, de arbeider met de blauwe pet wijzende op den ketting onder het rijtuig. De fontein riep het beeld op van de fontein te Parijs, met het onbewegelijke iets op den rand, de vrouwen er overheen gebogen, en de lange man, die de armen omhoog hief en riep: „Dood!” „Nu ben ik wat afgekoeld,” zei mijnheer de Markies, „en zal naar bed gaan.”

Dus, het ééne licht latende branden onder den breeden schoorsteen, trok hij de lichte gazen gordijnen dicht, en hoorde de nacht met een diepen zucht de stilte breken, terwijl hij zich te slapen legde.

De steenen gezichten op de buitenmuren staarden zich blind op den zwarten nacht gedurende drie lange uren; gedurende drie lange uren rammelden de halsterkettingen der paarden op stal; de honden blaften en de uil maakte een leven, dat zeer weinig overeenkwam met het geluid, dat menschelijke dichters aan den uil toeschrijven. Want het is de koppige gewoonte van dergelijke schepselen, om haast nooit datgene te zeggen, wat men hun in den mond legt.

Gedurende drie lange uren staarden de steenen gezichten van het kasteel, leeuwen- en menschenkoppen, zich blind in den nacht. Eene doodsche duisternis was over het geheele landschap verspreid; de doodsche duisternis voegde hare eigene stilte bij het smorende stof op al de straatwegen. De begraafplaats had het zooverre gebracht, dat de kleine ellendige hoopen van dooden niet meer van elkander te onderscheiden

waren; het beeld op het kruis had best naar beneden kunnen komen, zonder dat iemand er iets van gemerkt zou hebben. In het dorp sliepen de ambtenaren der belastingen en de belastingsschuldigen even vast. Droomende wellicht van feesten, — zooals de verhongerenden dikwijls doen, — en van rust en gemak, zooals wellicht de geplaagde slaaf en het uitgeputte lastdier doen, — sliepen de uitgeteerde inwoners vast en werden in den slaap bevrijd en gevoed.

De fontein in het dorp vloede ongezien en ongehoord, en de fontein in het kasteel borrelde ongezien en ongehoord, — beide wegvloeiende als de oogenblikken, die uit de bron des Tijds afdruppelden — gedurende drie lange uren. Daarop begon het grijze water er spookachtig uit te zien in de schemering, en de oogen van de steenen gezichten van het kasteel werden geopend.

Het werd lichter en lichter, totdat eindelijk de zon de toppen vergulde der stille boomen en haar glans over den heuvel verspreide. In den gloed scheen het water van de fontein in bloed veranderd te zijn en de steenen gezichten werden rood geverfd. Het gezang der vogelen klonk luid en schel, en op de versierde vensterbank van het groote raam bij de slaapkamer van mijnheer den Markies zong eene kleine vogel, uit volle keel, zijn allerzoetste lied. Het steenen gezicht, dat het dichtstbij was, scheen met verbazing hierop neder te staren en met open mond en neerhangende onderkaak, zag het er als versteend uit.

Nu scheen de zon met vollen glans en het dorp raakte in beweging. Vensters werden geopend, wrakke deuren werden ontgrendeld, en de menschen kwamen rillende te voorschijn, — nog huiverend in de frissche, zoele lucht. Daarop begon het zeldzaam verminderde werk der dorpsbewoners. Sommigen gingen naar de fontein, sommigen naar de akkers; mannen en vrouwen hier, om te spitten en te graven; mannen en vrouwen dáár, om voor het armzalige vee te zorgen en om de magere koeien naar buiten te brengen, waar eenig voedsel langs den straatweg te vinden was. In de kerk en bij het kruis knielden een paar menschen, en bij het laatste vergezeld de koe den biddende, en zocht wat voedsel bij den voet van het kruis.

Het kasteel werd later wakker, zooals zijn stand betaamde, maar het werd langzamerhand onfeilbaar wakker. Eerst werden de oude jachtspitsen en hartsvangers, als vanouds, rood geverfd; daarop hadden ze scherp geglinsterd in den morgenstond, toen eindelijk deuren en vensters opengezet werden: de paarden op stal keken om naar het licht en de frissche lucht stroomde door de deuren; de bladeren schitterden en ritselden bij de vensters met ijzeren tralies; de honden trokken hard aan de kettingen, en sprongen op met ongeduld, om verlost te worden.

Al deze kleine bijzonderheden behoorden tot het dagelijksch leven en tot den terugkeer van den morgen. Maar zeker was dat hier het geval niet met het luiden van de groote klok van het kasteel, met het op- en nederloopen langs de trappen, noch met de gehaaste gestalten op het terras, noch met het haastig aankleeden en het geloop hier en daar en overal en het snelle optoomen van paarden tot een overhaast vertrek.

Welke winden brachten deze onrust over op den grijzen arbeider op den straatweg, die reeds aan het werk was op de kruin van den heuvel boven het dorp, met zijn middagmaal (dat niet zwaar te dragen was) in een pakje, waarnaar geen kraai het de moeite waard achtte te pikken, op een hoop steenen liggende? Hadden de vogelen, die eenige greinen daarvan in de verte wegdroegen, er één van op hem laten vallen, evenals zij, bij toeval, het zand der planten verspreiden? Hoe diit ook zij, de arbeider zette het op een loopen, alsof het zijn leven gold, bergaf, tot aan de knieën in het stof, en bleef niet staan tot hij de fontein bereikt had.

Alle bewoners van het dorp waren rondom de fontein vergaderd, daar staande op hunne eigenaardige neerslachtige wijze, zachtjes met elkaar fluisterende, maar zonder eenige aandoening te laten blijken, dan die van verschrikte nieuwsgierigheid en verrassing. De koeien, die men in haast weder naar huis gesleept had, en overal, waar het maar kon, aangebonden waren, keken dom toe, of lagen in het rond te herkauwen — hoewel dat nauwelijks de moeite waard was — al wat ze op de afgebroken wandeling opgeraapt hadden. Sommigen van het volk van het kasteel, en sommigen uit het posthuis, en al de ambtenaren der belastingen waren meer of minder gewapend, en stonden opeengedrongen aan den overkant van de kleine straat, op eene doellooze wijze, die bijzonder nietsbelovend was. Reeds was de arbeider tot midden in eene groep bij een vijftigtal vertrouwde vrienden doorgedrongen en sloeg zich op de borst met de blauwe pet. Wat beteekende dat alles, en wat beteekende het dat Monsieur Gabelle snel achter een knecht op het paard geschen werd, en dat genoemde Gabelle, — hoe zwaar het ros nu beladen was, — op een galop reed, alsof men een nieuwe lezing van de Duitsche ballade van Leonore beoogde?

Het beteekende, dat er één steenen gezicht te veel was op het kasteel. Het Medusa-hoofd had het gebouw in den loop van den nacht weder bekeken, en het ééne ontbrekende steenen gelaat er bijgevoegd; — het steenen gelaat, waarop het sedert een paar honderd jaren gewacht had.

Het lag achterover op het kussen van mijnheer den Markies. Het geleek op een fijn mas-

ker, dat plotseling verschrikt, vertoornd en versteend werd. Diep in het hart van de steenen gestalte, die er bij behoorde, stak een mes. Rondom het hecht was een kraagje van papier, waarop geschreven stond:

„Begraaft hem maar spoedig! Dit van — JACQUES.”

X.

TWEE BELOFTEN.

Twaalf maanden waren gekomen en voorbijgegaan en de heer Charles Darnay was in Engeland gevestigd als een beter soort van onderwijzer in de Franche taal, die ook met de letterkunde van zijn land bekend was. In deze eeuw zou hij Professor geheeten hebben; te dier tijd bleef hij leeraar. Hij gaf onderricht aan jongelieden, die tijd en belangstelling overhadden voor de studie eener levende taal, welke de geheele wereld door gesproken werd, en hij kweekte den smaak aan voor de schatten der wetenschap en verbeelding, welke ze bevatte. Bovendien schreef hij daarover en wist ze in goed Engelsch te vertalen. Zulke onderwijzers werden te dier tijd niet gemakkelijk gevonden; gewezen Vorsten en toekomstige Koningen behoorden nog niet tot den stand der leermeesters, en geene te gronde gerichte edelen waren nog uit Telson's boeken gevallen om koks en werklieden te worden. Als een leermeester, wiens bekwaamheden de taak van den leerling buitengemeen aangenaam en nuttig maakten, en als een vertaler, die iets meer dan bloote taalkennis bij zijn werk voegde, werd de heer Darnay spoedig bekend en aangemoedigd. Daarenboven was hij gemeenzaam met de toestanden van zijn land, en deze namen dagelijks in belang toe. Dus, door groote volharding en onvermoeide werkzaamheid, begon hij voorspoedig te worden.

In Londen had hij niet verwacht de straatsteenen van goud te vinden, noch op een bed van rozen te rusten; had hij dergelijke wenschen gekoesterd, dan was hij niet zoo voorspoedig geworden. Hij had werk gewacht en had het gevonden, en verrichte het, en zag het goede daarvan in. Vandaar zijn voorspoed.

Een zeker gedeelte van zijn tijd werd te Cambridge doorgebracht, waar hij aan de studenten onderwijs gaf, als een soort van getolereerd smokkelaar, die een verboden handel dreef, door hedendaagsche talen in plaats van Grieksch en Latijn in te voeren. Het overige van zijn tijd bracht hij in Londen door.

Nu, sedert de dagen toen het in het Paradijs altijd zomer was, tot aan deze dagen, waarin het meestal winter is onder de gevallene breedtegraden, heeft steeds de wereld der menschen denzelfden weg gevolgd, dien Charles Darnay

ook opging, — namelijk den weg der liefde tot de vrouw.

Hij had Lucie Manette bemind sedert het oogenblik van zijn doodsgevaar. Hij had nooit een geluid gehoord, dat hem zoo zoet en dierbaar was als de klank van hare medelijdende stem; hij had nooit zulk een aandoenlijk schoon gelaat gezien als het hare, toen zij tegenover hem stond aan den rand van den kuil, welken men voor hem gegraven had. Maar hij had haar nog niet daarover gesproken; — de moord in het verlaten kasteel, zoo ver weg over de golvende zee, en langs de eindeloze, stofferige wegen; — het vaste steenen kasteel, dat zelfs als een nevelachtige droom voor hem was geworden; — dit alles was al een jaar voorbij, en hij had tot dusverre met geen enkel woord haar den toestand van zijn hart geopenbaard.

Hij wist zeer goed, dat hij geldige redenen had om te zwijgen. Het was weder op een zomerschen dag, dat hij, pas van zijne bezigheden aan de Academie teruggekeerd, naar den rustigen hoek in de Soho-square ging, met het voornemen om de gelegenheid te zoeken, zich aan dokter Manette te verklaren. Het was tegen den avond, en hij wist dat Lucie met juffrouw Pross uit was.

Hij vond den dokter lezende in zijn grooten stoel bij het venster. De geestkracht, welke hem eens ondersteund had in zijn ontzettend lijden en toch het bittere daarvan tevens vermeederde, was hem langzaam wedergegeven. Hij was nu een krachtig mensch, met veel vastheid van wil, kloek van besluit en flink in het handelen. Bij zijne teruggekregen energie was hij soms wat driftig en opvliegend, zooals hij ook geweest was bij het herstel van zijne overige geestvermogens; maar dit was nooit dikwijls bij hem te bespeuren, en werd hoe langer hoe zeldzamer. Hij studeerde veel, sliep weinig, verdroeg met gemak verbazend veel vermoeienis, en was gelijkmatig opgeruimd.

Charles Darnay trad binnen, en zoodra hij hem zag, legde hij het boek ter zijde en reikte hem de hand.

„Charles Darnay! ik ben blijde u te zien! Wij hebben al in de laatste drie of vier dagen naar u uitgezien. Mijnheer Stryver en Sydney Carton waren beiden hier gisteravond en rekenden uit, dat gij reeds terug moest zijn.”

„Ik ben hun zeer dankbaar voor hunne belangstelling,” hernam hij, eenigszins koel wat hen betrof, hoewel zeer hartelijk jegens den dokter, „Juffrouw Manette —”

„Is heel wel,” zei de dokter toen de ander afbrak, „en uw terugkeer zal ons verblijden. Zij is voor huishoudelijke zaken uitgegaan, maar zal spoedig thuis zijn.”

„Ik wist dat zij uit was, dokter. Ik koos juist de gelegenheid dat zij van huis was, om u te spreken.”

Eene kleine stilte volgde.

„Zoo?” zei de dokter, blijkbaar eenigszins gedwongen. „Breng uw stoel hier en spreek op.”

Darnay gehoorzaamde wat den stoel betrof, maar scheen het niet zoo gemakkelijk te vinden om het gesprek voort te zetten.

„Ik heb het geluk gehad,” hervatte hij eindelijk, „om sedert anderhalf jaar op zulk een gemeenzamen voet hier ontvangen te worden, dokter, — dat ik hoop, dat het onderwerp, hetwelk ik nu —”

Hij brak af toen de dokter de hand uitstreckte om hem te doen zwijgen. Na de hand een tijdlang aldus gehouden te hebben, liet hij ze weer vallen en vroeg:

„Is het over Lucie dat gij spreken wildet?”

„Ja.”

„Het valt mij altijd moeilijk over haar te spreken. Het is zeer hard voor mij over haar te hooren spreken op zulk een toon als de uwe, Charles Darnay.”

„Het is de toon der vurigste bewondering, der welgemeendste hulde en der meest oprechte liefde, dokter Manette,” hernam hij eerbiedig.

Er volgde weder eene stilte eer de vader hernam:

„Dat geloof ik. Ik laat u recht wedervaren; — ik geloof u!”

De dwang, waarmede hij sprak, was zoo zichtbaar, en het was tevens zoo duidelijk, dat die ontstond uit zijn tegenzin om over het onderwerp te spreken, dat Charles Darnay aarzelde.

„Zal ik voortgaan, mijnheer?”

Alweer eene doodsche stilte.

„Ja, ga voort.”

Gij gevoelt reeds wat ik zeggen wilde, hoewel gij niet weten kunt met hoeveel ernst ik het zeg, hoe innig ik het gevoel, — als ge niet in de diepte van mijn hart ziet, dat vervuld is met de hoop en de vrees en die onrust, die zoo lang daar verborgen zijn. Waardste dokter, ik bemin uwe dochter oprecht, vurig, belangeloos, van ganscher harte. Als er ooit liefde in de wereld bestaan heeft, dan is het die, waarmede ik haar bemin. Gij hebt eens zelf bemind: — laat uwe oude liefde voor mij pleiten!”

De dokter zat met afgewend gelaat en met de oogen op den grond gevestigd. Bij de laatste woorden strekte hij plotseling de hand weder uit en riep:

„Spreek daarvan niet! Laat dat rusten, mijnheer! Ik smeek u, geen woord meer daarvan!”

Er was iets pijnlijks in dezen uitroep, hetwelk nog lang naderhand Charles Darnay in de ooren klonk. Hij maakte een kleine beweging met de nog uitgestrekte hand, als om Darnay te smeeken een oogenblik te wachten. Deze begreep hem en zweeg.

„Ik vraag u vergiffenis,” zei de dokter zachtjes, een oogenblik later; „ik twijfel er niet aan dat gij Lucie bemint; wees daarvan overtuigd.”

Hij wendde zich in zijn stoel tot hem, maar keek hem niet aan en sloeg de oogen niet op. Hij liet de kin op de hand rusten en de grijze haren hingen voor zijn gezicht.

„Hebt ge al met Lucie gesproken?”

„Neen.”

„Ook niet geschreven?”

„Nooit.”

„Het zou onbillijk zijn, als ik voorwendde niet te begrijpen, dat uwe zelfbeheersching een gevolg is van uwe achting voor haar vader. Haar vader dankt u daarvoor.”

Hij bood hem de hand aan, maar steeds zonder hem aan te zien.

„Ik weet,” zei Darnay eerbiedig, „en hoe zou het anders kunnen, dokter Manette? ik, die u dagelijks bij elkaar gezien heb, ik weet dat gij en juffrouw Manette jegens elkander eene buitengewone liefde koestert, die zoo aandoenlijk, zoo eigenaardig is aan de omstandigheden waardoor ze aangeweekt werd, dat ze wellicht haast zonder weerga is in de betrekking van vader tot kind. Ik weet, dokter Manette, — hoe zou ik dat niet? — dat in haar hart, vereenigd met de liefde en het plichtgevoel eener volwassen dochter, er jegens u een kinderlijk vertrouwen heerscht. Ik weet, dat, daar zij in hare kindsheid geen vader kende, zij nu aan u gehecht is met al de standvastigheid en al het vuur van haar tegenwoordigen leeftijd en aard, gepaard met het vertrouwen en de gehechtheid van die vroegere dagen, toen gij voor haar verloren waart. Ik weet zeer goed, dat, indien gij haar wezenlijk uit het graf waart teruggeven, gij nauwelijks heiliger in hare oogen zoudt zijn dan dit nu het geval is. Ik weet, dat, als zij u omhelst, de hand van het kind, van het meisje en van de vrouw om uw hals geslagen wordt. Ik weet, dat zij in u hare eigene moeder ziet en bemint op haar eigen leeftijd, — dat zij u ziet en bemint op mijn leeftijd, — hare moeder bemint toen haar hart gebroken werd, — u bemint in uwe verschrikkelijke beproeving en in uw gelukkig herstel. Dat alles heb ik dag en nacht geweten sedert ik in uw huis ontvangen werd.”

Haar vader bleef stil zitten met gebogen hoofd. Zijne ademhaling was iets versneld, maar hij onderdrukte alle andere teekenen van ontroering.

„Beste dokter! — hoewel ik dit alles wist, — hoewel ik haar en u altijd in dit heilige licht zag, heb ik gezwegen en gezwezen zoolang de menschelijke natuur daartoe in staat was. Ik heb gevoeld, en gevoel zelfs nu, dat mijne liefde, — zelfs mijne liefde, — tusschen u beiden te brengen, iets is, dat in zekeren zin, niet beaamt. Maar ik bemin haar. God weet hoezeer ik haar bemin!”

„Dat geloof ik,” hernam haar vader bedroefd.

„Ik heb het al vroeger begrepen. Ik geloof het.”

„Maar geloof niet,” hernam Darnay, voor wien de droevige stem als een verwijt klonk, „dat

wanneer mijn lot zoo gesteld ware, dat, als ik eens het geluk had haar mijne vrouw te noemen, ik haar ooit van u zou moeten scheiden, ik dan een woord had kunnen reppen van hetgeen ik nu zeg. Bovendien, ik weet, dat zoo iets hopeloos zou wezen; ik weet dat het eene laagheid zou zijn. Als er eenige mogelijkheid van zoo iets, zelf na vele jaren, in de diepte mijner ziel schulde, — als zoo iets ooit daar geweest ware, of er ooit komen kon, — dan zou ik het niet wagen de hand te vatten.”

Hij legde de hand op die van den dokter, terwijl hij dit zeide.

„Neen, beste dokter Manette. Evenals gij, een vrijwillige balling uit Frankrijk; — evenals gij, verdreven door de woelingen, de onderdrukking en de ellende daar; evenals gij, trachtende te leven door eigen arbeid, met de hoop op eene meer gelukkige toekomst, — verlang ik slechts om uw lot, uw leven, uw huis te deelen, en u tot den dood toe getrouw te blijven. Ik wil niet met Lucie hare voorrechten deelen als uw kind, uwe gezellin, uwe vriendin; — maar ik wil haar bijstaan in alles, en als zoo iets mogelijk is, haar nog nauwer aan u verbinden.”

Zijne hand rustte nog op die van haar vader. Voor een oogenblik, maar niet koel, den druk beantwoordende, liet haar vader de handen rusten op de leuning van zijn stoel en keek op, voor den eersten keer sedert het begin van het gesprek. Een strijd was zichtbaar op zijn gelaat, — een strijd, met tusschenbeide een blik, die iets had van somberen twijfel en vrees.

„Gij spreekt met zooveel gevoel en zoo manhaftig, Charles Darnay, dat ik u van ganser harte dankbaar ben, — en ik zal u mijn hart geheel — of bijna geheel — blootleggen. Hebt ge eenige reden te gelooven dat Lucie u bemint?”

„Hoegenaamd niet. Tot dusver niet.”

„Wenscht gij, onmiddellijk na dit vertrouwelijk gesprek, u, met mijne voorkennis, eenige zekerheid te verschaffen?”

„Neen! Dat niet eens! Ik zou misschien weken lang den moed niet hebben dat te doen; — en misschien zou ik (hetzij tot mijn voordeel of niet) reeds morgen dien moed bezitten.”

„Verlangt ge mijn raad in deze zaak?”

„Ik verg niets mijnheer. Maar ik houd het voor mogelijk, dat het in uwe macht is, als ge dat goedvindt, mij eenigen raad te geven.”

„Eischt ge eenige belofte van mij?”

„Ja! dat doe ik.”

„Welke?”

„Ik begrijp zeer goed, dat ik buiten u om geene hoop zou kunnen koesteren. Ik begrijp zelf dat, als juffrouw Manette mij op dit oogenblik een plaatsje gunde in haar onschuldig hart, — geloof niet, dat ik vermetel genoeg ben dat te denken, — het mij niets baten zou, indien het strijdig was met hare liefde voor haar vader.”

„Wanneer dat zoo is, begrijpt gij van den anderen kant, welke gevolgen het tegendeel hebben kan?”

„Ik begrijp zeer goed, dat een woord van haar vader tot gunst van den een of anderen minnaar zwaarder bij haar zou wegen dan hare eigene meening en die van de geheele wereld. Om welke reden,” zei Darnay, bescheiden maar standvastig, „ik, om mijn leven te redden, dat woord van u niet wilde vragen.”

„Daarvan ben ik overtuigd, Charles Darnay;

„Dat is het wat ik bedoelde.”

Haar vader peinsde een oogenblik eer hij antwoordde:

„Gij hebt zelf den heer Carton hier gezien. De heer Stryver komt ook van tijd tot tijd. Zoo er iemand is, kan het slechts één van die twee wezen.”

„Of beiden,” zei Darnay.

„Ik had aan beiden niet gedacht: — ik zou het van geen van beiden voor waarschijnlijk achten. Ge eischt eene belofte van mij! Welke?”

»HERINNER U DAN TUSSENBEIDE, DAT ER ÉÉN MENSCH BESTAAT, DIE ZIJN EIGEN LEVEN ZOU WILLEN GEVEN, OM HET BEHOUD VAN EEN LEVEN, DAT U DIERBAAR IS!» (Blz. 74).

er ontstaan uit groote liefde evengoed geheimen als uit groote verdeeldheid; — in het eerste geval zijn zij van kiescher aard en moeilijker te doorgronden. Mijne dochter Lucie heeft ten dezen opzichte iets geheimzinnigs voor mij: — ik kan zelfs niet gissen naar den toestand van haar hart.”

„Mag ik vragen, mijnheer, of ge denkt dat zij — zij —” Hij aarzelde en de vader vulde het ontbrekende aan.

„Of zij door een anderen minnaar gezocht wordt?”

„Deze: als juffrouw Manette u ooit van haar kant zulk eene vertrouwelijke mededeeling doet, als ik u gedaan heb, dat gij haar vertellen zult wat ik gezegd heb, en welk geloof gij daaraan hecht. Ik hoop, dat ge in zoover gunstig over mij denken zult, dat gij uw invloed niet tegen mij gebruiken zult. Ik zeg niets van hetgeen ik hierbij op het spel zet; — dat is alles wat ik van u verg. De voorwaarde, waarop ik dit vraag, en welke ge van mijn kant eischen kunt, zal ik stipt naleven.”

„Ik geef u de belofte,” zei de dokter, „zon-

der voorwaarden. Ik geloof dat ge volgens destipte waarheid uw doel verklaard hebt. Ik geloof dat het uw voornemen is de banden te versterken, en niet te verzwakken, tusschen mij en mijn dierbaar kind. Als zij mij ooit zegt, dat zij u noodig heeft voor haar geluk, dan zal ik haar aan u geven. Indien er — Charles Darnay, indien er —"

De jongeling had zijne hand dankbaar gegrepen; hunne handen rustten in elkaar terwijl de dokter voortging:

— „eenige grillen, redenen, vrees, of wat ook, oud of nieuw, bestond tegen den man, dien zij wezenlijk beminde, — en de verantwoordelijkheid daarvan juist niet op hem zelve rustte, — dan zou alles om harentwille vergeten worden. Zij is alles voor mij; meer voor mij dan het lijden, het onrecht — dan — nu! dit is dwaze taal!"

Hij verzink op eene vreemde wijze in stilzwijgen, en zijn strakke blik was zoo vreemd toen hij zweeg, dat Darnay zijn eigene hand voelde koud worden eer die door den dokter losgelaten werd.

„Ge zeidet iets," zei dokter Manette, met een glimlach. „Wat zeidet gij?"

Darnay was verlegen om een antwoord, tot hij zich herinnerde dat hij van eene voorwaarde gesproken had. Door deze herinnering verlicht kwam hij er op terug, en hernam:

„Uw vrouwen in mij moet door hetzelfde vertrouwen van mijn kant beantwoord worden. Mijn tegenwoordige naam, hoewel slechts weinig verschillend van dien mijner moeder, is niet zooals ge u herinneren zult, die, welke mij toebehoort. Ik wilde u mijn naam noemen, en u zeggen waarom ik in Engeland ben.

„Stil!" riep de dokter van Beauvais.

„Ik wenschte dat de doen, ten einde uw vertrouwen geheel waardig te zijn, en geen geheim voor u te hebben."

„Stil!"

Voor één oogenblik hield zelfs de dokter beide handen op de ooren; — voor één oogenblik legde hij zelfs de hand op Darnay's lippen.

„Vertel mij dat alles, zoodra ik het u vraag; — nu niet. Als gij gelukkig zijt in uwe liefde, — als Lucie u bemint, zult gij mij alles vertellen op den dag van uw huwelijk. Beloofd ge dat?"

„Gaarne."

„Geef me de hand! Zij zal dadelijk thuis zijn, en het zou beter wezen als zij ons hedenavond niet samen vond. Ga heen! God zegene u!"

Het was donker toen Charles hem verliet, en het was een uur later nog donkerder toen Lucie naar huis kwam; — zij haastte zich alleen naar de zitkamer te vliegen, — want juffrouw Pross was naar boven gegaan, — en was verwonderd den grooten stoel leeg te vinden.

„Vader!" riep zij. „Vaderlief!"

Zij kreeg geen antwoord, maar zij vernam

een zacht getik in de slaapkamer, en vlug door de tusschen beide liggende kamer loopende, keek zij om de deur en ijde verschrikt terug, terwijl het bloed in hare aderen stolde, en zij uitriep:

„Wat moet ik doen? Wat moet ik doen?"

De onzekerheid duurde slechts een oogenblik; — zij liep spoedig terug, tikte zachtjes aan de deur en riep hem. Het geluid hield op zoodra hare stem zich deed hooren, en weldra kwam hij bij haar, en zij wandelden een tijdlang op en neder met elkaar.

Dien nacht sloop zij uit haar bed om naar beneden te gaan en naar hem te zien. Hij sliep zwaar, en het bakje met de schoenmakerswerktuigen en het oude onafgemaakte werk waren onaangeroerd gebleven.

XI.

EEN PENDANT VAN HET VORIGE HOOFDSTUK.

„Sydney," zei de heer Stryver dienzelfden nacht, of liever morgen, tot zijn jakhals, „maak nog eene kom vol punch klaar. Ik heb je iets te zeggen."

Sydney had dien nacht dubbel zwaar gewerkt, en den vorigen nacht ook, en den nacht daarvoor ook, en vele nachten achtereens ten einde het werk van den heer Stryver op te ruimen voor het begin van de vacantie. Eindelijk was alles klaar. Al het achterstallige was bijgewerkt voor den heer Stryver; — alles was opgeruimd, tot November kwam met atmosferische en juridische nevelen om den molen weder aan den gang te zetten.

Sydney werd nog opgeruimder, nog meer nuchter na zooveel inspanning. Hij had vele natte doeken noodig gehad om den avond door te komen; — eene grootere hoeveelheid wijn dan anders was de natte handdoeken voorafgegaan en hij was in een zeer treurigen toestand, toen hij den tulband van het hoofd nam en dien in de kom wierp, waarin hij hem in den loop der laatste zes uren gedompeld had.

„Gaaf ge nu de punch klaarmaken?" vroeg de lijvige Stryver, met de handen in den broekband, en omkijkende van de canapé, waarop hij uitgestrekt lag.

„Ja."

„Luister nu eens! Ik ga u iets vertellen, dat u vreemd in de ooren zal klinken, en dat u wellicht zal doen denken, dat ik niet zoo slim ben als ge gelooft. Ik ga trouwen."

„Gij?"

„Ja. En niet om geld. Wat zegt ge daarvan?"

„Ik heb geen lust om veel te zeggen. Met wie?"

„Raad eens."

„Ken ik haar?"

„Raad maar.”

„Ik kan 's morgens om vijf uur niet raden, — terwijl mij de hersens sissen en koken in het hoofd. Als ge hebben wilt, dat ik gissen zal, dan moet ge mij ten eten vragen.”

„Nu, dan zal ik het je zeggen,” zei Stryver, terwijl hij langzamerhand eene zittende houding aannam. „Maar ik wanhoop er haast aan, Sydney, om mij door u te doen verstaan, — omdat ge zulk een ongevoelige hond zijt.”

„En gij,” hernam Sydney, die bezig was met de punch te brouwen, „zijt zulk een teergevoelig en dichterlijk wezen.”

„Kom!” hernam Stryver met een pochenden lach, „hoewel ik er geene aanspraak op maak om eene romantische ziel te wezen (daartoe hoop ik te wijs te zijn), ben ik toch veel teerhartiger dan gij.”

„Gij zijt gelukkiger dan ik — als ge dat bedoelt.”

„Dat bedoel ik niet. Ik bedoel, — dat ik — iemand ben, die —”

„Zeg maar galanter — waarom niet?” viel Carton in.

„Nu, ik zal dan zeggen; die galanter is. Ik bedoel,” zei Stryver, zich opblazende tegenover zijn vriend, die met de punch bezig was, „dat ik iemand ben, die er veel meer voor overheeft om zich aangenaam te maken, — die beter weet hoe zich aangenaam te maken in het gezelschap van vrouwen dan gij.”

„Ga maar voort,” zei Sydney Carton.

„Nee! eer ik voortga,” zei Stryver, het hoofd schuddende op zijne heerschzuchtige manier, „wil ik dit toch met u uitmaken. Gij zijt bij dokter Manette evenveel, of nog meer geweest dan ik. Wel! ik heb mij daar geschaamd over uwe lomphheid! Uwe houding was zoo verlegen, zoo lomp, zoo onhandig, dat ik, op mijn woord van eer, mij over u schaamde, Sydney!”

„Het is zeer nuttig voor iemand, die zooveel praktijk heeft als gij, zich over iets nog te kunnen schamen,” hernam Sydney; „ge moest mij zeer dankbaar wezen.”

„Ge zult er zoo niet afkomen!” hernam Stryver, hem het antwoord als het ware toesmijgende; „neen, Sydney, het is mijn plicht u te zeggen, en ik zeg het u tot uw eigen best, — dat ge een vervloekt onhandig mensch zijt in dergelijk gezelschap. Ge zijt zelfs een onaangenaam mensch.”

Sydney ledigde een vol glas van de punch, welke hij klaargemaakt had, en lachte.

„Kijk mij maar aan!” zei Stryver, zich oprichtende. „Ik heb het minder noodig dan gij om mij aangenaam te maken; daar ik geheel onafhankelijk ben. Waarom doe ik het dan?”

„Ik heb het nooit bijgewoond dat ge het deedt,” mompelde Carton.

„Ik doe het uit politiek. Ik doe het uit grond-

beginsel. En zie mij eens aan: — ik kom vooruit in de wereld!”

„Ge komt nog niet vooruit met het verhaal van het huwelijksplan,” hernam Carton achte-loos; — „blijf liever daarbij. Wat mij aangaat, — zult ge nooit begrijpen dat ik onverbeterlijk ben?”

Hij deed die vraag met eenigen schijn van minachting.

„Gij hebt geen recht om onverbeterlijk te zijn,” hernam zijn vriend, volstrekt niet op zachten toon.

„Ik heb geen recht om hoe ook te bestaan, voor zoover ik weet,” zei Sydney Carton. „Wie is de dame?”

„Nu moet gij niet verlegen zijn, als ge den naam hoort, Sydney,” zei de heer Stryver, hem met veel vriendschapsbetoon op die ontdekking voorbereidende, — „omdat ik wel weet, dat ge niet de helft meent van hetgeen ge soms zegt, — en al hadt ge het gemeend, het zou er toch niets toe doen. Deze kleine inleiding is noodig, omdat ge eenmaal op eenigszins minachtenden toon van de jonge dame gesproken hebt.”

„Ik?”

„Ja! Hier op de kamer.”

Sydney Carton keek naar de punch, keek naar zijn beleefden vriend, dronk het glas uit, en keek weder naar zijn beleefden vriend.

„Ge hebt van die jonge dame gesproken, als van eene pop met blond haar. Die jonge dame is juffrouw Manette. Als ge eenig gevoel of kieschheid hadt in dergelijke zaken, Sydney, zou mij een dergelijk gezegde van u misschien gehinderd hebben; — maar dat is niet het geval. Het ontbreekt u totaal aan gezond verstand; daarom ergert het mij niet meer als ik me die uitdrukking herinner, dan ik mij ergeren zou over het oordeel van iemand, die geen begrip van de kunst heeft, over eene mijner schilderijen, — of over een muziekstuk van mij, als hij geen gehoor had.”

Sydney Carton dronk, heel snel, glas op glas van de punch uit en bleef zijn vriend aankijken.

„Nu weet ge alles, Sydney,” ging de heer Stryver voort. „Ik geef niet om geld; — het is een bekoorlijk meisje en ik heb besloten mijn zin te volgen, — over het algemeen heb ik geld genoeg om dat te kunnen doen. Zij zal een man in mij krijgen, die reeds wat heeft, die snel vooruitgaat, die eenigen naam heeft; — dat is een gelukje voor haar, — maar zij verdient zoo'n gelukje ook. Verwondert het u?”

Carton, steeds nog bezig met drinken, hernam: „Waarom zou het mij verwonderen?”

„Keurt ge het goed?”

Carton, steeds nog bezig met drinken, hernam: „Waarom zou ik het niet goedkeuren?”

„Nu,” hervatte zijn vriend Stryver, „ge maakt er minder leven om dan ik verwacht had, en

zijt minder geldzuchtig voor mij dan ik dacht; — hoewel ge nu ook wel weet, dat uw oude makker iemand is, die een wil heeft. Ja, Sydney, ik heb genoeg van deze leefwijze, die geen afwisseling oplevert. Ik begrijp dat het een prettig iets is voor een mensch, om een thuis te hebben, als hij lust heeft daarheen te gaan (anders kan hij ook uitblijven), en ik gevoel dat juffrouw Manette in elke positie een heel goed figuur zal maken en mij eer aandoen. Dus heb ik mijn besluit genomen. En nu, Sydney, oude jongen, ik wilde een woord met u spreken over uwe vooruitzichten. Ge zijt op den verkeerden weg, dat weet ge; — waarlijk, ge zijt op den verkeerden weg. Ge kent de waarde van het geld niet; ge leeft los; vroeger of later zal het u opbreken; ge zult ziek en arm worden; — ge moet iemand zoeken, die u oppassen kan."

De hoogmoedig beschermende toon, waarop deze voorspoedige man die woorden uitte, maakte dat hij tweemaal zoo groot er uitzag als hij was, en viermaal zoo hatelijk.

"Nu, laat u raden," ging Stryver voort, "om de zaken zóó in te zien als ze zijn. Ik heb dat ook op mijne wijze gedaan, — doe gij dat eens op de uwe. Gij moet ook trouwen. Het komt er niet op aan, dat gij niet van het gezelschap der vrouwen houdt, dat ge daar niet thuis zijt, dat gij geen tact daarvoor hebt. Zoek naar iemand. Zoek de eene of andere fatsoenlijke vrouw met wat geld, — iemand die een logement heeft, — of die kamers verhuurt, of zoo iets, — en trouw met haar, eer het te laat is. Dit is het wat ge noodig hebt. Denk er om, Sydney."

"Ik zal er om denken," zei Sydney.

XII.

EEN KIESCH MENSCH.

Daar de heer Stryver besloten had op deze edelmoedige wijze de dochter van den heer Manette tot deelgenoot van zijn geluk te maken, vond hij goed, eer hij voor de vacantie uit de stad ging, haar met dit buitenkansje bekend te maken. Na eenig overleg kwam het hem doelmatig voor, alle voorloopige maatregelen hoe eerder hoe liever afgedaan te krijgen; zij konden dan op hun gemak overleggen, of hij haar zijne hand zou schenken een paar weken vóór het einde van October, — of met de korte kerstavantie, — of met het begin van het voorjaar.

Wat de afloop der zaak zelve betrof, daaromtrent koesterde hij hoegenaamd geen twijfel, maar voorzag duidelijk het vonnis. Aan de Jury voorgedragen op degelijke, wereldsche gronden, — de eenige gronden, die iets te beteekenen hadden, — was de zaak zoo eenvoudig

mogelijk, en zonder één zwak punt. Hij trad op voor den eischer; zijne argumenten waren onweerlegbaar; de pleiter voor de gedaagde gaf de zaak op, — en de Jury zou beslissen zonder zich een oogenblik te bedenken. Na de zaak op deze wijze behandeld te hebben, gevoelde zich de heer advocaat Stryver in zijne conclusie versterkt, dat hij zijn proces zonder eenig bezwaar winnen moest.

De heer Stryver, op weg van de Temple naar Soho, drong dus de menschen van de straatsteen, terwijl de vacantie nog in den eersten bloeitijd was. Iedereen, die gezien had hoe hij zich een weg baande, met volle kracht de zwakkere lieden, die hem op het voetpad te gemoet kwamen, uit den weg schuivende, zou begrepen hebben hoe veilig en sterk hij zich gevoelde. Daar hij Tellson's Bank voorbij moest, waar hij ook zaken deed, en daar hij den heer Lorry kende als den intiemen vriend der Manette's, kreeg hij den inval om eventjes in de Bank binnen te loopen en den heer Lorry te openbaren, welke zon op het punt stond van op te gaan boven den horizon van Soho. Dus stiet hij de deur met het flauwe gereutel in de keel, open, struikelde de twee trappen af, kwam de twee oude klerken voorbij, en drong door tot in het kantoortje, achter in huis, waar de heer Lorry zat achter de groote boeken, die voor cijfers gelinieerd waren, bij het venster met loodrechte ijzeren tralies, alsof dat ook voor cijfers gelinieerd ware, en alles onder de zon ééne groote som was.

"Hola!" riep de heer Stryver. "Hoe gaat het? Welvarend?"

Het was iets eigenaardigs in den heer Stryver, dat hij altijd te groot scheen voor elke plaats of ruimte waar hij zich bevond. Hij was zooveel te groot voor Tellson's Bank, dat de oude klerken uit verwijderde hoeken hem met smeekende blikken aanzagen, alsof hij hen tegen den muur aandrong. De Firma zelve, op eene indrukwekkende wijze in het verre verschiet met de courant bezig, fronste ontevreden de wenkbrauwen, alsof Stryver, met het hoofd vooruit, haar tegen het verantwoordelijke lijf geloopt had.

De bedeesde heer Lorry antwoordde op een toon, dien hij tot voorbeeld wilde aanbevelen in deze omstandigheden: "Hoe maakt gij het, mijnheer Stryver? Hoe gaat het u mijnheer?" en gaf hem de hand. Er was iets eigenaardigs in de wijze waarop hij hem de hand gaf, en dat men bij alle klerken van Tellson en Cie. had kunnen opmerken, die iemand de hand schudden als de Firma in de nabijheid was. Hij deed dit op eene zelfverloochenende wijze, als iemand, die uit naam van Tellson en Cie. de hand gaf.

"Kan ik iets voor u doen, mijnheer Stryver?" vroeg de heer Lorry, ambtshalve.

„Nee, dank je! Dit bezoek is niet om zaken; het geldt u zelve, mijnheer Lorry. Ik wilde een woordje met u spreken.”

„O zoo!” zei de heer Lorry, terwijl hij zich over de tafel bukte om hem het oor te leenen, en zijn oog naar de Firma in het verschiep af-dwaalde.

„Ik ga,” zei de heer Stryver, vertrouwelijk met de armen op den lessenaar leunende, die, hoewel het een groote, dubbele lessenaar was, niet half groot genoeg voor hem scheen; „ik ga, mijnheer Lorry, uw lief vriendinnetje, jufvrouw Manette, mijne hand aanbieden.”

„Heere mijn tijd!” riep de heer Lorry, zich de kin wrijvende, terwijl hij zijn bezoeker vragend aankeek.

„Heere mijn tijd, mijnheer?” herhaalde Stryver, terwijl hij zich oprichtte. „Heere mijn tijd? Wat beteekent dat, mijnheer Lorry?”

„Wat dat beteekent?” hernam de man van zaken; „o, natuurlijk, al wat vriendschappelijk is: — ik weet het in u te waardeeren, — en het doet u eer aan, — en met één woord, — ik bedoel alles wat ge wenschen kunt. Maar — wezenlijk, ge weet wel, mijnheer Stryver —” De heer Lorry brak af, en schudde het hoofd tegen hem op een zonderlinge wijze, alsof hij zich gedwongen gevoelde, tegen zijn zin, in zijn hart er bij te voegen: „ge weet wel, dat ge daartoe veel te veel plaats voor u noodig hebt!”

„Nu!” zei Stryver, met de twistzieke hand op den lessenaar slaande, terwijl hij groote oogen zette en diep ademhaalde, „ik laat me doodslaan als ik je begrijp!”

De heer Lorry trok zijn pruikje over beide ooren recht, en kauwde aan den steel van zijne pen, alsof dit genoeg was om alles op te helderen.

„Wel verdraaid!” riep Stryver, hem met groote oogen aanziende, „ben ik geene wenschelijke partij!”

„O hemel, ja! O ja, zeer wenschelijk!” hernam de heer Lorry. „Als ge van wenschelijk spreekt, — ja, gij zijt eene wenschelijke partij.”

„Ben ik niet voorspoedig?” vroeg Stryver.

„O, wat voorspoedig betreft, — zeer voorspoedig,” zei de heer Lorry.

„En kom ik niet vooruit in de wereld?”

„Als gij van vooruitkomen spreekt,” zei de heer Lorry, verrukt van nog een punt te vinden, dat hij toestemmen kon, „geen mensch kan daaraan twijfelen, dat gij in de wereld vooruitkomt.”

„Wat ter wereld bedoelt gij dan, mijnheer Lorry?” vroeg Stryver, blijkbaar zeer uit het veld geslagen.

„Wel: — ik — gaat gij nu naar haar toe?” vroeg de heer Lorry.

„Rechtstreeks!” zei Stryver, met een vuistslag op den lessenaar.

„Dat zou ik in uwe plaats niet doen.”

„Waarom niet?” vroeg Stryver. „Nu zal ik je in de klem zetten!” en hij hief den wijsvinger op eene dreigende juridische manier tegen hem op. Ge zijt een man van zaken; gij moet eene reden hebben voor wat ge zegt. Wat is die reden? Waarom zoudt ge niet gaan?”

„Omdat,” hernam de heer Lorry, „omdat ik dat niet doen zou, zonder eenigen grond te hebben om te vooronderstellen, dat ik slagen zou.”

„Wel verd—!” riep Stryver, „zoo iets heb ik van mijn leven niet meer gehoord!”

De heer Lorry keek even naar de verwijderde Firma en eventjes naar den driftigen Stryver.

„Hier hebt ge nu een man van zaken!” zei Stryver, „een man van jaren, — van ondervinding in een Bankiers huis! — en na zelf drie redenen opgesomd te hebben, waarom de zaak gelukken moet, — zegt hij er geene reden voor te kunnen aanvoeren! Dat zegt hij nog met den kop op de schouders!” De heer Stryver drukte op deze bijzonderheid, alsof het veel minder merkwaardig zou geweest zijn, als hij zonder hoofd gesproken had.

„Als ik van welslagen spreek, dan spreek ik van welslagen bij de jonge dame, en als ik van redenen en oorzaken spreek, die op den uitslag invloed kunnen hebben, dan spreek ik van redenen en oorzaken, die als zoodanig bij de jonge dame kunnen wegen. De jonge dame, mijn waarde heer,” zei de heer Lorry, zachtjes Stryver op den arm tikkende; „de jonge dame! De jonge dame in de eerste plaats!”

„Dus wilt gij mij te kennen geven, mijnheer Lorry,” zei Stryver, met de handen in de zijde, „dat, volgens uw rijp oordeel, de jonge dame, van wie er nu sprake is, niets anders is dan eene sentimenteele zottin?”

„Dat niet. Ik wilde u maar zeggen, mijnheer Stryver,” hernam de heer Lorry, kleurende, „dat ik, van wien het ook zij, geen oneerbiedig woord wil aanhooren over die jonge dame, — en dat, als ik iemand kende — wat ik hoop dat niet het geval is, — die zoo weinig goeden smaak had, die zoo driftig van aard was, dat hij zich niet bedwingen kon en oneerbiedig van die jonge dame bij dezen lessenaar sprak, zelfs de Firma mij niet beletten zou, hem ronduit te zeggen hoe ik over hem dacht.”

De noodzakelijkheid van zijn toorn op zachten toon te uiten, had de bloedvaten van den heer Stryver op eene gevaarlijke wijze doen opzwellen toen het zijne beurt was om knorrig te zijn; de aderen van den heer Lorry, hoe bedaad ook anders de bloedsomloop daarin was, waren nu, op hare beurt, in geen beter toestand.

„Dat is hetgeen ik u zeggen wilde, mijnheer,” zei de heer Lorry. „Wat ik u verzoeken mag, laten we daaromtrent elkaar verstaan.”

De heer Stryver bleef een tijdlang zuigen op

het einde van eene liniaal, en speelde vervolgens een deuntje daarmede op zijne tanden, wat hem waarschijnlijk kiespijn gaf. Hij maakte een einde aan de lastige stilte door te zeggen:

„Dit is iets nieuws voor mij, mijnheer Lorry. Gij raadt mij aan, in koelen bloede, niet naar S o h o te gaan, en daar mijne huwelijks-offerte te doen; — dat raadt gij mij aan — mij, Stryver, advocaat bij het Hof van de King's Bench?”

„Vraagt gij mij om raad, mijnheer Stryver?”

„Ja.”

„Best! Dan heb ik hem u gegeven, en gij hebt mij zeer goed begrepen.”

„Al wat ik hiervan zeggen kan,” lachte Stryver, „is, dat het, — ha! ha! alles overtreft wat ik ooit gezien heb, wat ik nu zie, en wat ik ooit zien zal!”

„Begrijp mij goed,” vervolgde de heer Lorry. „Als man van zaken heb ik geen recht over dit onderwerp te spreken, want als man van zaken, weet ik er niets van. Maar als een oud mensch, die juffrouw Manette op den arm gedragen heeft, — als de vertrouwde vriend van juffrouw Manette en haar vader, en die beiden eene oprechte liefde toedraagt, — als zoodanig heb ik gesproken. Herinner u, dat ik uw vertrouwen niet gezocht heb. Gij verbeeldt u wellicht, dat ik de zaak verkeerd inziet?”

„Och neen!” zei Stryver fluitende. „Ik kan niet op mij nemen de menschen met gezond verstand te voorzien; — ik kan, te dien opzichte, alleen voor mij zelve instaan. Ik vooronderstel bij sommige menschen gezond verstand, en gij vooronderstelt bespottelijken, romantischen onzin. Dat is iets nieuws voor mij, — maar ik wil wel gelooven, dat gij gelijk hebt.”

„Ik ben zoo vrij hetgeen ik vooronderstel zelf te qualificeeren, mijnheer Stryver. En versta mij wel, mijnheer,” zei de heer Lorry, die weder vuurrood werd, „ik zal niet dulden, — zelfs hier niet, in de Bank, — dat iemand ter wereld het op zijne eigene wijze qualificeert.”

„Nu! nu! Ik vraag excuus!” zei Stryver.

„Dat is genoeg. Zeer verplicht! Nu, mijnheer Stryver, ik wilde nog zeggen: — het zou wellicht pijnlijk voor u wezen om te ondervinden dat ge u vergist hadt; — het zou wellicht pijnlijk voor dokter Manette wezen, om alles aan u te moeten uitleggen; — het zou wellicht zeer pijnlijk voor juffrouw Manette wezen als zij dat doen moest. Gij weet op welken voet ik het geluk en de eer heb in die familie opgenomen te zijn. Als gij het goedvindt, zal ik dus, — zonder u op eenigerlei wijze te compromitteren, — zonder iets uit uw naam te zeggen, mijn raad zoeken te gronden op eenige waarneming en eenig onderzoek van al hetgeen daarop betrekking heeft. Indien gij er dan niet in berust kunt gij zelf onderzoeken in hoever mijn raad goed is of niet. Indien, van den anderen kant gij u daarmede vereenigen kunt, en alles blijft

zooals het heden is, — zal het ieder, die in de zaak betrokken is, iets pijnlijks uitwinnen. Wat zegt ge daarvan?”

„Hoelang wildet gemen hier in de stad houden?”

„O! Het is eene zaak, die binnen weinige uren uitgemaakt kon worden. Ik zou hedenavond naar S o h o kunnen gaan en later bij u komen.”

„Dan zeg ik ja!” zei Stryver. „Ik zal er nu niet heengaan. Wat dat betreft ik ben zoo dol driftig op de zaak niet gesteld. Ik stem dus toe! En hedenavond zal ik een bezoek van u wachten. Goedenmorgen!”

Daarop keerde de heer Stryver om en stootte uit de Bank, terwijl hij zulk een drukking in de lucht veroorzaakte, dat twee oude klerken alle krachten moesten inspannen om te kunnen blijven staan, en achter den lessenaar buigen terwijl hij voorbijging. Deze eerbiedwaardige en zwakke personages zag men nooit anders dan buigende, en het was een algemeen zeggen, dat, zoodra zij één klant uit het kantoor uitgebogen hadden, zij in het leege vertrek aan het buigen bleven tot een ander binnentrad.

De advocaat was slim genoeg om te begrijpen, dat de bankier zijn gevoelens niet zoo stellig uitgedrukt zou hebben, indien hij geene zedelijke overtuiging gekoesterd had, dat het gegrond was. Hoewel geheel onvoorbereid op de pil, gelukte het hem toch te slikken.

„En nu,” zei de heer Stryver, met den juridischen wijsvinger de T e m p l e in het algemeen bedreigende, zoodra hij de pil geslikt had, „de eenige weg om mij met eer uit de zaak te redden, is om u allen op het verkeerde spoor te brengen.”

Dit was een kunstmatige advocatenstreek, die hem groote verlichting gaf. „Gij zult mij niet in de verlegenheid brengen, jonge dame,” zei de heer Stryver, „neen, — ik zal u in de klem brengen!”

Dus, toen de heer Lorry dien avond ten tien uur bij hem kwam, scheen de heer Stryver die verdiept zat te midden van boeken en papieren, aan alles behalve het onderwerp, waarover hij dien morgen met hem gesproken had, te denken. Hij toonde zelfs eenige verwondering toen hij den heer Lorry zag binnenkomen, en was, over het geheel, afgetrokken en in zaken verdiept.

„Nu,” zei de welwillende afgezant, na ruim een half uur te vergeefs gepoogd te hebben hem op de zaak te brengen; „ik ben naar S o h o geweest.”

„Naar S o h o?” herhaalde de heer Stryver onverschillig. „O ja, dat is waar! Waaraan dacht ik ook!”

„En ik twijfel nu niet meer,” ging de heer Lorry voort, „dat ik gelijk had in hetgeen ik hedenmorgen zeide; mijn gevoelens is bevestigd, en ik herhaal den raad, welken ik u gegeven heb.”

„Ik kan u verzekeren,” hernam de heer Stryver op de meest vriendschappelijke wijze, „dat het mij om uwentwil spijt; — het spijt me ook om den wille van den armen vader. Ik weet dat het altijd een pijnlijk onderwerp zal blijven in de familie: — laat ons geen woord meer daarover spreken.”

„Ik versta u niet,” zei de heer Lorry.

„Dat kan wel zijn,” hernam de heer Stryver, met een bedaard en afdoend hoofdschudden. „Het komt er ook niet op aan, — het doet er niets toe.”

„Maar het komt er wel op aan,” hield de heer Lorry vol.

„Wel neen! volstrekt niet, dat verzeker ik u. Daar ik vooronderstelde dat er gezond verstand was, waar geen gezond verstand is, en eene loffelijke eierzucht, waar geen loffelijke eierzucht bestaat, ben ik gelukkig uit den droom geholpen, zonder dat eenig kwaad geschied is. Jonge dames hebben dergelijke dwaasheden vroeger dikwijls bedreven, en hebben ze ook dikwijls in armoede en gebrek betreurd. Uit een geheel belangeloos oogpunt doet het mij leed dat de zaak uit is, omdat het voor anderen een voordeel is iets zou geweest zijn, wat hunne wereldsche belangen aangaat. Wat mij zelf betreft, ik ben blijde dat de zaak uit is, omdat, wat mijne wereldsche belangen aangaat, het een onvoordeel is iets voor mij zou geweest zijn; — ik behoef niet te zeggen, dat ik er niets bij gewonnen zou hebben. Er is nu niets voorgevallen dat eenig kwaad kan. Ik heb der jonge dame geen offerte gedaan, en — onder ons, — bij nader inzien, weet ik niet of ik mij ooit zoo ver gecompromitteerd zou hebben. Gij, mijn waarde heer Lorry, kunt de nuffige ijdelheid en lichtzinnigheid van dwaze meisjes niet tegengaan; — ge moet u niet verbeelden dat gij dit kunt, of gij zult u zeer teleurgesteld zien! Nu, laat ik u verzoeken geen woord meer van de zaak te reppen. Ik herhaal het, — het doet mij leed voor anderen; — wat mij zelf betreft, ik ben best tevreden. En wezenlijk, ik ben u zeer dankbaar dat ge mij toegestaan hebt eens bij u onderzoek te doen, en dat gij mij raad gegeven hebt; — gij kent de jonge dame beter dan ik; — gij hadt gelijk; — het zou nooit gelukt zijn.”

De heer Lorry was zoo verrast, dat hij den heer Stryver geheel wezenloos aankeek, terwijl deze hem naar de deur drong, met den schijn van de meeste edelmoedigheid, zelfverloochening en welwillendheid voor zijne dwalingen.

„Bezie het maar van den besten kant, waarde heer,” zei Stryver; „en tob er niet meer over. Nogmaals dank voor uw raad. Goedenavond!”

De heer Lorry stond op de donkere straat eer hij het wist. De heer Stryver echter lag lang uit op de canapé en knipoogde tegen de zoldering.

XIII.

EEN ONKIESCH MENSCH.

Indien Sydney Carton ergens schitterde, dan was het zeker niet in het huis van dokter Manette. Hij was er gedurende een geheel jaar dikwijls geweest, — en altijd als dezelfde sombere en gemelijke nietsdoener. Als hij zich de moeite gaf om te praten, praatte hij goed, maar de wolk van onverschilligheid, die hem in zulk eene noodlottige duisternis hulde, week zelden voor het licht in zijn hart.

En toch scheen hij iets om de straten te geven, die dit huis omringden, en om de ongewoelge steeën, waarmede zij geplaveid waren. Menigen nacht als de wijn hem niet tijdelijk opgewekt had, doolde hij daar doelloos en ongelukkig rond; menige kille dageraad zag hem nog dáár drentelende, als de eerste stralen der zon de ver verwijderde bouwkunstige schoonheden van de kerktorens en van de hooge gebouwen sterk deden uitkomen, op dezelfde wijze wellicht als de stille uren in hem de herinnering opwekten van de betere dagen, die anders vergeten of voor hem onbereikbaar waren. In den laatsten tijd werd het slordige bed in de *Temple* zeldzamer door hem bezocht dan ooit te voren, en dikwijls als hij er zich op geworpen had, en slechts een paar minuten was blijven liggen, stond hij weder op, om in de buurt van des dokters woning rond te dwalen.

Op zekeren dag van de maand Augustus, toen de heer Stryver (na zijn jakhals verteld te hebben, dat „hij zich die zaak van het huwelijk uit het hoofd gezet had”) zijne kiescheid ingepakt en daarmede naar *Devonshire* gereisd was, en toen het gezicht en de geur der bloemen in de straten van de *City* nog aan iets goeds herinnerden, — aan gezondheid voor de zieken en aan jeugd voor de ouden, draalde Sydney nog op die straatsteenen rond. Eerst besluiteloos en zonder doel, werden zijne schreden eindelijk door een vast voornemen bezielend en voerde hem naar des dokters huis, om dat voornemen ten uitvoer te brengen.

Hij werd boven gelaten en vond Lucie aan haar werk; — zij was alleen. Zij was nooit heel op haar gemak met hem geweest en ontving hem nu met eenige verlegenheid, terwijl hij plaats nam in hare nabijheid aan de tafel. Maar toen zij opkeek, na eenige dagelijksche opmerkingen, ontwaarde zij eene groote verandering op zijn gelaat.

„Ik vrees dat gij u niet wel gevoelt, mijnheer Carton!”

„Dat is ook zoo, Juffrouw Manette; maar het leven, dat ik leid, is niet bevorderlijk voor de gezondheid. Wat zou men kunnen verwachten van zulke loszinnige mensen als ik ben, — of wat zouden zij zelf kunnen verwachten?”

„Is het niet, — vergeef me, de vraag ontvalt mij — is het niet jammer zulk een leven te leiden?”

„God weet dat het schande is!”

„Waarom het dan niet veranderd?”

Toen zij weder zachtjes opkeek, was zij verwonderd en bedroefd te zien, dat de tranen hem in de oogen stonden. Er waren ook tranen in zijne stem, terwijl hij antwoordde:

„Daarvoor is het te laat. Ik zal nooit iets beters zijn dan ik nu ben. Ik zal lager en lager vallen, — en hoe langer hoe slechter worden.”

Hij leunde met den elleboog op de tafel en bedekte de oogen met de hand. De tafel beefde gedurende de stilte die volgde.

Zij had hem nooit op die wijze aangedaan gezien en was zeer ontroerd. Hij wist dat wel, zonder dat hij naar haar behoefde op te kijken, en zeide:

„Vergeef me, juffrouw Manette. Ik bezwijk onder het bewustzijn van hetgeen ik zeggen wilde. Wilt ge me aanhooren?”

„Ja, — als het u verlichten kan. Mijnheer Carton, het zou mij zeer verheugen, als het u eenigszins verlichten kon.”

„De hemel zegene u voor uwe welwillendheid!”

Na een oogenblik trok hij de handen van de oogen terug en sprak zeer bedaard.

„Vrees niet naar mij te hooren. Schrik niet voor iets dat ik zeggen zal. Ik ben als iemand, die jong gestorven is. Mijn geheele leven is in het verledene.”

„Neen, mijnheer Carton! Ik ben overtuigd dat het beste gedeelte van uw leven nog in de toekomst kan zijn. Ik ben overtuigd, dat ge u zelve veel, veel meer waardig kondt zijn.”

„Zeg dat ik u waardiger kon zijn, juffrouw Manette, en hoewel ik zelf van het tegendeel overtuigd ben, — hoewel ik in de diepte van mijn ellendig hart het tegendeel weet, — zal ik dat nooit vergeten!”

Zij werd bleek en beefde. Hij kwam haar te hulp met de diepgewortelde wanhoop aan zich zelve, die deze bijeenkomst deed verschillen van iedere andere van dien aard, welke ooit gehouden werd.

„Als het mogelijk geweest ware, juffrouw Manette, dat gij de liefde hadt kunnen deelen, van den man, die nu bij u is, — van een wezen, door zich zelf verguisd en te gronde gericht, — van een dronkaard, — dan zou hij zelfs op dit oogenblik geweten hebben, in weerwil van zijn geluk, dat hij u niets dan ellende, ongeluk en berouw zou veroorzaken, — dat hij u mede te gronde zou richten, u onteeren, u mede in den afgrond slepen. Ik weet zeer goed dat gij geene liefde voor mij gevoelen kunt, en ik vraag dat ook niet, — ik ben zelfs dankbaar dat het zoo is.”

„Maar kan ik u niet zonder dat redden, mijnheer Carton? Kan ik u niet, — nogmaals vergeef mij dat ik zoo iets zeg, — kan ik u niet

op een beteren weg brengen? Kan ik op geenerlei wijze uw vertrouwen vergelden? Ik weet dit vrouwen te waardeeren,” zeide zij bedeesd, na een oogenblik geaarzeld te hebben en met ernstige tranen. „Ik weet, dat gij dit aan niemand anders zoudt zeggen. Kan ik er geen gebruik van maken tot uw eigen best, mijnheer Carton?”

Hij schudde het hoofd.

„Neen, juffrouw Manette, dat nooit. Indien gij me slechts nog één oogenblik wilt aanhooren, zult gij alles gedaan hebben, wat gij ooit voor mij kunt doen. Ik wenschte u te doen weten, dat gij de laatste droom zijt geweest, dien ik in mijne ziel gekoesterd heb. In mijne vernedering ben ik niet zoo diep gevallen, dat het gezicht van u en van uw vader, en van dit gelukkig thuis, dat door u zoo gelukkig gemaakt wordt, niet eenige oude schimmen weder in mij oproepen zou hebben, die ik voor gebannen hield. Sedert ik u gekend heb, ben ik door eene wroeging gepijnigd, die ik me verbeeldde dat voor altijd tot zwijgen was gebracht, en ik heb stemmen hooren fluisteren om mij op te heffen, die ik voor altijd verstomd waande. Ik heb onrijpe voornemens gekoesterd tot een nieuw streven, om mijne luiheid en zinnelijkheid af te schudden, en om een opgegeven strijd opnieuw te beginnen. Een droom, niets dan een droom, die op niets uitkomt, en den slaper op dezelfde plek laat, waar hij zich nederlegde; maar ik wenschte u toch te zeggen, dat gij mij met dien droom bezielde hebt.”

„Zal daar niets van komen? O mijnheer Carton, denk er om! Beproof het eens!”

„Neen, juffrouw Manette; — den heelen tijd door heb ik geweten dat ik u geheel onwaardig was. En toch heb ik de zwakheid gehad, en heb nog de zwakheid, te wenschen, dat gij weten zoudt, door welke plotselinge heerschappij gij mij — mij, een hoop asch — met een vuur hebt doen ontgloeien, — een vuur, dat, hoewel onafscheidelijk van mij zelve in zijn aard, niets verlevendigt, niets verlicht, geen nut sticht en doelloos voortbrandt.”

„Daar ik het ongeluk heb gehad, mijnheer Carton, u nog rampzaliger te maken dan voordat gij me kendet —”

„Zeg dat niet, juffrouw Manette, want als er iets toe in staat geweest ware, dan zoudt gij me verbeterd hebben. Het is uwe schuld niet als ik steeds dieper zink.”

„Maar daar uw zielstoestand, zooals gij dien beschrijft, in elk geval toe te schrijven is aan den een of anderen invloed van mijn kant, — ik hoop dat ik mij verstaanbaar uitdruk, — kan ik dan dien invloed niet gebruiken om u te dienen? Heb ik hoegenaamd geen invloed op u ten goede?”

„Ik ben hier gekomen, juffrouw Manette, om het beste, waartoe ik in staat ben, te ver-

wezenlijken. Laat mij voor hetgeen mij overblijft van een leven, dat ik verspild heb, de herinnering koesteren, dat ik aan u voor het laatst mijn hart blootlegde, en dat mij op dit oogenblik iets overblijft, dat gij beklagt en dat uw medelijden verdient."

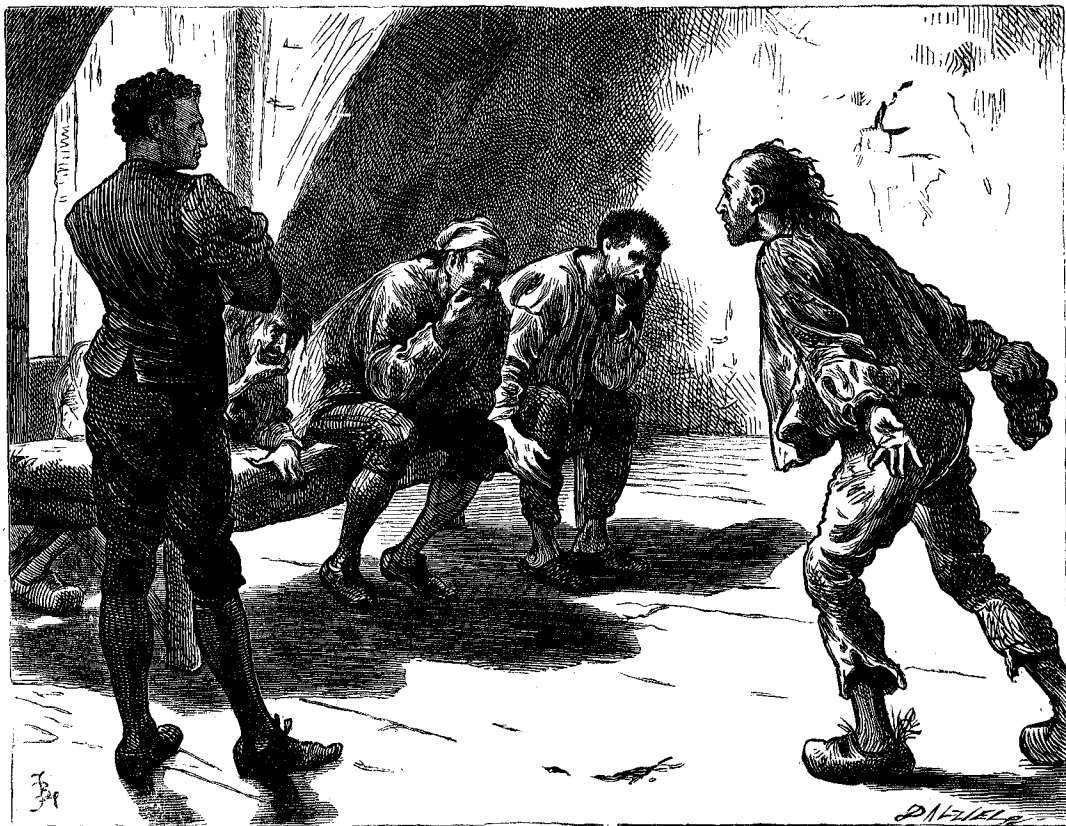
"En dat ik u smEEK, herhaaldelijk en herhaaldelijk en van ganscher harte, te gelooven dat tot iets beters in staat is, mijnheer Carton!"

"Tracht niet meer mij dat te doen gelooven, juffrouw Manette. Ik heb mij zelven onderzocht en weet het tegendeel. Maar ik pijnig u; —

"Dank! nogmaals de hemel zegene u!"

Hij bracht hare hand aan zijne lippen en ging naar de deur.

"Vrees volstrekt niet, juffrouw Manette, dat ik zelfs door de flauwste toespeling u ooit weder aan dit gesprek zal herinneren. Ik zal er nooit weder van spreken. Als ik dood ware, zou het u geene grootere zekerheid geven dan nu. In het uur van sterven zal ik deze ééne goede herinnering heilig houden, — en u daarvoor danken en zegenen, dat mijn naam, mijne gebreken, mijne ellende, aan uw medelijdend

»HET IS VERSCHRIKKELIJK, HEEREN HOE KUNNEN DE VROUWEN EN KINDEREN WATER HALEN?
WIE KAN 'S AVONDS ONDER DIE SCHADUW PRATEN?» (Blz. 83).

ik heb spoedig gedaan. Wilt gij mij het geloof laten, als ik dezen dag herdenk, dat het laatste vertrouwen van mijn leven in uw rein en onschuldig hart gesteld werd, en dat het daar alléén ligt en door niemand gedeeld zal worden?"

"Als u dat eenige troost oplevert, ja."

"Zelfs niet door hem, die u ooit op aarde de dierbaarste zal wezen?"

"Mijnheer Carton," antwoordde zij na een oogenblik van diepe ontroering, "het geheim is het uwe, niet het mijne, en ik zal het eerbiedigen."

hart bekend zijn. Moge dat hart anders niets dan gelukzaligheid kennen!"

Hij was zoo verschillend van hetgeen hij vroeger had geschenen, en het was zoo droevig te denken hoeveel goeds hij verspild had en hoeveel hij dagelijks verkeerd gebruikte en onderdrukte, dat Lucie Manette oprechte tranen om hem storte, terwijl hij bleef staan en naar haar omkeek.

"Wees getroost!" zei hij. "Ik ben zooveel niet waard, juffrouw Manette. Over een paar uren zullen de gemeene makers en de ver-

achtelijke gewoonten, die ik versmaad, maar waaronder ik bezwijk, mij zulke tranen minder waardig maken, dan de grootste ellendeling op straat. Wees getroost! Maar in mijn hart zal ik altijd voor u zijn wat ik nu ben, hoewel uiterlijk niet anders dan zooals gij mij tot heden gekend hebt. Het is, op één na, de laatste bede, welke ik tot u richt, dat gij dit gelooven zult."

"Dat zal ik doen, mijnheer Carton."

"Mijne allerlaatste bede is deze: — en daarmee verlos ik u van een bezoeker, met wien ik zeer goed weet dat gij u niet kunt ophouden, en tusschen wien en u een onoverkomelijke afgrond bestaat. Het is onnoodig dat ik het zeg, — dat weet ik, — maar het komt op uit de diepte van mijne ziel. Voor u en voor iemand, die u dierbaar is, zou ik alles doen. Als mijne loopbaan van dien aard ware, dat er eenige gelegenheid bestond om iets op te offeren, zou ik met vreugde eene dergelijke offering doen voor u en de uwen. Doe uw best, in stille oogenblikken aan mij te denken als aan iemand, die standvastig en oprecht is in dat eene opzicht. De tijd zal komen, — de tijd zal spoedig komen, dat nieuwe banden u aan het leven boeien zullen, — banden die u nog hechter en met meer liefde zullen binden aan de woning, die door u gelukkig wordt gemaakt, de dierbaarste banden die u ooit versieren zullen, die gij ooit kennen zult. O, juffrouw Manette, als het kleine evenbeeld van het gelaat van zijn vader naar het uwe opziet, als gij uwe schitterende schoonheid opnieuw op uw schoot ziet ontluiken, — herinner u dan tusschenbeide, dat er één mensch bestaat, die zijn eigen leven zou willen geven, om het behoud van een leven, dat u dierbaar is!"

Hij riep: „Vaarwel!" Hij voegde er nogmaals bij: „de hemel zegene u!" en verliet haar.

XIV.

EEN EERLIJKE WERKMAN.

Als de heer Jeremias Cruncher op zijn stoel in Fleet-Street zat, met den kraakbeenachtigen jongen naast zich, vertoonde zich dagelijks een groot aantal en een groote verscheidenheid van zaken aan zijne oogen. Wie zou dan ook op iets, wat het ook zij, kunnen zitten in Fleet-Street, gedurende de drukste uren van den dag, zonder verward en verdoofd te worden door de twee eindeloze stroomen, waarvan de eene steeds met de zon westwaarts trekt, en de andere oostwaarts van de zon af, en beide op weg naar die streken, aan genen kant van het rood en het purper, waar de zon ondergaat.

Met zijn stroohalm in den mond, zat de heer

Cruncher de beide menschenstroomen gade te slaan, evenals de mythische landman, die sedert eeuwen bij één stroom op wachtgestaan heeft, — behalve dat Jerry volstrekt niet verwachtte dat zij ooit afgeloopen zouden zijn. En deze verwachting zou ook volstrekt niet wenschelijk voor hem geweest zijn, daar een klein gedeelte van zijn inkomen ontleend werd aan het overlootsen van benauwde vrouwen, meestal eenigszins zwaarlijvig en van meer dan middelbaren leeftijd, — van Tellson's oever naar de tegenovergestelde zijde van den stroom. Hoe kort ook de kennismaking duurde bij zulke gelegenheden, miste het nooit dat de heer Cruncher zooveel belangstelling gevoelde voor de dame, dat hij haar om een kleinigheid vroeg, waarmee hij de eer kon hebben op haar welzijn te drinken. En het was uit de giften, hem tot dit welwillende doeleinde verstrekt, dat hij, zooals pas werd opgemerkt, zijne financiën vermeerderde.

Er is een tijd geweest toen een dichter op eene bank zat en op eene publieke plaats, onder de oogen der menschen, zijne verzen bedacht. De heer Cruncher op een stoel zittende op een publieke plaats, maar geen dichter zijnde, bedacht zoo weinig mogelijk en keek rond.

Het gebeurde nu, dat terwijl hij aldus bezig was, op een uur dat er noch vele menschen, noch vele hulpbehoevende dames waren, en de zaken over het algemeen zoo slecht gingen, dat er één sterk vermoeden bij hem oprees, dat juffrouw Cruncher meer dan gewoonlijk op de knieën gelegen had, dat zijne blikken aange trokken werden door eene buitengewone menigte menschen, die westwaarts Fleet-Street afstroomde. De heer Cruncher bemerkte weldra dat het de eene of andere begrafenis was, en dat het volk iets tegen deze begrafenis had, waardoor er een oploop ontstond.

„Jonge Jerry," zei de heer Cruncher, zich tot zijn kroost wendende, „daar wordt iemand begraven,"

„Hoera, vader!" riep de jonge Jerry.

De jonge heer gaf een veelbeteekenende uitdrukking aan deze vreugdekreet. De oude heer nam het hem echter zoo kwalijk, dat hij de gelegenheid aangreep om den jongenheer een klap om de ooren te geven.

„Wat wou je? Waarvoor schreeuw je? Wat wou je jou eigen vader bakken, jou jonge gauwdief? Die bengel wordt mij te slim af!" zei de heer Cruncher hem bekijkende. „Hij met zijne hoera's! Laat mij niet bij je komen, of ik zal jou wat anders geven! hoor je!"

„Ik heb niets gedaan," betuigde de jonge Jerry, zich de wang wrijvende.

„Houd je mond dan!" zei de heer Cruncher. „Je zult ook niets doen! Klim daar op dien stoel en kijk naar het volk!"

De zoon gehoorzaamde en de menigte naderde.

Zij schreeuwden en floten rondom eene armoedige lijkkoets, en een even armoedige wagen, waarin slechts één persoon zat, uitgedost in de zwarte kleeren, die als noodzakelijk beschouwd werden om de waardigheid zijner positie op te houden. Deze positie scheen hem echter geenszins te behagen, terwijl de steeds aangroeiende menigte de koets omgaf, hem bespote, gezichten tegen hem trok en onophoudelijk schold en riep: „Bah! Spionnen! Tscha! Verklikkers! Tst! tst! Verklikkers!” met vele complimenten daarbij, te talrijk en te krachtig om hier herhaald te worden.

Begravenissen hadden altijd iets bijzonder aantrekkelijks voor den heer Cruncher; zij prikkelde zijn zenuwen en hij werd opgewonden als een lijkstoet de Bank voorbijtrok. Het spreekt dus vanzelf, dat eene begrafenis, met dit buitengewoon gevolg, hem zeer opgewonden maakte, en hij vroeg den eersten man, die hem tegen het lijf liep:

„Wat is er, kameraad? Wat is er te doen?”

„Dat weet ik niet!” zei de man. „Verklikkers! Bah! Tst! tst! tst! Verklikkers!”

Hij vroeg fluisterend aan een ander:

„Wie is het?”

„Dat weet ik niet?” hernam deze terwijl hij desniettemin de handen aan den mond bracht en met onverminderde drift en veel vuur uitriep: „Verklikkers! Bah! Tst! tst! Verklikkers!”

Eindelijk viel iemand tegen hem aan, die beter op de hoogte was, en van dezen persoon vernam hij, dat het het lijk was van zekeren Roger Cly.

„Was hij een verklikker?” vroeg de heer Cruncher.

„Een verklikker van de Old Bailey,” hernam de berichtgever. „Bah! Tst! tst! Verklikker!”

„Wel ja!” zei Jerry, zich het laatste rechtsgeding te binnen roepende, waarbij hij tegenwoordig geweest was. „Wel ja! ik heb hem wel eens gezien! Is die dood?”

„Dood als een pier!” antwoordde de ander, „en dat is gelukkig! Haal ze er uit!” Spionnen! Verklikkers! Haal ze er uit!”

Dit denkbeeld was zoo aangenaam bij gebrek van alle andere denkbeelden, dat de menigte het met vuur omhelsde en luidkeels de woorden herhalende: „Haalt ze er uit! Haalt ze er uit!” de twee wagens zoo van nabij omgaf, dat beiden moesten blijven staan. Toen het volk het portier van de rouwkoets opentrok, vloog de eene persoon, die er in zat, er vanzelf uit, en was één oogenblik ook in de handen van het grauw; maar hij was zoo vlug, en maakte zulk een uitstekend gebruik van zijne behendigheid, dat men hem in drie tellens eene zijstraat zag inloopen, zijn mantel, zijn hoed met lamfer, zijn witten zakdoek en andere zinnebeeldige tranen onderweg stortende en achterlatende.

„Het volk verscheurde en vernielde deze voorwerpen met het meeste genot, terwijl de winkeliers haastig de winkels sloten; want in die dagen was een volksoploop voor niets bedeesd, en een monster, dat zeer gevreesd werd. De lieden waren ook reeds zoo ver gekomen, dat zij de kist uit de lijkkoets wilden halen, toen het eene of andere schitterende genie voorstelde ze liever onder algemeene toejuichingen naar de plaats harer bestemming te geleiden. Daar men groote behoefte had aan practische raadgevingen, werd ook deze wenk met geestdrift ontvangen, en de rouwkoets werd dadelijk gevuld met een aantal menschen er in en een viertal er bovenop, terwijl zoovele menschen, als zich bij mogelijkheid boven op de lijkkoets vastklemmen konden, daar plaats namen. Onder de eersten dezer vrijwilligers was Jerry Cruncher zelf, die zediglijk zijn met punten bezet hoofd beveiligde tegen ieder oog, dat hem uit de Bank had kunnen waarnemen, door in den hoek van de rouwkoets neder te duiken. De kosters en lijkvolgers protesteerden wel tegen deze inbreuk op de plechtigheden, doch daar de rivier maar al te dichtbij was, en eenigen van het volk reeds van de noodzakelijkheid gewaagden van een koud bad, om diegenen, die zich verzetten, tot hun verstand te brengen, duurde hunne tegenkanting, die zeer flauw was, ook slechts kort. De gewijzigde optocht ging dus verder, met een schoorsteenveger die de lijkkoets mende, — bijgestaan door den geregelden voorman, die tot dat einde naast hem zaten nauwkeurig bewaakt werd, terwijl een koekbakker, ook door een raadgevende minister vergezeld, de rouwkoets reed. Een man met een dansenden beer (te dien tijd een zeer populair personage) werd ook voor den dienst geprest, om de zaak luister bij te zetten, eer men de straat afgereden was, en zijn beer die er zwart en schameltjes uitzag, gaf iets bijzonder lijkstoetachtigs aan dat gedeelte van den optocht waarbij hij zich bevond.

Dus, bier drinkende, rookende, liederen uitbrullende, en den rouw op allerlei wijze naäpende, ging de ongeregelde optocht verder, met elken stap aangroeiende, terwijl alle winkels gesloten werden, zoodra hij naderde. Zijne bestemming was de oude St.-Pancraskerk, ver weg in de velden. Mettertijd kwam men ook daarheen, baande zich den weg tot op het kerkhof en volbracht eindelijk de teraardebestelling van den overledene, Roger Cly, op eene wijze, die uiterst voldoende was voor diegenen, die daaraan deelnamen.

Toen men eens met den doode afgerekend had, bevond zich het grauw in de noodzakelijkheid van iets anders tot tijdskorting te bedenken, en een ander schitterend genie (of misschien het vorige) opperde het denkbeeld, om sommige menschen, die toevallig voorbijkwamen, als verklikkers in staat van beschuldiging testel-

len en te straffen. Om deze grap te verwezenlijken, maakte men jacht op een twintigtal onschuldige menschen, die nooit van hun leven in de nabijheid van een gerechtshof geweest waren, maar die desniettemin vrij onzacht bejegend en mishandeld werden. De overgang hiervan tot het insmijten van ramen en het uitplunderen der kroegen was natuurlijk en gemakkelijk. Eindelijk, na verloop van verscheidene uren en nadat enkele tuinkoepels vernield en eenige ijzeren hekken afgebroken waren, om de meer krijgshaftige helden te wapenen, kwam het gerucht in omloop, dat de garde in aantocht was. Bij dit gerucht smolt de menigte langzamerhand weg, — en hetzij de garde werkelijk in aantocht was of niet, dit was zeker de wijze, waarop gewoonlijk een volksoploop eindigde.

De heer Cruncher nam geen deel aan deze laatste vermakelijkheden, maar bleef op het kerkhof, om met de lijkbidders te praten en hen te condoleeren. De plaats had iets aangenaams en streelends voor zijn gevoel. Hij haalde eene pijp uit eene naburige herberg, stak die op, keek door het ijzeren hek en bezag nauwkeurig het graf.

„Jerry,” zei de heer Cruncher, zich zelven op zijne gewone wijze toesprekende, „ge hebt dien Cly daar eens levend gezien, — en ge hebt met eigen oogen opgemerkt, dat die vent nogal jong en recht en lang opgeschoten was.”

Na de pijp uitgerookt en nog een weinig gepeinsd te hebben, ging hij weg, ten einde, eer de Bank gesloten werd, op zijn post te zijn. Hetzij dat zijne overpeinzingen over den dood zijne lever aangedaan hadden, of dat zijne gezondheid over het algemeen niet best was, of dat hij wenschte eene kleine beleefdheid te bewijzen aan een man van grooten naam, — om de eene of andere reden — legde hij, eer hij naar huis ging, een kort bezoek af bij zijn dokter, die tevens een zeer beroemd chirurgijn was.

De jeugdige Jerry, die zijn vader in zijne afwachting vervangen had, gaf hem, met plichtmatige bereidvaardigheid, den dienst wederover, en rapporteerde tevens dat er niets te doen was geweest. De Bank werd gesloten; de oude klerken gingen weg, de gewone voorzorgen werden genomen voor de bewaking van het gebouw, en de heer Cruncher en zijn zoon keerden naar huis terug om hunne thee te gebruiken.

„Wil ik je nou wat zeggen?” riep de heer Cruncher tegen zijne vrouw, zoodra hij de deur binnentrad; „indien datgeen, wat ik hedennacht als eerlijk werkman bedoeld heb, mislukt, dan zal ik overtuigd zijn dat gij weder tegen mij aan 't bidden bent geweest, en ik zal 't je betaald zetten, alsof ik het met mijne eigen oogen gezien had!”

De neerslachtige juffrouw Cruncher schudde het hoofd.

„Wel! daar gaat ze al aan den gang, zoo waar

ik leef!” zei de heer Cruncher, met teekenen van toornige vrees.

„Ik zei niets.”

„Nu dan, denk ook niets. Ge zoudt evengoed op de knieën kunnen vallen als denken. Ge kunt me op de eene wijze evengoed tegenwerken als op de andere. Schei daarmee uit!”

„Ja, Jerry.”

„Ja, Jerry!” herhaalde de heer Cruncher, aan zijne thee beginnende. „Ja! zoo is het! Ja, Jerry, Ge moogt ook wel „ja, Jerry,” zeggen!”

De heer Cruncher bedoelde niets geheimzinnigs met deze knorrige bevestiging van hetgeen zijne vrouw zeide, maar hij herhaalde het, zooals vele menschen doen, om eene algemeene ironische ontevredenheid te doen kennen.

„Jij met jou „ja, Jerry!”” vervolgde de heer Cruncher, een hap uit zijn boterham nemende, dien hij schijnbaar naar beneden hielp glijden door eene onzichtbare oester te slikken uit zijn schoteltje. „Ja! dat zal wel! Ik wil het wel gelooven!”

„Gaat ge hedennacht uit?” vroeg de arme vrouw, toen hij een tweede kopje nam.

„Ja, ik ga van nacht uit.”

„Mag ik meegaan?” vroeg zijn zoon driftig.

„Neen, ge moogt niet meegaan. Ik ga — zooals moeder weet — uit visschen. Ik ga visschen.”

„De hengelhoede is wel wat verroest, — niet waar, vader?”

„Dat gaat jou niet aan.”

„Zult ge wat visch naar huis brengen, vader?”

„Als ik dat niet doe, dan zult gij morgen een schrale kost hebben,” hernam zijn vader met een hoofdschudden. „Nu heb je genoeg gevraagd. Je zult al lang te bed zijn, als ik uitga.”

Het overige gedeelte van den avond bracht hij door met juffrouw Cruncher streng te bewaken en op eene knorrige wijze met haar te praten ten einde te beletten dat zij zich aan eenige overdenkingen zou overgeven, die hem benadeelen konden. Met dit oogmerk zette hij ook zijn zoon aan om haar aan den praat te houden, en de arme vrouw moest het zwaar verduren, en zijne klachten aanhooren over alles wat hij tegen haar bedenken kon, — alleen om te beletten dat zij één oogenblik zich aan hare eigen gedachten zou overgeven. De vroomste mensch ter wereld zou geene grootere hulde hebben kunnen bewijzen aan de kracht van een eerlijk gebed, dan hij deed door dit wantrouwen in zijne vrouw. Het was juist alsof iemand, die niet aan spoken geloofde, door eene spookgeschiedenis zich een schrik liet aanjagen.

„En let wel op!” zei de heer Cruncher. „Geen gekheid morgen! Indien het mij, als eerlijk werkman, gelukt, om morgen een stukje vleesch te verdienen, moet gij maar niet beginnen met er niet van te willen eten en bij droog brood te blijven! Indien ik, als eerlijk arbeider, een kannetje bier kan verdienen, houdt gij maar

niet vol, dat ge liever water drinkt. 's Lands wijs, 's lands eer. Als ge dat vergeet, dan gaat 't je slecht! En ik, dat weet je wel, ben hier het land!"

Daarop begon hij weder te grommen:

"Jij, die altijd er tegen zijt, als er wat eten en drinken te verdienen valt! Jij zult het met jou gekniel en ongevoelig gedrag zoo ver brengen, dat we hier niets te eten en drinken krijgen. Kijk jou jongen eens aan! Dat is jou jongen, niet waar? Hij is zoo mager als een duimstok! Noem jij je eene moeder, en weet je niet, dat het de eerste plicht van eene moeder is, haar jongen den buik te vullen?"

Dit was eene teedere snaar voor den jongen Jerry, die zijne moeder bezwoer, — wat zij ook anders doen of laten mocht, — vooral dit hoofdpunt van den plicht eener moeder, waaraan zijn vader haar zoo aandoenlijk en fijn herinnerd had, niet te verwaarloozen.

Dus ging de avond bij de familie Cruncher voorbij, tot de jonge Jerry naar bed gezonden was, en zijne moeder hetzelfde aanbevolen werd, — waaraan zij zich ook gelaten onderwierp. De heer Cruncher verkortte de eerste uren van den nacht met in de eenzaamheid eene pijp te rooken, en vertrok niet op zijn tocht vóór bij één uur. Op dat donkere en spookachtige uur stond hij van zijn stoel op, opende eene gesloten kast in den muur, en haalde een zak, een breekijzer van behoorlijke grootte, een touw en een ketting, met ander vischgereedschap van dien aard, te voorschijn. Nadat hij deze dingen op eene zeer kunstige wijze onder zijne kleeren geborgen had, gromde hij nog tot afscheid iets tegen zijn vrouw en vertrok.

De jonge Jerry, die slechts geveinsd had zich uit te kleeden toen hij naar bed ging, volgde zijn vader heel spoedig. Door de duisternis beschermd, volgde hij hem uit de kamer, de trap af, over de plaats, op straat. Hij vreesde volstrekt niet, dat het hem moeite zou kosten weer in huis te komen, want het was door velerlei menschen bewoond en de huisdeur werd den geheelen nacht niet gesloten.

Aangedreven door de loffelijke eerezucht om het geheim en de kunst van het eerlijke beroep van zijn vader te doorgronden, hield de jonge Jerry dien geëerbiedigden vader in het oog, terwijl hij zelf even dicht langs de huizen, muren en deuren sloop, als zijne oogen dicht bij elkaar stonden. De brave vader, noordwaarts koers zettende, was nog niet ver gegaan, toen een andere vriend der hengelaarskunst zich bij hem voegde, en de beiden samen verder liepen.

Binnen een half uur na hun vertrek van huis waren zij buiten het bereik gekomen van de knipoogende lantarens en de dommelende klep-perlieden, — op een eenzamen weg. Een derde hengelaar voegde zich hier bij hen, zoo stil, dat indien de jonge Jerry eenigszins bijgeloovig

geweest ware, hij zich best had hunnen verbeelden, dat de tweede hengelaar zich op eens in tweeën gesplitst had.

De drie gingen verder en de jonge Jerry ging verder, totdat de drie onder eene hoogte langs den weg bleven staan. Boven op deze hoogte was een lage muur, gekroond met een ijzeren hek. In de schaduw van de hoogte en van den muur sloegen de drie van den weg af, — eene laan in, aan den eenen kant door den muur begrensd, die dáár tusschen de acht en tien voet hoog was. In een hoek gedoken en in de laan loerende, was het eerste dat de jonge Jerry zag, de gestalte van zijn geëerbiedigden vader — tamelijk duidelijk zichtbaar in den waterachtigen en tusschenbeide bewolkten maneschiin, — bezig met heel vlug over een ijzeren hek te klimmen. Hij was er spoedig overheen en werd gevolgd eerst door den tweeden en daarna door den derden hengelaar. Zij lieten zich alle drie zachtjes vallen op den grond aan den binnenkant, en bleven daar een oogenblik heel stil liggen, — wellicht luisterende. Toen kropen zij alle drie op handen en voeten verder.

Het was nu de beurt van den jongen Jerry om het hek te naderen, en hij deed dat zoo stil mogelijk, met ingehouden adem. Alweer in een hoekje neergedoken en naar binnen glurende, ontdekte hij de drie visschers, door het hooge gras kruipende, terwijl al de grafsteenen op het kerkhof, — het was een zeer groot kerkhof, — als witte spoken toekeken en de kerk-toren zelf, als het spook van een verschrikkelijken reus, op hen nederzag. Zij kropen niet heel ver, maakten halt en richtten zich op. Daarna gingen zij aan het visschen.

Eerst vischten zij met eene schop. Daarna scheen het alsof Jerry's geëerbiedigde vader het een of ander werktuig gebruikte, dat op een grooten kurkentrekker geleek. Met welke werktuigen zij echter arbeidden, zij werkten hard, — tot het indrukwekkend slaan van de groote kerkklok den jongen Jerry zoodanig verschrikte, dat hij, met haar dat er even spookachtig uitzag als dat van zijn vader, het op een loopen zette.

Maar de lang gekoesterde wensch om meer te weten, stuitte hem niet slechts op zijne vlucht, maar lokte hem zelfs terug. Zij waren nog vlijtig aan het visschen, toen hij ten tweede male door het hek loerde, — en ditmaal scheen het alsof er een beet aan den hengel was. Men hoorde iets krassen en kraken in de diepte, en de drie bogen zich voorover, alsof zij een zwaar gewicht naar boven trokken. Langzamerhand brak het gewicht los van de aarde, die er nog op rustte, en kwam tot de oppervlakte. De jonge Jerry wist zeer goed wat het wezen zou, maar toen hij het zag, en zijn geëerbiedigde vader op het punt van het open te breken, werd hij zoo verschrikt door het nieuwe van het tooneel

voor hem, dat hij het weder op een loopen zette, en niet weder bleef staan tot hij meer dan een mijl ver gekomen was.

Hij zou toen niet eens zijn blijven staan, zonder de noodzakelijkheid van adem te halen, daar hij in een soort van spookachtigen wedren begrepen was, dien hij ten zeerste wenschte ten einde te brengen. Hij was natuurlijk door de gedachte beziel, dat de lijkst, welke hij gezien had, hem naliep, en hij stelde zich haar voor, recht op achter hem langs den weg springende, hem inhalende, naast hem huppelende, — hem wellicht onder den arm pakkende, — een vervolger, die hij gaarne ontloopen wilde.

Het spook was ook hoogst ongerijmd in zijn doen, en alomtegenwoordig; want terwijl het den donkeren nacht achter hem verschrikkelijk maakte, sloeg hij van den weg af, om sombere lanen te vermijden, waaruit hij vreesde dat het plotseling te voorschijn zou komen, als een waterzuchtige vlieger, zonder staart en vleugelen. Het schulde onder poorten, wreef zich de verschrikkelijke schouders tegen de deuren en trok ze tot de ooren op, alsof het hard lachte. Het verborg zich tevens in de schaduwen dwars over den weg, en legde zich arglistig daarin op den rug neder, opdat hij er overheen zou vallen. Inmiddels bleef het hem steeds naspringen langs den weg, en haalde hem steeds in, zoodat de jongen, halfdood van schrik, aan zijne eigene woning aankwam. En zelfs daar verliet het hem niet, maar volgde hem naar boven, stootte tegen elken trap; het plofte met hem in bed, en viel zwaar en doodsch op zijne borst als hij eindelijk in slaap raakte.

Na het aanbreken van den dag en vóór zonsopgang werd de jonge Jerry uit zijn benauwden slaap opgewekt door het geraas dat zijn vader maakte in de huiskamer. Iets was verkeerd met hem geloopt, zooals de jonge Jerry daaruit opmaakte, dat hij juffrouw Cruncher bij de ooren vasthield en haar het hoofd tegen de beddeplank sloeg.

„Ik heb gezegd, dat ik het doen zou!”

„Jerry! Jerry! Jerry!” smeekte zijne vrouw.

„Jij verzet je tegen de zaak,” zei Jerry, „en ik en mijne makkers moeten daarvoor boeten. Je hebt gezworen mij te gehoorzamen en te eerbiedigen: — wat drommel! waarom doe je 't dan niet?”

„Ik doe mijn best eene goede vrouw voor u te wezen,” hernam de arme met tranen in de oogen.

„Heet dat eene goede vrouw wezen, om je te verzetten tegen het werk van je man? Heet het je man eerbiedigen als je zijn arbeid versmaadt? Gehoorzaam jij jou man door hem ongehoorzaam te zijn op het groote punt van zijn werk?”

„Ge deedt dat verschrikkelijk werk vroeger niet, Jerry.”

„Laat het jou genoeg wezen,” hernam de heer Cruncher, „de vrouw te wezen van een eerlijk werkman, zonder jou vrouwenverstand bezig te houden met te berekenen wanneer hij met zijn werk begonnen is of niet. Eene eerbiedige en gehoorzame vrouw zou zich in 't geheel niet met haar mans werk bemoeien. Je noemt je eene godsdienstige vrouw? Als jij godsdienstig bent, dan zou ik er liever eene hebben die niet godsdienstig was. Jij hebt niet meer begrip van je plicht dan den Theems hier van een paal, en die moet jou op dezelfde wijze ingeslagen worden!”

Deze woordenwisseling werd gevoerd op zachten toon en eindigde daarmede, dat de eerlijke werkman zijne bemodderde laarzen uitschopte en zich op den grond nederlegde. Nadat zijn zoon een benauwden blik op hem geworpen had, zooals hij daar lag, met de verroeste handen, bij wijze van kussen, onder het hoofd, legde zich deze ook weder neder en sliep in.

Bij het onthijt was er noch visch, — noch iets anders. De heer Cruncher was neerslachtig en uit zijn humeur en hield een ijzeren potdeksel bij zich, om het juffrouw Cruncher naar het hoofd te smijten als hij eenige neiging tot bidden bij haar bespeurde. Op het gewone uur maakte hij zich schoon en borstelde zich af, en vertrok met zijn zoon naar zijne dagelijksche bezigheden.

De jonge Jerry, met een stoel onder den arm, wandelende naast zijn vader langs de drukke en door de zon verlichte Fleet-Street, was een heel ander wezen dan de jonge Jerry van den vorigen avond, die naar huis liep door de duisternis en in de eenzaamheid, vervolgd door het grimmige spook. Zijne sluwheid was met het daglicht weer wakker geworden, en zijn angst was met den nacht verdwenen, — en wat deze bijzonderheden betreft, is het niet onwaarschijnlijk dat er op dien schoonen morgen vele van zijns gelijken in Fleet-Street en overal in Londen waren.

„Vader,” zei de jonge Jerry, terwijl zij voortwandelden, en hij zorg droeg den stoel tusschen hem te houden en buiten het bereik van zijn vaders hand te blijven, „wat is eigenlijk een lijkendief?”

De heer Cruncher bleef staan, en antwoordde:

„Hoe zou ik dat weten?”

„Ik dacht dat gij alles wist, vader,” hernam de onschuldige jongen.

„Hm! zoo!” antwoordde de heer Cruncher, terwijl hij zich weder in beweging zette, en den hoed oplichtte om de spijkers op zijn hoofd lucht te geven; „dat is een soort van een werkman.”

„Waarin handelt hij, vader?”

„Hij drijft handel,” zei vader Cruncher, na zich een oogenblik bedacht te hebben, „in zekere wetenschappelijke waren.”

„In lijken van doode menschen, niet waar, vader?” vroeg de geestige jongen.

„Het zal wel iets van dien aard wezen,” zei de heer Cruncher.

„O, vader, ik zou zoo graag een lijkendief worden, als ik groot ben!”

De heer Cruncher gevoelde zich gestreeld, maar schudde het hoofd, op eene twijfelachtige, en zedekundige wijze. „Het hangt er van af hoe ge uwe gaven ontwikkelt. Let er op, dat ge uwe gaven ontwikkelt, en zeg nooit één woord meer dan noodig is, aan wien ook, en men kan niet weten, waarvoor gij nog eens rijp zult worden.”

Terwijl de jonge Jerry, aldus aangemoedigd, een paar el vooruitsnelde, om den stoel in de schaduw van de Temple-Bar te plaatsen, voegde de heer Cruncher in zich zelve er bij: „Jerry, gij eerlijke werkman, er is nog hoop, dat die jongen een zegen voor je zal wezen, en eene vergoeding voor den last, dien je van zijne moeder hebt.”

XV.

BREIWERK.

Het wijndrinken was in het wijnhuis van Monsieur Defarge vroeger dan gewoonlijk begonnen. Reeds om zes uur 's morgens keken bleke gezichten door de getraliede vensters en hadden andere gezichten binnen in huis over de wijn-glazen gebogen gezien. Monsieur Defarge verkocht zelfs in de beste tijden een zeer dun wijntje, — maar het scheen dat hij nu een buitengewoon dun wijntje tapte. En daarenboven een zuur wijntje, — of een wijntje, dat verzurend werkte op het humeur van de drinkers en hen somber stemde. Geene levendige, Bacchantische vlam sprong op uit het druivensap van den heer Defarge, maar het was eerder een smeulend vuur, dat in het geheim brandde, — dat in den droesem verborgen schuilde.

Dit was de derde achtereenvolgende morgen, waarop men zoo vroeg in het wijnhuis van den heer Defarge aan het drinken was geweest. Het was 's maandags begonnen en nu was het woensdag. Men was ook vroeg begonnen met eerder daar bijeen te schuilen dan te drinken; want vele mannen daar luisterden en fluisterden, en slopen daar rond van het oogenblik af, dat de deur geopend werd, die geen stuk geld op de toonbank hadden kunnen leggen, zelfs om hunne zaligheid te koopen. Deze schenen echter iets even aantrekkelijks in die plaats te vinden alsof zij heele vaten wijn hadden kunnen bestellen, en zij slopen rond van bank tot bank en van hoek tot hoek, met hongerige blikken, woorden in plaats van wijn verslindende.

Niettegenstaande het buitengewoon drukke

bezoek, bleef de heer des huizes onzichtbaar. Hij werd niet gemist, want niemand, die over den drempel trad, keek naar hem; niemand vroeg naar hem; niemand verwonderde zich alleen Madame Defarge op hare plaats te zien, het uitdeelen van den wijn regelende, met eene kom vol verminkte kleine geldstukken vóór haar, even mismaakt en met den oorspronkelijken stempel er uitgeslagen, als de kleine munt der menschheid, uit welker armoedige zakken ze kwamen.

Eene gespannen verwachting en eene algemeen heerschende afgetrokkenheid werden wellicht opgemerkt door de spionnen, die in het wijnhuis gluurden, evenals zij overal ingluurden, van het paleis des konings af, tot in de cel van den gevangene. Het kaartspel kwijnde; de dominospelers bouwden in gedachte torens met de steenen; die aan het drinken waren, teekenden figuren op de tafels met de druppels wijn, die gestort werden. Madame Defarge zelve pikte aan hare mouw met haar tandenstoker en zag en hoorde iets onhoorbaars en onzichtbaars, dat heel veraf was.

Zoo zag St. Antoine er uit in zijn wijnachtigen toestand tot aan den middag. Het was twaalf uur, toen twee bestoven menschen door de straten onder de hangende lantarens liepen; een van dezen was Monsieur Defarge en de ander een arbeider met een blauwe pet. Bestoven en met droge kelen traden beiden het wijnhuis binnen. Hunne komst had een soort van vuur aangestoken in de borst van St. Antoine, dat zich snel verspreidde langs hun weg, — dat schitterde en flikkerde in vlammeende gezichten aan de meeste deuren en vensters. Toch was niemand hen gevolgd, en niemand sprak toen zij in het wijnhuis traden, hoewel aller oogen op hen gevestigd werden.

„Goedendag, heeren!” zei Monsieur Defarge. Dit was wellicht een teeken, dat alle tongen losmaakte. Het lokte een algemeen koor uit van: „Goedendag!”

„'t Is slecht weder,” zei Defarge, met een hoofdschudden, waarop iedereen zijn buurman aankeek en daarop de oogen nedersloeg en zweeg. Behalve één man, die opstond en wegging.

„M a f e m m e,” zei Defarge hardop, zijne vrouw aansprekende, „ik heb enkele mijlen gereisd met dezen goeden man, een arbeider aan den straatweg, Jacques genaamd. Ik ontmoette hem, — bij toeval, — anderhalve dagreis van Parijs. Het is een goed mensch, deze arbeider, — hij heet Jacques. Geef hem iets te drinken, vrouw!”

Een tweede man stond op en ging heen. Madame Defarge schonk een glas wijn in voor den arbeider aan den straatweg, die Jacques heette, en die de blauwe pet afnam om het gezelschap te groeten, en toen dronk. In den borstzak van zijn kiel had hij wat grof roggebrood; hij at er

tusschenbeide van, en zat te kauwen en te drincken. Een derde man stond op en ging heen.

Defarge verklikte zich met een slok wijn; — maar hij dronk zelf minder dan wat den vreemdeling gegeven werd, — als iemand, voor wien de wijn niets zeldzaams was, — en hij stond te wachten tot de arbeider gedaan had met ontbijten. Hij keek niemand der aanwezigen aan, en niemand keek nu ook naar hem, zelfs niet Madame Defarge, die haar breiwerk opgenomen had en ijverig daarmede bezig was.

„Hebt gij met uw maaltijd gedaan, vriend?“ vroeg hij, na een tijdlang gewacht te hebben.

„Ja! dank je!“

„Kom dan. Ge moet de kamer zien, die ik u beloofd heb ter bewoning. Zezal u best bevallen!“

Zij traden uit het wijnhuis op straat; uit de straat over de plaats; over de plaats eene steile trap op, en van de trap in een zolderkamertje, een zolderkamertje, waar vroeger een grijsaard gezeten had op eene lage bank voorovergebogen, en druk bezig met schoenen te maken.

Er was nu geen grijsaard; maar de drie mannen waren er, die één voor één uit de kroeg gegaan waren. En tusschen hen en den grijsaard in de verte, bestond deze enkele zwakke schakel van verbinding, dat zij eens naar hem gekeken hadden door de retsen van den muur.

Defarge sloot de deur zorgvuldig, en sprak met zachte stem:

„Jacques Eén, Jacques Twee, Jacques Drie! Deze is de getuige, dien ik, Jacques Vier, volgens afspraak ontmoet heb. Hij zal u alles vertellen. Spreek, Jacques Vijf!“

De arbeider met de blauwe pet in de hand, veegde zich het zwarte voorhoofd daarmede af en zeide:

„Waarmede zal ik beginnen Monsieur?“

„Begin,“ antwoordde niet onlogisch Monsieur Defarge, „met het begin.“

„Ik zag hem dan, mijne heeren,“ begon de arbeider, „een jaar geleden, dezen zomer, onder het rijtuig van den Markies, aan den ketting hangende. Ziet, wat ik bedoel. Ik had mijn werk op den weg geëindigd; de zon ging onder; het rijtuig van den Markies reed den berg langzaam op; — hij hing aan den ketting — zoo!“

Alweer herhaalde de arbeider de oude voorstelling, waarin hij nu wel volleerd had moeten zijn, daar ze sedert een geheel jaar de onfeilbare tijdkorting en het onmisbare vermaak van het geheele dorp had uitgemaakt.

Jacques één viel hem hier in de rede, en vroeg of hij den man nooit van te voren gezien had?

„Nooit,“ zei de arbeider, zich weder oprichtende.

Jacques Drie vroeg daarop, hoe hij hem later herkend had?

„Aan zijne lange gestalte,“ hernam de arbeider zachtjes, met den vinger tegen den neus.

„Toen Monsieur le Marquis dien avond vroeg hoe hij er uitzag, antwoordde ik: „Zoo lang als een spook!““

„Gij hadt moeten zeggen: „zoo kort als een dwerg,““ hernam Jacques Twee.

„Maar wat wist ik er van? De daad was toen nog niet gedaan. Hij had mij niet in zijn vertrouwen genomen. Let eens op! zelfs toen bood ik niet aan, iets te zeggen. Mijnheer de Markies wees mij met den vinger aan, terwijl ik bij de fontein stond, en zeide: „Brenge dien ellendeling hier!“ Ma foi, mijne heeren, ik deed niets ongevraagd.“

„Daarin heeft hij gelijk, Jacques,“ mompelde Defarge tegen hem, die in de rede gevallen was. „Ga maar voort!“

„Goed!“ zei de arbeider met eene geheimzinnige uitdrukking. Het lange mensch is weg, — en men zoekt hem — hoeveel maanden? Negen, tien, elf — —“

„Het getal doet er niet toe,“ zei Defarge. „Hij is goed verborgen; maar eindelijk wordt hij ongelukkig gevonden. Ga maar voort!“

„Ik ben weer aan het werk, aan den weg op den heuvel, en de zon is weer op het punt van onder te gaan. Ik breng mijn boeltje bijeen, om naar beneden te gaan naar mijn hutje in het dorp waar het reeds donker is, en zoodra ik de oogen opsla zie ik zes soldaten over de kruin van den heuvel komen. In hun midden is een lang mensch, met de armen gebonden — aan zijn lijf gebonden — zoo!“

Met behulp van de onmisbare pet, stelde hij een man voor met de ellebogen vastgebonden over de heupen, met touwen, van achteren dichtgeknoopt.

„Ik ga op zijde staan, heeren, om de soldaten en hun gevangene te zien voorbijgaan, want het is een eenzame weg, waar het de moeite waard is naar alles te kijken, — en in het begin terwijl zij naderen zie ik niets anders dan dat het zes soldaten zijn, met een lang mensch, gebonden, en dat zij mij bijna zwart toeschijnen, — behalve aan den kant van de ondergaande zon, waar zij een rooden rand hebben. Ik zie ook, dat hunne lange schaduwen op den hollen rand van den overkant van den weg vallen, en op den heuvel daarboven, — als de schaduwen van reuzen. Ik zie ook dat zij met stof bedekt zijn, en dat het stof zich met hen voortbeweegt, als, — één, twee, — één, twee, — naderen. Maar zoodra zij heel dicht bij mij zijn, herken ik den langen man, en hij herkent mij. Ach! hij zou blijde zijn, als hij zich weder over den rand van den afgrond kon storten, als op den avond toen hij en ik elkaar voor het eerst zagen op die plek!“

Hij beschreef het alsof hij nog daar ware, en het was blijkbaar, dat hij zich alles zeer levendig voorstelde; misschien had hij niet heel veel in zijn leven gezien.

„Ik verraad niet aan de soldaten dat ik den langen man herken; — hij laat de soldaten niet merken, dat hij mij herkent; — wij echter herkennen elkaar wel, en weten dat uit onze blikken. „Voorwaarts!” roept de commandant van den troep, op het dorp wijzende, „brengt hem gauw naar zijn graf!” — en zij loopen veel gauwer met hem voort. Ik volg. Zijne armen zijn gezwollen, omdat ze zoo vast gebonden zijn; zijne klompen zijn groot en zwaar, en hij loopt kreupel. Omdat hij kreupel en langzaam loopt, drijven zij hem aan met hunne geweren: zoo!”

gevangenis opengaan en hem verslinden — zoo!” Hij opende den mond zoover hij kon en sloeg hem weder dicht, met een luiden slag met de tanden.

Opmerkende dat hij den indruk, welken hij gemaakt had, niet wilde bederven door den mond weder open te doen, zeide Defarge:

„Ga maar voort, Jacques.”

„Het geheele dorp,” vervolgde de arbeider, op de punten der teenen staande, en met eene zeer zachte stem, „trekt zich terug; het geheele dorp fluistert bij de fontein; het geheele dorp slaapt; het geheele dorp droomt van den on-

ST. ANTOINE. (Blz. 89).

Hij deed de beweging na van iemand, die met de kolf van het geweer vooruitgedreven wordt.

„Terwijl zij als dolzinnigen den berg hard afloopen, valt hij. Zij lachen en beuren hem weder op. Zijn gezicht bloedt en is met stof bedekt, maar hij kan het met de handen niet afvegen; — daarop lachen zij weder. Zij brengen hem naar het dorp; het geheele dorp komt op de been om er naar te kijken; zij slepen hem den molen voorbij; naar de gevangenis daarboven; het geheele dorp ziet de poort van de

gelukkige, achter de sloten en grendels van de gevangenis op de rots, en die er nooit uit zal komen dan om te sterven. 's Morgens, met mijne werktuigen op den rug, en mijn stuk roggebrood onderweg etende, maak ik een omweg langs de gevangenis, als ik aan mijn werk ga. Daar zie ik hem in de hoogte, achter de tralies van eene hooge ijzeren kooi, bebloed en bestoven als gisteravond, — er doorheen kijkende. Hij heeft de hand niet vrij om mij te wenken; ik durf hem niets toe te roepen; hij ziet me aan alsof hij een lijk ware.”

Defarge en de drie anderen keken elkaar somber aan. De blikken van allen waren somber, onderdrukt en wraakzuchtig, terwijl zij naar het verhaal van den arbeider luisterden; de houding van allen was tevens geheimzinnig en gebiedend. Zij gaven zich den schijn van eene soort van rechtbank; Jacques Eén en Twee zaten op het oude veldbed, beiden met de handen op de knieën rustende en de oogen op den arbeider gevestigd; Jacques Drie, even oplettend, knielde op het eene been achter hen, met de zenuwachtige hand steeds glijdende over het netwerk van fijne zenuwen rondom den neus en mond; Defarge stond tusschen hen en den verhalen, dien hij in het licht van het venster geplaatst had, beurtelings hem en hen aanziende.

„Ga maar voort, Jacques!” herhaalde Defarge.

„Hij blijft eenige dagen naar boven in de ijzeren kooi. Het dorp kijkt slechts tersluiks naar hem, want het is benauwd geworden; het kijkt altijd uit de verte naar de gevangenis op de rots, en 's avonds, als het dagwerk gedaan is, en het bijeenkomt bij de fontein, om te praten, zijn alle gezichten naar de gevangenis gekeerd. Vroeger keek men altijd naar het posthuis; nu slechts naar de gevangenis. Men fluistert bij de fontein, dat, hoewel hij ter dood veroordeeld is, men hem niet terechtstellen zal, men vertelt dat er verzoekschriften te Parijs ingediend zijn, bewijzende, dat hij verwoed en tot waanzin gebracht was door den dood van zijn kind; men zegt dat de Koning zelf zulk een verzoekschrift ontvangen heeft. Wat weet ik er van? Het is mogelijk. Wellicht is het gebeurd, — wellicht niet.”

„Hoor dan, Jacques!” viel nummer Eén van dien naam op strengen toon in, „weet dat een verzoekschrift aan den koning en de koningin ingediend was. Allen hier aanwezig, gij uitgezonderd, zagen den koning het aannemen, in zijn rijtuig op straat, terwijl hij naast de koningin zat. Het was hier Defarge, die, op gevaar van zijn leven, vóór de paarden sprong, met het verzoekschrift in de hand.”

„En verneem nog meer, Jacques!” zei nummer Drie, nog knielende, met een treffend hongerig gelaat, — alsof hij naar iets snakke dat eten noch drinken was, „de wacht te voet en te paard omgaf den smeekende en sloeg hem. Hoort ge dat?”

„Ik hoor het, mijne heeren.”

„Ga dan maar voort,” zei Defarge.

„Van den anderen kant, fluistert men aan de fontein,” hernam de arbeider, „dat men hem naar onze streken gebracht heeft, om hem op de plaats zelve van zijne misdaad terecht te stellen, en dat hij zonder twijfel ter dood gebracht zal worden. Men fluistert zelfs dat, daar hij monseigneur gedood heeft, en omdat monseigneur een vader was voor zijne boeren — zijne lijfeigenen — hoe gij wilt, — hij als een vader-

moorder zal worden gestraft. Een grijsaard zegt, bij de fontein, dat zijne rechterhand, met het mes er in, eerst afgebrand zal worden; dat in de sneden, welke men op zijne armen, borst en beenen maken zal, kokende olie, gesmolten lood, brandende hars, was en zwavel gegoten zullen worden; — eindelijk, dat zijne ledematen door vier sterke paarden uit elkaar gescheurd zullen worden. De oude man vertelt, dat dit alles wezenlijk geschied is met een misdadiger die een moordaanslag gedaan had op den vorigen koning, Lodewijk den Vijftiende. Maar hoe zou ik weten of hij waarheid sprak? Ik ben geen geleerde.”

„Verneem dan nog iets, Jacques!” zei de man met de rusteloze hand en het hongerig gelaat: „Die gevangene heette Damiens, en dit alles gebeurde op helderlichten dag, in de publieke straten van deze stad Parijs, en men lette op niets anders onder de groote menigte, die het zag doen, dan op het groote aantal dames van hoogen rang en stand, die, tot het einde toe vol vurige belangstelling bleven, — tot het einde toe, Jacques, dat gerekt werd tot het vallen van den avond, toen hij beide beenen en één arm verloren had, en nog ademhaalde. En dit geschiedde — wel! — hoe oud zijt gij?”

„Vijf en dertig,” zei de arbeider, die er als een man van zestig jaren uitzag.

„Het geschiedde, toen gij even tien jaren waart; — gij hadt het nog kunnen zien.”

„Genoeg!” zei Defarge, met grimmig ongeduld. „Leve de duivel! Ga maar voort!”

„Nu! de een fluistert dit, de ander fluistert dat; men spreekt van niets anders; zelfs de fontein schijnt dien deun op te vatten. Eindelijk op een zondagavond, terwijl het geheele dorp in slaap is, komen er soldaten, den kronkelenden weg van de gevangenis af, en hunne geweren rammelen op de straatsteenen van het dorp. Werklieden zijn aan het graven, werklieden zijn aan het timmeren, soldaten lachen en zingen; en 's morgens staat er bij de fontein eene galg, veertig voet hoog, om het water te vergiftigen.”

De arbeider keek eerder door dan naar het lage plafond, en wees met den vinger, alsof hij de galg ergens in de lucht zag.

„Het werk wordt gestaakt; iedereen komt daar bijeen; niemand brengt de koeien naar buiten; de koeien staan er bij. Om twaalfuur hoort men den roffel. Soldaten zijn midden in den nacht in de gevangenis getrokken, en hij is omgeven door vele soldaten. Hij is gebonden als te voren, en hij heeft eene groote prop in den mond, — daarin gebonden — zóó — met een touwtje, — zoodat hij er uitziet, bijna alsof hij lachte.” Hij hielderde dit op door het gezicht met de beide handen te plooiën, van den mond tot aan de ooren. „Boven op de galg is het mes bevestigd, met de punt omhoog, — in de lucht.”

Hij wordt daar opgehangen, — veertig voet hoog — en men laat hem daar hangen, om het water te verpesten."

Zij keken elkander aan, terwijl hij de blauwe pet gebruikte om zijn gezicht af te vegen, waarop de zweetdruppels uitgebroken waren terwijl hij zich het tooneel voorstelde.

"Het is verschrikkelijk, heeren! Hoe kunnen de vrouwen en kinderen water halen? Wie kan 's avonds onder die schaduw praten? Onder die schaduw? zei ik. Toen ik maandagavond het dorp verliet, bij zonsondergang, en van den heuvel terugkeek, viel de schaduw over de kerk, over den molen, over de gevangenis; — ze scheen over de geheele aarde heen te vallen, tot waar het uitspansel er op rust!"

De hongerige man kauwde op de vingers, terwijl hij naar de anderen keek, en zijne vingers beefden van het verlangen dat hem bezielde.

"Dat is alles, mijne heeren. Ik ging weg bij zonsondergang (zooals mij bevolen werd), en ik wandelde voort gedurende den nacht en de helft van den volgende dag, totdat ik (zooals men mij te kennen had gegeven) dezen kameraad tegenkwam. Met hem ging ik verder, nu eens rijdende, dan weder te voet, gisteren nog en dezen nacht, — en hier ben ik!"

Na eene sombere stilte zeide Jacques Één:

"Best! Ge hebt eerlijk gehandeld en alles eerlijk verteld. Wilt ge een oogenblik op ons wachten, hier buiten de deur?"

"Zeer gaarne," zei de arbeider, dien Defarge tot boven aan de trap geleidde en hem daar zittende verliet.

De drie waren opgestaan en staken de hoofden bij elkaar toen hij weder in het zolderkamerkje trad.

"Hoe zegt gij, Jacques?" vroeg nummer Één. "Moet het geregistreerd worden?"

"Geregistreerd, als tot vernietiging veroordeeld," hernam Defarge.

"Kostelijk!" kraste de hongerige man.

"Het kasteel en het geheele geslacht?" vroeg de eerste.

"Het kasteel en het geheele geslacht," hernam Defarge. "Ze moeten uitgeroeid worden."

De hongerige man kraste verrukt weder: "Heerlijk!" en begon aan een tweeden vinger te kauwen.

"Weet ge zeker," vroeg Jacquesnummer Twee, "dat er geene verwarring van komen kan door de wijze waarop het register gehouden wordt? Het is zonder twijfel veilig, want niemand kan wij kan het ontcijferen; maar zullen wij het zelf altijd kunnen ontcijferen? — of, zooals ik liever zeggen moest, zal zij het altijd kunnen doen?"

"Jacques," hernam Defarge, zich oprichtende, "al nam mijn vrouw op zich, het register alleen in haar geheugen te houden, dan zou zij geen woord, geen lettergreep er van vergeten. Geknoopt op hare eigene wijze, in haar breiwerk, met hare eigene teekens, zal het voor haar altijd

zonneklaar wezen. Het zou gemakkelijker zijn voor den grootsten lafaard ter wereld, om zijn eigen leven door te schrappen, dan eene letter van zijn naam of zijne misdaden uit het geknoopte register van Madame Defarge uit te wisschen!"

Een goedkeurend gemompel werd gehoord, dat hun vertrouwen te kennen gaf, waarop de hongerige man vroeg:

"Wordt deze boer spoedig teruggezonden? Ik hoop van ja. Hij is haast onnoozel. Is hij ook niet wat gevaarlijk?"

"Hij weet van niets," zei Defarge; "ten minste van niets meer dan wat hem zelfden spoedig tot eene hooge galg zou kunnen brengen. Ik neem hem voor mijne rekening; laat hem bij mij blijven; — ik zal voor hem zorgen en hem weder op weg brengen. Hij wenscht de groote wereld hier te zien; — den Koning, de Koningin en het Hof; — laat hem tot zondag hier, om ze te zien."

"Hoe?" riep de hongerige man, terwijl hij groote oogen opzette. "Is dat wel een goed teken, dat hij het koningschap en den adel wenscht te zien?"

"Jacques," hernam Defarge, "toon de kat, op eene verstandige wijze, de melk, als gij haar er op belust wenscht te maken. Wijs den hond, op eene verstandige wijze, zijne prooi, als ge wenscht dat hij later er jacht op zal maken!"

Er werd niets meer gezegd, en daar men den arbeider reeds dommelende vond op de bovenste trap, gaf men hem den raad, zich op het veldbed te leggen en wat rust te nemen. Men behoefde niet lang bij hem daarop aan te dringen en hij was weldra in een vasten slaap.

Men had gemakkelijker een slechter kwartier dan het huis van Defarge in Parijs kunnen vinden, voor een landelijken slaaf van dien aard.

Behalve zekere geheimzinnige vrees voor Madame, die hem altijd bezielde, ondervond hij niets dan hetgeen nieuw en aangenaam voor hem was. Maar Madame zat den heelen dag achter de toonbank, zoo bepaaldelijk van zijn bijzijn onbewust, en vooral zoo besloten om niet in te zien, dat zijne aanwezigheid in eenig verband stond met iets dat onder de oppervlakte schuilde, dat hij in zijne klompen stond te beven, als zijn oog op haar rustte. Want hij dacht in zich zelve, dat het onmogelijk was te voorzien, wat die dame verder mocht veinzen, en hij gevoelde zich verzekerd, dat, als zij het in haar prachtig opgesierd hoofd kreeg, voor te wenden, dat zij hem een moord had zien begaan, en naderhand zijn slachtoffer had zien villen, zij het onfeilbaar zou volhouden, tot het met hem gedaan was.

Daarom, toen de zondag kwam, was de arbeider niet verrukt (hoewel hij volhield, dat dit het geval was), te vernemen dat Madame, Monsieur en hem naar Versailles zou verzegellen. Het maakte hem bovendien nog meer

verlegen, dat Madame den heelen weg in de coucou zat te breien, — en het maakte hem bovendien nog meer verlegen, toen Madame den heelen middag onder de menigte stond met haar breiwerk in de handen, wachtende om het rijtuig van den Koning en van de Koningin te zien.

„Gij werkt hard, Madame,” zei een man, die in hare nabijheid stond.

„Ja,” hernam Madame Defarge, „ik heb veel te doen.”

„Wat maakt gij Madame?”

„O, allerlei!”

„Bij voorbeeld — —?”

„Bij voorbeeld?” hernam Madame Defarge bedaard: „Lijkkleeren!”

De man verwijderde zich van haar zoodra hij kon, en de arbeider koelde zich af met de blauwe pet bij wijze van waaijer, daar hij het zeer drukkend en benauwd vond. Als hij een Koning en eene Koningin noodig had om te herstellen, was het zijn geluk, dat het geneesmiddel bij de hand was; want spoedig kwamen de Koning met het breede gelaat en de schoone Koningin in de gouden koets, vergezeld door het schitterende Oeilde Boeuf van hunne hofhouding, eene glinsterende menigte van lachende dames en prachtige heeren. De arbeider baadde zich in juweelen en zijde en poeier en weelde en sierlijk verachtende gestalten en schoone verachtende gezichten van mannen en vrouwen, tot hij eindelijk zoodanig bedwelmd werd, dat hij riep: „Lang leve de Koning! Lang leve de Koningin! Lang leve iedereen en alles!” alsof hij in zijn tijd nooit van den alomtegenwoordigen Jacques gehoord had. Dan waren er tuinen en plaatsen, terrassen, fonteinen, groene banken, en alweer de Koning en de Koningin en het Oeilde Boeuf en heeren en dames, en weer: „Leve iedereen!” tot hij wezenlijk van aandoening weende. Gedurende dit heele tooneel dat zoo wat drie uren duurde, had hij makkers genoeg, die schreeuwden en weenden en aandoenlijk waren, en den heelen tijd hield hem Defarge bij den kraag, als om hem te weerhouden van de voorwerpen zijner kortstondige aanbidding aan te vliegen en stuk te slaan.

„Bravo!” zei Defarge, hem op beschermende wijze op den rug tikkende, toen alles voorbij was: „ge zijt een brave jongen.”

De arbeider kwam nu langzamerhand tot bedaren, en vreesde dat hij zich vergist had; — maar neen!”

„Ge zijt juist de man, dien we noodig hebben,” fluisterde Defarge hem in het oor. „Ge doet die dwazen gelooven, dat het eeuwig duren zal. Daardoor worden zij des te onbeschofter, en te eerder zal ’t gedaan zijn.”

„Hé!” riep de arbeider zich bedenkende, „dat is waar!”

„Die dwazen weten van niets. Terwijl zij uw

leven verachten en het in u en in honderden uws gelijken zouden uitdooven, liever dan in één hunner paarden of honden, weten zij alleen wat gij hun vertelt. Laat hen nog een tijdlang in hunne verblinding; — zij kunnen niet te erg bedrogen worden.”

Madame Defarge keek den beschermeling uit de hoogte aan en knikte bevestigend.

„Wat u betreft,” zeide zij, „gij zoudt schreeuwen en weenen om alles wat vertooning en leven maakte, — niet waar? Spreek!”

„Waarlijk, Madame, ik geloof, dat gij gelijk hebt, — voor het oogenblik.”

„Als men u eene groote menigte popjestoonde, en men u er op losliet om ze tot uw eigen voordeel stuk te slaan en te plunderen, zoudt ge niet de rijksten en prachtigsten uitzoeken? Spreek — is het niet zoo?”

„Ja, zoo is het, Madame.”

„En als men u eene vlucht vogels toonde, die niet vliegen konden, en men u er op losliet, om ze te plukken tot uw eigen voordeel, gij zoudt de vogels uitzoeken, die de prachtigste veeren hebben, — niet waar?”

„Dat is waar, Madame.”

„Gij hebt heden poppen en vogels gezien,” zei Madame Defarge, met de hand op de plaats wijzende, waar beide het laatst zichtbaar waren geweest; — „ga nu naar huis!”

. XVI.

NOG MEER BREIWERK.

Madame Defarge keerde met monsieur son mari vriendschappelijk naar den schoot van St. Antoine terug, terwijl iemand met eene blauwe pet door de duisternis zwoegde, langs de lange mijlen tusschen de boomen van den straatweg, langzaam die streek van het kompas naderende, waar het kasteel van Monsieur le Marquis, nu zijn graf naar de fluisterende boomen luisterde. De steenen gezichten hadden nu tijd genoeg om naar de boomen en de fontein te luisteren zoodat de weinige schrikvogels uit het dorp, die, zoekende naar eetbare kruiden of doode takken voor brandhout, in de nabijheid van de groote steenen plaats en van de trap van het terras kwamen, zich in hun uitgehongerd gemoed verbeelden, dat de uitdrukking op de steenen gezichten veranderd was. Een gerucht, liep flauwtjes in het dorp rond, — zwak en flauw als de menschen zelve — dat toen het mes tot het hart van den Markies doordrong, die gezichten veranderden, en, in plaats van hoogmoed, toorn en pijn uitdrukten; — en dat ook, toen de bengelende gestalte veertig voet boven de fontein opgehaald werd, ze weder veranderden en eene wreede uitdrukking vertoonden van verzadigde wraak,

die ze voortaan altijd zouden dragen. Op het steenen gezicht boven het groote venster van de slaapkamer, waar de moord begaan werd, wees men twee fijne groeven aan langs den steenen neus, die iedereen herkende, en die niemand vroeger dáár gezien had, en bij de zeldzame gelegenheden, waarop twee of drie in lompen gekleede boeren het waagden om wat te naderen, ten einde den versteenden heer Markies aan te kijken, had een magere vinger nauwelijks op dat gezicht gewezen, of zij gingen allen op de vlucht, onder de struiken en doode bladeren, — evenals de nog gelukkiger hazen, die dáár althans den kost konden vinden.

Kasteel en hut, steenen gezicht en bengelende gestalte, de roode vlek op den steenen vloer, en het heldere water van de fontein; — duizenden bunders lands; — eene geheele provincie van Frankrijk; — geheel Frankrijk, — lag onder den nachtelijken hemel, samengesmolten in ééne schemerende, haarbreede lijn. Op die wijze ligt eene geheele wereld samengedrongen, met al wat groot en klein er in is, in één schitterend sterretje. En evenals de menschelijke wetenschap een lichtstraal kan splitsen en zijne samenstelling ontleden, zoo wellicht lezen ook verhevenere geesten dan de onze, in het zwakke licht van deze onze aarde, iedere gedachte en daad, iedere deugd en ondeugd, van alle verantwoordelijke wezens die zich daarop bevinden.

De Defarges, man en vrouw, kwamen, schokkende in den wagen, bij het licht der sterren tot aan de poort der stad, waarheen hunne bestemming hen voerde. Er volgde het gewone oponthoud bij de wacht, en, als gewoonlijk, kwamen de lantarens te voorschijn, om te onderzoeken en te ondervragen. Monsieur Defarge klom uit den wagen; hij kende een paar der soldaten, en een der politie-agenten. Hij was op een gemeenzamen voet met dezen en omhelsde hem teeder.

Toen St. Antoine de Defarges weder onder zijne donkere vleugels genomen had, en zij, na voorgoed uit den wagen gestegen te zijn, vlak bij de grenzen van dien Heilige, door de zwarte modder en het vuil op straat den weg zochten, sprak Madame Defarge tot haar man: „Zeg, — wat heeft Jacques van de politie u verteld?”

„Hedenavond weinig: — maar al wat hij weet. Er is nog één spion voor onze wijk bestemd. Voor zoover hij weet kunnen er wel meer zijn, — doch hij kent er slechts één.”

„Goed,” zei Madame Defarge, de wenkbrauwen ophalende, heel bedaard, en alsof zij van eene dagelijksche zaak sprak. „Hij moet op het register gebracht worden. Hoe heet die man?”

„’t Is een Engelschman.”

„Des te beter. Zijn naam?”

„Barsad,” zei Defarge, den naam op zijn

Fransch uitsprekende. Maar hij was zoo bezorgd om den naam goed te hebben, dat hij hem heel juist spelde.

„Barsad,” herhaalde Madame. Goed. Zijn voor- naam?”

„Jan.”

„Jan Barsad,” herhaalde Madame, na den naam nog eens gemompeld te hebben. „Goed. Zijn uiterlijk — hoe is dat?”

„Ouderdom ongeveer veertig jaren; lengte omstreeks vijf voet, negen duim; zwart haar; gelaatskleur donker; gezicht, over het algemeen fraai; oogen donker; vorm van het gelaat langwerpig, mager, bleek; neus gekromd, maar niet recht staande op den mond, — met een eigenaardigen draai naar de linkerwang; — de uitdrukking van het gezicht daardoor onheilspe- lend.”

„Op mijn woord! Een portret!” zei Madame lachend. „Hij zal morgen op het register komen.”

Zij traden in het wijnhuis, dat gesloten was, — want middernacht was reeds voorbij, — waar Madame Defarge onmiddellijk plaats nam achter de toonbank, het geld telde, dat in hare afwezigheid ingekomen was, de flesschen bekeek, het boek naging, het een en ander zelve noteerde, den knecht, die bediend had, op allerlei wijze controleerde, en hem eindelijk naar bed zond. Daarop ledigde zij ten tweede male de kom vol geld, dat zij in haar zakdoek bond in eene reeks van verschillende knopen, om het gedurende den nacht te bewaren. Inmid- dels wandelde Defarge met de pijp in den mond heen en weder, haar welgevallig bewonderende, maar zich met niets bemoeiende, in welken toestand, inderdaad, zoowel in zaken als in huise- lijke bezigheden, hij gewoonlijk door het leven ging.

De nacht was warm, en de winkel, dichtge- sloten en omgeven door zulk eene vuile buurt, heel benauwd. Monsieur Defarge's reukorgaan was niet bijzonder fijn, maar de wijnrook veel sterker dan hij ooit smaakte, en dit was ook het geval met de rum en den brandewijn en de anisette. Hij blies de vermengde geuren uit, terwijl hij de uitgerookte pijp nederlegde.

„Ge zijt vermoeid,” zei Madame, opkijkende, terwijl zij het geld vastknoopte. „Het is slechts de gewone lucht.”

„Ik ben wel een weinig vermoeid,” bekende haar echtgenoot.

„Gij zijt ook een weinig gedrukt,” zei Ma- dame, wier vlugge oogen nooit zoo sterk ge- vestigd waren geweest op hare berekeningen, of zij had een paar blikken voor hem over. „O, die mannen! die mannen!”

„Maar, mijn lieve!” begon Defarge.

„Maar mijn lieve!” herhaalde Madame, met een zeer portatief hoofdknikken: „maar, mijn lieve! Gij zijt hedenavond flauwhartig!”

„Nu dan,” zei Defarge, alsof men hem eene

bekentenis uit het hart afperste: „het duurt wel wat lang!”

„Ja, het duurt wel lang,” hernam de vrouw, „en wanneer is dat niet het geval? Wraak en vergelding eischen veel tijd, dat is de vastere regel.”

„Het eischt niet veel tijd om een mensch met den bliksem dood te slaan,” zei Defarge.

„Maar hoelang,” vroeg Madame bedaard, „heeft men noodig om den bliksem te maken en op te stapelen? Zeg mij dat!”

Defarge haalde de wenkbrauwen wat op, alsof hij dat begon in te zien.

„Het vereischt slechts korten tijd,” zei Madame, „voor eene aardbeving, om eene geheele stad te verslinden. Maar, vertel me eens, hoe lang duurt het eer de aardbeving klaar is?”

„Dat zal denkelijk heel lang duren,” zei Defarge.

„Maar als ze eenmaal klaar is, barst ze los en vernielt alles. Inmiddels is ze steeds bezig met klaar te komen, hoewel men er niets van hoort. Dit is een troost voor u. Vergeet dat niet.”

Zij sloeg nog een knoop in den zakdoek — met schitterende oogen — alsof zij een vijand wurgde.

„Ik zeg u,” zei Madame, terwijl zij de rechterhand uitstreekte om hare woorden klem te geven, „dat, ofschoon het lang duurt eer het komt, het toch onderweg is. Ik zeg u, dat het nooit teruggaat en nooit stilstaat. Ik zeg u, dat het steeds nadert. Zie rond en bedenk het leven, dat door iedereen geleid wordt, dien wij kennen; beschouw de gezichten van allen die wij kennen, bedenk de woede en de ontevredenheid, tot welke de Jacquesie zich dagelijks met meer en meer zekerheid wendt. Kan zoo iets duren? Bah! Ik moet om u lachen!”

„Maar, mijne lieve vrouw,” hernam Defarge, met eenigszins gebogen hoofd vóór haar staande, en de handen achter den rug in elkander geslagen, als een leerzaam en oplettend kind bij zijn leermeester, „ik twijfel volstrekt niet aan dit alles! Maar het heeft reeds zoolang geduurd, — en het is mogelijk, — ge weet toch wel, vrouw, dat het mogelijk is, — dat het gedurende ons leven niet geschieden zal.”

„Nu? En wat dan?” vroeg Madame, nog een knoop slaande, alsof zij een tweeden vijand wurgde.

„Nu!” zei Defarge half klagende, half zich verontschuldigende, terwijl hij de schoudereventjes ophaalde, „wij zullen de zege niet beleven!”

„Wij zullen er toe bijgedragen hebben,” hernam Madame, de hand met klem uitstreckende; „niets wat wij doen, is te vergeefs. Ik geloof van ganscher harte, dat wij de zege zullen beleven. Maar zoo niet, — zelfs al wist ik dat ik het zeker niet beleven zou, — wijs me slechts den hals van een aristocraat en een dwingeland, en ik zal ze —”

Hier sloeg Madame weder met vastgenepen lippen een zeer verschrikkelijken knoop.

„Stil!” riep Defarge, een weinig kleurende, alsof hij van lafhartigheid beschuldigd werd: „ik ook, mijn lieve, zou voor niets terugdeinzen.”

„Ja! maar het is uw zwak, dat ge soms noodig hebt uw slachtoffer te zien, en de gelegenheid — ten einde niet moedeloos te worden; — als de tijd daar is, laat den tijger en den duivel los; maar wacht den tijd af, met den tijger en den duivel in banden, — niet voor iedereen te zien, — maar altijd gereed!”

Madame bekrachtigde deze raadgeving door een slag op de kleine toonbank met hare keten van geldstukken, alsof zij iemand de hersens wilde inslaan, en daarop, heel bedaard den zwaren doek op den arm nemende, merkte zij op dat het tijd was om naar bed te gaan.

Den volgende middag zat de bewonderenswaardige dame op hare gewone plaats, vlijtig breiende in den winkel. Eene roos lag op de toonbank naast haar, en als zij tusschenbeide een blik op de bloem wierp, deed zij dit op hare gewone afgetrokken manier. Er waren eenige klanten daar, drinkende, en niet drinkende, staande of zittende, hier en daar in den winkel verspreid. Het was zeer warm weder, en wolken van vliegen, die hare nieuwsgierige en gewaagde onderzoekingen voortzetten tot in al de kleine kleverige glaasjes naast Madame, vielen dood. Haar overlijden maakte geen indruk op de andere vliegen, die ze met de meeste onverschilligheid bekeken (alsof zij zelve olifanten waren, of iets even verschillend van die vliegen), — tot ook zij hetzelfde lot ondergingen. Het is vreemd te zien hoe lichtzinnig de vliegen zijn! — misschien dacht men er ook zoo over aan het Hof op dien zonnigen dag.

De gestalte van een binnentredende wierp eene schaduw, — die zij als eene nieuwe schaduw herkende, — op Madame Defarge. Zij legde het breiwerk neder, en begon met zich de roos in het haar te spelden eer zij naar de gestalte keek. Het was vreemd. Zoodra Madame Defarge de roos opnam, hielden de klanten op met praten en begonnen langzamerhand het huis te verlaten.

„Goedenmorgen, Madame,” zei de nieuw aangekomene.

„Goedenmorgen, Monsieur.”

Zij zei deze woorden hardop, maar voegde er in zich zelve bij, terwijl zij haar breiwerk weder opnam: „Ha! goedenmorgen! Ongeveer veertig jaren oud; zoo wat vijf voet, negen duim lang; zwart haar; over het algemeen schoone gelaatstreken; gelaatskleur donker; oogen donker; gezicht mager, lang en bleek; kromme neus, met eene eigenaardige buiging naar de linkerwang, die iets onheilspellends heeft! Goedenmorgen!”

„Wees zoo goed mij een glaasje oude cognac

en een slokje koud, frisch water te geven, Madame."

Madame voldeed aan dit verzoek met de meeste beleefdheid.

"Lekkere cognac, Madame!"

Het was voor den eersten keer, dat die zoo geroemd werd, en Madame Defarge was te goed met het mengsel bekend, om de waarde van deze lofspraak niet te kunnen schatten. Zij zeide dat het haar lief was, dat hij de Cognac zoo goed vond, en nam haar breiwerk op. De bezoeker keek haar een oogenblik op de vingers en nam toen de gelegenheid waar om de geheele kamer op te nemen.

"Gij zijt zeer vlug in het breien, Madame."

"Ik ben er aan gewoon."

"Dat is een lief patroontje!"

"Vindt gij dat?" vroeg Madame met een glimlach.

"Zeker! mag ik vragen waartoe het dienen moet?"

"Voor tijdkorting," zei Madame, hem steeds nog met een glimlach aankijkende, terwijl hare vlugge vingers in beweging bleven.

"Niet voor het gebruik?"

"Dat weet ik niet. Wellicht zal ik het eens kunnen gebruiken. Als dat gebeurt, — ha!" zei Madame, hem met een dreigende soort van coquetterie toeknikkende, — "dan zal ik er een goed gebruik van maken!"

Het was opmerkelijk; maar de roos op Madame Defarge's hoofdtooi scheen bepaaldelijk in strijd te zijn met den smaak van St. Antoine. Twee mannen waren achtereenvolgens binnengekomen en wilden juist iets bestellen, toen zij, dit sieraad ontdekkende, aarzelden, voorgaven een vriend te zoeken, die er niet was, en weggingen. En van diegenen, die er geweest waren toen de vreemdeling binnentrad, was er geen één meer over. Zij waren allen weg. De spion had de oogen opgehouden, maar had geen teeken kunnen ontdekken. Zij waren op eene armoedige, doellooze, toevallige wijze weggeslenterd, die zeer natuurlijk en heel onverdacht was.

"JAN," dacht Madame, het werk nagaande terwijl de vingers aan het breien bleven, en zij den vreemdeling aankeek. "Blijf maar een poosje, en ik zal BARSAD er in gebreid hebben eer ge weggaat!"

"Hebt ge geen man, Madame?"

"Ja wel."

"Kinderen?"

"Geene kinderen."

"Het schijnt hier toch druk te zijn."

"Het is niet druk, de menschen zijn zoo arm."

"O, dat arm, ongelukkig volk! Zoo onderdrukt ook, gelijk gij zegt."

"Gelijk gij zegt," hernam Madame, hem verbeterende, en vlug iets extra's bij zijn naam breiende, dat hem niets goeds voorspelde.

"Vergeef mij! Ik zeide dat zeker! Maar gij denkt het, natuurlijk!"

"Ik denken?" riep Madame, de stem verheffende. "Ik en mijn man hebben genoeg te doen met onze zaak, zonder daarbij te moeten denken. Wij denken aan niets anders dan hoe wij aan den kost zullen komen. Dat is het onderwerp waaraan wij denken, en het geeft ons van den vroegen morgen tot den laten avond genoeg te doen, zonder ons het hoofd met andere gedachten te breken. Ik voor anderen denken? neen! Dank u!"

De spion, die gekomen was om alle brokken op te rapen die hij vinden of samenbrengen kon, liet niets van zijne teleurstelling op zijn onheilspellend gelaat merken, maar stond, met een air van gemeenzame galanterie op de toonbank geleund, bij Madame Defarge, tusschenbeide een slokje brandewijn nemende.

"Eene treurige zaak, Madame, dat terechtstellen van dien armen Gaspard! O, die arme Gaspard!" met een medelijdenden zucht.

"Ma foi!" hernam Madame koel en onverschillig, "als een mensch zijn mes op die wijze gebruikt, — dan moet hij het betalen! Hij wist van te voren hoe duur hem zijne weelde te staan zou komen; hij heeft den prijs betaald."

"Ik geloof," zei de spion, met een zachte stem, die vrouwen uitlokte, en met eene beleedigde revolutionaire lichtgeraaktheid op elken trek van zijn boos gelaat verspreid, "ik geloof, dat het lot van dien armen kerel veel medelijden en verontwaardiging hier in de buurt opgewekt heeft, — natuurlijk, onder ons."

"Zoo?" vroeg Madame, afgetrokken.

"Is dat niet het geval?"

"— Daar is mijn man!" zei Madame Defarge.

Zoodra de herbergier binnentrad, groette hem de spion door eventjes de hand aan den hoed te brengen en met een innemenden glimlach te zeggen: "Goedendag, Jacques!"

Defarge bleef staan en keek hem met groote oogen aan.

"Goedendag, Jacques!" herhaalde de spion, met veel minder vertrouwen en een minder ongedwongen glimlach, terwijl de ander hem aankeek.

"Gij vergist u, Monsieur," hernam de herbergier. "Gij vergist u in den persoon. Zoo heet ik niet. Ik heet Ernest Defarge."

"O, — het komt er niet op aan," zei de spion heel luchtig, maar toch uit het veld geslagen; "goedendag!"

"Goedendag!" hernam Defarge droogjes.

"Ik zei tegen Madame, met wie ik het genoeg had te staan praten, terwijl gij uit waart, dat men mij verteld heeft, hoeveel medelijden en toorn hier in St. Antoine opgewekt is door het ongelukkige lot van dien armen Gaspard, en geen wonder!"

"Niemand heeft mij er iets van verteld," zei

Defarge, het hoofd schuddende; „ik weet er niets van.”

Met deze woorden ging hij achter de kleine toonbank en stond met de hand op den rug van den stoel zijner vrouw, over haar heen kijkende, naar den man die tegenover hen beiden stond, en dien zij beiden met de meeste voldoening op de plek zouden hebben doodgeschoten.

De spion, aan zijn werk gewoon, wijzigde zijn ongedwongene houding niet, maar ledigde zijn glaasje cognac, nam een slokje frisch water, en vroeg nog een glaasje cognac. Madame Defarge schonk het voor hem in, hervatte haar breiwerk en begon een deuntje te neurien.

„Gij schijnt deze wijk goed te kennen; — beter dan ik,” merkte Defarge op.

„Volstrekt niet; maar ik hoop er beter mede bekend te worden. Ik stel heel veel belang in de ongelukkige bewoners.”

„Ha!” mompelde Defarge.

„Het genoegen van met u te praten, Monsieur Defarge, doet me denken,” vervolgde de spion, „dat ik de eer heb eenige zeer belangrijke herinneringen aan uw naam te knooien.”

„Zoo?” zei Defarge, zeer onverschillig.

„Ja, zeker! Toen dokter Manette in vrijheid gesteld werd, weet ik, dat gij, zijn vroegere dienaar, hem onder uwe hoede hadt. Hij werd aan uwe handen toevertrouwd. Ge ziet dat ik al die omstandigheden ken.”

„Dat is waar, — juist!” hernam Defarge. Eene toevallige aanraking van den elleboog zijner vrouw, terwijl zij zat te breien, had hem aan 't verstand gebracht, dat hij best zou doen met te antwoorden — maar heel kort.

„Het was bij u,” zei de spion, „dat zijne dochter kwam, en het was uit uwe handen dat zij hem overnam, in het gezelschap van een net oud mannetje, in het bruin gekleed, — hoe heet hij ook? — in eene kleine pruik, — Lorry, van de firma Tellson en Cie, — in Engeland.”

„Juist,” herhaalde Defarge.

„Dat zijn zeer belangwekkende herinneringen!” zei de spion. „Ik heb dokter Manette en zijne dochter in Engeland gekend!”

„Zoo?” zei Defarge.

„Hoort ge niet dikwijls meer van hen?”

„Neen,” zei Defarge.

„Inderdaad,” zei Madame, voor een oogenblik haar werk en haar liedje stakende, „wij hooren niet meer van hen. Wij ontvingen het bericht hunner veilige overkomst, en dan nog in het geheel een paar brieven; maar sedert dien tijd zijn zij zoo zachtjes hun weg gegaan, en wij den onzen, — wij hebben de correspondentie niet aangehouden.”

„Dat begrijp ik best, Madame,” hervatte de spion. „Zij gaat trouwen.”

„Gaaf zij trouwen?” herhaalde Madame. „Zij was mooi genoeg om al lang geleden getrouwd

te zijn! Het schijnt dat gijlieden Engelschen vrij koud zijt.”

„O, ge weet dat ik een Engelschman ben?”

„Ik hoor het aan uwe spraak,” hernam Madame, „en de mensch zal zijn zooals zijne taal, denk ik.”

Hij nam deze herkenning volstrekt niet als een compliment op, maar hield zich goed, en lachte er om. Na zijn glaasje cognac opgeslurpt te hebben, voegde hij er bij:

„Ja, juffrouw Manette gaat trouwen; niet met een Engelschman, maar met iemand, die evenals zij zelve, van Fransche afkomst is. Maar van Gaspard gesproken, — die arme Gaspard! — het was wreed, — al te wreed! — Het is nogal vreemd, dat zij gaat trouwen met den neef van Monsieur le Marquis, om wiens wil Gaspard zoo hoog verheven werd; — met één woord, zij trouwt met den tegenwoordigen Markies. Maar hij leeft onbekend in Engeland; daar heet hij niet Markies; hij noemt zich mijnheer Charles Darnay, zijne moeder was eene d'Aulnais.”

Madame Defarge bleef vlijtig aan het breien, maar dit nieuws maakte blijkbaar indruk op haar man. Hoeveel moeite hij zich achter de kleine toonbank gaf, om zijne pijp op te steken, en om vuur te slaan, was hij toch ontroerd en zijne hand niet vast. De spion zou geen spion geweest zijn, als hij dit niet ontdekt en in zijn geheugen geprent had.

Na deze ééne ontdekking gedaan te hebben, zonder te weten of ze waarde had of niet, en daar er geene klanten verschenen om hem aan andere te helpen, betaalde de heer Barsad hetgeen hij gebruikt had en nam afscheid, terwijl hij van de gelegenheid gebruik maakte, om met de meeste beleefdheid te zeggen, dat hij hoopte het genoegen te hebben van Monsieur en Madame Defarge weder te zien. Eenige minuten na zijn vertrek bleven man en vrouw juist zooals hij hen verlaten had, ingeval hij terugkeeren mocht.

„Zou dat waar zijn?” zei Defarge met eene zachte stem, op zijne vrouw nederziende, terwijl hij achter haar stoel bleef staan rooken; — „zou dat waar zijn?” wat hij van Mademoiselle Manette zeide?”

„Daar hij het vertelde,” hernam Madame, de wenkbrauwen eventjes optrekkende, „is het waarschijnlijk eene leugen. Maar het zou toch waar kunnen zijn.”

„En als het zoo is? —” begon Defarge, — en brak af.

„Als het zoo is?” herhaalde zijne vrouw.

„En als wij het beleven om de zege hier te zien, hoop ik om harentwil, dat het noodlot haar man niet naar Frankrijk zal brengen.”

„Het noodlot zal haar man brengen naar zijne bestemming,” zei Madame met hare gewone bedaardheid, — „rechtstreeks naar zijne

bestemming; — meer weet ik er niet van.”

„Maar het is zeer vreemd, — niet waar, het is zeer vreemd,” zei Defarge, als pleitende voor zijne vrouw, om haar dat te doen bekennen, „dat, na al onze sympathie voor haar vader, de naam van haar man juist op dit oogenblik door uwe hand opgeteekend zou zijn naast dien van den verwenschten hond, die ons pas verlaten heeft?”

„Er zullen nog vreemder dingen gebeuren als de tijd daar is,” hernam Madame. „Ik heb ze beiden hier, dat is zeker, — beiden verdienen het: — dat is genoeg!”

Zij rolde na deze woorden het breiwerk op,

velen van dien aard, — welke de wereld goed zou doen met nooit weder af te vaardigen. Al de vrouwen hadden haar breiwerk. Zij breiden waardelooze dingen, maar de werktuiglijke bezigheid was eene werktuiglijke plaatvervanger van eten en drinken; de handen bewogen zich in plaats van de kakebeenen en van de organen der maag; als de magere vingers stil gebleven waren, zouden de hongerige magen nog meer pijn gevoeld hebben.

Maar met de vingers bewogen zich ook de oogen en de gedachten. Er terwijl Madame Defarge van groep tot groep ging, bewogen zich alle drie sneller en woedender bij al de vrouwen,

DE DOKTER BEDEKTE HET GELAAT MET DE HAND EN TIKTE ZENUWACHTIG MET DEN VOET OP DEN GROND. (Blz. 98).

en nam straks de roos uit den doek, die om haar hoofd gewonden was. St. Antoine had òf een instinctmatig gevoel dat het gehate sie-raad weggenomen was, òf St. Antoine loerde er op tot het weg was; maar hoe dit ook zij, de Heilige vatte weldra weder moed en slenterde naar binnen, en het wijnhuis zag er uit als gewoonlijk.

's Avonds, op welken tijd vooral St. Antoine steeds de deur uitliep en op de stoepen zat, in de vensterbanken en aan de hoeken der morsige straten en stegen stond, om een mondvol frissche lucht in te ademen, was Madame Defarge gewoon van plek tot plek, van groep tot groep te gaan, — als een zendeling, — er waren

die zij na haar aangesproken te hebben, achterliet.

Haar man bleef in de deur staan rooken en keek haar met bewondering na.

„Eene grootsche vrouw,” zeide hij; „eene krachtige vrouw, eene zeer grootsche vrouw, — eene schrikbarend grootsche vrouw!”

De duisternis viel, en toen hoorde men het luiden der kerkklokken en den verwijderden roffel van de Koninklijke Garde, terwijl de vrouwen zaten te breien. Eene andere duisternis was ook even zeker vallende, waarin de kerkklokken, die nu zoo vreedzaam luidden in menigen luchtigen toren in Frankrijk, opgesmolten zouden worden, om donderend geschut daarvan te gie-

ten; wanneer men den roffel slaan zou om ééne ongelukkige stem te smoren, — dien avond nog alvermogend, als beschikkende over Macht, Weelde, Vrijheid en Leven. Zoo viel de duisternis op die vrouwen, die zaten te breien en te breien, terwijl zij, zelve onbewust, nader gebracht werden bij een nog niet opgericht gebouw, waar zij zitten zouden te breien en te breien, en de vallende hoofden te tellen.

XVII.

OP ZEKEREN AVOND.

Nooit ging de zon in helderder pracht onder voor den rustigen hoek in S o h o, dan op zekeren gedenkwaardigen avond, toen de dokter en zijne dochter samen onder den plataanboom zaten. Nooit ging de maan met zachter glans op over de groote hoofdstad dan dien nacht, toen zij die beiden nog onder den boom vond zitten en door de bladeren op hunne gelaats-trekken straalde.

Lucie zou den volgenden morgen trouwen. Zij had dezen laatsten avond voor haar vader bewaard, en zij zaten alleen onder den plataanboom.

„Gij zijt gelukkig, vaderlief?”

„Volkomen, kind!”

Zij hadden weinig gepraat, hoewel zij lang daar samen gezeten hadden. Zoolang het licht genoeg was om te werken en te lezen, had zij noch haar gewoon werk opgenomen, noch hem iets voorgelezen. Zij had het een of het ander dikwijls gedaan onder dien boom, aan zijne zijde; maar deze avond was niet gelijk aan één zijner voorgangers en niets kon hem daartoe maken.

„En ik ben hedenavond ook zeer gelukkig, vader. Ik ben zeer gelukkig in de liefde, die de Hemel zoo gezegend heeft, — in mijne liefde voor Charles, en in zijne liefde tot mij. Maar, als mijn leven niet verder aan u kon toegewijd worden, of als mijn huwelijk ons scheiden moest, al ware het slechts eenige straten ver van elkaar, zou ik nu ongelukkiger wezen en mij zelve meer verwijten dan ik u zeggen kan. Zelfs nu —”

Zelfs nu kon zij hare stem niet bedwingen.

In den droevigen maneschijn sloeg zij de armen om zijn hals en verborg haar gelaat tegen zijne borst, in den maneschijn, die altijd droevig is, evenals het licht der zon zelve, — evenals dat licht, het menschelijk leven genoemd, — op het oogenblik dat het komt of uitgaat.

„Mijn liefste vader! Kunt gij me nu voor het laatst, verzekeren, dat ge overtuigd zijt, dat mijne nieuwe liefde, mijne nieuwe plichten, zich nooit tussehen ons zullen stellen? Ik weet dat zeker. Maar weet gij dat? Gevoelt ge u in uw hart geheel overtuigd?”

Haar vader antwoordde met eene opgeruimde

overtuiging die nauwelijks geveinsd kon zijn: „Ik ben er zeker van, mijne lieve! Meer dan dat,” voegde hij met een teederen kus er bij; „mijne toekomst, Lucie, wordt nu door uw huwelijk veel helderder dan ze had kunnen wezen, — ja, dan mijn leven ooit geweest is zonder dit vooruitzicht.”

„Als ik d a t hopen kon, vader —”

„Geloof het maar, liefste! Het is inderdaad het geval. Bedenk hoe natuurlijk, hoe duidelijk het zoo wezen moet. Gij, zoo liefderijk en zoo jeugdig, kunt niet geheel en al den angst besfeffen, dien ik gevoeld heb, dat uw leven verspild zou worden —”

Zij wilde hare hand op zijne lippen leggen. maar hij hield ze in de zijnen en herhaalde:

„— verspild zou worden, kind, — verspild, — om mijnentwil, van den gewonen loop des levens afgeleid. Gij kunt met uwe onbaatzuchtigheid niet geheel en al vatten hoeveel ik hierover getobd heb; maar vraag slechts u zelve: hoe kon mijn geluk volmaakt zijn, zoolang het uwe niet volmaakt was?”

„Als ik Charles nooit gezien had, vader, dan zou ik met u volmaakt gelukkig zijn geweest.”

Hij glimlachte om hare zich zelve onbewuste bekentenis, dat, nu zij eens Charles gezien had, zij zonder dezen niet gelukkig zou zijn, en hernam:

„Kindlief, ge hebt hem gezien, — en nu is het Charles. Als het Charles niet geweest ware dan ware een ander gekomen. En als er geen ander gekomen ware, dan zou ik de oorzaak daarvan geweest zijn, en het donkere gedeelte van mijn leven zou zijn schaduw van mij afgeworpen en uw pad verduisterd hebben.”

Het was de eerste keer, behalve bij gelegenheid van het proces, dat zij hem ooit eenige toespeling had hooren maken op den tijd van zijn lijden. Dit wekte bij haar eene vreemde gewaarwording op, terwijl zijne woorden nog in haar oor klonken, en zij herinnerde het zich lang naderhand.

„Zie,” sprak de dokter van B e a u v a i s, op de maan wijzende, „ik heb haar aanschouwd uit het venster mijner gevangenis, toen ik haar licht niet verdragen kon. Ik heb haar aanschouwd, toen het zulk eene kwelling voor mij was, te denken dat zij straalde op al hetgeen ik verloren had, dat ik mij het hoofd trachtte te verpletteren tegen de muren mijner cel. Ik heb haar aanschouwd terwijl ik in zulk een doffen, versuften toestand verkeerde, dat ik aan niets dacht dan aan het aantal horizontale lijnen, die ik over hare schijf zou kunnen trekken als het volle maan was, en aan het aantal loodlijnen, waarmee ik die zou kunnen snijden.”

Hij voegde hierbij op zijne eenzelvige, pijnzende wijze, terwijl hij naar de maan keek: „Ik weet nog wel, dat er van iedere soort twin-

tig waren, en dat het heel moeilijk viel, ruimte te vinden om de twintigste te trekken."

De vreemde huivering, waarmede zij hem aanstaarde, terwijl hij van die oude tijden sprak, vermeerderde, zoolang hij bij dat onderwerp bleef; maar toch was er niets in de wijze, waarop hij dit deed, om haar te schokken. Hij scheen slechts zijne tegenwoordige opgeruimdheid en zijn geluk, met de zware beproeving, die voorbij was, te vergelijken.

"Ik heb daar duizendmaal gepeinsd en gemijmerd over het nog ongeborn kind, waarvan ik gescheiden was geworden. Of het leefde? Of het levend ter wereld was gekomen? Of de schok, waardoor de arme moeder getroffen was, het den dood berokkend had? Of het een zoon was, die ééns zijn vader zou wreken? — Er was een tijd, gedurende mijne gevangenschap, dat mijne wraakzucht ontembaar was. — Of het een zoon was, die nooit de geschiedenis van zijn vader zou kennen, die zelfs leven zou, om de mogelijkheid te overwegen, dat zijn vader verdwenen was? Of het eene dochter was, die leven en opgroeien zou?"

Zij drong zich dichter aan hem en kuste hem.

"Ik heb mij mijne dochter voorgesteld als mij geheel vergetende, — of liever niets van mij wetende, — van alles wat mij aanging onbewust.

"Ik heb, jaar op jaar, haar leeftijd nagecijferd. Ik heb haar met een man gehuwd gezien, die niets van mijn lot afwist. Ik heb gevoeld, hoe ik geheel en al wegstierf uit de herinnering der levenden, en hoe mijne plaats voor het volgend geslacht leeg zou blijven."

"Vader! zelfs te moeten hooren dat gij zulke gedachten gekoesterd hebt jegens eene dochter, die nooit bestaan heeft, gaat mij aan het hart, — alsof ik dat kind ware!"

"Gij, Lucie? Het is juist door den troost en het herstel, die ik aan u te danken heb, dat die herinneringen weder bij mij opkomen en op dezen avond tusschen ons en de maan vliegen. — Wat zeide ik straks?"

"Dat zij niets van u wist. Dat zij niets om u gaf."

"Zoo? maar op andere, lichter avonden, als de somberheid en de stilte mij op eene andere wijze aandeden die juist zooveel van een droevig gevoel van vrede had, als eenig gevoel, dat uit smarte ontstaat, dat toelaat, — heb ik mij haar voorgesteld, bij mij komende in mijne cel, om mij vrijheid te brengen buiten die veste. Ik heb dikwijls haar beeld in het maanlicht gezien, zooals ik u nu zie, — behalve dat ik haar nooit in de armen kon sluiten; zij stond tusschen het kleine getraliede venster en de deur. Maar ge begrijpt wel, dat dit niet het kind was, waarvan ik straks sprak?"

"Dat beeld was niet — de — de gestalte — de verbeelding?"

"Neen. Dat was iets anders. Het stond vóór mijne gekrenkte gezichtsorganen, maar het be-

woog zich niet. Het kind, dat ik in den geest volgde, was een ander en meer wezenlijk kind. Van haar uiterlijk weet ik niets meer dan dat zij op hare moeder geleek. Het andere beeld had ook die gelijkenis, — evenals gij, — maar was toch niet dezelfde. Kunt ge mij vatten, Lucie? Ik geloof het haast niet. Ik verbeeld mij, dat men een eenzaam gevangene moet geweest zijn, om zulke verwarde begrippen te kunnen ontcijferen."

Zijne bedaarde en kalme houding kon niet beletten, dat haar het bloed in de aderen stelde, terwijl hij aldus trachtte zijn vorigen toestand te ontleden.

"In dien meer vreedzamen toestand heb ik mij in den maneschijn verbeeld, hoe zij bij me kwam, en mij uit de gevangenis voerde, om mij te toonen, hoe, als getrouwde vrouw, haar huis bezield was met liefderijke herinneringen van haar verloren vader. Mijn portret hing op hare kamer; — zij sprak mijn naam uit in hare gebeden. Haar leven was werkzaam, nuttig; maar mijne treurige geschiedenis straalde toch in alles door."

"Dat kind was ik, vader. Niet half zoo goed, — maar in mijne liefde was ik dat kind."

"En zij liët mij hare kleintjes zien," ging de dokter van Beauvais voort, "en die hadden van mij gehoord en geleerd mij te beklaagen. Als zij eene staatsgevangenis voorbijkwamen, hielden zij zich zoo ver mogelijk van de sombere muren, en keken naar de tralies op, en spraken met fluisterende stemmen. Zij kon me nooit bevrijden; — ik verbeeldde mij, dat zij mij altijd weder in den kerker terugbracht, nadat zij me dit alles had laten zien; maar op zulk een oogenblik, gezegend door de verlichting der tranen, viel ik op de knieën en dankte haar."

"Ik hoop, vader, dat ik dit kind ben! O liefste, beste vader, zult ge mij morgen even hartelijk uw zegen geven?"

"Lucie, ik graaf dit doorgestane leed hedenavond weer op, omdat ik reden heb u meer te beminnen dan ik met woorden zeggen kan, — en om God te danken voor mijn overgroot geluk. Toen mijne gedachten de stoutste vlucht namen, bereikten ze nooit de hoogte van het geluk, dat ik met u gekend heb, — en dat ons verder te wachten staat."

Hij omhelsde haar, beval haar plechtig in des hemels bewaring aan, en dankte den hemel ook hartelijk, dat zij hem geschonken was. Spoedig daarop gingen zij samen in huis.

Niemand was op de trouwpartij gevraagd dan de heer Lorry. Er was zelfs geen ander bruidsmisje dan de lange juffrouw Pross. Het huwelijk zou geene verandering teweegbrengen in hunne woonplaats; zij hadden meer ruimte gekregen door de bovenkamers te nemen, die vroeger bewoond waren door den onzichtbaren, apocryphen huurder, en zij verlangden thans niets meer.

Dokter Manette was zeer opgeruimd bij het souper. Zij waren slechts met hun drieën, waar onder juffrouw Pross, aan tafel. De dokter be- treurde het, dat Charles er niet was; hij was dus half geneigd de liefderijke bedoeling af te keuren, die hem afwezig hield, en hij dronk hartelijk op zijn welzijn.

Aldus naderde het oogenblik om Lucie goe- dennacht te wenschen, en zij scheidden van elkaar. Maar ten drie uur in den stillen morgen- stond sloop Lucie weder naar beneden in zijne kamer, niet vrij van eene reeds te voren opge- vatte onbepaalde vrees.

Alles was echter nog op zijne plaats; alles was stil; en hij lag te slapen met het witte haar schilderachtig op het rustige kussen liggende en de handen stil onder het dek. Zij plaatste het onnoodige licht in de schaduw op een af- stand, ging naar het bed, drukte haar lippen op de zijnen, — bleef toen over hem gebukt, en staarde op zijn gelaat.

De bittere wateren der gevangenschap had- den diepen voren op zijne schoone trekken ach- tergelaten, maar hij verborg die sporen met zoo- veel vastberadenheid, dat hij zich zelven meester bleef, zelfs in den slaap. Een merkwaardiger gelaat dan het zijne, in den stillen, standvas- tigen en bedaarden strijd tegen een onzichtbaren vijand, was dien nacht in het gansche uitge- breide rijk van den slaap niet te vinden.

Zij legde bedaard de hand op zijn dierbaar hart, en bad dat zij altijd hem even trouw mócht blijven als zij in hare liefde streefde en als hij in zijn leed verdiende. Daarop trok zij de hand terug, kuste hem nogmaals op den mond en ging weg. Dus naderde de dageraad, en de scha- duwen van de bladeren van den plataanboom speelden op zijn gelaat, even zacht als hare lip- pen zich in het gebed voor hem bewogen hadden.

XVIII.

NEGEN DAGEN.

De trouwdag schitterde helder en zij waren aan den buitenkant van de gesloten deur van des dokters kamer, waar hij met Charles Darnay sprak. Zij waren gereed om naar de kerk te gaan, de schoone bruid, de heer Lorry en juf- frouw Pross, — voor wie de gebeurtenis, na- dat zij zich trapsgewijs met het onvermijdelijke verzoend had, onvermengd gelukkig zou geweest zijn, zonder de nog achterblijvende gedachte, dat haar broeder Salomo de bruidegom had moe- ten wezen.

„Dus,” zei de heer Lorry, die de bruid niet genoeg bewonderen kon, en die rondom haar heen gedrenteld had, om hare eenvoudige, lieve kleding van alle kanten te kunnen bezichti- gen, „dus was het tot dit einde mijne lieve

Lucie, dat ik u als kind over het kanaal bracht? Heere mijn tijd! Ik wist zeer weinig wat ik deed! Ik telde de verplichtingen heel gering, die ik toen mijn vriend, mijnheer Charles, oplegde!”

„Het was toen volstrekt uwe bedoeling niet om hem te verplichten,” hernam de prozaïsche juffrouw Pross, „en hoe zult ge daar iets van geweten hebben? Gekheid!”

„Wezenlijk? Nu, schrei maar niet!” hernam de zachtzinnige heer Lorry.

„Ik schrei niet,” zei juffrouw Pross; „maar gij wel!”

„Ik, mijn dierbare Pross?” (De heer Lorry was nu al zoo ver gekomen, dat hij het tus- schenbeide waagde gekheid met haar te maken).

„Ja! daar straks. Ik zag het, — en het ver- wondert me niet! Zulk een geschenk van zil- verwerk als gij hun geschenken hebt, is genoeg om iedereen de tranen uit de oogen te lokken! Er is geen vork of geen lepel bij de geheele bezending,” hernam juffrouw Pross, „waarvoor ik gisteravond, toen de kist kwam, niet geschreid heb, toen ik er niets meer van zien kon.”

„Dat is zeer streelend,” zei de heer Lorry, „hoewel ik, op mijn woord van eer, volstrekt niet wenschte, die kleine herinneringen van mij voor wien ook onzichtbaar te maken. Wel, wel! Dit is eene gelegenheid, die den mensch doet denken aan al wat hij gemist heeft! Ja, ja! Het is nu bijna vijftig jaren geleden, dat er eene mevrouw Lorry had kunnen zijn!”

„Nooit van zijn leven!” zei juffrouw Pross.

„Geloofst gij, dat er nooit eene mevrouw Lorry had kunnen zijn?” vroeg de heer van dien naam.

„Bah!” riep juffrouw Pross, „gij waart al een jonggezel in de wieg!”

„Nu,” zei de heer Lorry stralende, terwijl hij zijne pruik recht trok, „dat is niet onwaar- schijnlijk.”

„En ge waart voor een oud jongenheer uit- geknipt eer men u in de wieg legde,” vervolg- de juffrouw Pross.

„In dat geval,” zei de heer Lorry, „geloof ik, dat men mij zeer onbillijk behandeld heeft en dat ik zelf eene stem had moeten hebben in de keuze van mijn lot. Maar genoeg! — Nu, mijne lieve Lucie,” vervolgde hij, terwijl hij den arm beschermend om haar heen sloeg, „hoor ik hiernaast in de kamer beweging, en juffrouw Pross en ik, als twee bepaalde menschen van zaken, verlangen de laatste gelegenheid niet te verzuimen, om u iets te zeggen, dat ge zeker gaarne vernemen zult. Ge laat uw vader, kind- lief, aan menschen over, die even ernstig en liefderijk zijn als gij zelve; — wij zullen alle mogelijke zorg voor hem dragen; gedurende de volgende veertien dagen, terwijl gij in War- wickshire en in die omstreken zijt, zal zelfs Tellson's Bank (figuurlijk gesproken) eerder ver- laten worden dan hij. En als hij, aan het einde dier veertien dagen, bij u komt, om u en uw

beminden echtgenoot voor een paar weken naar Wallis te vergezellen, zult ge moeten zeggen, dat wij hem zoo gezond en opgeruimd mogelijk naar u toegezonden hebben. Nu hoor ik zeker iemand de deur naderen. Laat mij mijn lief kind kussen en met een ouderwetschen oud-vrijers-zegen afscheid van haar nemen, eer die iemand komt om haar geheel voor zichteischen!"

Voor een oogenblik hield hij het schoone gezicht op een afstand van het zijne, om naar de welbekende uitdrukking op het voorhoofd te zien; daarop drukte hij de schitterende, gouden krullen tegen zijn eigen pruikje met echte teederheid en kieschheid, die, als zulke dingen ouderwetsch zijn, zoo oud zijn als Adam zelf.

De deur van des dokters kamer ging open en hij trad te voorschijn met Charles Darnay. Hij was zoo doodsbleek, — wat het geval niet geweest was, toen zij samen naar binnen gingen, — dat er geen zweem van kleur meer op zijn gelaat te zien was. Maar in zijne bedaarde houding was hij onveranderd gebleven, behalve dat de scherpe blik van den heer Lorry er iets in ontdekte, hetwelk eenige onbepaalde aanwijzing gaf, dat de oude zweem van schuwheid en vrees evenals een koude wind, pas over hem heen gewaaid was.

Hij gaf zijne dochter den arm, en bracht haar naar beneden naar het rijtuig, dat de heer Lorry ter eere van het feest gehuurd had. De overigen volgden in een tweede koets en weldra werden, in eene naburige kerk, waar geene vreemde oogen hen bespieden, Charles Darnay en Lucie Manette gelukkig door het huwelijk vereenigd.

Behalve de schitterende tranen, die glinsterden onder het glimlachen van de kleine groep, toen de plechtigheid afgeloopen was, vonkelden eenige zeer schoone diamanten, pas uit den zak van den heer Lorry bevrijd, prachtig op het handje van de bruid. Zij keerden samen naar huis voor het dejeuner; alles liep goed af en eindelijk vermengden zich de gouden krullen, die met de witte lokken bij den armen schoenmaker op het zolderkamertje te Parijs vermengd waren geweest, weder opnieuw met die lokken in den zonneschijn, toen zij aan de deur afscheid namen van elkaar.

Het was een bitter afscheid, hoewel slechts voor korten tijd. Maar haar vader moedigde haar aan en zei eindelijk, toen hij zich uit hare armen rukte: „Neem haar, Charles! Zij is de uwe!” Hare bevende hand wenkte hem vaarwel door het portier van het rijtuig en zij was weg.

Daar de woning uit den weg was van de luie slenteraars en daar de voorbereidingen heel eenvoudig en weinig talrijk waren geweest, bleven de dokter en de heer Lorry en juffrouw Pross geheel alleen staan. Het was toen zij zich afwendden naar de gewenschte schaduw van de ruime, koele gang, dat de heer Lorry

eene groote verandering waarnam in den dokter, alsof de gouden arm, daar opgeheven hem eene vergiftige wonde toegebracht had.

Hij had natuurlijk veel onderdrukt en eenige reactie was wel te wachten geweest zoodra de aanleiding, om alles te onderdrukken, voorbij was. Maar het was de oude, verschrikte blik, die den heer Lorry angst aanjoeg, en door de afgebrokene wijze, waarop hij de handen tegen het hoofd klemde en somber naar zijne eigene kamer afdwaalde, zoodra zij boven kwamen, werd de heer Lorry herinnerd aan Defarge, den kroeghouder, en aan den rit onder den sterrenhemel.

„Ik geloof,” zeide hij, na zich angstig bedacht te hebben, „dat we best zouden doen met voor het oogenblik niet tegen hem te spreken of hem in het minst te storen. Ik moet eventjes bij Tellson wezen, en zal er dadelijk heengaan en spoedig terugzijn. Dan zullen we met hem uit rijden gaan, naar buiten, en daar dineeren, — en alles zal wel goed afloopen.”

Het was gemakkelijker voor den heer Lorry om eventjes bij Tellson binnen te loopen dan van daar weder weg te komen. Hij werd er twee uren opgehouden. Bij zijne terugkomst ging hij alleen de trap op, zonder een woord tot de dienstbode gezegd te hebben, en naar des dokters kamer loopende, werd hij opgehouden door een zacht getik.

„Goede hemel!” riep hij verschrikt, „wat is dat?”

Juffrouw Pross, met een benauwd gezicht, stond naast hem. „Helaas! helaas!” riep zij, „alles is verloren!” en zij wong zich de handen; „wat zullen wij aan zijne dochter moeten zeggen? Hij kent mij niet en is bezig met schoenmaken.”

„De heer Lorry deed zijn best haar tot bedaren te brengen, en trad zelf in des dokters kamer. De bank was naar het licht gekeerd, evenals toen hij vroeger als schoenmaker bij zijn werk had gezeten; zijn hoofd was voorovergebogen en hij had het geweldig druk.

„Dokter Manette! Beste vriend! Dokter Manette!”

De dokter keek hem aan — half vragend, half alsof hij boos was, dat men hem stoorde, — en boog zich weder over zijn werk.

Hij had rok en vest uitgetrokken; zijn hemd was aan den hals open, evenals vroeger toen hij werkte, en zelfs de oude, pijnlijke, verbleekte kleur lag op zijne gelaatstrekken. Hij werkte hard en driftig, — alsof hij eenig besef had dat men hem stoorde.

De heer Lorry keek naar het werk, waarmede hij bezig was, en zag dat het een schoen was van de oude grootte en fatsoen. Hij nam een anderen op, die naast hem lag, en vroeg wat het was?

„Een wandelschoen voor eene jonge dame,”

mompelde hij, zonder op te kijken; „hij had al lang klaar moeten wezen. Laat hem liggen.”

„Maar, dokter Manette, kijk mij eens aan!”

Hij gehoorzaamde op de oude werktuiglijke, onderworpen wijze, zonder zijn werk te staken.

„Kent gij mij niet, waarde vriend? Bezin u! Dit is geen werk voor u! Bedenk u toch, waardste vriend!”

Hij was er niet toe over te halen nog één woord te zeggen. Hij keek tusschenbeide voor één oogenblik op, als het van hem gevegd werd maar er was geen woord meer uit hem te krijgen. Hij werkte en werkte in stilte, en alle toespraak viel op hem als die gevallen zou zijn op een muur die geen echo geeft, of in de lucht. De eenige straal van hoop, welken de heer Lorry ontdekken kon, was dat hij soms schichtig opkeek, zonder dat men het hem vroeg. Daarin scheen eene flauwe uitdrukking van nieuwsgierigheid of verlegenheid te zijn, — alsof hij trachtte eenige twijfelingen in zijn geest op te lossen.

Twee dingen kwamen den heer Lorry vooral van belang voor: ten eerste, dat dit alles voor Lucie geheim werd gehouden; ten tweede, dat het voor al zijne bekenden verborgen bleef. In overleg met juffrouw Pross, nam hij dadelijk hiertoe de noodige stappen, door bekend te maken dat de dokter niet wel was, en eenige dagen van ongestoorde rust noodig had. Om het liefderijke bedrog jegens zijne dochter te volmaken, zou juffrouw Pross schrijven en zeggen dat hij voor zijne praktijk een paar dagen uit de stad was gegaan, daarbij melding makende van een denkbeeldig briefje, dat, naar zij verzekerde de dokter haar over de post gezonden had.

Deze maatregelen, in elk geval doelmatig, werden door den heer Lorry genomen, in de hoop dat de dokter spoedig herstellen zou. In dat geval nam hij zich ook een derden maatregel voor, namelijk een consult te nemen met iemand, dien hij het meest vertrouwde, omtrent den zielstoestand van den dokter.

In de hoop op zijn herstel en dat hij daardoor dit laatste plan zou kunnen uitvoeren, besloot de heer Lorry hem oplettend te bewaken, terwijl hij dit zoo weinig mogelijk liet blijken. Hij nam dus de noodige maatregelen om tijdelijk, — voor den eersten keer van zijn leven, — van de Bank weg te blijven, en vatte post bij het venster van des dokters kamer.

Het duurde niet lang, of hij ontdekte dat het geheel nutteloos was, om tot hem te spreken; want als men hem lastig viel, werd hij zelfs onrustig.

Reeds den eersten dag dus gaf hij die poging op, en besloot slechts bij hem te blijven, als een stil protest tegen de zelfbegoocheling, waartoe hij verviel, of reeds vervallen was. Hij bleef dus in de vensterbank zitten lezen en schrij-

ven, om zoo, op de meest aangename wijze, die hij bedenken kon, te kennen te geven, dat zij dáár in vrijheid waren.

Dokter Manette nam al wat men hem te eten en te drinken gaf en werkte dien eersten dag tot het te donker was om te zien, — werkte voort wel een half uur nadat de heer Lorry, al had het zijn leven gegolden, niet meer had kunnen zien te lezen of te schrijven. Zoodra hij de werktuigen als nutteloos, tot den volgenden morgen weglegde, stond de heer Lorry op en zeide tot hem:

„Wilt ge uitgaan?”

Hij keek naar den vloer, rechts en links, op de oude wijze, — keek weder op, — op de oude wijze, — en herhaalde, op den ouden, zachten toon:

„Uitgaan?”

„Ja, om eene wandeling met mij te doen. Waarom niet?”

Hij spande zich in, om „Waarom niet?” te herhalen, en sprak geen woord meer. Maar de heer Lorry dacht, dat, terwijl hij voorovergebogen zat op zijne bank in de schemering, met de ellebogen op de knieën en het hoofd in de hand, hij zich zelven op eene verwarde wijze vroeg: „Waarom niet?” De scherpzinnige man van zaken zag het voordeel dat hij behaald had, en besloot er gebruik van te maken.

Juffrouw Pross en hij deelden den nacht in twee wachten en bespieden hem bij tusschenpoozen uit de aangrenzende kamer. Hij stapte een heelen tijd heen en weer, eer hij zich nederlegde; maar toen hij dit eindelijk deed, viel hij in slaap. 's Morgens was hij vroegtijdig op en ging dadelijk aan het werk.

Dezen tweeden dag sprak hem de heer Lorry opgeruimd bij zijn naam aan, en onderhield hem over onderwerpen, die hem in den laatsten tijd gemeenzaam waren geweest. De dokter gaf hem geen antwoord maar het was blijkbaar, dat hij hoorde wat er gezegd werd, hoe verward ook zijne denkbeelden bleven. Dit moedigde den heer Lorry aan, om juffrouw Pross meer dan eens in den loop van den dag met haar werk binnen te laten komen; — bij die gelegenheid spraken zij ongedwongen over Lucie en over haar vader die tegenwoordig was, op den gewonen toon, en alsof hem niets scheelde. Dit geschiedde zonder eenige storende opdringing en niet lang genoeg, of dikwerf genoeg om hem te plagen, en het verlichtte het liefderijke hart van den heer Lorry, te gelooven dat hij meer opkeek en dat hij scheen opgewekt te zijn door eenig besef van iets vreemds in zijne nabijheid.

Toen het weder donker werd, vroeg hem de heer Lorry als te voren:

„Wanneer zullen wij uitgaan dokter?”

Als te voren hernam hij:

„Uitgaan?”

„Ja, om eene wandeling met mij te doen. Waarom niet?”

Ditmaal, toen hij geen antwoord van hem kreeg, veinsde de heer Lorry weg te gaan, en keerde eerst na eene afwezigheid van een uur in de kamer terug. Inmiddels was de dokter naar de vensterbank gegaan en zat daar naar den plataanboom te kijken; maar zoodra de heer Lorry terugkeerde, sloop hij weg naar zijne bank.

De tijd ging zeer langzaam voorbij, en de hoop van den heer Lorry verflauwde, en zijn hart werd weder bezwaard, en met elken dag werd het zwaarder en zwaarder. De derde dag kwam en ging voorbij; de vierde en de vijfde ook. Vijf, zes, zeven, acht, negen dagen.

Met steeds verflauwende hoop en met een hoe langer hoe meer bezwaard hart, bracht de heer Lorry een benauwden tijd door. Het geheim werd goed bewaard en Lucie bleef onwetend en gelukkig; maar hij kon niet nalaten op te merken, dat de schoenmaker, wiens hand in het begin een weinig ongeoeftend scheen, nu verschrikkelijk vlug werd, en dat hij nooit zoo ijverig in zijn werk was geweest en dat zijne vingers nooit zoo vlug en vaardig geweest waren, als tegen de schemering van den negenden dag.

XIX.

EEN CONSULT.

Uitgeput door het benauwde waken, viel de heer Lorry op zijn post in slaap. Op den tienden morgen van de spanning, waarin hij al dien tijd verkeerd had, werd hij verschrikt wakker door het binnenvallen van den zonneschijn in de kamer, waar hij in het donker in diepen slaap was geraakt.

Hij wreef zich de oogen en deed zijn best wakker te worden; maar toen hij dat gedaan had, twijfelde hij nog of hij niet sliep. Want, zoodra hij naar de deur van des dokters kamer ging, en er in keek, zag hij dat de bank en de werktuigen weder op de gewone plaats geborgen waren, en dat de dokter bij het venster zat te lezen. Hij was gekleed als gewoonlijk des morgens, en zijn gelaat, dat de heer Lorry duidelijk zien kon, was, hoewel nog zeer bleek, toch kalm, peinzend en oplettend.

Zelfs toen hij zich overtuigd had dat hij niet meer sliep, gevoelde de heer Lorry eenige oogenblikken lang eene duizelingwekkende onzekerheid, alsof het schoenmaken wellicht niets anders was geweest dan een benauwde droom; want zag hij nu niet zijn vriend weder in de gewone kleeding en houding als gewoonlijk bezig, en was er eenig teeken, waaruit hij bespeuren kon, dat de verandering, welke zulk een sterken indruk op hem gemaakt had, wezenlijk had plaats gehad?

Dit was echter slechts eene vraag, welke hij zich in zijne eerste verbazing en verwarring deed; — het antwoord was gemakkelijk. Als de indruk, op hem gemaakt, niet het gevolg was van iets wezenlijks en belangrijks, hoe kwam het dan dat hij, Jarvis Lorry, dáár was? Hoe kwam het dat hij gekleed ingeslapen was op de canapé, in de voorkamer, bij dokter Manette, en dat hij bij de deur van des dokters slaapkamer dit alles stond te onderzoeken?

Binnen weinige minuten stond juffrouw Pross naast hem. Als er eenige twijfel bij hem overgebleven ware, dan zouden hare woorden dien verdreven hebben; maar hij was helder van hoofd geworden en twijfelde niet meer. Hij overlegde met haar, dat zij den tijd stil zouden laten verlopen tot het gewone uur van het ontbijt, en dat zij dan den dokter zouden ontmoeten alsof er niets bijzonders gebeurd ware. Indien hij in zijn gewonen zielstoestand scheen, dan wilde de heer Lorry op eene voorzichtige manier maatregelen nemen voor het consult, waarnaar hij zoozeer verlangde.

Daar juffrouw Pross zich aan zijn oordeel onderwierp, werd het plan met de meeste zorg uitgevoerd. Er was tijd in overvloed om zijn gewoon stijf toilet in orde te brengen, en de heer Lorry verscheen dus als altijd met zijn wit linnen en zijne keurige kousen. De dokter werd, als gewoonlijk, geroepen en kwam ontbijten.

Zoover als op te maken was uit zijne woorden, met inachtneming van die fijne en voorzichtige wijze om de zaak aan te roeren, welke de heer Lorry veiligheidshalve noodzakelijk achtte, scheen hij in het begin te vooronderstellen, dat zijne dochter pas gisteren getrouwd was.

Eene losse opmerking, met opzet gemaakt, waarbij de dag van de week en de datum vermeld werden, trok zijne aandacht en maakte hem blijkbaar ongerust. In alle overige opzichten bleef hij echter bedaard en zich zelven zoo meester, dat de heer Lorry besloot het consult te nemen, dat hij zoo noodzakelijk achtte, en wel met niemand anders dan den dokter zelven.

Daarom, zoodra het ontbijt weggeruimd was, en hij met den dokter alleen bleef, zei de heer Lorry, met gevoel:

„Mijn waarde Manette, ik ben zeer verlangend u in vertrouwen te raadplegen omtrent een zeer zonderling ziektegeval, dat mij bijzonder veel belangstelling inboezemt, — of liever, dat mij zeer zonderling voorkomt; hoewel dat misschien voor u, met uwe meerdere kennis, niet het geval zal zijn.”

Terwijl de dokter naar zijne handen keek, die door het schoenmakerswerk eenigszins hare blankheid verloren hadden, zag hij er zeer verontrust uit, en luisterde met de meeste oplettendheid. Hij had al meer dan eens naar zijne handen gekeken.

„Dokter Manette,” zei de heer Lorry, hem

liefderijk op den arm tikkende, „het is iets dat een mijner vrienden aangaat. Wees zoo goed op te letten en mij uw raad te geven, om zijnen wil, — en vooral om den wille zijner dochter, — zijner dochter, mijn beste Manette!”

„Als ik u wél begriip, zei de dokter zachtjes, — dan heeft de een of andere schok zijn geest —?”

„Juist!”

„Spreek op,” zei de dokter; „vergeet niet de kleinste omstandigheid.”

De heer Lorry beseftte dat zij elkaar begrepen, en ging voort:

„Mijn waarde Manette! het betreft een langdurigen schok, van oudsher afkomstig, — zeer pijnlijk en sterk, die de — zenuwen, het gemoed, — de — zooals gij het uitdrukt — de verstandelijke vermogens getroffen heeft. Het is een schok, waaronder de lijder, ik weet niet hoe lang gebukt heeft gegaan, omdat, naar ik meen, hij zelf den tijd niet berekenen kan, en er geene andere middelen bestaan, om achter de waarheid te komen. Het is een schok, waarvan de lijder herstelde op eene wijze, welken hij zelf niet kan nagaan, — zooals ik hem zelf eens bij eene zeer treffende gelegenheid openlijk hoorde vertellen. Het is een schok, waarvan hij zoo volmaakt herstelde, dat hij nu een hoogst verstandig mensch is, in staat om zich naar lichaam en geest bijzonder in te spannen, en om zijne vroegere groote kunde zeer te vermeerderen. Maar ongelukkig,” hier hield hij een oogenblik op en haalde diep adem, „heeft hij weder een nieuwen aanval gehad.”

De dokter vroeg op zachten toon.

„Hoelang heeft die geduurd?”

„Negen dagen en nachten.”

„Welke waren de verschijnselen? Ik vooronderstel,” en hij sloeg een blik op zijne handen, „bij voorbeeld de hervatting van eenige oude bezigheid, die in verband stond met den eersten schok?”

„Dat is zoo.”

„Hebt gij hem ooit vroeger, in het begin,” vroeg de dokter duidelijk en bedaard, hoewel op denzelfden zachten toon, „aan die bezigheid werkzaam gezien?”

„Eenmaal.”

„En toen hij weder een aanval kreeg, was hij in de meeste opzichten, — of in alle opzichten, — als vroeger?”

„Ik geloof, in alle opzichten.”

„Ge spraakt van zijne dochter. Weet zijne dochter iets van dezen nieuwen aanval?”

„Neen. Men heeft dit voor haar geheim gehouden; — ik hoop dat zij er nooit iets van vernemen zal. Het is slechts mij en nog iemand, dien men gerust vertrouwen kan, bekend.”

De dokter greep zijne hand en mompelde: „Dat was zeer vriendelijk. Dat was zeer oplettend!”

De heer Lorry drukte hem op zijn beurt ook

de hand en voor een poosje zwegen beiden.

„Nu mijn waarde Manette,” zei eindelijk de heer Lorry op de meest teerhartige en liefderijke wijze, „ik ben maar een man van zaken, en niet in staat om zulke lastige en moeilijke zaken te behandelen. Ik bezit daartoe de noodige kennis, het vereischte verstand niet; ik heb raad en leiding noodig. Er is geen mensch ter wereld, wien ik in deze zaak zoozeer vertrouw als u. Zeg mij nu, waaraan is deze nieuwe aanval toe te schrijven? Is er gevaar voor een derden aanval? Kan men de herhaling voorkomen, hoe moet men hem behandelen? Wat is de reden van dit alles? Wat kan ik voor mijn vriend doen? Niemand kan begeeriger wezen zijn vriend te dienen dan ik, als ik maar weet hoe. Maar ik weet niet hoe ik in zulk een geval zelfstandig moet handelen. Als gij met uwe wijsheid, kennis en ondervinding mij op het rechte spoor kondet brengen, zou ik wellicht in staat zijn veel te doen, — zonder gids en zonder kennis, kan ik slechts weinig. Bepraat de zaak met mij; ik bid u, stel me in staat ze iets helderder in te zien, en leer me iets nuttiger worden.”

Dokter Manette zat in gepeins na deze ernstige woorden, en de heer Lorry stoorde hem niet.

„Ik houd het voor waarschijnlijk,” zei eindelijk de dokter met veel inspanning, „dat de nieuwe aanval, dien gij, waarde vriend, beschreven hebt, den zieke niet heel en al onverwacht opkwam.”

„Vreesde hij daarvoor?” waagde de heer Lorry te vragen.

„Ja zeker!” Hij zei dit met eene onwillekeurige rilling. „Ge kunt u volstrekt niet voorstellen, hoe zulk eene vrees den lijder drukt, — en hoe moeilijk, — hoe bijna onmogelijk het voor hem wordt om één woord te spreken over het onderwerp, dat hem pijnigt.”

„Zou het hem veel verlichten,” vroeg de heer Lorry, „als hij er toe komen kon, om die geheime vrees, als ze hem drukt, aan iemand mede te deelen?”

„Ik geloof van ja. Maar, zooals ik zeide, dat is bijna onmogelijk. In sommige gevallen houd ik het zelfs voor geheel onmogelijk.”

„Nu,” zei de heer Lorry, zachtjes de hand op des dokters arm leggende, nadat beiden weder een poosje gezweven hadden; „waaraan zoudt ge dezen aanval toeschrijven?”

„Ik geloof,” hernam dokter Manette, „dat er eene levendige en wonderbaarlijke opwekking geweest is van de gedachten en herinneringen, welke de eerste aanleiding tot de ziekte waren. Eenige levendige voorstellingen van zeer pijnlijken aard zullen, naar ik meen, plotseling weder voor den geest zijn geroepen. Het is waarschijnlijk, dat sedert lang de vrees in zijn hart schuilde, dat deze voorstellingen,

onder zekere omstandigheden opgewekt, — bij eene zekere gelegenheid verlevendigd moesten worden. Hij trachtte tevergeefs zich daarop voor te bereiden; misschien maakte hem juist die inspanning minder geschikt om ze te dragen."

"Zou hij zich herinneren hetgeen gedurende den nieuwen aanval geschied is?" vroeg de heer Lorry, met eenige aarzeling.

De dokter keek droevig in de kamer rond, schudde het hoofd en hernam zachtjes:

"Volstrekt niet."

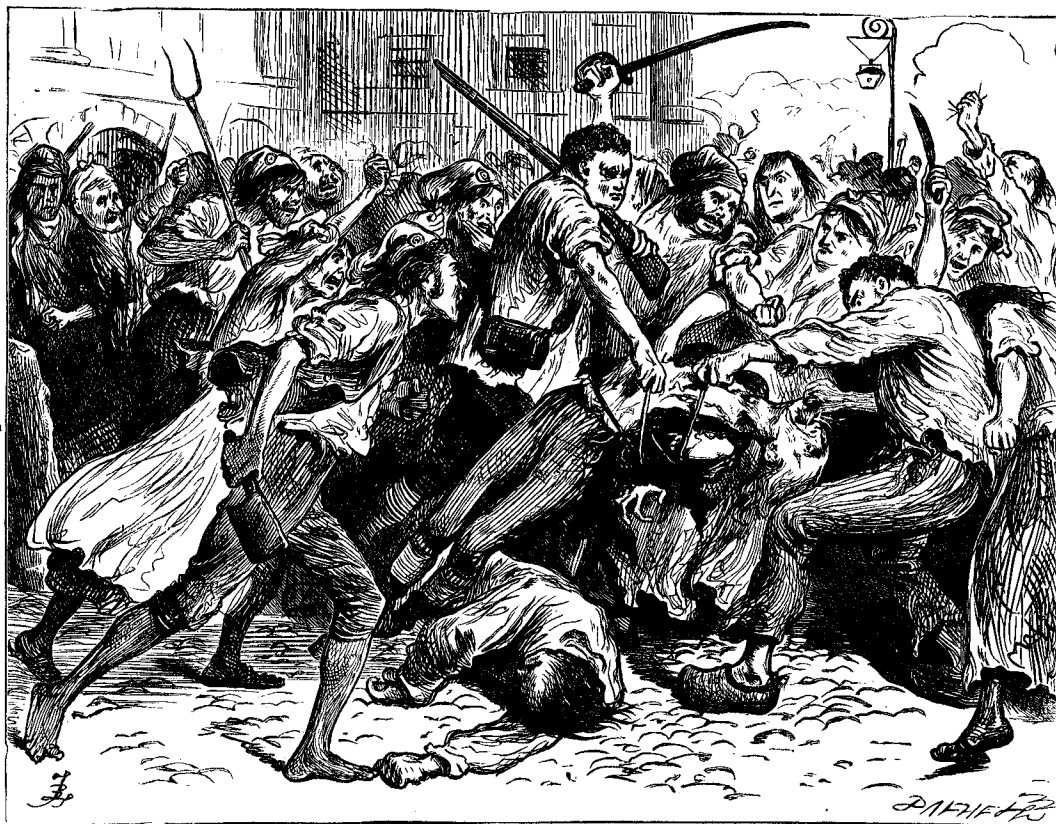
"Nu, dat is een groote troost! ik ben er oprecht dankbaar voor!" zei de heer Lorry.

"Ik ben ook oprecht dankbaar," hernam de dokter, terwijl hij eerbiedig het hoofd boog.

"Er zijn twee andere punten, waaromtrent ik inlichting noodig heb," hervatte de heer Lorry; "mag ik daarvan spreken?"

"Gij kunt uw vriend geen grooter dienst bewijzen," — en de dokter gaf hem de hand.

"Ten eerste dan: hij is een man van studie en buitengemeene energie. Hij legt zich met den meesten ijver toe op het verkrijgen van ken-

GESLEEPT, GESLAGEN, HALF GESTIKT DOOR DE HANDVOLLEN GRAS EN STROO, DIE HEM IN DEN MOND GESTOPT WERDEN DOOR HONDERDEN HANDEN. (Blz. 108).

"Wat nu het gevolg betreft, vroeg de heer Lorry.

"Wat de toekomst aangaat," zei de dokter, met hernieuwde standvastigheid, "daaromtrent koester ik de beste verwachting. Daar het den Hemel behaagd heeft hem zoo spoedig te doen herstellen, heb ik voor de toekomst de meeste hoop daar hij bezweek onder den last van iets, dat hij lang gevreesd, sedert lang schemerachtig voorzien en bestreden had, en nu de wolk eenmaal doorgebroken is, volmaakt herstelde, hoop ik dat het ergste voorbij zal zijn."

nis in zijn vak, — op het nemen van proeven, — op allerlei. Werkt hij misschien al te veel?"

"Ik geloof neen. Het is wellicht eene eigenschap van zijn geest, om altijd een buitengewone behoefte aan bezigheid te hebben. Dat kan ten deele in zijn natuurlijken aanleg liggen, ten deele het gevolg zijn van hetgeen hij geleden heeft. Hoe minder zijn geest met gezonde zake vervuld ware, des te meer gevaar zou hij loopen van eene ongezonde richting te volgen. Misschien heeft hij zich zelve bestudeerd en die ontdekking gedaan."

„Ge weet zeker, dat hij zich niet te veel inspant?”

„Ik verbeeld mij, dat ik daarvan overtuigd kan zijn.”

„Mijn waarde Manette! en als hij zich dan eens overspande —?”

„Mijn beste Lorry, ik twijfel of dat gemakkelijk gebeuren kan. Er is eene geweldige spanning geweest in ééne richting, en die heeft nu een tegenwicht noodig.”

„Vergeef me, indien ik, als stijfhoofdige man van zaken, volhoud. Voor het oogenblik aannemende, dat hij zich wel overspande, — zou zich dat niet openbaren in een nieuwen aanval zijner ziekte?”

„Dat geloof ik niet. Ik geloof niet,” zei dokter Manette met vastheid, „dat iets ter wereld dan die ééne richting zijner gedachten dat zou teweegbrengen. Ik geloof, dat voortaan niets dan eene buitengewone sterke spanning of aanraking van die snaar dit bewerken zou. Na hetgeen gebeurd is, en na zijn herstel, vind ik het moeilijk mij eenige nieuwe, geweldige spanning van die snaar voor te stellen. Ik vertrouw en geloof bijna, dat soortgelijke omstandigheden als die, welke daartoe bijdroegen, niet meer voorvallen kunnen.”

Hij sprak met de bescheidenheid van iemand, die wel weet welk eene kleinigheid de fijne organisatie van den mensch in verwarring kan brengen, en toch met het vertrouwen van een man, die langzamerhand zekerheid verkregen heeft door persoonlijk lijden. Het paste zijn vriend niet zijn vertrouwen te schokken. Deze verklaarde zich dus meer verlicht en bemoedigd dan wezenlijk het geval was, en ging over tot het tweede en laatste punt. Hij gevoelde dat dit het moeilijkste was; maar zich herinnerende, wat hij op een vorigen zondagmorgen met juffrouw Pross bepraat had, begreep hij de zaak te moeten doorzetten.

„Wij zullen zeggen,” hernam de heer Lorry, na eventjes gekucht te hebben, „dat de bezigheid, welke de zieke gedurende den nieuwen aanval weder opvatte, — smidswerk was. — Ja, smidswerk. Wij zullen aannemen, om de zaak op te helderen, dat hij gewoon was geweest in zijn ergsten tijd aan eene kleine smederij te werken. Wij zullen zeggen, dat men die weder onverwacht bij hem vond. Is het niet jammer, dat hij die altijd bij zich houdt?”

De dokter bedekte het gelaat met de hand en tikte zenuwachtig met den voet op den grond.

„Ge vindt het niet gemakkelijk mij raad te geven?” vroeg de heer Lorry. „Ik begrijp wel dat het eene moeilijke vraag is. En toch geloof ik —” Hier schudde hij het hoofd en brak af.

„Ge moet begrijpen,” zei dokter Manette, zich na een pijnlijke stilte tot hem wendende, „dat het zeer moeilijk is hier duidelijk de verborgene werking van den geest van dezen armen

man na te gaan. Hij haakte eens zeer vurig naar die bezigheid; ze was hem zóó gewenscht, toen ze hem eindelijk gegeven werd; ze verlichtte, zonder twijfel, zóózeer zijne kwelling, door de verwarring van het brein te vervangen door de verwarring der vingers, en door later toen hij handiger werd, de spitsvondigheid van de geestelijke zelf kwelling te verwisselen voor de vindingrijkheid der handen, dat hij nooit er aan heeft kunnen denken, om die bezigheid geheel buiten zijn bereik te stellen. Zelfs thans, nu hij meer hoop voor zich zelf koestert dan ooit te voren, en van zich zelf spreekt met een zeker vertrouwen, bezielt hem, bij het denkbeeld, dat hij de oude bezigheid noodig mocht hebben en niet in staat zou zijn ze weder te vinden, een plotseling gevoel van angst, als dat hetwelk men zich bij een verdwaald kind kan voorstellen.”

Hij geleek op het voorbeeld dat hij aanhaalde, terwijl hij naar den heer Lorry opkeek.

„Maar is het niet mogelijk, — ge begrijpt dat ik om onderricht vraag, alleen als een hard werkend man van zaken, die slechts verstand heeft van zulke materiele dingen als ponden, shillings en banknoten, — maar is het niet mogelijk, dat het bewaren van — van den toestel zelf — ook het koesteren van dat denkbeeld ten gevolge heeft? Als het ding eenmaal uit den weg geruimd was, mijn waarde Manette, zou de vrees ook niet daarmede verdwijnen? Met één woord, is het niet toegeven aan die vrees, de smederij te houden?”

Eene nieuwe stilte volgde.

„Ge moet begrijpen zei de dokter met eene bevende stem, dat het zulk een oud makker van hem is.”

„Ik zou het toch niet bewaren,” zei de heer Lorry het hoofd schuddende; want naarmate de dokter wankelde, won zijn vriend aan standvastigheid. „Ik zou hem den raad geven het op te offeren. Ik heb alleen uw gezag noodig. Ik ben overtuigd dat het tot niets dient! Hoor! geef me uwe toestemming, waarde vriend! om den wille zijner dochter, mijn beste Manette!”

Het was zeer vreemd te zien, hoe hij met zich zelf een worstelde.

„Laat het dan om harentwil geschieden: — ik keur het goed. Maar ik zou het niet opruimen als hij er bij was. Laat het wegnemen als hij er niet is; — laat hem na eene afwezigheid zijn ouden makker missen.”

De heer Lorry beloofde dit volgaarne, en het consult was ten einde. Zij brachten den dag buiten door en de dokter was geheel hersteld. De drie volgende dagen bleef hij volmaakt wel en op den veertienden dag ging hij heen, om zich bij Lucie en haar man te voegen. De heer Lorry had hem vroeger uitgelegd, welke voorzorgen er genomen waren om zijn stilzwijgen te verklaren, en hij had dienovereenkomstig

ook aan Lucie geschreven, die niets vermoedde van hetgeen er geschied was.

Den avond van zijn vertrek ging de heer Lorry op des dokters kamer met eene bijl, eene zaag, een beitel en een hamer, vergezeld door juffrouw Pross, die het licht droeg. Dáár, met geslotene deuren, en op eene geheimzinnige en misdadige wijze, hakte de heer Lorry de schoenmakersbank stuk, terwijl juffrouw Pross het licht hield, alsof zij de medeplichtige was van een moord, — waartoe hare grimmige gestalte haar uiterlijk niet ongeschikt maakte. Men begon dadelijk met het lijk (tot dat doel in stukken gehouwen) in den keukenschoorsteen te verbranden, terwijl de werktuigen, de schoenen en het leder, in den tuin begraven werden. De vernieling en de geheimzinnigheid schijnen zoo misdadig aan alle eerlijke zielen, dat de heer Lorry en juffrouw Pross, terwijl zij de daad begingen en de sporen er van opruimden, zich bijna gevoelden, en er ook haast uitzagen, als de bedrivers van eene verschrikkelijke misdaad.

XX.

EENE BEDE.

Toen het pas gehuwde paar naar huis kwam, was de eerste, die verscheen om zijne gelukwensen aan te bieden, niemand anders dan Sydney Carton. Zij waren slechts weinige uren thuis toen hij zich aanmeldde. Hij was noch in gewoonten, noch in uiterlijk of manieren verbeterd; maar Charles Darnay merkte voor het eerst een zekeren schijn van ruwe hartelijkheid in hem op.

Hij zocht de gelegenheid om Darnay ter zijde te nemen en hem te spreken, zonder door iemand anders gehoord te worden.

„Mijnheer Darnay,” zei Carton, „ik wilde gaarne dat wij met elkaar bevriend werden.”

„Ik hoop dat wij reeds vrienden zijn.”

„Ge hebt de goedheid dat uit beleefdheid te zeggen; maar ik bedoel het niet als eene bloote beleefdheid. Inderdaad, als ik zeg, dat ik hoop dat wij met elkaar vrienden zullen worden, dan is dat mijne eigenlijke bedoeling niet.”

Charles Darnay vroeg hem, — heel natuurlijk, — en zeer vriendelijk en schertsend, — wat hij dan bedoelde?

„Op mijn woord,” hernam Carton, met een glimlach, „ik vind het veel gemakkelijker om mij zelven te begrijpen, dan u dat uit te leggen. Ik zal echter beproeven. Ge herinnert u zekere gewichtige gelegenheid, toen ik meer dronken was dan — dan ik gewoonlijk ben?”

„Ik herinner me zekere gewichtige gelegenheid, toen ge me dwongt u te bekennen, dat gij wat veel gedronken hadt.”

„Ik herinner mij dat ook. De vloek van dier-

gelijke gelegenheden rust zwaar op mij; — ik vergeet ze nooit. Ik hoop dat dit op zekeren dag in aanmerking genomen zal worden, als alle dagen voor mij tot een eind gekomen zijn! — schrik niet, ik ga niet preeken!”

„Ik schrik volstrekt niet. De ernst, bij u, is alles behalve angstwekkend.”

„Ah!” zei Carton, met eene achtellooze beweging van de hand, alsof hij die gedachte wilde afweren. „Bij die dronkene gelegenheid waarvan ik spreek (eene van velen, zooals ge wel weet) was ik onverdraaglijk op het punt van mijne neiging en mijn afkeer van u. Ik wenschte, dat gij dit vergeten zoudt.”

„Dat heb ik al lang gedaan.”

„Alweder een beleefdheidsvorm! Maar het vergeten valt mij niet zoo gemakkelijk, mijnheer Darnay, als u. Ik heb het volstrekt niet vergeten, en een luchtig gegeven antwoord zal mij niet helpen te vergeten.”

„Ge hebt groot gelijk,” hernam Darnay. „Ik vraag oprecht vergiffenis. Ik bedoelde niets anders dan eene kleinigheid, die u, tot mijne verwondering, al te zeer schijnt te hinderen, te doen vergeten. Ik verklaar, op mijn woord van eer, als fatsoenlijk man, dat ik sedert lang er niet meer aan dacht. Goede hemel! Wat was het ook om er aan te denken? Was er niets anders van meer belang te herdenken, in den grooten dienst, welken ge me dien dag hebt bewezen?”

„Wat dien grooten dienst aangaat,” hernam Carton, „ik moet bekennen, als ge er zoo over spreekt, dat die niets anders was dan een staaltje van de kwakzalverij van mijn beroep. Ik weet niet, dat het mij iets schelen kon wat er van u werd, toen ik u dien dienst deed. Let wel! als ik u zeg: toen ik dien deed, — dan spreek ik van het verledene?”

„Gij spot met die verplichting,” hernam Darnay; „ik zal u het luchtig gegeven antwoord niet kwalijk nemen.”

„Het is de volkomene waarheid, mijnheer Darnay! — geloof het gerust! Maar ik ben van mijn onderwerp afgedwaald: — ik wilde spreken van met u bevriend te worden. Nu kent ge mij; ge weet dat ik voor iedere hoogere vlucht, en tot al wat wezenlijk goed is, onbekwaam ben. Als ge er aan twijfelt, vraag Stryver maar, — hij zal dit bevestigen.”

„Ik ga hierin liever op mijn eigen oordeel af, zonder behulp van het zijne.”

„Best! maar in elk geval kent ge mij als een losbandigen schelm, die nooit iets goeds uitgevoerd heeft, en nooit iets goeds uitvoeren zal.”

„Ik weet niet, dat ge nooit iets goeds zult uitvoeren.”

„Maar ik weet dat wèl, en kan mijn woord daarop geven. Nu, als gij er in berusten kunt, dat zulk een onwaardig mensch en iemand van

zulk een tamelijk slechten naam als ik, tusschenbeide hier in- en uitloopt, wilde ik wel uwe toestemming vragen, om als bevoorrecht persoon hier nu en dan te komen aanzetten; — ik wenschte dat men mij beschouwde als een nutteloos — zonder de gelijkenis, die ik tusschen ons ontdekt heb, zou ik ook zeggen, een leelijk — stuk meubel, hetwelk men duldt om de diensten die het bewezen heeft, en waarvan geen mensch notitie neemt. Ik geloof niet dat ik van het mij gegeven voorrecht misbruik zou maken. Er zijn zelfs honderd kansen tegen ééne, dat ik geen viermaal in het jaar er gebruik van zou maken. Ik geloof haast, dat het mij genoeg zou wezen, als ik wist, dat ik dat voorrecht bezat."

"Wilt gij dat beproeven?"

"Dat wil met andere woorden zeggen, dat ik op den voet, dien ik wenschte, ontvangen zal worden. Dank je, Darnay. Ik mag u immers kortaf zoo noemen?"

"Wij kennen elkander al lang genoeg daarvoor, Carton."

Zij gaven elkaar de hand, en Sydney wendde zich af. Een oogenblik later was hij, ten minste uiterlijk, even lichtzinnig als altijd.

Toen hij weg was, sprak Charles Darnay in den loop van den avond, dien zij met juffrouw Pross, den dokter en den heer Lorry doorbrachten, onder het praten, met een enkel woord van dit gesprek en bestempelde Sydney Carton als een raadsel van onbezorgdheid en roekeloosheid. Met één woord, hij sprak van hem zonder bitterheid, of zonder hem hard te willen vallen, maar als iemand, die hem beoordeelde naar de wijze, waarop hij zich voordeed.

Hij verbeeldde zich volstrekt niet, dat dit in de gedachten van zijne schoone jonge vrouw zou blijven; maar toen hij later bij haar kwam, op hunne eigene kamer, vond hij haar op hem wachtende, met de oude lieve uitdrukking op het voorhoofd bijzonder sterk geteekend.

"Wij zijn hedenavond in gepeins!" zei Darnay, terwijl hij den arm om haar middel sloeg.

"Ja, lieve Charles," hernam zij, de hand op zijne borst leggende, met de vragende en oplettende uitdrukking op hem gevestigd: "wij zijn in gepeins, omdat we iets op het hart hebben hedenavond."

"Wat is dat, mijne Lucie?"

"Wilt ge mij beloven mij ééne vraag niet te doen, als ik u dat verzoek?"

"Of ik dat beloven wil? Wat zou ik u niet beloven, liefste?"

Inderdaad, wat had hij haar kunnen weigeren, terwijl hij met de ééne hand de gouden lokken van hare wang streek, en de andere hand op het hart legde, dat voor hem sloeg?

"Ik geloof, Charles, dat die arme mijnheer Carton meer achting en eerbied verdient, dan gij hedenavond voor hem getoond hebt."

"Zoo, liefste? En waarom?"

"Dat is juist wat ge mij niet vragen moet, maar ik geloof, — ik weet, — dat zulks het geval is."

"Als gij dat weet, dan is het voor mij voldoende; — wat verlangt ge dat ik doen zal, mijn engel?"

"Ik wilde u vragen, liefste, om altijd zeer edelmoedig jegens hem te wezen, en altijd zeer vergevingsgezind voor zijne gebreken, als hij niet tegenwoordig is. Ik wilde u vragen, te gelooven dat hij een hart heeft dat hij zeer, zeer zelden blootlegt, en dat met diepe wonden bloedt. Mijn liefste! ik ken die wonden!"

"Het is een pijnlijk iets voor mij," zei Charles Darnay, zeer verbaasd, "te moeten denken dat ik hem verongelijkt heb. Ik heb nooit zoo iets bij hem gezocht."

"Zoo is het toch, manlief. Ik vrees dat hij onverbeterlijk is; er bestaat nauwelijks eenige hoop om iets in zijn karakter of lot te verbeteren. Maar ik weet zeker, dat hij tot het goede, het edele, zelfs het grootmoedige in staat is."

Zij zag er zoo schoon uit in haar heerlijk geloof in dit verloren schepsel, dat haar man haar uren lang had kunnen staan bewonderen."

"En, o mijn beste en dierbaarste!" hield zij vol, zich dichter aan hem dringende, terwijl zij het hoofd op zijn hart legde en hare oogen tot de zijnen opsloeg: "herinner u hoe sterk we zijn in ons geluk, en hoe zwak hij is in zijne ellende!"

De bede ging hem tot het hart.

"Ik zal dat nooit vergeten, liefste. Ik zal het onthouden zoolang ik leef."

Hij boog zich over de gouden lokken heen, drukte de roode lippen tegen de zijnen, en sloot haar in de armen. Als zekere eenzame wandelaar, die toen door de eenzame straten rondloopte, hare onschuldige woorden had kunnen hooren, en de tranen van medelijden zien vloeien, die haar echtgenoot afkuste van de zachte blauwe oogen, welke dien echtgenoot zoo beminden, dan had hij dien nacht uitgeroepen, — en het zou niet de eerste keer geweest zijn, dat die woorden over zijne lippen kwamen:

"God zegene haar voor haar liefderijk medelijden!"

XXI.

WEERGALMENDE VOETSTAPPEN.

Wij hebben al opgemerkt, dat de hoek, door den dokter bewoond, een wonderbaarlijke hoek was voor de echo. Steeds bezig met den gouden draad te winden, die haar man, haar vader, haar zelve en hare oude gouvernante en gezelschapsjuffrouw in een gelukkig leven vereenigde, zat Lucie in het stille huis, in den

rustigen, weerklinkenden hoek, luisterende naar de voetstappen der jaren.

In het begin waren er oogenblikken, hoewel zij eene volmaakt gelukkige jonge vrouw was, dat het werk langzamerhand aan hare vingers ontviel, en dat hare oogen met tranen gevuld werden. Want in de echo was er iets naderend, heel in de verte, met lichten tred, en nauwelijks hoorbaar nog, dat haar hart sneller deed slaan. Wankelende hoop en vrees: de hoop op eene liefde, dat zij tot nu niet gekend had; de vrees van niet langer meer op de aarde te blijven, om die nieuwe vreugde te smaken, bezielde haar beurtelings. Onder de echo's toch klonken er voetstappen bij haar eigen vroegtijdig graf, en gedachten aan den echtgenoot, die zoo eenzaam zou zijn, die haar zoo diep betreuren zou, welden tot in hare oogen op en ontlastten zich daar als brekende golven.

Die tijd ging voorbij en hare kleine Lucie lag aan haar hart. Toen, onder de weergalmen de klanken, hoorde zij het trippelen van kleine voetjes en het geluid van de eerste gestamelde woorden. Hoe hard ook andere echo's klonken, de jeugdige moeder, naast de wieg, hoorde slechts die geluiden. Ze kwamen, en het beschaduwde huis werd verlicht door het lachen van een kind, en de Goddelijke Kindervriend, aan wien zij in haar angst haar kind toevertrouwd had, scheen het in Zijne armen te nemen, — evenals Hij vanouds een kind in de armen nam, — en het haar tot eene heilige vreugde te maken.

Steeds bleef zij bezig met den gouden draad te winden, die hen alle samen verenigde; den zegen, den invloed en de nuttigheid van haar leven in het weefsel van hun leven vlechtende, hoewel zoo, dat die nergens in het oog viel — en dat Lucie in de echo's der jaren geene andere dan aangename en streelende geluiden vernam. De tred van haar man was krachtig en voorspoedig onder die geluiden, die van haar vader vast en gelijkmatig. En zie daar ook juffrouw Pross, de echo opwekkende, als een onrustig paard, aan een touwtje gebonden, door de zweep geregeerd, en hinnikende en stampvoetende onder den plataanboom in den tuin.

Zelfs toen er, onder de anderen, ook klanken van leed gehoord werden, waren ze wreed noch bitter. Zelfs toen gouden lokken, als de hare, gelijk een lichtkrans verspreid lagen rondom het bleeke gelaat van een zoontje en het kind met een stralende glimlach zeide: „Lieve vader en moeder, het spijt me zeer dat ik u en mijne mooie zuster moet verlaten; maar ik word opgeroepen en ik moet gaan!” waren het geene tranen uitsluitend van smarte, die de wangen van de jonge moeder bevochtigden, toen het zieltje, dat haar toevertrouwd was, uit hare armen gerukt werd. „Laat hen tot mij komen en verhindert hen niet. Zij zien het aan-

gezicht van mijn Vader.” O Vader, welke gezegende woorden!

Dus vermengde zich het ruischen van de vleugelen eens engels onder de andere echo's en deze waren niet meer geheel van de aarde, maar kregen nu ook een zweem van den Hemel. Zuchten van den wind, die over een klein met bloemen beplant graf woei, vermengden zich er onder, — en Lucie hoorde dit zacht fluisterend als het golven van eene zomersche zee tegen eene zandige kust, — terwijl de kleine Lucie, vlijtig studeerende en spelende bij de morgenles, of de pop aankleedende op haar moeders voetenbankje, doorbabbelde in de taal der twee steden, die in haar leven vereenigd waren.

De echo weergalmde slechts zelden van den wezenlijken tred van Sydney Carton. Wellicht zesmaal in het jaar, op zijn best, maakte hij gebruik van zijn voorrecht om ongenoodigd te komen en den avond met hen door te brengen, zooals hij vroeger dikwijls gedaan had. Hij was nooit verhit van den wijn als hij dáár kwam. En nog één ding werd door de echo gefluisterd, dat sedert onheuglijke eeuwen door alle getrouwe echo's gefluisterd werd.

Geen man heeft ooit waarlijk eene vrouw bemind, haar verloren, en later gekend met een onberispelijk hoewel onveranderd gemoed, haar als vrouw en moeder weder ontmoet, of hare kinderen gevoelden een wonderbaarlijke sympathie, — een instinctmatig, kiesch medelijken met hem. Welke fijne verborgene snaren van het gevoel hierbij aangeraakt worden, — dat kan geen echo vertellen; maar zoo is het, en zoo was het ook in dit geval. Carton was de eerste vreemdeling, tegen wien de kleine Lucie de mollige armpjes uitstreekte, en hij behield de voorkeur bij haar naarmate zij opgroeide. De kleine jongen had hem bijna op het laatst van zijn leven genoemd: „Die arme Carton! Geef hem een kus van mij!”

De heer Stryver baande zich een weg door het rechtswezen heen, als de eene of andere zware machine, die door troebel water heenloopt, en hij sleepte zijn bruikbaren vriend achter zich, als eene schuit aan de lijn. Evenals de op die wijze begunstigde boot gewoonlijk in een droevigen toestand verkeert en veel onder water zit, zoo had ook Sydney alles behalve een plezierig leven. Maar de gemakkelijke en onoverwinlijke gewoonte, ongelukkig bij hem zooveel gemakkelijker en onoverwinnelijker dan eenige prikkel van verdienste of schande, maakte dat hij steeds dat leven bleef voortzetten, en hij dacht er niet méér aan om zich te verheffen boven den stand van jakhals van den leeuw, dan eenige wezenlijke jakhals er ooit aan gedacht zal hebben om een leeuw te worden. Stryver was rijk; hij had eene bloeiende weduwe gehuwd, met geld en drie jongens, die niets

bijzonder schitterends vertoonden dan het gladdes haar van hunne ronde hoofden.

Deze drie jongens had de heer Stryver, — de meest beleedigende soort van bescherming uit alle poriën uitdampende, — als zooveel schapen vóór zich heengedreven tot den rustigen hoek in Soho, en hen als leerlingen aan Lucie's echtgenoot aangeboden, met het kiesche gezegde:

„Holla! daar hebt ge nog drie brokken brood en kaas, als bijdrage tot het huwelijksfeest, Darnay!”

De beleefde weigering, om deze brokken brood en kaas aan te nemen, had den heer Stryver bijna van verontwaardiging doen barsten, waarvan hij later gebruik maakte bij de opvoeding van de drie jonheeren, toen hij hun beval om op hunne hoede te zijn tegen hoogmoedige bedelaars, zooals die kwast van een taalmeester! Hij had ook de gewoonte, als hij bij de flesch zat, om uit te varen tegen mevrouw Stryver, over de listen, welke mevrouw Darnay vroeger in praktijk gebracht had om „hem te vangen,” en over zijne eigene groote slimheid, die belet had, dat hij „gevangen” werd. Eenige van zijn rechtsgeleerde vrienden, die zijn wijn en de leugen tegelijk slikten, verontschuldigten hem door te zeggen, dat hij het verhaal zoo dikwijls gedaan had, dat hij het eindelijk zelf geloofde, — wat voorzeker zulk eene bezwarende omstandigheid is van eene reeds op zich zelve lage misdaad, dat men het recht zou hebben hem, die ze bedrijft, naar de eene of andere afgezonderde plek te brengen, en dáár dadelijk op te knopen.

Deze waren allen onder de echo's, waarnaar Lucie, soms in gepeins, soms zich vermakende en lachende, in haar hoek luisterde tot het dochttertje zes jaren oud was geworden. Ik behoef niet te zeggen, hoe de echo van de voetstappen van haar kind en van die van haar vader, — die steeds werkzaam en in het volle bezit zijner verstandelijke vermogens bleef, — en van haar beminden echtgenoot haar ter harte gingen. Ook niet hoe de flauwste echo van het huis, door haar zelve met zulke wijze en toch bevallige spaarzaamheid bestuurd, dat er meer overvloed was dan men met de meeste kwistigheid had kunnen verkrijgen, haar als muziek in de ooren luidde. Ook niet hoe zij dikwijls de echo hoorde, die haar zoo zoet in de ooren klonk, van de vele malen, dat haar vader haar verzekerd had, haar (zoo mogelijk) nog liefderijker voor hem te vinden als getrouwde vrouw dan als meisje, — en van de vele malen, dat haar man haar gezegd had, dat geene zorgen en plichten hare liefde tot hem schenen te verminderen, en haar vroeg: „Door welk toovermiddel, liefste, gelukt het u voor ons allen alles te zijn, alsof wij ieder alleen waren, — en zonder dat ge ooit overhaast schijnt te zijn, of veel te doen te hebben?”

Maar, inmiddels, waren er ook andere echo's uit de verte, die dreigend gromden in den hoek. En nu was het, tegen den tijd dat de kleine Lucie haar zevenden verjaardag vierde, dat ze een schrikbarend geluid begonnen te krijgen, als van een grooten storm in Frankrijk, met het opkomen eener verschrikkelijke zee.

Op zekeren avond, in het midden van Juli van het jaar 1789, kwam de heer Lorry laat van de Bank binnenloopen en ging bij Lucie en haar man in het donkere venster zitten. Het was zoel, stormachtig weder, en het herinnerde hen alle drie aan den ouden zondagavond, toen zij, op dezelfde plaats, naar het weerlicht hadden zitten kijken.

„Ik begon me te verbeelden,” zei de heer Lorry, de bruine pruik terugschuivende, „dat ik den heelen nacht in de Bank zou moeten blijven. Wij hebben den heelen dag zooveel te doen gehad, dat wij niet wisten, waarheen ons te wenden of waarmede te beginnen. Er heerschte zooveel ongerustheid in Parijs, dat men ons waarlijk met vertrouwen overlaadt! Onze klanten dáár schijnen ons hun vermogen niet spoedig genoeg in handen te kunnen geven. Er schijnt eene manie bij sommigen te bestaan, om hun geld naar Engeland te zenden.

„Dat ziet er kwaad uit!” zei Darnay.

„Kwaad? zegt ge, mijn beste Darnay? Ja! Maar wij weten volstrekt niet welke aanleiding zij daartoe hebben. De menschen zijn zoo onredelijk! Sommigen van ons bij Tellson worden oud, en wij houden er niet van om met buitengewone bezigheden overkropt te worden, zonder dat we weten waarom.”

„Maar ge weet,” antwoordde Darnay, „hoe dreigend en somber alles dáár uitziet.”

„Dat weet ik natuurlijk wel,” stemde de heer Lorry toe, zijn best doende om zich te overtuigen dat zijn zacht humeur bedorven was en dat hij een pruttelaar was geworden. „Maar ik heb mij nu voorgenomen, na de vervelende drukte van heden eens knorrig te zijn. Waar blijft Manette?”

„Hier is hij!” zei de dokter, die op het oogeblik in de kamer trad.

„Ik ben blijde u thuis te vinden, want de drukte en de kwade voorspellingen, die me den heelen dag in de ooren geklonken hebben, maken me zonder reden zenuwachtig. Ik hoop toch niet dat ge uitgaat?”

„Neen, als gij wilt, ga ik met u tric-trac spelen.”

„Om de waarheid te zeggen, ik geloof niet dat ik daarin lust heb. Ik zou hedenavond niet tegen u opgewassen zijn. Staat het theegoed gereed, Lucie? Ik kan niet zien.”

„Natuurlijk. We hebben op u gewacht.”

„Dank je, mijne lieve. En het kind, waar is dat? Veilig in bed?”

„En vast in slaap.”

„Best! alles veilig en wel! Ik weet ook niet waarom het anders zou zijn, hier, Goddank! Maar men heeft mij den heelen dag geplaagd, en ik ben niet meer zoo jong als vroeger! Thee voor mij? Dank je, lieve! Kom nu rustig in den kring, en laat ons kalm blijven zitten en naar de echo's luisteren, waaromtrent gij uwe eigene theorie hebt.”

„Geene theorie; het is slechts verbeelding.”
„Uwe verbeelding dan, kind!” zei de heer Lorry, hare hand streelende. „Maar de echo's zijn zeer talrijk en klinken zeer hard, niet waar? Luister maar!”

Het waren overijlde, dolzinnige, gevaarlijke voetstappen, voor ieder, die er mede te maken had, — voetstappen, die men niet gemakkelijk weder uitgeven kon, als ze eens hunne roode vlekken achtergelaten hadden; — het waren de voetstappen, die, heel in de verte, in St. Antoine weergalmden, terwijl de kleine kring bij het donkere venster in Londen zat.

St. Antoine was dien morgen ééne groote massa geweest van schrikvogels, heen en weer zwaaiende, met enkele lichtstralen boven hunne op en neder duikende hoofden, waar de stalen klingen en bajonetten in de zon schitterden. Een verschrikkelijk gebrul weerklonk uit de keel van St. Antoine, en een bosch van naakte armen sloeg heen weer in de lucht, als de dorre takken der boomen in den wind, terwijl al de vingers krampachtig grepen naar elk wapen, of naar alles wat slechts op een wapen geleek, dat uit de diepte naar boven geslingerd werd.

Wie de wapenen uitdeelde, van waar ze eigenlijk kwamen, waarmede men begonnen was, door welke bemiddeling ze schuins vlogen en schoten, in twintigtallen tegelijk over de hoofden der menigte, als zoovele bliksemschichten, had geen mensch kunnen zeggen; — maar geweren werden uitgedeeld, ook patronen, kruit, lood, ijzeren stangen, houten knuppels, messen, bijlen, pieken, — ieder soort van wapen, dat men bereiken of ontdekken kon. Menschen, die niets anders vinden konden, gingen met bloedende handen aan het werk om de steenen uit de muren los te rukken. Iedere pols en elk hart in St. Antoine brandde met een koortsachtigen gloed en overspanning. Elk levend wezen daar telde zijn leven als niets, en was als waanzinnig geworden van de hartschotelijke drift om het op te offeren.

Evenals een draaikolk van woeste wateren een middelpunt heeft, zoo ook draaide al deze woede rondom het huis van Defarge, en elke menschelijke druppel in de draaikolk had eene neiging om zich te laten slepen naar het middelpunt, waar Defarge zelf, reeds zwart van kruit en zweet, bevelen gaf, wapens uitdeelde, dezen terugstiet, genen er bij haalde; den een ontwappende, ten einde een ander te wapenen,

— ploegde en zwoegde te midden van den dichtsten drom. „Blijf bij me, Jacques Drie!” riep Defarge, „en gij, Jacques Een en Twee, gaat uit elkaar en plaatst u aan het hoofd van zoovele patriotten als ge vinden kunt. Waar is mijne vrouw?”

„Wel! daar ben ik!” zei Madame, even bedaard als altijd, maar heden zonder haar breiwerk. De krachtige rechterhand van Madame voerde heden eene bijl, in plaats van het gewone, maar onschadelijke werk, en haar gordel was versierd met een pistool en een wrede mes.

„Waar gaat gij heen, vrouw?”

„Voor het oogenblik ga ik met u,” zei Madame; — „ge zult me straks aan het hoofd der vrouwen zien!”

„Voorwaarts dan!” riep Defarge met luider stemme. „Vrienden en patriotten, wij zijn gereed! Naar de Bastille!”

Met een gebrul, dat klonk alsof de adem van geheel Frankrijk verzameld was, om den gehaten naam uit te schreeuwen, verhief zich de levende zee, golf op golf, en overstroomde de stad in die richting. De alarmklok luidde; de roffel sloeg; de zee stormde en donderde tegen haar nieuw strand; de aanval begon.

Diepe grachten, dubbele ophaalbruggen, dikke steenen muren, acht groote torens, kanonnen, geweren, vuur en rook. — Door het vuur en door den rook, — in het vuur en in den rook, — want de zee spoelde hem tegen een kanon, en hij werd op dit oogenblik kanonnier, — werkte Defarge, — de kroeghouder, — als een dapper soldaat, twee woedende uren lang.

Ééne diepe gracht, ééne ophaalbrug, dikke steenen muren, acht groote torens, kanonnen, geweren, vuur en rook. Ééne ophaalbrug gevallen! „Houdt vol, kameraden! Houdt vol! Houdt vol, Jacques Een, Jacques Twee, Jacques Een Duizend, Jacques Twee Duizend, Jacques Vijf en twintig Duizend, — in den naam van alle Engelen of Duivelen, wat ge liefst wilt — houdt vol!” Zoo riep Defarge, de kroeghouder, nog bij zijn stuk geschut, dat sedert lang heet was geworden.

„Blijft bij mij, vrouwen!” riep Madame. „Hoe! wij kunnen evengoed als de mannen doodslaan, als de plaats maar genomen is!” En de vrouwen verdrongen zich met schelle, woedende kreten, allen verschillend gewapend, — maar allen ook op dezelfde wijze toegerust met honger en wraakzucht.

Kanonnen, geweren, vuur en rook; maar steeds nog de diepe gracht, de zware steenen muren, en de acht groote torens. Kleine openingen in de woedende zee, door het vallen der gekwetsten veroorzaakt. Flikkerende wapens, schitterende fakkels, rookende wagens vol vochtig stroo, hard werken aan barricades in de buurt in allerlei richtingen, kreten, volle lagen, vloeken, onmetelijke dapperheid, slag en stoot en geraas en het woedend brullen van de levende

zee; maar steeds nog de diepe gracht, de eene ophaalbrug, de zware steenen muren en de acht groote torens, — en steeds nog Defarge, de kroeghouder, bij zijn stuk geschut, dubbel heet geworden na den dienst van vier woedende uren.

Een witte vlag uit de sterke plaats en eene onderhandeling, — alles onduidelijk zichtbaar, door den woedenden storm; — niets daaronder hoorbaar, — en plotseling rijst de zee onnoemelijk hooger en hooger, en Defarge, de kroeghouder, wordt gesleept over de neergelaten brug, voorbij de dikke steenen buitenmuren, te midden van de acht groote torens, die overgegeven zijn!

Zoo onweerstaanbaar was het geweld van den stroom die hem voortsleepte, dat het even onmogelijk voor hem was adem te halen, of het hoofd om te keeren, alsof hij worstelende geweest ware in de baren van den Grooten Oceaan, tot hij aan wal gespeld werd op het buitenplein van Bastille. Daar, tegen een hoek van den muur gedrukt, beproefde hij rond te kijken. Jacques Drie was vlak naast hem; Madame Defarge, eenige harer vrouwen, aanvoerende, was zichtbaar; nog meer naar buiten, het mes in de hand zwaaiende. Overal geraas, vreugdekreten, verdoovende en waanzinnige verwarring, een verschrikkelijk leven en woedende gebaren.

„De gevangenen!”

„De archieven!”

„De geheime cellen!”

„De folteringswerktuigen!”

„De gevangenen!”

Van al deze kreten en ontelbare ongerijmdheden werd het woord de gevangenen!” het luidst herhaald door de zee die binnenstroomde, alsof er eene eeuwigheid van menschen geweest ware, evenals eene eeuwigheid van tijd en ruimte. Terwijl de eerste golven voorbijrolden, de ambtenaren der gevangenis medesleepende en allen met den dood dreigende, als er eenige geheime hoek verborgen bleef, legde Defarge de sterke hand op de borst van een dezer mannen, — een grijsaard, die eene brandende toorts in de hand droeg, — scheidde hem van de overigen en drong hem tegen den muur aan.

„Breng me naar den Noorder Toren!” zei Defarge. „Snel!”

„Ik zal het eerlijk doen,” hernam de man, „als ge me volgen wilt; maar er is geen mensch daar!”

„Wat beteekent „Honderd en vijf, Noorder Toren?” vroeg Defarge. „Antwoord dadelijk!”

„Wat het beteekent, mijnheer?”

„Beteekent het een gevangene, of een gevangenis? Of wilt ge dat ik u doodsla?”

„Sla hem dood!” kraste Jacques Drie, die genaderd was.

„Het is eene cel, Monsieur.”

„Wijs ze me!”

„Dezen kant uit dan.”

Jacques Drie, met de gewone hongerige uitdrukking, en blijkbaar teleurgesteld, dat het

gesprek eene wending genomen had, die geen bloedvergieten beloofde, hield Defarge bij den arm, terwijl deze dien van den cipier greep.

De hoofden van alle drie waren gedurende dit korte onderhoud dicht bij elkaar geweest, en het was toch slechts met de meeste inspanning, dat zij zelfs toen elkaar konden hooren, zoo oververdoovend was het geraas van den levenden oceaan, die de veste binnenstormde en alle plaatsen, gangen en trappen overstroomde. Overal in het rond, daarbuiten ook, bruieste hij tegen de muren aan, met een dof, schor gebrul, waaruit tusschenbeide zich enkele luidruchtige kreten verhieven en als schuim in de lucht vlogen.

Door sombere gewelven, waar het daglicht nooit geschenen had, voorbij akelige deuren en donkere hollen en hokken, holle trappen af, en weer ruwe treden van steen op, die meer op droge watervallen dan op trappen geleken, gingen Defarge, de cipier en Jacques Drie, arm in arm te zamen, met den meesten spoed. Hier en daar vooral in het begin, overviel hen de menschenstroom en stooft hen voorbij; maar toen zij gedaan hadden met dalen en weder langs een wenteltrap een toren begonnen te beklimmen, waren zij alleen. Omsloten hier door de massieve dikte der muren en gewelven, hoorden zij niets meer van den storm daarbuiten dan een dof, onderdrukt geluid, alsof het geraas, waaruit zij zich pas verwijderd hadden, bijna hun gehoorvermogen uitgedoofd had.

De cipier bleef staan bij eene lage deur, stak een sleutel in een zwaar slot, sloeg de deur langzaam open, en zeide terwijl zij allen de hoofden bogen, om binnen te treden:

„Honderd en vijf, Noorder Toren!”

Er was een klein, zwaar getralied venster, zonder glas, hoog in den muur, met een steenen beschot daarvoor opgetrokken, zoodat men de lucht kon zien als men zich vooroverboog en naar boven keek. Er was een kleine schoorsteen ook met zware tralies, in de cel. Er was ook een hoop oude stuvende houtasch op den haard. Er was ook een stoel, een tafel en een stroozak. Daar waren ook de vier zwart geworden muren, en, in een er van, een verroeste ijzeren ring.

„Licht met die fakkel langzaam voorbij de muren, dat ik ze zie,” zei Defarge tot den cipier.

De man gehoorzaamde en Defarge volgde oplettend den lichtschijn met de oogen.

„Wacht! — Zie hier, Jaques!”

„A. M.!” kraste Jacques Drie, terwijl hij met de hongerige blikken las.

„Alexander Manette,” fluisterde hem Defarge in het oor, de letters nagaande met den wijsvinger, die van den kruitdamp zwart was geworden. „En hier heeft hij geschreven: „een arm geneesheer.” En hij was het ook, zonder twijfel, die een kalender op dezen steen teekende. Wat hebt ge daar in de hand? Een breektijzer? Geef hier!”

Hij droeg nog den lontstok van zijn kanon in de hand, Hij ruilde dien plotseling tegen het breekijzer, en zich naar de wormstekige stoelen en tafels wendende, sloeg hijze met één slag stuk.

„Houd het licht hooger!” riep hij driftig tot den cipier. „Zoek voorzichtig onder die brokken rond, Jacques. Kijk daar! Hier is mijn mes!” en hij wierp het hem toe; „snijd het bed open, en onderzoek het stroo! Houd het licht omhoog, gij daar!”

Met een dreigenden blik op den cipier, kroop hij op den haard, en naar den schoorsteen opkijkende, sloeg hij en werkte met zijn breekijzer aan de kanten en tegen de ijzeren tralies,

lieten zij alles branden, en zochten den weg weder naar de plaats. Het scheen alsof zij het gebruik van het orgaan des gehoores herkregeen, naarmate zij naar beneden gingen, tot zij nogmaals te midden van den woedenden stroom waren.

Daar stormde en ruischte alles, Defarge zelve zoekende. St. Antoine schreeuwde luidruchtig, dat zijn kroeghouder een der eersten moest wezen onder de wacht van den Gouverneur, die de Bastille verdedigd en op het volk geschoten had. Anders zou de Gouverneur niet naar het Stadhuis gebracht worden, om gevondisd te worden. Anders zou de Gouverneur ont-

ONDER DE PRATERS BEVOND ZICH DE HEER STRYVER, VAN DE KING'S BENCH, . . . HIJ DEELDE AAN MONSEIGNEUR ZIJNE ONTWERPEN MEDE OM HET GEHEELE VOLK IN DE LUCHT TE DOEN VLIEGEN, OM HET HEEL EN AL UIT TE ROEIEN, DAAR MEN HET VERDER BEST ZOU KUNNEN MISSEN. (Blz. 115).

die er in waren. Binnen weinige minuten kwam er veel pleister en stof naar beneden, en hij keerde het hoofd om, ten einde zijne oogen daartegen te beveiligen, terwijl hij voorzichtig met de hand onder de asch en in een spleet in den schoorsteen wroette, waarin zijn breekijzer gegleden was of zich een weg gebaad had. „Niets in het hout en niets onder het stroo, Jacques?”

„Niets!”

„Laten wij ze samenpakken, midden in de cel! Zoo! Licht daar!” De cipier stak den kleinen stapel in brand, die hoog en heet opvlamde. Zich weder bukkende, om de lage deur uit te komen,

snappen en het bloed van het volk (dat plotseling waarde gekregen had, na zoovele jaren geene waarde te hebben gehad) zou niet meer gewroken worden.

Te midden van de huilende omgeving van driften en strijd, waardoor deze grijze oude krijgsman omringd was, die met zijn grijzen rok en zijne roode decoratie in het oog viel, was er slechts eene bedaarde figuur, en dit was eene vrouwelijke gestalte.

„Ziet! Daar is mijn man!” riep zij, hem met haar vinger aanwijzende. „Ziet! Daar is Defarge!”

Zij stond onbeweeglijk naast den grimmigen officier; bleef nog onveranderlijk dicht bij hem

op straat, terwijl Defarge en de anderen hem voortsleepten; bleef onveranderlijk dicht bij hem, toen hij in de nabijheid van zijne bestemming kwam, en men van achteren naar hem begon te slaan; bleef onwrikbaar dicht bij hem, toen de sinds lang opkomende regen van slagen en stooten eindelijk begon te vallen; was zoo dicht bij hem, dat, toen hij er dood onder nederviel, zij, met eene plotselinge drift beziel, den voet op zijn nek zette en met haar wreed mes, — reeds lang gereed gehouden, — hem het hoofd afsloeg.

Het uur was gekomen, dat St. Antoine zijn verschrikkelijk denkbeeld zou uitvoeren, om menschen op te hijschen als lantarens, om te toonen wat hij zijn kon en wat hij doen kon. St. Antoine's bloed kookte en het bloed der dwingelandij en der overheerschings onder de ijzere vuist was koud, — koud op de stoep van het stadhuis, waar het lijk van den Gouverneur lag, — koud onder de voetzolen van Madame Defarge, waar zij op het lijk getrapt had, om het vast te houden, terwijl zij het verminkte.

„Laat die lantaren omlaag!” gilte St. Antoine, na rondgegluurd te hebben naar een nieuw middel om te doodden; „hier is één zijner soldaten die men op schildwacht moet zetten!”

Men liet den bengelenden schildwacht op zijn post, en de zee rolde verder.

Eene zee van zwarte en dreigende golven, — stortzee op stortzee tegen elkaar brekende, met vernielende kracht, — eene zee, welker diepte nog ongepeild en welker krachten onbekend waren. Eene meedoogenlooze zee van woest zwaaiende gestalten, van wraakzuchtige stemmen, van gezichten, verhard in het vuur van het lijden totdat de hand van het medelijden geen indruk op hen kon maken.

Maar te midden van den oceaan van gezichten waarop alle wreede en woeste hartstochten uitgedrukt stonden, — waren er twee groepen, — ieder van zeven gezichten, — in zulk eene sterke tegenstelling met de overigen, dat er nooit eene zee gewoed heeft, welke meer merkwaardige wrakken meespoelde. Zeven gezichten van gevangenen, plotseling bevrijd door den storm, die hunne graftombe vernield had, werden omhoog gedragen, verschrikt, verward, verwonderd, verbaasd, — alsof de Dag des Oordeels gekomen ware, en diegenen, welke om hen heen jubelden, ongelukkige zielen waren. Er waren nog zeven gezichten, die nog hooger gedragen werden, zeven doode gezichten, wier half gesloten oogleden en half zichtbare oogen den Dag des Oordeels afwachtten. Uitdrukkingloze gezichten, — en toch eerder met eene plotseling verstijfde dan vernielde uitdrukking er op; — gezichten die plotseling verstijfd waren, alsof ze nog de hangende oogleden oplichten moesten en met de verbleekte

lippen de getuigenis afleggen: „GII HEBT DIT GEDAAN!”

Zeven bevrijde gevangenen, zeven bebloede hoofden op pieken, de sleutels van de verwenschte veste met de acht sterke torens, eenige gevondene brieven, en andere gedenkteekenen van gevangenen uit den ouden tijd, — lang geleden aan een gebroken hart overleden, — dit alles en nog meer van dien aard, vergezelde de luiddlinkende voetstappen, van St. Antoine door de straten van Parijs, in het midden van Juli van het jaar 1789.

Moge de hemel de verbeelding van Lucie Darnay logenstraffen, en deze voetstappen ver van haar levensweg houden! Want ze zijn woedend, dolzinnig en gevaarlijk, en in jaren, lang na het breken van het wijnavat bij de deur van den kroeghouder Defarge, waren ze niet uit te wisschen, toen ze eens met bloed rood geverfd waren.

XXII.

DE ZEE BLIJFT RIJZEN.

De uitgeteerde St. Antoine had slechts ééne zegevierende week den tijd gehad om zijn stukje hard en bitter brood, zoo goed hij kon, te kruiden met broederlijke omhelzingen en gelukwenschen, toen Madame Defarge als gewoonlijk achter de toonbank hare klanten zat te bedienen. Madame Defarge droeg geene roos in het haar; want de groote broederschap der Spionnen was, zelfs binnen eene korte week, veel te voorzichtig geworden, om zich toe te vertrouwen aan de genade van den Heilige. De lantarens bengelden dwars door zijne straten met eene onheilspellende veerkracht.

Madame Defarge, met de armen ineengeslagen, zat in het licht en de hitte van den morgen den winkel en de straat waar te nemen. In beide waren verscheidene groepen van slenteraars, vermagerd en armoedig, maar nu met het blijkbaar bewustzijn hunner macht, zichtbaar te midden hunner ellende. De meest erbarmelijke slaapmuts, scheefgezet op het allereendigste hoofd, had nu eene scheeve betekenis, die te kennen gaf: „Ik, die deze muts draag, weet hoe zwaar het mij gevallen is mijne levensvonk te onderhouden; — maar, weet gij hoe gemakkelijk het voor mij geweest is voor mij, die deze muts draag, om eene levensvonk uit te blazen?” Elke magere naakte arm, die tot dusver gebrek aan werk had gehad, vond nu dit werk altijd voorhanden, — namelijk dat hij slaan kon. De vingers der breiende vrouwen waren kwaadaardig geworden door het bewustzijn, dat zij verschreuren konden. Er was eene verandering gekomen in het uiterlijk van St. Antoine; men was sedert honderden jaren

bezig geweest om hem die in te slaan, en de laatste slagen hadden bijzonder veel uitdrukking aan het beeld van den Heilige gegeven.

Madame Defarge zat dit waar te nemen met zooveel onderdrukt welgevallen, als betaamde aan de leidster van devrouwen van St. Antoine. Eene van de zusterschap zat naast haar te breien. Het was de kleine, eenigszins lijvige vrouw van een verhongerenden kruidenier en de moeder van twee kinderen. Deze onderbevelhebster had reeds den eeretitel van „La Vengeance” verdiend.

„Stil!” zei La Vengeance. „Stil! Wie komt daar aan?”

„Als een loopend vuur verspreidde zich snel, van de uiterste grenzen van de voorstad St. Antoine tot aan de deur van de kroeg, een sterk toenemend gedruisch.

„Het is Defarge!” zei Madame. „Stilte, patriotten!”

Defarge trad ademloos binnen, rukte de roode muts van het hoofd en keek rond.

„Luistert allen!” zei Madame weder. „Luistert naar hem!”

Defarge stond te hijgen, met een achtergrond van vurige oogen en gapende monden buiten de deur van het wijnhuis: allen in de kamer waren van hunne zitplaatsen opgevrologen.

„Spreek dan, man! Wat is er?”

„Nieuws van de andere wereld!”

„Hoe zoo?” vroeg Madame, verachtelijk, „de andere wereld?”

„Herinnert zich iemand hier den ouden Foulon, die aan het verhongerende volk vertelde, dat de menschen gras konden vreten, en die stierf en naar de hel voer?”

„Ja! ja!” klonk het uit alle kelen.

„Het is tijding van hem. Hij is onder ons!”

„Onder ons?” klonk het weder, als uit één mond. „Niet dood?”

„Neen, hij is niet dood! Hij vreesde ons zozeer, — en met reden, — dat hij zich als gestorven liet uitgeven en eene prachtige schijnbegrafenis liet bestellen. Maar men heeft hem levend gevonden, zich op het land schuilhoudende, en zij hebben hem hier binnengebracht. Ik heb hem op het oogenblik gezien, als een gevangene, op weg naar het stadhuis. Ik heb gezegd, dat hij reden had om te vreezen. Spreekt allen! Had hij reden of niet?”

Die ellendige, oude, meer dan zeventigjarige zondaar, als hij dat nooit geweten had, dan had hij het nu in de diepte van zijn hart beseft, wanneer hij slechts den kreet had kunnen hooren, die zich tot antwoord verhief.

Een oogenblik van diepe stilte volgde. Defarge en zijne vrouw keken elkaar strak aan. La Vengeance bukte zich, en het rammelen eener trom werd gehoord, alsof zij er eene onder de toonbank met den voet aanstiet.

„Patriotten!” riep Defarge met vasten stem, „zijn we gereed?”

In één oogenblik was het mes van Madame Defarge in haar gordel; de trom weerklonk op straat, alsof trom of tamboer daarheen getooverd waren, en La Vengeance, met verschrikkelijke kreten, de armen hoog boven het hoofd zwaaiende, vloog, als eene Furie, van huis tot huis, om de vrouwen bijeen te roepen.

De mannen waren al verschrikkelijk in den bloeddorstigen toorn, waarmede zij uit de vensters keken, het een of andere wapen grepen en op straat verschenen; maar het was genoeg om den stoutmoedigste het bloed in de aderen te doen stollen, als hij de vrouwen zag. Zij verlieten die weinige huiselijke bezigheden, welke haar nog in hare armoede overbleven, hare kinderen, de ouden en zieken, uitgestrekt op den naakten vloer; verhongerende en naakt, met vliegende haren, liepen zij naar buiten, zich zelve en anderen ophitsende tot razernij, met de meest woeste kreten en gebaren. „Schurk van een Foulon. Ge hebt mij mijne zuster ontroofd! De oude Foulon heeft mijne moeder geroofd! Die schelm van een Foulon heeft mijne dochter geroofd!” Daarop een twintigtal andere vrouwen, die zich op de borst sloegen, zich het haar uitrukten en gilden: „Foulon leeft! Foulon, die aan de menschen zeide dat zij gras vreten konden! Foulon, die mijn ouden vader vertelde, dat hij gras vreten kon, toen ik geen brood voor hem had; Foulon, die zeide dat mijn kind gras kon zuigen, toen mijne borsten door gebrek opdroogden! O Heilige Moeder Gods! Deze Foulon! O Hemel! ons lijden! Hoor nu, mijn dood kind, mijn rampzalige vader! Ik zweer op de knieën, hier op deze straatsteenen, om u te wreken op Foulon! Mannen en broeders en jongelingen, geeft ons het bloed van Foulon! Geeft ons het hoofd van Foulon! Geeft ons het hart van Foulon! Geeft ons Foulon, met lijfen ziel! Scheurt Foulon in stukken en stamp hem in den grond, dat het gras uit zijn lijf moge opgroeien!” Met dergelijke kreten vloegen vele vrouwen rond, tot blinde razernij opgevoerd, slaande en grijpende naar hare eigene vrienden, tot de drift haar overweldigde en zij in zwijm vielen en nauwelijks door de mannen gered werden van vertrappt te worden.

Evenwel verloor men geen enkel oogenblik — geen enkel oogenblik! Foulon was op het Stadhuis en men zou hem wellicht daar loslaten! Dat nooit, zoo waar St. Antoine het besef had van zijn eigen lijden, beleedigingen en grieven! Gewapende mannen en vrouwen stroomden zoo snel St. Antoine uit en sleepten zelfs de laatste achterblijvers met zulk een geweld mede, dat er binnen een kwartier geen menschelijk wezen meer in St. Antoine verbleef dan eenige oude wijven en schreeuwende kinderen.

„Neen! binnen het kwartier was de zaal, waar de oude afschuwelijke man ondervraagd werd,

opgepropt met het volk, dat ook het open plein en de straten bij het Stadhuis overstroomde.

De Defarges, man en vrouw, *La Vengeance* en Jacques Drie waren onder de eersten en stonden niet ver van hem in de zaal.

„Ziet!” riep Madame met het mes wijzende, „ziet den ouden schelm met strikken gebonden! Dat was aardig om hem zoo maar een bundel gras op den rug te binden! Ha! ha! dat was aardig! Hij kan het nu vreten!” Madame stak het mes onder den arm en klapte in de handen, als in de komedie.

Het volk, dat onmiddellijk achter Madame Defarge stond, verklaarde de aanleiding, welke zij vond om zich dus te verheugen, aan diegenen, die achter hen stonden; dezen weder aan anderen, en zoo ging het weder, tot de naburige straten van het handgeklap weergalmden. Op dezelfde wijze werden gedurende een paar uren van langdurige discussies, bij welke menig schepelvol woorden gezift werd, de herhaalde ongeduldige uitroepingen van Madame Defarge met verbazende snelheid uit de verte opgevat en herhaald, — en dit des te sneller, zoodra zekere lieden, die met eene verbazende vlugheid opgeklauterd waren langs den buitenkant van het gebouw, door de ramen keken, Madame Defarge herkenden, en tot telegraafdienden tusschen haar en de menigte op straat.

Eindelijk rees de zon zoo hoog, dat zij een vriendelijken straal, als van hoop op bescherming, vlak op het hoofd van den grijzen gevangene liet vallen. Deze gunst was te groot voor hem; in één oogenblik werd de barrière van vormen en woorden, die zoo verbazend lang gestaan had, vernietigd, en hij was in de handen van *St. Antoine*.

Dat wist men dadelijk aan de uiterste grenzen van de volksmenigte. Defarge was nauwelijks over het hek en op de tafel gesprongen, en had den ongelukkige in eene doodelijke omhelzing omvat, — Madame Defarge was nauwelijks gevolgd en had de hand pas geslagen aan een der touwen, waarmede hij van achteren gebonden was, — *La Vengeance* en Jacques Drie waren nog niet bij hen, — en de mannen van de vensters der zaal waren nog niet als roofvogels van hunne verhevene zitplaatsen neergeschoten, — toen de kreet, als het ware, door de geheele stad weergalmd: „Brengt hem naar buiten! Aan de lantaren!”

Ter aarde gesmeten en weder op de voeten gezet, — met het hoofd vooruit, glijdende langs de trappen van het gebouw, — nu op de knieën, dan op de beenen, dan op den rug, — gesleept, geslagen, half gestikt door de handvollen gras en stroo, die hem in den mond gestopt werden door honderden handen; gehavend, gekwetst, hijgende, bloedende, maar steeds biddende en smeekende om genade, — nu eens in hevige, stuipachtige beweging, in zijn doodsangst, met

eene kleine open plek in het rond, terwijl de menschen elkaar achteruittrokken om hem te kunnen zien, dan weder als een houtblok gesleept door een bosch van beenen, werd hij geslingerd naar den hoek van de eerste straat, waar eene noodlottige lantaren hing en waar Madame Defarge hem losliet, — zooals de kat de muis loslaat, — en hem stil en bedaard bleef aankijken, terwijl men alles gereedmaakte en hij volhield met haar om genade te smeeken. Inmiddels gilden de vrouwen hartstochtelijk hare verwenschingen uit, en de mannen riepen hardop, dat hij met het gras in den mond sterven moest. Eenmaal haalde men hem omhoog, en de strik brak en ze vingen hem schreeuwende in de armen op; ten tweede maal haalde men hem omhoog, en de strik brak en zij vingen hem schreeuwende in de armen op; — daarna was de strop barmhartig en bezweek niet, en weldra was zijn hoofd op eene piek, met zoo veel gras in den mond, dat geheel *St. Antoine* ne zich op dat gezicht verheugen kon.

Maar dit was niet het einde van het booze werk van dien dag; want *St. Antoine* schreeuwde en danste zoo sterk, met zijn verhit bloed, dat het weder aan het koken ging toen men vernam; dat de schoonzoon van den vermoorde, ook een beleediger en een vijand van het volk, op weg was naar *Parijs*, onder een geleide dat alleen aan ruitjerij een vijfhonderd man telde. *St. Antoine* schreef zijne misdaden op wapperende vellen papier, greep hem, — zou hem desnoods uit het midden van een geheel leger gehaald hebben, — om Foulon gezelschap te houden, — stak zijn hoofd en zijn hart op pieken, en droeg de drie zegeteekenen van den dag in een wolfachtigen optocht door de straten.

Het was reeds donkere nacht toen de mannen en vrouwen terugkeerden naar de schreeuwende en hongerige kinderen. Daarop werden de ellendige bakkerswinkels gevuld met lange rijen van hen, die geduldig wachtten om wat slecht brood te koopen, en terwijl zij wachtten, flauw en verzwakt van den honger, verkortten zij zich den tijd met elkaar geluk te wenschen met de overwinningen dien dag behaald, en met alles dienaangaande te bepraten. Langzamerhand gingen deze lange reeksen van in lompen gehulde menschen uiteen. De kleine lichten begonnen te flikkeren in de hooge vensters; magere vuurtjes werden op straat ontstoken, waaraan de burens gemeenschappelijk kookten wat zij naderhand op de stoepen aten.

Het was een mager en onvoldoend avondmaal, waarbij het vleesch ontbrak en meestal ook al wat dienen kon om het droge brood te kruiden. Maar het gemeenschappelijke van de zaak mengde wat voedsel in den harten kost, en lokte ook eenige vonken van opgeruimdheid uit. Vaders en moeders, die deelgenomen hadden aan het ergste wat dien dag gebeurd was, speelden vrien-

delijk met de magere kinderen, en minnenden wisten, te midden van zulke tooneelen, nog te minnen en te hopen.

De morgenschemering was ophanden, toen de laatste groep klanten het wijnhuis van Defarge verliet, en Monsieur, met eene schorre stem, tot Madame sprak, terwijl hij de deur sloot:

„Eindelijk is het zoover, mijne lieve!”

„Nu ja,” hernam Madame, „bijna!”

St. Antoine sliep; de Defarges sliepen; zelfs La Vengeance sliep met den verhongerenden kruidentier en de trom zweeg. De trom was de eenige stem in St. Antoine, die door het bloed en de drift niet veranderd was. La Vengeance, die ze in bewaring hield, had dezelfde tonen daaruit kunnen lokken als die, welke vóór den val van de Bastille, of vóór den dood van den ouden Foulon klonken; — maar dat was niet meer mogelijk wat de heesche tonen betrof uit de kelen der mannen en vrouwen, die in den schoot van St. Antoine sliepen.

XXIII.

HET VUUR VLAMT OP.

Er was veel veranderd in het dorp, waar de fontein plaste en waar de arbeider van den straatweg dagelijks naar buiten ging, om uit desteenen langs den weg het stuk brood te slaan, dat dienen moest om zijne arme onwetende ziel en zijn lichaam bij elkaar te houden. De gevangenis op de rotsen was niet meer zoo dreigend als vroeger; er waren nog soldaten om ze te bewaken, maar niet meer zoo talrijk; — er waren officieren om de soldaten in orde te houden, maar niet één van hen wist, wat zijne manschappen zouden uitvoeren, — tenzij hoogst waarschijnlijk juist datgeen wat hun niet bevolen werd.

Wijd en zijd strekte zich een uitgemergeld land uit, dat niets dan verwoesting opleverde. Elk groen blad, iedere grashalm, iedere koren-aar, was schraal en ellendig als het ellendige volk zelf; alles was ternedergeslagen, onderdrukt, kwijnend en gebroken. Huizen, heggen, huisdieren, mannen, vrouwen, kinderen, — evenals het land hunner geboorte, — alles was uitgeput.

Monseigneur (dikwijls als individu, een zeer achtingswaardig edelman) was een nationale zegen; hij gaf aan alles een ridderlijken schijn, gaf een beschaafd voorbeeld van een weelderig en schitterend leven, en meer van dien aard; — maar in weerwil van dit alles, had Monseigneur, op de eene of andere wijze, de zaken tot dezen toestand gebracht. Het was vreemd, dat de aarde, bepaaldelijk ten behoeve van Monseigneur geschapen, zoo spoedig uitgeperst en uitgedrukt kon zijn! Er was, voorzeker, iets kortzichts in de eeuwige beschikkingen! Toch was

het zoo, en toen de laatste druppel bloed uit de steenen geperst was, en toen de laatste schroef van de pijnbank zoo dikwijls toegedraaid was, dat ze verlamde, en draaide en draaide, zonder op iets vat te hebben, begon Monseigneur weg te loopen van zulk een vernederend en onverklaarbaar verschijnsel.

Maar hierin bestond niet de in het oog vallende verandering van het dorp en van vele andere dorpen van dien aard. Sedert honderden jaren had Monseigneur daar geperst en gewrongen en gedrukt, zonder het dikwijls door zijn bijzijn gelukkig te maken, tenzij om de genoegens van de jacht te genieten, — nu eens de jacht op het volk, — dan weder de jacht op de dieren, voor welker behoud Monseigneur eene stichtelijke ruimte bewaarde van barbaarsche en kale woestenijen. Neen! de verandering bestond in de verschijning van vreemde, gemeene gezichten in het dorp, eerder dan in het verdwijnen van de hooggeborene, geciselleerde en anderszins gezegende en zegenende gelaatstreken van Monseigneur zelve.

Want in deze tijden, als de arbeider aan den straatweg eenzaam in het stof werkte, zich niet dikwijls de moeite gevende om te bedenken, dat hij zelf stof was en tot het stof moest terugkeeren, — daar hij meestal genoeg te doen had, met te overleggen hoe weinig hij te eten had en hoeveel meer hij eten zou, als hij het maar krijgen kon: — in deze tijden, zeg ik, als hij de oogen opsloeg van zijn eenzaam werk en in de verte keek, zag hij dikwijls de eene of andere woeste gestalte naderen, zooals men vroeger slechts zelden zag in die streken, maar die zich er nu dikwerf vertoonde. Naarmate de gestalte naderde, ontdekte de arbeider, zonder verbaazing, dat ze die van een man was, met ruig haar, bijna barbaarsch van uiterlijk, lang, met klompen aan de voeten, lomp zelfs in het oog van den arbeider aan den straatweg, eene gestalte die woest, grimmig, zwart en bemorst was door de modder en het stof van vele straatwegen, vochtig van de moerassige dampen uit vele lage gronden, — eene gestalte, waaraan de dorens, de bladeren en het mos van vele zijpaden uit het bosch kleefden.

Een dergelijk mensch verscheen als een spook bij hem, op den vollen middag, in de maand Juli, terwijl hij op zijn steenhoop, onder eene hoogte, zoo goed hij kon, tegen eene hagelbui zat te schuilen.

De man keek naar hem, keek naar het dorp in het dal, naar den molen, en naar de gevangenis op de rotsen. Toen hij die voorwerpen in zijn benevelde geest herkende, zei de hij in een tongval, die nauwelijks te verstaan was:

„Hoe gaat het, Jacques?”

„Alles wel, Jacques.”

„De hand dan!”

Zij gaven elkaar de hand, en de vreemdeling nam plaats op den hoop steenen.

„Geen middagmaal?”

„Niets dan een avondeten nu,” zei de arbeider, met een hongerig gezicht.

„Dit is in de mode,” gromde de ander. „Ik vind nergens een middagmaal.”

Hij haalde een zwart geworden pijp te voorschijn, stopte ze, stak ze met behulp van zijn staal en zijn vuursteen aan en trok er aan, tot ze helder gloeide; — daarop hield hij ze van zich af, en liet er plotseling iets in vallen, van tusschen den wijsvinger en den duim, dat opvlamde en als een rookwolkje verdween.

„De hand maar!” De beurt was nu aan den arbeider om dit te zeggen, zoodra hij deze handeling gezien had. Zij gaven elkaar weder de hand.

„Hedenavond?” vroeg de arbeider.

„Hedenavond,” zei de vreemdeling, terwijl hij weder aan het rooken ging.

„Waar?”

„Hier!”

Hij en de arbeider bleven op den steenhoop elkander stilzwijgend aankijken, met den hagel als kleine bajonetten tusschen hen inslaande, tot de lucht boven het dorp begon op te helderen.

„Wijs me den weg!” zei toen de reiziger, den rand van den heuvel naderende.

„Zie!” hernam de arbeider, terwijl hij den vinger uitstrekte. „Ge gaat hier naar beneden, door de straat, voorbij de fontein...”

„De drommel zal dat alles halen!” riep de ander, met een blik in het rond. „Ik ga door geene straat; ik ga geene fontein voorbij. Nu! Verder!”

„Best!” omstreeks twee uur achter den top van dien heuvel boven het dorp.

„Goed. Wanneer hebt gij gedaan met uw werk?”

„Met de schemering.”

„Wilt ge me wekken eer ge weggaat? Ik heb twee nachten zonder rust doorgewandeld. Als de pijp uitgerookt is, zal ik een gezond dutje doen. Zult ge me wekken?”

„Zeker!”

De reiziger rookte de pijp uit, stak ze in de borst, schopte de zware klompen van de voeten en legde zich op den steenhoop, op den rug. Hij sliep dadelijk in. Terwijl de arbeider zijn vuil werk verrichtte en de wolken, wegdrijvende, heldere strepen en plekken aan den hemel lieten zien, die weerkaast werden door zilveren strepen op het landschap, scheen de kleine man (hij droeg nu eene roode, in plaats van eene blauwe muts) als betooverd door de gestalten op den steenhoop. Zijne oogen waren zoo dikwijls er op gericht, dat hij de handen werktuiglijk gebruikte en, zooals men zich voorstellen kan, heel weinig uitvoerde. Het gebronsde gelaat, het ruwe, zwarte haar en de baard, de grove wollen muts, rood van kleur, — de lompe, ge-

mengde kleding van grove stof en het harige vel van dieren; de gespieerde gestalte, door gebrek verzwaakt, en de boosaardige, wanhopige samenpersing der lippen, zelfs in den slaap, bezemden den arbeider ontzag in. De reiziger had een langen weg afgelegd; zijne voeten waren opgezwellen en gekwetst, de enkels geschaafd en bebloed; de groote klompen, met bladeren en gras opgevuld, waren hem zwaar gevallen op den langen weg; de kleederen waren vol gaten, — evenals zijn vel. Zich naast hem bukkende, trachtte de arbeider in zijne borst, of elders, verborgene wapens te ontdekken, maar tevergeefs, want hij sliep met de armen op de borst gekruist en even vast als de lippen samengeperst. Sterke steden, met palissaden, wachthuizen, poorten, grachten en ophaalbruggen schenen den arbeider niets dan ijdele lucht tegen deze gestalte. En toen hij daarvan opzag naar de kim en rondkeek, zag hij in zijne zwakke verbeelding dergelijke gestalten, door geene beletselen tegengehouden, zich door geheel Frankrijk heen een weg banen naar haar doel.

De man sliep door, onverschillig voor de hagelbui en de tusschenpoozen van zonneschijn, voor den zonnestraal en voor de schaduw op zijn gezicht, voor de spattende, doffe ijsklompjes, die op zijn lichaam vielen, en voor de diamanten, waarin ze door den zonneschijn veranderd werden, tot de zon aan de westelijke kim stond en de hemel gloeide. Toen wekte hem de arbeider, zoodra hij zijne werktuigen bijeen had en hij gereed stond naar beneden in het dorp te gaan.

„Goed,” zeide de slaper, zich op den elleboog oprichtende. „Twee uren achter de kruin van dien heuvel?”

„Ongeveer.”

„Ongeveer. Goed!”

De arbeider ging naar huis, voorafgegaan door het stof, dat door den wind gedragen werd, en was weldra bij de fontein, zich indringende tusschen het magere vee, dat daar gedrenkt werd, en hij scheen zelfs aan de stomme dieren iets in te fluisteren, terwijl hij ieder iets in het oor zeide. Zoodra de dorpelingen het karige avondmaal gebruikt hadden, slopen zij niet naar bed, zooals gewoonlijk, maar kwamen weder naar buiten, en bleven daar. Zij waren beziel met eene wonderlijk aanstekelijke behoefte om te fluisteren, en ook toen zij bijeenkwamen bij de fontein, in het donker, schenen zij overvallen te worden door eene even aanstekelijke behoefte om hunne verwachtende blikken op ééne streek van den hemel te vestigen, — en slechts in ééne en dezelfde richting. Monsieur Gabelle, de hoofdambtenaar van de plaats, begon ongerust te worden; hij klom alléén op het dak van zijn huis, en keek ook in die richting, zag ook van achter den schoorsteen de somber wordende gezichten bij de fontein en zond eene boodschap bij den koster,

die de sleutels van de kerk had, dat het wellicht straks noodig zou zijn de alarmklok te luiden.

De nacht viel. De boomen, welke het oude kasteel in zijne eenzame deftigheid omgaven, ritselden in den opkomenden wind, alsof zij het massieve en in de duisternis zwart geworden gebouw bedreigden. De regen vloog woest de twee trappen van de terrassen op en sloeg op de groote deur, als een ijlbode, om degenen, die in huis waren, te wekken; — ongeruste windvlagen ruischten door de groote zaal tusschen de spietsen en hartsvangers, en gingen zuchtend de trappen op en schudden de gordijnen van het bed, waar de laatste Markies geslapen had. Oost, west, noord en zuid, — door de bosschen heen, vertraptten vier zwaar stapende, woeste gestalten het hooge gras en kapten de takken af op hun tocht, terwijl zij op weg waren om elkaar in stilte op de groote plaats van het kasteel te ontmoeten. Daar schitterden op eens vier lichten, die zich in verschillende richtingen verwijderden, en alles was weder zwart.

Maar slechts voor korten tijd. Straks werd het kasteel op eene vreemde wijze zichtbaar door zijn eigen licht, alsof het doorschijnend begon te worden. Daarop speelde eene flikkerende streep achter de bouwkundige versierselen van het front, de doorschijnende plekken uitzoekende, en de balustraden, bogen en vensters zichtbaar makende. Zij klon toen hooger en hooger en werd grooter en helderder. Weldra braken de vlammen uit een twintigtal van de groote vensters, en de steenen gezichten ontwaakten, en staarden te midden van het vuur.

Een flauw gemompel ontstond rondom het kasteel onder het weinige volk, dat daar achtergelaten was, en iemand toomde een paard op en reed weg. Hij spoorde zijn paard aan en plaste door de modder in de duisternis en maakte halt op het pleintje bij de fontein in het dorp, en het dampende paard stond stil voor de deur van Monsieur Gabelle.

„Gabelle, hulp! Hulp daar, gij allen!” De alarmklok luidde angstwekkend, — maar andere hulp was er niet te vinden. De arbeider van den straatweg en zoo wat tweehonderd vijftig zijner bijzondere vrienden, stonden met over elkander geslagen armen bij de fontein en keken naar de vuurkolom in de lucht. „Die moet wel veertig voet hoog zijn,” zeiden zij grimmig en verroerden zich niet.

De ruiter van het kasteel, op het dampende paard, ijld voort uit het dorp en galoppeerde den steilen heuvel op naar de gevangenis op de rots. Bij de poort stond er eene groep officieren, die naar den brand keken; — in hunne nabijheid waren eenige soldaten.

„Hulp! heeren officieren! Het kasteel brandt; kostbare dingen kunnen nog uit de vlammen

gered worden als er tijdige hulp komt. Hulp! Hulp!”

De officieren keken naar de soldaten, die naar den brand keken; zij gaven geene bevelen en antwoordden met een schouderophalen, terwijl zij zich op de lippen beten: „Laat maar branden!”

Toen de ruiter weder zoo hard mogelijk den heuvel af en door de straat reed, was men bezig met het dorp te illumineeren. De arbeider en zijne tweehonderd vijftig bijzondere vrienden, als door een geest beziel met den lust om te illumineeren, waren in huis geslopen en staken kaarsen achter elk klein vensterruitje. Het algemeen gebrek aan alles was oorzaak, dat de kaarsen op een eenigszins gebiedenden toon van den heer Gabelle ter leen gevraagd werden; en toen die ambtenaar één oogenblik aarzelde en onwillig scheen, had de vroeger zoo onderdanige arbeider opgemerkt, dat men best een vreugdevuur van rijtuigen kon aansteken en dat de postpaarden best gebraden konden worden.

Het kasteel werd aan zich zelf overgelaten om te vlammen en te branden. Onder het razen en tieren van den brand scheen het alsof een verzengenden wind, rechtstreeks uit de hel komende, het gebouw wegvaaide.

Met het rijzen en dalen van de vlammen vertoonden zich de steenen gezichten, alsof zij levend gemarteld werden. Als er groote massa's van steenen en balken neerstortten, werd het gelaat met de twee voren langs den neus weder verduisterd.

Straks echter worstelde het zich opnieuw uit den rook, alsof het het gelaat was van den wreeden Markies, die aan den brandstapel tegen den dood worstelde.

Het kasteel brandde af, de boomen in de nabijheid, door het vuur gegrepen, verwelkten en verschroeiden; de boomen op een afstand, door de vier woeste gestalten in brand gestoken, omgaven het brandende gebouw met een nieuw bosch van rook. Gesmolten lood en ijzer sisten en kookten in de marmeren kom van de fontein; het water droogde op; de spitse daken van de torens vergingen als ijs in de zon en stortten neder in de vier gloeiende poelen er onder. Groote reuten en spleten vertoonden zich op eens als kristallisatiën in de zware muren; verschrikte vogelen draaiden in het rond en vielen in den brand; — vier woeste gestalten stapten weg naar oost en west, naar noord en zuid, langs de door den nacht omwolkte wegen, door de vuurbaak, die zij zelve aangestoken hadden, geleid naar hunne eerstvolgende bestemming. Het geillumineerde dorp had de alarmklok bemachtigd, en hem die ze in beweging bracht, weggjagende, luidde het zelf van vreugde!

Dit was niet alles; het dorp, dat licht in het hoofd was geworden door gebrek, brand en klokkengelui, bedacht dat Monsieur Gabelle de huurpenningen en belastingen inzamelde, —

hoewel hij slechts heel weinig van het belastinggeld en hoegenaamd geen huur in den laatsten tijd gekregen had, — en begon met ongeduld te verlangen om hem te zien, en omgaf zijn huis, eischende dat hij naar buiten zou komen, om een gesprek met hen te houden; waarop de heer Gabelle de deur dichtgrendelde en zich terugtrok, om met zich zelven te overleggen. De uitslag van zijn overleg was, dat hij zich weder op het dak van het huis begaf, achter de schoorsteen verborgen, ditmaal besloten, als men de deur bij hem openbrak (hij was een klein ventje van zuidelijk wraakzuchtigen aard) om hals over kop naar beneden te storten en een paar der onderstaande menschen te verpletteren.

Monsieur Gabelle bracht waarschijnlijk een langen nacht door, terwijl het brandende kasteel in de verte hem tot licht en vuur diende, en het slaan op de huisdeur en het luiden der klokken tot muziek, — zonder te spreken van eene onheilspellende lantaren, die over den weg hing bij den ingang van het posthuis, omtrent welke lantaren het dorp een hevig verlangen betoonde om ze door zijn persoon te doen vervangen. Het was eene pijnlijke spanning, om den heelen zomerschen nacht op den rand van den zwarten oceaan door te brengen, gereed om den sprong er in te doen, waartoe de heer Gabelle besloten had! Maar eindelijk verscheen toch de vriendelijke dageraad, en daar de kaarsen in de dorpsvensters uitgebrand waren, ging het volk gelukkig uiteen, en de heer Gabelle bracht ditmaal het leven er af.

Binnen weinige mijlen van daar waren in dien nacht (en volgende nachten) andere ambtenaren, die minder gelukkig waren dan hij, en die de opkomende zon bengelende vond over de eens vreedzame straten, waar zij geboren en grootgebracht werden; er waren ook andere dorpelingen en stadsbewoners, die minder gelukkig waren dan de arbeider aan den straatweg en zijne makkers, tegen wie de ambtenaar en de soldaten zich met goed gevolg verzetten, en die zij op hunne beurt ophingen. Maar de woeste gestalten gingen met vasten tred naar oost en west, naar noord en zuid, en waar iemand opgehangen werd, werd er ook brand gesticht. Geen ambtenaar, hoe ver gevorderd in de wiskunde, was in staat de hoogte van de galg te berekenen, die in water veranderd kon worden om de vlammen te blusschen.

XXIV.

DOOR DE MAGNEET AANGETROKKEN.

Te midden van zulke opflinkerende vuren en rijzende zeeën, en terwijl de vaste aarde ge-

schokt werd door de golven van een woeden- den oceaan, die nu geen eb meer kende, maar steeds hooger en hooger opkwam, tot schrik en verbazing der toeschouwers aan wal, — gingen drie stormachtige jaren voorbij. Nog drie verjaardagen van de kleine Lucie waren met den gouden draad ingevlochten in het vreedzame weefsel van het huiselijke leven.

Menigen nacht en menigen dag hadden de bewoners van het huis met benauwde harten naar de echo's in den hoek geluisterd, als zij de drukke voetstappen vernamen. Want die voetstappen waren hun voor den geest getreden, als de voetstappen van een volk, dat onder de roode vlag oproer stichtte, het vaderland in gevaar verklaarde, en dat door langdurige, verschrikkelijke betoovering in wilde dieren veranderd was.

Monseigneur, als vertegenwoordiger zijner klasse beschouwd, had zich onttrokken aan het verschijnsel van zijne geringschatting in Frankrijk; aan het denkbeeld dat men hem daar zoo weinig noodig had, dat hij veel gevaar liep van tegelijk uit dat land en uit dit leven verbannen te worden. Evenals de boer in de fabel, dien het gelukt was, na oneindig veel moeite, den duivel op te roepen, en die zoodanig schrikte toen de booze geest verscheen, dat hij hem geen enkele vraag kon doen, zoo ging ook Monseigneur, nadat hij vele jaren achtereen zijne bezwingingen opgepreveld en velerlei krachtige toovermiddelen gebruikt had om den duivel op te roepen, dadelijk op den loop, zoodra deze zich met zijn verschrikkingen vertoonde.

Het schitterende oeil de boeuf van het Hof was verdwenen, of het zou een doelwit opgeleverd hebben voor een hagel van nationale kogels. Het was nooit een goed oog geweest, om mede te zien, — het had lang den splinter in zich gehad van den hoogmoed des Satans, van de weelde van een Sardanapalus, van de blindheid van een mol; — maar het was nu uitgevallen en verloren. Het hof, van dien exclusieven binnekring af, tot aan den uitersten, verrotten rand van kuiperijen, bederf en huichelarij, was geheel weg. Het koningschap was weg; het was in zijn eigen paleis belegerd en „geschorst,” volgens de laatste tijdingen.

De maand Augustus van het jaar 1792 was gekomen, en Monseigneur was nu al heinde en ver verspreid.

Natuurlijk was het hoofdkwartier en de groote vergaderplaats van Monseigneur, te L o n d e n, de Bank van Tellson en Cie. Men vooronderstelt dat de geesten daar spoken, waar hunne lichamen het meest vertoefden, en Monseigneur, met geen duit op zak, dwarrelde rond op de plek waar zijn duiten vroeger bewaard werden. Bovendien, het was ook daar dat de meest geloofwaardige berichten uit F r a n k r i j k met den meesten spoed aankwamen. Nog meer: de firma

Tellson was eene edelmoedige firma en zeer mild jegens die oude klanten, die van hun hoogen staat vervallen waren. En eindelijk: die edelen, welke bijtijds het losbarsten van den storm voorzien hadden, en plundering of verbeurdverklaring vreesden, hadden bijtijds grooter geldsommen aan de Firma overgemaakt, en waren altijd dáár te „bevragen” door hunne behoeftige landgenooten. Hier moet nog bijgevoegd worden, dat ieder nieuw aangekomene uit F r a n k r i j k zich en zijne berichten bij Tellson aanmeldde, bijna als een vorm die vanzelf sprak.

sprekkamer voor diegenen, die de Firma zelve zien wilden, was nu de Berichtenbeurs geworden, en tot stikkens toe met menschen opgepropt. Het was zoo wat een half uur vóór het sluiten van de Bank.

„Maar, hoewel gij voor uwe jaren er inderdaad zeer jeugdig uitziet,” zei Charles Darnay, eenigszins aarzelend, „moet ik u toch in bedenking geven. . . .”

„Ja, ik begrijp wat ge zeggen wilt. Dat ik te oud ben?” zei de heer Lorry.

„Buijig weder, eene lange reis, moeielijkhe-

EENIGE REGISTERS LAGEN OPEN OP EEN LESSENAAR, EN EEN OFFICIER VAN EEN GEMEEN, SOMBER UITERLIJK WAS DAARMEDE BEZIG. (Blz. 121).

Om al deze redenen was de Bank te dier tijd, wat de Fransche berichten betreft, eene soort van Beurs, en dit was zoo algemeen bekend onder het publiek, en de aanvragen waren dienengevolge zoo talrijk, dat de Firma soms de „laatste berichten” met een enkel woord opteekende en ze tegen de vensterruiten plakte, zoodat iedereen, dier door de T e m p l e - B a r kwam, ze lezen kon.

Op zekeren mistigen, nevelachtigen namiddag zat de heer Lorry achter zijn lessenaar, en Charles Darnay leunde daarop en praatte zachtjes met hem. De soort van cel, vroeger bestemd tot

den van vervoer, een onrustig land, eene stad, die zelfs voor u niet meer veilig is. . . .”

„Mijn waarde Charles,” zei de heer Lorry met opgeruimden moed, „ge haalt eenige redenen aan, waarom ik gaan moet, — niet waarom ik hier zou blijven. Voor mij is de stad veilig genoeg; niemand zal zich de moeite geven, het een oud man van bijna tachtigjarigen leeftijd lastig te maken, terwijl er zoovele andere menschen overblijven, die het meer de moeite waard is aan te houden. Wat de onlusten in de stad aangaat, als die er niet waren, zou het volstrekt overbodig zijn iemand van de Bank hier

te zenden naar de Bank dáár, — iemand, die P a r i j s kent en de zaken daar, en die het vertrouwen van de Firma bezit. Wat de moeilijkheid van de reis betreft, den langen tocht en het gure weder, als ik niet bereid ware mij aan die kleine ongemakken te onderwerpen om den wille van de Firma, die ik zoovele jaren gediend heb, — wie zou dan bereid moeten wezen?"

"Ik wilde maar dat ik zelf daarheen moest gaan!" zei Charles Darnay, eenigszins ongeduldig, en alsof hij hardop dacht.

"Gij! ge zijt toch een zonderling persoon om raad te geven en bezwaren te maken!" riep de heer Lorry. "Gij wenscht er zelf heen te gaan? Gij, een geboren Franschman. Gij zijt een wijze raadsman!"

"Waarde heer Lorry! het is juist omdat ik een geboren Franschman ben, dat die gedachte (welke ik echter hier niet had willen uiten) zoo dikwerf bij mij opgekomen is. Men kan niet nalaten te denken, als men eenige sympathie voor het ongelukkige volk daar gevoelt en eenige opofferingen om zijnentwil gedaan heeft," — hier sprak hij weder als in zich zelven, — "dat men zijne stem zou kunnen doen hooren en de macht verkrijgen, om de menschen eenigszins in den band te houden. Gisteravond nog, nadat ge ons verlaten hadt, terwijl ik met Lucie praatte. ...."

"Terwijl ge met Lucie praatte?" herhaalde de heer Lorry. "Ja, ik sta verbaasd, dat ge den naam van Lucie noemen kunt, zonder u te schamen! Gij, die op dit oogenblik wenscht naar F r a n k r i j k te gaan!"

"Maar ik ga er toch niet heen," zeide Charles Darnay met een glimlach. "Het zou beter tot ons doel leiden, als wij spraken van uw vertrek daarheen."

"Ja, ik ga er wezenlijk heen. Om u de waarheid te zeggen, mijn waarde Charles," — en de heer Lorry keek naar de Firma in het verschiep, en sprak heel zachtjes, "ge kunt u geen denkbeeld maken van de bezwaren, met welke onze zaken daar te worstelen hebben, noch van het gevaar, waaraan onze boeken en papieren blootgesteld zijn. De hemel alleen weet welke droevige gevolgen er voor sommige menschen uit ontstaan zouden, als eenige onzer papieren in verkeerde handen kwamen of vernietigd werden, — en dit kan elk oogenblik best gebeuren; want wie zal zeggen dat geheel P a r i j s over een uur niet in brand zal staan of aan plundering prijs gegeven worden? Nu ben ik misschien de eenige mensch ter wereld, die in staat is eene oordeelkundige keuze daaruit te doen, zonder tijd te verliezen, — ze ergens zorgvuldig te begraven, of op eene andere wijze in veiligheid te brengen. En zou ik aarzelen, terwijl de Firma dat weet en erkent, — de Firma, van wie ik sedert zestig jaren den kost verdien, — alleen omdat

ik wat stijf in de lendenen ben? Wel, mijnheer! Ik ben nog een kind, vergeleken bij de helft van de oude knapen hier!"

"Ik bewonder uw jeugdigen heldenmoed, mijnheer Lorry!"

"Bah! gekheid! — en daarbij, waarde Charles," hernam de heer Lorry, weer met een blik op de Firma, "ge moet bedenken, dat het zoo goed als onmogelijk is op dit oogenblik iets uit P a r i j s mede te brengen. Papieren en andere zaken van waarde werden ons heden (ik spreek heel in vertrouwen; — het betaamt mij niet, als man van zaken, het zelfs aan u te vertellen) door de zonderlingste boden gebracht, die ieder voor zich het hoofd op de schouders voelde waggelen, toen hij door de barrières te P a r i j s reed. In andere tijden kwamen en gingen onze pakken zoo gemakkelijk en geregeld als in E n g e l a n d zelf, — maar nu wordt alles aangehouden."

"Gij vertrekt dus wezenlijk hedenavond?"

"Ik vertrek inderdaad hedenavond, want de zaak is te dringend om uitstel te dulden."

"En neemt ge niemand mede?"

"Men heeft mij allerlei menschen voorgesteld; maar ik wil van niemand weten. Ik zal Jerry medenemen. Jerry heeft me sedert lang elken zondagavond als lijfwacht gediend en ik ben aan hem gewoon. Niemand zal Jerry ooit voor iets anders houden dan een Engelschen bulhond — of het ooit in het hoofd krijgen, dat hij tot iets anders in staat is, dan om iedereen aan te vliegen, die zijn meester aanrandt."

"Ik moet herhalen, dat ik van ganscher harte uw jeugdigen moed bewonder."

"En ik moet herhalen, dat dit gekheid is, louter gekheid! Als ik mijne zending verricht heb, zal ik wellicht Tellson's aanbod aannemen om mij uit de zaken terug te trekken en mijn gemak te nemen. Dan is het vroeg genoeg om aan den ouden dag te denken."

Dit gesprek had plaats bij den lessenaar van den heer Lorry, terwijl Monseigneur binnen een paar el daarvan de kamer vulde, pochende over hetgeen hij binnenkort doen wilde, om zich op het gemeene volk te wreken. Dit was maar al te zeer de gewoonte van Monseigneur, als vluchteling, in zijn ongeluk; en het was maar al te zeer de gewoonte van de behoudende partij in E n g e l a n d, van deze verschrikkelijke omwenteling te praten alsof die de eenige oogst ware onder den Hemel, die nooit gezaaid was geweest, — alsof er nooit iets gedaan of verzuimd ware dat daartoe aanleiding had gegeven, — alsof zij, die zich de moeite gegeven hadden op de ellendige volksmassa in F r a n k r i j k het oog te vestigen en de schatten te zien misbruiken en verkwisten, die tot haar voorspoed hadden moeten dienen, dit niet sedert jaren onvermijdelijk hadden zien naderen en niet in duidelijke woorden hadden opgeteekend wat zij voor-

zagen. Zooveel pochen, vereenigd met de bespottelijke plannen van Monseigneur om een toestand van zaken te herstellen, die geheel vergaan was, en die daarbij hemel en aarde tergrde, waren moeilijk zonder tegenspraak aan te hooren door iemand, die met de waarheid bekend was. En het was al dit pochen in het rond, dat, als het suizen van het bloed in zijne ooren, gevoegd bij een verborgen angst in zijn hart, Charles Darnay reeds vroeger ongerust gemaakt had, en hem nog in onrust hield.

Onder de praters bevond zich de heer Stryver, van de King's Bench, reeds een goed eind ver op de baan der bevordering en daarom zeer luidruchtig over het onderwerp. Hij deelde aan Monseigneur zijne ontwerpen mede om het geheele volk in de lucht te doen vliegen, om het heel en al uit te roeien, daar men het verder best zou kunnen missen, — en om vele andere dingen van dien aard te volbrengen, — even gemakkelijk als het vangen van een adelaar, door hem wat zout op den staart te strooien. Darnay luisterde naar hem, vooral met tegenzin, — en Darnay stond te aarzelen, of hij weg zou gaan, om niets meer te hooren, dan of hij blijven zou, om ook een woord te zeggen, toen hetgeen met hem gebeuren moest, zich begon te ontwikkelen.

De Firma naderde den heer Lorry, legde een bemorsten en ongeopenden brief op den lessenaar, en vroeg, of het hem gelukt was den persoon, aan wien het schrijven geadresseerd was, op te sporen? De Firma legde den brief zoo vlak bij Darnay, dat deze het adres zag, — en des te sneller zag, omdat hij zijn eigen waren naam daarop las. Het adres, vertaald, luidde als volgt:

„Zeer veel spoed! Aan Monsieur, den vroegeren Markies St. Evrémonde, uit Frankrijk. Ter bezorging aan de Heeren Tellson en Cie., Bankiers, Londen, Engeland.”

Op den trouwdag had de dokter ernstig en bepaaldelijk verzocht, dat Charles Darnay het geheim aangaande zijn naam ongeschonden voor iedereen zou blijven bewaren, zoolang hij, — de dokter, — dat wenschte. Niemand anders wist dat hij een anderen naam had; zijne vrouw had er geen vermoeden van; de heer Lorry wist van niets.

„Neen,” gaf de heer Lorry tot antwoord aan de Firma. „Ik geloof dat ik iedereen, die hier is komen binnenloopen, daarnaar gevraagd heb; maar niemand kan mij zeggen waar die heer te vinden is.”

Daar de klok het uur aanwees voor de sluiting der Bank, stroomden de pratenden, onderweg naar buiten, den lessenaar van den heer Lorry voorbij. Hij hield den brief vragend in de uitgestrekte hand, en Monseigneur Deze, een plannen smedend en verontwaardigd émigré, keek er naar, en Monseigneur Die, insgelijks een plannen smedend en verontwaardigd émigré,

keek er naar, en Deze, Die en Anderen daarbij, allen hadden iets hatelijks te zeggen in het Fransch, of in het Engelsch, aangaande dezen Markies, die niet te vinden was.

„t Is een neef, geloof ik, — maar in elk geval een verbasterde opvolger van den beschaafden Markies, die vermoord werd,” zei er een. „Ik ben blijde dat ik den vent nooit gekend heb.”

„Een lafaard, die eenige jaren geleden van zijn post deserteerde,” zei de ander. De Monseigneur, die dit zeide, was zelf uit Parijs ontsnapt, half gesmoord met de beenen omhoog, in eene kar vol hooi.

„Iemand, die besmet is door de nieuwe leer,” zei de derde, door zijn lorgnet, in het voorbijgaan, een oog werpende op het adres, „die zich tegen den vorigen Markies verzette; die de goederen in den steek liet, toen hij ze erfde, — en ze prijs gaf aan het schurkachtige volk. Hij zal nu, hoop ik, zijne belooning krijgen.”

„Hé!” riep de opgeblazen Stryver, „heeft hij dat gedaan? Is dat zijn genre? Laat mij zijn gemeenen naam eens kijken! De drommel zal zoo'n kerel halen!”

Darnay, niet meer in staat om zich te bedwingen, tikte den heer Stryver op den schouder en zeide:

„Ik ken dien kerel, zooals gij hem noemt.” „Zoo! Wezenlijk?” zei Stryver. „Dat spijt me!”

„Waarom?”

„Waarom, mijnheer Darnay? Hebt ge niet gehoord wat hij gedaan heeft? Ge behoeft in deze tijden niet waarom te vragen!”

„Maar ik doe het toch!”

„Dan moet ik herhalen, mijnheer Darnay, dat het mij spijt. Het spijt me u zulke wonderlijke vragen te hooren doen. Hier hebt ge een kerel, besmet met de meest verachtelijke, godslasterlijke, duivelsche leer, die ooit bestond; die zijne bezittingen ten prooi liet aan het gemeenste canaille ter wereld, dat ooit en gros aan het moorden ging, en ge vraagt waarom het mij spijt, dat iemand, die een onderwijzer der jeugd is, hem kent! Nu, ik zal u mijn antwoord geven. Het spijt me, omdat ik geloof, dat zulk een schurk de besmetting meedeelt. Daarom spijt het me.”

Aan zijn geheim denkende, vermeesterde zich Darnay met de grootste moeite en zeide:

„Wellicht begrijpt ge zijne beweegredenen niet.”

„Ik begrijp wel hoe ik je kan vastzetten, mijnheer Darnay!” riep de pochende Stryver, „en dat zal ik nu doen. Als deze kerel een fatsoenlijk man is, dan begrijp ik hem niet. Dat kunt ge hem zeggen, met de complimenten van mij. Ge kunt hem ook van mij zeggen, dat, na zijn stand en al zijne wereldsche bezittingen aan de heffe van het volk prijsgegeven te hebben, het mij verwondert hem niet aan het hoofd

er van te zien! Maar neen, heeren," riep Stryver, rondkijkende en met de vingers eene verachtelijke beweging makende, „ik ken de menschelijke natuur, en ik zeg u, dat een kerel als deze zich niet toevertrouwt aan de genade van zulke kostelijke *protégés*! Neen, heeren, zoo iemand maakt zich uit de voeten in het begin van den strijd en verstopt zich ergens op zijn gemak!"

Met deze woorden en eene tweede minachtende beweging drong zich de heer Stryver verder uit de kamer op straat, te midden van de algemeene goedkeuring zijner toehoorders. De heer Lorry bleef alleen met Charles Darnay terug, terwijl de anderen de Bank verlieten.

„Wilt ge den brief medenemen?" vroeg de heer Lorry. „Ge weet waar die bezorgd moet worden?"

„Ja."

„Wilt ge daarbij doen opmerken, dat wij vooronderstellen, dat die hier geadresseerd werd in de hoop dat wij hem zouden kunnen bezorgen, en dat hij al een tijdlang hier ligt?"

„Ik zal het doen. Vertrekt gij van hier?"

„Ja, van hier. Om acht uur."

„Ik zal terugkomen, om u vaarwel te zeggen."

Zeer ontevreden over zich zelf, over Stryver en vele anderen, haastte zich Darnay in de stille ruimte van de Temple te komen, waar hij den brief opende en las. Hij was van den volgenden inhoud:

„Prison de l'Abbaye.
Parijs, 21 Juli, 1792.

„Monsieur, vroeger Markies!

„Na langen tijd in levensgevaar te zijn geweest, heeft men mij met geweld gevangen genomen, met de meeste wreedheid behandeld, en mij eindelijk den langen weg naar Parijs te voet doen afleggen. Onderweg heb ik veel geleden. Dit is niet alles; mijn huis is vernield, — tot den grond toe gesloopt.

„De misdaad, waarvoor ik gevangen zit, Monsieur, vroeger Markies, en waarvoor ik gevonnisd zal worden door het tribunaal en ook het leven verliezen (als gij mij niet edelmoedig ter hulp snelt), is, gelijk men zegt, dat ik hoogverraad gepleegd heb tegen de majesteit van het volk, door in dienst van een *émigré* het volk benadeeld te hebben. Het is tevergeefs dat ik inbreng, volgens uwe bevelen, vóór, in plaats van tegen de belangen van het volk gehandeld te hebben. Het is tevergeefs, dat ik in bedenking geef, dat ik vóór de verbeurdverklaring van de bezittingen der emigranten de belastingen had opgeheven, die zij toch niet betaalden; dat ik geene huurpenningen ingevorderd heb; dat ik niemand gerechtelijk heb vervolgd. Het eenige antwoord dat ik krijg, is, dat ik

voor een emigrant gehandeld heb, — en waar blijft dan die emigrant?

„O, edele heer, vroeger Markies, waar is die uitgewekene? Ik roep in mijn slaap: waar is hij? Ik vraag den Hemel, of hij niet komen zal, om mij te bevrijden? Geen antwoord. O, Monsieur, vroeger Markies, ik zend mijn wanhopigen noodkreet over de zee, hopende dat die uwe ooren bereiken moge door de groote Bank van Tellson, die te Parijs bekend is.

„In den naam des Hemels, der rechtvaardigheid, der edelmoedigheid, om den wille van de eer van uw edel geslacht, smee ik u, Monsieur, vroeger Markies, om mij ter hulp te snellen en mij te verlossen. Mijne zonde is, dat ik u getrouw gebleven ben. O Monsieur, vroeger Markies, ik smee u om nu aan mij getrouw te zijn!

„Uit deze verschrikkelijke gevangenis, waar mij elk uur nader en nader tot den dood brengt, zend ik u, Monsieur, vroeger Markies, de droevige maar oprechte verzekering mijner genegenheid en blijf

Uw zwaarbeproefde
Gabelle."

De onrust in de diepte van Darnay's hart werd door dezen brief sterk aangewakkerd en tot handelen aangezet. Het gevaar, waarin een oude en waardige dienaar verkeerde, wiens eenige misdaad daarin bestond, dat hij hem en zijn geslacht getrouw was gebleven, maakte hij zich zelf tot een bitter verwijt, zoodat, terwijl hij in de Temple heen en weder stapte en overlegde wat hem te doen stond, hij zich bijna schaamde dat de voorbijgangers zijn gezicht zouden zien.

Hij besepte zeer goed, dat in zijn afgrijzen van de misdaad, die de wanbedrijven zijner familie en haar slechten naam tot den hoogsten top gevoerd had, — in zijne verontwaardigde verdenking tegen zijn oom, en in den afkeer waarmede hij in zijn geweten het wrakke gebouw beschouwde, voor welks steun hij doorging, — hij slechts ten halve gehandeld had. Hij was zich zeer goed bewust, dat, in zijne liefde tot Lucie, de afstand, welken hij gedaan had van zijne maatschappelijke positie, overhaast en niet naar behooren was geschied. Hij wist, dat hij dit stelselmatig en na rijp beraad had moeten ten uitvoer brengen en er zelf het toezicht over houden, — dat hij ook voornemens was geweest dit te doen, — maar het nooit gedaan had.

Het geluk, dat hij smaakte in zijn eigen gekozen vaderland, de noodzakelijkheid om steeds ijverig werkzaam te zijn, de onverwachte veranderingen en beroeringen, welke elkaar in den laatsten tijd zóó snel opgevolgd waren, dat de gebeurtenissen van de ééne week de onrijpe

plannen van de vorige week vrijdelden, — terwijl de volgende week alles opnieuw veranderde, — hij wist zeer goed, dat hij zich door den drang van al deze omstandigheden had laten terughouden; — niet zonder onrust, maar toch zonder aanhoudenden en toenemenden tegenstand. Dat hij gewacht had om de gelegenheid tot handelen te vinden, en dat de omstandigheden veranderden en voorbijsnelden tegelijk met den tijd om te handelen, — tot de adel langs wegen en stegen uit Frankrijk vluchtte en zijne bezittingen overal verbeurdverklaard en vernield werden, terwijl zelf alle adellijke namen verdwenen; — dit alles wist hij zelf evengoed als eenig nieuw bestuur in Frankrijk, dat hem ooit om die reden ter verantwoordeling zou willen roepen.

„Maar, hij had geen mensch onderdrukt; hij had geen mensch gevangen laten zetten; — het was zoo ver vandaar, dat hij op eenige harde wijze de betaling gevorderd had van hetgeen hem wettig toekwam, dat hij alles uit eigen vrijen wil opgegeven had, dat hij zich zelf, zonder eenige bescherming, een weg gebaad had in de wereld, zich daar eene positie geschapen, en zijn eigen brood had verdiend. Monsieur Gabelle had de onder schulden bezwijkende en verarmde bezittingen bestuurd volgens schriftelijke instructies, die hem gelasten het volk te sparen, om het weinige dat opgebracht werd uit te deelen, — zooveel brandhout als de schuldeischers des winters wilden toestaan, en zooveel van de voortbrengselen van den grond als men des zomers uit hunne klauwen kon redden; — en zonder twijfel zou Gabelle dit feit vermeld en bewezen hebben, — om zijn eigen leven te redden, zoodat dit nu ontegenzeggelijk aan het licht was gekomen.

Dit begunstigde het wanhopige besluit, dat Charles Darnay begon te koesteren, om zelf naar Parijs te gaan.

„Ja, evenals de zeeman in het oude verhaal: wind en stroom hadden hem binnen de aantrekkingskracht van de magneet-rots gedreven: — hij werd aangetrokken en moest daarheen. Alles wat in zijn geest opkwam, dreef hem sneller en sneller, hoe langer hoe krachtiger, naar het verschrikkelijke aantrekkingspunt. Zijne heimelijke ongerustheid had hem ingefluisterd, dat er in zijn ongelukkig vaderland slechte voornemens uitgevoerd werden door slechte werktuigen, en dat hij, die dit wist, en zijne meerderheid gevoelde, niet daar was, om zijn best te doen, het bloedvergieten te voorkomen en de eischen der menscheijkheid en der barmhartigheid te ondersteunen. Door deze half gesmoorde, half knagende ongerustheid was hij er toe gekomen, om de scherpe tegenstelling in te zien tusschen zijn eigen gedrag en dat van den moedigen grijsaard, wien het plichtbesef zoo krachtig tot handelen aanspoorde; op deze vergelijking (die zoo

nadeelig voor hem zelf uitviel) volgde oogenblikkelijk het spotten van Monseigneur, dat hem diep gegriefd had, en dat van Stryver, hetwelk om bekende redenen, vooral grof en beleedigend was. Daarbij kwam de brief van Gabelle, het beroep van een onschuldigen gevangene in doodsgevaar, die vertrouwde op zijn eergevoel, zijn besef van recht en zijn goeden naam.

Zijn besluit stond vast. Hij moest naar Parijs gaan.

Ja. De magneet trok hem aan; hij moest verder drijven, tot hij schipbreuk leed. Hij wist van geene klippen; hij voorzag nauwelijks eenig gevaar. De bedoeling, die hem bestuurd had, hoewel hij slechts ten halve gehandeld had, overtuigde hem, dat men die dankbaar in Frankrijk erkennen zou, zoodra hij er zelf verscheen om dit te doen uitkomen. Toen kwam in zijn geest het heerlijke denkbeeld op om goed te doen, — zoo dikwerf de bedriegelijke begoochelingen van menig edel gemoed, — en in zijn droom zag hij zich zelfs met eenigen invloed begaafd, om die woedend uitspattende omwenteling en hare verschrikkingen te temmen.

Terwijl hij, na zijn besluit genomen te hebben, nog heen en weer liep, overlegde hij, dat noch Lucie nog haar vader van iets moesten hooren totdat hij vertrokken was. Voor Lucie zou het pijnlijke afscheid uitgewonnen worden, en haar vader, die er steeds afkeerig van was om zijn gedachten in de gevaarlijke richting van vorige dagen te brengen, zou eerst van zijn stap hooren als die gedaan was, en niet als iets dat nog twijfelachtig of onzeker kon zijn. Hij bedacht niet, hoeveel van de onzekerheid in zijn eigen gedrag toe te schrijven was aan haar vader, en aan den angst, die hem bezielde had, om oude herinneringen aan Frankrijk in diens geest op te wekken. Toch was ook die omstandigheid niet zonder invloed geweest op zijne handelwijze.

Hij stapte heen en weer in diep gepeins, tot het tijd was naar de Bank te gaan, om afscheid te nemen van den heer Lorry. Zoodra hij te Parijs aankwam, zou hij bij zijn ouden vriend aangaan, maar nu wilde hij niets van zijn voornemen doen blijken.

Eene reiskoets met postpaarden stond gereed bij den ingang van de Bank en Jerry was ge-laarsd en voor de reis uitgerust.

„Ik heb dien brief bezorgd,” zei Charles Darnay tot den heer Lorry. „Ik wilde niet dat men u met een schriftelijk antwoord bezwaarde; wellicht zult ge eene boodschap willen overbrengen?”

„Van harte gaarne,” hernam de heer Lorry, „mits het niets gevaarlijks is.”

„Volstrekt niet; hoewel het voor een gevangene is in l'Abbaye.”

„Hoe heet hij?” vroeg de heer Lorry, met zijn aanteekenboekje in de hand.

„Gabelle.”

„Gabelle. En hoe luidt de boodschap aan den ongelukkigen Gabelle in de gevangenis?”

„Eenvoudig, dat hij den brief ontvangen heeft en komen zal.”

„Is de tijd bepaald?”

„Hij vertrekt morgenavond.”

„Moet ik geen naam noemen?”

„Neen.”

Hij hielp den heer Lorry zich in jassen en mantels inpakken en trad met hem uit de warme lucht van de oude Bank in den mistigen dampkring van Fleet-Street.

„Mijne groeten aan Lucie en aan de kleine Lucie,” zei de heer Lorry, toen zij afscheid van elkaar namen, „en zorg goed voor haar tot ik terugkom.”

Charles Darnay schudde het hoofd en glimlachte dubbelzinnig, terwijl het rijtuig weglolde.

Dien nacht, — het was de veertiende Augustus, — bleef hij laat opzitten en schreef twee hartelijke brieven: de een aan Lucie, om haar duidelijk te maken welke verplichting er op hem rustte om naar Parijs te gaan, en haar uitvoerig de redenen uiteen te zetten, waarom hij overtuigd was, dat hem daar geen persoonlijk gevaar dreigde; de andere aan den dokter, waarbij hij Lucie en haar dierbaar kind aan zijne zorgen toevertrouwde, en met de sterkste bewoordingen hem dezelfde verzekeringen gaf als aan haar. Beiden beloofde hij dadelijk na zijne aankomst brieven te zenden, ten einde zijne veilige overkomst te melden.

Het was een bittere dag voor hem, die dag

toen hij nog onder hen toefde met het eerste geheim, dat hij hun niet toevertrouwde, op zijn hart. Het was een moeielijk iets, de onschuldige list vol te houden, van welke beiden niets hoegenaamd vermoedden. Maar een liefderijke blik op zijne druk bezige en gelukkige vrouw gaf hem moed om haar niets te zeggen van hetgeen er gaande was, — hij was reeds halfgeneigd geweest haar alles te vertellen, zoo vreemd viel het hem, iets te ondernemen zonder hare bezadigde hulp, — en de dag ging snel voorbij. Vroeg in den avond omhelsde hij haar, en hare nauwelijks minder dierbare naamgenooten, voorgevende dat hij straks weder naar huis zou komen, van waar denkbeeldige zaken hem wegriepen. Hij had in het geheim al een koffertje gepakt, en zoo ging hij uit, in den zwaren mist van de sombere straten, — met een nog somberder hart.

De onzichtbare kracht trok hem nu snel tot zich, en wind en vloed dreven hem krachtig en rechtstreeks daarheen. Hij gaf zijne beide brieven aan een vertrouwd bode, om ze een uur voor middernacht te bezorgen, en niet vroeger; steeg te paard, om naar Dover te gaan, en begon den tocht. „In 's Hemels naam! In naam van al wat billijk en edelmoedig is, — om den wille van de eer van uw edel geslacht!” was de noodkreet geweest van den armen gevangene, waarmede Darnay zijn eigen bezwijkend hart versterkte, toen hij al wat dierbaar was op deze aarde achterliet en naar de magneetklip wegdreef.

DERDE BOEK. DE LOOP VAN DEN STORMWIND.

I.

AU SECRET.

De reiziger, die in den herfst van het jaar 1792 van Engeland naar Parijs vertrok, vorderde slechts langzaam op zijn weg. Hij zou reeds meer dan genoeg slechte wegen, slechte rijtuigen en slechte paarden gevonden hebben om hem op te houden, al had de toen reeds gevallen en ongelukkige koning van Frankrijk in al zijne pracht op zijn troon gezeten; maar de veranderde tijden hadden ook andere bezwaren dan deze meegebracht. Iedere stadspoort, iedere dorpsingang was bezet door eene bende burger-

patriotten, met hunne nationale geweren steeds gereed om vuur te geven; die den gaanden en komenden man aanhielden, hem ondervroegen, zijne papieren nakaken, zijn naam zochten op hunne eigene lijsten, hem terugzonden, verder lieten gaan, ophielden of in arrest stelden, naarmate hun grillig oordeel of hunne verbeelding zulks meest oorbaar achtte voor de opkomende Republiek, — de Een en Ondeelbare Republiek van Vrijheid, Broederschap, of Dood.

Charles Darnay had slechts zeer weinige mijlen van zijne reis in Frankrijk afgelegd, toen hij begon in te zien, dat er geene hoop van terugkeer langs deze wegen voor hem bestond, tot hij te Parijs als goed burger erkend was. Wat

hem echter nu overkomen mocht, hij moest tot het einde toe volhouden. Hij liet geen enkel gering dorpje achter zich, geen slagboom op den weg viel achter hem toe, of hij beseftte dat er weder ééne ijzeren poort was gevoegd bij diegenen, die reeds tusschen hem en Engeland gesloten waren. De algemeene waakzaamheid omgaf hem dermate, dat, als men hem, in een net gevangen of in eene kooi opgesloten, naar zijne bestemming gezonden had, hij zijne vrijheid niet in hooger mate gemist zou hebben.

Deze algemeene waakzaamheid hield hem niet slechts twintigmaal tusschen elk station op, maar vertraagde zijne vorderingen ook twintigmaal op een dag, door hem achterna te rijden en hem terug te voeren; door hem vooruit te rijden en reeds in het vooruitzicht aan te houden; door naast hem te rijden en hem onder bewaring te stellen. Hij was al dagen lang alleen op zijne reis door Frankrijk geweest toen hij uitgeput naar bed ging in een stadje op den grooten weg, maar nog op een aanzienlijken afstand van Parijs.

Niets dan het toonen van den brief van den ongelukkigen Gabelle uit de gevangenis van l'Abbaye zou hem in staat gesteld hebben zoover te komen. De bezwaren bij de wacht aan de poort van deze kleine plaats waren zoo groot geweest, dat hij gevoelde dat zijne reis hier tot eene crisis zou komen. Hij was dus zoo weinig mogelijk verrast, toen hij midden in den nacht in de kleine herberg, waarheen men hem tot den volgenden morgen gezonden had, gewekt werd.

Gewekt door een benauwdten plaatselijken ambtenaar, met drie gewapende patriotten, in grove, roode mutsen, met pijpen in den mond, die op het bed gingen zitten.

„Gij, uitgewekene!” zei de ambtenaar; „ik ga u naar Parijs zenden, onder geleide.”

„Burger, — ik verlang niets beters dan naar Parijs te komen, hoewel ik het geleide best missen kan.”

„Zwijg!” gromde een der roodmutsen, met de kolf van het geweer naar het bed slaande. „Zwijg, aristocraat!”

„De goede patriot heeft gelijk,” merkte de benauwde ambtenaar op. „Gij zijt een aristocraat en ik moet u onder geleide stellen, — en gij moet het betalen.”

„Men laat mij geene keuze,” zei Charles Darnay.

„Keuze! Hoort eens aan!” riep dezelfde dreigende roodmuts. „Alsof het geene gunst ware, om voor den lantarenpaal beveiligd te worden!”

„De goede patriot heeft altijd gelijk!” merkte de ambtenaar op. „Sta op en kleed u aan, uitgewekene.”

Darnay gehoorzaamde en werd naar de wacht teruggevoerd, waar andere patriotten in grove roode mutsen zaten te rooken, drinken en slapen bij het vuur. Hier betaalde hij een zwaren

prijs voor het geleide en vertrok daarmede, langs de vuile natte wegen, om drie uur 's morgens. Het geleide bestond uit twee bereden patriotten, die van weerskanten aan zijne zijde reden, met roode mutsen en de driekleurige kokarde, gewapend met de nationale geweren en sabels. De onder hun geleide gestelde bestuurde zijn eigen paard, maar eene losse lijn was aan zijn toom gebonden, en verder geknoopt om den arm van een der patriotten. Op deze wijze vertrokken zij, terwijl de scherpe regen hun in het gezicht joeg, op een zwaren draf hotsende over de ruwe straatsteenen in de stad, tot zij op de modderige wegen daarbuiten kwamen. Op deze wijze legden zij al de lange mijlen af, zonder eenige afwisseling, tenzij waar zij van paard en van snelheid van gang verwisselden, totdat zij de hoofdstad bereikten.

Zij reisden des nachts, een paar uren na het aanbreken van den dag halt makende, terwijl zij zich schuilhielden tot de avond gevallen was. Zijne geleiders waren zoo ellendig gekleed, dat zij stroo over de naakte beenen en over hunne half ontblootte schouders vlochten, om zich te beveiligen tegen den regen. Behalve het persoonlijk ongemak door zijn geleiders veroorzaakt, en eenig gevaar, dat uit de voortdurende dronkenschap van een der patriotten ontstond, die zijn geweer op de meest onvoorzichtige wijze droeg, liet Charles Darnay niet toe dat de dwang, dien men hem opgelegd had, eenige ernstige vrees in zijn hart opwekte; want dit alles kon immers in geene betrekking staan tot zijn bijzonder geval, dat nog niet onderzocht was, en waaromtrent hij alles kon doen ophelderen door den nog niet verhoorden gevangene in l'Abbaye.

Maar zoodra zij de stad Beauvais bereikten, — tegen den avond, toen de straten met menschen opgevuld waren, — kon hij zich niet ontveinzen dat de zaken een zeer verontrustend aanzien kregen. Een dreigende menigte vergaderde daar, om hem bij het posthuis te zien afstijgen, en vele stemmen riepen hardop: „Weg met den uitgewekene!”

Hij was reeds half uit den zadel, maar steeg weder op om veiliger te zijn, en zeide:

„Een uitgewekene, vrienden? Ziet ge niet, dat ik uit eigen vrijen wil naar Frankrijk ben teruggekeerd?”

„Ge zijt een verwenschte uitgewekene!” riep een hoefsmid, die zich met woedende gebaren en den hamer in de hand een weg tot hem baande door het volk, „en ge zijt een vervloekte aristocraat!”

De postmeester trad tusschen dezen man en den teugel van het paard, dien hij blijkbaar vatten wilde en zeide vleierend:

„Laat hem maar begaan! laat hem maar begaan! Hij zal te Parijs gevonnisd worden.”

„Ja gevonnisd!” riep de hoefsmid, den hamer zwaaiende, „gevonnisd en als verrader ver-

oordeeld!" De menigte begroette deze woorden met een goedkeurend gebrul. Darnay hield den postmeester terug, die het paard op de plaats wilde brengen (de dronken patriot zat bedaard in den zadel met de lijn in de hand, toe te kijken), en riep, zoodra hij zich kon doen hooren:

"Vrienden, gij vergist u, of men bedriegt u. Ik ben geen verrader!"

"Hij liegt!" riep de hoefsmid. "Hij is een verrader, sedert het besluit uitgevaardigd is! Zijn leven is aan het volk verbeurd! Zijn vervloekt leven behoort hem niet meer toe!"

Op het oogenblik zelf, dat Darnay uit de blikken van het volk bespeurde, dat het zich gereedmaakte hem aan te vallen, hetgeen ook dadelijk het geval zou geweest zijn, trok de postmeester het paard op de plaats; zijne geleiders volgden onmiddellijk en de postmeester smeet de wrakke poorten dicht en sloot ze af. De hoefsmid deed met den hamer één slag er tegen; het volk brulde; — maar er werd niets verder ondernomen.

"Van welk besluit sprak die smid?" vroeg Darnay aan den postmeester, na hem bedankt te hebben, terwijl hij op de plaats bij hem stond.

"Wel! het besluit om de eigendommen der uitgewekene verbeurd te verklaren."

"Wanneer is dit besluit genomen?"

"Op den veertienden."

"Op den dag zelf, dat ik Engeland verliet!"

"Iedereen zegt, dat het maar een begin is, en dat er wel andere besluiten volgen zullen, — zoo ze niet al genomen zijn, — om alle uitgewekenen te verbannen, en al diegenen, die terugkomen, tot den dood te veroordeelen. Dat is wat hij bedoelde, toen hij zeide, dat uw leven u niet meer toebehoorde."

"Maar zijn die besluiten al in werking?"

"Wat zou ik er van weten?" vroeg de postmeester, de schouders ophalende. "Wellicht ja, wellicht neen. Wat weet ik er van?"

Zij wierpen zich in een schuur neder op wat stroo, om te rusten, tot midden in den nacht, en reden verder toen de geheele stad sliep. Onder de vele vreemde veranderingen, die er in den gewonen loop van zaken waren op te merken, en welke iets onwezenlijks aan dezen woesten rit gaven, was een der treffendste de schijnbare schaarsheid van den slaap. Na een vermoeienden en eenzamen tocht langs de droevige wegen bereikten ze soms eenige armoedige hutten, niet meer in duisternis gedompeld, maar schitterende van licht, en vonden de menschen op een spookachtige wijze in het holle van den nacht, hand in hand dansende in een kring, rondom een verwelkten vrijheidsboom, — of allen bij elkaar verzameld, om een vrijheidshied te zingen. Tot hun geluk echter sliepen dien nacht te Beauvais, hetgeen hen in staat stelde om buiten de stad te komen,

en zij geraakten weder in de eenzaamheid en de duisternis, dravende door de ochtendkoude en de vochtigheid langs de kale velden, welke dit jaar geen oogst hadden opgeleverd en afgewisseld werden door de verkoolde overblijfselen van afgebrande woningen, en door het plotselinge opdagen uit hinderlagen van patrouilles van patriotten, die hen op den weg staande hielden, en overal op wacht waren.

Bij het aanbreken van den dag waren zij eindelijk onder de muren van Parijs. De poort was gesloten en zorgvuldig bewaakt toen zij naderden.

"Waar zijn de papieren van den gevangene?" vroeg iemand van een barsch uiterlijk, die met het gezag bekleed was en door de wacht geroepen werd. Natuurlijk getroffen door die haterlijke benaming, verzocht Charles Darnay den spreker wel in het oog te willen houden, dat hij een vrij reiziger en een Fransch burger was, onder de hoede van een geleide, dat hem door den onrustigen toestand van het land was opgedrongen en door hem zelf betaald werd.

"Waar zijn de papieren van dezen gevangene?" herhaalde dezelfde spreker, zonder eenige de minste acht op hem te slaan.

De dronken patriot had ze in zijne muts geborgen, en haalde ze te voorschijn. Een oog slaande in Gabelle's brief, toonde nu de man van gezag eenige verwondering en ontroering, en keek Darnay zeer oplettend aan.

Hij liet het geleide en den gevangene staan, zonder echter een woord te uiten, en ging de wachtkamer binnen, terwijl zij, buiten de poort, te paard bleven zitten. Charles Darnay merkte in dit oogenblik van spanning op, dat de poort bewaakt werd door eene bonte menigte soldaten en patriotten door elkaar, van welke de laatste op verre na de talrijkste waren, — en dat, terwijl de toegang tot de stad voor boerenwagens met levensmiddelen, en voor menschen, met dergelijke waren belast, gemakkelijk genoeg bleef, de uitgang, zelfs voor de minste volksklasse, uiterst moeielijk was. Eene groote menigte mannen en vrouwen, met dieren en voertuigen van allerlei aard, wachtte om naar buiten te komen; maar het voorafgaande onderzoek was zoo streng, dat zij slechts zeer langzaam door de poort filtreerden. Eenige van deze menschen begrepen, dat het zoo lang zou duren, eer zij aan de beurt kwamen om ondervraagd te worden, dat zij op den grond gingen liggen slapen of rooken, terwijl anderen samen praatten of rondslenterden. De roode muts en de driekleurige kokarde waren algemeen, — zoowel bij mannen als vrouwen.

Nadat hij ongeveer een half uur in den zadel gezeten had, bezig met dit alles op te nemen, bevond zich Darnay weder in tegenwoordigheid van den man van gezag, die de wacht beval de poort te openen. Daarop gaf hij aan den

dronken en aan den nuchteren geleider eene quitantie voor den gevangene en verzocht dezen af te stijgen. Dit deed hij, en de twee patriotten, met zijn vermoeid paard aan de hand, keerden om en reden weg, zonder de stad binnen te komen.

Darnay vergezelde zijn geleider naar eene wachtkamer vol tabaksdamp en wijnlucht, waar een zeker aantal soldaten en patriotten, slapende en wakker, dronken en nuchter, en in verschillende onzijdige toestanden tusschen slapen en waken, dronkenschap en nuchterheid, in het rond stond en lag. Het licht in de wacht-

„Gehuwd, Evrémonde?”

„Ja.”

„Waar zijt ge gehuwd?”

„In Engeland.”

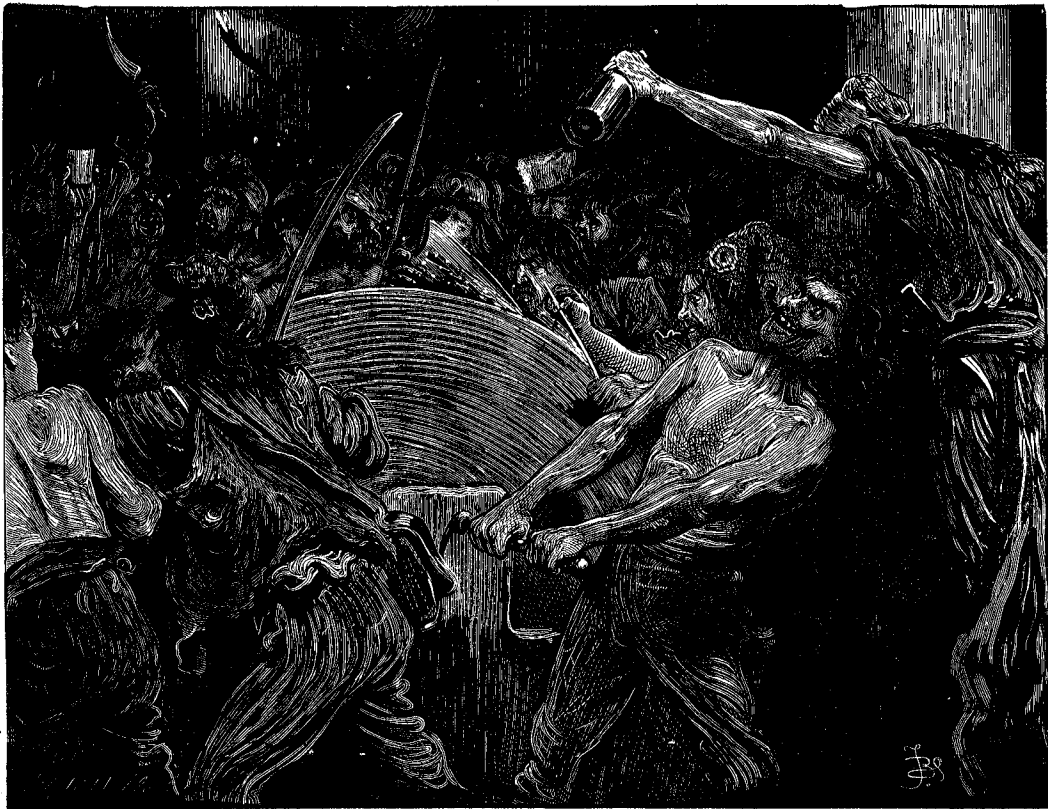
„Dat dacht ik wel. Waar is uwe vrouw, Evrémonde?”

„In Engeland.”

„Dat dacht ik wel. Evrémonde, ge zijt geconsigneerd naar de gevangenis La Force.”

„Rechtvaardige hemel!” riep Darnay. „Volgens welke wet, en om welke misdaad?”

De officier keek een oogenblik op van zijn reepje papier.

DE SLIJPSTEEN. (Blz. 126).

kamer, half ontleend aan de verflauwende olielampen van den nacht en half aan den betrokken hemel, was van denzelfden dubbelzinnigen aard. Eenige registers lagen open op een lessenaar, en een officier van een gemeen, somber uiterlijk was daarmede bezig.

„Burger Defarge,” zeide hij tot Darnay’s geleider, terwijl hij een reepje papier gereed legde, om er iets op te schrijven, „is dit de uitgewekene Evrémonde?”

„Ja, zoo heet deze man.”

„Uw ouderdom, Evrémonde?”

„Zeven en dertig jaren.”

„Wij hebben nieuwe wetten, Evrémonde, en nieuwe misdaden, sedert gij hier waart.” Hij zei dit met een wreeden glimlach en ging voort met schrijven.

„Ik smEEK u op te merken, dat ik vrijwillig hierheen ben gekomen, op het schriftelijk beroep van een medeburger, hetwelk gij nu voor oogen hebt. Ik ben hierheen gekomen om hem en mij zelve te rechtvaardigen. Ik vraag niets anders dan dat men mij, zonder uitstel, de gelegenheid daartoe geve. Is dat niet mijn recht?”

„Uitgewekenen hebben geene rechten, Evrémonde,” luidde het harde antwoord. De officier

ging voort met schrijven tot hij gereed was, herlas hetgeen hij opgeteekend had, strooide er zand op en gaf het aan den burger Defarge met de woorden:

„A u s e c r e t.”

De burger Defarge wenkte met het papiertje den gevangene toe, dat hij hem volgen moest. De gevangene gehoorzaamde, en zij werden vergezeld door eene wacht van twee gewapende patriotten.

„Gij zijt de man,” zei Defarge op zachten toon, terwijl zij de stoep van de wacht afgingen en de stad binnentraden, „die gehuwd is met de dochter van dokter Manette, vroeger een gevangene in de Bastille, die nu gesloopt is?”

„Ja,” zei Darnay, hem verbaasd aanziende.

„Ik ben Defarge en ben eigenaar van een wijnhuis in den F a u b o u r g S t. A n t o i n e. Misschien hebt ge mij hooren noemen.”

„Mijne vrouw ging naar uw huis om haar vader af te halen. Ja.”

Het woord „vrouw” scheen den burger Defarge op eene sombere wijze aan iets te herinneren, en hij vroeg ongeduldig: „In naam van die scherpe vrouw, die nog zoo jong is en La Guillotine heet, waarom zijt gij naar F r a n k r i j k gekomen?”

„Ge hebt mij een oogenblik of wat geleden hooren zeggen waarom. Geloofst ge niet dat ik de waarheid sprak?”

„Het is eene ongelukkige waarheid voor u,” zei Defarge met gefronste wenkbrauwen, terwijl hij voor zich uitkeek.

„Ik gevoel mij waarlijk hier geheel en al het spoor bijster. Alles is hier zoo voorbeeldeloos veranderd, zoo onverwacht, zoo onbillijk, — dat ik het spoor kwijt ben. Wilt ge me een weinig helpen?”

„Volstrekt niet.” De burger Defarge sprak altijd zonder hem aan te zien, recht voor zich uit starende.

„Wilt ge mij op eene enkele vraag antwoord geven?”

„Misschien. Het hangt er van af wat ge vraagt. Ge kunt mij echter de vraag doen.”

„Zal men mij in die gevangenis, waar men mij zoo onrechtvaardig heenzendt, eenige gemeenschap laten met de buitenwereld?”

„Dat zal wel blijken.”

„Men zal mij daar niet begraven, vooraf veroordeeld en zonder eenig middel om mij te verdedigen?”

„Dat zal blijken. Maar als dat gebeurde? Andere mensen zijn al op dezelfde wijze in veel ergere gevangnissen begraven geweest.”

„Maar nooit door mijn toedoen, burger Defarge.”

Tot antwoord keek hem de burger Defarge somber aan en stapte voort, onafgebroken en koppig het stilzwijgen bewarende. Hoe meer hij zich verdiepte in dit stilzwijgen, hoe geringer

de hoop werd, die er nog bestond, ten minste zoo dacht Charles Darnay, dat hij eenigszins verteederd zou worden. Hij haastte zich dus te zeggen:

„Het is van het grootste belang voor mij (gij zelf, burger, weet beter dan ik van hoeveel belang), dat ik in staat worde gesteld aan den heer Lorry van Tellson's bank, een Engelschman, die nu te P a r i s is, — de eenvoudige mededeeling te doen! — zonder eenige bijzaken er bij, — dat men mij in La Force opgesloten heeft. Wilt gij hem dat uit mijn naam doen weten?”

„Ik zal niets voor u doen,” hernam Defarge koppig. „Ik heb mijn plicht te vervullen jegens het volk en het vaderland. Ik heb gezworen beide tegen u te dienen. En ik zal niets voor u doen.”

Charles Darnay gevoelde dat verder smeeken vruchteloos zou zijn, en bovendien was zijn hoogmoed gekwetst. Terwijl zij in stilte voortwandelden, kon hij niet nalaten op te merken, hoe gewoon het volk was aan het gezicht van gevangenen, die over straat vervoerd werden. Zelfs de kinderen keken hem nauwelijks aan. Eenige voorbijgangers zagen om, en eenigen wezen dreigend op hem, als een aristocraat; — maar overigens, dat een welgekleed mensch naar de gevangenis gebracht werd, was niets opmerkelijker, dan dat een arbeider in zijn werkpak naar zijn werk ging. In eene der nauwe sombere, vuile straten, waardoor zij trokken, was een opgewonden redenaar, op een stoel staande, bezig met de woedende menigte toe te spreken over de misdaden van den koning en van de koninklijke familie tegen het volk. Uit de weinige woorden, welke hij van de lippen van dezen man opving, vernam Charles Darnay voor het eerst, dat de koning gevangen was en dat al de vreemde gezanten P a r i s verlaten hadden. Onderweg, behalve te B e a u v a i s, had hij letterlijk niets gehoord. Het geleide en de algemeene waakzaamheid hadden hem volmaakt van iedereen afgezonderd.

Hij zag nu natuurlijk in, dat hij in veel grooter gevaar verkeerde, dan er bestond toen hij E n g e l a n d verlaten had. De gevaren namen hand over hand toe en hij begreep dat zij nog zouden blijven toenemen. Hij moest zich zelven bekenen, dat hij de reis wellicht niet ondernomen zou hebben, als hij de gebeurtenissen der laatste paar dagen had kunnen voorzien. En toch was zijne vrees niet van dien somberen aard, welken men, wanneer men de zaken bij het licht van later tijd beziet, zou kunnen verwachten. Hoe onrustwekkend ook de toekomst er uitzag, het was een onbekende toekomst, en in de duisternis straalde nog de hoop der onwetendheid. Het verschrikkelijke bloedbad, dat dagen en nachten achtereen duurde, en dat binnen weinige etmalen zou voorvallen, en een bloedig teeken zet-

ten op den anders gezegenden tijd van den oogst, was hem even onbekend alsof het honderd duizend jaren verwijderd ware geweest. De scherpe vrouw, pas geboren, La Guillotine genoemd, was aan hem, of aan de massa der menschen, nauwelijks bij naam bekend. De verschrikkelijke daden, die weldra geschieden zouden, bestonden thans, naar alle waarschijnlijkheid, zelfs niet eens in het brein van hen, die ze uitvoerden. Hoe konden zij dan reeds eene plaats vinden in de schemerende voor gevoelens van een edel gemoed?

Hij stelde zich de mogelijkheid of de zekerheid voor van onbillijke behandeling, van gevangenschap en ontbering, van eene wreede scheiding van vrouw en kind; maar iets ergers vreesde hij niet. Met dit gewicht op het hart, — en het was zwaar genoeg te dragen naar de sombere gevangenis, — bereikte hij La Force.

Een man met een opgezet gelaat ontgrendelde het sterke deurtje, en aan hem stelde Defarge „den uitgewekene Evrémonde!” voor.

„Wat drommel! Hoeveel komen er wel?” riep de man met het opgezet gelaat.

Defarge nam de quitantie, zonder op deze uitroeping te antwoorden, en ging met de twee andere patriotten heen.

„Wat drommel, zeg ik nog eens!” riep de cipier tot zijne vrouw. „Hoeveel komen er wel?”

Daar de vrouw van den cipier van geen antwoord op deze vraag voorzien was, antwoordde zij slechts:

„Men moet geduld hebben, mijn beste!”

Drie sluiters, die binnentraden toen zij aan eene bel trok, herhaalden dit woord, en een er van voegde er bij: „Om den wille der Vrijheid!” hetgeen eene eenigszins ongepaste uitdrukking scheen op die plaats.

De gevangenis La Force was eene sombere gevangenis, donker en vuil, en met eene verschrikkelijke muffeslaapluchterin. Het is vreemd, hoe spoedig de lucht van den slaap walgelijk wordt in al dergelijke plaatsen waar men er niet zorgvuldig tegen waakt.

„Au secret, ook,” mompelde de cipier, het geschreven papiertje inkijkende. „Alsof het hier nog niet tot barstens toe vol ware!”

Hij reeg het briefje aan eene lange rist, en Charles Darnay wachtte nog een half uur op het genoegen van den cipier, soms heen en weer stappende in de sterke, geweldige kamer, soms uitrustende op eene steenen bank, tot de hoofdcipier en zijne ondergeschikten hem genoegzaam bekeken hadden, om hem altijd weder te kunnen herkennen.

„Kom,” zei eindelijk de cipier, zijne sleutels opnemende. „Kom mede, uitgewekene!”

De gevangene volgde hem in de droevige schemering der gevangenis door de gangen en langs de trappen, terwijl deuren achter hem dichtgeslagen en gegrendeld werden, tot zij eene ruime,

lage geweldige kamer bereikten, opgepropt met gevangenen van beiderlei geslacht. De vrouwen zaten aan eene lange tafel te lezen en te schrijven, te breien, te naaien en te borduren; de mannen stonden meerendeels achter hare stoelen, of drentelden in de zaal rond.

In zijne instinctmatige verbinding van het denkbeeld van gevangenen met dat van misdaad en onkunde, deinsde de nieuw aangekomene terug voor dit gezelschap. Maar hetgeen de kroon zette op het onwezenlijke van zijne lange, onwezenlijk schijnende reis, was, dat het gansche gezelschap op eens opstond om hem te ontvangen met de meest uitgezochte beleefdheid en alle hoffelijke vormen van dien tijd aan de hoogste kringen eigen.

Deze verfijnde vormen werden op zulk eene vreemde wijze beneveld door de omgeving van de gevangenis en door de duisternis; ze werden zoo spookachtig door de oneigenaardige bleekheid en ellende waarin ze zichtbaar werden, dat Charles Darnay zich in een gezelschap van schimmen waande. De schim der schoonheid, de schim van deftigheid, de schim der sierlijkheid, de schim van den hoogmoed, de schim der lichtzinnigheid, de schim der geestigheid, de schim der jeugd, de schim van den ouderdom, allen op hare beurt wachtende om uit dat droevige verblijf verlost te worden, allen op hem de oogen vestigende, — oogen geheel veranderd door den dood, dien zij ondergaan hadden toen zij daar binnenkwamen.

Hij bleef versteend staan. De cipier naast hem, en de andere cipiers die rondgingen, die bij de gewone uitoefening van hun ambt niets bijzonders zouden gehad hebben in hun uiterlijk, zagen er nu zoo overdreven gemeen uit, vergeleken met de bedroefde moeders en de bloeiende dochters die daar aanwezig waren, — met de schimmen van de coquetterie, van de jeugdige schoonheid, en van de in weelde grootgebrachte vrouw van rijper leeftijd, — dat de ongerijmdheid met al wat op ondervinding en waarschijnlijkheid berustte, in dit rijk der schimmen, tot den hoogsten top scheen gevoerd te zijn. Zeker! Het waren allen schimmen! Zeker! De lange, spookachtige reis was eene zwaar opkomende ziekte, die hem te midden van deze schimmen gebracht had.

„In naam der vergaderde deelgenooten in het ongeluk,” zei een heer van hoffelijke houding en manieren, terwijl hij vooruittrad, „heb ik de eer u welkom te heeten in La Force, en u onze deelneming te betuigen in de ramp, die u hierheen heeft gebracht. Moge uw lot spoedig eene gelukkige wending nemen! Het zou eene onbeleefdheid zijn, maar hier moet gij het niet zoo opnemen, als ik u naar uw naam en stand vraag?”

Charles Darnay spande zich in en gaf de verlangde berichten in de meest passende woorden, die hij op het oogenblik vinden kon.

„Maar ik hoop,” zei de heer, een cipier met de oogen volgende, terwijl deze in de kamer heen en weder ging, „dat gij niet a u s e c r e t zijt?”

„Wat men juist daarmede bedoelt, weet ik niet; maar ik heb gehoord, dat het zoo is.”

„O, hoe jammer! Dat doet ons zeer leed! Maar houdt moed! Vele leden van ons gezelschap zijn in het begin a u s e c r e t geweest, maar dat heeft slechts kort geduurd.” Daarop voegde hij er bij, de stem verheffende: „Het spijt mij het gezelschap te moeten mededeelen, dat mijnheer a u s e c r e t is!”

Een medelijdend gemor werd gehoord, terwijl Charles Darnay door de kamer ging naar eene getraliede deur, waar de cipier op hem wachtte, en vele stemmen — waaronder de zachte en klagende stemmen der vrouwen vooral hoorbaar waren — uitten goede wenschen, om hem aan te moedigen. Hij keerde zich bij de getraliede deur om, om hartelijk dank te zeggen; ze viel dicht onder de hand van den cipier en de schimmen verdwenen voor altijd. De deur opende op eene steenen trap, die naar boven voerde. Toen zij veertig trappen opgegaan waren (de sedert een half uur gevangene telde ze reeds), opende de cipier eene lage, zwarte deur en zij traden in eene eenzame cel. Het was er koud en vochtig, maar niet donker.

„Hier zijt gij thuis,” zei de cipier.

„Waarom word ik alléén opgesloten?”

„Hoe zou ik dat weten?”

„Kan ik pennen, inkt en papier koopen?”

„Daaromtrent heb ik geene orders. Men zal u komen inspecteeren. Dan kunt gij vragen. Nu kunt gij uw voedsel koopen, maar anders niets.”

In de cel was er een stoel, eene tafel en een stroozak. Terwijl de cipier, eer hij wegging, inspectie hield over deze voorwerpen en over de vier muren, flikkerde een denkbeeld op in den geest van den gevangene, die tegen den muur leunde, dat deze cipier zoo onnatuurlijk opgezet was in lijf en gezicht als iemand, die verdronken en met water opgeblazen was. Toen de cipier weg was, dacht hij op dezelfde ijhoofdige wijze: „Nu laat men mij alleen, — alsof ik dood ware.”

Daarop, zich bukkende om naar den stroozak te kijken, keerde hij zich vol walging er van af en dacht: „En hier in dit kruipende ongedierte zie ik den eersten toestand van het lichaam na den dood.”

„Vijf passen lang en vier en een half breed; — vijf passen lang en vier en een half breed; — vijf passen lang en vier en een half breed.” De gevangene wandelde heen en weder in de cel, de maat afstappende, terwijl het gebrul van de stad als verwijderde trommen klonk, met woeste kreten er onder vermengd. „Hij maakte schoenen; hij maakte schoenen; hij maakte schoenen.” De gevangene stapte de cel

weer af met haastige schreden, om zijn geest af te leiden van deze laatste herhaling. „De schimmen verdwenen, toen de deur dichtgeslagen werd. Er was er eene onder, de schim eener dame in rouwgewaad, die tegen een venster leunde, en het licht viel op haar gouden haar, en zij geleek op — — — Laat ons, in 's Hemels naam, weder rijden door de verlichte dorpen, waar al het volk nog wakker is! — — — Hij maakte schoenen; hij maakte schoenen; hij maakte schoenen. — — — Vijf passen lang en vier en een half breed.”

Met zulke afgebroken denkbeelden, uit de diepte van zijn hart opwellende en zich een weg naar boven banende, stapte de gevangene sneller en sneller, terwijl hij altijd telde en telde; — en het gebrul van de stad veranderde in zoover, dat het nog klonk als verre trommen, maar vermengd met het klagen van welbekende stemmen, die zich daar doorheen hoorbaar maakten.

II.

DE SLIJPSTEEN.

Tellson's Bank te P a r i j s, in het Q u a r t i e r S t. G e r m a i n, was gevestigd in een vleugel van een groot huis, door eene zeer ruime plaats omringd en door een grooten muur en eene sterke poort van de straat afgesloten. Het huis had aan een groot edelman toebehoord, totdat deze de onlusten ontliiep in de kleeding van zijn eigen kok, en aldus over de grenzen kwam. Een verschrikt dier, voor de jagers vluchtende, bleef hij toch nog in zijne gedaanteverwisseling steeds dezelfde Monseigneur, de voorbereiding van wiens chocolade eenmaal drie sterke mannen, behalve den voormelden kok, ten volle bezighield.

Toen Monseigneur gevluht was, en de drie sterke mannen zich gezuiverd hadden van de zonde van een hoog loon van hem getrokken te hebben, door zich gereed en bereidwillig betoond te hebben om hem de keel af te snijden op het altaar van de opkomende, één en ondeelbare Republiek van Vrijheid, Gelijheid, Broederschap, of Dood, werd Monseigneurs huis eerst gerequisiteerd en daarop verbeurdverklaard. Want alles ging zoo vlug, en besluit volgde op besluit met zulk eene woedende haast, dat nu reeds, op den derden avond van de maand September, patriotschgezinde dienaren der Justitie in bezit waren van Monseigneurs huis, het met de drie kleuren gemerkt hadden, en brandewijn zaten te drinken in de staatsievertrekken.

Een kantoor te L o n d e n, zooals Tellson's kantoor te P a r i j s, zou weldra de Firma tot waanzin gebracht en haar gedwongen hebben bankroet te maken. Want wat zou de deftige Engelsche verantwoordelijkheid en degelijkheid

gezegd hebben van oranjeboomen in potten rondom de plaats der Bank, zelfs met een Amortje boven den lessenaar? En toch zoo was het. Tellson had het Amortje gewit, maar het was nog boven op het plafond zichtbaar, zeer dunnetjes gekleed, en van den morgen tot den avond (zooals die god dikwijls doet) met pijn en boog naar het geld mikkende. Op het kantoor te Londen zou deze jonge heiden onvermijdelijk een bankroet veroorzaakt hebben, — en dat zou daar evenzeer het gevolg geweest zijn van eene alkoof op den achtergrond, met dichte gordijnen, achter den onzedelijken kleinen god, en ook van een spiegel in den muur, en ook van klerken, die volstrekt niet bejaard waren, en die bij de eerste de beste gelegenheid in het publiek dansen. Evenwel kon zich een Fransche Tellson met deze dingen best redden, en zoolang de maatschappij haar gang ging, was er niemand door afgeschrikt en had ook niemand zijn geld teruggevraagd.

Hoeveel er van nu af weder teruggevraagd zou worden, en hoeveel daar liggen zou, verloren en vergeten, en hoeveel zilver en juweelen in de bergplaatsen der Bank zullen rusten om hun glans te verliezen, terwijl de eigenaren nog in de gevangenschappen verroestten tot zij een gewelddadigen dood stierven; hoe vele rekening-couranten met Tellson in deze wereld nooit gesloten en op de volgende wachten moesten, dit wist dien nacht niemand ter wereld, evenmin als de heer Jarvis Lorry, hoewel hij ernstig over die vragen zat na te denken. Hij zat bij een pas aangelegd vuur van hout (het sombere en onvruchtbare jaar was vroegtijdig koud) en op zijn eerlijk, moedig gelaat rustte eene zwaardere schaduw dan die, welke de hangende lamp verspreiden kon, — of dan eenig voorwerp in de kamer, hoe die schaduw ook uitgerekt en mismaakt werd, van zich werpen kon; — het was de schaduw van het afgrijzen.

Getrouw aan de Bank, van welke hij een deel was geworden, als het sterke klimop van den eik, bewoonde hij zelf dáár een paar kamers. Bij toeval ontleenden ze eenige veiligheid aan de patriottische bezetting van het hoofdgebouw: maar de moedige grijsaard had daaraan niet gedacht.

Alle omstandigheden waren hem onverschillig, — mits hij zijn plicht kon doen. Aan den tegenoverliggenden kant van de plaats, onder een zuilengang, was er eene groote staanplaats voor de wagens, — en inderdaad sommige der koetsen van Monseigneur stonden er nog. Tegen twee der pilaren waren twee groote, flinkerende fakels vastgemaakt, en door deze verlicht, nog in de vrije ruimte staande, was er een groote slijpsteen, — een ruw, lomp ding, dat oogen-schijnlijk in de haast uit de eene of andere smerderij of winkel in de buurt daarheen gebracht was. Toen hij opstond en uit het raam keek naar deze onschuldige voorwerpen, rilde de heer

Lorry en keerde tot zijne zitplaats bij het vuur terug. Hij had niet slechts het venster, maar ook de jaloezie daarbuiten geopend, en nu trok hij beide weder dicht, eene huivering overviel hem.

Uit de straten, achter de hooge en sterke poort, hoorde men het gewone, nachtelijke gegons van de stad, met tusschenbeide een geluid, dat iets spookachtigs en onnatuurlijks had, alsof er ongewone, verschrikkelijke klanken ten hemel stegen.

„Goddank!” zei de heer Lorry, de handen ineenslaande, „dat niemand, die mij waard en dierbaar is, hedenavond in deze verschrikkelijke stad is! Moge Hij medelijden hebben met al degenen, die in gevaar verkeerden!”

Kort daarop klonk de bel aan de groote poort, en hij dacht: „Daar zijn ze weder!” en zat te luisteren. Maar er was eene luidruchtige drukte op de plaats; hij hoorde de poort weder dichtslaan en alles was weder stil.

De zenuwachtigheid en de angst, die hem plaagden, bezielde hem met die onbestemde ongerustheid voor de Bank, welke een plotse-linge aanval, waar de gemoederen zoo verhit waren, natuurlijk zou hebben in het leven groepen. Het gebouw was echter goed bewaakt en hij stond op, om rond te gaan onder de vertrouwde wachters, toen de deur plotseling openging en twee gestalten naar binnen vlogen, op welker gezicht hij verstomd achteruitdeinsde. Lucie en haar vader! Lucie, met de armen naar hem uitgestrekt, en met de oude ernstige uitdrukking, thans zoodanig verhoogd, dat die als gegroefd scheen op haar gelaat, om haar kracht en macht in deze crisis van haar leven te geven.

„Wat is dat?” riep de heer Lorry, ademloos en verward. „Wat is er! Lucie! Manette! Wat is er gebeurd? Wat doet gij hier?” Wat zoekt gij toch?”

Zij wierp zich, met diezelfde uitdrukking op hem gevestigd, bleek en ontroerd in zijne armen en riep:

„O beste vriend! Mijn man!”

„Uw man, Lucie?”

„Charles!”

„Wat is er van Charles?”

„Hij is hier!”

„Hier — in Parijs?”

„Hij is er sedert eenige dagen: — drie — vier dagen, — ik weet niet hoeveel: — ik kan mijne gedachten niet bijeenzamelen. Eene edelmoedige taak voerde hem hierheen, — buiten ons weten; — hij werd aan de poort aangehouden; — hij is in de gevangenis!”

De oude man kon een angstkreet niet onderdrukken. Bijna op hetzelfde oogenblik klonk de bel van de groote poort weder, en een luid geraas en eene menigte voetstappen en stemmen weergalmden op de plaats.

„Wat beduidt dat?” vroeg de dokter, zich naar het venster keerende.

„Kijk niet naar buiten!” riep de heer Lorry. „Kijk niet naar buiten! Manette, als gij uw leven liefhebt, laat die blinden dicht!”

De dokter, met de hand nog op de sluiting van de blinden, keerde zich om en zeide met een onbevreesden, kalmen glimlach:

„Mijn waarde vriend, ik ben van een toovermiddel voorzien, dat mijn leven in deze stad beveiligt. Ik ben een gevangene geweest in de Bastille. Er is geen patriot in Parijs, — in Parijs, zeg ik? — in geheel Frankrijk, die wetende dat ik een gevangene in de Bastille ben geweest, mij aanraken zou — tenzij om mij met omhelzingen te overladen, — of mij in triomf rond te dragen. Mijn vroeger leed heeft mij deze macht verleend; het heeft ons door de poort geleid, ons daar tijding van Charles verschaft en ons hierheen gebracht. Ik wist dat het zoo uitkomen zou. Ik wist dat ik Charles uit elk gevaar kon redden; — ik heb dat aan Lucie gezegd. — Wat beteekent dit geraas?” Hij legde de hand weder op de sluiting der blinden.

„Kijk niet naar buiten!” riep de heer Lorry, tot wanhoop gebracht. „Neen Lucie, mijne lieve Lucie! gij ook niet!” Hij sloeg den arm om haar middel en hield haar terug. „Wees niet zoo verschrikt, Lucie! Ik verklaar plechtig, dat ik van niets kwaads weet dat Charles overkomen is; — dat ik niet eens vermoedde, dat hij in deze akelige stad was. In welke gevangenis is hij?”

„In La Force.”

„La Force! Lucie mijn kind, als ge ooit in uw leven onversaagd en moedig zijt geweest, — en ge hebt u steeds aldus betoond, — wil dan nu bedaard blijven en alles doen wat ik u zeg; want daarvan hangt meer af dan ge u verbeelden kunt, of ik thans vertellen kan. Ge kunt niets uitrichten hedenavond; — ge kunt onmogelijk de deur uit. Ik zeg dit, omdat hetgeen ik van u vergen moet, — in het belang van Charles, — het moeielijkste is wat men van u vergen kan. Ge moet oogenblikkelijk gehoorzamen; gij moet stil en rustig blijven. Ik zal u hier in eene achterkamer brengen. Ge moet uw vader en mij een paar minuten alleen laten, want Leven en Dood hangt er van af, dat gij ons niet ophoudt.”

„Ik zal mij aan u onderwerpen. Ik zie in uwe oogen, dat gij weet dat ik niets doen kan. Ik weet dat ik op u kan vertrouwen.”

De oude man kuste haar, bracht haar naar zijne kamer, sloot haar op en haastte zich weder bij den dokter te komen; hij sloeg het venster open en gedeeltelijk de blinden ook, legde de hand op den arm van den dokter en keek met hem op de plaats.

Hij keek met hem op een drom van mannen en vrouwen, niet talrijk genoeg, — op verre na niet talrijk genoeg, — om de plaats te vullen, in het geheel wellicht veertig of vijftig

mensen. Het volk, dat in bezit was van het huis, had hen binnengelaten, en zij waren er binnengestormd om aan den slijpsteen te werken, die blijkbaar om hunnentwil op deze gemakkelijke en afgezonderde plaats opgezet was.

Maar het waren verschrikkelijke arbeiders, en hun werk was ook verschrikkelijk.

De slijpsteen had een dubbel handvat om te draaien, en werd woedend rondgedraaid door twee mannen, wier gezichten, als hun lang haar terugvloog, telkens als met het rondwentelen van den steen hun gelaat naar boven kwam, schrikbarender en wreeder waren dan de aangezichten der meest woeste wilden in hun meest barbaarschen tooi. Zij droegen valsche wenkbrauwen en valsche knevels, en de afgrijpselijke gelaatstreken waren bebloed en bezweet en scheef getrokken door het schreeuwen en het staren en het grijnzen van dierlijke opgewondenheid en gebrek aan slaap. Terwijl deze omenschen draaiden en draaiden, met het woeste haar hun nu eens in de oogen vallende, en dan weder in den nek vliegende, brachten hun een paar vrouwen wijn aan de lippen, opdat zij onder het werk drinken zouden; — en druipende van bloed en druipende van wijn, terwijl de vonken van den steen vlogen, schenen zij te werken in een boozen dampkring van bloed en vuur. Het oog kon geen enkel wezen in de geheele groep ontdekken, dat door bloed niet besmet was. Elkander verdringende, om bij den slijpsteen te komen, waren er mannen tot den gordel ontbloot, wier lichaam en ledematen met bloed besmeerd waren; mannen in allerlei lompen gehuld, met bloedvlekken op die lompen; mannen op een duivelsche wijze opgeschikt met de overblijfselen van den tooi der vrouwen, kant, zijde en linten, alles doortrokken met bloed. Bijlen, messen, bajonetten, zwaarden, al wat geslepen moest worden, was rood van bloed. Eenige der stomp geworden zwaarden bengelden aan den arm van degenen, die ze droegen, aan reepen van linnen en lappen van kleeren, — wellicht van verschillende stoffen, maar allen van dezelfde kleur. En toen de tot waanzin opgewondene dragers dier wapenen ze uit den regen van vonken losrukten en op straat vlogen, was dezelfde roode gloed zichtbaar in hunne woeste oogen; — oogen, welke iedere menschelijke toeschouwer, zelfs ten koste van twintig jaren van zijn eigen leven, met een welgericht schot zou hebben willen doen versteen.

Dit alles was in één oogenblik zichtbaar, — evenals het oog van den verdrinkende, of eenig ander menschelijk wezen in den laatsten nood, eene geheele wereld weet te omvatten. Zij trokken zich van het venster terug, en de dokter keek vragend naar het doodsbleeke gelaat van zijn vriend.

„Zij zijn bezig,” zei de heer Lorry fluisterend,

met een angstigen blik op de geslotene binnenkamer, „met de gevangenen te vermoorden. Indien ge zeker zijt van hetgeen ge verteld hebt; — indien ge werkelijk de macht bezit, welke ge zegt, — en die ik geloof dat ge bezit, — maak u dan nu aan die duivelen bekend en laat u door hen naar La Force brengen. Het is misschien reeds te laat, ik weet het niet; — maar verlies in elk geval geen enkel oogenblik meer!”

Dokter Manette drukte hem de hand, vloog blootshoofds naar beneden en was op de plaats, toen de heer Lorry weder bij het venster kwam.

Zijn vliegend wit haar, zijn merkwaardig ge-
laet en het onstuimige zelfvertrouwen, in zijn gedrag blijkbaar, terwijl hij de wapenen als stroo-
halmen op zijde schoof, bracht hem in één oogen-
blik te midden van de groep bij den slijpsteen. Een paar oogenblikken van stilte volgden, daarop eenige drukte, eenig gemor en het onverstaanbare geluid zijner stem, en toen zag de heer Lorry, hoe hij door allen omgeven werd en te midden van een twintigtal mannen, schouder aan schouder, die elkaar vasthielden, naar buiten gebracht werd onder de kreten van: „Leve de gevangene van de Bastille! Hulp voor den bloed-
ervant van den gevangene van de Bastille! Naar La Force! Plaats in het front daar voor den gevangene der Bastille! Redt den gevan-
gene Evrémonde in La Force!” En duizenden kreten antwoordden op het geschreeuw.

Hij trok de blinden weer dicht met een kloppend hart, sloot het venster en liet de gordijnen vallen, haastte zich naar Lucie en vertelde haar, dat haar vader hulp gevonden had bij het volk, en haar man was gaan zoeken. Hij vond haar kind en juffrouw Pross bij haar, maar het kwam niet bij hem op, zich over haar bijzijn te verwonderen tot lang naderhand, terwijl hij haar in zooveel stilte, als dien nacht mogelijk was, zat te bewaken.

Lucie was inmiddels als bewusteloos aan zijne voeten gevallen en hield zijne hand geklemd in de hare. Juffrouw Pross legde het kind zachtjes op het bed, en haar eigen hoofd zeeg ook langzamerhand neder, naast dat van het lieve kind. O, die lange, langenacht! En het steunen van de arme echtgenoot! En o, die lange, lange nacht, die voorbijging zonder dat haar vader terugkeerde of eenige tijding zond!

Nog tweemaal in de duisternis klonk de bel aan de groote poort, en het volk drong weder binnen en de slijpsteen draaide en gaf weder een regen van vonken van zich.

„Wat is dat?” riep de verschrikte Lucie.

„Stil! de zwaarden der soldaten worden daar geslepen,” sprak de heer Lorry. Het huis is het eigendom van het volk geworden, en men gebruikt het als een soort van arsenaal.”

Nog tweemaal, — maar het laatste werk ging ongeregeld en flauw. Kort daarop begon het te schemeren, en hij maakte zich zachtjes los van

de hand, die de zijne vasthield, en keek voorzichtig weder naar buiten. Een man, zoo erg met bloed besmeerd, dat hij op een zwaar gewond soldaat geleek, die op het slagveld langzamerhand tot het bewustzijn terugkeert, verhief zich juist van den grond naast den slijpsteen en keek met verwarde blikken rond. Door het schemerlicht ontdekte deze uitgeputte moordenaar spoedig een der rijtuigen van Monseigneur en naar de prachtige koets wankelende, klom hij er in, en sloot er zich in op, om op de weelderige kussens uit te rusten.

Die groote slijpsteen, de aarde, had zich geheel omgewenteld toen de heer Lorry weder naar buiten keek, en de zon straalde rood op de plaats. Maar de kleinere slijpsteen stond er nog, verlaten in de heldere morgenlucht, met een rooden gloed er op, dien de zon niet verspreid had, en die ook nooit door de zon uitgebleekt zou worden.

III.

DE SCHADUW.

Eene der eerste bedenkingen, die bij den heer Lorry, als man van zaken, opkwam, toen het uur voor de zaken geslagen had, was deze: dat hij geen recht had de Bank in gevaar te brengen, door de vrouw van een uitgewekene, die nu gevangen zat, daar eene schuilplaats te verleenen. Zijne eigene bezittingen, zijne veiligheid, zijn leven, zou hij, zonder een oogenblik te aarzelen, om den wille van Lucie en haar kind in de waagschaal gesteld hebben, — maar hetgeen hem hier toevertrouwd was, behoorde hem niet toe, — en wat de gewichtige bezigheden betrof, die hem overgelaten waren, hij bleef geheel en al man van zaken.

Zijne eerste gedachte was aan Defarge, en hij nam zich voor het wijnhuis te zoeken en met den eigenaar te raadplegen over eene veilige verblijfplaats in de onrustige stad. Maar dezelfde bedenking die Defarge eerst scheen aan te raden, hield den heer Lorry terug van hem te zoeken. Hij bewoonde de meest oproerige wijk, had zonder twijfel, veel invloed daar, en had eene groote rol in het gevaarlijk spel, dat daar gespeeld werd.

Toen de middag kwam en de Dokter niet terugkeerde, en elk oogenblik strekken kon om de Bank in gevaar te brengen, raadpleegde de heer Lorry met Lucie zelve. Zij zeide, dat haar vader er van gesproken had, om voor korten tijd kamers te huren in het Quartier waar zij nu waren, dicht bij de Bank. Daar dit geen bezwaar voor de Firma opleveren kon, en daar hij voorzag, dat Charles, al stelde men hem wezenlijk in vrijheid, op dit oogenblik bij geene mogelijkheid de stad zou kunnen verlaten, ging

de heer Lorry er op uit om eene woning te zoeken, en vond er eene, een eind ver in eene stille dwarsstraat, waar de geslotene blinden van al de vensters der omringende sombere gebouwen bewezen, dat zij verlaten waren.

Naar deze woning bracht hij dadelijk Lucie met haar kind en juffrouw Pross, haar zoo-veel troost toesprekende als hij bedenken kon, en veel meer dan hij zelf gevoelde. Hij liet Jerry bij haar om de deur te bewaken, als iemand, wiens dikke schedel vele slagen kon verduren, en keerde tot zijne bezigheden terug. Het was met een bedroefden en onrustigen geest, dat hij ze opnam, en de dag ging langzaam en somber voorbij.

Eindelijk echter was de lange dag ten einde; zijne kracht was uitgeput, en de Bank werd gesloten. Hij was weder alleen op zijne kamer, als den vorigen avond, overleggende wat hem nu te doen stond, toen hij voetstappen op de trap hoorde. Binnen weinige oogenblikken stond een man voor hem, die hem met een scherp blik opnam en zijn naam uitsprak.

„Uw dienaar!” zeide heer Lorry. „Kentgij?”

Het was eenforsch mensch, met donker krullend haar, — tusschen de vijf en veertig en vijftig jaren oud. Tot antwoord herhaalde hij, zonder eenige verandering van stembuiging:

„Kent gij mij?”

„Ik heb u ergens gezien.”

„Misschien in mijn wijnhuis?”

De heer Lorry vroeg met de meeste belangstelling en zeer ontroerd:

„Komt gij van dokter Manette?”

„Ja. Ik kom van dokter Manette.”

„En wat zegt hij? Wat zendt hij mij?”

Defarge gaf hem een open papiertje in de ongeduldige hand. Er stonden eenige woorden op in des dokters hand:

„Charles is veilig, maar ik kan deze plaats nog niet zonder gevaar verlaten. Ik heb de gunst verkregen, dat bringer dezese een klein briefje van Charles aan zijne vrouw mag bezorgen. Laat hem bij haar toe.”

Het was uit La Force gedateerd, — geen uur geleden.

„Wilt ge mij vergezellen naar de woning zijner vrouw?” vroeg de heer Lorry verheugd en verlicht, zoodra hij het briefje hardop gelezen had.

„Ja,” hernam Defarge.

Nauwelijks bemerkende op welk eene vreemd ingetrokkene en werktuiglijke wijze Defarge sprak, zette de heer Lorry den hoed op. Zij gingen samen naar beneden, op de plaats. Daar vonden zij twee vrouwen, waarvan de eene breiende was.

„Dat is zeker Madame Defarge!” zei de heer Lorry, die haar zeventien jaren geleden juist in dezelfde houding verlaten had.

„Dat is zoo,” hernam haar man.

„Gaat Madame mede?” vroeg de heer Lorry,

die merkte dat zij zich met hen in beweging zette.

„Ja. Zij moet de personen en de gezichten zien, om ze te herkennen, ter wille van hunne eigene veiligheid.”

De heer Lorry begon getroffen te worden door de houding van Defarge, keek hem twijfelend aan, en ging voor. De beide vrouwen volgden; de tweede was *La Vengeance*.

„Zij gingen zoo snel mogelijk door de tusschenliggende straten, beklommen de trap van Lucie's woning, werden door Jerry binnengelaten, en vonden haar schreiende. Zij was verrukt van vreugde, toen zij de tijding vernam, welke de heer Lorry van haar echtgenoot bracht, en greep de hand van den overbrenger van het briefje, — zonder te vermoeden wat deze dien nacht zoo dicht bij haar man gedaan had, en wat hij, — zonder eene toevallige omstandigheid, — ook wellicht hem had kunnen aandoen. Darnay's briefje luidde:

„Liefste! houd moed! Ik ben wel, en uw vader heeft hier invloed. Ge moogt mij geen antwoord zenden. Kus ons kind van mij.”

Dat was alles. Het was echter zooveel voor haar, die het ontving, dat zij zich van Defarge tot zijne vrouw keerde en eene der handen kuste, die aan het breien waren. Het was eene hartstochtelijke, liefderijke, dankbare, vrouwelijke opwelling, doch de hand beantwoordde ze niet, — maar viel koud en zwaar neder en hervatte weder het breien.

Er was iets in de aanraking daarvan, dat Lucie versteende. Zij was niet meer in staat het briefje in haar boezem te bergen, maar bleef, met de handen nog op de borst gedrukt, Madame Defarge verschrikt aanzien. Madame Defarge ontmoette de opgetrokken wenkbrauwen met een ijskouden, ongevoeligen blik.

„Mijne lieve,” viel de heer Lorry hier ter verklaring in, „er zijn telkens oploopen op straat, en hoewel het niet waarschijnlijk is, dat men u ooit lastig zal vallen, wenscht Madame Defarge diegenen te zien, die zij de macht heeft op zulke oogenblikken te beschermen, — als zij hen maar herkent, als zij hen identificeeren kan. Ik geloof,” ging de heer Lorry voort, eenigszins aarzelend, terwijl hij hoe langer hoe meer getroffen werd door de ijskoude houding van alle drie, „dat ik mij juist uitdruk, burger Defarge?”

Defarge keek zijne vrouw somber aan, en gaf geen ander antwoord dan een grommend geluid, tot toestemming.

„Ge zoudt wel doen, Lucie,” zei de heer Lorry, zijn best doende om een verzoenenden toon en houding aan te nemen, „met het lieve kind en onze goede Pross te laten binnenkomen. Onze goede Pross, Defarge, is eene Engelsche dame, die geen woord Fransch verstaat.”

De dame in quaestie, die vast overtuigd was,

dat geen buitenlander ter wereld tegen haar opgewassen zou zijn, en die noch door nood noch door gevaar van streek te brengen was, verscheen met over elkander geslagen armen en merkte in het Engelsch op tot La Ven-
geance, op wie haar blik het eerst viel:

„Wel, gij met uw onbeschaamd gezicht! ik hoop dat gij u wel bevindt!” Zij vereerde ook Madame Defarge met een echt Britsch kuchje; maar geen van beiden sloegen veel acht op haar.

„Is dat zijn kind?” vroeg Madame Defarge, voor het eerst haar breiwerk stakende, en met

„Genoeg, m o n mari,” zei Madame Defarge. „Ik heb haar beiden gezien. Wij kunnen gaan.”

Maar de gedwongene manier was dreigend genoeg, — hoewel de bedreiging niet geopenbaard werd, maar slechts doorschemerde, — om Lucie te verschrikken, en zij legde de smeekende hand op Madame Defarge's gewaad en zeide:

„Gij zult goed zijn voor mijn armen man! Ge zult hem geen kwaad doen! Gij zult mij, zoo mogelijk, helpen hem weder te zien?”

„Ik heb hier niet met uw man te maken,”

DE CARMAGNOLE. (Blz. 134).

de breinaald, als met den vinger van het Noodlot, op de kleine Lucie wijzende.

„Ja, Madame,” hernam de heer Lorry; „dit is het lievelingetje, het eenige kind van onzen armen gevangene.”

De schaduw, welke Madame Defarge en haar gezelschap volgde, scheen zoo dreigend en somber op het kind te vallen, dat de moeder instinctmatig naast hare dochter nederknielde en haar aan haar hart sloot. Toen scheen de schaduw, die Madame Defarge en haar gezelschap volgde, dreigend en somber op moeder en kind te vallen.

hernam Madame Defarge, met de meeste bedaardheid op haar nederziende. „Ik kom hier om den wille van de dochter uws vaders.”

„Om mijnentwil dan, wees barmhartig voor mijn man! Om den wille van mijn kind! Zij zal de handjes ineenslaan en u bidden barmhartig te zijn! Wij vreezen u meer dan de anderen hier!”

Madame Defarge beschouwde dit als een compliment en keek naar haar man. Op het gelaat van Defarge, die onophoudelijk aan de vinger-nagels gekrabbeld had, terwijl hij haar aankeek, werd een strengere uitdrukking zichtbaar.

„Wat zegt uw man in dat briefje?" vroeg Madame met een dreigenden glimlach. „Van invloed? Hij zegt iets van invloed?"

„Hij zegt dat mijn vader dáár veel invloed heeft," hernam Lucie, haastig het papiertje uit den boezem nemende, maar met de verschrikte oogen op de spreekster gevestigd en niet op het papier.

„Dan zal die invloed hem zeker wel bevrijden," zei Madame Defarge. „Dat zij zoo!"

„Als vrouw en als moeder," riep Lucie hartschotelijk, „smEEK ik u medelijden met mij te hebben, en om de macht, welke gij bezit, niet tegen, maar wel ten behoeve van mijn onschuldigen man te gebruiken! Gij zijt eene vrouw evenals ik! Als vrouw en als moeder smEEK ik u!"

Madame Defarge keek haar steeds even koel aan, en zeide daarop, zich tot hare vriendin, *La Vengeance*, wendende:

„De vrouwen en moeders, die wij gezien hebben, sedert wij zoo klein waren als dit kind, — en nog kleiner, — waren niet gewoon dat men veel om haar gaf. Wij hebben het dikwerf genoeg beleefd, dat hare mannen en vaders in de gevangenis gesmeten en haar ontnomen werden. Ons geheele leven lang hebben wij onze medezusters zelve zien lijden, met hare kinderen, — in armoede, naaktheid, honger en dorst, ziekte, ellende, onderdrukking en gebrek van allerlei aard!"

„Wij hebben nooit iets anders gezien," hernam *La Vengeance*.

„Oordeel zelve!" zei Madame Defarge, hare blikken weder op Lucie vestigende. „Wij hebben dit zoo lang verdragen, dat het niet waarschijnlijk is, dat het ongeluk van ééne vrouw en ééne moeder ons ter harte zou gaan."

Zij vatte haar breiwerk weder op en ging heen. *La Vengeance* volgde. Defarge was de laatste en trok de deur dicht.

„Moed, mijne lieve Lucie!" riep de heer Lorry haar opheffende. „Moed! moed! Tot dusver gaat alles goed met ons, — beter, veel beter, dan met vele andere ongelukkigen! Houd moed, en wees dankbaar!"

„Ik hoop dat ik niet ondankebaar ben, maar die vreeselijke vrouw scheen eene schaduw te werpen op mij en al mijne hoop."

„Kom, kom!" zei de heer Lorry, „wat beteekent die neerslachtigheid in uw moedig hart? Eene schaduw waarlijk! Het is niets wezenlijks, Lucie!"

Maar de schaduw van deze Defarges en hunne houding viel desniettemin zwaar op hem zelve, en baarde hem in het geheim ernstige onrust.

IV.

STILTE TE MIDDEN VAN DEN STORM.

Dokter Manette keerde eerst op den morgen van den vierden dag na zijn vertrek terug. Zoo veel mogelijk werd alles wat er in den verschrikkelijken tusschentijd gebeurd was, voor Lucie geheim gehouden, en met zooveel zorg, dat zij eerst lang naderhand, toen zij reeds ver van Frankrijk verwijderd was, vernam dat elfhonderd weerlooze gevangenen, mannen en vrouwen, van allerlei leeftijd, door het volk vermoord waren; dat vier dagen en vier nachten door deze afgrijpselijke daden verduisterd werden, en dat de dampkring om haar heen door de lijkluicht verpest was geweest. Zij wist alleen, dat men een aanval op de gevangenen gedaan had, dat alle staatkundige gevangenen in gevaar waren geweest, en dat eenigen er van door het grauw er uitgehaald en vermoord waren.

Aan den heer Lorry deelde de dokter, onder het zegel van geheimhouding mede, eene geheimhouding waarop het niet noodig was bij hem aan te dringen, dat het volk hem door het moordtooneel gesleept had naar de gevangenis *La Force*. Dat hij, in de gevangenis, een Tribunaal had gevonden, dat zich zelf had opgeworpen en daar zijne zittingen hield, voor hetwelk de gevangenen één voor één gebracht, en daarop spoedig ontslagen werden, hetzij om vermoord, of in vrijheid gesteld, — en in enkele gevallen naar hunne cellen teruggebracht te worden. Dat hij door zijne geleiders voor dit Tribunaal gebracht, zijn naam en beroep bekend had gemaakt, en tevens dat hij achttien jaren lang in het geheim in de Bastille gezeten had, zonder dat eenige beschuldiging tegen hem ingebracht werd; — dat een lid van het Tribunaal opgestaan was en hem geïdentificeerd had, en dat dit niemand anders was geweest dan Defarge. Dat hij daarop, uit de registers op tafel liggende, gezien had, dat zijn schoonzoon nog onder de levende gevangenen was, en dat hij vurig gsmeeft had, dat het den leden van het Tribunaal, — waarvan sommigen in slaap, sommigen wakker waren, — sommigen met bloed besmet, anderen niet, — sommigen dronken, anderen nuchter, — behagen mocht zijn leven te sparen en hem in vrijheid te doen stellen. Dat men te midden van de eerste woeste toejuichingen, waarmede hij ontvangen werd als een bekend slachtoffer van het pas omvergeworpen stelsel, toegestaan had, dat Charles Darnay dadelijk voor het onwettige Tribunaal gebracht en ondervraagd zou worden. Dat hij op het punt scheen te zijn van zonder uitstel in vrijheid gesteld te worden, toen de voor hem zoo gunstige wending der zaken op eens, op eene onverklaarbare en voor den dokter onbegrijpelijke

wijze, veranderde, en eene korte, geheime beaardslaging onder de leden van het Tribunaal volgde. Dat de man, die voor President fungeerde, dokter Manette berichtte, dat de gevangene in bewaring moest blijven, maar dat hij om zijnentwil, zeer veilig bewaakt zou worden. Dat oogenblikkelijk, op een wenk van den President, de gevangene weder binnen de gevangenis gebracht werd; maar dat hij, de dokter, zoo vurig gesmeekt had om te mogen blijven en zich te verzekeren, dat zijn schoonzoon noch door kwaadwilligheid, noch door ongeluk overgeleverd werd aan de menigte, wier bloedorstig gehuil buiten de poort dikwijls den voortgang van het verhoor in het gebouw belemmerde, — dat eindelijk zijne bede verhoord werd en hij in het slachthuis bleef tot het gevaar voorbij was.

Hetgeen hij daar gezien had, met slechts korte tusschenpoozen, gedurende welke hij wat rust nam en eenige ververschingen gebruikte, zullen wij niet oververtellen. De dolzinnige vreugde over de gevangenen, die gered werden, had hem nauwelijks minder verwonderd, dan de woeste wreedheid ten opzichte van diegenen, die vermoord werden. Hij vertelde dat er één gevangene geweest was, die in vrijheid gesteld en op straat gebracht werd, wien een der moordenaren, bij vergissing, een steek met eene piek had toegebracht. Toen men den dokter smeekte naar buiten te komen, om hem te verbinden, ging hij door dezelfde poort en vond hem in de armen van een geheelen drom van barmhartige Samaritanen, gezeten op de lijken hunner pas verslagen slachtoffers. Met eene ongerijmdheid zoo monsterachtig als al het overige in deze verschrikkelijke nachtmerrie, hadden zij den geneesheer geholpen en den gekwetste met de teederste zorgen omgeven; zij hadden eene draagbaar voor hem gemaakt en hem zorgvuldig weggebracht, — en daarop weder de wapens opgegrepen en zulk een vreeselijk bloedbad aangericht, dat de dokter de oogen met de handen bedekt had en te midden er van in zwijm was gevallen.

Terwijl de heer Lorry deze mededeelingen aanhoorde, en het gelaat gadesloeg van zijn nu twee-en-zestigjarigen vriend ontstond bij hem de vrees, dat zulke verschrikkelijke ondervindingen de oude kwaal weder mochten opwekken. Maar hij had nooit zijn vriend in een toestand als deze gezien; hij had hem nooit zóó gekend als hij zich nu voordeed. Voor de eerste maal gevoelde de dokter, dat zijn lijden hem kracht en macht gegeven had. Voor de eerste maal gevoelde hij, dat hij in dit heete vuur het ijzer gesmeed had, hetwelk de deur van de gevangenis van zijn schoonzoon kon openbreken en hem bevrijden. „Het geschiedde alles ten beste, vriend; het geschiedde niet alleen tot verkwisting en vernieling van mijn leven.

Evenals mijne lieve dochter zooveel bijdroeg om mij te herstellen, zoo zal ik nu behulpzaam zijn om haar terug te geven hetgeen haar het dierbaarst op deze aarde is, — en met des Hemels bijstand zal het mij gelukken!” Zoo sprak dokter Manette. En toen Jarvis Lorry de schitterende oogen, het onbevreesde gelaat, de bedaarde en krachtige blikken en houding van den man zag, wiens leven, als dat van een uurwerk, zoovele jaren scheen stilgestaan te hebben, en nu opnieuw aan den gang was gezet met een kracht, welke slechts gesluismerd had, zoolang zijn nuttige loop gestremd was, was hij ook overtuigd, dat hij in staat zou zijn tot hetgeen hij beloofd had.

Grootere bezwaren dan die, waartegen de dokter op dit oogenblik te kampen had, zouden bezweken zijn voor zijne volharding. Terwijl hij op zijne plaats bleef als geneesheer, wiens werkzaamheid zich uitstreckte tot al wat mensch is, gevangen of vrij, rijk of arm, slecht of goed, gebruikte hij zijn persoonlijk invloed met zooveel wijsheid, dat hij weldra tot inspecteerend geneesheer der gevangenen benoemd werd, waaronder zich ook die van La Force bevond. Hij kon Lucie nu de verzekering geven, dat haar man niet meer alleen opgesloten was, maar dat hij met de overige gevangenen samen zat. Hij zag haar echtgenoot elke week en bracht haar kostbare boodschappen, rechtstreeks van zijne lippen; — soms zond haar man haar een brief, hoewel nooit door den dokter; maar het was haar niet toegestaan om hem te schrijven; want onder de dolzinnige verdenkingen van samenzweringen in de gevangenen, waren de dolzinnigste tegen die uitgewekenen gericht, van wie het bekend was, dat zij vrienden en betrekkingen buiten de gevangenis hadden.

Dit nieuwe leven was, zonder twijfel, voor den dokter vol angst en zorgen; maar de schrandere heer Lorry zag ook, dat hij bezielde was met een hoogmoed, die hem ondersteunde. Er was niets onbetamelijks in den hoogmoed, die waardig en natuurlijk was; maar de heer Lorry beschouwde dien als een zeldzaam verschijnsel. De dokter wist, dat tot dusver zijne gevangenschap, in den geest zijner dochter en van zijn vriend, altijd in verband had gestaan met zijne persoonlijke ellende, berooving en ziekte. Nu was dit veranderd en hij gevoelde, dat hij door die zware beproeving met krachten was toegerust, waarvan beiden Charles' veiligheid en bevrijding verwachtten, en hij werd zoo opgewonden door deze verandering, dat hij voortaan als leidsman en bestuurder optrad en verlangde dat zij, als de zwakkeren, zich aan hem, als den sterkere, zouden toevertrouwen. Zijne vroegere positie tegenover Lucie was omgekeerd; — maar alleen in zoover als de levendigste dankbaarheid en liefde daartoe in staat was, — want zijn eenige trots bestond daarin, dat hij haar, die zooveel voor hem gedaan had,

eenigen dienst kon bewijzen. „'t Is alles heel vreemd te zien,” dacht de heer Lorry op zijne beminnelijke, maar schrandere wijze; „doch alles natuurlijk en goed; — dus ga ons maar voor, waarde vriend, en blijf onze leidsman; — een beteren konden we niet hebben.”

Maar hoewel de dokter zijn best deed en onvermoeid was in zijne pogingen om Charles Darnay in vrijheid te doen stellen, of hem ten minste voor het Tribunaal te brengen, werkte hem de stroom der omstandigheden nog te sterk en te snel tegen. Het nieuwe tijdvak begon; de koning werd gevonnisd en onthoofd; de Republiek van Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap of Dood verklaarde zich, in zege of nederlaag, tegen de wereld, die tot de wapenen gegrepen had; de zwarte vlag wapperde dag en nacht van de groote torens van Nôtre Dame; driehonderd duizend man, opgeroepen om tegen de dwingelanden te strijden, verhieven zich uit de verschillende deelen van F r a n k r i j k s grond, alsof de tanden van den draak daar gezaaid en overal opgekomen waren, in berg en dal, op rots en keisteen en aangeslibde gronden; — onder den helderen hemel van het Zuiden en onder de wolken van het Noorden; — in bosch en vlakte, in den wijngaard en onder den olijfbloom, onder het korte gras en op het stoppelveeld, langs de vruchtbare oevers van de breede rivieren en op het dorre zand van de kust. Welk bijzonder belang kon zich doen hooren te midden van den zondvloed van het jaar Eén der Vrijheid, — van den zondvloed, die van anderen opkwam en niet van boven viel, terwijl de vensters van den Hemel gesloten bleven, in plaats van open te staan!

Er was geene stilte, geen medelijden, geen vrede, geen tusschentijd van barmhartige rust, geene afmeting van tijd meer. Hoewel de dagen en nachten even geregeld voorbijgingen als toen de Tijd nog jong was en de avond en de morgen den eersten dag vormden, was er geene andere tijdrekening. Die was niet meer na te gaan in de woedende koorts van een geheel volk, waarin men evenmin op tijd lette als in de koorts van een enkelen zieke. Nu eens, de onnatuurlijke stilte der geheele stad storende, liet de beul het hoofd van den koning aan het volk zien, — dan weder, bijna als in één adem, het hoofd zijner schoone vrouw, dat, na acht maanden weduwschap en ellende, in de gevangenis grijs was geworden.

En toch, den vreemden regel der ongerijmdheden volgende, die altijd in zulke gevallen heerscht, scheen de tijd, terwijl hij aldus voorbijsnelde, lang te vallen. Eene revolutionaire rechtbank in de hoofdstad, en veertig of vijftig duizend revolutionaire comité's door het geheele land verspreid, eene wet op de Verdachten, die alle veiligheid van vrijheid en leven benam, en ieder goed of onschuldig mensch

aan ieder slecht of misdadig mensch overleverde; gevangenissen, met menschen opgevuld, die geene misdaad begaan hadden en geen gehoor konden vinden; deze dingen werden de bepaalde orde en de gewone loop der dingen, en schenen door aloud gebruik gewettigd te zijn, eer ze vele weken in zwang waren. Vooral werd er ééne afgrijselijke gestalte even gemeenzaam alsof die sedert de schepping der wereld onder de oogen der menschen ware geweest, — de gestalte van de scherpe vrouw, La Guillotine geheeten.

Die maakte het algemeen onderwerp uit van allerlei grappen: ze was het beste geneesmiddel tegen hoofdpijn; ze belette onfeilbaar dat men grijs haar kreeg; ze verleende eene eigenaardige bleekheid aan de gelaatskleur; ze was het nationale scheermes, dat nooit stomp werd; hij, die La Guillotine kuste, keek door het venstertje en niesde in den zak. Ze was het teeken van de wedergeboorte van den mensch. Ze had het Kruis vervangen. Modellen er van werden op de borst gedragen, waarvan het Kruis gebannen werd, en men boog voor haar en men geloofde aan haar, terwijl men het Kruis verloochende.

Het werktuig schoor zoovele hoofden af, dat het zelf, zoowel als de grond dien het bezoodelde, geheel rood geverfd werd. Men nam het uit elkaar als een stuk speelgoed voor een jongen Duivel, en zette het weer op, als de gelegenheid gunstig was. Het deed den welsprekende zwijgen; het velde den machtige neder; het vernietigde al wat schoon en goed was. Twee en twintig vrienden, hoog in aanzien bij het algemeen, waarvan een en twintig leefden en één reeds gestorven was, had het onthoofd op één morgen in even zoovele minuten. De naam van den sterken man in den Bijbel luidde bijna als die van den beul, die het werktuig bestuurde; maar zóó gewapend, was hij sterker dan zijn voorganger en blinder, en rukte de poorten van Gods tempel dagelijks omver.

Onder deze verschrikkelikheden, en al hetgeen ze uitbroedden, ging de dokter met een helder hoofd rond, — vertrouwende op zijne macht, volhardende om zijn doel te bereiken, nooit er aan twijfelende, dat het hem eindelijk gelukken zou Lucie's man te redden; maar de stroom van den tijd was zoo sterk en diep en sleepte dien tijd zoo woedend mede, dat één geheel jaar en drie maanden voor Charles in de gevangenis voorbijgegaan waren, terwijl de dokter nog standvastig en bedaard bleef. De Omwenteling was zooveel woester en dolzinniger geworden in die maand December, dat de rivieren in het Zuiden bevracht waren met de lijken van hen, die des nachts moorddadig verdrinken werden, en dat de gevangenen in rijen en troepen opgezet en neergeschoten werden onder de zuidelijke winterzon. Steeds echter ging

de dokter nog met een helder hoofd onder deze verschrikkelijkheden rond. Er was te dier tijd te Parijs geen mensch beter bekend dan hij; geen mensch in eene meer vreemde positie. Stil, menschlievend, onmisbaar in het hospitaal en in de gevangenis, zijne kunde evenzeer gebruikende ten dienste der moordenaren als hunner slachtoffers, stond hij geheel alleen. In de uitoefening van zijn vak was de gevangene van de Bastille door zijn uiterlijken levensloop van alle andere menschen onderscheiden. Hij werd niet meer verdacht, of gewantrouwd, dan het geval zou geweest zijn, als hij wezenlijk na verloop van achttien jaren in het leven teruggeroepen ware geweest, — of als een geest onder de stervelingen opgetreden ware.

V.

DE HOUTHAKKER.

Een jaar en drie maanden. Gedurende al dien tijd was Lucie geen uur gerust, dat het hoofd van haar man den volgenden dag niet onder de Guillotine vallen zou. Dagelijks hotsten de karren over de ongelijke straatsteenen, zwaar bevracht met veroordeelden. Schoone meises, heerlijke vrouwen, bruin, zwart en grijs van haar; jongelingen, krachtige mannen en grijsaards, edelman en boer: — allen leverden rooden wijn aan de Guillotine: — alles werd dagelijks uit de donkere kelders van de walgelijke gevangenschappen aan het licht gebracht en door de straten naar haar toe gesleept, om haar verblindend dorst telesschen. Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap of Dood; — de laatste, o Guillotine, het gemakkelijkst te schenken.

„Indien het plotselinge van haar ongeluk en het sneldraaiende rad van den tijd des dokters kind tot suffe wanhoop versteend hadden, dan zou het haar niet erger dan vele anderen gegaan zijn. Maar sedert het uur, waarop zij het grijze hoofd aan haar hart gedrukt had op het zolderkamertje in St. Antoine, was zij haar plicht getrouw gebleven. Zij bleef hem het meest getrouw in het uur der beproeving, zooals altijd het geval zal wezen met stille, oprechte en edele zielen.

Zoodra zij in hunne nieuwe woning ingericht waren, en haar vader den dagelijkschen loop zijner bezigheden volgen moest, richtte zij de kleine huishouding zoo ordelijk in alsof haar man daar geweest ware; alles had zijne bepaalde plaats en zijn bepaalden tijd. Zij onderwees de kleine Lucie even geregeld alsof zij allen in Engeland thuis waren geweest. De kleine listen, waarmede zij zich zelve bedroog, zich diets makende, dat zij weldra allen weder vereenigd zouden zijn. — de kleine voorbereidselen voor zijne spoedige thuiskomst, het klaarzetten

van zijn stoel en van zijne boeken, — dit, en het plechtige gebed 's avonds voor den éénen beminden gevangene vooral, onder de vele ongelukkige zielen in de gevangenis, en onder de schaduw des doods, — waren bijna de eenige uitingen, waardoor haar bedroefd hart verlicht werd.

Uiterlijk veranderde zij niet veel. De eenvoudige, donkere kleding van haar en hare dochter, die bijna op rouwgewaad geleken, waren even netjes en keurig als de meer bonte opschik van gelukkiger dagen. De kleur op hare wangen verbleekte en de oude vorschende uitdrukking was nu aanhoudend en niet slechts tijdelijk op haar gelaat; overigens bleef zij zeer innemend. Soms, als zij haar vader goedennacht kuste, barstten de tranen los, die zij den heelen dag bedwongen had, en dan zeide zij, dat, naast den Hemel, haar vertrouwen op hem alleen steunde. Hij antwoordde echter altijd zonder aarzelen:

„Niets kan hem overkomen zonder dat ik het weet, en ik weet dat ik hem redden kan, Lucie.”

Zij hadden slechts weinige weken van dit veranderd leven doorgebracht, toen haar vader op zekeren avond bij zijne thuiskomst zeide:

„Kindlief, er is een bovenraam in de gevangenis, waarbij Charles soms des middags om drie uur komen kan; — als hem dat gelukt, — hetgeen van allerlei omstandigheden en toevallen afhangt — dan zou hij u op straat kunnen zien, naar hij zich verbeeldt, wanneer ge op eene zekere plaats staat, die ik u aanwijzen kan. Maar gij zult hem niet kunnen zien, mijn arm kind, en al kondt ge dat, het zou gevaarlijk zijn eenig herkenningsteeken te geven.”

„O, wijs mij die plek, vader, en ik zal er dagelijks heengaan.”

Sedert dien dag, in elk weder, wachtte zij daar twee uren lang. Zoodra de klok twee sloeg, was zij er, en om vier uur ging zij onderworpen weg. Als het niet te nat of ruw weder was, was haar kind bij haar; zij gingen dan samen; — anders ging zij alleen; maar zij sloeg geen enkelen dag over.

Het was aan den somberen en vuilen hoek van eene kleine, kronkelende straat. Het hutje van een man, die brandhout zaagde, was het eenige huisje aan dat einde van de straat; anders was er niets dan de hooge muur te zien. Op den derden dag van hare komst merkte hij haar op.

„Goedendag, citoyenne!”

„Goedendag, burger.”

Deze wijze om iemand aan te spreken was nu door besluit bepaald. Ze was al eenigen tijd geleden vrijwillig ingevoerd onder de meer ijverige patriotten; maar nu was zij wet voor iedereen.

„Alweer hier, citoyenne?”

„Zooals gij ziet, burger.”

De houthakker, die een klein man was, en onder het spreken vele gebaren gebruikte (hij was vroeger arbeider aan den straatweg geweest), wierp een blik op de gevangenis, wees daarop, en de tien vingers vóór het gelaat houdende, als tralies, keek hij er lachend doorheen.

„Maar dat gaat mij niet aan,” zeide hij. En hij ging voort met zijn hout te zagen.

Den volgenden dag keek hij naar haar uit en sprak haar aan zodra zij verscheen.

„Hoe! Alweder hier, citoyenne?”

„Ja, burger.”

„Ah! Een kind ook! Uwe moeder, niet waar, kleine citoyenne?”

„Moet ik ja zeggen, mama?” fluisterde de kleine Lucie, zich dicht bij haar aandringende.

„Ja, liefste.”

„Ja, burger.”

„Nu, maar het gaat mij niet aan. Mijn werk gaat mij aan. Kijk! Daar is mijne zaag! Ik noem ze mijne kleine Guillotine! La, la, la! La, la, la! En het hoofd is er af!”

Het blokje hout viel terwijl hij sprak, en hij wierp het in eene mand.

„Ik noem mij den Samson van de brandhout-guillotine. Kijk eens weer hier! Loe, loe, loe! Loe, loe, loe! En h a a r hoofd is er af! Nu een kind! Ho, ho, ho! En d a t hoofdje is er af! En nu hebben we de geheele familie!”

Lucie huiverde toen hij nog twee blokjes in de mand wierp; maar het was onmogelijk daar te zijn, als de houthakker werkte, zonder door hem opgemerkt te worden. Van dien tijd af sprak zij hem altijd eerst aan, om hem gunstig voor haar te stemmen, en gaf hem ook dikwijls een footje, dat hij gereedelijk aannam.

Hij was een nieuwsgierig mensch, en soms, als zij hem ten eenenmale vergeten had onder het opkijken naar het dak en naar de tralies van de gevangenis, terwijl haar hart geheel bij haar echtgenoot was, merkte zij op, als zij weder tot zich zelve kwam, dat hij haar aanstaarde, met de knie op de bank, terwijl zijne zaag het werk gestaakt had.

„Maar het gaat mij niet aan!” placht hij dan te zeggen, terwijl hij weder vlug aan het werk ging.

Door alle weder heen, in de sneeuw en het ijs van den winter, in den bitteren wind van het voorjaar, in den regen van den herfst, en andermaal in de sneeuw en het ijs van den winter, sleet Lucie dagelijks twee uren op deze plek, en elken dag, als zij ze verliet, kuste zij den muur der gevangenis. Haar man zag haar (zoals zij van haar vader vernam) wellicht eens in de vijf of zes keeren; wellicht een paar maal achter elkaar, — wellicht geen enkele maal in den loop van de week of van veertien dagen. Het was genoeg voor haar dat hij haar zien kon als de kansen gunstig waren, en op die kansen

zou zij de geheele week lang den heelen dag hebben willen wachten.

Onder deze bezigheden ging de tijd voorbij tot de maand December, te midden van welker verschrikkelikheden haar vader zijn helder hoofd behield. Op zekeren namiddag, toen het een weinig sneeuwde, bereikte zij als gewoonlijk den hoek. Het was de een of andere woeste en luidruchtige feestdag. Zij had in het voorbijgaan gezien, dat de huizen met kleine pieken, met kleine roode mutsen er op, versierd waren: insgelijks met driekleurige linten; — insgelijks met het onveranderlijke opschrift: „Republiek één en ondeelbaar. Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap of Dood!”

De ellendige winkel van den houthakker was zoo klein, dat het geheele front nauwelijks ruimte liet voor dit opschrift. Hij had echter iemand overgehaald het voor hem op te schrijven, dien het gelukt was, met zeer veel, hier oneigenaardige moeite, een plaatsje voor den „Dood” te vinden. Boven op het dak vertoonde hij, als brave burger, piek en muts, en in een venster had hij zijne zaag geplaatst, beschreven als zijne „Heilige kleine Guillotine;” — want de groote scherpe vrouw was nu algemeen gecanoniseerd. Zijne werkplaats was gesloten, en hij was er niet, hetgeen eene verlichting was voor Lucie, die nu geheel alleen bleef.

Maar hij was niet ver verwijderd, want straks hoorde zij eene verwarde drukte en geschreeuw naderen, die haar met schrik vervulden. Een oogenblik later stroomde er een drom van menschen om den hoek van den gevangensmuur, te midden waarvan zich de houthakker met La Vengeance bevond. Er waren zeker niet minder dan vijfhonderd menschen, en zij dansten als vijf duizend duivelen. Er was geen andere muziek dan hun eigen gezang. Zij dansten naar de algemeen bekende revolutionaire wijs, eene woedende maat slaande, die als tandenknarsen klonk. Mannen en vrouwen dansten samen; vrouwen dansten samen; mannen dansten samen, zooals het toeval hen bij elkaar bracht. Eerst was het slechts een storm van grove roode mutsen en grove wollen lappen; maar naarmate zij de straat opvulden en daar stilhiielden, om rondom Lucie te dansen, verhief zich onder hen de eene of andere gestalte van den een of anderen danser, die in eene vlaag van woedenden waanzin was. Zij naderden, gingen weder terug, sloegen elkaar in de hand, grepen elkaar bij het hoofd, draaiden alleen rond, paktten elkaar om het lijf en draaiden met elkaar in paren rond, tot velen van hen nederzegen. Als dezen op de steenen lagen, grepen de overigen elkaar bij de hand, vormden een kring, en allen draaiden samen; daarop werd weder de kring verbroken, en in verschillende kringen, twee of vier samen, draaiden en draaiden zij weder, tot allen tegelijk op-

hielden, opnieuw begonnen, sloegen, grepen en rukten, en dan weder den anderen kant omdraiden, allen tegelijk dansende. Plotse-ling hielden zij weder op, vóór een oogenblik, gaven de maat opnieuw aan, vormden rijen zoo breed als de straat toeliet, en met de hoofden omlaag en de handen omhoog liepen zij gillende verder. Geen gevecht had half zoo verschrikkelijk kunnen wezen als deze dans. Het was klaarblijkelijk een verbasterd tijdverdrijf, iets, dat vroeger onschuldig was en nu aan allerhande booze geesten overgeleverd was, — een gezond vermaak, herschapen in een middel om het bloed te doen gisten, om de zinnen te verwarren en het hart te verharden. De weinige aanvalligheid, die er nog in zichtbaar was, maakte den dans des te leelijker, door aan te toonen hoe bedorven en mismaat alle eenmaal goede dingen geworden waren. De maagdelijke boezem oneerbiedig ontbloot; het fraaie, bijna kinderlijke hoofdje aldus bedwelmd; het fijne voetje dansende in dezen poel van bloed en modder, waren types van den verwarden tijd.

Dit was de Carmagnole. Toen alles voorbij was, en Lucie verschrikt en ontsteld onder de deur van den houthakker schuilde, viel de veerachtige sneeuw zachtjes neder en bleef wit en week liggen, alsof er niets van dit alles geweest ware.

„O vader!” want hij stond vóór haar toen zij de oogen opsloeg, welke zij een oogenblik met de hand bedekt had, „welk een wreed en akelig gezicht!”

„Ik weet het, kind; — ik weet het! Ik heb het dikwijls gezien. Wees niet bang! Geen van allen zou u willen kwaaddoen.”

„Ik ben niet bang voor mij zelve, vader. Maar als ik aan mijn man denk, die aan de genade van dit volk overgelaten is!”

„Wij zullen hem spoedig in staat stellen om zulk eene genade te kunnen missen. Ik verliet hem bezig met naar het venster op te klauteren. Er is niemand hier om u te zien. Werp een kushandje naar het steil oplopende dak daar!”

„Dat doe ik, vader, en zend mijne ziel met den kus.”

„Ge kunt hem niet zien, arm kind?”

„Neen, vader,” zei Lucie, zuchtende en weenende, terwijl zij een kushand naar de gevangenis wierp. „Neen!”

Zij hoorde een voetstap in de sneeuw. Het was Madame Defarge.

„Ik groet u, citoyenne,” zei de dokter.

„Wees gegroet, burger!” luidde het antwoord in het voorbijgaan. Geen woord meer. Madame Defarge was als eene schim over den witten weg gevlogen.

„Geef mij den arm, mijn lieve. Ga met den schijn van moed en opgeruimdheid van hier, om zijnentwil. Ziezo! Ge hebt u best gehouden.

En het zal niet tevergeefs zijn. Charles is tegen morgen voor het Tribunaal geroepen.”

„Tegen morgen?”

„Er is geen tijd te verliezen. Ik ben al goed voorbereid; maar er zijn nog maatregelen van voorzorg, die ik niet nemen kon, eer hij voo-geroepen werd. Hij heeft zelf de tijding nog niet ontvangen; maar ik weet dat hij straks voor morgen gewaarschuwd en naar de Con-ciergerie overgebracht zal worden: — ik krijg alle berichten bijtijds. Ge zijt toch niet bevreesd?”

Zij kon ternauwernood antwoorden:

„Ik vertrouw op u.”

„Doe dat onbeschroomd. Uwe onzekerheid is bijna ten einde, liefste. Hij zal u binnen weinige uren worden teruggegeven. Ik heb van alle kan-ten voor zijne veiligheid zorg gedragen. Ik moet Lorry nog zien.”

Die krachtige grijsaard was nog steeds op zijn post en verliet dien nooit. Hij en zijne boeken hadden het druk met al de eigendommen, die verbeurdverklaard en tot volkseigen-dom gemaakt werden. Al wat hij voor de eigenaren reddend kon, redde hij. Er was geen beter mensch in de wereld, om hetgeen hij in bewaring had vast te houden en te verzwijgen.

Een somber roode en gele lucht en de opkomende nevel uit de Seine waren de voorboden van de duisternis. Het was bijna donker toen zij aan de Bank kwamen. De deftige woning van Monseigneur was verwoest en verlaten. Boven een hoop vuilnis en asch op de plaats zag men de woorden: Nationaal eigendom, Republiek één en Ondeelbaar. Vrijheid, Gelijikheid, Broederschap, of Dood.” Wie toch kon bij den heer Lorry zijn, die zich niet wilde laten zien en de eigenaar was van den dikken reis-mantel daar op den stoel? Van welken nieuw aangekomene kwam de heer Lorry, ontroerd en verbaasd, naar buiten, om zijne lieve Lucie in de armen te sluiten? Tot wien scheen hij hare aarzelende woorden te herhalen, toen hij, de stem verheffende, en het hoofd keerende naar de deur van de kamer waaruit hij getreden was, zeide: „Overgebracht naar de Conciergerie, — en komt morgen voor het Tribunaal!”

VI.

DE ZEGE.

Het verschrikkelijke Tribunaal van vijf Rech-ters, met den openbaren Aanklager en de on-wrikbare Jury, hield dagelijks zijne zittingen. De lijsten, elken avond rondgezonden, werden door de cipiers in de verschillende gevangenisen aan de gevangenen voorgelezen. De gewone cipiersaardigheid daarbij luidde: „Komt er uit, gij daar binnen, en luistert naar de Avond-Courant!”

„Charles Evrémonde, zich noemende Darnay!”

Met dezen naam begon dus eindelijk de *Avond-Courant in La Force*.

Als eene naam genoemd werd, trad degene, die opgeroepen werd, op zijde, op eene plaats voor hen bestemd, wie de noodlottige oproeping gold. Charles Evrémonde, zich noemende Darnay, had reeds genoeg die gewoonte leeren kennen; hij had honderden op die wijze zien weggaan.

De dikke cipier, die een bril opzette als hij lezen moest, keek er overheen, om te zien of hij zijne plaats ingenomen had, en vervolgde de lijst bij elken naam, om dezelfde reden, eventjes ophoudende. Er waren drie en twintig namen, maar slechts twintig menschen antwoordden er op; want één der aldus opgeroepen was in de gevangenis gestorven en vergeten, en twee waren reeds ge Guillotineerd en ook vergeten. De lijst werd in de gewelfde zaal voorgelezen, waar Darnay, op den avond zijner aankomst, de gevangenen bij elkaar had gevonden. Deze allen waren bij het bloedbad omgekomen; elk menschelijk wezen, dat hij sedert dien tijd daar gezien en voor hetwelk hij eenige belangstelling gevoeld had, was op het schavot gestorven.

Eenige haastige woorden van vriendschap en vaarwel, — en het afscheidnemen was voorbij. Het was eene dagelijksche gebeurtenis en het gezelschap van *La Force* was bezig met de voorbereidselen voor eenige kleine gemakkelikheden, zooals pand-verbeuren en een concert voor dien avond. Zij verdrongen elkander bij de tralies en stortten daar bittere tranen; maar een twintigtal plaatsen in de beraamde spelen moesten nog vervuld worden, en de tijd tot het uur der afzonderlijke opsluiting was op zijn best heel kort; — daarna liet men de algemeene zalen en gangen over aan de groote honden; waardoor ze gedurende den nacht bewaakt werden. De gevangenen waren lang niet ongevoelig of hardvochtig; hun gedrag was slechts aan den geest des tijds toe te schrijven. Om dezelfde reden, hoewel met een fijn verschil, was zekere soort van geestdrift, of bedwelming, waarmede het bekend is dat eenige menschen noodeloos de guillotine trotseerden en daaronder stierven, geen bloot pochen, maar eene dolzinnige besmetting van den dolzinnig gekrenkten menschelijken geest in die dagen. In tijden van pestziekte zijn er sommigen, die zich op eene geheimzinnige wijze door de ziekte aangetrokken gevoelen, — die eene verschrikkelijke, voorbijgaande zucht hebben, om daaraan te sterven. Wij hebben allen dergelijke wonderen in ons hart, welke slechts op de omstandigheden wachten om zich te openbaren.

De tocht naar de Conciërgerie was kort en donker; de nacht in de van ongedierte wemende cel lang en koud. Den volgenden morgen werden vijftien gevangenen voorgebracht, eer

de naam van Charles Darnay opgeroepen werd. Alle vijftien werden veroordeeld en de processen van allen waren binnen anderhalf uur afge-loopen.

Charles Evrémonde, zich noemende Darnay, werd eindelijk voor het Tribunaal gebracht.

De rechters zaten op hunne bank met hoeden met pluimen op het hoofd: maar de grove roode muts en de driekleurige kokarde was de algemeen heerschende hoofdtooi. Toen hij de Jury en de woeste toeschouwers bekeek, had hij zich best kunnen verbeelden, dat de gewone loop der zaken omgekeerd was, en dat de misdadigers de eerlijke lieden vonnisden. Het laagste, wreedste en gemeenste volk eener stad, waaraan nooit het lage, het wreede en het slechte ontbroken heeft, scheen hier alles te besturen; deze menschen maakten hunne aanmerkingen hardop, keurden goed of af, overhaastten en voorkwamen een besluit, zonder eenige betu-geling. Van de mannen waren de meesten op de eene of andere wijze gewapend; van de vrouwen droegen eenige messen, of dolken; sommige aten en dronken onder het toekijken; velen waren met haar breiwerk bezig. Onder deze laatsten was er eene, met een tweede stuk breiwerk onder den arm, terwijl zij voortging met breien. Zij zat op eene der voorste banken, naast een man, dien Darnay sedert zijne aankomst aan de Barrière niet weder gezien had, maar dien hij dadelijk voor Defarge herkende. Hij merkte, dat zij hem een paar maal iets in het oor fluisterde, en het scheen zijne vrouw te zijn; maar hetgeen hem in die beide gestalten het meest in het oog viel, was, dat hoewel zij zoo dicht mogelijk bij hem waren, zij nooit naar hem keken. Zij schenen met eene koppige stijf-hoofdigheid op iets te wachten, en zij keken naar de Jury, maar naar niets anders. Onder den President zat dokter Manette, in zijne gewone eenvoudige kleeding. Voor zoover de gevangene zien kon, waren zijn schoonvader en de heer Lorry de eenige menschen daar, die met het Tribunaal niet te maken hadden, die de gewone kleeding droegen en het grove kleed van de Carmagnole niet aangenomen hadden.

Charles Evrémonde, zich noemende Darnay, werd door den publieken Aanklager beschuldigd als een aristocraat en een uitgewekene, wiens leven aan de Republiek verbeurd was door het besluit, dat alle terugkeerende uitgewekenen tot de straffe des doods veroordeelde. Het deed er niets toe, dat het besluit genomen was na zijn terugkeer naar Frankrijk. Dáár was hij en dáár was het besluit; men had hem in Frankrijk gevonden, en zijn hoofd werd geëischt.

„Slaat hem het hoofd af!” riepen de toeschouwers. „Een vijfand der Republiek!”

De voorzitter schelde met zijn belletje om de kreten te doen verstommen, en vroeg den

gevangene, of het niet waar was, dat hij sedert jaren in Engeland gewoond had?

Dat was onbetwistbaar.

Was hij dan geen uitgewekene? Hoe noemde hij zich dan?

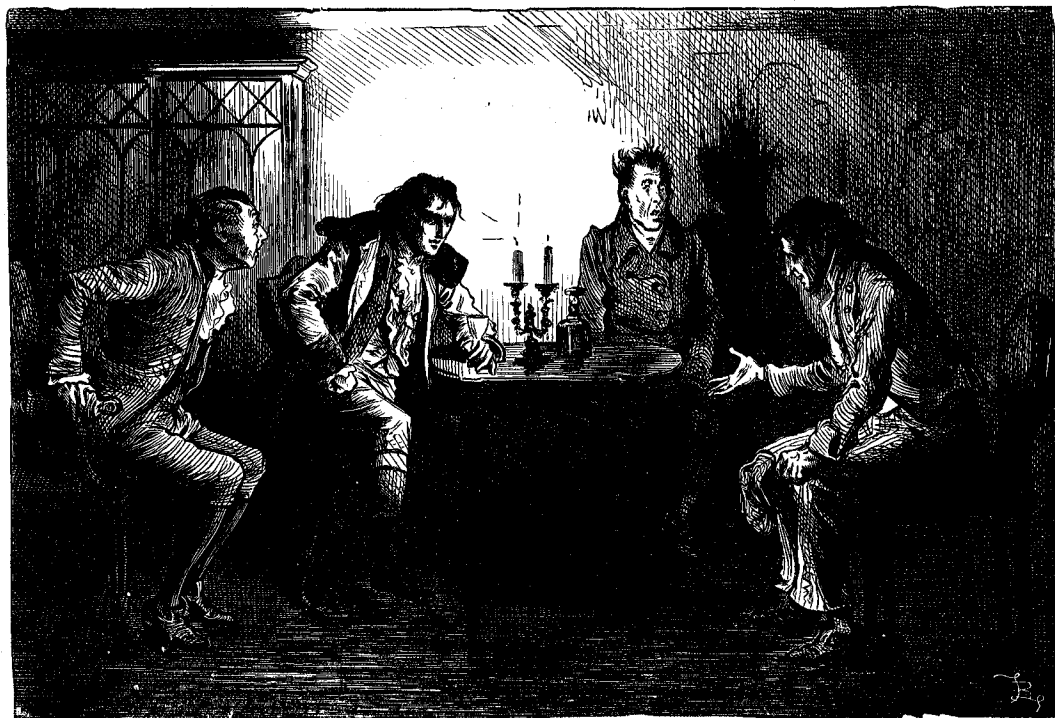
Naar hij hoopte, geen uitgewekene in den geest der wet.

Waarom niet? wenschte de Voorzitter te weten.

Omdat hij vrijwillig afstand gedaan had van een titel, die hem mishaagde, van een stand, die hem niet beviel, en zijn land verlaten had, eer het woord uitgewekene, gelijk hij in bedenking gaf, in den zin door het Tribunaal daaraan gegeven, gebruikt werd, om in En-

ders. Kreten ter eere van den welbekenden, goeden geneesheer vervulden de zaal. Het volk was zoo licht en grillig in zijne aandoening, dat de tranen nu langs vele woedende gezichten rolden, die een oogenblik geleden den gevangene aangegluurd hadden alsof ze ongeduldig waren om hem op straat te halen en te dooden.

Deze weinige schreden op zijn gevaarlijken weg had Charles Darnay gedaan volgens de herhaalde instructies van dokter Manette. Dezelfde voorzichtige raadgever leidde hem op elken stap verder, en had pas voor pas den weg voorgescreven.

OP DIT OOGENBLIK ONTWAARDE DE HEER LORRY VAN ZIJNE ZITPLAATS EENE IN HET OOGVALLLENDE SCHADUW TEGEN DEN MUUR. (Blz. 147).

geland van zijn eigen arbeid te leven, liever dan van den arbeid van het reeds zoozeer bezwaarde Fransche volk.

Welke bewijzen had hij voor dit een en ander?

Hij gaf de namen van twee getuigen op: Theophile Gabelle en Alexander Manette.

Maar, herinnerde hem de Voorzitter, hij was toch in Engeland getrouwd.

„Ja, maar met geene Engelsche.”

„Met eene Fransche citoyenne?”

„Ja. Eene geborene Fransche.”

„Haar naam en familie?”

„Lucie Manette, de eenige dochter van den goeden geneesheer die hier zit.”

Dit antwoord werkte gunstig op de toeho-

De President vroeg, waarom hij nu en niet vroeger naar Frankrijk was teruggekeerd?

Hij was vroeger niet naar Frankrijk teruggekeerd, antwoordde hij, eenvoudig omdat hij geene andere middelen in Frankrijk bezat dan die, van welke hij afstand gedaan had: terwijl hij in Engeland een bestaan vond door onderwijs te geven in de Fransche taal en letterkunde. Hij was later teruggekeerd op het dringende, schriftelijke verzoek van een Fransch burger, wiens leven door zijne afwezigheid in gevaar gebracht werd. Hij was teruggekomen, om het leven van een goed burger te redden, en getuigenis der waarheid af te leggen, hoe hij zich ook persoonlijk daarbij bloot-

stelde. Was dat in de oogen der Republiek misdadig?

Het volk riep met geestdrift: „Neen!” en de Voorzitter schelde weder om het tot bedaren te brengen, — hetgeen echter niet gelukte, daar men voortging met „neen!” te schreeuwen, tot men uit eigen vrijen wil daarmede ophield.

De voorzitter vroeg den naam van dien burger. De gevangene legde uit, dat dit de eerstgenoemde getuige was. Hij beriep zich ook met vertrouwen op den brief van dien burger, welke hem aan de stadspoort afgenomen was, maar die zonder twijfel onder de papieren zou zijn, welke de voorzitter nu voor zich had liggen.

De dokter had zorg gedragen dat de brief daar aanwezig zou zijn, — had hem verzekerd dat die daar zou wezen, — en nu werd het schrijven voor den dag gehaald en gelezen. De burger Gabelle zelf gaf met de meeste kiescheheid en beleefdheid te kennen: dat, door de buitengewoon drukke zaken, welke het Tribunaal had af te doen, — en die toe te schrijven waren aan de talrijke vijanden der Republiek, — men hem eenigszins verzuimd had in de gevangenis van de Abbaye, — inderdaad, dat hij, om zoo te zeggen, uit het Patriottische geheugen van het Tribunaal was gebannen geweest, — tot vier dagen geleden, toen hij voorgeroepen en in vrijheid gesteld werd, daar de Jury verklaard had, dat de beschuldiging tegen hem verviel door de aanhouding van den burger Evrémonte zich noemende Darnay.

Daarop werd dokter Manette ondervraagd.

Zijne groote populariteit en de helderheid zijner antwoorden maakten veel indruk; maar naarmate hij voortging en bewees dat de gevangene zijn eerste vriend was geweest, toen hij uit de lange gevangenschap bevrijd werd; dat de beschuldigde steeds in Engeland gebleven was, hem altijd getrouw en steeds gehecht was geweest aan zijne dochter in hunne ballingschap; dat, wel verre van een vriend der aristocratische Regeering van dat land te zijn, men hem daar voor het gerecht gebracht had als een vijand van Engeland en een vriend der Vereenigde Staten, — toen hij dit alles ontwikkelde met de meeste voorzichtigheid en met de treffende kracht der waarheid en van den ernst, werden de Jury en het volk het samen eens. Eindelijk, toen hij zich op den heer Lorry beriep, een Engelschman in de zaal tegenwoordig, die, evenals hij zelf, getuige was geweest van het proces in Engeland, en alles bevestigten kon wat hij er van verteld had, verklaarde de Jury, dat zij er genoeg van gehoord hadden en dat zij bereid waren te stemmen, als de Voorzitter niet anders in te brengen had.

Bij elke stem (de leden van de Jury stemden hardop en één voor één) verhief het volk een kreet van goedkeuring. Alle stemmen luiden gunstig voor den gevangene, en de Voor-

zitter gelastte, dat hij in vrijheid gesteld zou worden. Daarop begon een van die verrassende tooneelen, waarmede het publiek soms zijne luimen bot vierde, hetzij het opwallingen waren van edelmoedigheid of barmhartigheid, of dat het eenige vergoeding moest zijn voor de zware verantwoording, die zij thans door hunne wreedaardige woede op zich laadden. Niemand kan beslissen, aan welke dezer beweegredenen zulke wonderbaarlijke tooneelen toe te schrijven waren: — waarschijnlijk waren ze aan alle drie hun oorsprong verschuldigd, — terwijl de tweede de machtigste bleef. Zoodra de invrijheidstelling gelast werd, vloeden de tranen even snel, als bij andere gelegenheden het bloed, en de gevangene werd op zulk een broederlijke wijze omhelsd door zoovele lieden van beide geslachten als hem aan 't lijf konden komen, dat hij na de lange en ongezonde opsluiting, gevaar liep van uitgeput in zwijm te vallen, — te meer wellicht, omdat hij op dit oogenblik zeer goed beseftte, dat dezelfde menschen, door een anderen stroom voortgesleept, zich met hetzelfde geweld op hem geworpen zouden hebben om hem in stukken te scheuren en zijne verminkte ledematen in het rond te strooien.

Voor het oogenblik werd hij van deze liefkoozingen gered, om plaats te maken voor andere beschuldigden. Op hem volgden vijf, die te zamen als vijanden der Republiek terecht stonden, omdat zij ze met woord noch daad ondersteund hadden. Het Tribunaal was zoo vlug met zich zelf en het volk die ééne vrijstelling te vergoeden, dat, zelfs eer Darnay weg was, deze vijf hem voorbijkwamen, veroordeeld om binnen vier en twintig uren te sterven. De eerste van hen legde hem dat uit, door het gewone teeken des Doods in de gevangenis, — een opgeheven vinger, — en allen voegden de woorden er bij: „Leve de Republiek!”

't Is waar, dat die vijf geene toeschouwers vonden om hun proces te rekken, want toen Darnay met dokter Manette uit de poort traden, was die door eene talrijke menigte omgeven, waarin hij elk gezicht meende te onderscheiden, dat hij binnen het gebouw gezien had, op twee na, — die hij tevergeefs zocht. Zoodra hij naar buiten trad, werd hij opnieuw door het volk overvallen, dat tegelijk, of beurtelings, weende, schreeuwde en hem omhelsde, totdat zelfs de stroom van de rivier, op welker oever het dolzinnige tooneel plaats vond, dolzinnig scheen te worden, evenals de menschen zelve.

Zij plaatsten hem in een grooten stoel, dien zij of uit het Tribunaal zelf, of uit eene der zalen of gangen medegenomen hadden. Over den stoel hadden zij eene roode vlag gelegd, en daarachter hadden zij eene piek met eene roode muts vastgebonden. Zelfs het smeeken van den dokter kon niet beletten, dat hij in

deze triomfkar naar huis gedragen werd op de schouders der mannen, met eene onstuimige zee van roode mutsen om hem heendrijvende, die uit de woelige diepte zulke wrakken van gezichten naar boven dreef, dat hij meer dan eens twijfelde of hij bij zijne zinnen was, en niet in de kar op weg naar de Guillotine. In een woesten optocht, die op een droom geleek, terwijl zij iedereen omhelsden, dien zij te gemoet kwamen, en hem aan iedereen wezen, droegen zij hem voort. Terwijl zij de besneeuwde straten rood verfd met de heerschende republikeinsche kleur, en kronkelend en strompelend verder gingen, evenals toen zij de straten onder de sneeuw rood geveerd hadden met eene akelige kleur, droegen zij hem het plein op van het huis waar zijne vrouw woonde. Haar vader was vooruitgegaan om haar voor te bereiden, en toen haar man weder losgelaten werd, viel zij in zijne armen.

Terwijl hij haar aan zijn hart drukte en haar lief hoofd tusschen zijn gelaat en de schreeuende menigte hield, zoodat zijne tranen en hare lippen ongezien in aanraking met elkaar konden komen, gingen eenigen van het volk aan het dansen. Oogenblikkelijk vielen hun al de overigen bij, en de plaats werd door de Carmagnole overstroomd. Daarop plaatsten zij eene jonge vrouw in den stoel, die zij als Godin der Rode wilden ronddragen, en terwijl de menigte aangroeide en overliep tot in de naburige straten en langs de oevers van de rivier en over de brug, werd iedereen door de Carmagnole opgegrepen en weggesleept.

Na des dokters hand gegrepen te hebben, die zegepralend en trotsch naast hem stond; na den heer Lorry de hand gedrukt te hebben, die hijgend en ademloos kwam aanloopen van zijne worsteling tegen de waterhoos van de Carmagnole; na de kleine Lucie gekust te hebben, die omhooggeheven werd om de armen om zijn hals te slaan; na de steeds ijverige en getrouwe Pross omhelsd te hebben, die het kind ophield, nam hij zijne vrouw in de armen en droeg haar naar boven.

„Lucie! Mijne beminde! Ik ben veilig!”

„O liefste Charles, laat mij God daarvoor danken op de knieën, zooals ik lag, om voor u te bidden!”

Zij bogen allen eerbiedig het hoofd, en baden in hun hart mede. Toen zij weder in zijne armen lag, zeide hij:

„En nu, liefste, spreek tegen uw vader. Niemand anders dan hij in geheel F r a n k r i j k had datgene voor mij kunnen doen, wat hij gedaan heeft.”

Zij legde het hoofd aan haar vaders hart, evenals zij lang, lang geleden zijn arm hoofd aan haar hart had gelegd. Hij was gelukkig, dat hij het haar had kunnen vergelden; zijn lijden was hem vergoed; hij was trotsch op zijne kracht.

„Ge moet niet zwak zijn, liefste,” zeide hij; „beef niet zoo! Ik heb hem gered!”

VII.

MEN TIKT AAN DE DEUR.

„Ik heb hem gered.” Het was geen droom meer, geen van die droomen, waarin hij zoo dikwijls scheen terug te keeren: — hij was wezenlijk terug. En toch sidderde zijne vrouw, en eene onbepaalde, maar drukkende vrees bezielde haar.

De geheele lucht in het rond was zoo dik en donker; het volk was zoo hartstochtelijk wraakzuchtig en ongedurig; de onschuldigen werden zoo dikwerf op onbepaalde verdenking of uit verraderlijke kwaadwilligheid ter dood gebracht; het was zoo onmogelijk te vergeten, dat velen, die even onschuldig waren als haar man, en aan de hunnen even dierbaar als hij haar dierbaar was, dagelijks dat zelfde lot ondergingen, waarvan hij gered was, dat haar hart zich niet zoodanig verlicht kon gevoelen van den last, die er op rustte, als anders het geval had moeten wezen. De schaduwen van den winterschen namiddag begonnen te vallen, en zelfs nu nog rolden de verschrikkelijke karren door de straten. Zij volgde ze in den geest, hem onder de veroordeelden zoekende, en drong zich dicht bij hem, om zich te verzekeren of hij wel werkelijk bij haar was, en sidderde.

Haar vader, terwijl hij haar moed insprak, toonde eene bewonderenswaardige meerderheid boven deze vrouwelijke zwakheid. Geen zolderkamertje, geen schoenmakerswerk, geen Honderd en Vijf, Noorder Toren meer! Hij had de taak volbracht, welke hij zich zelfven opgelegd had; zijne belofte was vervuld; hij had Charles gered. Zij moesten allen nu op hem steunen.

Hunne huishouding was nu uiterst sober: niet slechts omdat dit de veiligste leefwijze was en het volk het minst beleedigen kon, maar ook omdat zij niet rijk waren, en omdat Charles, gedurende zijne gevangenschap, den slechten kost duur had moeten betalen, en zijne bewakers insgelijks, en telkens iets had moeten bijdragen tot het onderhoud der verarmde gevangenen. Gedeeltelijk om deze reden, en gedeeltelijk om geen huiselijken spion te hebben, waren zij zonder dienstboden; de burger en zijne vrouw, die voor portier speelden, bewezen hun tusschenbeide eenige kleine diensten, en Jerry (die door den heer Lorry hun bijna geheel overgedaan werd) was hun dienaar geworden en sliep elken nacht bij hen in huis.

Het was op bevel van de Een en Ondeelbare Republiek van Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap of Dood, dat op de deur of den deurstijl van elk huis de naam van alle bewoners lees-

baar geschreven moest worden, in letters van zekere grootte, op eene behoorlijke hoogte boven den grond. De naam van den heer Jerry Cruncher versierde dus behoorlijk den deurstijl beneden, en toen de avondschaduwen vielen, verscheen de drager van dien naam zelf, na zich onledig gehouden te hebben met naar den schilder te kijken, die op bevel van dokter Manette bezig geweest was met den naam van Charles Evrémonde, zich noemende Darnay, bij de lijst te voegen.

In de algemeene vrees en het wantrouwen van dien somberen tijd, waren al de gewone onschuldige kleine leefregels veranderd. In de kleine huishouding van den dokter, evenals in vele andere huishoudingen, werden de behoeften voor het dagelijksche leven alleen des avonds in kleine hoeveelheden en in verschillende winkels gekocht. Het was het algemeen verlangen om geene aandacht tot zich te trekken en zoo weinig mogelijk aanleiding te geven tot opspraak.

Gedurende eenige maanden hadden juffrouw Pross en de heer Cruncher de taak op zich genomen om de levensmiddelen in te koopen; de eerste droeg het geld; de tweede de mand. Elken namiddag, tegen het uur dat de lampen op straat opgestoken werden, gingen zij er op uit, en kochten en brachten het benodigde naar huis. Hoewel juffrouw Pross, na zoo lang in betrekking geweest te zijn bij eene Fransche familie, die taal evengoed als hare eigene had kunnen kennen, als zij er zin in gehad had, verkoos zij er niets van te leeren, en wist dientengevolge niets meer van dien „onzin,” zooals zij het geliefde te noemen, dan de heer Cruncher zelf. Hare manier om in te koopen was om het een of ander zelfstandig naamwoord, zonder eenige voorafgaande inleiding, naar het hoofd van den winkelier te smijten, en als het bij toeval de naam niet was van hetgeen zij verlangde, keek zij rond tot zij zag wat zij noodig had, greep het en hield het vast tot de koop gesloten was. Hare wijze van af te dingen was eenvoudig één vinger minder op te steken dan de winkelier deed; — het kwam er niet op aan, hoevele hij opstak.

„Nu, mijnheer Cruncher,” zei juffrouw Pross, wier oogen van vreugdetranen rood waren, „als gij gereed zijt, ik ben klaar.”

Jerry verklaarde, met eene heesche stem, dat hij juffrouw Pross ten dienste stond. De roest was al lang van zijne vingers afgesleten; maar zijn spijkerachtig hoofdhaar was tegen alles bestand.

„Wij hebben van alles noodig,” zei juffrouw Pross, „en wij zullen er last genoeg mee hebben. Onder anderen moeten wij wat wijn halen. Die roodkoppen zullen ons wel fraaie toasten toedrinken, — waar wij ook inloopen!”

„Dat zal u wel niet veel hinderen, juffrouw, geloof ik,” hernam Cruncher, „gij zult niet

eens weten, of zij op uwe gezondheid drinken, of op die van den Oude.”

„Welke Oude?”

De heer Cruncher legde na eenige aarzeling uit, dat hij daarmede den Duivel bedoelde.

„Ha!” riep juffrouw Pross, „men heeft geen tolk noodig om de taal van die schepselen te verstaan. Ze hebben maar één woord in den mond, en dat is Brand, Roof en Moord!”

„Stil! Stil! Wees toch voorzichtig!” smeekte Lucie.

„Ja, ja, ik zal wel voorzichtig zijn,” hernam juffrouw Pross, „maar ik mag onder ons wel zeggen, dat ik hoop dat er een einde komt aan het kussen en omhelzen op straat, te midden van een lucht van wijn en tabak om er van te stikken! Nu, lieve, blijf gij maar hier pal bij het vuur zitten tot ik thuis kom! Zorg voor den goeden man, die u teruggegeven is, en blijf met uw hoofde maar op zijn schouder rusten, tot ik weer thuis ben! Mag ik u iets vragen, eer ik wegga, dokter Manette?”

„Ja, die vrijheid moogt ge wel nemen!” antwoordde de dokter met een glimlach.

„In 's Hemels naam, praat me van geen vrijheid! Daar hebben we genoeg van gehad,” zei juffrouw Pross.

„Stil, mijne beste! Stil!” viel Lucie weder in.

„Nu, kindlief,” hernam juffrouw Pross, met klem haar toeknikkende, „het fijne van de zaak is, dat ik onderdaan ben van Zijne Majesteit, onzen genadigen Koning George den Derde,” — juffrouw Pross boog toen zij dien naam uitsprak — „en als zoodanig is mijn grondregel, volgens ons volkslied, om hunne politiek te verwenschen, hunne schelmenstreken te verfoeien en om „Leve de Koning!” te roepen.”

De heer Cruncher, in eene vlaag van koningsgezindheid, bromde de laatste woorden van het refrein na.

„Ik ben blijde dat ge nog zulk een goed Engelschman zijt, hoewel het me spijt dat ge zulk eene verkondend stem hebt,” merkte juffrouw Pross goedkeurend aan. „Maar de vraag, die ik u doen wilde, dokter Manette, is eigenlijk, — het was altijd de gewoonte van het goede schepsel om groote onbezorgdheid te veinzen omtrent iets dat hun allen zwaar op het gemoed drukte, en als bij toeval er van te spreken, — is eigenlijk, of er eenig vooruitzicht bestaat, dat wij spoedig van hier weggomen?”

„Ik vrees voor het oogenblik niet. Het zou nog voor Charles gevaarlijk zijn.”

„Hm! hm!” zei juffrouw Pross opgeruimd, een zucht onderdrukkende, terwijl zij een blik wierp op de gouden lokken harer lieveling, die in het licht van het vuur glinsterden, „dan moeten we geduld hebben en wachten, — en daarmede uit! Wij moeten het hoofd ophouden en blijven doorvechten, zooals mijn broeder

Salomo placht te zeggen. Nu, mijnheer Cruncher !
— Blijf maar stil zitten, liefste !"

Zij gingen weg en lieten Lucie, haar man, haar vader en het kind bij het heldere vuur zitten. Men wachtte straks den heer Lorry van de Bank terug. Juffrouw Pross had de lamp opgestoken, maar ze in een hoek gezet, opdat zij het licht van het vuur ongestoord zouden genieten. De kleine Lucie zat bij haar grootvader, met de handen om zijn arm geslagen, en hij op een toon die bijna fluisterend was, begon haar een verhaal te doen van eene groote en machtige fee, die een gevangensmuur doorgebroken had, om een gevangene te bevrijden, die haar eenigen dienst bewezen had.

Alles was stil en rustig en Lucie was meer op haar gemak dan zij geweest was.

"Wat is dat !" riep zij plotseling.

"Kindlief !" zeide haar vader, zijn verhaal afbrekende, terwijl hij zijne hand op de hare legde, "blijf bedaard ! Wat zijt ge zenuwachtig ! Alles, — niets zelfs — doet u schrikken, — u — uw vaders dochter !"

"Ik dacht, vader," zei Lucie zich verontschuldigende, maar met een bleek gelaat en eene sidderende stem, "dat ik vreemde voetstappen op de trap hoorde."

"Kindlief, het is stil als de Dood op de trap !"

Op het oogenblik dat hij dit zeide, werd er aan de deur getikt,

"O vader, vader ! wie kan dat zijn ? Verberg Charles ! Red hem !"

"Kind," zei de dokter opstaande, terwijl hij de hand op haar schouder legde, "ik heb hem gered. Wees niet zwak, liefste ! Ik zal naar de deur gaan."

Hij nam de lamp op, ging de beide tusschenliggende vertrekken open en opende de deur. Een woest gestrompel op den vloer werd gehoord en vier ruwe menschen, met roode mutsen op het hoofd en met sabel en pistool gewapend, traden de kamer binnen.

"De burger Evrémonde, zich noemende Darnay ?" zei de eerste.

"Wie vraagt naar hem ?" vroeg Darnay.

"Ik vraag naar hem. Wij zoeken hem. Ik ken u, Evrémonde. Ik zag u heden voor het Tribunaal. Gij zijt weder onze gevangene, in naam der Republiek !"

De vier omringden hem, waar hij stond, terwijl zijne vrouw en zijn kind zich aan hem vastklemden.

"Vertel mij hoe en waarom ik weder gevangen ben ?"

"Genoeg als ge dat morgen weet. Nu keert ge rechtstreeks naar de Conciergerie terug. Ge komt morgen weder voor."

Dokter Manette, dien deze slag letterlijk versteend had, zoodat hij als standbeeld, met de lamp in de hand, was blijven staan, bewoog zich nu weder, zette de lamp neder, en zich voor den spreker plaatsende, trok hij hem niet

onzacht bij het ruime roode wollen hemd en zeide :

"Ge zegt dat ge hem kent. Kent ge mij ook ?"

"Ik ken u wel, Citoyen, docteur !"

"Wij allen kennen u," zeiden de drie anderen.

Hij keek afgetrokken eerst den een, daarop den ander aan en zeide na een oogenblik van stilte, op zachter toon :

"Wilt ge me antwoord op ééne vraag geven ? Wat is er gebeurd ?"

"Burger," hernam de eerste, met eenigen tegenzin, "hij is aangeklaagd bij de sectie van St. Antoine. Deze burgers," wijzende op den tweede, die binnengekomen was, "is van St. Antoine."

De burger, aldus aangewezen, knikte en voegde er bij :

"Hij is door St. Antoine aangeklaagd."

"Waarvan ?" vroeg de dokter.

"Burger," hernam de ander, als vroeger, met tegenzin, "vraag niets meer. Als de Republiek een offer van u eischt, zult gij, zonder twijfel, als goed patriot, blijde zijn het te mogen brengen. De republiek gaat voor alles ! Het volk is soverain. Evrémonde, we hebben haast !"

"Nog één woord," smeekte de dokter. "Wilt ge mij zeggen wie hem aangeklaagd heeft ?"

"Dat is tegen den regel," hernam de eerste ; "maar ge kunt dezen man hier, van St. Antoine, daarnaar vragen."

De dokter vestigde de oogen thans op dezen, die verlegen, nu eens op het eene been, dan op het andere ging staan, aan zijn baard plukte en eindelijk zeide :

"Nu dan ! het is wél tegen den regel. Maar hij is gedenonceerd, — en ernstig beschuldigd door den burger Defarge en diens vrouw, — en nog door iemand anders."

"Wie is die andere ?"

"Vraagt gij dat, burger ?"

"Ja !"

"Dan," hernam de bewoner van St. Antoine, met een vreemden blik, "zal men u dat wel morgen zeggen. Nu geen woord meer !"

VIII.

EEN SPEL KAARTEN.

In gelukkige onwetendheid van de ramp, die pas thuis gebeurd was, zocht juffrouw Pross den weg door de nauwe straten, en ging de rivier langs den Pont-Neuf over, in gedachte de onmisbare voorwerpen optellende, welke zij koopen moest. De heer Cruncher, met de mand, wandelde naast haar. Zij keken rechts en links in de meeste winkels, welke zij voorbijgingen, hielden een waakzaam oog op alle toevallige bijeenkomsten van menschen en maakten een omweg om iedere groep van opgewondene pra-

ters te vermijden. Het was ruw weder, en de nevelachtige rivier, gevlekt hier en daar voor het oog met schitterende lichten en verontrust voor het oor door woeste geluiden, liet de schepen zien, waarop de smeden werkten, die bezig waren met geweren te maken voor het leger der Republiek. Wee hem, die met dat leger den spot dreef, of onverdiend daarbij bevorderd werd! Het ware beter voor hem geweest, dat zijn baard nooit gegroeid ware; want het nationale scheermes bleef steeds voor hem geslepen.

Na eenige kleine kruidenierswaren gekocht te hebben, en eene kan olie voor de lamp, herinnerde zich juffrouw Pross, dat zij nog wat wijn moest halen, en na eenige wijnhuizen ingekeken te hebben, vestigde zij hare keuze op een met het uithangbord van: „De Goede Republiek, Brutus der Oudheid,” niet ver van het Nationale Paleis, — vroeger de Tuileriën, — waar alles er het meest naar haar zin uitzag. Het scheen er rustiger te zijn dan op eenige andere plaats van dien aard, die ze voorbijgekomen waren, en hoewel rood van de mutsen der patriotten, was het er niet zóó rood als elders. Den heer Cruncher raadplegende, deelde hij hare meening, en juffrouw Pross, door haar geleider gevolgd, trad binnen bij „den Goeden Republiek, Brutus der Oudheid.”

Ternauwernood lettende op de walmende lampen, op het volk, met de pijp in den mond, met slappe kaarten en vuile dominosteenen spelende, — of op den werkman zwart van roet, die met bloote armen en borst eene courant voorlas, terwijl anderen naar hem luisterden, of op de wapenen, die gedragen of voor het oogenblik afgelegd waren, of op de paar klanten, die voorover in slaap waren gevallen, en die, in het algemeen gedragene zwarte, ruige buis, in die houding er uitzagen als sluimerende beren of honden, naderden de twee uitheemsche klanten de toonbank en wezen aan wat zij noodig hadden.

Terwijl hun de wijn ingeschonken werd, nam iemand in de kamer afscheid van een ander en stond op, om weg te gaan. Hij moest juffrouw Pross van aangezicht tot aangezicht ontmoeten. Zoodra hij zich naar haar toekeerde, gaf juffrouw Pross een gil en sloeg de handen ineen.

In één oogenblik was het geheele gezelschap op de been. Dat iemand door een ander, wegens verschil van gevoelen, overhoop gestoken was, was hetgeen iedereen het meest waarschijnlijk achtte. Iedereen verwachtte iemand te zien vallen, maar zij zagen slechts een man en eene vrouw, die elkaar aangaaften; — de man uiterlijk een Fransman en een goed Republiek; de vrouw blijkbaar eene Engelsche.

Hetgeen bij deze teleurstellende anti-klimax gezegd werd door de discipelen van den Goeden Republiek, Brutus der Oudheid, behalve dat

het iets heel schelkklinkends en woordenrijks was, zou als Hebreuwsch of Chaldeeuswisch geklonken hebben voor juffrouw Pross en haar beschermer, al hadden zij met de meeste oplettendheid daarnaar geluisterd. Maar in hunne verbazing hadden zij geene ooren. Want wij moeten opmerken, dat niet slechts juffrouw Pross ten hoogste verbaasd en ontroerd was, maar dat ook de heer Cruncher, — hoewel, naar het scheen, alleen voor eigen rekening, — in een toestand van de meeste verbazing verkeerde.

„Wat is er toch?” vroeg de man, die den gil van juffrouw Pross uitgelokt had, op knorrig, korten toon, hoewel zachtjes, en in het Engelsch.

„O Salomo! lieve Salomo!” riep juffrouw Pross, alweder de handen ineenslaande, „moet ik, na zoolang niets van u gehoord en gezien te hebben, u hier wedervinden?”

„Noem me niet Salomo. Wilt ge mij den dood berokkenen?” vroeg de man, fluisterend en verschrikt.

„Broeder! Broeder!” riep juffrouw Pross, in tranen uitbarstende. „Ben ik u ooit zoo hard gevallen, dat ge zoo iets wreeds vragen moet!”

„Houd je mond dan,” zei Salomo; „ga mede naar buiten, als ge me spreken moet. Betaal den wijn en ga mede. Wie is die man?”

Juffrouw Pross, met een neerslachtig, maar liefderijk hoofdschudden over haar volstrekt niet liefderijken broeder, zeide, te midden harer tranen:

„De heer Cruncher.”

„Laat hem ook meegaan,” zei Salomo. „Houdt hij me voor een geest?”

Te oordeelen naar de blikken van den heer Cruncher, kon dit wel het geval zijn. Hij sprak echter geen woord, en juffrouw Pross, te midden harer tranen, de diepte van haar zak met groote moeite peilende, haalde het geld er uit om den wijn te betalen. Terwijl zij dit deed, keerde zich Salomo tot de volgelingen van den Goeden Republiek, Brutus der Oudheid, en sprak eenige woorden ter opheldering in de Fransche taal, waarop zij allen tot hunne vorige bezigheden en plaatsen terugkeerden.

„Nu,” zei Salomo, den donkeren hoek van de straat omslaande, „wat moet gij van me hebben?”

„Hoe vreeselijk onhartelijk van een broeder, van wien al wat gebeurd is mijne liefde niet vervreemd heeft, mij op zulke wijze te ontmoeten en mij geene liefde te betoonen!”

„Daar! de drommel zal u halen! Daar!” zei Salomo, een hap doende naar de lippen van juffrouw Pross. „Ben je nu tevreden?”

Juffrouw Pross schudde het hoofd en weende in stilte.

„Als ge u verbeeldt, dat ik verrast ben,” zei haar broeder Salomo, „dan hebt ge 't mis; — ik wist dat ge hier waart; ik ken de meeste

menschen die hier zijn. Als ge wezenlijk geen behoefte gevoelt om mijn leven in gevaar te brengen, — wat ik half geloof dat uw plan is, — ga dan maar hoe eerder hoe liever heen, en laat mij ook gaan. Ik heb het druk. Ik ben hier ambtenaar."

"Mijn Engelsche broeder Salomo," treurde juffrouw Pross, terwijl zij de weenende oogen omhoog sloeg, "die aanleg in zich heeft om in zijn geboorteland een der grootste en besteder menschen te worden, een ambtenaar onder vreemdelingen, — en wel zulke vreemdelingen! Ik had bijna even gaarne dien lieven broeder in het —"

"Zei ik het niet!" viel haar broeder haar in de reden. "Wist ik het niet. Ge wilt me den dood aandoen! Ik zal door de schuld van mijne eigene zuster onder de Verdachten geteld worden! Juist op het oogenblik dat alles zoo goed ging!"

"Dat verhoede en verbiede de genadige Hemel!" riep juffrouw Pross. "Liever dan dat wilde ik u nooit wederzien, beste Salomo, hoewel ik u steeds trouw beminde en beminnen zal. Geef me maar een liefderijk woord, en verzeker mij, dat er niets is om ons boos op elkaar te maken, of ons van elkaar te vervreemden, en ik zal u niet langer ophouden!"

De goede juffrouw Pross! Alsof zij eenige schuld kon hebben aan de vervreemding tusschen hen. Alsof de heer Lorry niet jaren geleden in den rustigen hoek van Soho vernomen had, hoe haar lieve broeder haar geld doorgebracht en haar daarop verlaten had.

Hij was echter bezig met haar het liefderijke woord te schenken, met veel meer tegenzin, en alsof hij zich daarbij vernederde, dan hij had kunnen aan den dag leggen, als hunne verhouding tot elkaar omgekeerd ware geweest (dit ziet men trouwens overal in de wereld gebeuren), toen de heer Cruncher, hem op den schouder tikkende, schor en onverwacht hem in de rede viel met de volgende vreemde vraag:

"Zeg eens! Mag ik zoo vrij zijn? Heet gij Jan Salomo? Of Salomo Jan?"

De ambtenaar keerde zich tot hem met een plotseling opkomend wantrouwen. Tot dusver had deze ook geen woord gezegd.

"Kom!" ging de heer Cruncher voort, "spreek maar op, weet ge!" (Wat, terloops gezegd, de macht van den heer Cruncher zelve te boven ging). "Jan Salomo, of Salomo Jan? Zij noemt u Salomo, en zij moet het weten, als je zuster. En ik weet, dat ge Jan heet, weet ge. En wat den naam van Pross aangaat, zoo heettet ge ook niet aan den overkant van het water."

"Wat bedoelt ge?"

"Wel, dat weet ik zelf zoo precies niet; want ik kan me uw naam aan den overkant van het water niet herinneren."

"Zoo!" grijnsde Salomo.

"Neen. Maar ik wil er een eed op doen, dat het een naam was van twee lettergrepen."

"Wezenlijk?"

"Ja! die van den anderen kerel was van ééne lettergreep. Ik ken je wel! Ge waart een van de verklikkers van de Old-Bailey. Hoe, in den naam van den vader der leugens, van uw eigen vader, noemdet ge u toen?"

"Barsad!" riep eene vreemde stem, die op dat oogenblik inviel.

De spreker, die hem aldus verraste, was Sydney Carton. Hij had de handen achter den rug, onder de panden van zijn overjas, en hij stond naast den heer Cruncher, even achteloos als hij in de Old-Bailey zelf had kunnen staan.

"Wees niet bang, mijne lieve juffrouw Pross. Ik verraste den heer Lorry gisteravond door mijne komst; wij kwamen overeen, dat ik me niet zou laten zien tot alles in orde was, of tot ik van dienst kon wezen; ik ben nu hier om een paar woorden met uw broeder te spreken. Ik wenschte, dat ge een broeder hadt, die een ander beroep volgde dan dat van den heer Barsad. Om uwentwil wenschte ik dat de heer Barsad geen Schaap der gevangenissen ware."

"Schaap" was toen de spotnaam voor een Spion onder de gevangenen. De spion, die al bleek was, verbleekte nog meer, en vroeg hem, hoe hij het wagen durfde —

"Dat zal ik u zeggen," hernam Sydney. "Ik trof u aan, mijnheer Barsad, toen ge uit de Conciërgerie kwaamt, terwijl ik een uur of wat geleden den buitenkant van die gevangenissen bekeek. Ge hebt een gezicht, dat men niet vergeet, — en ik heb een goed geheugen voor gezichten, die ik eenmaal gezien heb. Daar het mijne nieuwsgierigheid opwekte u daar te zien, en ik ook redenen heb die u bekend zijn, om in verband te brengen met de ongelukken van een vriend van mij, die nu zeer rampspoedig is, volgde ik uw spoor. Ik trad in het wijnhuis hier vlak achter u, en ging in uwe nabijheid zitten. Ik vond er geen bezwaar in, toen ik u vrij hoorde spreken en de praatjes vernam van uwe bewonderaars daar, om uw beroep te gissen. En langzamerhand, mijnheer Barsad, begon hetgeen ik zoo toevallig gedaan had, zich te ontwikkelen tot een bepaald voornemen."

"Welk voornemen?" vroeg de spion.

"Het zou moeilijk zijn, en het kon gevaarlijk worden, dat op straat uit te leggen. Wilt ge me het genoegen doen mij eenige minuten uw gezelschap te schenken, — wij gaan naar de Bank van Tellson?"

"Wilt ge me dwingen?"

"O! heb ik dat gezegd?"

"Waarom zou ik anders met u gaan?"

"Wezenlijk, mijnheer Barsad, als gij dit zelf niet inziet, dan kan ik het niet zeggen."

"Bedoelt ge daarmede, dat ge het niet zeggen wilt, mijnheer?" vroeg de spion benauwd.

„Ge vat mijne bedoeling heel goed, mijnheer Barsad. Ik wil het niet zeggen.”

Carton's onverschillige en roekeloze houding kwam hem zeer goed te pas om zijne vlugheid en behendigheid te ondersteunen in de uitvoering van het geheime plan, dat hij met zoo iemand als de spion beraamd had. Zijn geoeffend oog zag dit dadelijk en wist er gebruik van te maken.

„Nu heb ik je al gezegd,” zei de spion, zijne zuster een verwijtenden blik toewerpande, „dat, als er kwaad van komt, gij de schuld hebt.”

„Kom, kom, mijnheer Barsad,” riep Sydney, „wees niet ondankbaar; zonder mijn onbepaalde eerbied voor uwe zuster, zou ik u wellicht op eene minder aangename wijze een klein voorstel gedaan hebben, dat ik tot ons beider voordeel wilde doen strekken. Gaat ge mede naar de Bank?”

„Ik zal hooren wat ge te zeggen hebt. Ja, ik ga mede.”

„Ik stel voor, dat wij uwe zuster veilig tot aan den hoek van de straat geleiden, waar zij woont. Geef mij den arm, juffrouw Pross. Het is geene veilige stad, om er op dit oogenblik onbeschermd rond te loopen, en daar uw geleider mijnheer Barsad kent, zal ik hem vragen mede te gaan bij den heer Lorry. Zijn we klaar? Voorwaarts dan!”

„Juffrouw Pross herinnerde zich kort daarna, en vergat het nooit in haar leven, dat, terwijl zij met de beide handen Sydney's arm drukt en naar hem opkeek, smeevende dat hij Salomo niet benadeelen zou, zij iets vast in den arm voelde, en eene soort van bezieling in zijne oogen zag, wat niet alleen in tegenspraak was met zijne onverschillige houding, maar ook den geheelen mensch veranderde en hem iets verhevens gaf. Zij was te zeer vervuld met de vrees voor haar broeder, die zoo weinig aanspraak had op hare liefde, en met Sydney's vriendschaps-betuigingen, om voor het oogenblik veel te denken aan hetgeen zij opmerkte.

Zij verlieten haar aan den hoek van de straat, en Carton sloeg den weg in naar de woning van den heer Lorry, slechts eenige minuten van daar. Jan Barsad, of Salomo Pross, wandelde naast hem.

De heer Lorry had pas gedaan met eten, en zat voor een paar helder vlammeende houtblokken, — wellicht in het vuur het portret zoekende van dien jongeren bejaarden heer van Tellson's Bank, die nu zoovele jaren geleden in de gloeiende kolen gestaard had in het logement te Dover. Hij keek op toen zij binnentraden, en gaf blijken van verwondering toen hij den vreemdeling ontdekte.

„De broeder van juffrouw Pross,” zei Sydney. „De heer Barsad.”

„Barsad?” herhaalde de oude heer. „Barsad? Mij staat iets van dien naam, — en van dat gezicht vóór.”

„Ik vertelde u al, dat ge een merkwaardig gezicht had, mijnheer Barsad,” zei Carton koeltjes. „Neem een stoel en ga zitten.”

Terwijl hij zelf plaats nam, voegde hij de schakel in, die den heer Lorry ontbrak, door met een blik op Barsad te wijzen en te zeggen: „Een der getuigen bij dat proces!”

De heer Lorry herinnerde zich nu duidelijk met wien hij te doen had, en keek den nieuwen bezoeker met een ongeveinsden blik van afschuw aan.

„De heer Barsad is door juffrouw Pross herkend als de liefderijke broeder, van wien ge wel eens gehoord hebt,” zei Sydney, „en hij heeft zijne zuster niet verloochend. Ik moet u ergere tijding geven, Darnay is weder gearresteerd.”

Hevig ontroerd, riep de oude heer uit:

„Wat zegt ge? Geen twee uren geleden liet ik hem veilig en wel thuis en was op het punt van weder naar hem toe te gaan!”

„Hij is toch gearresteerd. Wanneer is dit geschied, mijnheer Barsad?”

„Als het geschied is, — pas op dit oogenblik.”

„Wij kunnen geene betere autoriteit hebben dan den heer Barsad,” zei Sydney, „en ik heb uit de mededeelingen van den heer Barsad aan een broederspion vernomen, terwijl zij bij de flesch zaten, dat Darnay aangehouden is. Hij verliet de menschen, die hem arresteeren moesten, aan de deur en zag hen door den portier binnenlaten. Er is geen de minste twijfel, dat men hem aangehouden heeft.”

De zaakkundige blik van den heer Lorry las op het gelaat van den spreker, dat het tijdverlies zou wezen langer over dit punt te praten. Verward, maar toch bewust, dat er wellicht iets afhing van zijne tegenwoordigheid van geest op dat oogenblik, bleef hij zich zelf meester en luisterde stil, maar oplettend.

„Nu vertrouw ik,” zei Sydney, „dat de naam en de invloed van dokter Manette hem morgen evengoed, — ge zeidet immers, dat hij morgen weder voor het Tribunaal komt, mijnheer Barsad?”

„Ja; ik geloof van ja.”

„— morgen evengoed van pas zal komen als heden. Maar het zal wellicht niet hetzelfde gevolg hebben. Ik beken, mijnheer Lorry, dat ik zoo iets vrees, daar dokter Manette zijne arrestatie niet heeft kunnen voorkomen.”

„Misschien wist hij er vooraf niets van,” zei de heer Lorry.

„Juist die omstandigheid is onrustbarend, als wij bedenken hoe algemeen bekend zijne betrekking tot zijn schoonzoon is.”

„Dat is waar,” zei de heer Lorry, met de zenuwachtige hand over de zenuwachtige kin strijkende, terwijl hij de zenuwachtige blikken op Carton vestigde.

„Met één woord,” zei Sydney, „het is nu een wanhopige tijd, waarin men een wanhopig

spel speelt, om een even wanhopigen inzet. Als de dokter maar de troefkaarten houdt, kan het mij niet schelen te verliezen. Geen menschenleven is hier een duit waard. Iemand, die heden door het volk in triomf naar huis gedragen wordt, zal morgen wellicht veroordeeld worden. Nu is de inzet, waarom ik mij in het hoofd gezet heb te spelen, een vriend in de Conciergerie, die in het ongeluk is, — en diegene, die met mij spelen zal, is de heer Barsad.”

„Dan hebt ge goede kaarten noodig, mijnheer!” zei de spion.

hij een Engelschman is, omdat een Engelschman minder onderhevig is aan de verdenking van tot zulk een werk omgekocht te zijn dan een Franschman, maakt zich onder een valschen naam aan zijne chefs hier bekend. Dat is eene zeer mooie kaart! De heer Barsad, thans in dienst van het Republikeinsche Fransche bestuur, was vroeger in dienst van het aristocratische Engelsche gouvernement, de vijand van Frankrijk en van de Vrijheid. Dat is eene heerlijke kaart. Gevolgtrekking, helder als het daglicht, in dezen tijd van algemeene verdenking, dat

TWEEMAAL LEGDE HIJ DE HAND OP DE WOND IN DE BORST EN MAAKTE MET DEN WIJSVINGER HET TEEKEN VAN HET KRUIS IN DE LUCHT. (Blz. 158).

„Ik zal ze eens nakijken. Ik zal nagaan, wat ik in handen heb. Mijnheer Lorry, — ge weet hoe ik er aan verslaafd ben, geef me toch wat cognac.”

De flesch werd op tafel gezet en hij ledigde een glas, — schonk nogmaals in, dronk uit, — en schoof de flesch peinzend op zijde.

„De heer Barsad,” ging hij voort op den toon van iemand, die wezenlijk een spel kaarten nakijkt: „Schaap der gevangenen, zendeling van de Republikeinsche Comité’s, nu eens sluit, dan weder gevangene, altijd echter spion en verklikker, des te meer waard hier, omdat

de heer Barsad nog in soldij is van het aristocratische Engelsche gouvernement, dat hij een spion is van Pitt, een verraderlijke vijand van de Republiek, dien zij in haar schoot gekoesterd heeft, — dat hij de Engelsche verrader en geheime agent is, de bedrijver van al het kwaad, waarvan zooveel gesproken wordt, en die zoo moeielijk te vinden is. Die kaart is de beste van allen! Hebt ge met mij mede in de kaart gekeken, mijnheer Barsad?”

„Niet zoo, dat ik uw spel versta,” hernam de spion eenigszins ongerust.

„Ik speel mijne troefkaart uit, en denonceer

den heer Barsad bij het Comité van de Sectie hier in de buurt. Kijk uwe eigene kaarten eens na, mijnheer Barsad. Zie, wat ge zelf in handen hebt. Haast u niet!"

Hij trok de flesch weder bij zich, schonk weder een glas in en ledigde het. Hij zag dat de spion vreesde, dat hij zich door drinken opwinden zou, totdat hij in staat zou zijn hem dadelijk te gaan aangeven. Zoodra hij dit opmerkte, schonk hij zich weder in en ledigde het glas.

"Kijk uwe kaarten oplettend na, mijnheer Barsad. Overhaast u niet!"

Het was een slechter spel dan hij voorondersteld had. De heer Barsad zag er leelijke kaarten in, die Sydney Carton niet kende. Van zijn eervol beroep in Engeland verdreven door het doen van te vele en te nuttelooze eeden, — en niet omdat men hem daar niet noodig had; want de redenen, welke men in Engeland heeft om er zich op te beroemen, dat men dáár boven alle spionnen en geheimzinnigheid verheven is, dagteekenen slechts van de allerlaatste tijden, — was hij het Kanaal overgestoken en in Franschen dienst getreden, eerst als verleider en spion zijner eigene landslieden, later in dezelfde rol tegen de inboorlingen van het land. Hij was onder het omvergeworpen bestuur een spion geweest op St. Antoine en in de kroeg van Defarge; hij had van de waakzame politie de hoofdbijzonderheden vernomen omtrent de gevangenschap en de vrijlating van Dr. Manette, welke hem in staat stelden een gemeenzaam gesprek met de Defarges in te leiden, en eene proef te doen op Madame Defarge, die echter geheel mislukt was. Hij herinnerde zich steeds met angst en beven, dat die verschrikkelijke vrouw gebreid had, toen hij met haar sprak, en hem onheilspellend aankeek, terwijl hare vingers zich voortbewogen. Hij had haar sedert dien tijd herhaaldelijk hare gebreide registers zien te voorschijn halen in de sectie St. Antoine; en menschen denoncereen, die onverbiddelijk aan de Guillotine overgeleverd werden. Hij wist, zooals iedereen weet, die een dergelijk beroep uitoefent, dat hij geen oogenblik veilig was; dat alle vlucht onmogelijk was; dat hij vastgebonden was onder de bijl, en dat, in weerwil van al zijne listen en verraad ten dienste van het heerschende schrikbewind, een enkel woord genoeg zou zijn om de scherpste van de bijl op zijn hals te doen vallen. Eens gedennonceerd, en op zulke gewichtige gronden als hem nu voorgehouden waren, voorzag hij, dat de verschrikkelijke vrouw, van wier onverbiddelijk karakter hij zoovele bewijzen gezien had, het noodlottige register weder te voorschijn zou halen, en de laatste kans, om zijn leven te redden, verijdelde.

Behalve de omstandigheid, dat alle geheimzinnige menschen spoedig schrikken, zag hij

hier slechte kaarten genoeg van eene zwarte kleur, om hem zeer benauwd te maken, terwijl hij ze bezag.

"Ge schijnt niet met uw spel ingenomen," zei Sydney heel bedaard. "Zult ge tegen me spelen?"

"Ik geloof, mijnheer," zei de spion op de meest kruipende wijze, zich tot den heer Lorry wendende, "dat ik op u als man van jaren, die ook uiterst welwillend is, een beroep mag doen, als ik de vraag opper, of deze andere heer, die zooveel jonger is dan gij, het met zijn stand kan overeenbrengen, om die troefkaart te spelen, waarvan hij gesproken heeft. Ik beken, dat ik een spion ben, en dat men dat beroep als niet zeer eervol beschouwt, — hoewel er toch altijd iemand moet zijn, om eene dergelijke betrekking waar te nemen; — maar deze heer is geen spion, en waarom zou hij zich dan vernederen om de rol van verklikker te spelen?"

"Ik speel mijne troefkaart, mijnheer Barsad," zei Carton, die op zich nam om zelf te antwoorden, terwijl hij op zijn horloge keek, "of zal het, zonder schroom, binnen weinige minuten doen."

"Ik zou toch gehoopt hebben, mijne heeren," zei de spion, steeds zijn best doende om den heer Lorry in de discussie te mengen, "dat uwe achting voor mijne zuster —"

"Ik zou geen beter blijk van mijne achting voor uwe zuster kunnen geven, dan door haar eindelijk van haar broeder te verlossen," zei Sydney Carton.

"Gelooft ge dat, mijnheer?"

"Dat staat bij mij vast."

De kruipende houding van den spion, die zoo vreemd afstak bij zijne in het oog vallende grove kleeding, en waarschijnlijk ook bij zijn gewonen toon, baatte hem zoo weinig bij den ondoorgrondbaren Carton (die ook voor eerlijker en wijzer mannen dan de spion ondoorgrondbaar bleef), dat hij in de war begon te raken en geheel den draad kwijt werd. Terwijl hij verlegen daar zat, begon Carton opnieuw, alsof hij weder zijn spel kaarten nakeek:

"En, inderdaad, nu ik er aan denk, komt het mij voor, dat ik eene andere troefkaart overhoud, waarvan ik nog niet gesproken heb. Die vriend en dat medeschaap, die er van sprak, dat hij in de gevangenen in de provinciën graasde, — wie is dat?"

"Een Franschman. Gij kent hem niet," hernam de spion haastig.

"Een Franschman! Hm!" hernam Carton in gepeins en zonder den schijn aan te nemen van eenige acht op den spion te slaan, hoewel hij zijne woorden herhaald had; "nu, dat kan wel zijn."

"Hij is een Franschman, dat verzeker ik u," hernam de spion, "hoewel het er niet op aankomt."

„Hoewel het er niet op aankomt,” herhaalde Carton, op dezelfde werktuigelijke wijze; „hoewel het er niet op aankomt. — Neen, het komt er volstrekt niet op aan. — Neen! ik ken zijn gezicht echter wel!”

„Dat geloof ik niet! Zeker niet! Dat kan niet!” riep de spion.

„Dat — kan — niet,” mompelde Sydney, peinzend, terwijl hij zijn glas (dat, gelukkig, heel klein was) weder inschonk. — „Dat — kan — niet. Hij sprak goed Fransch. Maar ik verbeeldde me toch met een vreemd accent.”

„Hij is van het platteland,” zei de spion.

„Neen! hij is een buitenlander!” riep Carton, met de vlakke hand op de tafel slaande, terwijl het licht plotseling in zijn geest opflikkerde: „Cly! verkleed, maar altijd toch dezelfde! Wij hebben dien vent ook bij de Old-Bailey vóórgehad!”

„Hierin vergist gij u zeker, mijnheer!” zeide Barsad, met een glimlach, die zijn krommen neus nog meer dan anders scheef trok, wezenlijk, hierin vergist ge u! Cly (die, zooals ik nu, na zulk een lang tijdsverloop, openhartig bekennen wil, een mijner makkers was) is sedert jaren dood. Ik paste hem in zijne laatste ziekte op. Hij werd te Londen begraven op het Sint-Pancras-Buitenkerkhof. De haat, welke het gemeene volk hem op dat tijdstip toedroeg, belette mij hem tot het graf te volgen; maar ik zag hem in de kist leggen.”

Op dit oogenblik ontwaarde de heer Lorry van zijne zitplaats eene in het oog vallende spookachtige schaduw tegen den muur. Toen hij opkeek en het voorwerp naging, dat ze verspreide, ontdekte hij, dat ze ontstond uit het plotselinge en merkwaardige stijf worden en ten berge rijzen van al het overeindstaande en stijve haar op het hoofd van den heer Cruncher.

„Laat ons redelijk zijn,” zei de spion, „laat ons billijk zijn. Om u te bewijzen, hoezeer ge u vergist, en hoe ongegrond uwe bewering is, zal ik u hier overleggen een bewijs van Cly's begrafenissen, dat ik bij toeval sedert dien tijd in mijn zakboekje bewaard heb,” en met eene haastige beweging haalde hij het te voorschijn en ontvouwde het. „Daar is het. Kijk het maar goed na! Neem het in de hand; het is echt!”

Thans zag de heer Lorry, hoe de schaduw op den muur langer werd, en hoe de heer Cruncher opstond en voortrad. Zijn haar had niet stijver overeind kunnen staan als het van ijzerdraad geweest ware.

Ongezien door den spion, stond de heer Cruncher naast hem, en tikte hem op eene spookachtige wijze op den schouder.

„Dien vriend, dien Roger Cly,” zei de heer Cruncher, met een gezicht van staal en ijzer, „hebt gij dien gekist?”

„Ja.”

„Wie heeft hem dan uit de kist genomen?”

Barsad wierp zich achterover op zijn stoel en stamelde:

„Wat bedoelt ge toch?”

„Ik bedoel,” zei de heer Cruncher, „dat hij er nooit in is geweest.” De spion keek naar de beide heeren op: beiden keken, onuitsprekelijk verrast, Jerry aan.

„Ik zeg je,” ging Jerry voort, „dat ge in die kist niets dan steenen en gruis gestopt hadt. Houd niet vol tegen mij, dat Cly daarin begraven werd. Het was bedrog. Ik en twee anderen weten dat.”

„Hoe weet ge dat?”

„Wat gaat jou dat aan? Verdraaid!” gromde de heer Cruncher, „het is tegen jou, dat ik eene oude grievende heb, met jou schandelijk bedrog van een eerlijk werkman! Voor een daalder zou ik je met genoeg den hals omdraaien!”

Sydney Carton, die, evenals de heer Lorry, verstomd gestaan had over de wending, welke de zaak genomen had, viel hier in en verzocht den heer Cruncher te bedaren en alles nader uit te leggen.

„Op een anderen keer, mijnheer,” hernam deze ontwijkend; „het oogenblik is daarvoor niet geschikt. Wat ik volhoud, is hetgeen hij wel weet, dat Cly nooit in die kist gelegen heeft! Als hij maar met één woord zegt dat hij er in was, — dan, voor een daalder, zeg ik, zou ik hem den hals omdraaien,” — de heer Cruncher herhaalde dit als een zeer mild aanbod, — „of ik zal naar buiten loopen en hem aangeven.”

„Hm!” zei Carton, „één ding zie ik in. Ik heb nog eene troefkaart gekregen, mijnheer Barsad. Het is onmogelijk voor u hier, in deze woedende stad, waar elk luchtje verdenking meebrengt, om uw leven te redden, als ge eens gedemonceerd zijt, en als men weet, dat ge betrekkingen hebt met een anderen spion der aristocraten, die dezelfde antecedenenten heeft als gij, en die bovendien door de geheimzinnige omstandigheid van zijn dood en van zijne herleving bezwaard is! Een komplot in de gevangenissen onder de vreemdelingen, tegen de Republiek. Eene mooie kaart, — eene zekere kaart voor de Guillotine! — Speelt ge nog tegen mij?”

„Neen!” hernam de spion. „Ik geef het op. Ik beken dat wij zóó gehaat waren onder het volk, dat ik slechts uit Engeland ontsnapte, na gevaar geloopt te hebben door het grauwn in het water geworpen te zijn, en dat Cly overal zoo vervolgd en gejaagd werd, dat hij zonder die list nooit had kunnen weggelopen. Maar hoe deze man hier er ooit achter gekomen is, dat het eene list was, overtreft mijn verstand!”

„Bemoei jij je maar niet met mij,” hernam de twistzieke heer Cruncher. „Ge zult je handen vol hebben met naar mijnheer te luisteren. En kijk eens hier! Nog eens, voor een daalder zou ik jou den hals omdraaien!” De heer Crunch-

er was er niet van af te houden om eenigszins te bluffen op dit blijk zijner mildheid.

Het Schaap der gevangenen keerde zich van hem af tot Sydney Carton, en zeide met vastberadenheid:

„De zaak moet tot eene beslissing komen. Ik moet dadelijk voor dienstzaken uit, en kan niet te laat komen. Gij zeidet, dat ge een voorstel hadt: — wat is het? Het is in uw belang niet te veel van mij te vergen; als ge me iets vraagt dat mijn ambt aangaat en mijn hoofd in groot gevaar zou brengen, dan waag ik liever mijn leven aan de kansen eener weigering, dan aan de kansen van eene toestemming. Met één woord dat zou mijne keuze zijn. Ge praat van wanhoop. Wij zijn allen wanhopig. Bedenk dat! Ik kan u denoncereen, als ik goedvind, en door dik en dun liegen om mij zelve te redden, en dat kunnen anderen ook. Nu, wat verlangt ge van mij?”

„Niet veel. Ge zijt een der cipiers van de Conciërgerie?”

„Eéns voor al zeg ik u, dat eene ontsnapping uit de gevangenis tot de onmogelijkheden behoort,” zei de spion op vasten toon.

„Waarom zegt ge me iets, dat ik u niet vraag? Zijt ge een der sluiters van de Conciërgerie?”

„Tusschenbeide.”

„Kunt ge daár zijn, wanneer ge dat goedvindt?”

„Ik kan er in- en uitgaan, wanneer mij dit te pas komt.”

Sydney Carton schonk nog een glas cognac in, goot het langzaam in de asch van den haard uit en ging de druppels na, terwijl ze vielen. Toen het glas leeg was, zeide hij:

„Tot nu toe hebben wij in tegenwoordigheid dezer beide menschen gesproken, omdat het noodig was ons spel niet alleen door u en mij te laten taxeeën. Kom mede in de donkere kamer hiernaast; — ik moet, tot slot, een enkel woord met u onder vier oogen spreken.”

IX.

HET SPEL BEGINT.

Terwijl Sydney Carton en het Schaap der gevangenen met elkaar in de belendende donkere kamer waren, waar zij zoo zachtjes praatten, dat niet een enkel woord te vernemen was, keek de heer Lorry twijfelend en wantrouwend naar Jerry. De wijze, waarop die eerlijke arbeider zich daarbij hield, was niet geschikt om vrouwen in te boezemen. Hij veranderde zoo dikwerf van stand, terwijl hij daar stond, alsof hij vijftig beenen had en allen beproeven wilde; hij onderzocht zijne vingernagels met eene zeer verdachte oplettenheid, en als het oog van den heer Lorry het zijne ontmoette, overviel hem die soort van droge kuch, welke eischt, dat men de hand voor den mond brengt, en

die zelden of nooit aangemerkt wordt als een gebrek, dat met een volmaakt openhartig karakter overeen te brengen is.

„Jerry,” zei de heer Lorry, „kom eens hier!”

De heer Cruncher naderde schuins, met den eenen schouder vooruit.

„Wat zijt ge meer geweest dan boodschapper?”

Na zich een oogenblik bedacht te hebben, terwijl hij zijn meester vorschend aankeek, vatte de heer Cruncher het luisterrijke denkbeeld op om te zeggen:

„Landbouwkundige.”

„Ik vermoed sterk,” zei de heer Lorry, hem knorrig met den vinger dreigende, „dat ge misbruik gemaakt hebt van het achtingswaardige en groote huis van Tellson en Cie., om u daarachter te verschuilen, en dat gij een onwettig en schandelijk beroep uitgeoefend hebt. Als dat zoo is, verwacht niet, dat ik u beschermen zal als ge naar Engeland terugkeert. Als dat zoo is, verwacht niet, dat ik uw geheim bewaren zal. De Firma zal niet bedrogen worden.”

„Ik hoop, mijnheer,” pleitte de uit het veld geslagen heer Cruncher, „dat iemand, dien ik de eer heb gehad te dienen tot ik grijs geworden ben, zich toch eenigszins bedenken zal voordat hij mij benadeelt, zelfs al had ik zoo iets gedaan; — ik zeg niet dat het zóó is, — maar alleen als het zoo was. En zelfs dan, als het zoo was, moest het niet geheel en al slechts van één kant bekeken worden. Daar zijn twee kanten aan. Daar zijn missschien op het oogenblik dokters in de medicijnen, die een goudstuk verdienen, waar een eerlijk werkmangeen duit opdraapt, — geen duit! geen halven duit! ja, niet eens een kwart duit, terwijl die dokters, alsof het niets ware, hunne rekening-courant hebben bij Tellson, — en in stilte een knipoogje maken tegen den eerlijken werkmán, als zij in en uit hunne eigene rijtuigen stappen, ook alsof dat niets ware! O ja! Nu, dat heet geen misbruik van de Firma maken! Neen! Maar wat den een recht is, is den ander billijk! Daarbij heb je mijne vrouw, of je hadt haar ten minste in Engeland, en zij zou het morgen weder doen, als er gelegenheid toe was, — altijd door op de knieën vallende en biddende tegen de zaak — ja, biddende, tot ze alles te grond richtte! Daarentegen de vrouwen van die dokters, die vallen niet op de knieën! O neen! Daarvoor is geen gevaar! Of als zij bidden, dan bidden zij om meer zieken, — en hoe kan het ééne gaan zonder het andere? En voorondersteld dat een eerlijk werkmán zoo iets deed, dan zou hij met de lijkbezorgers en de stadsambtenaren en den doodgraver en de nachtwacht (die er allen een handje in hebben en allen naar geld snakken) niet bijster veel verdienen. En het weinige dat hij verdiende, mijnheer Lorry, zou hem ook niet veel baten. Hij zou er nooit iets goeds van

zien groeien; hij zou altijd door verlangen een andere kostwinning te vinden, — als hij maar wist hoe, — voorondersteld dat hij zoo iets ooit aan de hand had gehad."

"Bah!" riep de heer Lorry, maar toch eenigszins verzacht. "Ik kan u niet meer aanzien!"

"Nu, wat ik u nederig in bedenking wilde geven," ging de heer Cruncher voort, "is dit. Voorondersteld, mijnheer, dat zoo iets wezenlijk het geval is geweest, — hoewel ik niet zeg, dat het zoo is — —"

"Jok niet!" zei de heer Lorry.

"Neen, mijnheer, dat zal ik niet doen," hernam de heer Cruncher, alsof hij nooit aan zoo iets gedacht, of het nooit gedaan had, — "hoewel ik niet zeg dat het zoo is, — wilde ik u het volgende in bedenking geven. Op dien stoel daar, bij die poort, zit een jongen van mij, nu volwassen, die wat boodschap-loopen aangaat, brieven bezorgen en lichte lasten dragen, u van de beenen zal loopen, als ge dat verkiest, mijnheer. En, als het zoo was, wat ik niet zeggen wil dat zoo is (want ik zal niet jokken, mijnheer), dan, bid ik u, laat dien jongen de plaats van zijn vader blijven houden en voor zijne moeder zorgen, — en gij, mijnheer, moet den vader van dien jongen niet verklappen, — doe dat niet, mijnheer, — en laat dien vader nu als geregeld werkman aan den gang gaan, om hen er onder te stoppen, die hij (als het zoo was) vroeger opgegraven zou hebben, — en vergoeden hetgeen wellicht vroeger gebeurd is door ze nu goed te bezorgen en er een oog op te houden, dat ze er onder blijven. Zie, mijnheer Lorry," eindigde de heer Cruncher, zich met de mouw het voorhoofd afvegende, om aan te kondigen, dat hij het einde zijner redevoering naderde, "dat is wat ik eerbiedig voorstellen wilde. Een mensch kan al het verschrikkelijke hier niet zien gebeuren, — zoovele lijken, mijnheer, zonder koppen, dat ze nauwelijks het thuisbrengen waard zouden zijn, — zonder ernstige gedachten. En ernstig zijn ook mijne gedachten, mijnheer! En ik smeeke u ook te bedenken, dat ik met datgene, waarmede ik straks zoo rond voor den dag kwam, alleen het doel had om de goede zaak te bevorderen, — en dat ik het net zoo goed had kunnen verzwijgen."

"Dat is ten minste een waar woord," hernam de heer Lorry. "Nu genoeg daarvan. Misschien zal ik u nog als vriend behandelen, indien ge het verdient, en door daden, en niet slechts door woorden, blijken van berouw geeft. Ik wilde liefst geen woord meer van de zaak hooren."

De heer Cruncher bracht de hand aan het voorhoofd, om te groeten, op het oogenblik dat Carton en de spion uit de donkere kamer terugkeerden.

"Adieu, mijnheer Barsad," zei Sydney. "Het

blijft bij onze afspraak, en ge hebt niets meer van mij te vreezen."

Hij nam plaats op een stoel bij den haard, tegenover den heer Lorry. Zoodra zij alleen bleven, vroeg hem de heer Lorry, wat hij gedaan had gekregen?

"Niet veel. Als het met den gevangene slecht gaat, heb ik mij verzekerd, dat ik eene enkele maal bij hem toegelaten zal worden."

De heer Lorry zag er zeer teleurgesteld uit.

"Meer kon ik niet gedaan krijgen," zei Carton. "Door te veel te wagen zou men dien vent aan het gevaar van de Guillotine blootstellen, en, gelijk hij zelf zeide, niets ergers kon hem overkomen als men hem denonceerde. Dat was blijkbaar het zwakke punt van mijne positie. Het is niet te verhelpen."

"Maar," hernam de heer Lorry, "als het verkeerd gaat vóór het Tribunaal, zal hij niet gered worden door u eenmaal bij hem te zien."

"Ik heb ook niet gezegd, dat dit het geval zou zijn."

De heer Lorry liet langzamerhand de oogen tot het vuur afdwalen; zijn medelijden met de arme Lucie, en de bittere teleurstelling, door deze tweede arrestatie veroorzaakt, beneveld den blikken; hij was nu een bejaard man, in den laatsten tijd met angst en zorgen overstelpt, en zijne tranen vloeiden snel.

"Ge zijt een goed mensch en een waar vriend," sprak Carton op een geheel anderen toon. "Vergeef mij, als ik uwe aandoening opwek. Ik zou er niet ongevoelig bij kunnen zitten als mijn vader weende, en ik zou uw leed niet meer kunnen eerbiedigen als ge mijn vader waart. Dat ongeluk is u echter bespaard!"

Hoewel hij bij deze laatste woorden weder tot zijn gewonen toon verviel, was er zooveel waar gevoel in zijne woorden en houding, dat de heer Lorry, die hem nooit van den goeden kant had leeren kennen, zeer verrast was. Hij gaf hem de hand, welke Carton zachtjes drukte.

"Om op dien armen Darnay terug te komen," zei Carton. "Zeg haar niets van onze bijeenkomst, of deze afspraak. Het zou haar niet in staat stellen bij hem te gaan. Zij zou zich wellicht verbeelden, dat het er op toegeleigd was om hem, in het ergste geval, de middelen te verschaffen om het vonnis zelf te voorkomen."

De heer Lorry had daaraan niet gedacht en hij keek snel op naar Carton, om te zien of dit zijn plan was. Dat scheen zoo: zijn blik beantwoordde dien van den heer Lorry, en scheen hem te begrijpen.

"Zij zou zich duizenderlei dingen kunnen verbeelden," zeide hij, "en het zou toch tot niets dienen, dan om hare ellende te vermeerderen. Noem mij niet bij haar. Zooals ik u zeide, toen ik hier aankwam, het is beter dat ik haar niet zie. Ik kan de hand uitsteken, om eenige kleine hulp te bewijzen, die in mijne macht is, zon-

der haar te zien. Gij gaat toch bij haar, hoop ik? Zij moet zich hedenavond zeer verlaten gevoelen."

"Ik ga dadelijk bij haar."

"Daar ben ik blijde om. Zij houdt zooveel van u; zij stelt zooveel vertrouwen in u. Hoe ziet zij er uit?"

"Gejaagd, ongelukkig; maar steeds nog zeer schoon!"

"Ah!"

Het was een langgerekt, klagend geluid, als een zucht, — bijna een snik. Het vestigde de aandacht van den heer Lorry op Cartons gezicht, dat naar het vuur gekeerd was. Een licht of eene schaduw (de oude heer had niet kunnen zeggen welk van beide) vloog er overheen, even snel als eene lichtverandering langs de helling van een berg trekt op een winderigen, helderen dag, en hij stak den voet uit, om een der kleine vlammeende houtblokken, dat vooroverviel, terug te stooten. Hij droeg de witte reisjas en de kaplaarzen, die toen in de mode waren, en het licht van het vuur, op de witte oppervlakte daarvan teruggekaatst, maakte dat hij er zeer bleek uitzag, met het lange, onopgemaakte bruine haar los neerhangende. Zijne onverschilligheid voor het vuur was opmerkelijk genoeg om een woordje uit te lokken van den heer Lorry; — zijn voet was nog op de heete kolen van het blok blijven rusten, dat onder het gewicht van zijn voet bezweken was.

"Ik had het vergeten," zeide hij.

De aandacht van den heer Lorry werd weder tot zijn gelaat getrokken. De uitdrukking van uitputting opmerkende, welke de anders schoone gelaatstrekken benevelde, terwijl de uitdrukking op het gelaat der gevangenen nog versch in zijn geheugen lag, werd hij bepaaldelijk daaraan herinnerd.

"Zijn uwe bezigheden hier afgeloopen, mijnheer?" vroeg Carton, zich tot hem wendende.

"Ja, zooals ik u gisteravond vertelde, toen Lucie zoo onverwacht binnentrad, ik heb eindelijk alles gedaan, wat ik hier te doen had. Ik had gehoopt hen in de grootste veiligheid achter te laten, — en zelf dadelijk van hier te gaan. Ik heb mijn pas in orde. Ik was gereed om te vertrekken."

Zij zwegen beiden.

"Gij kunt op een lang leven terugzien, mijnheer," zei Carton droefgeestig.

"Ik ben in mijn acht en zeventigste jaar."

"Ge zijt uw geheele leven lang nuttig werkzaam geweest, — steeds kalm en aanhoudend bezig; — algemeen geëerd en geacht en door iedereen vertrouwd."

"Sedert ik volwassen ben, ben ik altijd man van zaken geweest. Inderdaad, ik mag haast zeggen, dat ik het reeds als jongen was."

"Zie welk eene plaats ge in de maatschappij bekleedt op uw acht en zeventigste jaar! Hoe-

vele menschen zullen u missen, als ge hen verlaat!"

"Ik ben een eenzame oude vrijer," hernam de heer Lorry, het hoofd schuddende. "Niemand zal om mij treuren."

"Hoe kunt ge zoo iets zeggen? Zou zij niet om u weenen? Zou haar kind niet om u weenen?"

"Ja, ja, Goddank! Ik bedoelde het niet juist zooals ik het uitdrukte."

"Dat is ook iets, waarvoor ge God moogt danken, niet waar?"

"Zeker, zeker!"

"Als ge hedenavond, naar waarheid, aan uw eenzaam hart moest vertellen: „Ik heb mij deliede, de achting, de dankbaarheid en den eerbied van geen menschelijk wezen verworven; ik heb niets nuttigs of goeds gedaan, waarom men zich mijner herinneren zou!" dan zouden uwe acht en zeventig jaren u acht en zeventig vloeken toeschijnen, — niet waar?"

"Ge hebt gelijk, mijnheer Carton. Dat zou het geval zijn."

Sydney vestigde de oogen weer op het vuur, en zeide na eene stilte van eenige oogenblikken:

"Ik zou u iets willen vragen! — schijnt uwe kindsheid u op een verren afstand te zijn? Schijnen die dagen al heel lang geleden, toen ge als kind aan uw moeders schoot stondt?"

Toegevend aan Sydney's weeke stemming, antwoordde de heer Lorry:

"Twintig jaren geleden was dat het geval: — nu ik zooveel ouder ben geworden, — neen! Want naarmate ik het einde nader, reis ik in een kring en kom weder nader en nader bij het begin. Dat schijnt mij een der liefderijkste vertroostingen en voorbereidingen van den Hemel toe. Mijn hart is nu aangedaan door vele herinneringen, die lang gesluimerd hadden, van mijne lieve jonge moeder (van mij, die nu zoo oud ben!) en door menigerlei beelden uit die dagen, toen hetgeen wij de Wereld noemen niets wezenlijks voor mij had en mijne gebreken nog niet ten volle ontwikkeld waren."

"Ik begrijp dat gevoel!" riep Carton, plotseling sterk kleurende. "En dat maakt u beter dan ge waart."

"Ik hoop het ten minste."

Hier brak Carton het gesprek af, door op te staan, om den heer Lorry zijne overjas te helpen aantrekken.

"Maar gij," zei deze, tot het onderwerp terugkeerende, "gij zijt nog jong."

"Ja," hernam Carton. "Ik ben niet oud; maar ik heb zoo geleefd in mijne jeugd, dat ik geen aanspraak op hooge jaren maak. Genoeg van mij!"

"En van mij ook, zeker," zei de heer Lorry. "Gaat gij uit."

"Ik zal u naar hare woning brengen. Ge kent mijne rusteloze, zwervende gewoonten. Als het soms gebeurde, dat ik nog een heelen tijd in de straten ronddoolde, dan moet ge u niet

ongerust maken; ik zal 's ochtends weder opdagen. Ge gaat morgen naar het Tribunaal?"
„Helaas! ja."

„Ik zal er ook wezen; — maar onder de menigte. De spion zal een plaatsje voor mij vinden. Geef mij den arm, mijnheer."

Dit geschiedde, en zij gingen naar beneden, op straat. Binnen weinige minuten had de heer Lorry zijne bestemming bereikt. Carton verliet hem daar, maar toefde op een kleinen afstand, keerde naar de poort terug zoodra die gesloten was en raakte ze aan. Hij had gehoord, hoe zij alle dag naar de gevangenis was geweest.

„Zij is hier naar buiten gekomen," zeide hij; „zij moet hier de straat gevolgd hebben; zij moet dikwijls op deze steenen gegaan zijn. Laat me in hare voetstappen treden."

Het was dien avond tien uur geslagen, toen hij voor de gevangenis van La Force stond, waar zij reeds honderdmaal gestaan had. Een kleine houthakker, die zijn winkel gesloten had, rookte zijne pijp aan de deur.

„Goedenavond, burger," zei Sydney Carton, stilstaande, want de man keek hem nieuwsgierig aan.

„Goedenavond burger."

„Hoe gaat het met de Republiek?"

„Met de Guillotine bedoelt ge? Nogal wel. Drie en zestig heden. We zullen weldra tot honderd komen. Samson en zijne helpers klagen er soms over, dat zij uitgeput zijn. Ha! ha! ha! Hij is zoo komiek, die Samson. Welk een Barbier!"

„Gaaf ge dikwijls om hem te zien —"

„Hem te zien scheren? Altijd. Elken dag. Welk een Barbier! Hebt ge hem zien werken?"

„Nooit."

„Ga er dan eens heen als hij een flinken troep heeft. Verbeeld je maar eens! Heden, burger, waren alle drie en zestig geschoren eer ik mijne derde pijp stopte! Eer de tweede uitgebrand was. Op mijn woord!"

Terwijl de grijnzende kleine kerkel de pijp, welke hij rookte, uitstreekte, om te verklaren hoe hij den beul controleerde, gevoelde Carton zulk een sterk opkomend verlangen om hem op eens dood neder te vellen, dat hij zich afwendde.

„Maar ge zijt geen Engelschman," zei de houthakker, „hoewel gij de Engelsche kleeding draagt?"

„Toch ben ik een Engelschman," zei Carton, weer stilstaande en omkijkende om te antwoorden.

„Ge spreekt Fransch als een Franschman."

„Ik ben een oud-student hier."

„Ah, zoo! Volmaakt een Franschman! Goedenavond, Engelschman."

„Goedenavond, burger."

„Maar gij moet toch gaan om dien komieken vent te zien werken," riep de kleine man hem achterna. „En neem eene pijp mede!"

Sydney was nog niet veel verder gegaan,

toen hij midden op straat bleef staan, onder eene glinsterende lamp, en iets met een potlood op een stukje papier schreef. Daarop, met den vasten stap van iemand die zich den weg best herinnert, trok hij door verscheidene donkere en vuile straten (veel vuiler dan gewoonlijk, want in die verschrikkelijke tijden werden zelfs de grootste straten niet gereinigd) en bleef staan voor een apothekerswinkel, welken de eigenaar juist bezig was te sluiten. Het was een kleine, donkere, smalle winkel, in eene kronkelende, bergoplopende straat, door een klein, suf, krom mannetje gehouden. Terwijl hij ook dezen burger bij de toonbank goedenavond wenschte, legde hij er het brokde papier neder.

De apotheker floot zachtjes, terwijl hij het nakeek. „Hi! hi! hi!"

Sydney Carton nam geene notitie van deze uitingen, en de apotheker ging voort:

„Is dat voor u, burger?"

„Voor mij."

„Ge zult zorgen de beide dingen niet te vermengen, burger? Ge kent de gevolgen, als gij ze mengt?"

„Volmaakt."

Er werden eenige kleine pakjes gemaakt en hem medegegeven. Hij stak ze een voor een in den borstzak van zijn jas, telde het geld uit en verliet heel bedaard den winkel.

„Tot morgen kan ik niets meer doen," zeide hij naar de maan kijkende. „Slapen kan ik niet."

Er was niets roekeloos in den toon, waarop hij deze woorden onder de snel voorbijrijvende wolken uitsprak, er was ook niets onverschilligs of trotseerends in. Het was de vaste toon van een vermoeid mensch, die afgedwaald was, geworsteld had, den weg eerst verloren, maar eindelijk weergevonden had en het einde er van zag.

Lang geleden, toen hij onder zijne jeugdige mededingers beroemd was geworden als een veelbelovend jongmensch, had hij zijn vader naar het graf gevolgd. De plechtige woorden van den lijkdiens, welken men bij het graf van zijn vader gelezen had, kwamen in zijn geest op terwijl hij in de sombere straten wandelde, onder de donkere schaduwen, met de maan en de drijvende wolken hoog boven hem zwevende. „Ik ben de opstanding en het leven, zegt de Heer; hij die in Mij gelooft, zal leven in den dood; en wie ook leeft en aan Mij gelooft, zal nooit sterven."

In een stad, onder het zwaard van den beul gebukt, alleen, des nachts, met een natuurlijk gevoel van leed in zijn hart voor de drie en zestig, welke dien dag ter dood gebracht waren en voor de slachtoffers van morgen, die nu in de gevangenis den dood wachtten, en voor die van overmorgen en den dag daarop, en nog later, kan men gemakkelijk den ge-

dachtenloop nagaan, die als de ketting van een verroest scheepsanker die woorden uit de diepte ophaalde. Hij zelf zocht er niet naar, maar herhaalde ze steeds en ging verder.

Beziel met eene plechtige belangstelling in de verlichte vensters, waarachter de menschen gingen rusten, om gedurende eenige stille uren de verschrikkelijkheden, waardoor zij omringd waren, te vergeten, — in de kerkgebouwen, waar geene gebeden meer gedaan werden, — want de volksomkeer was nu al zoo ver verwijderd van de vroegere jaren der geestelijke bedriegers, roovers en wellustelingen; — in de verwijderde begraafplaatsen, welke bewaard werden, zooals de opschriften luidden, „voor den Eeuwigen Slaap;” — in de talrijke gevangenis- sen; — en in de straten, langs welke de zestigtallen den dood te gemoet rolden, die zoo algemeen was geworden, en zoo materieel, dat uit het drukke werken van de Guillotine geen enkel droevig verhaal van een spokenden Geest ooit onder het volk verspreid werd; met eene plechtige belangstelling in al het leven en den dood in de stad, die zich nedervliede tot de korte nachtrust te midden harer woede, ging Sydney Carton weder over de Seine en zocht de meer verlichte straten op.

Weinige rijtuigen waren op straat, want menschen die in rijtuigen reden, waren aan verdenking onderhevig, en het fatsoen verborg zijn hoofd onder roode mutsen, trok lompschoeisel aan en ging te voet. Maar de schouwburgen waren goed bezet, en het volk stroomde er vroolijk uit toen hij voorbijging, en liep babbelend huiswaarts. Bij den ingang van een der schouwburgen was een klein meisje met hare moeder, die den weg zocht door de modder naar den overkant der straat. Hij droeg het kind er overheen, en eer het benauwde armpje van zijn hals losgerukt was, vroeg hij het kind hem een kus te geven.

„Ik ben de opstanding en het leven, zegt de Heer; hij, die in Mij gelooft, zal leven in den dood; en wie ook leeft en aan Mij gelooft, zal nooit sterven.”

Nadat de straten stil waren geworden en terwijl de nacht voorbijging, klonken die woorden nog in de echo's zijner voetstappen en in de lucht. Volkomen kalm en bedaard, herhaalde hij ze soms in zich zelf, al verder gaande, maar hij hoorde ze altijd-door.

De nacht ging voorbij, en terwijl hij op de brug stond te luisteren naar het water, dat langs de riviermolen van het „Ile de Paris” plaste, waar de schilderachtige, onderling verwarde huizen en kerken nog helder schitterden in den maneschijn, brak de koude morgenschemering aan, als een lijkgezicht aan den hemel. Daarop verbleekten de nacht en de maan en de sterren en stierven uit, en voor een poosje scheen de schepping als aan de heerschappij van den Dood overgeleverd.

Maar de heerlijke zon scheen bij hare opkomst met hare hooge, heldere stralen die woorden, welke het refrein van den heelen nacht uitgemaakt hadden, rechtstreeks en warm tot zijn hart te zenden. En langs die stralen ziende, met eerbiedig door de hand gesluerde oogen, scheen het alsof eene brug van licht zich uitstreckte door het luchtruim tusschen hem en de zon, terwijl de rivier daar beneden schitterde.

De sterke stroom, zoo snel, zoo diep, zoo standvastig, scheen hem een vriend toe in den stillen ochtendstond. Hij wandelde langs het water, ver van de huizen, en in het licht en in de warmte van de zon viel hij op den oever in slaap. Toen hij wakker werd en opstond, toefde hij er nog een oogenblik, een draaikolkje gadeslaande, dat doelloos draaide en draaide, tot het met den stroom verzwolgen en medegesleept werd naar de zee. „Het is mijn beeld!” sprak hij.

Eene beladene schuit, met een zeil van de zachte kleur van een verwelkt blad, verscheen toen, dreef voorbij en verdween. Terwijl het stille spoor op het water uitstierf, eindigde het gebed, dat uit zijn hart opgekomen was om barmhartige genade voor al zijne droevige verblinding en dwalingen, met de woorden: „Ik ben de opstanding en het leven.”

De heer Lorry was uitgegaan toen Carton terugkeerde, en het was gemakkelijk te gissen, waarheen de goede man zijne schreden gericht had. Sydney Carton gebruikte niets dan een weinig koffie, met een stukje brood, en na zich gewasschen en verfrist te hebben, ging hij naar de gerechtszaal.

Er heerschte veel drukte en gegons in de zaal, toen het zwarte schaap, — waarvan velen zich angstig verwijderden, — hem in een afgelegen hoek onder de menigte bracht. De heer Lorry was er, en dokter Manette ook.

Zij was er, naast haar vader.

Zoodra haar man binnengeleid werd, wierp zij zulk een troostenden, aanmoedigenden blik op hem, een blik zoo beziel met bewonderende liefde en medelijdende teederheid, en toch, om zijnentwil, zoo vol moed, dat het gezonde bloed naar zijne wangen terugvloeide, zijn oog deed schitteren en zijn hart versterkte. Zoo er iemand geweest was, om den invloed van haar blik op Sydney Carton waar te nemen, zou hij gezien hebben, dat die juist denzelfden invloed op hem had.

Vóór dat onrechtvaardige Tribunaal was er weinig orde, om den beschuldigde een geregeld en billijk verhoor te verzekeren. Een dergelijke omwenteling had ook nooit kunnen plaats hebben, indien men vroeger niet zulk een grof misbruik had gemaakt van alle wetten, vormen en plechtigheden, dat de zelfdoodende wraakzucht der omwenteling daarin bestond, dat zij ze nu allen vertrapte.

Elk oog in de zaal was op de Jury gevestigd. Het waren dezelfde vastberadene patriotten en goede republikeinen van gisteren en van den dag te voren, en van morgen en van overmorgen. Ongeduldig en in het oog vallend onder hen, was er één man met een hongerig gelaat, met de vingers steeds rondom den mond spelende, wiens uiterlijk den toeschouwers eene groote voldoening opleverde. Jacques Drie van St. Antoine was een bloeddorstig, moordzuchtig, kannibaalsch lid van de Jury. De geheele Jury geleek op eene Jury van honden, bijeengeroepen om het hert te vonnissen. Daarna werd ieders oog gevestigd op de vijf

aristocraat, één van een geheel geslacht van dwingelanden, van een ras dat buiten de wet gesteld was, omdat de leden daarvan hunne nu afgeschafte voorrechten misbruikt hadden, om het volk op eene schandelijke wijze te onderdrukken. Charles Evrémonde, zich noemende Darnay, volgens de proscriptie bepaaldelijk Wet-tig Dood!"

Dit was de zin van hetgeen de openbare aanklager in even weinige of nog minder woorden zeide.

De president vroeg, of de beschuldigde openlijk of in het geheim aangeklaagd was?

„Openlijk, President.”

TERWIJL MEN HEM WEGSLEEPT, LIET ZIJNE VROUW HEM LOS EN STOND HEM NA TE STAREN, MET DE HANDEN IN EENE BIDDENDE HOUDING GEVOUWEN. (Blz. 162).

rechters en den openbaren aanklager. Er was heden geene gunstige neiging daar te ontdekken. Eene noodlottige, onverbiddelijke, moorddadige uitdrukking was in hunne blikken te lezen. Daarop zocht ieders oog in de menigte, met een goedkeurenden blik, het oog van iemand anders: men knikte elkaar toe, eer men de halzen rekte om met gespannen aandacht te luisteren.

Charles Evrémonde, zich noemende Darnay. Gisteren in vrijheid gesteld. Gisteren opnieuw aangeklaagd en aangehouden. Gisterenavond in staat van beschuldiging gesteld. Verdacht en gedemonceerd als een vijand der Republiek, een

„Door wie?”

„Door drie stemmen. Ernest Defarge, wijnhandelaar van de Voorstad St. Antoine.

„Goed.”

„Thérèse Defarge, diens vrouw.”

„Goed.”

„Alexander Manette, geneesheer.”

Een hevig rumoer ontstond in de zaal, en te midden daarvan zag men dokter Manette, bleek en bevende, van zijne zitplaats opstaan:

„President, ik verklaar met verontwaardiging, dat dit bedrog en falsiteit is. Gij weet dat de beschuldigde de echtgenoot is van mijne dochter. Mijne dochter en diegenen, die haar dier-

baar zijn, zijn mij van veel meer waarde dan mijn leven. Wie en waar is de verrader, die zegt dat ik den echtgenoot mijner dochter aanklaag?"

"Citoyen Manette! blijf bedaard! U niet te willen onderwerpen aan het gerecht, aan het Tribunaal, is zooveel als u buiten de wet te stellen! En er is iets dat u meer waard is dan het leven, — niets kan een goed burger meer ter harte gaan dan de Republiek."

Luide goedkeuringen begroetten dit verwijt. De President schelde en hervatte met vuur:

"Als de Republiek van u de opoffering uwer dochter zelve eischte, zou het uw plicht wezen dat offer te brengen. Luister naar hetgeen volgt. Inmiddels leg ik u het stilzwijgen op!"

Waaninnige kreten van goedkeuring weerklonken weder door de zaal. Dokter Manette ging zitten; zijne blikken dwaalden in het rond; zijne lippen beefden; zijne dochter drong zich dicht bij hem. Het hongerige lid van de Jury wreef zich in de handen en bracht de vingers als gewoonlijk aan den mond.

Zoodra het in de zaal rustig genoeg was om iets te hooren, werd Defarge voorgeroepen, en legde spoedig uit wat hij wist van des dokters gevangenschap, en hoe hij zelf reeds als jongen bij den dokter gediend had, en hoe die bevrijd werd en in welken toestand hij was toen hij aan Defarge overgegeven werd.

Daarop volgde een kort verhoor, want het Tribunaal draalde niet met het werk.

"Gij hebt goede diensten bewezen, burger, bij de bestorming der Bastille?"

"Ik hoop van ja."

Hier viel eene opgewondene vrouw onder het volk in, en schreeuwde: "Gij waart een der beste patriotten daar! Waarom dat niet gezegd? Gij waart kanonnier daar en een der eersten, die in de vervloekte plaats binnentrad, toen ze viel. Patriotten, ik spreek de waarheid!"

Het was *La Vengeance*, die zich, te midden van de hartstochtelijke toejuichingen der toehoorders, aldus in de zaak mengde. De President schelde, maar *La Vengeance*, vuur vattende door de aanmoediging welke zij vond, gilde weder:

"Ik geef niet om die bel!" hetgeen nieuwe kreten van goedkeuring uitlokte.

"Beschrijf aan het Tribunaal, wat gij dien dag in de Bastille zelf gedaan hebt, burger."

"Ik wist," zei Defarge, op zijne vrouw nederziende, die onder aan de *estrade* stond, waarop hij zich bevond, en hem onwrikbaar aankeek, "ik wist, dat de gevangene, van wien ik gesproken heb, opgesloten was geweest in eene cel, bekend als nummer Honderd en Vijf, Noorder Toren. Dat had ik van hem zelve vernomen. Hij kende zich zelf onder geen anderen naam dan Honderd en Vijf, Noorder Toren, toen hij onder mijn toezicht schoenen maakte. Terwijl

ik op dien dag mijn stuk bediende, besloot ik, als de plaats viel, die cel te onderzoeken. De plaats viel. Ik ben naar de cel gegaan, met een anderen burger hier, een der leden van de Jury, — geleid door een der sluiters. Ik onderzocht alles zeer nauwkeurig. In een gat in den schoorsteen, waaruit men eerst een steen uitgerukt en later weder ingezet had, vond ik een geschreven papier. Ziehier dit geschreven papier. Ik heb mij de moeite gegeven om eenige staaltjes van het schrift van dokter Manette te onderzoeken. Dit is het schrift van dokter Manette. Ik leg dit papier, door dokter Manette geschreven, in de handen van den President."

"Men leze het voor."

Te midden van eene doodsche stilte, — terwijl de gevangene liefderijk zijne vrouw aankeek, en zijne vrouw slechts de oogen van hem afwendde, om angstig naar haar vader te zien, — en terwijl dokter Manette de oogen op den lezer gevestigd hield, Madame Defarge de hare op den gevangene, Defarge de zijne niet afwendde van zijne zoo heerlijk genietende vrouw, en alle andere oogen daar op den dokter gericht waren, die geen van allen zag, — werd het handschrift voorgelezen en luidde als volgt.

X.

DE OORSPRONG VAN DE SCHADUW.

"Ik, Alexander Manette, een ongelukkig geneesheer, geboren te *Beauvais*, en later een bewoner van *Parijs*, schrijf dit droevig verhaal in mijne sombere cel in de Bastille, in den loop van de laatste maand van het jaar 1767. Ik schrijf dit bij tusschenpoozen, in het geheim, te midden van allerlei bezwaren. Ik ben voornemens het te verbergen in den muur van den schoorsteen, waar ik langzaam en met moeite eene bergplaats daarvoor gemaakt heb. Wellicht zal de eene of andere medelijdende hand het daar vinden, als ik met mijn leed tot stof ben teruggekeerd.

"Deze woorden zijn geschreven met de punt van een verroest stuk ijzer, waarmede het mij moeite kost te schrijven, met een mengsel van roet en houtskool uit den schoorsteen, geweekt in mijn bloed, — in de laatste maand van het tiende jaar mijner gevangenschap. De hoop heeft mij geheel verlaten. Ik weet, uit verschrikkelijke voorteekenen, die ik in mij zelve waargenomen heb, dat mijn verstand niet lang meer onverzwakt zal blijven; maar ik verklaar plechtig dat ik op dit oogenblik in het volle bezit ben mijner verstandelijke vermogens, — dat mijn geheugen ongekrenkt en onverzwakt is, — dat ik de zuivere waarheid schrijf, en deze mijne laatste, opgeteekende woorden zal moeten

verantwoorden, — hetzij ze door een menschelijk oog ontdekt worden of niet, — voor den Eeuwigen rechterstoel.

„Op zekeren bewolkten, maar maanlichten avond in de derde week van de maand December (ik geloof, dat het op den twee en twintigsten was) van het jaar 1757 wandelde ik langs de Seine op een eenzaam gedeelte van de kaai, om mij wat te verfrisschen in de koude winterlucht, ongeveer op den afstand van één uur van mijne woning in de Rue de l'École de Médecine, toen een rijtuig in snelle vaart mij achterop reed. Terwijl ik op zijde trad, om het te laten voorbijgaan en niet overreden te worden, stak iemand het hoofd uit het portier en beval den koetsier op te houden.

„Het rijtuig bleef staan zoodra de koetsier zijne paarden inhouden kon, en dezelfde stem riep mij bij mijn naam. Ik antwoordde. Het rijtuig was mij toen zoo ver vooruit, dat twee heeren den tijd hadden om het portier te openen en er uit te klimmen, eer ik bij hen kwam. Ik zag dat beiden in mantels gehuld waren en zich niet wenschten te doen kennen. Terwijl zij ook naast elkaar stonden bij het rijtuig, merkte ik op dat zij beiden van mijn leeftijd schenen, of iets jonger, en dat zij sterk op elkaar geleken in gestalte, houding, stem en (voor zoover ik onderscheiden kon) ook in gelaatstrekken.

„Zijt gij dokter Manette?” vroeg de een.

„Ja.”

„Dokter Manette, vroeger van Beauvais,” zei de ander; „de jonge geneesheer, die vroeger reeds als heelmeeester bekend was, en binnen de twee laatste jaren begonnen is naam te maken in Parijs?”

„Mijne heeren,” hernam ik, „ik ben die dokter Manette, van wien het u behaagt op zulk eene vleierende wijze te spreken.”

„Wij zijn aan uw huis geweest,” hernam de eerste, „en daar wij het geluk niet hadden u daar te vinden, en men ons vertelde dat gij waarschijnlijk dezen kant uit gewandeld waart, volgden wij u, in de hoop van u in te halen. Wilt gij zoo goed zijn in het rijtuig te klimmen?”

„Beider houding was gebiedend, en zij plaats-ten zich, terwijl dit gezegd werd, zoo, dat ik tusschen hen en het portier kwam. Zij waren gewapend. Ik niet.

„Mijne heeren,” zeide ik, „met uw verlof, ik vraag gewoonlijk wie het is, die mij de eer aandoeft van mijne hulp in te roepen, — en welke de aard is van de ziekte, waarbij men mij noodig heeft.”

„Hij, die het laatst gesproken had, antwoordde hierop:

„Dokter, gij wordt bij menschen van hoogen stand geroepen. Wat het ziektegeval zelf betreft, ons vertrouwen in uwe kunde geeft ons de overtuiging, dat gij het zelf beter zult weten te qualificeeren dan wij het beschrijven kunnen.

Genoeg! Wilt gij zoo goed zijn in het rijtuig te klimmen?”

„Ik kon niet anders dan toegeven, en nam in stilte plaats in de koets. Beiden klommen achter mij in het rijtuig, — de laatste sprong er in, na de trede opgeslagen te hebben. Het rijtuig keerde om en reed voort met denzelfden spoed als te voren.

„Ik herhaal dit gesprek juist zooals het voorviel. Ik twijfel niet, of het is woord voor woord nauwkeurig. Ik beschrijf alles juist zooals het voorviel, mijn geest dwingende om niet af te wijken van de taak, welke ik mij opgelegd heb; — waar ik de strepen zet, die hier volgen, moet ik voor het oogenblik afbreken, om mijn papier in zijne bergplaats te leggen. — — — — —

„Het rijtuig vloog door de straten, door de Barrière du Nord, en langs den straatweg. Ongeveer twee derde uur van de Barrière, — ik schatte den afstand toen niet, maar eerst later toen ik weder denzelfden weg ging, — verlieten wij den grooten weg en hielden stil bij een eenzaam huis; wij klommen alle drie uit den wagen en wandelden langs een vochtig, week pad door een tuin, waar eene verwaarloosde fontein alles onder water gezet had, tot den ingang van het huis. De deur werd niet dadelijk geopend toen wij aanschelden, en een mijner beide geleiders sloeg den man, die open-deed, met een zwaren rijhandschoen in het gezicht.

„Er was niets in deze handeling om mijne aandacht bijzonder te trekken, want ik had het gemeene volk als honden en nog erger zien slaan. Maar de tweede der beide, die ook driftig was geworden, sloeg den man op dezelfde wijze; de blik en de houding der broeders waren toen zoo volmaakt gelijk, dat ik voor het eerst meende te ontdekken, dat zij tweelingen moesten zijn.

„Van het oogenblik af, dat wij aan de buitenste poort waren aangekomen (die wij gesloten vonden, en welke een der broeders opengemaakt had, om ons binnen te laten en welke hij daarna weder achter zich gesloten had), vernam ik luide kreten uit eene der bovenkamers. Ik werd dadelijk naar deze kamer gebracht, terwijl de kreten hoe langer hoe harder klonken, naarmate wij de trappen opklommen, en in het vertrek, op het bed, vond ik eene zieke, aan hevige hersenontsteking lijdende.

„De zieke was eene schoone jonge vrouw, — zeker niet veel meer dan twintig jaren oud. Haar hoofdhaar hing los en ongekamd neder, hare armen waren met sjerpen en doeken aan hare zijde vastgebonden. Ik merkte op, dat al deze banden deelen waren van de kleeding van een man. Op een daarvan, eene sjerp met galons, van een gala-gewaad, zag ik een adellijk wapen, met de letter E.

„Ik ontdekte dit alles binnen de eerste minuut, dat ik naar de zieke keek, want in hare rus-

telooze worstelingen had zij zich op het gezicht geworpen aan den rand van het bed, met het einde van de sjerp in den mond, en liep gevaar van te stikken. Mijne eerste daad was, de hand uit te strekken, om haar vrijen adem te verschaffen, en terwijl ik de sjerp wegnam, viel mijn oog op het borduurwerk in de punt daarvan.

„Ik keerde haar zachtjes om, plaatste de hand op hare borst om haar te kalmeeren en haar liggende te houden, en keek haar in het gezicht. De oogen waren starende en woest, en zij ging voort met onophoudelijk te gillen en de woorden te herhalen: „Mijn man, mijn vader, mijn broeder!” daarop telde zij tot twaalf en zeide: „Stil!” Voor één oogenblik, en niet langer, hield zij op, om te luisteren, en daarop begon zij opnieuw woest te gillen en herhaalde de woorden: „Mijn man, mijn vader, mijn broeder!” en telde weder tot twaalf, en zeide weder: „Stil!” Er was geene verandering in de opvolging dezer woorden, nog in haar toon. Er was geene andere tuschenpoozing dan geregeld voor één oogenblikke, als zij deze woorden uitgesproken had.

„Hoelang,” vroeg ik, „heeft dit geduurd?”

„Om de broeders te onderscheiden, zal ik hen den oudsten en den jongsten noemen; door den oudsten bedoel ik dengene, die het meeste gezag scheen uit te oefenen. Het was de oudste, die hernam:

„Sedert gisteravond ongeveer om dezen tijd.”

„Heeft zij een vader, een man, een broeder? Ik spreek toch niet met haar broeder?”

Hij hernam met de meeste minachting: „Neen!”

„Is er iets, dat zij in den laatsten tijd met het getal twaalf in verband kan brengen?”

„De jongere broeder hernam terstond, ongeduldig:

„Met het slaan van de klok van twaalf.”

„Ziet, heeren,” zeide ik, de handen nog op hare borst houdende, „ziet hoe hulpeloos ik ben, door de wijze waarop gij mij hierheen hebt gebracht! Als ik geweten had wat mij wachtte dan had ik eenige voorzorgen kunnen nemen. Nu moet er veel tijd verloren gaan. Op deze eenzame plaats zijn er geene geneesmiddelen te krijgen.”

„De oudste broeder keek den ander aan, die hoogmoedig tot antwoord gaf:

„Hier is een kistje met geneesmiddelen,” en hij haalde er een uit de kast en plaatste het op de tafel. — — — — —

„Ik opende eenige der fleschjes, rook er aan en bracht de stoppen even aan de lippen. Als ik iets anders had willen gebruiken dan narcotia, op zich zelve vergif, dan had ik niets van hetgeen ik daar vond kunnen bezigen.

„Zijt ge er bang voor?” vroeg de jongere broeder.

„Ge ziet, monsieur, dat ik ze gebruik,” hernam ik zonder iets meer te zeggen.

„Met vele moeite en na vele vergeefsche pogingen deed ik de zieke de dosis innemen, welke ik noodig achtte. Daar ik ze weldra wilde herhalen, en het een vereischte was om de werking daarvan gade te slaan, ging ik naast het bed zitten. Er was eene benauwde, bange vrouw tegenwoordig (de vrouw van den man, dien wij beneden in het huis gezien hadden), die zich in een hoek van de kamer teruggetrokken had. Het huis was vochtig, vervallen, slecht gemeubeld, — blijkbaar pas weder bewoond en slechts tijdelijk in gebruik. Eentige dikke oude tapijten waren voor de vensters gespijkerd om het geluid van de kreten te verdooven. Ze werden steeds nog in geregelde opvolging gehoord, met de woorden: „Mijn man, mijn vader, mijn broeder!” Dan telde zij weder tot twaalf, en riep: „Stil!” Haar ijlen in de koorts was zoo hevig, dat ik de banden van hare armen niet had durven afnemen maar ik had er naar gekeken, om mij te verzekeren, dat ze haar niet pijnlijk waren. De eenige vonk van hoop scheen te zijn, dat, door de hand te leggen op de borst van de lijderesse, ik haar in zoover tot bedaren bracht, dat eenige minuten lang de stuipertrekkingen van de geheele gestalte ophielden. Op het gillen had het geene uitwerking; hare kreten waren geregeld als een klokslag.

„Daar ik zag dat mijne hand dezen invloed had, bleef ik naast het bed zitten, wel een half uur, terwijl de beide broeders toekeken; toen zeide de oudste:

„Er is nog een zieke.”

„Ik schrikte en vroeg: Is het een dringend geval?”

„Dat dient ge zelf te zien,” hernam hij onverschillig en nam een licht van de tafel. — — — — —

„De andere zieke lag op eene achterkamer, eene tweede trap op, op eene soort van zoldering, boven een stal. Een gedeelte van dit vertrek had een laag gepleisterd plafond; het overige was open tot onder de pannen van het spits toeloopende dak, waarvan men de balken zag. Hooi en stroo waren in dit gedeelte van de ruimte opgestapeld, met wat takkebossen en een hoop appels, op zand liggende. Ik moest er doorheen gaan, om het andere gedeelte van de kamer te bereiken. Mijn geheugen is nauwkeurig en onverzwakt.

„Ik beproef het met deze bijzonderheden, en ik zie alles in mijne cel in de Bastille, heden, bij het einde van het tiende jaar mijner gevangenschap, even duidelijk als ik het dien nacht zag.

„Op wat hooi, op den vloer, met een kussen onder het hoofd, lag een schoone boerenjongen, — op zijn best zeventien jaar oud. Hij lag op den rug, met samengenepen lippen, en de strakke oogen naar boven gericht. Ik kon niet zien waar hij gewond was, toen ik naast hem nederknielde, maar ik zag, dat hij stervende

was aan eene wond, door een scherp werktuig toegebracht.

„Ik ben dokter, mijn arme jongen,” zeide ik, „laat mij er naar kijken.”

„Dat wil ik niet,” zeide hij; „laat me met rust!”

„De wond was onder zijne hand verborgen; ik haalde hem over ze weg te nemen, om er naar te zien. Het was een degenstoot, zeker twintig, of vier en twintig uren vroeger toegebracht, en niets had hem kunnen redden, zelfs indien er dadelijk hulp bij geweest ware. Hij was nu zijn einde nabij. Terwijl ik naar den oudsten broeder opkeek, zag deze neder op den schoonen jongen, wiens leven dus wegvloog, alsof hij een gewonde vogel, een haas, of een konijn ware, — in geenen deele een evenmensch.

„Hoe is dit in zijn werk gegaan, mijnheer?” vroeg ik.

„Een dolzinnige, gemeene hond! Een lijf-eigene! Hij dwong mijn broeder den degen tegen hem te trekken, en is gevallen door het zwaard van mijn broeder als een edelman!”

„Er was geen zweem van medelijden, droefheid of daarmede verwante menschelijkheid in dit antwoord. De spreker scheen te denken, dat het lastig was een wezen, van aard zoo verschillend van den zijne, daar stervende te hebben, en dat het beter zou geweest zijn, indien hij gestorven ware op de gewone dagelijksche wijze van dergelijk ongedierte. Hij was geheel onvatbaar voor eenig gevoel van medelijden met den jongen of zijn lot.

„De oogen van den jongen hadden zich langzamerhand tot hem gekeerd terwijl hij sprak; nu keerden zij zich langzaam tot mij.

„Dokter, die edele heeren zijn zeer trotsch. Zij plunderen ons, mishandelen ons, dooden ons; maar soms blijft ons ook nog wat trots over. Zij — hebt gij haar gezien, dokter?”

„Het schreeuwen en gillen was hier nog hoorbaar, hoewel door den afstand verflauwd. Hij sprak er van alsof zij bij ons ware.

„Ik heb haar gezien,” zeide ik.

„Zij is mijne zuster, dokter. Zij hebben sedert jaren hunne rechten misbruikt, deze edelen, op de zedigheid en de deugd onzer zusters; maar er zijn nog brave meisjes onder ons. Dat weet ik; dat heb ik mijn vader hooren zeggen. Zij was ook een braaf meisje. Zij was met een braven jongen verloofd, een zijner boeren. Wij zijn allen boeren van hem, — van den man, die dáár staat. De ander is zijn broeder, — de slechtste van het slechte ras.”

„Het was slechts met de grootste moeite, dat de jongen zijne lichamelijke kracht bijeenhield om te spreken; maar zijn geest sprak met eene verschrikkelijke klem.

„Wij werden zoodanig beroofd door dien man, die dáár staat, gelijk het ons gemeene honden allen gaat met die meerdere wezens,

— zoodanig door hem zonder genade belast, genoodzaakt zonder loon voor hem te werken, genoodzaakt zijn koren in onzen molen te malen, honderden van zijn tam gevogeltje met onzen schralen oogst te voeden, terwijl, zoo ons het leven lief was, het ons streng verboden werd zelve eenigen tammen vogel te houden; wij werden zoodanig uitgeplunderd en afgezet, dat, als we een stuk vleesch bij toeval kregen, wij het in angst en vrees achter de dichtgegrendelde deur en de gesloten luiken opaten, opdat zijn volk het niet zien zou en het ons ontnemen; — wij werden, zeg ik, zoodanig uitgeplunderd en uitgemergeld en tot zulke armoede gebracht, dat mijn vader zeide, dat het iets verschrikkelijks was een kind te hebben in deze wereld, en dat wij vurig den hemel moesten smeecken, dat onze vrouwen onvruchtbaar mochten zijn en ons ellendig ras uitsterven!”

„Ik had nooit te voren aldus het gevoel van onderdrukt te zijn als een vuur zien losbarsten. Ik had vermoed, dat het ergens onder het volk moest schuilen; maar ik had het nooit zien uiteen, tot ik dien stervenden jongen zag.

„In weerwil van dit alles, dokter, trad mijne zuster in het huwelijk. Hij was te dier tijd sukkelend, de arme jongen, en zij trouwde met haar minnaar, om hem te kunnen oppassen en troosten in ons hutje, in ons hondenhok, zooals die man het noemen zou. Slechts eenige weken na hun huwelijk werd zij gezien en bewonderd door den broeder van dezen man hier, en hij vroeg hem haar aan hem te leenen, — want wat is een echtgenoot onder ons! Hij was gewillig genoeg; maar mijne zuster was braaf en deugdzaam en haatte zijn broeder met een haat, die even bitter was als de mijne. Wat deden dan die twee, om haar man over te halen zijn invloed op haar te gebruiken, om hare toestemming te verkrijgen?”

„De oogen van den jongen, welke tot dusverre op de mijne waren gevestigd geweest, keerden zich nu langzaam tot den toeschouwer, en op beider gelaatstrekken las ik, dat hij niets dan de waarheid sprak. De twee soorten van trots, die daar vijandig tegenover elkaar stonden, kan ik zelfs hier in de Bastille nog zien; de edelman achteloos en onverschillig; de boer beziel met een lang onderdrukt gevoel en harts-tochtelijke wraakzucht.

„Gij weet, dokter, dat die Edelen, onder andere rechten, ook het recht hebben om ons gemeene honden voor de kar te spannen en ons die te doen trekken. Zij spannen hem zoo in en deden hem trekken. Gij weet ook, dat zij het recht hebben ons den heelen nacht buiten te laten blijven, om de kikkers stil te houden, opdat hun edele slaap niet gestoord worde. Zij lieten hem den heelen nacht buiten in de ongezonde nevels, en over dag bevalen zij hem weder in te spannen. Maar hij liet zich niet

overhalen! Neen! toen hij op zekeren dag uit het tuig losgelaten werd, op klokslag twaalf uur, om iets te eten, als hij iets te eten kon vinden, snikte hij twaalfmaal, — eenmaal bij elken slag van de klok, — en hij stierf in hare armen."

"Niets ter wereld had het leven in den jongen kunnen houden, dan zijn vast besluit om al zijne grieven te openbaren. Hij hield met geweld de opkomende schaduw van den dood terug, evenals hij met geweld de gebalde rechtermuist gesloten op zijne wond gedrukt hield.

"Daarop, met toestemming, met behulp van dezen man, sleepte zijn broeder haar weg; — in weerwil van hetgeen ik weet dat zij aan zijn broeder verteld moet hebben, — en wat u, dokter, niet lang onbekend kan blijven, indien gij het niet reeds weet, — sleepte zijn broeder haar weg, — tot zijn vermaak en genoegen, voor een korten tijd. Ik zag haar op weg voorbijgaan. Toen ik de tijding naar huis bracht, brak het hart van onzen vader; hij uitte geen der woorden, waarmede het vervuld was. Ik voerde mijne jonge zuster, — ik heb eene tweede, — naar eene plaats, waar zij buiten het bereik van dezen man blijven, en waar zij nooit ten minste zijne lijfeigene zal worden. Daarna spoorde ik zijn broeder op, en klom gisteravond hier in, — een gemeene hond, maar met den degen in de vuist. — Waar is het zoldervenster? Het was ergens hier."

Het begon donker te worden voor zijne oogen; de wereld verdween langzamerhand voor zijne blikken. Ik keek rond en zag dat het hooi en het stroo vertrap lag op den vloer, alsof men daar geworsteld had.

"Zij hoorde mij en vloog hier binnen. Ik beval haar niet te naderen, tot ik hem doodgeslagen had. Hij was haar gevolgd en wierp mij eerst eenige geldstukken toe; daarop sloeg hij naar mij met zijne zweep. Maar ik, hoewel slechts eene gemeene hond, viel hem zoodanig aan, dat hij den degen trekken moest. Hij mocht den degen, die besmet werd met mijn gemeen bloed, in zoovele stukken breken als hij verkoos, — hij moest hem trekken om zich te verdedigen, — hij had al zijne behendigheid nodig om zijn leven te redden!"

"Ik had een paar oogenblikken te voren een gebroken degen onder het hooi zien liggen; — het was het wapen van een edelman. Elders lag een oud zwaard, schijnbaar van een soldaat.

"Richt me nu op, dokter! Richt me nu op! Waar is hij?"

"Hier is hij niet," zeide ik, terwijl ik den jongen ondersteunde, in het denkbeeld, dat hij van den jongeren broeder sprak.

"Ah! hoe trotsch ook deze Edelen zijn, hij durft mij niet meer aanzien! Waar is de man, die hier was? Keer mij naar hem toe!"

"Ik deed gelijk hij verzocht, en steunde zijn

hoofd tegen mijne knie. Maar voor het oogenblik met eene buitengewone kracht begaafd, richtte hij zich geheel op, mij noodzakende om ook op te staan, om hem te kunnen ondersteunen.

"Markies," zei de jongen, tot hem gekeerd, nu met opengespalkte, strakke oogen en opgeheven rechterhand, "op den dag, waarop al deze dingen verantwoord moeten worden, roep ik u en de uwen op, tot den laatsten van uw bedorven ras toe, om ze te verantwoorden! Ik merk u met dit teeken van het kruis in bloed, tot een teeken, dat ik dat doen zal. Op den dag, waarop dit alles verantwoord zal worden, roep ik uw broeder op, als den slechtsten van het slechtste ras, om ze één voor één te verantwoorden. Ik merk hem met dit kruis van bloed, zooals ik u gemerkt heb, tot een teeken dat ik dat doen zal!"

"Tweemaal legde hij de hand op de wond in zijne borst en maakte met den wijsvinger het teeken van het kruis in de lucht. Hij bleef een oogenblik staan, met opgeheven vinger, en toen die zakte, zakte hij ook ineen, en ik legde hem dood neder. — — — — —

"Toen ik aan het bed van de jonge vrouw terugkeerde, vond ik haar steeds ijende op dezelfde eentonige en geregelde wijze. Ik wist, dat dit nog vele uren aanhouden kon, en dat het waarschijnlijk eindigen zou in de stilte van het graf.

"Ik gaf haar eene tweede dosis van de geneesmiddelen, die ik haar reeds toegediend had, en bleef naast haar zitten tot laat in den nacht. Het doordringende geluid harer kreten verminderte niet; zij aarzelde nooit in de duidelijkheid of in de geregelde opvolging harer woorden. Ze luidden steeds: "Mijn man, mijn vader, mijn broeder! Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht, negen, tien, elf, twaalf. Stil!"

"Dit duurde zes en twintig uren na het oogenblik van mijne aankomst. Ik was tweemaal van haar weggegaan en teruggekeerd en zat weer naast haar, toen zij begon te bezwijken. Ik deed het weinige, wat ik kon, om haar bij te staan, maar straks verzonk zij in eene lethargie en lag als dood.

"Het was alsof eindelijk wind en regen na een vreeselijken storm bedaard waren. Ik maakte hare armen los, en riep de vrouw om mij te helpen, haar bed en gescheurde kleederen in orde te brengen. Toen was het, dat ik ontdekte, dat zij in den toestand verkeerde van eene vrouw, die moeder verwacht te worden; — toen was het ook, dat ik de weinige hoop verloor, die ik gekoesterd had.

"Is zij dood?" vroeg de Markies, dien ik steeds den oudsten broeder zal noemen, die, met de rijlaarzen nog aan, pas van zijn paard was gestegen, toen hij in de kamer trad.

"Niet dood," hernam ik, "maar zij zal weldra sterven."

„Wat is toch dat gemeene volk sterk!" zeide hij met eenige nieuwsgierigheid op haar nederziende.

„Er is eene verbazende kracht," zeide ik, „in droefheid en wanhoop."

„Hij lachte eerst om mijne woorden, maar daarop fronste hij de wenkbrauwen. Hij schoof een stoel met den voet dicht bij den mijnen, gaf de vrouw in de kamer een wenk om zich te verwijderen en zeide fluisterend: „Dokter, toen ik mijn broeder in moeilijkheden gewikkeld vond met dit canaille, gaf ik hem den raad om uwe hulp in te roepen. Uw naam is goed, en als jongmensch, die fortuin wil maken, zult ge waarschijnlijk wel weten wat uw belang medebrengt. Al hetgeen ge hier ziet, is iets dat men wel ziet, maar waarvan men niet spreekt."

„Ik luisterde naar de ademhaling van den zieke, en ontweek dus een antwoord.

„Vereert gij mij met uwe oplettendheid, dokter?"

„Monsieur," hernam ik, „in mijn beroep worden de mededeelingen der zieken altijd als een geheim beschouwd."

„Ik was voorzichtig met mijn antwoord, want ik was zeer ontroerd door al hetgeen ik gezien en gehoord had.

„Hare ademhaling was zoo moeilijk na te sporen, dat ik heel voorzichtig den pols en het hart onderzocht. Zij leefde; maar dit was alles. Toen ik rondkeek, en weder ging zitten, vond ik beide broeders, die mij oplettend waarnamen. — — — — —

„Ik schrijf met zooveel moeite; de koude is zoo streng, ik vrees zoozeer overvallen en in eene onderaardsche cel in geheele duisternis opgesloten te worden, dat ik mijn verhaal verkorten moet. Er is niets verwards, er ontbreekt niets aan mijn geheugen; ik zou elk woord kunnen herhalen, dat ooit tusschen mij en die broeders gewisseld werd.

„Zij bleef nog eene week leven. In den laatsten tijd kon ik een paar woorden, die zij tot mij zeide, verstaan, door mijn oor dicht bij hare lippen te houden. Zij vroeg mij waar zij was, en ik zeide het haar. Zij vroeg mij wie ik was, en ik zeide het haar. Het was tevergeefs, dat ik naar haar naam vroeg. Zij schudde het hoofd zachtjes op het kussen, bewaarde haar geheim, zooals de jongen gedaan had.

„Ik had geene gelegenheid om haar eenige vraag te doen, tot ik den broeders vertelde, dat zij snel afnam en geen dag meer leven kon. Tot op dat oogenblik, hoewel zij niemand zag dan de vrouw en mij zelven, was altijd een der beide broeders op de loer, achter de gordijnen van het bed, als ik daar was. Maar, toen het zoo ver was, schenen zij onverschillig omtrent al wat tusschen ons voorviel, — alsof — zoo kwam het mij voor — ik ook een stervende ware.

„Ik had gedurig opgemerkt, dat het hun hoogmoed bitter krenkte, dat de jongere broeder (zooals ik hem nu kende) had moeten vechten tegen een boer, — zelfs een boerenjongen. De eenige bedenking die beiden scheen te hinderen, was de gedachte, dat dit zeer vernederend was voor de familie en daarbij bespottelijk. Zoo dikwerf ik den blik van den jongeren broeder ontmoette, herinnerde mij de uitdrukking daarvan, dat hij mij haatte wegens hetgeen ik van den jongen vernomen had. Hij was vleierder en beleefder dan de oudere broeder, — maar ik merkte dit wel op. Ik zag ook, dat ik den ouderen broeder hinderlijk was.

„De zieke stierf twee uren vóór middernacht, — volgens mijn horloge, bijna, op de minuut na, op het hetzelfde uur als waarop ik haar voor de eerste maal zag. Ik was alleen bij haar, toen haar verwelkt maar jeugdig hoofd zachtjes op zijde zonk en al haar aardsch lijden en ellende gedaan was.

„De broeders waren beneden in de kamer, ongeduldig wachtende om weg te rijden. Terwijl ik alleen naast het bed zat, had ik gehoord, hoe zij in de kamer heen en weer liepen, met de zweepen op hunne rijlaarzen slaande.

„Is zij eindelijk dood?" vroeg de oudste broeder, toen ik binnentrad.

„Zij is dood," hernam ik.

„Ik wensch er u geluk mede, broeder," zeide hij zich omkeerende.

„Hij had mij al vroeger geld geboden, welks ontvangst ik steeds uitgesteld had. Hij gaf mij nu eene goudrol. Ik nam ze uit zijne hand, maar legde ze op tafel neder. Ik had over de zaak nagedacht en besloot niets aan te nemen.

„Vergeef mij, in deze omstandigheden kan ik niets aannemen."

„Zij wisselden blikken met elkaar, maar bogen tegen mij, zooals ik tegen hen gebogen had, en wij scheidden zonder een woord meer te spreken. — — — — —

„Ik ben vermoeid, — vermoeid, — uitgeput door overmaat van ellende. Ik kan wat ik met deze magere hand geschreven heb, niet overlezen.

„Den volgenden morgen vroeg werd de goudrol aan mijn huis afgegeven in een doosje aan mijn adres. Van het begin af had ik zorgvuldig overlegd wat mij te doen stond. Ik besloot dien dag een geheimen brief aan den Minister te zenden, om hem kennis te geven van de twee zieken, die ik had moeten behandelen, en van de plaats waar ik heengegaan was: met één woord, met opgave van alle omstandigheden. Ik wist welken invloed hij bij het Hof bezat, en welke vrijheden de edelen genoten, en ik verwachtte wel, dat er nooit iets meer van de zaak gehoord zou worden, maar ik wenschte den last van mijn eigen gemoed af te werpen. Ik had de zaak geheim gehouden, zelfs voor mijne vrouw,

— en ik besloot dit ook in mijn brief te melden. Ik vreesde zelf hoegenaamd geen gevaar; maar het was mij bewust, welk gevaar voor anderen daaruit ontstaan kon, als zij iets wisten van hetgeen ik beleefd had.

„Ik had dien dag veel te doen, en kon des avonds mijn brief niet afkrijgen. Den volgenden morgen stond ik veel vroeger dan anders op, om hem af te maken. Het was de laatste dag van het jaar. Ik had het schrijven juist ten einde gebracht, toen men mij kwam waarschuwen, dat eene dame wachtende was om mij te spreken. — — — — —

„Ik word hoe langer hoe ongeschikter voor de taak, welke ik mij zelve opgelegd heb. Het is zoo koud, zoo donker, — mijne zinnen zijn zoo dof; — de somberheid, die mij drukt, is zoo verschrikkelijk.

„De dame was jong, innemend en schoon, maar had het uiterlijk niet van iemand die lang leven zal. Zij was zeer ontroerd. Zij maakte zich bekend als de echtgenoot van den Markies St. Evrémonde. Ik bracht den titel, waarmede de boerenjongen den oudsten broeder aangesproken had, met den letter, op de sjerp geborduurd, in verband, en het koste mij geene moeite tot het besluit te komen, dat ik dien edelman nog onlangs gezien had.

„Mijn geheugen is nog nauwkeurig, maar ik kan de woorden van ons gesprek niet opteekenen. Ik vermoed, dat ik strenger bewaakt word dan vroeger, en ik weet niet wanneer men mij gadeslaat. — — Zij had gedeeltelijk gest, gedeeltelijk de hoofdomstandigheden ontleedt van de wreede geschiedenis, — van de rol, welke haar man daarin gespeeld had, en van de hulp, welke men van mij ingeroepen had. Zij wist niet dat het meisje dood was. Zij had gehoopt, zeide zij, in het geheim eenige vrouwelijke sympathie te kunnen betoonen; zij had gehoopt de wraak des Hemels te kunnen afkeeren van een geslacht, dat zich lang bij de lijdende menigte gehaat had gemaakt.

„Zij had reden te gelooven, dat eene jongere zuster nog leefde, en haar vurigste wensch was om die zuster bij te staan. Ik kon haar niets anders zeggen, dan dat die zuster bestond; — meer wist ik niet. De aanleiding, welke zij gevonden had om bij mij te komen, terwijl zij in mij vertrouwen stelde, was de hoop geweest, welke zij gekoesterd had, dat ik haar met den naam en de woonplaats van die zuster zou kunnen bekend maken. En tot dit oogenblik van elende zijn beide mij vreemd gebleven. — — —

„De brokken papier beginnen mij te ontbreken. Gisteren werd mij er een ontnomen, — met eene waarschuwing. Ik moet heden mijn verhaal ten einde brengen.

Zij was eene goede medelijdende vrouw, en niet gelukkig in haar huwelijk. Hoe kon zij dat ook zijn?” De broeder wantrouwde haar en hield

niet van haar, en zijn invloed werkte haar steeds tegen; — zij vreesde hem en haar echtgenoot daarbij. Toen ik haar naar beneden bracht, naar haar rijtuig, was er een lieve jongen in, van twee- of driejarigen leeftijd.

„Om zijnentwil, dokter,” zeide zij, door hare tranen op hem wijzende, „zou ik alles willen doen wat ik kan, om het kwaad uit te wischen. Ik heb een voorgevoel, dat, als er geene andere onschuldige vergoeding geschiedt, — hij dat alles eens zal moeten verantwoorden. Al wat ik nog heb van mij zelve, — en dat is weinig meer dan wat eenige juweelen waard mogen zijn — zal ik hem in last geven, als zijn eerste plicht in dit leven, met het rouwbeklag en de sympathie zijner doode moeder, aan dit ongelukkige huisgezin ter hand te stellen, als de zuster maar opgespoord kan worden.”

„Zij kuste het kind en zeide, terwijl zij hem liefkoosde:

„Het is om uw eigen best, liefste! Gij zult wel goed blijven; kleine Charles?”

„Het kind antwoordde onbevangen: „Ja!” Ik kuste haar de hand en zij nam den jongen in de armen en reed weg. Ik zag haar nooit weder.

„Daar zij den naam van haar man slechts genoemd had, in het denkbeeld dat ik hem reeds kende, maakte ik geene melding daarvan in mijn brief. Ik sloot het schrijven dicht, en daar ik het geen mensch toevertrouwde, bezorgde ik het dien dag zelf.

„Dien avond, den laatsten avond van het jaar, schelde iemand, in het zwart gekleed, aan mijne huisdeur aan, vroeg om mij te spreken en volgde zachtjes mijn knecht, Ernest Defarge, die nog een jongen was, naar boven. Toen mijn knecht in de kamer trad, waar ik bij mijne vrouw zat, — o! mijne vrouw, mijne beminde vrouw, mijne schoone, jonge Engelsche vrouw! zagen wij den man, die de knecht meende dat aan de poort wachtte, zwiggend achter hem staan.

„Hij zeide dat het voor iemand was die ernstig ziek lag in de Rue St. Honoré. Ik zou niet lang opgehouden worden; hij had zijn rijtuig al voor de deur.

„Dat rijtuig bracht mij hierheen; het bracht mij naar het graf. Zoodra ik de huisdeur uit was, werd een zwarte doek van achteren vast om mijn mond en mijne armen samengebonden. De twee broeders kwamen van den overkant van de straat en indentificeerden mij met een wenk. De Markies trok den brief uit zijn zak, welken ik geschreven had, wees hem mij, verbrandde hem aan de vlam eener lantaren, waarmede men bijlichtte, en trapte de gloeiende asch met den voet uit. Er werd geen woord gesproken; ik werd hierheen gebracht, — levend in het graf.

„Indien het God behaagd had, aan een van deze hardvochtige broeders in te geven, dat hij mij in den loop van al deze verschrikkelijke

jaren eenige tijding van mijne vrouw moest doen geworden, — al ware het alleen geweest, om mij met een enkel woord te laten weten, of zij levend of dood was, — dan zou ik wellicht gedacht hebben, dat de Hemel hen niet geheel en al verzaakt had. Maar nu geloof ik, dat het teeken van het roode kruis noodlottig voor hen is, en dat zij geen deel hebben aan de hemelsche genade. En hen en hunne nakomelingen, tot den laatsten van hun geslacht, klaag ik aan; — ik, Alexandre Manette, de ongelukkige gevangene, op dezen laatsten nacht van het jaar

Het was nauwelijks nodig, bij dat Tribunaal en dat gehoor aan te wijzen, waarom de Defarges dat papier niet geopenbaard hadden, evenals zulks met de overige zegeteekenen uit de Bastille gebeurd was, maar, hun tijd afwachtende, het zorgvuldig verborgen hadden. Het was haast niet nodig aan te toonen, dat het gehate geslacht lang verwenscht was geweest in St. Antoine, en dat de naam in het noodlottige register daarin gewerkt was. De man was niet geschapen, wiens deugd en verdiensten hem op dien dag en op die plaats tegen zulk eene

ZIJN HOOFD EN HALS WAREN ONTBLOOT, EN TERWIJL HIJ MET EEN HULPELOOZEN BLIK RONDKEEK TROK HIJ ZIJNE JAS UIT, EN LIET DIE OP DEN GROND VALLen. (Blz. 166).

1767, in mijne onuitsprekelijke ellende, denonceer hen tegen den dag, waarop al die dingen verantwoord zullen worden. Ik denonceer hen aan Hemel en aarde!"

Een verschrikkelijk geluid verhief zich, toen men gedaan had met dit stuk voor te lezen. Een moordziek en ongeduldig gebrul, dat niets duidelijks uitdrukte dan bloeddorst. Het verhaal wekte de meest wraakzuchtige driften van die tijden op, en er was geen hoofd in Frankrijk dat niet daaronder gevallen zou zijn.

beschuldiging zouden hebben staande gehouden.

En het was nog ongelukkiger voor den gevangene, dat de aanklager een bekend burger was, zijn oprechte vriend en de vader zijner vrouw. Het was een der waanzinnige pogingen van het volk, om de zeer twijfelachtige volksdeugden der oudheid na te apen, met offeranden en zelfopofferingen op het altaar van het vaderland. Dus, toen de voorzitter zeide (en als hij het niet gezegd had, zou zijn eigen hoofd op zijne schouders niet vastgestaan hebben), dat de goede geneesheer van de Republiek nog meer

verdiensten jegens die Republiek zou hebben, door een gehaat geslacht van aristocraten uit te roeien, en dat hij, zonder twijfel, een gloed van heilige vreugde zou gevoelen, als hij zijne dochter tot eene weduwe en haar kind tot eene wees maakte, heerschte er niets in het rond dan eene woeste opgewondenheid en patriottische geestdrift, zonder een zweem van menschelijk medelijden.

„Veel invloed heeft die dokter op zijne omgeving?” mompelde Madame Defarge met een glimlach tot *La Vengeance*. „Red hem nu, mon docteur, red hem!”

Bij elke stem van elk lid van de Jury verhief zich een woest gebrul. Nogmaals en nogmaals. Gebrul en gebrul.

Met eenparige stemmen: „In zijn hart en door afkomst een aristocraat, een vijand der Republiek, een overbekend onderdrukker van het volk. Brengt hem terug naar de Conciergerie en binnen vier en twintig uren naar de Guillotine.”

XI.

DE SCHEMERING.

De ongelukkige vrouw van den onschuldige, die aldus ter dood veroordeeld was, stortte neder, toen het vonnis uitgesproken werd, alsof zij doodelijk getroffen ware. Maar zij uitte geene klacht, en zoo krachtig klonk de stem in haar hart, die haar zeide, dat zij in de eerste plaats hem in zijne ellende ondersteunen moest en die niet vermeederen, dat zij zelfs na dezen schok spoedig zich zelve weer meester was.

Daar de rechters deel moesten nemen aan eene volksdemonstratie op straat, werden de zittingen van het Tribunaal geschorst. De drukte en het gewoel bij de deuren en in de gangen, bij het leegloopen van de gerechtszaal, hadden nog niet opgehouden, toen Lucie daar stond met de armen naar haar man uitgestrekt, met niets dan liefde en troost op haar gelaat.

„O, als ik hem bereiken kon! Als ik hem nog eenmaal omhelzen mocht! O, goede burgers, als gij ons slechts dat wildet toestaan!”

Er was slechts één cipier overgebleven, met twee van de vier mannen, die hem den vorigen avond gearresteerd hadden, en Barsad. Het volk had zich gehaast om weg te komen naar de verstrooiing op straat. Barsad stelde dus den anderen voor:

„Laat haar hem maar omhelzen; het duurt slechts één oogenblik!”

Men stemde stilzwijgend toe, en droeg haar over de banken in de zaal tot eene plaats, waar hij, door zich over de bank der gevangenen heen te buigen, haar in de armen kon sluiten.

„Vaarwel, liefste mijner ziel! Mijn laatste

zegen is voor u, liefste! Wij zullen elkaar dáár wederzien, waar de vermoeide zijne rust vindt!”

Dit waren de woorden van haar man, terwijl hij haar aan zijn hart drukte.

„Ik zal het dragen, Charles. Ik word door den Hemel ondersteund: — denk niet aan mijn lijden. Geef mij nog een zegen voor ons kind!”

„Ik zegen haar door u. Ik kus haar door u. Ik zeg haar vaarwel door u!”

„Mijn man! Neen! nog één blik!” Hij rukte zich al van haar los. „Wij zullen niet lang gescheiden zijn. Ik voel, dat straks mijn hart zal breken; maar zoolang ik kan, zal ik mijn plicht doen, en als ik haar verlaat, zal God haar vrienden zenden, zooals Hij voor mij zorgde.”

Haar vader was haar gevolgd, en zou voor beiden geknield hebben, als Darnay de hand niet uitgestrekt had om hem te grijpen en gezegd had:

„Neen, neen! wat hebt gij gedaan, — wat hebt gij gedaan, zeg ik, dat gij voor ons zoudt knielen. Wij weten nu wat gij geleden hebt, toen gij mijne afkomst vermoedde. Wij weten nu welken natuurlijken afkeer gij te bekampen hadt, en hoe gij om harentwil dien overwonnen hebt. Wij danken u van ganscher harte, volgens onze liefde en onzen plicht. De Hemel zij met u!”

Het eenige antwoord van haar vader was, dat hij met de vingers door de haren streek, en met een angstkreet de handen wrong.

„Het kon niet anders zijn,” hernam de veroordeelde. „Alles heeft samengewerkt om het zoover te brengen. Het was de steeds vergeefsche poging om het vertrouwen, door mijne arme moeder in mij gesteld, te rechtvaardigen, dat mij tot zulk een noodlottig einde, in uwe nabijheid bracht. Goed kan nooit uit zooveel kwaad voortspruiten; een gelukkiger einde zou, na zulk een rampzalig begin, onnatuurlijk geweest zijn. Wees getroost en vergeef mij. De Hemel zegene u!”

Terwijl men hem wegsleepte, liet zijne vrouw hem los en stond hem na te staren, met de handen in eene biddende houding gevouwen en met eene stralende uitdrukking op haar gelaat, waarop zelfs iets zweefde, dat naar een berustenden glimlach zweemde. Terwijl hij echter door de gevangenisdeur trad, keerde zij zich om, legde liefderlijk het hoofd op haars vaders borst, trachtte iets tot hem te spreken en viel neder voor zijne voeten.

Op dat oogenblik schoot Sydney Carton uit den somberen hoek, waar hij tot dusver onbeweeglijk was gebleven, en beurde haar op. Slechts haar vader en de heer Lorry waren meer tegenwoordig. Zijn arm beefde terwijl hij haar oplichtte en haar hoofd ondersteunde. Toch was er iets in zijne houding, dat niet alleen van medelijden getuigde, — maar ook een mengsel van trots vertoonde.

„Zal ik haar naar het rijtuig brengen? Zij zal mij niet zwaar vallen.”

Hij droeg haar zachtjes naar buiten, en legde haar voorzichtig in de koets. Haar vader en hun oude vriend klommen er in, terwijl hij naast den voerman op den bok plaats nam.

Toen zij aan de poort kwamen, waar hij slechts eenige uren geleden in de duisternis getoefd had, om zich te verbeelden op welke der steenen haar voet gerust moest hebben, beurde hij haar weder uit het rijtuig en droeg haar naar boven, naar hunne kamers. Daar legde hij haar op eene canapé neder, terwijl haar kind en juffrouw Pross bij haar stonden te weenen.

„Zoek haar niet bij te brengen,” zeide hij zachtjes tot de laatstgenoemde, „het is het best voor haar zoo te blijven, — zoolang het slechts eene onmacht is.”

„Carton, Carton, lieve Carton!” riep de kleine Lucie, opspringende, om hem driftig de armen om den hals te slaan, in eene vlaag van harts-tochtelijke droefheid, „nu gij er zijt, zult gij wel iets doen om mama te helpen, — om papa te redden! O! zie haar maar aan, lieve Carton! kunt gij, die zooveel van haar houdt, haar zoo zien?”

Hij boog zich over het kind en legde de bloeiende wang tegen de zijne. Hij zette het meisje zachtjes neder en keek hare bewustelooze moeder aan.

„Eer ik heenga,” zeide hij aarzelend: „mag ik haar één kus geven?”

Men herinnerde zich later, dat toen hij zich over haar heen boog en haar gelaat met zijne lippen aanraakte, hij eenige woorden voor zich heen mompelde. Het kind, dat dicht bij hem stond, herhaalde ze later en vertelde aan hare kleinkinderen, toen zij zelve eene deftige oude dame was, dat zij hem had hooren zeggen: „Een leven dat u dierbaar is!”

Toen hij in de aangrenzende kamer gekomen was, keerde hij zich plotseling om tot den heer Lorry en haar vader en zeide:

„Gij bezat gisteren veel invloed, dokter Manette; — beproef ten minste heden wat u overblijft. Die rechters en al de machthebbenden hier zijn u genegen en zeer dankbaar voor uwe diensten, niet waar?”

„Niets dat Charles aanging werd voor mij geheim gehouden. Men verzekerde mij plechtig dat ik hem zou kunnen redden, en ik redde hem.”

Hij was zeer ontroerd, toen hij dit antwoord gaf, en sprak zeer langzaam.

„Beproof het nog eens bij hen. Er zijn slechts weinige uren over tusschen heden en morgenmiddag: doe dus nogmaals uw best.”

„Dat zal ik doen. Ik zal geen oogenblik rusten.”

„Dat is goed. Ik heb wel eens gezien, dat zulke energie, als gij bezit, groote dingen gedaan kreeg, — hoewel nooit,” voegde hij er bij, met

een zucht en een glimlach tegelijk, „hoewel nooit zoo iets als dit. Maar beproef het slechts! Hoe weinig waarde het leven heeft als men er misbruik van maakt, die inspanning blijft het waard. Het zou niets kosten het op te offeren, als dat niet het geval ware.”

„Ik zal dadelijk bij den openbaren aanklager en den voorzitter gaan,” zei dokter Manette, „en ik zal ook bij anderen gaan, die het beter is niet te noemen. Ik zal ook schrijven, — maar wacht! Er is heden een feest op straat, en geen mensch zal vóór den avond te vinden zijn.”

„Dat is waar. Nu! het was op zijn best slechts eene flauwe hoop, en gij verliest niet veel door het tot hedenavond uit te stellen. Ik zou echter gaarne vernemen of het u gelukt is, — hoewel reken er op, dat ik weinig verwachting heb! Wanneer zult gij waarschijnlijk niet ontzagwekkende menschen gezien hebben, dokter Manette?”

„Dadelijk na het vallen van den avond, hoop ik. Binnen een paar uren.”

„Het zal kort na vieren donker zijn. Laat ons nog een uur of wat er bijdoen. Als ik tegen negen uur bij den heer Lorry ga, zal ik daar vernemen, hetzij door u zelve, of door uw vriend, wat ge hebt kunnen gedaan krijgen?”

„Ja.”

„Ik wensch u veel voorspoed!”

De heer Lorry volgde Sydney naar de buitenste deur, en hem op den schouder tikkende terwijl hij op het punt stond van weg te gaan, deed hij hem omkeeren.

„Ik heb geene hoop!” fluisterde de heer Lorry zachtjes en droevig.

„Ik ook niet.”

„Al hadden eenige dier mannen, of al die menschen, lust om hem te redden, wat eene gewaagde vooronderstelling is, — want wat geven zij hier om zijn leven, of om wiens leven ook? — twijfel ik er aan, of zij hem zouden durven redden, na dat tooneel voor het Tribunaal.

„Ik ook. Ik hoorde den slag van de bijl in dat gebrul.

De heer Lorry leunde met den arm tegen den deurstijl en liet het hoofd er op rusten.

„Wees niet neerslachtig,” zei Carton, zeer zachtjes, „treur niet! Ik moedigde dokter Manette aan tot deze poging, omdat ik gevoelde, dat die haar eenmaal troost zou kunnen schenken. Anders mocht zij denken, dat „zijn leven onnoodig verspild en opgeofferd werd,” en dat zou haar nog meer kunnen grieven.”

„Ja, ja, ja,” hernam de heer Lorry, zich de oogen afvegende, „gij hebt gelijk. Maar hij zal sterven; er bestaat geene hoop hoegenaamd.”

„Ja, hij zal sterven, er bestaat geene hoop hoegenaamd,” herhaalde Carton. En hij ging met vasten tred naar beneden.

XII.

DE DUISTERNIS.

Sydney bleef op straat staan, nog besluite-loos waarheen zijne schreden te wenden. „Om negen uur aan de Bank!” zeide hij in gepeins. „Zou het inmiddels zaak zijn mij te laten zien? Ik geloof van ja. Het beste is, dezen menschen te toonen dat er zoo iemand hier is; het is eene goede voorzorg en wellicht een noodzakelijke voorbereidende maatregel. Maar, voorzichtig, voorzichtig, voorzichtig! Ik moet eereerst over nadenken.”

Stilstaande op zijne wandeling, die reeds een bepaald doel scheen gevonden te hebben, liep hij een paar maal heen en weer in de reeds somber wordende straat, en spoorde in zijn geest de mogelijke gevolgen der uitvoering zijner gedachte na. Zijne eerste opwelling werd bekrachtigd. „Het is beter,” zeide hij, vast besloten, „dat deze menschen weten, dat zoo iemand, als ik ben, hier is.”

En hij richtte zijne schreden naar St. Antoine.

Defarge had zich dien dag voor het Tribunaal doen kennen als een kroeghouder in de wijk van St. Antoine. Het viel iemand, die de stad goed kende, volstrekt niet moeilijk, het huis te vinden, zonder eenige vraag daarnaar te doen.

Zoodra hij het huis gevonden had, kwam Carton weder uit de nauwere straten, ging bij een Restaurateur eten en viel, na tafel, vast in slaap. Voor den eersten keer, sedert vele jaren, had hij geen sterken drank gebruikt. Sedert den vorigen avond had hij niets gebruikt dan een enkel glaasje wijn, en gisteravond bij den heer Lorry had hij den brandewijn langzaam in de asch laten druppelen, als iemand, die daarmede gedaan heeft.

Het was al zeven uur toen hij verkwikt wakker werd, en weder op straat ging. Op weg naar St. Antoine bleef hij staan bij een winkel, waar een spiegel hing achter de glazen, en veranderde eventjes zijne slordige hangende halsdas, zijn kraag en de schikking van zijn verwilderd haar. Zoodra hij dit gedaan had, ging hij rechtstreeks naar het wijnhuis van Defarge en trad binnen.

Toevallig was er geen andere klant in de kamer dan Jacques Drie, met de rusteloze vingers en de krassende stem. Deze man, dien hij onder de leden van de Jury gezien had, stond bij de kleine toonbank te drinken en te praten met de Defarges, man en vrouw. La Vengeance nam deel aan het gesprek, als een geregeld lid van de huishouding. Terwijl Carton binnentrad, plaats nam en in zeer gebrekkig Fransch wat wijn bestelde, wierp Madame Defarge eerst een onverschilligen en daar-

op een scherper blik op hem, en na een derden blik, die nog scherper was, naderde zij hem zelve en vroeg wat hij besteld had?

Hij herhaalde hetgeen hij reeds gezegd had. „Zijt gij een Engelschman?” vroeg Madame Defarge, nieuwsgierig de donkere wenkbrauwen optrekkende.

Na haar aangekeken te hebben, alsof zelfs de klank van een Fransch woord moeielijk voor hem te vertolken was, hernam hij als te voren, met een bepaald vreemd accent:

„Ja, Madame, ja, ik ben een Engelschman!”

Madame Defarge ging naar de toonbank om den wijn te halen, en terwijl hij een Jakobijnsch blad opnam, en er over scheen te tobben, zonder het goed te begrijpen, hoorde hij haar zeggen:

„Ik geef u mijn woord: precies Evrémonde!”

Defarge bracht hem den wijn en wenschte hem goedenavond.

„Hoe?”

„Goedenavond!”

„O, goedenavond, burger,” terwijl hij zich inschonk. „Ah! De wijn is goed! Ik drink op de Republiek!”

Defarge keerde zich naar de toonbank en zeide:

„Wel zeker. Hij lijkt iets op hem.”

Madame hernam beslissend: „Ik zeg u, dat hij sterk op hem gelijkt.”

Jacques Drie trad verzoenend tusschen beiden en zeide: „Ziet ge, ge denkt zooveel aan hem, Citoyenne!” en de beminnelijke Vengeance voegde met een lach er bij: „Ja, op mijn woord, ge denkt er met zooveel genoegen aan, hem morgen nog eens weer te zien!”

Carton volgde de regels en de woorden van het dagblad met een langzamen vinger en met een afgetrokken gelaat, alsof hij geheel in die studie verdiept ware. Zij leunden allen met de armen op de toonbank en spraken zeer zachtjes. Na eene stilte van eenige oogenblikken, gedurende welke zij allen naar hem keken, zonder zijne geveinsde aandacht van het Jakobijnsche blad af te trekken, hervatten zij hun gesprek.

„Wat gij zegt, is geheel waar,” merkte Jacques Drie op tegen Madame Defarge: „Waarom zouden wij hier ophouden? Dat is zeer waar. Waarom zouden wij hier ophouden?”

„Nu ja,” redeneerde Defarge, „maar ergens moet men toch ophouden. De vraag is maar, waar?”

„Als allen uitgeroeid zijn,” zei Madame.

„Heerlijk!” kraste Jacques Drie. La Vengeance keurde dit ook goed.

„De uitroeping is eene schoone leer, vrouw,” zei Defarge, eenigszins verstoord; „over het algemeen heb ik er niets tegen in te brengen. Maar deze dokter heeft veel geleden; ge hebt hem heden gezien; ge hebt zijn gezicht gezien, toen het papier voorgelezen werd.”

„Ik heb zijn gezicht gezien!” herhaalde Ma-

dame, minachtend en vertoornd. „Ja! ik heb zijn gezicht gezien. Ik heb gezien, dat zijn gezicht het gezicht niet is van een waren vriend der Republiek! Laat hem op zijn gezicht passen!”

„En ge hebt ook gezien, vrouw,” zei Defarge, zich verontschuldigende, „hoe diep ellendig zijne dochter is; — en dit moet hem ook bitter, bitter bedroeven!”

„Ik heb zijne dochter gezien!” herhaalde Madame, „ja, ik heb zijne dochter meer dan eens gezien! Ik heb haar heden gezien, en ik heb haar vroeger gezien. Ik heb haar in het Tribunaal gezien, en ik heb haar op straat, bij de gevangenis gezien. Als ik slechts den vinger ophief...!” Het scheen dat zij hem ophief (want de luisteraar keek van zijne courant niet op) en daarop weer zwaar liet vallen op den rand van de toonbank, — alsof de bijl viel.

„De Citoyenne is bewonderenswaardig!” kraste het lid van de Jury.

„Zij is een Engel!” riep La Vengeance, haar omhelzende.

„Wat u aangaat,” ging Madame onverbiddelijk voort, zich tot haar man wendende, „als het van u afhangt, — wat gelukkig niet het geval is, — zoudt gij zelfs nu dien man willen redden!”

„Neen!” betuigde Defarge. „Niet als het mij meer moeite kostte dan om dit glas op te tilen! Maar ik zou het daarbij laten blijven.”

„Hoort ge, Jacques!” riep Madame Defarge vertoornd, „hoort gij ook, m'a petite Vengeance! Hoort gij beiden! Luistert naar mij! Het is ook voor andere misdaden, dat ik deze dwingelanden en verdrukkers, dat ik dit geheele geslacht, lang geleden, op mijn register bracht, — veroordeeld om vernield en uitgeroeid te worden! Vraag mijn man of het niet zoo is!”

„Zoo is het,” bevestigde Defarge, zonder gevraagd te zijn.

„Bij het begin dezer goede dagen, toen de Bastille viel, vond Defarge dit papier van heden, en hij bracht het naar huis, en midden in den nacht, toen de menschen weg waren en het huis gesloten was, lazen wij het hier, — hier op deze plek, bij het licht van de lamp. Vraag hem of het niet zoo is!”

„Zoo is het,” stemde Defarge toe.

„Dien nacht, na het lezen van dat papier, toen de lamp uitgebrand was, en het daglicht schemerde door die luiken, tusschen die ijzeren tralies door, zeide ik hem, dat ik hem een geheim had mee te deelen. Vraag hem of het niet zoo is!”

„Zoo is het,” stemde Defarge weder toe.

„Ik deelde hem dat geheim mede. Ik sloeg mij op de borst, met deze handen, zooals ik mij er nu op sla, en ik zeide tot hem: Defarge, ik werd onder de visschers aan de kust grootgebracht, en dat boeren-huisgezin, mishandeld door de beide Evrémondes, op de wijze, door

het papier, dat in de Bastille gevonden werd, beschreven, was mijn gezin. Defarge, de zuster van dien doodelijk gewonden jongen was mijne zuster; die man was de man mijner zuster; dat ongeboren kind was hun kind; die vader was mijn vader; die dooden waren mijne dooden, en die opvordering, om hen te wreken, is mijn erfdeel! — Vraag hem of het zoo niet is!”

„Zoo is het,” stemde Defarge nogmaals toe.

„Dan spreek er van om aan den Wind en aan het Vuur perk en staal te stellen,” hernam Madame, „maar aan mij niet!”

Hare beide toehoorders schepten een walgelijk genot in hare doodelijke wraakzucht (de luisteraar kon begrijpen, hoe wit ze werd, zonder haar te zien), en de beide anderen juichten haar luide toe.

Defarge, die de zwakke minderheid uitmaakte, bracht eenige woorden in, hen herinnerende aan de medelydende vrouw van den Markies, maar lokte van zijne vrouw slechts de herhaling uit van haar antwoord: „Stel perk aan den Wind en aan het Vuur, maar aan mij niet!”

Eenige klanten traden binnen, en de groep ging uiteen. De Engelsche gast betaalde wat hij gebruikt had, raakte in de war bij het tellen van het kleingeld, dat hij terugkreeg, en vroeg, als vreemdeling, den weg naar het „Palais National.” Madame Defarge bracht hem naar de deur en legde den arm op den zijne, terwijl zij daar stond en hem de richting wees, welke hij volgen moest. De Engelsche gast kon echter op dit oogenblik de gedachte niet onderdrukken, dat het wellicht geene slechte daad zou zijn, als hij haar arm ophief en haar een scherp, diepen stoot er onder toebrengde.

Maar hij ging, en was weldra verzvolgen in de schaduw van den muur der gevangenis. Op het bepaalde uur trad hij er weder uit, om zich naar de kamers van den heer Lorry te begeven, waar hij den ouden heer in rusteloozen angst op en neder vond wandelen. Hij zeide, dat hij pas van Lucie gekomen was, en haar slechts voor een paar oogenblikken had willen verlaten, om woord te houden aan Carton. Haar vader had men niet gezien sedert vier uur ongeveer, toen hij het kantoor verlaten had. Zij koesterde nog eene flauwe hoop, dat zijne bemiddeling Charles redden zou; — maar die hoop was zeer gering. Hij was al meer dan vijf uren weg; — waar zou hij toch zijn?

De heer Lorry wachtte tot tien uur; daar echter dokter Manette niet terugkeerde, en hij niet wenschte Lucie alleen te laten, spraken zij af, dat hij weder bij haar zou gaan, en tegen middernacht naar de Bank terugkomen. Inmiddels zou Carton alleen bij het vuur op den dokter blijven wachten.

Hij wachtte en wachtte en de klok sloeg twaalf; maar dokter Manette verscheen niet. De heer

Lorry kwam, en vond en bracht geene tijdingen van hem. Waar kon hij zijn?

Zij praatten daarover en waren op het punt om eene flauwe schemering van hoop te zien in zijne langdurige afwezigheid, toen zij hem op de trap hoorden. Zoodra hij in de kamer trad, was het blijkbaar, dat alles verloren was.

Men heeft nooit vernomen, of hij wezenlijk bij iemand geweest was, of dat hij den heelen tijd met rondwalen op straat doorgebracht had. Terwijl hij hen stond aan te staren, deden zij hem geene enkele vraag, want op zijn gelaat lazen zij alles.

„Ik kan het niet vinden,” zeide hij, „en ik moet het toch hebben. Waar is het?”

Zijn hoofd en hals waren ontbloot, en terwijl hij met een hulpeloozen blik rondkeek, trok hij zijne jas uit, en liet die op den grond vallen.

„Waar is mijne bank? Ik heb mijne bank overal gezocht, en ik kan ze niet vinden. Waar hebben zij mijn werk verborgen? Er is haast bij, — ik moet die schoenen afmaken?”

Zij keken elkaar wanhopig aan.

„Kom, kom!” zeide hij op klagenden, jammerenden toon, „laat me aan het werk gaan! Geef me mijn werk!”

Daar hij geen antwoord ontving, rukte hij zich het haar uit en stampte op den grond, als een driftig kind.

„Plaagt toch een arm, ongelukkig wezen niet!” smeekte hij met angstwekkende kreten, „geef me mijn werk! wat moet er van ons worden, als die schoenen hedenavond niet afkomen?”

Verloren, reddeloos verloren!

Het was zoo klaarblijkelijk geheel hopeloos, met hem te redeneeren, of hem weder tot zijn verstand te willen brengen, dat, als bij afspraak, beiden hem de hand op de schouders legden, en hem trachtten te doen bedaren, tot hij plaats nam bij het vuur, waar zij beloofden dat hij dadelijk zijn werk zou hebben. Hij zeeg op een stoel neder en barstte in tranen uit, terwijl hij in de gloeiende kolen zat te turen. Alsof al wat er gebeurd was sedert den tijd, toen hij op die zolderkamer zat, een droom ware geweest, zag de heer Lorry hem nu juist zóó zitten als toen Defarge hem onder zijne hoede had gehad.

Hoe aangedaan en verschrikt beiden waren door het gezicht van deze ellende, was het toch geen oogenblik om zich door zulk een gevoel te laten wegslepen. Zijne verlatene dochter, van de laatste hoop en steun beroofd, eischte dringend hun bijstand. Nogmaals, als bij afspraak, keken zij elkaar aan, met dezelfde beteekenis in hunne blikken. Carton was de eerste die sprak:

„De laatste kans is verloren: ze had ook niet veel te beteekenen. Ja, hij moet bij haar gebracht worden. Maar, eer gij gaat, schenk me één oogenblik uwe onverdeelde aandacht. Vraag me niet waarom ik de bepalingen maak, die

ik nu ga maken; vraag me niet waarom ik de belofte afpers, die ik nu ga afpersen. Voor beide heb ik eene geldige reden.”

„Dat geloof ik wel,” hernam de heer Lorry. „Spreek maar op.”

Inmiddels zat de gestalte op den stoel tusschen hen in zich heen en weer te wiegen en eentonig te steunen. Zij spraken op denzelfden toon, alsof zij des nachts bij een ziekbed waakten.

Carton bukte zich om de jas op te rapen, die hem onder de voeten lag. Toen hij ze opnam, viel eene kleine portefeuille, waarin de dokter gewoonlijk de lijst der bezoeken, welke hij bij zijne zieken moest afleggen, opteekende, zachtjes op den grond. Carton greep het boekje op. Een toegevouwen papier stak er uit.

„Moesten zij dit niet inzien?”

De heer Lorry knikte toestemmend.

Carton opende het en riep: „Goddank!”

„Wat is het?” riep driftig de heer Lorry.

„Eén oogenblik! Ik zal op zijn tijd daarvan spreken. Vooreerst,” en hij haalde een ander papier uit zijn rokzak, „hier is een pas, waardoor mij de vrijheid gegeven wordt deze stad te verlaten. Zie! lees maar: Sydney Carton, een Engelschman.”

De heer Lorry hield het papier open in de hand en keek hem in het ernstige gelaat.

„Bewaar het voor mij tot morgen. Ge weet nog, dat ik hem morgen bezoeken zal, en het is beter dat ik het niet medeneem naar de gevangenis.”

„Waarom niet?”

„Dat weet ik niet; — maar ik doe het liever niet. Neem nu ook dit papier, dat dokter Manette bij zich had. Dat is ook eene dergelijke vergunning voor hem, zijne dochter en haar kind om, wanneer zij verkiezen, de stad en het land te verlaten. Begrijpt ge?”

„Ja!”

„Misschien kreeg hij het gisteren, als laatste en uiterste voorzorg, ingeval van ongeluk; — van wanneer is het gedateerd? Maar dat doet er niet toe; verlies geen tijd met daarnaar te kijken: berg het zorgvuldig bij mijn en uw pas. Geef nu acht! Ik heb tot in de laatste paar uren nooit aan de mogelijkheid gedacht, dat hij zulk een papier bezat, of in handen kon hebben. Het is geldig tot het weder ingetrokken wordt. Maar het zal wellicht spoedig weder ingetrokken worden, en ik heb reden te denken, dat dit wel het geval zal wezen.”

„Zij zijn toch niet in gevaar?”

„Zij zijn in groot gevaar. Zij loopen gevaar om gedemonceerd te worden door Madame Defarge. Ik heb het van hare eigene lippen. Ik heb dezen avond woorden van die vrouw gehoord, waardoor hun gevaar mij op het duidelijkste gebleken is. Ik heb geen tijd verloren; — sedert heb ik den spion gesproken. Hij bevestigt alles, wat ik u zeg. Hij weet dat een

houthakker, die dicht bij de gevangenis woont, onder de leiding der Defarges is, en dat Madame Defarge hem opgezet heeft te verklaren, dat hij haar gezien heeft, (hij noemde nooit Lucie's naam) „bezigt met teekens te maken tot de gevangenen. Het is gemakkelijk te voorzien, dat het voorwendsel zal zijn een gevaarlijk komplot onder de gevangenen, en dat haar leven daarmede gemoeid zal wezen, — misschien ook het leven van haar kind, — en van haar vader; — want men heeft beiden met haar op die plaats gezien. Schrik niet zoo! Gij zult hen allen redden.”

„De Hemel geve dat, Carton! Maar hoe?”

„Dat zal ik u uitleggen. Het zal van u afhangen, en het kon aan geene betere handen worden toevertrouwd. Deze nieuwe denonciatie zal zeker niet geschieden vóór overmorgen; — waarschijnlijk eerst over een paar dagen; nog waarschijnlijker zelf eerst na verloop der week. Ge weet, dat het eene misdaad is, waarop de doodstraf staat, om te treuren om, of medelijden te hebben met een slachtoffer der Guillotine. Zij en haar vader zullen zich, zonder twijfel, aan die misdaad schuldig maken, en deze vrouw, — wier verbittering onbeschrijfelijk is, — zal daarop wachten om hare zaak klem bij te zetten, en om dubbel zeker te zijn. Hoort ge wat ik zeg?”

„Ik luister zoo oplettend, en stel zooveel vertrouwen in hetgeen gij zegt, dat ik zelfs voor het oogenblik deze ellende hier vergeet!” zei de heer Lorry, de leuning van den stoel, waarop de dokter zat, aanrakende.

„Gij hebt geld en kunt de middelen betalen om met den meest mogelijken spoed naar de kust te reizen. Ge zijt al sedert een paar dagen gereed om naar Engeland te vertrekken. Morgen vroeg, bijtijds, moet ge de paarden bestellen en gereed houden, — zoodat ge des namiddags om twee uur vertrekken kunt.”

„Dat zal gebeuren.”

Carton's manier was zoo bezielt en bezielend, dat de heer Lorry vuur vatte en even vlug werd als in zijne jonge dagen.

„Ge zijt een edel mensch! Heb ik niet gezegd, dat de zaak in geene betere handen kon zijn? Vertel haar, hedennacht, wat ge weet van het gevaar, waarin haar kind en haar vader gewikkeld zijn. Gij moet nu op dit laatste aandringen, want voor zich zelve zou zij niets liever willen, dan opgeruimd het schoone hoofd naast dat van haar man neder te leggen.” De stem begaf hem voor een oogenblik; daarop hervatte hij, als volgt: „Om den wille van haar vader en haar kind moet gij er op staan, dat zij met hen en u op dat uur uit Parijs vertrekke. Zeg haar, dat dit de laatste beschikking was van haar man. Zeg haar, dat er meer van afhangt dan zij durft gelooven of hopen. Ge zijt overtuigd dat haar vader, zelfs in dezen treurigen

toestand, zich er aan onderwerpen zal, — niet waar?”

„Daar ben ik zeker van.”

„Dat dacht ik wel. Houd dus alles bedaard en onfeilbaar gereed, hier op de binnenplaats; — neem zelfs op het bepaalde uur plaats in het rijtuig. Op het oogenblik, dat ik bij u kom, moet ge afrijden.”

„Dus, als ik u begrijp, wacht ik in elk geval op u?”

„Ge hebt mijn pas bij u, met de overigen, zooals ge weet, — houd dus mijne plaats open. Wacht slechts om mijne plaats bezet te zien en dan — op weg naar Engeland!”

„Nu,” zei de heer Lorry terwijl hij Carton's driftige, maar vaste en moedige hand greep, „dan hangt alles niet van één oud man af; — ik zal een jong en moedig mensch bij mij hebben.”

„Met Gods hulp zal dat zoo zijn! Beloof me plechtig, dat niets u zal doen afwijken van de afspraak, welke wij nu met elkaar gemaakt hebben.”

„Niets Carton!”

„Herinner u morgen die woorden: als ge iets verandert, of vertraagt, om welke reden ook, — zoudt ge geen mensch het leven daardoor redden, — en daarentegen vele levens onvermijdelijk opofferen.”

„Ik zal aan uwe woorden denken. Ik hoop getrouw mijne rol te spelen.”

„Ik ook. En nu, vaarwel!”

Hoewel hij dit met een ernstigen glimlach zeide, en hoewel hij zelfs de hand van den grijsaard aan zijne lippen bracht, scheidde hij toch nog niet van hem. Hij hielp hem de heen- en weerswaaiende gestalte bij het uitstervende vuur in zoover wakker schudden, dat men deze hoed en mantel kon aandoen, en overhalen om mede te gaan, ten einde de bank en het werk te zoeken, waarnaar hij nog steeds zuchtend smeekte. Hij wandelde naast die gestalte aan de eene zijde, en beschermde die tot op de plaats van het huis, waar dat zwaar beproefde hart (zoo gelukkig in die dagen, toen hij zijn eigen verwoest hart daaraan blootlegde) den verschrikkelijken nacht doorwaakte. Hij trad op de plaats; en bleef er eenige oogenblikken alleen, opkijkende naar het licht op hare kamer. Eer hij wegging, zond hij er zuchtend zijn zegen en zijn laatst vaarwel.

XIII.

TWEE EN VIJFTIG.

In de zwarte gevangenis der Conciergerie wachtten de veroordeelden van dien dag op den Dood. Zij waren in getal als de weken van het jaar. Twee en vijftig zouden dien namiddag met den levensstroom van de stad naar

de onbegrensde, eeuwige wereldzee gesleept worden. Eer zij hunne ellende verlaten hadden, waren er nieuwe bewoners voor gereed; hun bloed mengde zich met het bloed, dat gisteren gestort werd; het bloed, dat zich morgen met het hunne vereenigen zou, was reeds aangewezen.

Twee en vijftig werden afgeteld. Van den *fermier-général* van zeventig jaren, wiens rijkdommen hem het leven niet redden konden, tot aan de naaister van twintig jaren, wier armoede en onbekendheid haar niet redden konden. Lichamelijke kwalen, ontstaan uit de ondeugden en het verzuim der menschen, maken slachtoffers in allerlei standen, en ook die verschrikkelijke zedelijke kwaal, voortgebracht door onbeschrijfelijk lijden, ondraaglijke onderdrukking en gevoellooze onverschilligheid, trof iedereen zonder onderscheid.

Charles Darnay, alleen in zijne cel, had zich met geene ijdele hoop geveleid, sedert hij voor het Tribunaal was geweest. Met elken regel van het verhaal, dat hij aangehoord had, had hij ook zijn vonnis vernomen. Hij had best begrepen, dat geen persoonlijke invloed hem redden kon, dat hij inderdaad door millioenen was gewonnen, en dat de eenheden hem niets konden baten. Desniettemin viel het hem niet gemakkelijk, terwijl het gelaat zijner beminde vrouw hem nog steeds voor den geest zweefde, zich te onderwerpen aan hetgeen hem te wachten stond. Hij was door sterke banden aan het leven gehecht, en het was moeielijk, zeer moeielijk, zich daarvan los te maken; — als hij door aanhoudende inspanning zich langzamerhand hier er van bevrijdde, knelden ze hem des te vaster elders; als hij zijne kracht inspande om aan den éénen kant te overwinnen, bezweek hij aan den anderen kant. Er was ook iets gejaagds in al zijne gedachten, en een onrustig en koortsig kloppen van het hart, dat tegen alle onderwerping worstelde. Indien hij zich wezenlijk voor één oogenblik onderworpen gevoelde, dan scheen het hem toe, alsof zijne vrouw en kind daartegen protesteerden en er iets zelfzuchtigs in zien moesten.

Maar dit was slechts in het begin. Weldra schepte hij moed door de opkomende gedachte, dat er geen schande was in het lot, dat hij te gemoet ging, en dat zeer vele menschen dagelijks, evenals hij, onbillijk veroordeeld werden en tot het einde toe standvastig bleven. Daarop volgde de gedachte, dat veel van de toekomstige zielsrust zijner dierbaren afhankelijk was van zijne kalme standvastigheid. Langzamerhand bedaarde hij dus en geraakte in eene betere stemming, waarin het hem mogelijk was zijne gedachten hooger te verheffen en troost van boven te zoeken.

Eer de avond viel op den dag zijner terdoodveroordeeling, was hij al zoo ver op zijne laatste reis gevorderd. Daar men hem toestond schrijfbehoefden en een licht te koopen, zette

hij zich neder om te schrijven tot het oogenblik, dat de lampen in de gevangenis uitgedaan moesten worden.

Hij schreef een langen brief aan Lucie, waarin hij haar uitlegde, hoe hij niets geweten had van de gevangenschap van haar vader, tot zij zelve hem daarvan verteld had, en dat hij even onwetend was als zij zelve, van de verantwoordelijkheid van zijn vader en van zijn oom voor al die ellende, — tot hij het papier had hooren voorlezen. Hij had haar reeds medegedeeld, dat zijne geheimhouding, zelfs voor haar, van den naam, welken hij verzaakt had, de eenige voorwaarde was (die ook nu zeer begrijpelijk werd), welke haar vader bij hun huwelijk gesteld had, en de eenige belofte, waarop hij aangedrongen had op hun trouwdag. Hij smeekte haar, om den wille haars vaders, nooit te onderzoeken of haar vader het bestaan van het papier vergeten had, of dat hij er aan herinnerd werd (voor het oogenblik of voor altijd) door het verhaal van hetgeen in de Tower gebeurd was, op dien zondagavond, zoo lang geleden, onder den lieven plataanboom in den tuin. Indien hij er zich iets bepaalds van herinnerde, bestond er geen twijfel, of hij had voorondersteld, dat het met de Bastille vergaan was, toen hij het niet vermeld vond onder de reliquieën der gevangenen, die door het volk ontdekt waren en aan de geheele wereld geopenbaard werden. Hij smeekte haar, — hoewel met de bijvoeging, dat hij wist dat dit overbodig was, — om haar vader te troosten, door hem met de meeste liefde te doen inzien, dat het waar was, dat hij niets gedaan had wat hij zich eenigszins billijk kon verwijten, maar dat hij integendeel zich steeds om hunnentwil opgeofferd had. Bij hare herinnering aan de tot het einde toe voortdurende en dankbare liefde en den zegen van haar man, en hare pogingen om niet onder haar leed te bezwijken, bezwoer hij haar, in de hoop op hunne hereeniging in den Hemel haar vader te troosten.

Aan haar vader schreef hij in denzelfden geest; maar hij voegde daarbij, dat hij bepaaldelijk zijne vrouw en zijn kind aan zijne zorgen toevertrouwde. En hierop drukte hij te meer, in de hoop om hem op te wekken uit de neerslachtigheid en de gevaarlijke herinneringen aan het verledene, waartoe hij voorzag dat hij licht vervallen zou.

Den heer Lorry beval hij hen allen aan, en legde hem zijne wereldsche zaken uit. Na dit gedaan en eenige dankbare woorden van vriendschap en liefde er bijgevoegd te hebben, bleef hem niets meer te doen over. Hij dacht niet eens aan Carton. Zijn geest was zoodanig met de anderen vervuld, dat hij niet eens aan hem dacht.

Hij had tijd genoeg deze brieven te eindigen eer het licht uitgedaan werd. Toen hij zich op den stroozak nederwierp, meende hij met de wereld afgerekend te hebben.

Maar zij riep hem in den slaap terug en vertoonde zich in velerlei schitterende gestalten.

Vrij en gelukkig, terug in het oude huis in So ho (hoewel het niets had van het wezenlijke huis), onverklaarbaar bevrijd, en verlicht van harte, was hij weder bij Lucie, en zij vertelde hem, dat hij slechts gedroomd had, en nooit van huis was weggegaan. Een tijdlang van volmaakte vergetelheid, — en dan had hij uitgeleden, en was tot haar teruggekomen, dood en in vrede: en toch zonder dat hij eenig verschil in zich zelven opmerken kon. Nog een tijdlang van volmaakte vergetelheid, en hij ontwaakte in het sombere

Hij had nooit het werktuig gezien, dat een einde aan zijn leven zou maken. Hij vroeg zich af, hoe hoog het van den grond zou zijn, hoe vele trappen hij zou moeten beklimmen, waar men hem plaatsen zou, hoe men hem aanraken zou, of de handen, die hem aanraakten, met bloed zouden berlekt zijn, naar welken kant men hem met het gezicht zou stellen, of hij de eerste of de laatste zou zijn; — deze en vele andere dergelijke vragen, volstrekt niet van zijne wilskracht afhankelijk, drongen zich herhaalde-

»GE ZOUDT, NAAR UW UITERLIJK TE OORDEELEN, DE VROUW VAN DEN SATAN ZELVEN KUNNEN ZIJN,» SPRAK JUFFROU PROSS IN ZICH ZELVE. »MAAR GE ZULT MIJ NIET OVERMEESTEREN! IK BEN EENE ENGELSCH E!» (Blz. 178).

schemerlicht van den morgen, onbewust van de plaats waar hij zich bevond, of van hetgeen er gebeurd was, tot de gedachte als een bliksemstraal door zijn brein voer: „Heden moet ik sterven!”

Aldus had hij de uren doorgebracht tot het aanbreken van den dag, waarop twee en vijftig hoofden vallen moesten. En thans, nu hij bedaard was, en hoopte dat hij den dood met stillen heldenmoed te gemoet zou kunnen gaan, begon er in zijne afdwalende gedachten eene nieuwe werking, die het hem veel moeite kostte te vermeesteren.

lijk en herhaaldelijk, ontelbare malen aan hem op. Zonder echter dat zij met eenige vrees in verband stonden, — hij was zich van geene vrees bewust. Zij ontstonden eerder uit een vreemd, dringend verlangen om te weten, wat te doen, als het oogenblik daar zou zijn; een verlangen, reusachtig in zijne onevenredigheid met de weinige vluchtige oogenblikken, waarop het betrekking had; — eene nieuwsgierigheid, die eerder scheen te ontstaan uit een vreemden geest in zijn hart, dan in zijn eigen brein.

De uren snelden voorbij, terwijl hij heen en

weder liep, en de klokken sloegen de uren, welke hij nooit weder zou hooren slaan. Negen uur, voor het laatst geslagen; tien, voor het laatst; elf, voor het laatst; twaalf, naderende, om ook voor het laatst te slaan. Na eene moeielijke worsteling met dien buitensporigen loop zijner gedachten, die hem eindelijk begon in de war te brengen, overwon hij. Hij bleef heen en weder loopen, zachtjes de namen zijner geliefden opzeggende. Het ergste van den strijd was voorbij. Hij kon nu heen en weder loopen, bevrijd van alle verbeeldingen, die hem afleidde, en voor zich en voor hen bidden.

Twaalf uur, — voor het laatst!

Men had hem te kennen gegeven, dat het laatste uur voor hem Drie uur was, en hij wist, dat hij wat vroeger zou geroepen worden, daar de karren langzaam en zwaar door de straten rolden. Daarom besloot hij zich Twee voor te stellen als het uur, en zich inmiddels zooveel mogelijk te versterken, opdat hij later in staat mocht wezen ook anderen, die mede ter dood gingen, te troosten.

Terwijl hij bedaard heen en weder stapte, met de armen over de borst geslagen, een geheel ander mensch dan de gevangene, die in La Force heen en weder gestapt had, hoorde hij, zonder verrassing, één uur voor het laatst slaan. Dit uur had even lang als de meeste andere uren geduurd. Hij dankte den Hemel vurig voor zijne herkregen zelfbeheersching, dacht: „Slechts nog één uurtje!” en hervatte zijne wandeling.

Voetstappen in den steenen gang buiten de deur van de cel. Hij bleef staan. De sleutel werd in het slot gestoken en draaide. Eer de deur opening, of terwijl dat geschiedde, zeide iemand in het Engelsch, heel zachtjes: „Hij heeft me hier nooit gezien. Ik ben hier uit den weg gebleven. Ga alleen naar binnen; — ik wacht in de nabijheid. Verlies geen oogenblik!”

De deur werd snel opengedaan en weder dichtgemaakt en Sydney Carton stond tegenover hem, van aangezicht tot aangezicht, de oogen ernstig op hem gevestigd, met het licht van een glimlach op zijne gelaatstrekken, en hem tot voorzichtigheid uitnoodigende, door den vinger op de lippen te leggen.

Er was iets zoo stralends en merkwaardigs in zijne blikken, dat, op het eerste oogenblik, de gevangene haast geloofde, dat het eene verschijning was, door zijne eigene verbeelding opgeroepen. Maar hij sprak, en het was zijne stem; hij greep de hand van den gevangene, en hij gevoelde zijne aanraking.

„Van alle menschen ter wereld, dacht gij het minst mij hier te zien!” zei Carton.

„Ik kon niet gelooven, dat gij het waart. Ik kan het nu nauwelijks gelooven. Gij zijt toch niet gevangen?” vroeg hij, toen die vrees plotseling bij hem opflikkerde.

„Neen. Ik heb toevallig eenige macht over een der sluiters hier, en daardoor ben ik in staat ge-

steld nu bij u te zijn. Ik kom van haar, — van uwe vrouw, waarde Darnay.”

De gevangene drukte hem hartstochtelijk de hand.

„Ik breng u eene boodschap van haar.”

„Wat is het?”

„Een zeer ernstig, dringend en bepaald verzoek, tot u gericht met de meest aandoenlijke woorden van die lieve stem, welke ge u zoo goed herinnert.”

De gevangene wendde het hoofd af.

„Er is geen tijd meer om te vragen waarom ik dat verzoek breng, of wat het beteekent; — ik heb ook geen tijd het u uit te leggen. Ge moet het maar toestemmen: — trek uwe laarzen uit, en de mijnen dadelijk aan.”

Er was een stoel tegen den muur in de cel, achter den gevangene. Carton, hem er naar toe dringende, dwong hem er op plaats te nemen met de snelheid van de gedachte, en stond al op de kousen bij hem.

„Trek mijne laarzen aan. Pak ze maar op! Met goeden wil! Vlug!”

„Carton! het is onmogelijk van hier te vluchten; — het zal nooit gelukken. Ge zult slechts met mij sterven. Het is razernij!”

„Het zou razernij zijn, als ik u vroeg te vluchten; — maar dat heb ik niet gedaan. Als ik u vraag door die deur te gaan, zeg dan, dat ik gek ben, en blijf hier! Ruil uwe halsdas nu tegen de mijne, en uw rok ook. Terwijl gij daarmede bezig zijt, laat me het lint uit uw haar nemen en het losschudden, als het mijne!”

Met eene verbazende vlugheid en eene wilskracht en sterkte, die bovennatuurlijk schenen, dwong hij Darnay zijn zin te doen. De gevangene was als een klein kind in zijne handen.

„Carton! beste Carton! Het is razernij! Het kan niet gedaan worden. Het zal nooit gelukken; men heeft het beproefd en het is nooit gelukt! Ik smeeke u, vermeerder de bitterheid van den dood niet voor mij, door u ook te moeten zien sterven!”

„Mijn waarde Darnay, heb ik u gevraagd die deur uit te gaan? Als ik dat doe, weiger maar! Daar is pen en inkt op tafel. Is uwe hand vast genoeg om te schrijven?”

„Toen ge kwaamt, was ze vast genoeg.”

„Bedaar dan weder, en schrijf wat ik u ga dicteeren. Snel, vriend, snel!”

De hand drukende tegen zijn verward hoofd, ging Darnay aan de tafel zitten. Carton met de rechterhand in de borst, stond vlak achter hem.

„Schrijf letterlijk, wat ik u vóórzeg.”

„Aan wien moet ik het adresseeren?”

„Aan niemand.” Carton hield nog de hand in de borst.

„Moet ik het dateeren?”

„Neen.”

De gevangene keek bij elke vraag op. Carton, over hem heen staande, met de hand in de borst, keek neder.

„Als gij u de woorden herinnert,” begon Carton te dicteeren, „welke lang geleden tusschen ons gewisseld zijn, zult gij dit gemakkelijk begrijpen, zoodra gij dit plan ziet. Ik weet, dat ge ze u herinnert. Het ligt niet in uw aard, om ze te vergeten.”

Hij was bezig met de hand uit de borst te trekken, maar toen de gevangene, onder het schrijven, in verbazing en verward opkeek, hield hij de hand terug en sloot ze op iets, dat daarin verborgen was.

„Hebt ge al „te vergeten” gezet?” vroeg Carton.

„Ja. Hebt ge daar een wapen in de hand?”

„Neen. Ik ben ongewapend.”

„Wat is het dan?”

„Gij zult het straks weten. Schrijf maar voort; — slechts enkele woorden nog. Hij dicteerde verder: „ik ben dankbaar, dat het oogenblik gekomen is dat ik mijne woorden door daden kan staven. Dat ik het doe, behoeft niemand te bedroeven of ongelukkig te maken.” Terwijl hij deze woorden zeide, met de oogen op den schrijver gevestigd, bewoog zich zijne hand zachtjes en langzaam tot dicht onder het gelaat van den schrijvende.

De pen viel uit Darnay's hand op de tafel en hij keek wezenloos rond.

„Wat is dat voor een lucht?” vroeg hij.

„Lucht?”

„Iets, dat me voorbijvloog.”

„Ik weet van niets: er kan niets hier zijn. Neem de pen op en maak er een einde aan. Vlug! Vlug!”

Alsof zijn geheugen verzwakt, of zijne geestvermogens verward waren, spande zich de gevangene in, om weder acht te geven. Terwijl hij naar Carton keek met benevelde oogen en met eene benauwde ademhaling, keek Carton, alweer met de hand in de borst, hem vast aan.

„Vlug! Vlug!”

De gevangene boog weder het hoofd op het papier.

„Als het anders geweest ware,” en Carton's hand zakte voorzichtig en stil naar Darnay's gelaat, „zou ik toch nooit van den langen tijd gebruik hebben gemaakt. Als het anders geweest ware, zou ik slechts des te meer te verantwoorden hebben gehad;” — de hand was reeds over het gelaat van den gevangene; — „als het anders geweest ware...” Carton keek naar de pen en zag, dat die slechts onsamenvangende en onleesbare teekens op het papier achterliet.

Carton's hand werd niet meer in de borst verborgen. De gevangene sprong op met een verwijtenden blik; maar Carton's hand drukte hem zwaar en vast op de neusgaten, en Carton's linkerarm vatte hem om het lijf. Gedurende weinige oogenblikken worstelde hij zwak tegen den man, die gekomen was om zijn leven voor hem op te offeren; — toen zeeg hij bewusteloos op den grond.

Vlug, maar met handen, die even vast waren

als zijn hart, doste zich Carton in de kleederen van den gevangene, kamde zijn haar, en bond het op met het lint, dat de gevangene gedragen had. Daarop riep hij zachtjes:

„Kom binnen! Kom binnen!” en de spion trad in de cel.

„Kijk!” zei Carton, naar hem opziende, terwijl hij naast de bewusteloze gestalte knielde en het papier in Darnay's borst stak, „gij waagt niet heel veel?”

„Mijnheer Carton,” hernam de spion, zenuwachtig met de vingers knippende, „ik waag niet eens zoó veel in deze zaak, als gij maar tot het einde toe volhoudt!”

„Vrees mij niet. Ik zal tot den dood getrouw blijven.”

„Dat moet gij blijven, mijnheer Carton, als het uitkomen zal met het getal van twee en vijftig. Als gij, zoo gekleed, volhardt, dan behoeft ik niets te vreezen.”

„Vrees niets! Het zal weldra buiten mijne macht zijn, u te benadeelen, en de anderen zullen, met Gods hulp, spoedig ver van hier zijn! Haal nu iemand om u te helpen mij naar het rijtuig te dragen!”

„U?” vroeg de spion steeds zenuwachtig.

„Hem, mensch! Hem, met wien ik geruild heb! Ge gaat toch weg door dezelfde deur, waardoor we binnengekomen zijn?”

„Natuurlijk.”

„Ik was al zwak en flauw, toen ge mij binnenbracht, en nu ge mij wegbrengt, ben ik in onmacht gevallen. Het afscheid nemen is mij te zwaar gevallen. Zoo iets is hier dikwijls, herhaaldelijk, voorgevallen. Uw leven is in uwe eigene hand. Vlug! Roep om hulp!”

„Zweert ge mij niet te verraden?” zei de bevende spion, nog op het laatste oogenblik aarzelende.

„Mensch, mensch!” riep Carton, stampvoetende, „heb ik niet reeds eene plechtige gelofte gedaan te zullen volhouden?” waarom staat ge nu de kostbare minuten te verspillen? Breng hem weg, naar de plaats van het huis, dat u aangewezen is: leg hem zelf in het rijtuig; laat hem zelf aan den heer Lorry zien; zeg hem zelf dat hij hem niets anders moet geven, om hem bij te brengen, dan frisse lucht, en dat hij denken moet aan hetgeen wij gisteravond samen afspraken, en aan zijne belofte van gisteravond, om dadelijk te vertrekken!”

De spion verwijderde zich, en Carton nam plaats aan de tafel, met het hoofd tusschen de handen.

De spion keerde dadelijk terug met twee mannen.

„Hoe?” zei er een van, met een blik op de bewusteloze gestalte, „is hij zoo bedroefd, dat zijn vriend een prijs getrokken heeft in de loterij van St. Guillotine?”

„Een goed patriot,” zei de ander, „zou nau-

welijks bedroefder zijn, als de aristocraat eene nul getrokken had."

Zij hieven de bewustelooze gestalte op, legden ze op een baar, welke zij aan de deur van de cel hadden gelaten, en maakten zich gereed ze weg te dragen.

"De tijd is kort, Evrémonde," zei de spion met eene waarschuwende stem.

"Ik weet het," hernam Carton. "Ik smeeek u zorg te dragen voor mijn vriend, en mij alleen te laten."

"Nu dan, mes enfants!" zei Barsad, "pakt hem op en laten we gaan!"

De deur van de cel werd dichtgesloten en Carton bleef alleen. Zijn gehoorvermogen zooveel mogelijk inspannende, luisterde hij naar elk geluid, dat verdenking of alarm in de gevangenis kon verraden. Niets! Hij hoorde sleutels ronddraaien, deuren toeslaan, voetstappen in de verwijderde gangen, maar geen geschreeuw of ongewone drukte. Hij begon dus binnenkort vrij adem te halen, ging weder aan de tafel zitten, en luisterde tot de klok Twee uur sloeg.

Geluiden, die hij niet vreesde, want hij giste, wat ze beteekenden, begonnen nu hoorbaar te worden. Verscheidene deuren werden achtereenvolgens geopend, en eindelijk ook die van zijne cel. Een cipier met eene lijst in de hand, keek naar binnen en zeide slechts:

"Volg mij, Evrémonde!" en hij volgde hem naar een somber vertrek op eenigen afstand.

Het was een donkere winterdag, en de schaduwen daarbuiten en de schaduwen daarbinnen maakten dat hij slechts onduidelijk de anderen onderscheiden kon, die daarheen gebracht werden om zich te laten binden. Eenigen stonden; eenigen zaten. Sommigen klaagden en bleven in rustelooze beweging. De groote meerderheid zweeg en stond stil, met de oogen op den grond starende.

Terwijl hij bij den muur stond in een donkeren hoek, en eenigen der twee en vijftig na hem binnengebracht werden, bleef één man in het voorbijgaan staan, om hem als een bekende te omhelzen. Hij rilde van de vrees om ontdekt te worden, maar de man ging verder. Slechts weinige oogenblikken daarna kwam een jong meisje, zwak en tenger van gestalte, met een schoon, doodsbleek gelaat en wijd opengespakte, geduldige oogen, van de plaats waar hij haar had zien zitten, en sprak hem aan:

"Burger Evrémonde," zeide zij, hem met de ijskoude hand aanrakende: "Ik ben de arme kleine naaister, die met u in La Force was."

Tot antwoord mompelde hij: "Dat is waar. Ik weet niet meer waarvan gij beschuldigd werd."

"Van komplotten. Hoewel de Hemel weet dat ik onschuldig ben. Zou het ook waarschijnlijk zijn? Wie zou er aan denken, samen te zweren met zulk een arm, klein, zwak wezen als ik ben?"

De wanhopige glimlach, welke deze woorden

vergezelde, trof hem zoo, dat de tranen hem in de oogen welden.

"Ik vrees dus voor niets, burger Evrémonde; — maar ik heb niets gedaan. Ik wil wel sterven, als het de Republiek, die ons armen zooveel goed zal doen, baten zal; — maar ik begrijp niet, hoe dit het geval zou kunnen wezen, burger Evrémonde, — zulk een arm, zwak schepseltje als ik ben!"

Voor den laatsten keer op aarde zou zijn hart warm en week worden, en het werd week en warm toen hij het beklagenswaardige meisje aankeek.

"Ik hoorde, dat ge in vrijheid gesteld waart, burger Evrémonde. Ik hoopte dat het waar was."

"Het was waar. Maar ik werd weder aangehouden en veroordeeld."

"Als ik met u rijden mag, burger Evrémonde, mag ik uwe hand vasthouden? Ik ben niet bang, maar ik ben klein en zwak, en het zou mij meer moed geven."

Terwijl de geduldige oogen naar zijn gelaat opgeheven werden, zag hij er een plotselingen twijfel en daarop een blik van verbazing uit stralen. Hij drukte de van werk en honger vermaarde hand, en legde zijn eigen vinger op de lippen.

"Gaat gij voor hem sterven?" fluisterde zij.

"En voor zijne vrouw en kind. Stil!"

"O vreemdeling, mag ik uwe sterke hand vasthouden?"

"Stil! Ja, ma pauvre soeur, tot het einde toe!"

Dezelfde schaduwen, welke op de gevangenis vallen, vallen op hetzelfde uur van den vroegen namiddag op de Barrière, door de menigte omgeven, terwijl eene reiskoets, die uit P a r i s s verrekken wil, komt aanrijden, om onderzocht te worden.

"Wie is daar? Wie zit in den wagen? De papieren!"

De papieren worden er uit gestoken en gelezen.

"Alexander Manette. Geneesheer. Een Fransch burger. Wie is dat?"

"Deze." De hulpelooze, verward mompelende, ijhoofdige grijsaard wordt aangewezen.

"Het schijnt dat de burger-geneesheer niet bij zijne zinnen is? De Revolutie-koorts schijnt zijne krachten ondermijnd te hebben?"

Dat is ook het geval.

"Ha! Velen lijden daaraan. Lucie, zijne dochter. Ook Fransch. Wie is dat?"

"Deze."

"Dat schijnt zoo! Lucie, de vrouw van Evrémonde, — niet waar?"

"Zoo is het."

"Ha! Evrémonde heeft elders afspraak gemaakt. Lucie, haar kind. In E n g e l a n d geboren. Deze, niet waar?"

"Deze, natuurlijk."

„Kus me, kind van Evrémonde. Nu hebt ge een goed Republikein een kus gegeven; dit is iets nieuws in uwe familie; vergeet het nooit!”

„Sydney Carton, advocaat. Engelsch. Waar is hij?”

„Hij ligt hier, in een hoek van het rijtuig.” — Hij wordt ~~aan~~ gewezen.

„Het schijnt dat de Engelsche advocaat eene flauwte gekregen heeft?”

Men hoopt dat de frissche buitenlucht hem goed zal doen. Zijne gezondheid is zeer zwak, en hij heeft een droevig afscheid moeten nemen van een vriend, die zich de ongenade der Republiek op den hals gehaald heeft.

„Is dat alles? Dat wil toch niet veel zeggen! Er zijn velen, die zich de ongenade der Republiek op den hals gehaald hebben en nu door het venstertje moeten kijken. Jarvis Lorry, bankier, Engelschman, wie is dat?”

„Ik — natuurlijk: — er is niemand anders.”

Het is Jarvis Lorry, die op al deze vragen geantwoord heeft. Het is Jarvis Lorry, die uit het rijtuig geklommen is, en met de hand aan het portier staat, om de groep ambtenaren te woord te staan. Zij wandelen bedaard rondom het rijtuig en klimmen bedaard op den bok, om de weinige bagage bovenop te onderzoeken; het boerenvolk, in het rond staande, dringt wat dicht bij het portier en kijkt er nieuwsgierig in; een klein kind wordt door zijne moeder omhoog gehouden, en zijn kort armpje wordt door het portier gestoken, om het te doen aanraken door de vrouw van een Aristocraat, die naar de guillotine gegaan is.

„Ziedaar uwe papieren, Jarvis Lorry, behoorlijk afgetoekend.”

„Kan men vertrekken, burger?”

„Men kan vertrekken. Voorwaarts, postiljon! Goede reis!”

„Ik groet u! burger! — En het eerste gevaar is voorbij!”

Deze zijn weder de woorden van Jarvis Lorry, terwijl hij de handen ineenslaat en een blik naar den Hemel zendt. Er is angst in den wagen, en geweest, en het zware ademen van den bewusteloozen reiziger.

„Rijden wij niet te langzaam? Kunt ge hen niet tot meerderen spoed aanzetten?” vroeg Lucie, den grijsaard krampachtig vasthoudende.

„Dat zou te veel op vluchten gelijken, mijne lieve. Ik moet hen niet te veel jagen. Dat zou te veel verdenking opwekken.”

„Kijk achteruit, — kijk achteruit of men ons niet vervolgt!”

„Er is niets te zien; de weg is vrij, liefste. Tot dusver worden we niet vervolgd.”

Huizen in tweeën en drieën gaan ons voorbij, — eenzame boerderijen, vervallene gebouwen, ververijen, leerlooierijen en dergelijke, — het open veld en lanen van kale boomen. De harde, ongelijke straatsteenen zijn onder ons; de weeke diepe modder van weerskanten. Soms rijden we

door de modder, om de schokkende en schudende steenen te vermijden, en soms blijven we in gaten en diepe sporen steken. De kwelling van ons ongeduld is zoo ondragelijk, dat wij in onzen woesten schrik en haast uit het rijtuig zouden willen klimmen en loopen, — ons verbergen, — alles doen, behalve stilstaan.

Alweer van het land af, alweder onder vervallen gebouwen, eenzame boerderijen, ververijen en leerlooierijen en dergelijke; huizen in groepen van twee tot drie bij elkaar en lanen van kale boomen. Hebben deze menschen ons bedrogen en brengen ze ons langs een anderen weg terug? Is dit niet weder dezelfde plaats? Goddank! neen, een dorp! Kijk achteruit, — kijk achteruit, — of men ons vervolgt! Stil! Het posthuis.

Heel bedaard worden onze vier paarden uitgespannen; heel rustig staat ons rijtuig in de kleine straat van zijne paarden beroofd, alsof het nooit weder in beweging gebracht zou worden; heel langzaam worden de versche paarden één voor één zichtbaar, heel bedaard volgen de nieuwe postiljons, op de knopen van hunne zweepen zuijgende, of ze vastbindende; heel bedaard tellende de oude postiljons hun geld, krijgen verkeerde uitkomsten en twisten over het bedrag. Inmiddels slaan onze benauwde harten zoo snel, dat zij den snelsten ren van de vlugste paarden ter wereld verre overtreffen zouden.

Eindelijk zitten de nieuwe postiljons weder op, en de ouden blijven terug. Wij zijn het dorp uit, den heuvel op, en op een laag liggend, waterachtig plein. Plotseling beginnen de postiljons druk en met levendige gebaren met elkaar te praten en de paarden worden zoo plotseling tot staan gebracht, dat zij geheel op de achterbeenen zakken. Wij worden vervolgd!”

„Hola! Daar in het rijtuig! Zeg eens!”

„Wat is er?” vraagt de heer Lorry door het portier.

„Hoevelen, zeiden zij?”

„Ik versta u niet.”

„Aan het laatste station. Hoevelen gingen heen naar de Guillotine?”

„Twee en vijftig.”

„Zei ik het niet? Een mooi getal! Mijn medeburger hier hield vol dat er slechts twee en veertig waren. — Tien hoofden meer, dat is de moeite waard! Het gaat best met de Guillotine. Heerlijk! Hi! hi! Vooruit! Voorwaarts!”

De nacht valt donker. Hij beweegt zich nu; hij begint bij te komen en verstaanbaar te spreken; hij gelooft dat zij nog samen zijn; hij noemt zijn naam en vraagt hem wat hij in de hand heeft. O genade, barmhartige Hemel, help ons! Kijk achteruit, — kijk achteruit, of wij vervolgd worden?

De wind jaagt ons achterna, de wolken vliegen ons achterna, de maan zeilt ons achterop, en de geheele woeste natuur vervolgt ons, — maar tot zoover worden wij door niets anders vervolgd!”

XIV.

HET EINDE VAN HET BREIWERK.

Op hetzelfde oogenblik, dat de twee en vijftig den dood stonden te wachten, hield Madame Defarge een somberen, onheilspellenden raad met *La Vengeance* en Jacques Drie van de Revolutionnaire Jury. Het was niet in het wijnhuis, dat Madame Defarge met deze hare ministers raadpleegde, maar onder het dak van den houthakker, vroeger de arbeider aan den straatweg. De houthakker zelf nam geen deel aan de conferentie, maar bleef op een kleinen afstand, als een ondergeschikt trawant, die niet spreken moest, eer hij aangesproken werd, en geen gevoelen moest uiten, tot men hem daarnaar vroeg.

„Maar onze Defarge,” zei Jacques Drie, „is zeker een goed Republikein? Niet waar?”

„Er is geen betere in geheel *Frankrijk* te vinden,” verklaarde de woordenrijke *Vengeance* met schelle stem.

„Stil, *petite Vengeance*!” zei Madame Defarge, eventjes de wenkbrauwen fronsende, terwijl zij de hand legde op de lippen van hare onderbevelhebster. „Laat mij spreken! Mijn man, burger, is een goed Republikein en dapper genoeg. Hij heeft de Republiek goede diensten bewezen, en bezit haar vertrouwen. Maar mijn man heeft zijne zwakke punten, en een er van is, dat hij medelijden heeft met dezen dokter.”

„’t Is toch jammer,” kraste Jacques Drie, met een twijfelend hoofdschudden, terwijl de wreede vingers om den hongerigen mond speelden, „dat lijkt toch niet heel en al op een goed burger; — het is iets, dat te betreuren is.”

„Ziel!” riep Madame, „ik zelve geef niets om den dokter, — niets! Hij mag zijn hoofd op de schouders houden, of het verliezen, wat mij aangaat; dat kan mij niet schelen. Maar het ras der *Evrémonde's* moet uitgeroeid worden, en de vrouw en het kind moeten den man en den vader volgen.”

„Zij heeft er een mooi hoofd voor,” kraste Jacques Drie. „Ik heb blauwe oogen en gouden lokken dáár gezien en zij zagen er allerbekoorlijkst uit, toen Samson ze omhoog hield.” Het monster sprak als een lekkerbek.

Madame Defarge sloeg de oogen neder en peinsde een oogenblik.

„Het kind ook,” merkte Jacques Drie op, met veel genot, „heeft gouden lokken en blauwe oogen. En wij zien er niet vele kinderen. Het is een lief gezicht!”

„Met één woord,” zei Madame Defarge, zich uit hare korte afgetrokkenheid losrukkende, „ik kan mijn man in deze zaak niet vertrouwen. Ik gevoel niet slechts, dat ik hem de bijzonderheden van mijn plan niet mededeelen kan, maar ik gevoel ook, dat, als ik het uitstel, ik gevaar loop,

dat hij hen waarschuwt, en dan zouden zij ons ontsnappen.”

„Dat moet niet!” kraste Jacques Drie. „Niemand moet ontsnappen. Wij hebben nu al niet eens de helft, die we hebben moesten. Wij moesten honderd twintig daags hebben!”

„Om kort te gaan,” vervolgde Madame Defarge, „mijn man heeft geen reden, zooals ik, om deze familie uit te roeien, en ik heb geene reden, als hij, om eenig gevoel voor dezen dokter te hebben. Ik moet dus zelfstandig handelen. Kom eens hier, kleine burger!”

De houthakker, die doodelijk bang voor haar was en haar met den meesten eerbied en onderdanigheid diende, naderde met de hand aan de roode muts.

„Wat die teekens en wenken aangaat, burger,” zeide Madame Defarge streng, „welke zij aan de gevangenen gaf, gij zijt toch gereed getuigenis dienaangaande af te leggen voor het Tribunaal?”

„Ja, ja! Waarom niet?” riep de houthakker. „Elken dag bij goed en slecht weder, tusschen twee en vier, altijd aan het signaleeren; soms met, soms zonder de kleine. Ik weet, wat ik weet; ik heb goed uit de oogen gekeken!”

Onder het spreken maakte hij allerhande gebaren, alsof hij toevallig eenige der vele wenken, welke hij nooit gezien had, nadeed.

„Duidelijk! Komplotten!” zei Jacques Drie. „Ontegenzeggelijk!”

„Men behoeft niet aan de Jury te twijfelen?” vroeg Madame Defarge, met een somberen glimlach de oogen op hem vestigende.

„Vertrouw op de vaderlandslievende Jury, waarde *citoyenne*! Ik sta voor de leden van de Jury in!”

„Laat nu eens zien!” zei Madame Defarge, nogmaals peinzende; „laat mij eerst eens bedenken! Kan ik dien dokter voor mijn man sparen? Ik zelve heb daar niets vóór of tegen. Kan ik hem sparen?”

„Zijn hoofd is er altijd één,” merkte Jacques Drie zachtjes op; „wezenlijk, er vallen geen hoofden genoeg: het zou jammer zijn, dunkt me!”

„Hij was ook bezig met naar de gevangenen te signaleeren, toen ik haar zag,” redeneerde Madame Defarge: „ik kan van de eene niet spreken en van den ander zwijgen, en ik moet zelve den mond diét houden en alles aan dezen kleinen burger hier overlaten. Want ik zelve ben juist geen slechte getuige!”

La Vengeance en Jacques Drie wedijverden met elkaar in vurige betuigingen, dat zij de meest bewonderenswaardige en allerverwonderlijkste getuige was, die men zich denken kon. De kleine burger, die niet overtroffen wilde worden, verklaarde dat zij eene hemelsche getuige was!

„Hij moet de kans maar wagen,” zei Madame Defarge. „Nee, ik kan hem niet sparen! Ge hebt iets te doen om drie uur? Ge gaat het troepje van

heden onder de Guillotine zien brengen — niet waar?"

De vraag werd gericht tot den houthakker, die ze haastig met ja beantwoordde, terwijl hij de gelegenheid waarnam om te zeggen, dat hij de vurigste der Republikeinen was en dat hij inderdaad de ongelukkigste der Republikeinen zou zijn, als er iets tusschenbeiden kwam, om hem te beletten het genoegen te smaken van zijn namiddagpijpje te rooken onder het aanschouwen van dien komieken nationalen barbier. Hij was zoo luidruchtig in zijne betuigingen, dat hij verdacht had kunnen worden (misschien was hij wel verdacht in de donkere oogen, die hem verachtelijk aankeken uit het hoofd van Madame Defarge) van eenige vrees te koesteren voor zijne eigene veiligheid op elk oogenblik van den dag.

"Ik heb ook afspraak op dezelfde plaats," zei Madame. "Als het voorbij is, — bij voorbeeld, om acht uur hedenavond, — kom dan bij mij in St. Antoine, en wij zullen die menschen in mijne Sectie denonceeren."

De houthakker betuigde, dat het hem eene eer en een genoegen zou zijn om zijne opwachting bij de Citoyenne te maken. Toen de Citoyenne hem aankeek, werd hij verlegen, ontweek haar oog, zooals een hondje zou gedaan hebben, kroop achter het hout weg en verborg zijne verlegenheid achter het handvat van zijne zaag.

Madame Defarge riep nu het lid van de jury en La Vengeance dicht bij de deur, en legde hun daar hare bedoelingen uit.

"Zij zal nu thuis zijn, het oogenblik van zijn dood afwachtede. Zij zal klagen en jammeren. Zij zal in een gemoedstoestand verkeerren, die haar de rechtvaardigheid der Republiek in twijfel zal doen trekken. Zij zal vol sympathie zijn voor de vijanden daarvan. Ik zal bij haar gaan."

"Welk eene verbazende, welk eene aanbiddenswaardige vrouw!" riep Jacques Drie verrukt.

"Ah, ma chérie!" riep La Vengeance, haar omhelzende.

"Neem mijn breiwerk," zei Madame Defarge, het haar overgevend, "en houd het voor mij gereed op mijne gewone plaats. Bewaar mijn stoel voor mij. Ga er maar dadelijk heen, want er zullen waarschijnlijk heden meer menschen zijn dan anders."

"Gaarne gehoorzaam ik aan de bevelen van mijn Chef," sprak La Vengeance opgeruimd, terwijl zij haar de wang kustte. "Ge zult zorgen niet te laat te komen?"

"Ik zal er zijn eer men begint."

"En eer de karren aankomen. Zorg toch er bijtijds te zijn, mon ami!" riep La Vengeance haar achterna; want zij was al op straat, — vóór de aankomst der karren!"

Madame Defarge gaf haar een wenk met de hand, om haar te doen zien, dat zij haar gehoord had, en dat men op haar rekenen kon, en stapte toen door de modder om den hoek van den gevan-

genismuur. Terwijl La Vengeance en het lid der Jury haar achternakeken, maakten hare fraaie gestalten en hare grootsche, zedelijke hoedanigheden een diepen indruk op hen.

Er waren vele vrouwen te dier tijd, die door de omstandigheden uiterlijk akelig veranderd schenen; maar onder deze was er geene, die meer te vreezen was, dan de roekeloze vrouw, die nu door de straten stapte. Krachtig en onbevreesd van aard, vlug van verstand, behendig en vastberaden, en met die soort van schoonheid begaafd, welke niets slechts bestemd schijnt om haar, die ze bezit, met vastheid en verbittering te bezielen, maar om anderen ook te treffen door de instinctmatige erkenning dezer hoedanigheden, zou zij, onder welke omstandigheden ook, in tijden van beroerte eene rol gespeeld hebben. Maar sedert hare jeugd beziel met een bewustzijn van verongelijking en een onverzoonlijken haat tegen de hogere klassen, had de gelegenheid haar tot eene tijgerin ontwikkeld. Zij kende bepaaldelijk geen medelijden. Al had zij die deugd ooit bezeten, zij was er nu geheel van ontbloot.

Het raakte haar niet, dat een onschuldige ging sterven voor de misdaden zijner voorvaderen; zij zag hem niet, maar de laatsten alleen. Het raakte haar niet, dat zijne vrouw tot eene weduwe zou gemaakt worden, en zijne dochter tot eene wees; dat was geene voldoende straf, omdat zij hare vijanden waren, en als zoodanig het recht verloren hadden om langer te leven. Het was hopeeloos zich op haar gevoel te beroepen, daar zij zelfs voor zich geen medelijden kende. Indien zij ternedergeveld ware geweest in een der vele straatgevechten, waaraan zij deelgenomen had, zou zij geen medelijden met zich zelve gekend hebben, — en als men haar morgen naar de Guillotine zond, zou zij zonder eenig verzacht gevoel daarheen gaan, en alleen met een woeden-de begeerte beziel, om van plaats te ruilen met hem, die haar daarheen zond.

Dit was het hart, dat Madame Defarge onder haar gewaad verborg. Hoe slordig dat gewaad ook hing, ontbrak het haar niet aan eene zekere woeste aanvalligheid, en haar donker haar zag er rijk uit onder de grove muts. Verborgen in haar boezem, droeg zij een geladen pistool. Verborgen in haar gordel, was er een scherpe dolk. Aldus uitgerust en voortstappende met den vasten tred, aan haar karakter eigen, en met de ongedwongene losheid eener vrouw, die in hare jeugd gewoon was geweest blootsvoets te loopen langs het gele zand van de zee, trok Madame Defarge door de straten.

Den vorigen avond echter, toen de tocht met de reiskoets, die op het oogenblik op hare vracht wachtte, overlegd werd, was het bezwaar, om plaats voor juffrouw Pross te vinden, den heer Lorry dadelijk voor den geest gekomen. Het was niet slechts wenschelijk den wagen niet te zwaar te laden, maar het was ook van het hoogste be-

lang, den tijd om het rijtuig en de reizigers te onderzoeken zooveel mogelijk te bekorten, daar hunne ontsnapping wellicht afhing van het uitwinnen van eenige oogenblikken hier en daar onderweg. Eindelijk, na rijp overleg, had hij voorgesteld, dat juffrouw Pross en Jerry, die een pas hadden om de stad te verlaten, om drie uur vertrekken zouden, in het lichtste soort van rijtuig, toenmaals bekend. Onbezwaard met bagage, zouden zij weldra de reiskoets inhalen, en die dan vooruitrijdende, konden zij postpaarden bestellen, en de reis zeer bevorderen gedurende de kostbare uren van den nacht, wanneer men de meeste vertraging te vreezen had.

Daar zij in deze schikking de gelegenheid zag om in den dringenden nood van dienst te wezen, greep juffrouw Pross die met vreugde aan. Zij en Jerry hadden de reiskoets zien vertrekken; zij wisten wie het was, dien Salomo bracht, en sleeten tien minuten van kwellenden angst, eer zij er toe overgingen om hunne laatste schikkingen te maken om den wagen te volgen, juist terwijl Madame Defarge, door de straten trekkende, hoe langer hoe meer de verlatene woning naderde, waar zij te zamen raadpleegden.

„Nu, wat zegt gij er van, mijnheer Cruncher?” vroeg juffrouw Pross, wier ontroering zoo groot was, dat zij nauwelijks spreken kon. „Staan, zich bewegen of ademen kon; „wat zegt gij er van? Zullen wij van dit huis vertrekken? Daar er heden al één wagen van hier vertrokken is, zou dat wellicht verdacht schijnen.”

„Naar mijn gevoelen, juffrouw,” hernam de heer Cruncher, „hebt gij gelijk. En gelijk of ongelijk, — ik houd mij aan u.”

„Ik ben zoo geslingerd tusschen vrees en hoop voor onze vrienden,” zei juffrouw Pross, harts-tochtelijk schreiende, „dat het mij eene onmogelijkheid is, eenig plan te maken. Zijt gij in staat om een plan te maken, mijn lieve, beste mijnheer Cruncher?”

„Aangaande mijn toekomstigen levensloop, hoop ik van ja, juffrouw,” hernam de heer Cruncher; „ja, dat hoop ik. Aangaande het tegenwoordige oogenblik, vrees ik, dat mijne arme oude kop tot niets in staat is. Zoudt ge mij de gunst willen bewijzen, juffrouw, om twee beloften en geloften voor mij te onthouden, die ik in dezen nood wenschte te doen?”

„Om 's hemels wil,” riep juffrouw Pross, nog bitter schreiende, „zeg ze maar dadelijk, mijn goede man, en laten we daarmede gedaan krijgen.”

„Ten eerste,” sprak de heer Cruncher, van top tot teen sidderende en met een doodsbleek ge-laet, „als die arme menschen eens veilig en wel van hier ontsnappen, — dan zal ik het nooit, — neen, nooit weder doen!”

„Ik ben er van overtuigd, mijnheer Cruncher,” antwoordde juffrouw Pross, „dat gij het nooit weder zult doen, — wat het ook zij, — en ik verzoek u de goedheid te hebben, volstrekt niet in

bijzonderheden te treden omtrent datgene, wat het is.”

„Neen, juffrouw,” hernam Jerry, „ik zal het u niet zeggen. Ten tweede; als die arme menschen eens goed thuis zijn, dan zal ik van mijn leven niet zoeken te beletten dat mijne vrouw neerploft, zooveel zij maar wil.”

„Wat dit ook voor eene huishoudelijke verrichting zij,” zei juffrouw Pross, terwijl zij haar best deed tot bedaren te komen en zich de oogen af te drogen, „twijfel ik er niet aan, dat die geheel en al aan juffrouw Cruncher moet overgelaten worden — o, onze arme vrienden!”

„Ik mag hier nog bijvoegen, juffrouw,” ging de heer Cruncher voort, met eene schrikbaren-de neiging om te praten alsof hij op den kansel stond, „dat ik u verzoek aanteekening van mijne woorden te houden en ze aan juffrouw Cruncher over te brengen, — dat mijne denkwijze omtrent haar neerploffen eene wijziging ondergaan heeft, en dat ik nu hoop, dat mijne vrouw op dit oogenblik neergeploft moge zijn!”

„Ja, ja, ja! dat hoop ik ook, mijne goede man,” riep de ongelukkige juffrouw Pross, „en ik hoop dat het aan hare verwachtingen voldoet!”

„De hemel behoeft,” ging de heer Cruncher voort met toenemende plechtigheid, langzaamheid en neiging om vol te houden met zijne deftige taal, „de hemel verhoede, dat iets, wat ik ooit vroeger gezegd of gedaan moge hebben, nu gewroken zou worden op mijne wenschen voor die arme vluchtende schepselen! De hemel, zeg ik, behoeft hen! Waaron zouden we niet allen neerploffen, als er maar tijd voor was, — om den hemel te bidden hen uit dezen akeligen nood te redden?” eindigde ten laatste de heer Cruncher, na tevergeefs eene betere wijze gezocht te hebben om datgene, wat hij op het hart had, uit te drukken.

En intusschen naderde Madame Defarge, op weg door de straten, hoe langer hoe meer.

„Als wij ooit weder in ons vaderland terugkomen,” zei juffrouw Pross, „kunt ge er op rekenen, dat ik uwe vrouw alles vertellen zal wat ik mij herinneren kan en begrepen heb van hetgeen gij op zulk eene indrukwekkende wijze verklaard hebt, — en wees in elk geval verzekerd, dat ik van uwe gewilligheid op dit verschrikkelijke oogenblik getuigen zal. Maar laat ons nu overleggen wat we doen moeten! Mijn beste mijnheer Cruncher, laat ons daaraan denken!”

En steeds naderde Madame Defarge, door de straten stampende, hoe langer hoe meer.

„Als gij vooruitgingt,” zei juffrouw Pross, „om het rijtuig en de paarden te beletten hier te komen, en mij ergens anders afwachtet, — zou dat niet het beste zijn?”

De heer Cruncher dacht wel, dat dit het beste zou zijn.

„Waar zoudt ge op mij kunnen wachten?”

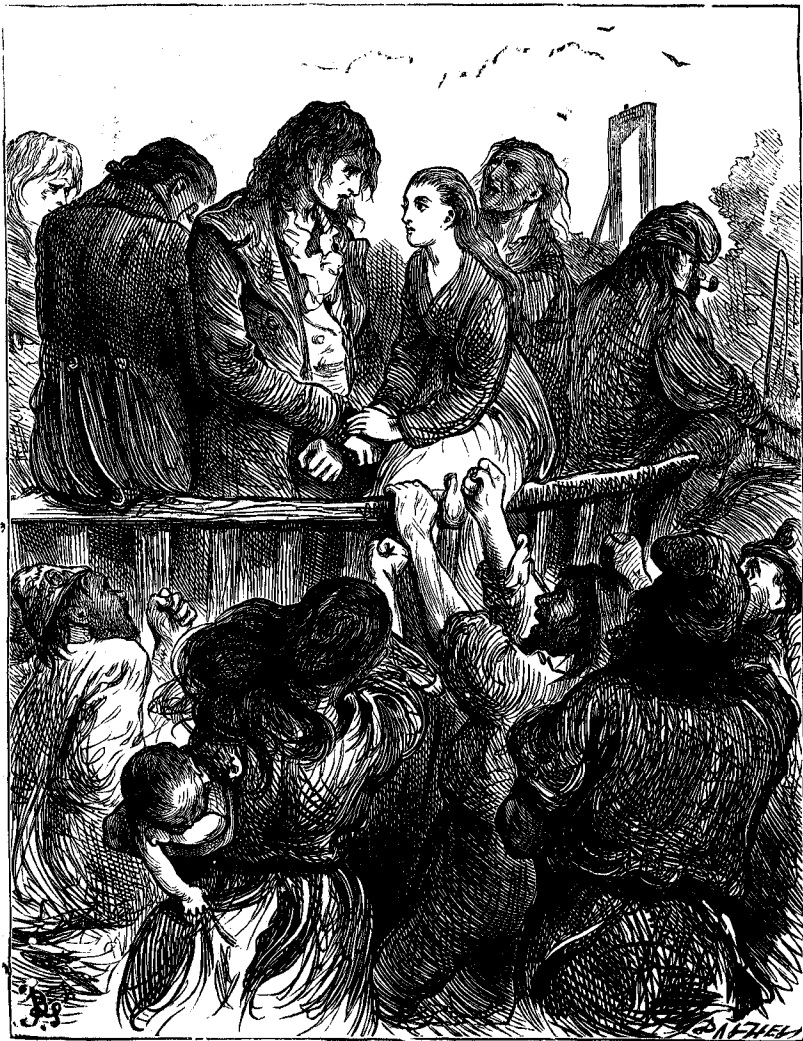
De heer Cruncher was zoo in de war, dat hij

zich geene andere plaats herinneren kon dan de Temple Bar. Helaas! De Temple Bar was honderden mijlen van daar, en Madame Defarge was nu al heel dicht bij.

„Bij de poort van de groote kerk!” zei juffrouw Pross. „Zou het een groote omweg zijn, om mij bij den ingang van de groote kerk, tusschen de twee torens, op te nemen?”

juffrouw Pross; „maar vrees niet voor mij! Neem mij op bij de kerk, om drie uur, of zoo kort bij drie uur mogelijk; ik ben zeker, dat dit beter zal zijn dan van hier te vertrekken. Daar! Dank je, mijnheer Cruncher! denk niet om mij, maar om diegenen, wier leven wellicht van ons afhangt.”

Dit slot deed den heer Cruncher tot een besluit komen, vooral toen juffrouw Pross daarbij,

DE DERDE KAR. (Blz. 181).

„Neen, juffrouw,” zei de heer Cruncher.

„Nu, mijn goede man,” hernam juffrouw Pross, „loop dadelijk om de paarden daarheen te bestellen in plaats van hier.”

„Ik weet niet of ik u wel verlaten moest,” zei de heer Cruncher aarzeland. „Ziet ge, men weet niet wat hier gebeuren kan!”

„Dat weet de hemel, en wij niet,” antwoordde

angstig smeekende, hem de beide handen drukte. Met een paar aanmoedigende knikjes, ging hij dadelijk heen om de beschikkingen te maken, en liet haar achter, om hem later, op de voorgestelde wijze, te volgen.

Het was eene groote verlichting voor juffrouw Pross eene voorzorg bedacht te hebben, die nu reeds genomen werd. Het was eene tweede ver-

lichting voor haar, zich uiterlijk zoo te moeten kleeden, dat hare gestalte de bijzondere aandacht op straat niet trekken zou. Zij keek op haar horloge; het was twintig minuten voor twee. Zij had geen tijd te verliezen, maar moest zich dadelijk gereedmaken.

In hare groote ongerustheid, bevreesd voor de eenzaamheid der verlaten vertrekken, en zich verbeeldende, dat zij gezichten zag kijken om den hoek van elke half openstaande deur, haalde juffrouw Pross eene kom water, en begon zich de opgezwollene, roode oogen te betten. Gekweld door eene koortsachtige vrees, kon zij niet verdragen, dat haar gezicht slechts voor één oogenblik door het druppelende water verduisterd werd, maar hield telkens op en keek om, of zij door niemand bespied werd. Bij ééne dezer gelegenheden schrikte zij en gaf een gil, want zij zag eene gestalte in de kamer.

De kom viel op den grond in stukken, en het water vloeide tot aan de voeten van Madame Defarge. Langs vreemde, harde wegen en door vele besmettende bloedplassen waren deze voeten het water te gemoet gekomen.

Madame Defarge keek haar koel aan en zeide; „De vrouw van Evrémonde? Waar is die?”

Het schoot juffrouw Pross dadelijk in de gedachte, dat de deuren allen openstonden, hetgeen aanleiding kon geven om aan de vlucht te denken. Het eerste wat ze deed, was ze te sluiten. Er waren er vier in de kamer, en zij sloot ze allen. Daarop plaatste zij zich voor de deur van de kamer, welke Lucie bewoond had.

Madame Defarge's donker oog volgde haar gedurende deze vlugge daad, en rustte op haar toen ze volbracht was. Juffrouw Pross had niets schoons over zich; de jaren hadden de woestheid niet getemd noch de grimmigheid van haar uiterlijk verzacht; maar zij was ook op hare wijze eene vastberadene vrouw en zij nam Madame Defarge met één blik van top tot teen op.

„Ge zoudt, naar uw uiterlijk te oordeelen, de vrouw van den Satan zelven kunnen zijn,” sprak juffrouw Pross in zich zelve. „Maar ge zult mij niet overmeesteren! Ik ben eene Engelsche!”

Madame Defarge keek haar verachtelijk aan, maar toch ook met hetzelfde bewustzijn als juffrouw Pross, dat zij beiden tegenover elkander ten strijd gereed stonden. Zij zag eene krachtige, vlugge, gespierde vrouw voor zich, evenals de heer Lorry, jaren geleden, de vrouw met de sterke hand in haar gezien had. Zij wist zeer goed dat juffrouw Pross de trouwste vriendin der familie was; juffrouw Pross, van haar kant, wist ook zeer goed, dat Madame Defarge de boosaardigste vijandin der familie was.

„Op weg daar naar toe,” zei Madame Defarge met eene vluchtige beweging van de hand in de richting van de noodlottige plaats wijzende, „waar men mijne plaats en mijn breiwerk voor

mij bewaart, ben ik in het voorbijgaan gekomen, om haar mijn compliment te maken. Ik wenschte haar te zien.”

„Ik weet dat uwe bedoelingen slecht zijn,” zei juffrouw Pross, „en ge kunt er op rekenen, dat ik mijn best zal doen ze te verijdelen.”

Beiden spraken in hare moedertaal; beiden waren zeer waakzaam en oplettend, om uit blikken en gebaren op te maken wat de onverstaanbare woorden beteekenden.

„Het zal haar geen goed doen, dat zij zich voor mij schuilhoudt op zulk een oogenblik,” zei Madame Defarge; „goede patriotten zullen begrijpen wat dit beteekent. Laat me haar zien. Ga haar zeggen, dat ik haar zien moet. Hoort gij?”

„Als die oogen van u tangen waren,” hernam juffrouw Pross, „en ik eene plank was, zoudt ge geen splinter van mij loskrijgen! Neen! gij kwaadaardige, uitheemsche vrouw, — ik kan u staan!”

Het was niet waarschijnlijk, dat Madame Defarge deze hare eigenaardige woorden ten volle begreep; maar het was toch duidelijk, dat men haar trotseerde.

„Onnoozel, dierlijk wezen!” zei Madame Defarge, de wenkbrauwen fronsende, „antwoord gij niet! Ik vraag om haar te zien! Een van beide: zeg haar, dat ik haar zien wil, of ga uit den weg van die deur, en laat mij bij haar gaan!” Dit zeide zij met een oplettend gebaar van den rechterarm.

„Ik had nooit gedacht,” zei juffrouw Pross, „dat ik noodig zou hebben, uwe onzinnige taal te verstaan; maar ik zou alles geven wat ik in de wereld bezit, tot aan de kleederen van mijn lijf, om te weten of ge alles, of slechts een gedeelte gist van hetgeen er gebeurd is.”

Geene van beiden vergat voor één oogenblik de andere in de oogen te zien. Madame Defarge had zich niet van de plek verroerd, waar zij stond, toen juffrouw Pross haar eerst ontwaarde; maar nu trad zij eene schrede vooruit.

„Ik ben eene Engelsche!” zei juffrouw Pross, „ik ben tot wanhoop gebracht. Ik geef geen duit om mij zelve! Ik weet, dat, hoe langer ik u hier ophoud, hoe grooter de gunstige kans wordt voor mijne lievelingen. Ik zal geen handvol van dat zwarte haar op uw hoofd laten als gij mij met één vinger aanraakt!”

Dus sprak juffrouw Pross, het hoofd schuddende, en met een bliksemstraal uit de oogen tusschen elken korten volzin, terwijl zij telkens, tusschen elken zin, driftig ademhaalde. Zij sprak juffrouw Pross, die nooit van haar leven iemand een slag had toegebracht. Haar moed echter was zoodanig door aandoening opgewekt, dat, haars ondanks, de tranen haar in de oogen welden. Het was een moed, die zoo onverstaanbaar was voor Madame Defarge, dat zij dien als zwakheid beschouwde.

„Ha! ha!” lachte zij, „gij arme zottin! wat

hebt gij in te brengen? Ik richt me tot den dokter!" Daarop verhief zij de stem, en riep: „Citoyen docteur! Vrouw van Evrémonde! Kind van Evrémonde! Laat iemand anders dan deze ellendige zottin de Citoyenne Defarge antwoorden!"

Wellicht dat de daarop volgende stilte, of eenige geheimzinnige uitdrukking op het gelaat van juffrouw Pross, of een plotseling opkomend vermoeden, van beide vorige oorzaken onafhankelijk, Madame Defarge influisterde dat zij weg waren. Zij opende snel drie der deuren en keek naar binnen.

„De kamers liggen overhoop; men heeft er overhaast gepakt; er ligt nog allerlei op den grond. Er is niemand in de kamer achter u! Laat mij zien!"

„Dat nooit!" hernam juffrouw Pross, die de vraag evengoed begreep als Madame het antwoord.

„Als zij in die kamer niet zijn, zijn ze weg, en kunnen vervolgd en teruggebracht worden," sprak Madame Defarge in zich zelve.

„Zoolang gij niet weet of zij in die kamer zijn, of niet, blijft gij in de onzekerheid wat te doen," sprak juffrouw Pross in zich zelve, „en gij zult dit ook niet weten als ik het beletten kan, en of gij het weet of niet, gij zult hier de deur niet uit, zoolang ik u vasthouden kan."

„Ik ben van het begin der omwenteling af op straat geweest, en niets heeft mij tegengehouden; — ik zal u des noods stuk scheuren; — maar van die deur zult gij weg!" zei Madame Defarge.

„Wij zijn alleen boven in een hoog huis, op eene eenzame plaats; men zal ons waarschijnlijk niet hooren, en ik bid om lichamelijke kracht om u hier te houden, zoolang iedere minuut, dat ge hier zijt, voor mijne lievelingen honderden en duizenden waard zijn," zei juffrouw Pross.

Madame Defarge ging op de deur toe. Juffrouw Pross, in de opgewondenheid van het oogenblik, greep haar met beiden armen om het lijf en hield haar vast. Tevergeefs worstelde en sloeg Madame Defarge; juffrouw Pross, met de krachtige standvastigheid der liefde, die altijd sterker is dan de haat, greep haar vast, en lichtte haar zelfs van den vloer op in de worsteling. Madame Defarge sloeg en greep met beide handen naar haar gezicht; maar juffrouw Pross, met het hoofd omhoog, hield haar steeds om het lijf vast, en klemde zich aan haar vast, met al de kracht van een mensch die verdrinkt.

Weldra gaf Madame Defarge het op, met de handen te slaan, en tastte naar haar vast omknelden gordel.

„Ik voel den dolk onder mijn arm," zei juffrouw Pross, met gedempte stem; — „maar gij zult hem niet trekken! Goddank! Ik ben sterker dan gij! Ik zal u vasthouden tot ééne van ons bezwijmt of dood nedervalt!"

Madame Defarge tastte nu met de hand in

den boezem; juffrouw Pross keek op, zag wat zij greep, sloeg daarnaar — eene vlam en een knal volgde, — daarop bleef juffrouw Pross alleen staan, door den rook verblind.

Dit alles was het werk van een oogenblik. Toen de rook wegdreef, te midden eener indrukwekkende stilte, dreef die weg als de ziel van de woedende vrouw, die nu levenloos op den vloer uitgestrekt lag.

In den eersten schrik en in het afgrijselijke van haar toestand, deinsde juffrouw Pross zoo ver mogelijk van het lijk terug, en ijldde de trap af, om vergeefsche hulp in te roepen. Tot haar geluk bedacht zij spoedig genoeg wat de gevolgen zouden wezen; — zij bleef staan — en keerde daarop terug. Het was een verschrikkelijk iets, weder die deur te moeten binnentreden; maar zij deed het, naderde zelfs het lijk, om haar hoed en andere in de nabijheid liggende voorwerpen te krijgen, die zij noodig had. Zij trok ze aan, ging naar de trap, deed de deur dicht, sloot ze en nam den sleutel mede. Daarop zette zij zich een oogenblik op de trap neer, om adem te halen en te schreien, stond toen op en spoedde zich om weg te komen.

Tot haar geluk had zij een sluier op den hoed, of zij had nauwelijks over straat kunnen gaan zonder aangehouden te worden. Tot haar geluk ook was haar uiterlijk altijd zoo eigenaardig, dat hetgeen zij geleden had niet zoo zichtbaar op haar gelaat was als het op dat eener andere vrouw zou geweest zijn. Zij had behoefte aan beide deze voordeelen, want de merken der grijpende vingers stonden diep op haar gelaat gegrift; haar hoofdhaar was uitgerukt, en hare kleeding was in allerlei richtingen scheef getrokken en verscheurd, — wat zij met haastige en bevende vingers had trachten te verbergen.

Toen zij over de brug ging, liet zij den sleutel van de deur in het water vallen. Zij kwam eenige minuten vóór haar geleider bij de kerk aan, en daar wachtende, verbeeldde zij zich, hoe wellicht de sleutel reeds nu in een net opgehaald en herkend zou worden, — dat men de deur wellicht zou openbreken en het lijk ontdekken, — dat men haar aan de poort nog kon aanhouden en van moord beschuldigen! Te midden dezer verwarde gedachten verscheen haar geleider; en bracht haar weg.

„Is er geen geraas op straat?" vroeg zij.

„Het gewone leven," hernam de heer Cruncher, blijkbaar verbaasd over de vraag en over haar uitzicht.

„Ik hoor u niet!" zei juffrouw Pross; — „hoe zegt gij?"

„'t Was tevergeefs, dat de heer Cruncher herhaalde hetgeen hij gezegd had; juffrouw Pross kon hem niet hooren."

„Ik zal haar maar toeknikken," dacht de

heer Cruncher; „dat zal zij in elk geval wel zien." En dat was ook het geval.

„Is er nu nog leven op straat?" vroeg juffrouw Pross, eenige oogenblikken later.

De heer Cruncher knikte haar weer toe.

„Ik hoor er niets van!"

„Stokdoof geworden, binnen het uur!" sprak de heer Cruncher in gepeins, maar zeer verontrust; „wat is haar overkomen?"

„Het is mij," zei juffrouw Pross, „alsof er eene vlam en een knal geweest waren, en dat die knal het laatste was, wat ik in mijn leven zal hooren."

„Wel verdraaid! zij is in een wonderlijken toestand!" dacht de heer Cruncher, hoe langer hoe meer verontrust. „Heeft zij iets gebruikt om moed te houden? Stil! Daar is het rollen van die verschrikkelijke karren! Ge hoort dat toch wel, juffrouw?"

„Ik kan niets hooren," zei juffrouw Pross! ziende dat hij tot haar sprak. „O, mijn goede man er was een harde knal, toen eene verschrikkelijke stilte, en de stilte schijnt vast en onveranderlijk, alsof ze nooit meer gestoord zou worden in dit leven!"

„Als zij het rollen van die verschrikkelijke karren niet hoort, die nu haast de reis volbracht hebben," zei de heer Cruncher over zijn schouder heen kijkende, „dan houd ik het er voor, dat zij inderdaad nooit iets meer in haar leven zal hooren!"

En werkelijk, dat was het geval.

XV.

DE KLANK DER VOETSTAPPEN STERFT VOOR ALTIJD UIT.

Langs de straten van Parijs rollen hol en stootend de doodskarren. Zes voertuigen brengen heden den wijn naar de Guillotine. Al de verslindende en onverzadelijke monsters, welke de verbeelding zich ooit heeft kunnen schep- pen, zijn samengesmolten en verwezenlijkt in de Guillotine. En toch is er in geheel Frankrijk, met zijne verscheidenheid van grond en klimaat, geen halm, geen blad, geen wortel, geen tak, geen peperkorreltje, dat onder zekerder voorwaarden rijpen zal dan diegenen, welke deze afgrijpseljkheid voortbrachten. Verpletter de menschheid onder dergelijke hamers, tot zij niets meer van hare oorspronkelijke gedaante overgehouden heeft, en zij zal zich weder tot dezelfde wanstaltige vormen vereenigen. Zaai nogmaals hetzelfde zaad van roofzuchtige losbandigheid en onderdrukking, en het zal ook weder vruchten van denzelfden aard voortbrengen.

Zes karren rolden door de straten. Herschep deze, o Tijd, gij machtige toovenaar, tot hetgeen zij eens waren, en men zal ze zien als de

koetsen van onbepaalde vorsten, die rijtuigen van groote leenheeren, die toiletten van schitterende Jezabels, de kerken die niet meer het huis mijns Vaders zijn, maar de hollen der dieren, de hutten van millioenen verhongerende boeren! Neen! de groote toovenaar, die trotsch het bepaalde plan des Scheppers ten uitvoer brengt, verandert nooit wat hij eens herschapen heeft.

„Als ge door den wil Gods in deze gestalte veranderd zijt," zeggen de geleerden tot de betooverden in de wijze Arabische Nachtvertellingen, „blijf dan zoo! Maar als gij deze gestalte slechts draagt ten gevolge eener tijdelijke betoovering, herneem dan nu uw vorig aanzijn!"

Onveranderd en hopeloos rollen de karren verder.

Terwijl de sombere wielen van de zes karren ronddraaien, schijnen zij een lang, kronkelend spoor te ploegen door het volk op straat. Geheele rijen van gezichten worden links en rechts opgeworpen en de ploegen gaan onverbiddelijk verder. De vaste bewoners der huizen zijn zoo gewoon aan dit gezicht, dat er in vele vensters geen toeschouwers zijn, en in sommige staan niet eens de handen onder het werken stil, terwijl de oogen de gezichten op de karren bekijken. Hier en daar heeft de bewoner bezoekers, die den stoet komen zien, en dan wijst hij met den vinger met iets van het welbehagen van een professor of een geleerde op deze kar, en op deze, en schijnt te vertellen wie gisteren hier zat, en gisteren daar was.

Onder de rijdenden in de karren zijn er sommigen die deze dingen en alle dingen op hun laatsten rit met een ongevoelig staren waarnemen; anderen met eene nog talmende belangstelling in het doen en laten der menschen. Sommigen, met voorovergebogen hoofden nedergezeten, zijn in stille wanhoop gedompeld, en anderen zijn weder zoo bezorgd voor hunne houding dat zij blikken op de menigte werpen, zooals zij in de komedie en op schilderijen gezien hebben. Sommigen sluiten de oogen en denken, of pogen de afdwalende gedachten bijeen te verzamelen. Slechts één, een ellendig wezen, naar zijn uiterlijk te oordeelen krankzinnig, is zoodanig geschokt en verbijsterd van afgrijzen, dat hij zingt en zijn best doet te dansen. Niet één van allen beroept zich met blik of gebaar op het medelijden van het volk.

Eene wacht van ruiters gaat naast de karren; vele gezichten van het volk zijn dikwijls tot hen gekeerd en eene enkele vraag wordt hun gedaan. Het schijnt altijd dezelfde vraag te zijn, want ze wordt altijd gevolgd door het dringen van het volk naar de derde kar. De ruiters naast de derde kar wijzen dikwerf met de sabel op één man er in. Men schijnt nieuwsgierig te zijn om hem te zien; hij staat achter in de kar met voorovergebogen hoofd te praten met een jong

meisje; dat op den rand van de kar zit en hem bij de hand houdt. Hij stelt geen belang in het tooneel of iets in het rond, en blijft maar praten met het meisje.

„Hier en daar in de lange Rue St. Honoré verheffen zich kreten tegen hem. Zoo zij hem op eenigerlei wijze aandoen, lokken ze slechts een kalmen glimlach op zijne lippen, terwijl hij het haar nog iets losser in de oogen schudt.

Hij kan niet gemakkelijk met de hand aan het gezicht komen, want zijne armen zijn vastgebonden.

Op de trap, bij den ingang eener kerk, staat de spion, het Schaap der gevangenen, op de karren te wachten. Hij kijkt in de eerste kar: hij is er niet. Hij kijkt in de tweede kar: hij is er niet. Hij vraagt zich zelven reeds: „Heeft hij mij verraden?“ als zijn gezicht opeens opheldert, terwijl hij in de derde kar kijkt.

„Welke is Evrémonde?“ vraagt een man die achter hem staat.

„Die daar! Achter in de kar!“

„Die het meisje bij de hand houdt?“

„Ja!“

De man roept: „Weg met Evrémonde! Naar de Guillotine die aristocraten! Weg met Evrémonde!“

„Stil! Stil!“ smeekt angstig de spion.

„Waarom, Citoyen?“

„Hij gaat zijn loon ontvangen. Het zal geen vijf minuten meer duren. Laat hem zoolang met rust!“

Daar de man echter voortging met „Weg met Evrémonde!“ te roepen, werd de blik van Evrémonde één oogenblik op hem gevestigd. Evrémonde zag toen ook den spion en keek hem vast aan, terwijl hij verder reed.

De klok staat op slag van Drie, en de vore, door het volk geploegd, kronkelt nu rond, om op de plaats der terechtstelling te komen en daar te eindigen. Rechts en links vallen de gezichten, die opgeploegd werden, weder bij elkaar en omsluiten den laatsten ploeg als die voorbijtrekt, want allen volgen naar de Guillotine. Vlak daarvóór, op stoelen gezeten, als op eene plaats van openbare gemakkelijkheden zit er eene menigte vrouwen druk te breien. Op een der voorste stoelen staat La Vengeance, naar hare vriendin uitzien.

„Thérèse!“ roept zij op schellen toon; „wie heeft haar gezien? Thérèse Defarge!“

„Zij heeft tot nu toe nooit verzuimd!“ zegt eene der breiende zusterenschaar.

„Neen! En nu zal zij ook niet uitblijven,“ roept ongeduldig La Vengeance. „Thérèse!“

„Nog harder!“ roept de andere haar toe.

„Ja! harder, La Vengeance, veel harder! En toch zal zij u ternauwernood hooren. Nog harder, La Vengeance, met een vloek of wat er bij, en toch zal zij niet komen! Zend andere vrouwen er op uit, om haar te zoeken, die

zeker ergens talmt, en toch, hoewel die boodschappers verschrikkelijke daden gepleegd hebben, is het te betwijfelen, of zij uit eigen vrijen wil ver genoeg zouden willen gaan om haar te vinden.

„Malheur!“ riep La Vengeance, met den voet op den stoel stampende, „daar zijn al de karren! Evrémonde zal in een oogenblik dood zijn, — en zij niet hier! Ik heb haar breiwerk in de hand, en de leegte stoel staat voor haar klaar! Ik zou van verdriet en teleurstelling kunnen schreien!“

Terwijl La Vengeance van hare verhevene standplaats nederdaalt, om dit te doen, beginnen de karren hare vracht te lossen. De priesters der Heilige Guillotine zijn gekleed en gereed. — Een slag! — Een hoofd wordt opgehouden, en de breiende vrouwen, die nauwelijks daarnaar opkeken een oogenblik geleden, toen het leefde en spreken kon, tellen „Een!“

De tweede kar wordt geledigd en rijdt verder; de derde nadert. Een slag! — En de breiende vrouwen, nooit aarzelende of haar werk stakende, tellen: „Twee!“

De vooronderstelde Evrémonde klimt er uit, en de kleine naaister wordt na hem er uitgelicht. Hij heeft, bij het uitstijgen, hare geduldige hand niet losgelaten, maar houdt ze nog vast, zooals hij beloofd had. Hij plaatst haar zachtjes met den rug naar het ratelende werktuig, dat telkens knarsend opgehaald wordt en met een slag weder nedervalt, en zij ziet hem in het gezicht en dankt hem.

„Zonder u, dierbare onbekende, zou ik niet zoo bedaard zijn, want ik ben van nature een arm, zwak schepseltje; — ik zou ook niet in staat geweest zijn mijne gedachten te verheffen tot Hem, die stierf, opdat wij heden hier hoop en troost zouden vinden. Ik geloof dat de Hemel u mij toegezonden heeft!“

„Of dat de Hemel u mij gezonden heeft,“ zei Sydney Carton. „Houd de oogen op mij gevestigd, kindlief, en let op niets anders.“

„Ik geef om niets, zoolang ik u vasthoud. Ik zal ook om niets geven, wanneer ik u loslaten moet, als zij maar spoed maken.“

„Zij zullen wel spoed maken. Vrees niet!“

Die twee staan steeds in de snel vermindere groep der slachtoffers, maar zij spreken alsof zij alleen waren. Oog tot oog, stem tot stem, hand tot hand, hart tot hart sprekende, zijn deze twee kinderen der algemeene Moeder, — die anders zoozeer van elkaar verschillen, op den donkeren weg bij elkaar gekomen, om samen tot haar te gaan en in haar schoot te rusten.

„Moedige en edele vriend, mag ik u eene laatste vraag doen? Ik ben zeer onwetend en er is iets dat mij hindert, — mij een weinig hindert.“

„Wat is het?“

„Ik heb eene nicht, mijne eenige bloedverwante, en eene wees, zooals ik zelve ben, die ik hartelijk liefheb. Zij is vijf jaren jonger dan ik, en zij woont bij een boer, in het zuiden van het land. De armoede heeft ons gescheiden; — zij weet niets van mijn lot, — want ik kan niet schrijven; — en als ik schrijven kon, hoe zou ik het haar kunnen vertellen? Ja! Het is beter zoo!”

„Wel zeker! Het is beter zoo!”

„Hetgeen waarover ik onderweg gedacht heb, en waarover ik nu denk, terwijl ik op uw vriendelijk, krachtig gelaat zie, dat mij zoo sterkt, — is dit: — als de Republiek wezenlijk goed voor de armen is, en zij minder honger lijden in het vervolg, en in alle opzichten er beter aan toe zijn, — dan kan die nicht zeer lang leven; — zij kan zelfs zeer oud worden.”

„Wat dan, zusterlief?”

„Geloofst gij,” — en de oogen die niet klagen, maar die zooveel onderworpenheid uitdrukken, loopen over, en de lippen openen zich iets wijder en beven, — „dat het mij lang zal toeschijnen als ik op haar wacht in die betere gewesten, waar ik geloof dat gij en ik zulk eene gezegende schuilplaats zullen vinden?”

„Dat kan niet zijn, kind! Daar is tijd noch ongeluk.”

„Ge geeft me veel troost! Ik ben zoo onwetend. Moet ik u nu vaarwel kussen? Is het oogeblik gekomen?”

„Ja!”

Zij kust hem op de lippen; hij kust haar; zij geven elkaar plechtig den zegen. De magere hand heeft niet als hij ze loslaat; en er is niets dan eene zoete, schitterende standvastigheid op die geduldige gelaatstreken te lezen. Zij gaat vóór hem: — zij is weg; — de breiende vrouwen tellen Twee en twintig.

Ik ben de opstanding en het leven, zegt de Heer; die in Mij gelooft, zal in den dood leven, en wie in Mij leeft en gelooft, zal nooit sterven.”

Het gegons van vele stemmen; het opwaartszien van vele gezichten; het dringen van vele voetstappen aan den buitensten rand van die menigte, zoodat die in ééne massa voorwaarts, rolt, als één groote golfslag, — en alles vlamt weg. Drie en twintig!

Zij vertelden van hem dien avond in de stad, dat het zijne het vreedzaamste gelaat was, dat daar ooit gezien werd. Velen voegden er bij, dat hij een verheven uitzicht had, als van een profeet.

Een der meest merkwaardige slachtoffers onder die bijl, — eene vrouw, — had niet lang geleden, aan den voet van hetzelfde schavot,

verlof gevraagd om de gedachten op te schrijven, die haar bezielde. Als hij de zijne uitgesproken had, en zij waren profetisch, ze zouden aldus geluid hebben:

„Ik zie Barsad en Cly, Defarge, La Vengeance, het lid van de Jury, den Rechter, lange reeksen der nieuwe onderdrukkers, die door de vernietiging der oude dwingelanden ontstaan zijn, stervende onder dit vergeldende werktuig, eer het weder in onbruik komt. Ik zie eene schoone stad en een schitterend volk uit dezen afgrond opstaan, en in hunne worstelingen om waarlijk vrij te worden, in hunne zege en in hunne nederlagen, in vele, vele nog toekomstige jaren, zie ik het kwaad uit dezen tijd en uit den vorigen tijd, waaruit dit natuurlijk ontsproten is, langzamerhand boete doen en slijten.

„Ik zie degenen, om wier leven te redden ik het mijne opoffer, vreedzaam, nuttig, voorspoedig in dat Engeland, dat ik nooit meer zien zal. Ik zie Haar met een kind aan haar hart gedrukt, dat mijn naam draagt. Ik zie haar vader, bejaard en gebogen, maar overigens hersteld en alle menschen met zijne kunst bijstaande, en in vrede. Ik zie den goeden ouden man, zoo lang hun vriend, over een tiental jaren hen verrijkende met al wat hij bezit, en zelf kalm heengaande om zijn loon te vinden.

„Ik zie dat er voor mij een heiligdom in hun hart is, en in het hart hunner afstammelingen, — zelfs na lange geslachten. Ik zie Haar, eene oude vrouw, nog om mij weenende, telkens als deze verjaardag terugkeert. Ik zie haar en haar echtgenoot, als hun levensloop volbracht is, naast elkander gelegd in hunne laatste aardsche rustplaats, en ik weet, dat zij onderling elkaar niet meer vereerden en heilig hielden, dan ik door beiden heilig gehouden werd.

„Ik zie het kind, dat aan Haar hart lag en dat mijn naam droeg, als man, zich een weg banen in dat beroep, hetwelk eens het mijne was. Ik zie dat dit hem goed gelukt, dat mijn naam schittert in het licht van den zijnen. Ik zie de smetten, die ik er op geworpen had, uitgewischt. Ik zie hem, den aanzienlijksten der rechtvaardige rechters, en door iedereen geëerd, een jongen, die ook mijn naam draagt, — met een voorhoofd, dat mij welbekend is, en met gouden lokken, — naar deze plaats brengen, — die schoon voor het oog zal wezen, zonder een spoor van hetgeen ze heden ontsiert, — en ik hoor hem, met eene teedere en bevende stem, mijne geschiedenis aan het kind vertellen.

„Wat ik nu doe, is ver, ver het beste van wat ik ooit gedaan heb; — ik ga heen tot eene veel, veel betere rust dan ik ooit gekend heb!”